ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

AVANS

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1979

NITRA 1980

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1979

NITRA 1980

Na obálke zlatá byzantská minca Romanusa I. a Christophorusa /919-944/ z Iže, okr. Komárno /kresba P. Škvarekovej/

OBSAH - INHALT - СОДЕРЖАНИЕ

Mapa lokalít - Karte der Fundorte - **Карта местонахождений** 14

Prehľad lokalít - Übersicht der Fundorte - **Обзор местонахождений** . . . 15

Cyril A m b r o s /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Zvieracie zvyšky zo stredovekého sídliska v Chľabe 21

Tierreste aus einer mittelalterlichen Siedlung in Chľaba 27

Остатки животных из средневекового поселения в с. Хляба 28

Ladislav B á n e s z /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výskum mladopaleolitickej stanice v Kašove 28

Untersuchung der jungpaläolithischen Station in Kašov 30

Исследование верхнепалеолитической стоянки в с. Кашов 30

Juraj B á r t a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výskum paleolitických nálezísk v Sobotišti 31

Untersuchung von paläolithischen Fundstellen in Sobotište 31

Исследование палеолитических местонахождений в с. Соботиште . . . 31

Juraj B á r t a /Archeologický ústav SAV, Nitra/ - Egon W i e d e r m a n n

Nové stredopaleolitické nálezisko v Žiarskej kotline 32

Neue mittelpaläolithische Fundstelle im Žiar-Becken 33

Новое среднепалеолитическое местонахождение в Жарской котловине . 33

Peter B a x a /Mestská správa pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/

Záchranný výskum na námestí SNP v Bratislave 33

Rettungsgrabung auf dem Platz des Slowakischen Nationalaufstandes in Bratislava 34

Охранные раскопки на площади Словацкого национального восстания в Братиславе 34

Darina B i a l e k o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Nové nálezy z Kamenice nad Hronom 34

Neue Funde aus Kamenica nad Hronom 35

Новые находки из с. Каменица над Гроном 35

Zberový materiál z Čachtíc 36

Lesefundmaterial aus Čachtice 36

Подъемный материал из с. Чахтице 36

Zberový materiál zo Závady 36

Lesefundmaterial aus Závada 37

Подъемный материал из с. Завада 38

Gertrúda B ř e z i n o v á /Vlastivedné múzeum, Topoľčany/

Ojedinelé nálezy z okresu Topoľčany 38
Einzelfunde aus dem Bezirk Topoľčany 39
Единичные находки из района Топольчани 39

Záchranný výskum v Bánovciach nad Bebravou 40
Rettungsgrabung in Bánovce nad Bebravou 41
Охранные раскопки в Вановцах над Вебравой 41

Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Nové nálezy na východnom Slovensku 41
Neue Funde in der Ostslowakei 50
Последние находки в Восточной Словакии 52

Slovanské sídliskové nálezy zo stredného Pohronia 55
Slawische Siedlungsfunde aus dem mittleren Grantal 55
Славянские селищные находки из среднего Погронья 56

Jozef B u j n a - Peter R o m s a u e r /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výskum v Bučanoch v roku 1979 56
Grabung in Bučany im J. 1979 59
Исследования 1979 г. в с. Бучани 59

Dušan Č a p l o v i č /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Feudálne sídlo vo Svinici 60
Ein Herrensitz in Svinica 61
Феодальная усадьба в с. Свиница 61

Pavol Č a p l o v i č /Oravské múzeum, Oravský Podzámok/

Zisťovací výskum v Nižnej 61
Feststellungsgrabung in Nižná 63
Разведки в Нижной 63

Zoltán D r e n k o /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Výskum na hrade Strečno 64
Grabung auf der Burg Strečno 64
Исследования в ареале замка Стречно 65

Výskum v záhrade uršulínok v Bratislave 65
Grabung im Garten des Ursulinenklosters in Bratislava 66
Исследования в саду монастыря ордена урсулинок в Братиславе . . . 66

Zdeněk F a r k a š /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Nové nálezy zo Šenkvíc a Ivanky pri Dunaji 67
Neue Funde aus Šenkvice und Ivanka pri Dunaji 67
Новые находки из сс. Шенквице и Иванка при Дунае 67

Václav F u r m á n e k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Kadlub z mladší doby bronzové z Mojzesova 68
Eine jungbronzezeitliche Gussform aus Mojzesovo 68
Литейная форма бронзового века из с. Мойвесово 68

Václav F u r m á n e k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Pokračování výzkumu na sídlišti pilińské a kyjatické kultury v Radzovcích 69

Fortsetzung der Grabung auf der Siedlung der Pilinyer und Kyjatice-Kultur in Radzovce 72

Продолжение исследований на поселении пилиньской и киятицкой культур в с. Радзовце. 73

Dárius G a š a j - Pavol J u r e č k o /Východoslovenské múzeum, Košice/ - Ladislav O l e x a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výsledky prieskumov v Košickej kotline a na Východoslovenskej nížine 73

Ergebnisse der Geländebegehungen im Košice-Becken und in der Ostslowakischen Tiefebene 76

Результаты полевых разведок в Кошицкой котловине и Восточнословацкой низменности 78

Eva H a j n a l o v á / Archeologický ústav SAV, Nitra/

Niektoré nové paleobotanické nálezy zo sídlisk 79

Einige neue paläobotanische Funde aus Siedlungen 80

Некоторые последние палеоботанические находки с поселений 80

Paleobotanické nálezy z pohrebísk 81

Paläobotanische Funde aus Gräberfeldern 82

Палеоботанические находки с могильников 82

Milan H a n u l i a k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výskum a prieskum v úseku Šamorín - Gabčíkovo 82

Archäologische Untersuchungen und Besichtigung des Abschnittes Šamorín - Gabčíkovo 85

Раскопки и разведки участка Шаморин - Габчиково 85

Štefan H o l č í k /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Nález rímskeho oltára v Bíni 86

Fund eines römischen Altars in Bíňa 86

Находка римского алтаря в с. Виня 86

Nález stredovekej keramiky v Blatnom 87

Ein mittelalterlicher Keramikfund in Blatné 87

Находка средневековой керамики в с. Блатне 87

Overovací výskum v Bíni 88

Beglaubigungsgrabung in Bíňa 89

Проверочные исследования в с. Виня 89

Pokračovanie výskumu národnej kultúrnej pamiatky Červený Kameň . . . 89

Fortsetzung der Untersuchung des Nationalen Kulturdenkmals Červený Kameň 90

Продолжение исследований национального культурного памятника Червени Камень 90

Prieskum v Hontianskych Moravciach 90

Geländebegehung in Hontianske Moravce 91

Разведки в с. Гонтянске Моравце 91

Jozef H o š š o /Katedra všeobecných dejín a archeológie FF UK/
Výskum hradu Šášov a mestského hradu v Kremnici 91
Untersuchung der Burg Šášov und der städtischen Burg von Kremnica 93
Исследование замка Шашов и городского кремля в Кремнице 93

Ivan C h e b e n / Archeologický ústav SAV, Nitra/
Záchranný výskum v Bíni 94
Rettungsgrabung in Bíňa 94
Охранные раскопки в с. Виня 94

Július J a k a b /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Antropologický rozbor kostier zo Šamorína 95
Anthropologische Analyse von Skeletten aus Šamorín 103
Антропологический анализ скелетов из с. Шаморин 103

Kostry z Mikovho dvora v Nitre 103
Skelette aus Mikov dvor in Nitra 104
Скелеты с местонахождения Миков двор в Нитре 104

Ľubomíra K a m i n s k á /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Výsledky záchranného archeologického výskumu v Trebišove 104
Ergebnisse der archäologischen Rettungsgrabung in Trebišov 105
Результаты охранных археологических раскопок в г. Требишов 106

Igor K e l l e r /Mestské múzeum, Bratislava/
Výskum v areáli kaštieľa v Bratislave-Devíne 106
Untersuchung im Areal des Kastells in Bratislava-Devín 106
Исследования на месте усадьбы в Братиславе-Девине 106

Títus K o l n í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Výskum v Číferi-Páci v roku 1979 106
Grabung in Cífer-Pác im J. 1979 110
Исследования в с. Цифер-Пац в 1979 г. 111

Eva K o l n í k o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1979 112
Münzzuwachs im Archäologischen Institut der SAW im J. 1979 116
Прирост монет в Институте археологии САН в 1979 г. 116

Ľudmila K r a s k o v s k á /Archeologický ústav SNM, Bratislava/
Revízny výskum rímskej stanice v Stupave 116
Revisionsgrabung auf der römischen Station in Stupava 117
Проверочные исследования римского военного лагеря в Ступаве 117

Rudolf K u j o v s k ý /Nitrianske vlastivedné múzeum, Nitra/
Lužické pohrebisko v Zlatých Moravciach 118
Das Lausitzer Gräberfeld in Zlaté Moravce 118
Лужицкий могильник в г. Злате Моравце 119

Rudolf K u j o v s k ý /Nitrianske vlastivedné múzeum, Nitra/

Sídlisko ľudu s lineárnou keramikou v Jarku a pec z doby halštatskej v Nitre-Veľkých Janíkovciach 119

Siedlung der Kultur mit Linearkeramik in Jarok und ein hallstattzeitlicher Ofen in Nitra-Veľké Janíkovce 119

Поселение культуры линейной керамики в с. Ярок и печь гальштатского периода в Нитре-Вельке Яниковце 119

Ivan K u z m a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Zisťovací výskum v Mužle Čenkove 120

Feststellungsgrabung in Mužla-Čenkov 120

Разведочные раскопки в с. Мужла-Ченков 120

Klára K u z m o v á - Títus K o l n í k - Ján R a j t á r - /Archeologický ústav SAV, Nitra/ - Alexander T r u g l y /Podunajské múzeum, Komárno/

Druhá sezóna revízneho výskumu rímskeho kastela v Iži - akcia Dunaj 121

Zweite Saison der Revisionsgrabung im römischen Kastell in Iža - Aktion Donau 128

Второй сезон проверочного исследования римского кастелла в с. Ижа - дело Дунай 130

Mária L a m i o v á - S c h m i e d l o v á - Elena M i r o š š a y o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Praveké, včasnodejinné a stredoveké nálezy z Čeloviec 132

Urzeitliche, frühgeschichtliche und mittelalterliche Funde aus Čelovce 133

Доисторические, раннеисторические и средневековые находки из с. Человце 133

Marta M á c e l o v á /Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica/

Nález stredovekých kachlíc v Banskej Bystrici 133

Mittelalterliche Kachelfunde in Banská Bystrica 133

Находки средневековых кафлей в Банской Бистрице 133

Nové nálezy lužickej kultúry a púchovskej kultúrnej skupiny z Hrádku v Balážoch 134

Neue Funde der Lausitzer Kultur und der Púchover Kulturgruppe aus Hrádok in Baláže 135

Новые находки лужицкой культуры и пуховской культуры группы с местонахождения Градок в с. Балаже 136

Praveké a stredoveké osídlenie v Banskej Bystrici-Sásovej 136

Urzeitliche und mittelalterliche Besiedlung in Banská Bystrica-Sásová 137

Доисторическое и средневековое поселения в Банской Бистрице-Сасовой 137

Výskum slovanského sídliska v Sliači-Rybároch 137

Untersuchung einer slawischen Siedlung in Sliač-Rybáre 140

Исследование славянского поселения на местонахождении Сльяч-Рибаре 140

Klára M é s z á r o š o v á /Západoslovenské múzeum, Trnava/

Stredoveké nálezy z Trnavy 140

Mittelalterliche Funde aus Trnava 141

Средневековые находки из с. Трнава 142

Elena M i r o š š a y o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Pokračovanie záchranného výskumu v Rade 142
Fortsetzung der Rettungsgrabung in Rad 143
Продолжение охранных находок в с. Рад 143

Praveké nálezy z Kazimíra 143
Urzeitliche Funde aus Kazimír 143
Доисторические находки из с. Казимир 143

Jozef M o r a v č í k /Považské múzeum, Žilina/

Sídlisko lužickej kultúry vo Varíne 144
Siedlung der Lausitzer Kultur in Varín 144
Поселение лужицкой культуры в с. Варин 144

Slovanské sídlisko v Púchove a Žiline-Porúbke 145
Slawische Siedlung in Púchov und Žilina-Porúbka 145
Славянское поселение в Пухове и Жилине-Порубке 145

Viera N ě m e j c o v á - P a v ú k o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výsledky systematického výskumu vo Svodíne 145
Ergebnisse der systematischen Grabung in Svodín 147
Итоги систематических исследований в с. Сводин 148

Gabriel N e v i z á n s k y /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Nálezy z doby laténskej a rímskej v Ipeľskom Sokolci 148
Latène- und römerzeitliche Funde in Ipeľský Sokolec 149
Находки латенского и римского периодов в с. Ипельски Соколец . . . 149

Žiarový hrob z doby halštatskej z Kamenína 149
Hallstattzeitliches Brandgrab aus Kamenín 149
Погребение с трупосожжением периода гальштата из с. Каменин 150

Petr N o v á k /Západoslovenské múzeum, Trnava/

Nové nálezy z období římského císařství v Trebaticích 150
Neue Funde aus der römischen Kaiserzeit in Trebatice 150
Новые находки периода Римской империи в с. Требатице 150

Pokračování výzkumu hradiště v Prašníku 151
Fortsetzung der Untersuchung des Burgwalls in Prašník 151
Продолжение исследований городища в с. Прашник 151

Ladislav O l e x a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Tretia etapa výskumu v Nižnej Myšli 152
Dritte Grabungsetappe in Nižná Myšľa 154
Третий этап исследований в с. Нижна Мишля 154

Ondrej O ž ď á n i /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Eneolitické sídlisko v Budmericiach 155
Äneolithische Siedlung in Budmerice 155
Энеолитическое поселение в с. Будмерице 156

Ivan P a s t o r e k /Okresné múzeum Trnava so sídlom v Hlohovci/

Ojedinelé nálezy z doby bronzovej a hrob z doby halštatskej v Hlohovci 156

Einzelfunde aus der Bronzezeit und ein hallstattzeitliches Grab in Hlohovec 157

Единичные находки бронзового века и погребение периода гальштата в г. Глоговец 157

Výskum pravekého a stredovekého osídlenia v Hlohovci 157

Untersuchung der urzeitlichen und mittelalterlichen Besiedlung von Hlohovec 158

Исследование доисторического и средневекового поселения в г. Глоговец 159

Jozef P a u l í k /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Zisťovací výskum v Bratislave-Karlovej Vsi 159

Feststellungsgrabung in Bratislava-Karlova Ves 159

Разведочные исследования в Братиславе-Карлова Весь 159

Zisťovací výskum v Hradišti pod Vrátnom 160

Feststellungsgrabung in Hradište pod Vrátnom 160

Разведочные исследования в с. Градиште под Вратном 160

Juraj P a v ú k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výskum neolitickej osady v Blatnom 160

Abdeckung einer neolithischen Siedlung in Blatné 163

Исследование неолитического поселка в с. Блатне 164

Karol P i e t a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Refúgium z doby halštatskej na Demänovskej Poludnici 165

Hallstattzeitliches Zufluchtsort auf dem Berg Demänovská Poludnica . . 166

Убежище периода гальштата на горе Деменовска Полудница 167

Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1979 167

Grabung in Liptovská Sielnica-Liptovská Mara im J. 1979 168

Исследование на местонахождениях Липтовска Сьелница-Липтовска Мара 1979 г. 169

Karol P i e t a /Archeologický ústav SAV, Nitra/ - Jozef M o r a v č í k /Považské múzeum, Žilina/

Prieskum hrádkov púchovskej kultúry v Maríkovskej a Púchovskej doline 169

Untersuchung von Burgwällen der Púchover-Kultur in den Tälern Maríkovská und Púchovská dolina 171

Разведки городищ пуховской культуры в Мариковской и Пуховской долинах 171

Magda P i c h l e r o v á /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Ďalšie poznatky o rozlohe Gerulaty 172

Weitere Erkenntnisse über die Ausdehnung der Gerulata 173

Новые итоги о площади Геруляты 174

Nádoba z doby halštatskej z Janík - hrnčiarsky nepodarok 174

Ein hallstattzeitliches Gefäss aus Janíky - ein Töpferbrack 175

Сосуд периода гальштата из с. Яники - гончарный брак 176

Veronika P l a c h á - Jana H l a v i c o v á /Mestské múzeum, Bratislava/

Výsledky výskumu na hrade Devín 176

Grabungsergebnisse auf der Burg Devín 178

Результаты исследований на замке Девин 178

Belo P o l l a /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Archeologický výskum v Košiciach-Krásnej nad Hornádom 178

Archäologische Grabung in Košice-Krásna nad Hornádom 179

Археологические исследования в г. Кошице-Красна над Горнадом . . . 179

Mária R e j h o l c o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Ďalšia etapa výskumu pohrebiska v Čakajovciach 179

Weitere Grabungsetappe auf dem Gräberfeld in Čakajovce 181

Дальнейший этап исследований в с. Чакаёвце 181

Hroby zo staršej doby bronzovej v Jelšovciach 182

Gräber aus älterer Bronzezeit in Jelšovce 183

Погребения раннего периода бронзы в с. Елшовце 183

Peter R o m s a u e r /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Záverečná etapa výskumu v Chotíne 183

Schlussetappe der Grabung in Chotín 184

Заключительный этап исследований в с. Хотин 185

Alexander R u t t k a y /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výsledky výskumu v Nitrianskej Blatnici v roku 1979 185

Grabungsergebnisse in Nitrianska Blatnica im J. 1979 189

Итоги исследований 1979 г. в с. Нитрянска Блатница 190

Miloš Ř í h a /Záhorské múzeum, Skalica/

Pokračování výzkumu hradu Branč v obci Podbranč 191

Fortsetzung der Grabung auf der Burg Branč in der Gemeinde Podbranč 191

Продолжение исследований замка Бранч в с. Подбранч 192

Žárový hrob středodunajské mohylové kultury v obci Dojč 192

Ein Brandgrab der mitteldonauländischen Hügelgräberkultur in der Gemeinde Dojč 192

Погребение с трупосожжением культуры курганных погребений в с. Дойч 192

Michal S l i v k a /Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/

Pokračovanie výskumu na hrade Šariš 193

Fortsetzung der Grabung auf der Burg Šariš 194

Продолжение исследований замка Шариш 194

Michal S l i v k a - Adrián V a l l a š e k /Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/

Stredoveký hrádok v Herľanoch 194

Ein mittelalterlicher Wohnturm in Herľany 195

Средневековая крепость в с. Герляни 195

Etela S t u d e n í k o v á /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Nález bronzového kruhu v Bakte 196

Fund einer bronzenen Armschutzspirale in Bakta 196

Находка бронзового наруча в с. Вакта 196

Praveké lokality v Bratislave-Záhorskej Bystrici 196

Urzeitliche Fundstellen in Bratislava-Záhorská Bystrica 197

Доисторические местонахождения в г. Братислава-Загорска Бистрица 197

Sídliskové nálezy z Piešťan-Kocuríc 197

Siedlungsfunde aus Piešťany-Kocurice 198

Селищные находки с местонахождения Пьештяни-Коцурице 198

Etela S t u d e n í k o v á - Lev Z a c h a r /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Pokračovanie záchranného výskumu v Bratislave-Vajnoroch 198

Fortsetzung der Rettungsgrabung in Bratislava-Vajnory 199

Продолжение исследований в г. Братислава-Вайнори 199

Ondrej S e d o /Kysucké múzeum, Čadca/

Stredoveký objekt v Kysuckom Novom Meste 200

Ein mittelalterliches Objekt in Kysucké Nové Mesto 200

Средневековый объект в г. Кисуцке Нове Место 201

Záchranný výskum v Lopušných Pažitiach 201

Rettungsgrabung in Lopušné Pažite 203

Охранные раскопки в с. Лопушне Пажите 204

Stanislav S i š k a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Neolitické a halštatsko-laténske sídlisko v Čečejovciach 204

Neolithische und hallstatt-latènezeitliche Siedlung in Čečejovce . 206

Неолитическое и гальштатско-латенское поселение в с. Чечеёвце . . 207

Stanislav S i š k a - Jozef C s á s z t a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Prieskum mikroregiónu v Čečejovciach 207

Besichtigung der Mikroregion von Čečejovce 208

Обследование микрорегиона в с. Чечеёвце 209

Ján T i r p á k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Geofyzikálny prieskum archeologických lokalít 209

Geophysikalische Begehung von archäologischen Fundstellen 211

Геофизические обследования археологических местонахождений . . . 211

Anton T o č í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Archeologické prieskumy v roku 1979 211

Archäologische Geländebegehungen im J. 1979 214

Археологические разведки 1979 г. 215

Pokračovanie záchranného výskumu v polohe Kňazova jama v Komjaticiach . 215

Fortsetzung der Rettungsgrabung in der Flur Kňazova jama in Komjatice 225

Продолжение охранных раскопок в урочище Князова яма в с. Комьятице 227

Anton T o č í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Záchranný výskum na lokalite Tomášove v Komjaticiach 229

Rettungsgrabung auf der Fundstelle Tomášove in Komjatice 231

Охранные раскопки на местонахождении Томашове в с. Комьятице . . 232

Záchranný výskum v štrkovisku v Komjaticiach 232

Rettungsgrabung in einer Kiesgrube in Komjatice 237

Охранные раскопки в гравийном карьере в с. Комьятице 237

Gejza T r g i n a /Múzeum mincí a medailí, Kremnica/

Nález keramiky z doby rímskej v Dolnej Ždani 238

Römerzeitliche Keramikfunde in Dolná Ždaňa 239

Находка керамики римской эпохи в с. Долна Жданя 239

Alexander T r u g l y /Oblastné podunajské múzeum, Komárno/

Kostrový hrob z doby avarskej ríše v Robotníckej štvrti v Komárne 239

Awarenzeitliches Skelettgrab im Stadtviertel Robotnícka štvrť in Komárno 239

Погребение с трупоположением периода аварской державы в г. Комарно часть "Роботницка штврть" 239

Záchranný výskum pohrebiska z doby avarskej ríše pri lodeniciach v Komárne 240

Rettungsgrabung auf einem awarenzeitlichen Gräberfeld bei der Schiffswerft zu Komárno 240

Охранные раскопки могильника периода аварской державы возле верфи г. Комарно 241

Vladimír T u r č a n /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Nález hrobu zo staršej doby bronzovej v Bratislave-Devínskej Novej Vsi 241

Ein altbronzezeitlicher Grabfund in Bratislava-Devínska Nová Ves 242

Находка погребения раннего периода бронзы в г. Братислава-Девинска Нова Вес 242

Adrián V a l l a š e k - Štefánia T ó t h o v á /Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/

Archeologický výskum Trojičného námestia v Banskej Štiavnici . . . 242

Archäologische Untersuchung des Platzes Trojičné námestie in Banská Štiavnica. 243

Археологические исследования Троичной площади в Банской Штьявнице 243

Ladislav V e l i a č i k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Sídlisko lužickej kultúry v Liptovskej Teplej-Madočanoch 243

Siedlung der Lausitzer Kultur in Liptovská Teplá-Madočany 246

Поселение лужицкой культуры в с. Липтовска Тепла-Мадочаны 246

Mária V o n d r á k o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Charakteristika kostier z hrobov na lokalite Kňazova jama v Komjaticiach 247

Charakteristik der Skelette aus Gräbern auf der Fundstelle Kňazova jama in Komjatice 250

Характеристика скелетов из погребений на местонахождении Князова яма в с. Комьятице 250

Mária V o n d r á k o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Základné antropologické zhodnotenie neskorostredovekého pohrebiska v Chľabe 250

Grundlegende anthropologische Auswertung der spätmittelalterlichen Siedlung in Chľaba 252

Основная антропологическая оценка позднесредневекового могильника в с. Хляба 253

Jozef Z á b o j n í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Tretia sezóna výskumu v Chľabe 253

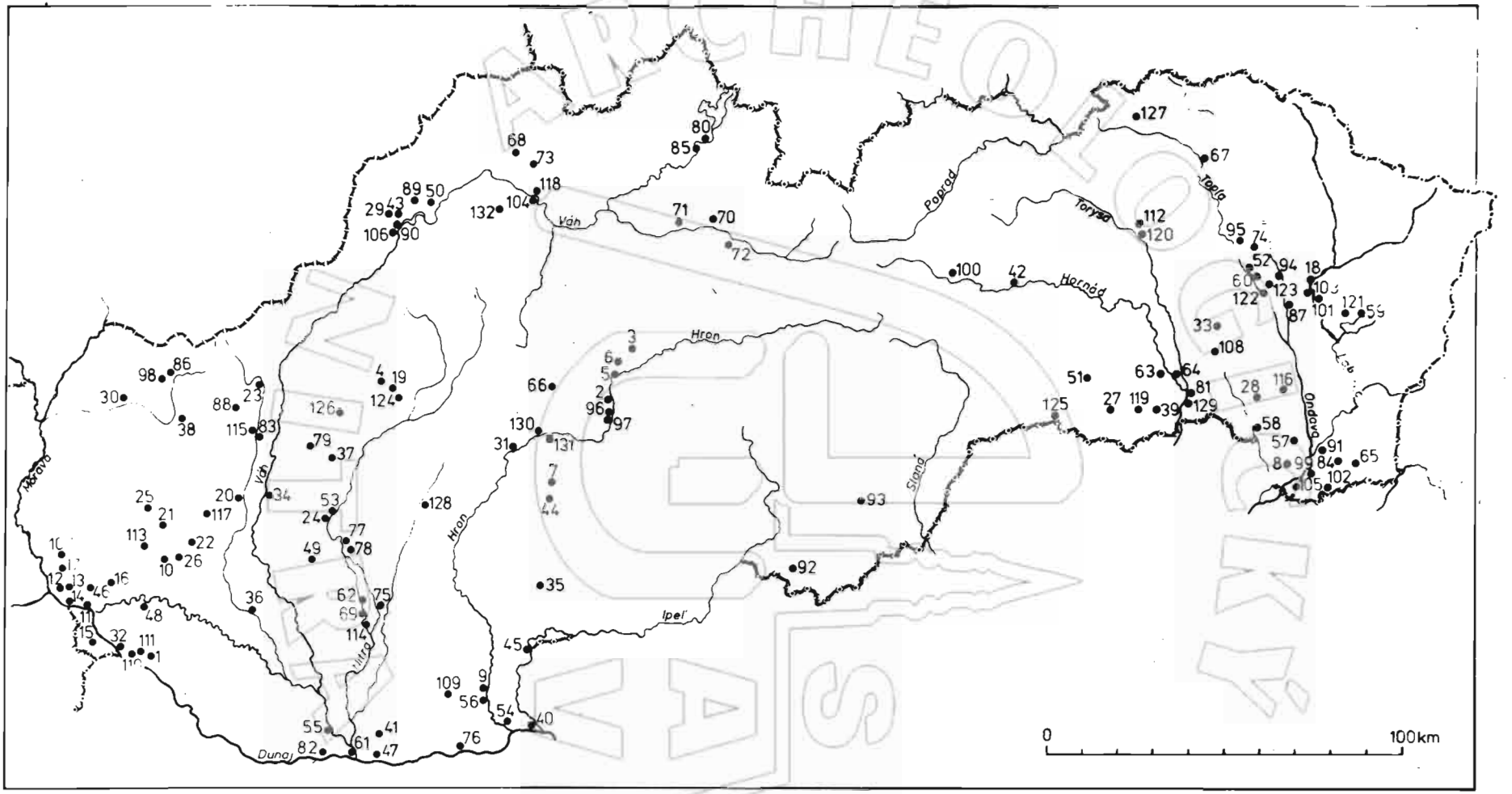
Dritte Grabungssaison in Chľaba 254

Третий сезон исследований в с. Хляба 255

Obrázky 1-149 - Abbildungen 1-149 - Рисунки 1-149 257

Texte zu den Abbildungen 367

Примечания к рисункам 374

Mapa lokalít k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v roku 1979 /číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam na tabuľke - str. 15-19/.

Karte der Fundorte zur Übersicht der archäologischen Grabungen und Funde in der Slowakei im J. 1979 /die Nummern der Fundstellen entsprechen den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 15-19/.

Карта местонахождений к обзору археологических исследований и находок в Словакии в 1979 г. /нумерация находок соответствует порядковым номерам на таблице - с. 15-19/.

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v roku 1979 uskutočnili výskumy alebo zistili archeologické objekty, nálezy a pod. /Poradové čísla zodpovedajú číslam lokalít na mapke - str.14./

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov											Príspevok pozri na stranách
						doba					stredovek			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	sťahovania národov	včasný*	vrcholný a neskorý**	novovek	
1	Báč	Dunajská Streda										●		84
2	Badín	Banská Bystrica									●			55
3	Baláže	Banská Bystrica				●	●	●						134
4	Bánovce nad Bebravou	Topoľčany		●				●						38, 40
5	Banská Bystrica	Banská Bystrica										●		133
6	Banská Bystrica, časť Sásová	Banská Bystrica				●						●		136
7	Banská Štiavnica	Žiar nad Hronom										●	●	242
8	Bara, časť Malá Bara	Trebišov		●										73
9	Bíňa	Nové Zámky		●					●		●			81, 86, 88, 94
10	Blatné	Bratislava-vidiek		●	●	●						●		87, 160
11	Bratislava	Bratislava						●				●	●	33, 65, 209
12	Bratislava, časť Devín	Bratislava					●	●	●			●	●	79, 106, 176
13	Bratislava, časť Devínska Nová Ves	Bratislava				●								241
14	Bratislava, časť Karlova Ves	Bratislava				●					●	●	●	159
15	Bratislava, časť Rusovce	Bratislava					●					●		172
16	Bratislava, časť Vajnory	Bratislava				●	●	●	●	●				198
17	Bratislava, časť Záhorská Bystrica	Bratislava		●		●	●				●			196
18	Brekov	Humenné									●			41
19	Brezolupy	Topoľčany					●					●		38
20	Bučany	Trnava		●	●	●	●	●						56
21	Budmerice	Bratislava-vidiek			●									155
22	Cífer, časť Pác	Trnava		●					●		●			106, 112
23	Čachtice	Trenčín		●							●	●		36
24	Čakajovce	Nitra									●			112, 179, 209
25	Častá	Bratislava-vidiek										●		89
26	Čataj	Bratislava-vidiek		●										209

* 6.-12. storočie

** 13.-16. storočie

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov: paleolit	neolit	eneolit	doba bronzová	doba halštatská	doba laténska	doba rímska	sťahovania národov	stredovek včasný*	stredovek vrcholný a neskorý**	novovek	Príspevok pozri na stranách
27	Čečejovce	Košice-vidiek	•	•			•	•			•	•		204, 207, 210
28	Čelovce	Trebišov			•	•			•			•		132
29	Dohňany	Považská Bystrica						•	•					169
30	Dojč	Senica				•								192
31	Dolná Ždaňa	Žiar nad Hronom							•		•			238
32	Hamuliakovo	Bratislava-vidiek										•		84
33	Herľany	Košice-vidiek	?									•		42, 194
34	Hlohovec	Trnava				•	•	•			•	•	•	156, 157
35	Hontianske Moravce	Levice									•			90
36	Horné Saliby	Galanta									•			112
37	Horné Štitáre	Topoľčany		•										38
38	Hradište pod Vrátnom	Senica										•		160
39	Hutníky, časť Bočiar	Košice-vidiek		•		•					•	•		73
40	Chľaba	Nové Zámky		•			•	•			•	•		21, 113, 210, 250, 253
41	Chotín	Komárno							•					113, 183
42	Chrasť nad Hornádom	Spišská Nová Ves										•	•	113
43	Ihrište	Považská Bystrica						•						169
44	Ilija	Žiar nad Hronom									•			79
45	Ipeľský Sokolec	Levice						•	•					148
46	Ivanka pri Dunaji	Bratislava-vidiek					•		•					67
47	Iža	Komárno							•		•		•	113, 121
48	Janíky	Dunajská Streda					•							174
49	Jarok	Nitra		•										119
50	Jasenica	Považská Bystrica						•	•					170
51	Jasov	Košice-vidiek		•		•	•					•	•	74, 114
52	Jastrabie nad Topľou	Vranov nad Topľou		•			•							42
53	Jelšovce	Nitra				•								182
54	Kamenica nad Hronom	Nové Zámky							•		•			34
55	Kameničná	Komárno					•				•			211
56	Kamenín	Nové Zámky					•							149
57	Kašov	Trebišov	•											28

* 6.-12. storočie ** 13.-16. storočie

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov											Príspevok pozri na stranách
						doba					stre- dovek			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	sťahovania národov	včasný*	vrcholný a neskorý**	novovek	
58	Kazimír	Trebišov		•	•	•			•					143
59	Klokočov	Michalovce			•									74
60	Komárany	Vranov nad Topľou		•		•			•		•			43
61	Komárno	Komárno									•			81, 239, 240
62	Komjatice	Nové Zámky		•	•	•	•	•	•		•	•		215, 229, 232, 247
63	Košice, časť Barca	Košice		•	•						•	•		74
64	Košice, časť Krásna nad Hornádom	Košice							•		•	•	•	74, 178
65	Kráľovský Chlmec	Trebišov									•			75, 81
66	Kremnica	Žiar nad Hronom										•	•	91
67	Kurima	Bardejov	•			•					•			43
68	Kysucké Nové Mesto	Čadca										•		200
69	Lipová, časť Ondrochov	Nové Zámky			•	•								212
70	Liptovská Sielnica, časť Liptovská Mara	Liptovský Mikuláš				•		•	•					167
71	Liptovská Teplá, časť Madočany	Liptovský Mikuláš				•								243
72	Liptovský Mikuláš, časť Ploštín	Liptovský Mikuláš					•							79, 165
73	Lopušné Pažite	Čadca						•	•		•	•		201
74	Michalok	Vranov nad Topľou										•	•	44, 80
75	Mojzesovo	Nové Zámky				•								68
76	Mužla, časť Čenkov	Nové Zámky		•	•						•	•		120
77	Nitra	Nitra						•	•		•			103, 114
78	Nitra, časť Veľké Janíkovce	Nitra					•					•		119
79	Nitrianska Blatnica	Topoľčany			•		•				•	•	•	185, 210
80	Nižná	Dolný Kubín					•	•						61
81	Nižná Myšľa	Košice-vidiek	•	•	•	•						•		75, 152, 210
82	Nová Stráž, časť Pavel	Komárno									•			213
83	Piešťany, časť Kocurice	Trnava				•					?			197

* 6.-12. storočie

** 13.-16. storočie

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov											Príspevok pozri na stranách
						doba					stre- dovek			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	sťahovania národov	včasný*	vrcholný a neskorý**	novovek	
84	Plešany	Trebišov							●					75
85	Podbiel	Dolný Kubín					●	●						213
86	Podbranč	Senica										●	●	191
87	Poša	Vranov nad Topľou									●			45
88	Prašník	Trnava			●	●						●	●	151
89	Prosné	Považská Bystrica							●					170
90	Púchov	Považská Bystrica									●			145
91	Rad	Trebišov					●				●			142
92	Radzovce	Lučenec				●								69
93	Rimavská Sobota, časť Bakta	Rimavská Sobota				●								196
94	Sedliská, časť Podčičva	Vranov nad Topľou				●								45
95	Skrabské	Vranov nad Topľou				●	●				●			46
96	Sliač, časť Hájniky	Zvolen									●			55
97	Sliač, časť Rybáre	Zvolen									●			137
98	Sobotište	Senica	●											31
99	Somotor	Trebišov				●					●			75
100	Spišské Tomášovce	Spišská Nová Ves									●			210
101	Staré	Michalovce		●		●					●	●		47, 75
102	Strážne	Trebišov			●	●			●		●	●		75
103	Strážske, časť Krivošťany	Michalovce		●	●	●			●		●		●	47
104	Strečno	Žilina										●	●	64
105	Streda nad Bodrogom	Trebišov		●		●		●				●		75
106	Streženice	Považská Bystrica						●						170
107	Stupava	Bratislava-vidiek							●					116
108	Svinica	Košice-vidiek									●	●		60
109	Svodín	Nové Zámky		●	●		●						●	145, 210
110	Šamorín, časť Čilistov	Dunajská Streda										●		84
111	Šamorín, časť Mliečno	Dunajská Streda				●		●			●	●		82, 95, 211

* 6.-12. storočie

** 13.-16. storočie

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov											Príspevok pozri na stranách
			paleolit	neolit	eneolit	doba bronzová	doba halštatská	doba laténska	doba rímska	sťahovania národov	stredovek včasný*	stredovek vrcholný a neskorý**	novovek	
112	Šarišské Michaľany	Prešov		●	●				●		●	●		47
113	Senkvice	Bratislava-vidiek			●		●	●						67
114	Šurany	Nové Zámky											●	214
115	Trebatice	Trnava			●	●			●					150
116	Trebišov	Trebišov									●	●		104
117	Trnava	Trnava										●		140
118	Varín	Žilina				●								80, 144
119	Veľká Ida	Košice-vidiek		●		●			●		●	●		76
120	Veľký Šariš	Prešov				●					●	●		193
121	Vinné	Michalovce											?	48
122	Vranov nad Topľou, časť Čemerné	Vranov nad Topľou		●							●			48
123	Vranov nad Topľou, časť Lomnica	Vranov nad Topľou									●			49
124	Vysočany	Topoľčany		?	?									38
125	Zádielske Dvorníky	Košice-vidiek				●								80
126	Závada	Topoľčany				●		●			●			36
127	Zlaté	Bardejov									●	●		50
128	Zlaté Moravce, časť Žitavany	Nitra				●	●							118
129	Ždaňa	Košice-vidiek		●		●			●		●			76
130	Žiar nad Hronom	Žiar nad Hronom	●											32
131	Žiar nad Hronom, časť Sášovské Podhradie	Žiar nad Hronom		●					●		●	●	●	91
132	Žilina, časť Porúbka	Žilina									●			145
	Neznáme nálezisko												●	115

* 6.-12. storočie

** 13.-16. storočie

ZVIERACIE ZVYŠKY ZO STREDOVEKÉHO SÍDLISKA V CHĽABE

Cyril A m b r o s

V roku 1979 uskutočnil Archeologický ústav SAV v Nitre pod vedením J. Zábojníka výskum na lokalite Dunaj-1711 v Chľabe /okr. Nové Zámky/. Pokračovalo sa v prácach začatých v roku 1978 a odkrývali sa stredoveké sídliskové objekty v blízkosti sakrálnej stavby. Išlo prevažne o odpadové jamy, ďalej dve chaty /objekty 12 a 16/ a tri pece /objekty 16b, 26 a 41/. Podľa informácie vedúceho výskumu sú objekty datované rámcovo do 13.-16. storočia. Takmer všetky obsahovali okrem keramiky a iných zvyškov materiálnej kultúry i rôzne veľa zvieracích kostí. V niektorých odpadových jamách bolo veľmi málo týchto zvyškov, naproti tomu v chate 16 a ďalších objektoch ich bolo väčšie množstvo.

O b j e k t 9

Koza-ovca: horný molár, zlomok diafýzy pravej vretennej kosti, pravá členková kosť, prvý prstový článok.

O b j e k t 10

Drobnejšie prepálené zlomky kostí, bližšie neurčiteľné.

O b j e k t 12 /chata/

Hovädzí dobytok: zlomok pravej sánky /adultus/, dolný premolár, zlomok pravej lopatky, časť diafýzy pravej ramennej kosti, časť diafýzy metatarzu, 2 prvé prstové články, druhý prstový článok.

Koza-ovca: zlomok rohového výbežku /koza/, horný molár, proximálna časť pravého metatarzu.

Ošípaná: časť pravej čeľuste /M^3 sa prerezáva/, časť pravej čeľuste /juvenis/, časť ľavej čeľuste /s p^3-M^1/, zlomok čeľuste /adultus/, časť pravej sánky /s P_1, P_1, ♂/, zlomok ľavej sánky, horný molár, dolný molár, distálna časť pravej ramennej kosti, prvý prstový článok /juvenis/.

Jeleň: časť ľavej lopatky, zlomok diafýzy metatarzu.

Vtáky: ľavá zobákovitá kosť /kura dom./, časť karpometakarpu /pravdepodobne hus domáca/.

Lastúrniky: 1 lastúra.

O b j e k t 13

Hovädzí dobytok: časť ľavej jarmovej kosti, vetva pravej sánky /juvenis/, časť ľavej sánky /adultus/, distálna kladka pravej ramennej kosti, zlomok diafýzy ramennej kosti, proximálna časť pravej vretennej kosti, prox. časť ľavého metakarpu, časť diafýzy metakarpu, časť diafýzy ľavej stehnovej kosti, časť diafýzy pravej holennej kosti, časť diafýzy ľavej holennej kosti, 3 prox. časti pravých metatarzov /stopy po sekaní/, 2 časti diafýz ľavých metatarzov /stopy po sekaní/, časť pravej členkovej kosti, časť pravej pätovej kosti, 5 prvých prstových článkov /1 juvenis/.

Koza-ovca: horný molár, dolný molár, časť diafýzy ľavej ramennej kosti, časť diafýzy vretennej kosti, časť diafýzy holennej kosti.

Ošípaná: časť ľavej spánkovej kosti, časť pravej čeľuste /juvenis/, časť ľavej čeľuste /s P^2-P^4, ♀/, zlomok ľavej čeľuste /s P^2, P^3; P^3 je kulisovite postavený, orálna časť smeruje mediálne/♂/, časť pravej sánky /♀/, zlomok ľavej sánky /M_3 neúplne prerezaný/, časť diafýzy pravej lakťovej kosti, časť diafýzy vretennej kosti, časť diafýzy pravej holennej kosti, 2 časti diafýz ľavých holenných kostí.

Pes: časť pravej lopatky.

Vtáky: prox. časť ľavého tarzometatarzu /kura dom./.

O b j e k t 14

Hovädzí dobytok: časť ľavej jarmovej kosti, horný molár, časť vetvy pravej sánky, svalový výbežok sánky, časť diafýzy pravej vretennej kosti, časť diafýzy ľavej lakťovej kosti, prox. časť pravého metakarpu, 3 zlomky panví, zlomok diafýzy ľavej stehnovej kosti, prox. časť pravého metatarzu, 3 prox. časti ľavých metatarzov, 3 prvé a 3 druhé prstové články.

Koza-ovca: časť pravého rohového výbežku /koza/, horný molár, časť pravej sánky /adultus/, dolný molár, časť diafýzy pravej ramennej kosti, časť diafýzy ľavej ramennej kosti, časť diafýzy metakarpu, prvý prstový článok.

Ošípaná: časť ľavej temennej kosti, časť pravej čeľuste /M^2, prerezáva sa/, časť ľavej čeľuste /M^3 trochu opotrebovaný/, časť ľavej čeľuste /s p^3-M^2/, časť ľavej čeľuste /s p^3-M^1/, zlomok pravej sánky /♂/, časť ľavej lopatky, časť diafýzy pravej ramennej kosti, časť diafýzy ľavej ramennej kosti, časť diafýzy holennej kosti, 2 metatarzy, prvý prstový článok.

Jeleň: časť pravej lopatky, druhý prstový článok.

Vtáky: časť vidlice /hus?/, časť diafýzy tarzometatarzu.

Ryby: časť rybacej kosti.

Lastúrniky: zlomok lastúry.

O b j e k t 15

Hovädzí dobytok: časť pravej sánky /adultus/, dist. časť ľavej ramennej kosti, dist. časť ľavej vretennej kosti, časť dist. pravej vretennej kosti, časť diafýzy ľavej lakťovej kosti, dist. časť pravého metakarpu, 2 zlomky panví, časť diafýzy pravej holennej kosti, pravá členková kosť, časť pravej pätovej kosti, prox. časť pravého metatarzu, 2 druhé prstové články.

Koza-ovca: horný molár.

Ošípaná: zlomok sánky, dolný molár /neprerezaný/, dolný rezák, časť diafýzy ľavej ramennej kosti.

Jeleň: časť parohu, časť ľavej polovice panvy, časť diafýzy holennej kosti, zlomok diafýzy metatarzu.

Vtáky: pravá stehnová kosť /hus - Anser sp./.

O b j e k t 16 /chata/

Kôň: distálna kladka metapódia /prepálená/, 2 hrotnaté kosti.

Hovädzí dobytok: časť pravej čelovej kosti s rohovým výbežkom, časť pravej spánkovej kosti, časť nosovej kosti, časť ľavej čeľuste /adultus/, zlomok čeľuste /adultus/, horný molár, horný premolár, zlomok pravej sánky /adultus/, časť vetvy pravej sánky, časť ľavej sánky /P_2 sa prerezáva/, časť ľavej sánky /adultus/, zlomok ľavej sánky, 2 vetvy ľavých sánok, zlomok sánky, 2 dolné moláre, zlomok epistrofea, časť pravej lopatky, poškodená ľavá lopatka, časť diafýzy pravej ramennej kosti, zlomok diafýzy ramennej kosti, ľavá vretenná kosť s prirastenou lakťovou kosťou, 3 prox. časti pravých vretenných kostí, prox. časť ľa-

vej lakťovej kosti, 3 prox. časti pravých metakarpov, distálna časť pravého metakarpu, zlomok ľavej polovice panvy, časť diafýzy pravej holennej kosti, zlomok diafýzy ľavej holennej kosti, časť dist. ľavej holennej kosti, 3 časti pravých členkových kostí, časť ľavej členkovej kosti, časť pravej pätovej kosti, ľavá pätová kosť /juvenis/, 2 časti pravých centrotarzálií, 4 prox. časti pravých metatarzov, 2 dist. časti pravých metatarzov, 3 dist. časti ľavých metatarzov, časť diafýzy metatarzu, 4 prvé prstové články, 3 druhé prstové články.

Koza-ovca: horný molár, časť pravej sánky /adultus/, časť ľavej sánky /s p_1 - p_3/, dolný M_3, diafýzy ľavej vretennej kosti.

Ošípaná: poškodená lebka /M^2 sa prerezáva/, zlomok spánkovej kosti, časť pravej medzičeľuste, časť pravej čeľuste /adultus/, časť pravej čeľuste /P^4 neopotrebované/, časť pravej čeľuste /adultus/, časť pravej čeľuste /s p^2-p^4/, horný M^3 /veľmi opotrebovaný/, 2 horné špiciaky /♂/, horný špiciak /♀/, časť pravej sánky /adultus/, časť pravej sánky /adultus/, pravá sánka z veľmi mladého jedinca /p neprerezané/, zlomok pravej sánky, časť ľavej sánky /adultus ♀/, časť pravej sánky /adultus ♀/, časť pravej sánky /adultus, ♂/, časť pravej sánky /adultus/, časť pravej sánky /M_2 neprerezaný/, 2 dolné špiciaky /♂/, dolný špiciak /♀/, atlas, epistrofeus, bedrový stavec, 2 zlomky pravých lopatiek, zlomok lopatky, diafýza pravej ramennej kosti, dist. časť pravej ramennej kosti, časť diafýzy ľavej ramennej kosti, diafýza pravej vretennej kosti, 3 prox. časti pravých lakťových kostí, prox. časť ľavej lakťovej kosti, diafýza pravej holennej kosti, dist. časť pravej holennej kosti, časť diafýzy ľavej holennej kosti, distálna časť holennej kosti /juvenis/, časť lýtkovej kosti, časť pravej pätovej kosti, 2 tarzálne kosti.

Jeleň: dolný p_3, časť epistrofea, druhý prstový článok.

Srnec: časť ľavej sánky /adultus/.

Bobor: časť diafýzy stehnovej kosti.

Zajac: časť pravej polovice panvy /acetabulum/.

Vtáky: 4 časti vidlíc, časť lopatky /kura dom./, 2 vretenné kosti /juvenis/, časť lakťovej kosti, pravá stehnová kosť, diafýza tibiotarzu /juvenis/, časť diafýzy tibiotarzu, distálna časť tarzometatarzu, 1 ramenná a 3 stehnové kosti z veľmi mladých jedincov.

Ryby: 12 kostí.

Lastúrniky: 11 lastúr.

O b j e k t 16a

Koza-ovca: horný molár, časť ľavej sánky /adultus/.

Ošípaná: dolný rezák.

Lastúrniky: 2 lastúry.

O b j e k t 16b

Hovädzí dobytok: dolný M_3, časť pravej lopatky, zlomok lopatky, pravé acetabulum.

Koza-ovca: časť pravej temennej kosti, časť ľavej sánky /adultus/, časť diafýzy vretennej kosti.

Ošípaná: časť pravej čeľuste /adultus/, časť ľavej sánky /adultus ♀/, časť diafýzy ľavej ramennej kosti, proximálna časť ľavej lakťovej kosti, časť diafýzy holennej kosti /juvenis/, časť lýtkovej kosti, 2 metapódiá.

Bobor: časť ľavej sánky.
Vtáky: časť lakťovej kosti /kura dom./.
Ryby: 2 kosti.
Lastúrniky: 3 lastúry.

O b j e k t 21
Hovädzí dobytok: časť ľavej sánky /adultus/.

O b j e k t 22
Hovädzí dobytok: horný molár, časť ľavej lopatky.
Srnec: časť ľavej lopatky.

O b j e k t 23
Hovädzí dobytok: zlomok lopatky, prox. časť vretennej kosti, prvý prstový článok.
Jeleň: dolný M_3.

O b j e k t 24
Hovädzí dobytok: časť diafýzy lakťovej kosti, časť pravej pätovej kosti.
Jeleň: vetva ľavej sánky.

O b j e k t 25
Hovädzí dobytok: časť ľavej sánky /adultus/, kĺbový výbežok pravej sánky, distálna časť pravej ramennej kosti.

O b j e k t 26
Kôň: tretí predný prstový článok.

O b j e k t 27
Hovädzí dobytok: časť ľavej sánky /juvenis/, vetva pravej sánky, časť ľavej vretennej kosti s prirastenou lakťovou kosťou, časť diafýzy stehnovej kosti, distálna kladka metapódia, prvý prstový článok.
Koza-ovca: horný molár, 2 dist. časti pravých ramenných kostí, distálna časť ľavej holennej kosti.
Ošípaná: časť pravej sánky /M_3 neprerezaný/, bedrový stavec, časť diafýzy holennej kosti.
Lastúrniky: 2 lastúry.

O b j e k t 28
Hovädzí dobytok: zlomok diafýzy ramennej kosti, časť diafýzy metatarzu.
Ošípaná: periférne metapódium.

O b j e k t 29
Hovädzí dobytok: kĺbový výbežok pravej sánky, prox. časť ľavého metakarpu.
Koza-ovca: zlomok čelovej kosti s rohovým výbežkom /ovca, juvenis/, časť pravej čeľuste /adultus/, časť diafýzy ľavej vretennej kosti.
Ošípaná: diafýza ľavej ramennej kosti, diafýza pravej stehnovej kosti.

O b j e k t 31
Kôň: dolný molár.
Hovädzí dobytok: horný premolár, horný molár, časť diafýzy ľavej ramennej kosti, zlomok diafýzy metatarzu.

Koza-ovca: horný molár, časť ľavej sánky /adultus/.

O b j e k t 32
Hovädzí dobytok: druhý prstový článok.

O b j e k t 33
Ošípaná: rezáková časť sánky /♀/.

O b j e k t 34
Neurčiteľné štyri zlomky kostí.

O b j e k t 35
Hovädzí dobytok: dolný molár, rezáková časť ľavej sánky, zlomok ľavej lopatky.
Koza-ovca: dolný M_3, pravý metakarpus bez dist. konca /koza/.

O b j e k t 36
Koza-ovca: pravý metatarzus bez dist. konca /ovca/, ľavá pätová kosť, druhý prstový článok.
Ošípaná: zlomky stoličiek.
Srnec: horný molár.
Vtáky: časť lopatky /kura dom./.

O b j e k t 37
Kôň: zlomok sánky /rezáková časť/.
Hovädzí dobytok: horný premolár /decid./, dist. časť metatarzu, druhý prstový článok.
Ošípaná: dolný špiciak /♀/, prox. časť ľavej lakťovej kosti.
Lastúrniky: 1 lastúra.

O b j e k t 39
Ošípaná: časť diafýzy ľavej ramennej kosti.
Jeleň: časť diafýzy pravej ramennej kosti, prox. časť ľavej vretennej kosti, časť ľavej vretennej kosti /väčší jedinec/, zlomok diafýzy vretennej kosti, prox. časť ľavej lakťovej kosti.

O b j e k t 41 /pec/
Hovädzí dobytok: časť pravej sánky /adultus/, časť ľavej lopatky.
Koza-ovca: zlomok sánky.
Lastúrniky: 2 lastúry.

Zvieracie zvyšky nájdené v stredovekých sídliskových objektoch v Chľabe predstavujú odpad mäsitej potravy, ako o tom svedčí ich zachovalosť. Sú väčšinou rozbité, na mnohých sú stopy po sekaní a rezaní. Takto si možno vysvetliť značné množstvo drobných úlomkov, ktoré sa nedali determinovať. Objemom však predstavujú tieto úlomky iba malú časť nájdených zvieracích zvyškov /487 neurčiteľných úlomkov malo hmotnosť iba 4710 g/.

V analyzovanej faune sú najviac zastúpené kosti domácich zvierat, ktoré tvorili z počtu všetkých určiteľných viac ako 80 %. Medzi nimi sú najčastejšie kosti hovädzieho dobytka, menej ošípanej a kozy alebo ovce /kosti posledných dvoch možno iba veľmi ťažko rozlíšiť/. Z ostatných domácich zvierat je zastúpený

kôň a len jedna kosť je zo psa. Z domácej hydiny sa vyskytuje kura domáca; pri kostiach husi a pravdepodobne i kačice nemožno s istotou rozhodnúť, či ide o domácu alebo divú formu.

Pre značnú zlomkovitosť materiálu bolo možné odobrať iba málo mier /pozri tabuľky/. Tie dosvedčujú, že hovädzí dobytok, ošípaná, koza a ovca boli malého vzrastu, ako je to obvyklé na iných sídliskách z tohto obdobia.

Z lovnej zveri je zastúpený jeleň ako zviera, ktoré malo z lovných najdôležitejší význam, pretože poskytovalo najviac mäsa. Ďalej sa vyskytuje srnec, bobor a zajac. Neprekvapujú nálezy rybacích kostí a lastúr, pretože sídlisko bolo v bezprostrednej blízkosti vodného toku Dunaja. Rybolov bol zaiste jednou z dôležitých činností tamojších obyvateľov. Je pravdepodobné, že pri preplavovaní či preosievaní obsahu sídliskových objektov by sa bolo našlo ešte viac rybacích kostí. Ich druhové určenie sa zatiaľ neurobilo pre nedostatok porovnávacieho materiálu. Ani niektoré vtáčie kosti neboli dosiaľ určené.

Doteraz analyzované zvieracie zvyšky dokazujú, že obyvateľstvo stredovekého sídliska v Chľabe krylo prevažnú časť potrieb mäsitej výživy chovom domácich zvierat, najviac hovädzieho dobytka a ošípanej, avšak väčšie percento zastúpenej lovnej zveri nasvedčuje, že ani lov a rybolov neboli nevýznamným zamestnaním obyvateľstva.

Keďže výskum sídliska ohrozeného výstavbou vodných diel na Dunaji pokračuje, bude možné vysloviť konečné závery vyplývajúce z výskytu fauny až po jeho skončení.

Prehľad nálezov fauny /výskum 1979/

Druh	Počet kostí	%
Kôň /Equus caballus L./	6	1,48
Hovädzí dobytok /Bos taurus L./	165	40,64
Koza-ovca /Capra - Ovis/	46	11,33
Ošípaná /Sus scrofa dom./	103	25,37
Pes /Canis familiaris L./	1	0,25
Jeleň /Cervus elaphus L./	18	4,43
Srnec /Capreolus capreolus L./	3	0,74
Bobor /Castor fiber L./	2	0,49
Zajac /Lepus europaeus PALL./	1	0,25
Vtáky /Aves/	23	5,67
Ryby /Pisces/	15	3,69
Lastúrniky /Bivalvia/	23	5,67
Spolu	414	

Miery

Cornu	Bos taurus
1. Väčší priemer /GD/	37
2. Menší priemer /KD/	34
3. Obvod na báze /U/	110

Maxilla	Bos taurus
1. Dĺžka molárov /LM/	71
2. Dĺžka M^3 /LM^3/	26,5
3. Šírka M^3 /BM^3/	23

Scapula	Bos taurus	Cervus	Capreolus
1. Najmenšia dĺžka na krčku /KLC/	47	33	18
2. Najväčšia dĺžka processus articularis /GLP/	62	52,5	29
3. Dĺžka kĺbovej plochy /LG/	51	43	23
4. Šírka kĺbovej plochy /BG/	41	35	23

Mandibula	Capra-Ovis
1. Dĺžka molárov /LM/	31
2. Dĺžka M_3 /LM_3/	22
3. Šírka M_3 /BM_3/	8

Radius	Bos taurus	Cervus	
1. Najväčšia dĺžka /GL/	244		
2. Najväčšia šírka proximálne /Bp/	/69/	63	56,5
3. Najväčšia šírka kĺbovej plochy proximálne /BFp/	65	57	52
4. Najmenšia šírka diafýzy /KD/	32,5		
5. Najväčšia šírka distálne /Bd/	60		
6. Najväčšia šírka kĺbovej plochy distálne /BFd/	57		

Metacarpus	Bos taurus				Capra
1. Najväčšia šírka proximálne /Bp/	61	54,5	50	49	28,5
2. Najmenšia šírka diafýzy /KD/					19
3. Najväčšia šírka distálne /Bd/				49	

Metatarsus	Bos taurus					Ovis
1. Najväčšia šírka proximálne /Bp/	48	44	43			
2. Najväčšia šírka distálne /Bd/			60	48,5	46	21,5

Talus	Bos taurus			Capra-Ovis
1. Najväčšia dĺžka laterálne /GLl/	73	62,5	-	31
2. Najväčšia dĺžka mediálne /GLm/	66	-	58	29,5
3. Hĺbka laterálne /Tl/	41	-	-	17
4. Hĺbka mediálne /Tm/	-	-	-	17,5
5. Šírka distálne /Bd/	46,5	42,5	-	19,5

TIERRESTE AUS EINER MITTELALTERLICHEN SIEDLUNG IN CHĽABA. Im J. 1979 führte das Archäologische Institut der SAW zu Nitra unter der Leitung von J. Zábojník Ausgrabungen in Chľaba /Bez. Nové Zámky/ auf der Fundstelle Donau, km 1711 durch. Es wurden die im J. 1978 angefangenen Grabungen fortgesetzt und man hat weitere mittelalterliche Siedlungsanlagen in der Nähe einer Kirche freigelegt. Es handelt sich überwiegend um sog. Abfallgruben, dann um zwei Hütten /Obj. Nr. 12 und 16/ und drei Öfen /Obj. Nr. 16b, 26 und 41/. Diese Objekte sind in das 13. bis 16. Jh. datiert. Sie enthielten ausser Keramikmaterial und anderen Resten der materiellen Kultur auch verschiedene Anzahl von Tierresten. Übersicht über diese Funde ist in der Tabelle angeführt. Wegen beträchtlicher Zertrümmerung der Knochen konn-

ten nur wenige Masse abgenommen werden /siehe Masstabellen/. Der Erhaltungszustand der Tierreste spricht davon, dass es sich meistens um Speiseabfälle handelt. Am meisten sind Haustierknochen vertreten /über 80 %/; der Grossteil davon gehört dem Hausrind, wenigere stammen vom Hausschwein, Schaf und Ziege. Nur sehr wenige Knochen sind vom Pferd, Haushuhn und Hund vorhanden. Mehr als 15 % der Tierreste bilden die Wildtiere. Es überraschen nicht Fischknochen und Muscheln, da die Siedlung in unmittelbarer Nähe der Donau lag. Die Artbestimmung der Fischknochen und mancher Vogelknochen konnte bisher noch nicht durchgeführt werden. Da die Grabungen fortgesetzt werden, können die entgültigen Schlussfolgerungen erst nach ihrer Beendung ausgesprochen werden.

ОСТАТКИ ЖИВОТНЫХ ИЗ СРЕДНЕВЕКОВОГО ПОСЕЛЕНИЯ В С. ХЛЯБА. В 1979 г. осуществил Институт археологии САН в Нитре под руководством Й. Забойника раскопки в с. Хляба /рай. Нове Замки/ в местонахождении Дунай, 1711-й км. Продолжались исследования 1978-го г. и были вскрыты новые средневековые селищные объекты по близости церкви. Были найдены т. наз. мусорные ямы, два жилища /объекты 12 и 16/ и три печи /объект 16b, 26, 41/. Объекты датированы кульминирующим и поздним средневековьем /около XIII-XIV вв./. Кроме керамического материала и других остатков материальной культуры они содержали также различное количество остатков животных. Обзор этих находок приведен в таблице. Поскольку кости были значительно повреждены, отметилось только небольшое количество мер /см. таблицу/. Состояние сохранения костей свидетельствует об объедках. Наиболее часто встречаются кости домашних животных /свыше 80%/. Из того числа найболее часты остатки крупного рогатого скота, менее свиньи и козы или овцы. Только редко встречается лошадь, собака и курица домашняя. Более чем 15% остатков происходит от промысловых зверей. Не удивляют находки рыбьих костей и раковин, так как селище находилось в непосредственной близости течения Дуная. Их виды, а также кости некоторых птиц, нельзя было точнее определить. Так как исследования продолжаются, окончательные заключения можно вывести только после их окончания.

VÝSKUM MLADOPALEOLITICKEJ STANICE V KAŠOVE

Ladislav B á n e s z

Archeologický ústav SAV pokračoval v roku 1979 po dlhšej prestávke v systematickom výskume mladopaleolitickej stanice s obsidiánovou industriou v Kašove /okr. Trebišov/ na východnom Slovensku. Nadviazal tým na výskumy v rokoch 1962--1972.

Cieľom výskumu bolo odkryť ďalšiu plochu a zistiť približný rozsah mladopaleolitického sídliska. Na tento účel boli vytýčené ďalšie sektory s rozmermi 2 x 2 m a skúšobné sektory. Skúšobný sektor 1/79, vzdialený 50 m južne od strednej časti sídliska /sektoru 502/, bol prekopaný do hĺbky 80-85 cm a v hĺbkovom rozpätí 30-35 cm obsahoval 107 nálezov štiepanej kamennej industrie. Ďalší skúšobný sektor /2/79/ bol prekopaný vo vzdialenosti 100 m južným smerom. Táto sonda

zachytila okrajovú časť sídliska, pretože sa v nej našli iba štyri nálezy. Skúšobný sektor 3/79 bol 155 m južne od sektoru 502 a neobsahoval už žiadne nálezy; pod lesným humusom bola iba 5-15 cm hrubá vrstva žltej hliny priamo nad skalným podložím.

V roku 1979 sa v strednej časti sídliska preskúmalo dovedna 80 sektorov, a to na ploche 344 m². Z celkovej rozlohy sídliska sa do roku 1979 odkryl 112 m dlhý a zhruba 40 m široký úsek. Podľa doterajších odkrývok i skúšobných výkopov sa možno domnievať, že osídlenie zaberá na osi S-J plochu okolo 200 x 40 m a že sa z nej odkryla už väčšia časť.

Paleolitické nálezy boli v žltej až žltohnedej hlinitej vrstve v neveľkej hĺbke v rozpätí 30-35 cm pod povrchom, pokrytej tenkou vrstvou lesného humusu. Lokalita je v lesnom prostredí, preto bola odkrývka veľmi sťažená, korene stromov presahovali miestami cez celý horizont nálezov.

Za výskumnú sezónu 1979 sa našlo 2862 mladopaleolitických kamenných artefaktov, a to v sektoroch 429-515 a v spomenutých skúšobných sektoroch. Väčšina nálezov bola vyrobená z obsidiánov. Ostatné suroviny použité na výrobu kamenných nástrojov predstavujú rohovce, pazúriky, jaspisy, rádiolarity, kremence a iný materiál.

Medzi nálezmi štiepanej kamennej industrie dominujú dve kategórie nástrojov. Na prvom mieste boli škrabadlá, prevládajúce nad druhou výraznou skupinou - rydlami. Prevahu týchto hlavných typov zvýrazňujú aj početné kombinácie škrabadiel s rydlami. Medzi škrabadlami prevažujú čepeľové škrabadlá, ktoré boli umiestnené väčšinou na pravidelných čepeliach. Z čepeľových škrabadiel sa vyskytli všetky tvary počnúc škrabadlami na dlhých čepeliach /obr. 1: 1,2/ až po krátke škrabadlá /obr. 1: 3/. Objavili sa aj čepeľové škrabadlá s retušovanými hranami /obr. 1: 4/ alebo s retušou iba na jednej hrane /obr. 1: 5/, ktorých bolo viac. Časté boli aj škrabadlá na širokých úštepoch /obr. 1: 6/, v tvare lomeného oblúka, kýlovité alebo dvojité /obr. 1: 7/. Početné boli aj škrabadlá na čepeliach alebo úštepoch, ktoré mali síce úplne alebo čiastočne zachovanú povrchovú kôru /obr. 1: 8/, ale ich hlavice boli dokonale vypracované. Veľmi veľa bolo škrabadiel /najmä čepeľových/, ktoré mali odlomené bázy. Hlavice mali rôzne tvary. Vyskytli sa škrabadlá s takmer rovným čelom /obr. 1: 1/, mierne vyčnievajúce /obr. 1: 9/, ale najmä s oblúkovitým /obr. 1: 2,6/ a pomerne vysokým čelom /obr. 1: 3/.

V skupine rydiel mali klinové značnú prevahu nad hranovými. Najčastejšie boli stredné klinové rydlá /obr. 1: 13/ a na zlomených čepeliach i niekoľkonásobné klinové rydlá /obr. 1: 11/.

Početnú skupinu nástrojov predstavujú kombinované nástroje na čele s čepeľovými škrabadlami spojenými s klinovými rydlami /obr. 1: 9, 10, 15/, ale nechýbali ani široké škrabadlá s protiľahlým hrotitým retušovaným koncom /obr. 1: 16/.

Tretiu veľmi početnú skupinu nástrojov reprezentujú čepele, medzi ktorými sa vyskytovali väčšie i menšie pravidelné tvary /obr. 1: 21/ bez retuše. Časté boli však aj čepele so súvislou retušou na jednej /obr. 1: 12/ i oboch hranách. Mikrolitických čepelí bolo v tejto časti sídliska málo. Reprezentujú ich drobné čepieľky, menej bolo čepieľok s drobnou okrajovou retušou /obr. 1: 17/. Medzi početnými hrotovými čepieľkami pomerne málo sa našlo exemplárov s priretušovaným hrotom /obr. 1: 18, 19/.

Medzi najvýznamnejšie nálezy z tejto výskumnej sezóny patria jednostranné pilky na širokej rohovcovej /obr. 1: 14/ a obsidiánovej /obr. 1: 20/ čepeli, ktoré mali veľmi pravidelné zúbkovanie.

Celkové zloženie kamennej industrie poukazuje na jej gravettský pôvod. Podľa doterajších poznatkov rozloženia kamennej industrie na ploche mladopaleolitického sídliska, ako aj nálezov zo skúšobného sektora 1/79 sa zdá, že v skladbe kamennej industrie, odlišnej na rôznych miestach sídliska, došlo k menším /azda i chronologickým/ zmenám. Tieto zmeny sa prejavujú v tom, že oproti severnej časti sídliska, kde boli veľmi hojné mikrolitické prvky, zo strednej časti tieto nálezy postrádame a tiež v tom, že /ako to ukazujú nálezy zo skúšobného sektora 1/79 v južnej časti, pribudli hnedé a hnedozelené jaspisy, menej patinované než v ostatných častiach stanice.

Rozčlenenie osídlenia na prípadné viaceré fázy v rámci jedného nálezového horizontu bude však možné potvrdiť až po preskúmaní celej plochy, avšak najmä po systematickom spracovaní nálezov z tejto významnej mladopaleolitickej stanice, ktorá patrí na Slovensku zatiaľ k najbohatším z paleolitu.

UNTERSUCHUNG DER JUNGPALÄOLITHISCHEN STATION IN KAŠOV. Das Archäologische Institut der SAW knüpfte im J. 1979 an die in den J. 1962-1972 verwirklichten systematischen Grabungen auf der jungpaläolithischen Station Kašov I /Bez. Trebišov/ in der Ostslowakei an. Auf 244 m² Fläche gewann man 2862 Steinartefakte. Die gesamte Siedlungsfläche ist ungefähr 200 x 40 m gross. Der Grossteil dieser Fläche ist bereits untersucht worden. Von dem zur Herstellung von Steinindustrie verwandten Rohstoff war am häufigsten Obsidian, Feuerstein, Hornstein, Jaspis, Radiolarit und Quarzit vertreten. Die Steinindustrie repräsentieren vor allem Kratzer, Stichel, kombinierte Werkzeuge und Klingen /Abb. 1/. Zu den bedeutendsten Funden gehören zwei Sägen, die aus einer Hornstein- und Obsidianklinge hergestellt wurden /Abb. 1: 14, 20/. Diese paläolithischen Funde gehören in das Gravettien.

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЕРХНЕПАЛЕОЛИТИЧЕСКОЙ СТОЯНКИ В С. КАШОВ. Археологический институт САН продолжал в 1979 г. систематические исследования проведенные в 1962-1972 гг. в верхнепалеолитической стоянке Кашов I /рай. Требишов/ в Восточной Словакии. На площади в 244 м^2 было обнаружено 2862 каменных артефактов. Общая площадь стоянки - около 200 x 40 м. Из этой площади была прослежена уже бóльшая часть. Из сырья использованного для производства каменной индустрии наиболее многочисленны обсидианы, кварцы, роговики, яшпы, радиоляриты и кварциты. Индустрию представляют скребки, резцы, комбинированные орудия труда и пластины /рис. 1/. К самым значительным орудиям труда принадлежат две пластины-пилочки сделанные из роговика и обсидиана /рис. 1: 14, 20/. Палеолитические находки относятся к типу Граветт.

VÝSKUM PALEOLITICKÝCH NÁLEZÍSK V SOBOTIŠTI

Juraj B á r t a

Úspešné zbery paleolitickej industrie na Myjavskej pahorkatine, uskutočňované externým spolupracovníkom Vladimírom Jamárikom z Kunova od r. 1971, vyvolali potrebu zisťovacích výskumov na objavených náleziskách. Za východisko sa zvolila lokalita Sobotište 2 - Od doliny, zvaná aj Trnovské, ktorá leží 2 km od stredu obce, na poludníkovom sprašovom chrbte medzi potokmi Malina a Myjava. Poloha Sobotište 2 je mierne znížené sedlo na sprašovom chrbte medzi kótou 324, kde sa tiež našla paleolitická industria, a južnejšou vyvýšeninou kóty 338.

V čase výskumu /9. - 24. augusta 1979/ bol tento lán zožatý, a to predurčilo, že z troch susediacich sobotištských paleolitických nálezísk sa zisťovací výskum zameral práve na túto polohu. Z nej pochádza i V. Jamárikom nájdené driapadlo a menej výrazný pästiačik, naznačujúci, že by mohlo ísť o stredopaleolitickú industriu. Pre nedostatok robotníkov sa vykopala iba 30 m dlhá, 1 m široká zisťovacia sonda, v ktorej sa našlo vo svetlej sprašovej vrstve pod tmavou vrstvou z holocénu len niekoľko rádiolaritových odštepkov a uhlíkov. Zdá sa, že tu v sedimentoch zachytávame veľký časový hiát a absenciu mladopaleolitických usadenín, pretože V. Jamárikom nájdené úštepy, ale aj spomenuté artefakty, majú stredopaleolitický charakter. Uhlíky z rozvlečeného ohniska zisteného v sprašovom prostredí na rozhraní holocénu a pleistocénu v hĺbke 50 cm určila E. Hajnalová ako jedľa biela /Abies alba/ a smrek obyčajný /Picea abies/.

Ani v ďalšej zisťovacej sonde /tvaru L, d. 10 + 50 m, h. 50 cm/ v polohe Sobotište 3 - Habánka, medzi osamelou čerešňou a kótou 338, sa nezistila koncentrácia silexov a nezískali sa ani stratigrafické údaje o kolekcii silexov z rádiolaritu a pazúrika, nazbieranej V. Jamárikom od r. 1973, v ktorej boli najpozoruhodnejšie škrabadlá na úštepoch, poukazujúce na mladý paleolit z okruhu mladého aurignacienu alebo gravettienu. Keďže ide len o artefakty získané zberom /bez výraznejších typov/, definitívne zaradenie do mladého aurignacienu /čo by bol jeho prvý výskyt na území západného Slovenska/ si vyžiada ešte ďalší overovací výskum a získanie väčšej kolekcie nálezov.

UNTERSUCHUNG VON PALÄOLITHISCHEN FUNDSTELLEN IN SOBOTIŠTE. Auf der Fundstelle Sobotište 2 /Bez. Senica/ wurde durch einen Probeschnitt die Konzentration der durch Fundlese gewonnenen Silexindustrie mit einigen mittelpaläolithischen Typen begläubigt. Man fand jedoch nur wenige und wenig aussagekräftige Radiolaritabsplisse und Kohlestücke /Abies alba und Picea abies/.

In der benachbarten höheren Flur Sobotište 3 suchte man gleichfalls die Silexkonzentration, welche die durch Fundlese gewonnenen jungpaläolithischen Artefakte mit überlegener Zahl von Kratzern an Abschlang, wahrscheinlich von Aurignac-Typus, auch stratigraphisch beleuchten konnte. Man erwarb jedoch noch keine stratigraphischen Kenntnisse.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПАЛЕОЛИТИЧЕСКИХ МЕСТОНАХОЖДЕНИЙ В С. СОБОТИШТЕ. В местонахождении Соботиште 2 /рай. Сеница/ разведочным шурфом проверялась концентрация приобретенного подъемного материала силексовой индустрии с некоторыми среднепалеолитическими типами. Были найдены только немногочис-

ленные и маловыразительные сколы радиолярита и угольки /Abies alba и Picea abies/. В соседнем вышележащем урочище Соботиште 3 подобным образом искалась концентрация силексов, которые также в стратиграфическом отношении объяснили бы подъемный материал верхнепалеолитических артефактов с перевесом скребков на сколах, которые можно считать ориньякскими. Стратиграфических сведений пока не было приобретено.

NOVÉ STREDOPALEOLITICKÉ NÁLEZISKO V ŽIARSKEJ KOTLINE

Juraj B á r t a - Egon W i e d e r m a n n

Archeologicky dosiaľ málo preskúmaná Žiarska kotlina, ohraničená vencom stredoslovenských vulkanických pohorí, sa postupne stáva významným náleziskom pre poznávanie počiatkov slovenského praveku. Týka sa to paleolitického osídlenia súvisiaceho s miestnym surovinovým zdrojom limnokvarcitov, ktoré vznikli počas horotvornej vulkanickej činnosti na okraji Kremnických hôr a Vtáčnika /Bárta 1979, s. 10-11/.

Prvé nálezy stredopaleolitického i mladopaleolitického charakteru získal J. Bárta /1977, s. 32/ pri povrchovom prieskume tohto regiónu r. 1976. Nedostačujúci počet výrazných artefaktov neumožnil jednoznačné typologické zaradenie, aj keď sa zdá, že silexy z Lovčice sú pravdepodobne staršie ako nálezisko Lutila 1 s výraznejšími mladopaleolitickými typmi.

Nezávisle od toho, v snahe doplniť doterajšie skromné poznatky o mladšom pravekom osídlení Žiarskej kotliny, sa uskutočnil od apríla 1979 povrchový prieskum /Egon Wiedermann/ na okolí Žiaru nad Hronom. Na vyššej pravobrežnej terase Lutilského potoka, 2,5 km SZ od stredu okresného mesta Žiar nad Hronom, sa zistila pomerne bohatá paleolitická stanica. Rozprestiera sa na ploche 30 x 30 m 400 m JV od vrcholu kóty 306, ktorá je 500 m JV od kaplnky pri komplexe budov JRD Žiar nad Hronom - bývalého hospodárskeho majera Kupča. Na tejto cestou preťatej vyvýšenine spražovohlinitého chrbta sa našli pri prvých prieskumoch početné silicitové úštepy, neopracované čepele i jadrá, vyrobené v prevahe z viacerých odrôd lokálnych limnokvarcitov z Vtáčnika a ojedinele aj z importovaných rádiolaritov.

Z opracovaných artefaktov sú zastúpené viaceré druhy driapadiel, hrotité nástroje, širšie úštepové škrabadlá, neopracované čepele, ale i nápadne veľké čepele a čepeľovité úštepy, ktoré sa makrolitickosťou rámcovo približujú mladomoustiérskym nálezom z Bojníc I - Prepoštskej jaskynky /Bárta 1972, s. 18/. Veľké jadro a dvojpodstavové hranolové jadrá spolu s početnými úštepmi dosvedčujú výrobu na mieste. V doteraz získanej kolekcii /vyše 230 kusov/ sú evidentné stredo-, ale aj mladopaleolitické prvky. Celková primitívnosť úštepov i početne prevažujúcich hrubých čepelí spolu s driapadlami poukazuje skôr na stredopaleolitickú techniku s progresívnymi mladopaleolitickými prvkami. Zatiaľ chýbajú elementy levalloiskej techniky, ktorá je známa z nedalekej hornej Nitry. Aj tak však doterajšia kolekcia poukazuje skôr na lokalitu z koncovej fázy stredného paleolitu, ako na začiatky niektorej z mladopaleolitických kultúr.

Až ďalší zber a nanajvýš aktuálny aspoň zisťovací výskum zameraný aj na stratigrafické poznatky azda definitívne dorieši zaradenie tejto doteraz pravdepodobne najstaršej paleolitickej stanice v povodí strednej časti Hrona.

L i t e r a t ú r a

BÁRTA, J. 1972: Pravek Bojníc od staršej doby kamennej po dobu slovanskú. Bratislava, s. 38.

BÁRTA, J. 1977: Prieskum Žiarskej kotliny a Kremnického pohoria v roku 1976. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 31-33.

BÁRTA, J. 1979: K problematike proveniencie surovín na výrobu štiepanej kamennej industrie v paleolite Slovenska. Slovenská archeológia, 27, s. 5-15.

NEUE MITTELPALÄOLITHISCHE FUNDSTELLE IM ŽIAR-BECKEN. Im J. 1979 wurde im Kataster der Bezirksstadt Žiar nad Hronom eine neue paläolithische Fundstelle in dem von vulkanischen Gebirgen umschlossenen Žiar-Becken entdeckt. Man fand eine grössere Anzahl von Spaltindustrie, erzeugt aus örtlichen Limnoquarzitgattungen und importierten Radiolariten. In dem bisher gewonnenen Fund von über 230 Silexen sind mittel- oder auch jungpaläolithische Elemente vertreten, wobei die jungpaläolithischen überwiegen, so dass sich hier eine Werkstatt aus der Endphase des Mittelpaläolithikums vermuten lässt.

НОВОЕ СРЕДНЕПАЛЕОЛИТИЧЕСКОЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЕ В ЖЯРСКОЙ КОТЛОВИНЕ. В 1979 г. в кадастре районного города Жяр над Гроном было найдено новое палеолитическое местонахождение в Жярской котловине, оркуженной вулканитическими горными масивами. Обнаружена большая коллекция колотой индустрии, изготовленной из местных пород лимнокварцита и импортированных радиоляритов. В до сих пор обнаруженной коллекции свыше 230 силексов встречается средне или верхнепалеолитические элементы /среднепалеолитические преобладают/, так что здесь можно предполагать ателье заключительной фазы среднего палеолита.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA NÁMESTÍ SNP V BRATISLAVE

Peter B a x a

Oddelenie archeologického výskumu Mestskej správy pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave uskutočnilo na námestí SNP 29, na stavenisku prístavby obchodného domu Dunaj, v dňoch 4.-12. 9. 1979 záchranný výskum.

Lokalita sa nachádza na severovýchodnom okraji historického jadra mesta /obr. 2/. Blok domov vymedzený ulicami Uršulínska, Nedbalova, Klobučnícka a námestie SNP je postavený priamo do priestoru bývalého stredovekého opevnenia mesta. Pri bagrovaní jamy na suterén prístavby obchodného domu Dunaj sa narušili zvyšky osídlenia z doby laténskej /exploatačná jama s keramikou a zvieracími kosťami/ a obnažilo sa torzo parkanového múru so základovým murivom parkanovej veže /obr. 3: 1, 2/. Súbežne s nimi sa v severnej časti vybagrovanej jamy odkryl oporný múr vonkajšej strany mestskej priekopy. Kolmo na murivo parkanovej veže bol pripojený novoveký betónový múr /obr. 3: 3/. Hrúbka parkanového múru

tu dosahovala až 150 cm. Táto šírka je približne rovnaká i pri murive veže /okrem čelnej časti/ a opornom múre priekopy. Šírka mestskej priekopy v týchto miestach dosahovala 20-21 m, hĺbka /vzhľadom na Nedbalovu ulicu/ podľa predbežných meraní 6-7 m.

Záchranný výskum na námestí SNP 29 je ďalšou z početných drobných akcií rozširujúcich a spresňujúcich poznatky o štruktúre opevnenia stredovekej Bratislavy, ktoré sa začalo budovať na konci 13. stor., stavalo sa celé 14. stor. a modernizovalo sa až do jeho zániku v 18. stor.

RETTUNGSGRABUNG AUF DEM PLATZ DES SLOWAKISCHEN NATIONALAUFSTANDES IN BRATISLAVA. Auf dem Platz des Slowakischen Nationalaufstandes Nr. 29 in Bratislava /Abb. 2/ wurden beim Ausbaggern einer Grube für den Kellergeschoss des Anbaues an das Kaufhaus Dunaj Reste von latènezeitlicher Besiedlung /Grube mit Keramik und Tierknochen/ gestört und ein Torso der mittelalterlichen Stadtbefestigung aus dem 14.-15. Jh. abgedeckt. /Abb. 3/.

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ НА ПЛОЩАДИ СЛОВАЦКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ВОССТАНИЯ В БРАТИСЛАВЕ. На площади Словацкого национального восстания № 29 в Братиславе /рис. 2/ были при выемке грунта для постойки подвального этажа универмага Дунай найдены остатки латенского поселения /яма с керамикой и костями животных/ и открыт торс средневекового городского укрепления, датированного XIV-XV вв. /рис. 3/.

NOVÉ NÁLEZY Z KAMENICE NAD HRONOM

Darina B i a l e k o v á

V Kamenici nad Hronom /okr. Nové Zámky/ sa koncom r. 1978 a zjari r. 1979 porušili pri zakladaní vinohradu na parcele J. Slabáka /lokalizácia súradnicami na mape 1 : 25 000 L-34-2-D-a je 32 : 01 650/ sídliskové objekty. Podľa údajov majiteľa vinohradu sa prišlo pri rigolácii pôdy približne na 6-7 miestach na zoskupenie väčších ohňom opálených kameňov, mazanicu, črepy, popolovitú zem.

Po obhliadke náleziska, na ktoré upozornila V. Pavúková, možno konštatovať, že ide o viacfázové sídlisko, rigoláciou úplne zničené, rozkladajúce sa na úpätí pohoria Burda /južne od hranice prírodnej rezervácie/, nad ľavým brehom Dunaja nedaleko od vtoku Hrona /obr. 4/. Podobné zoskupenia kameňov a črepov sa údajne našli aj na susedných parcelách, podľa čoho možno odhadnúť rozptyl sídliskových objektov na ploche ca 60 x 100 m. Črepový materiál je sčasti zo zberu J. Slabáka, sčasti bol vyzbieraný pri obhliadke náleziska. Presnejšie lokalizovanie spomínaných objektov v teréne nie je už možné a výskum sídliska po rigolácii pôdy je prakticky bezpredmetný.

Časové zaradenie získaných nálezov je nasledujúce:

M l a d š i a d o b a r í m s k a /3.-4. stor./. Okrajový črep s esovite profilovaným hrdlom z nádoby zhotovenej ručne. Okraj zdobia jamôčky vtlačené prstom, hlina je pomerne dobre plavená, vypálenie je kvalitné, farba tmavosivá; hr. 1,1 cm /obr. 5: 5/. Črep z tela nádoby zhotovenej v ruke so zreteľnými stopami nedokonalého zahladenia povrchu, hlina plavená, vypálenie dobré, farba žltohnedá; hr., 1,1 cm.

V č a s n o s l o v a n s k é o b d o b i e /6.-7. stor./. Dva črepy z ručne zhotovených nádob /pražský typ včasnoslovanskej keramiky/. Črep z podhrdlia nádoby s náznakom nízkeho hrdielka, hlina jemne plavená, povrch premazávaný, vypálenie dobré, farba hnedosivá, hr. 0,9 cm. Fragment dna nádoby, vnútorná strana kotlíkovite formovaná, vonkajšia jemne premazávaná plavenou hlinou, vypálenie dobré, farba hnedookrová; hr. 1,2 cm.

V e ľ k o m o r a v s k é o b d o b i e. Črepy /26 ks/ z nádob vytočených na hrnčiarskom kruhu, materiál na ohmat jemne drsný, vypálenie dobré, farba hnedá, hnedočervenavá, bledo až tmavosivá. Črepy z horných častí nádob majú esovitú profiláciu hrdla, dva z nich sa vyznačujú zaobleným okrajom /obr. 5: 1,2/, jeden šikmo zrezaným okrajom /obr. 5: 3/. Fragmenty zo spodných častí poukazujú na rovné a pomerne tenké dno, na jednom je evidentná časť krížovej plastickej značky. Výzdoba všetkých črepov je rytá hrebienkovým rydlom a tvorí obvodové pásy striedajúce sa s jedným alebo viacerými pásmi vlnoviek /obr. 5: 1, 2, 4, 6-8/. Na jednom črepe sú na podhrdlí zvislé vpichy rydielkom /obr. 5: 2/.

Vychádzajúc zo získaného črepového materiálu možno dedukovať, že exponovaná poloha na sútoku Hrona s Dunajom bola osídlená v mladšej dobe rímskej a vo včasnoslovanskom a veľkomoravskom období. O veľkosti a type osád patriacich k jednotlivým fázam osídlenia nemožno na základe získaných informácií a materiálu robiť závery.

V chotári obce sa zistilo už v predchádzajúcich rokoch osídlenie v neolite, eneolite, dobe bronzovej a rímskej, avšak slovanské osídlenie je tu doložené prvýkrát. Staršia slovanská osada korešponduje so včasnoslovanskými lokalitami na dolnom Pohroní a Poiplí, v Malej nad Hronom a Pastovciach /Bialeková 1962, s. 98-100, 109, obr. 7, obr. 25/. Hiát v osídlení v dobe predveľkomoravskej môže súvisieť so zabratím južných nížinných častí Slovenska Avarmi /v tom čase na druhej strane Hrona vznikli kostrové pohrebiská v Obide a Štúrove - Točík 1968/. Intenzívnejšie slovanské osídlenie dolného Pohronia a Poiplia spadá do veľkomoravského a poveľkomoravského obdobia /Chropovský 1962, s. 216-237/. Historická obec sa v listinách spomína r. 1320 pod názvom Kuesd.

L i t e r a t ú r a

BIALEKOVÁ, D. 1962: Nové včasnoslovanské nálezy z juhozápadného Slovenska. Slovenská archeológia, 10, s. 97-148.

CHROPOVSKÝ, B. 1962: Slovanské osídlenie na Slovensku a jeho problémy. Historický časopis, 10, s. 216-237.

TOČÍK, A. 1968: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Štúrovo. Bratislava.

NEUE FUNDE AUS KAMENICA NAD HRONOM. In Kamenica nad Hronom /Bez. Nové Zámky/ wurden bei der Anlegung eines Weinberges in den J. 1978 und 1979 Siedlungsobjekte gestört. Diese exponierte Flur am Fuss des Burda-Gebirges und unweit des Zusammenflusses der Gran mit der Donau /Abb. 4/, war in der jüngeren römischen /Abb. 5: 5/, frühslawischen und grossmährischen Zeit /Abb. 5: 1-4, 6-8/ besiedelt.

НОВЫЕ НАХОДКИ ИЗ С. КАМЕНИЦА НАД ГРОНОМ. В Каменице над Гроном /рай. Нове Замки/ в 1978 и 1979 гг. при разбивке виноградника были найдены селищные объекты. Это экспонированное урочище у подножия горного массива

Бурда недалеко от слияния Грона с Дунаем /рис. 4/ было заселено в позднеримский /рис. 5/, раннеславянский и великоморавский периоды /рис. 5: 1-4, 6-8/.

ZBEROVÝ MATERIÁL Z ČACHTÍC

Darina B i a l e k o v á

V r. 1979 sledoval Marián Klčo výkopovú ryhu na rozvod plynu v obci Čachtice /okr. Trenčín/. Zistil, že v parčíku na Školskej ulici, vpravo od budovy kina /č. 389/, plynovodná ryha presekla sídliskovú vrstvu /š. výkopovej ryhy 30 cm, h. 70 cm/, z ktorej vyzbieral nálezy a odovzdal ich do Archeologického ústavu SAV v Nitre. Nálezca je aj autorom situačného plánku /obr. 7/.

Časové zaradenie získaného materiálu

1. Neúplná, poškodená kamenná neolitická sekerka; zachov. d. 6 cm, š. 2-4 cm, v. na širšom konci 1,8 cm, na užšom konci 0,9 cm /obr. 6/.

2. Niekoľko črepov z 11.-12. stor. /obr. 8: 1-5/.

3. Keramika a železné klince z 13.-19. stor.

Spodná vrstva /11.-12. stor./ patrila pôvodnému sídliskovému niveau historickej obce, mladší črepový materiál a neolitická sekerka sa sem dostali sekundárne pri planírke.

LESEFUNDMATERIAL AUS ČACHTICE. In Čachtice /Bez. Trenčín/ wurde beim Ausschachten einer Rinne für die Gasleitung /Abb. 7/ im Park in der Strasse Školská ulica eine Siedlungsschicht durchgeschnitten. Der Unterteil der Schicht ist ursprünglich /11.-12. Jh./ und knüpft an die historische Gemeinde an /Abb. 8: 1-5/. Die Keramik und eiserne Nägel aus den höheren Schichten /13.-19. Jh./ gelangten hierher im Prozess der Verebnung des Geländes. Aus der Verschüttung stammt auch eine neolithische Axt /Abb. 6/.

ПОДЪЕМНЫЙ МАТЕРИАЛ ИЗ С. ЧАХТИЦЕ. В Чахтицах /рай. Тренчин/ в парке на Школской улице был при выемке грунта для газопровода /рис. 7/ пересечен селищный слой. Нижняя часть слоя первоначальна /XI-XII вв/ и связана с историческим селом /рис. 8: 1-5/. Керамика и железные гвозди из верхних напластований /XIII-XIX вв./ попали здесь в процессе выравнивания поверхности. В засыпке был найден также неолитический топорик /рис. 6/.

ZBEROVÝ MATERIÁL ZO ZÁVADY

Darina B i a l e k o v á

V r. 1979 v Závade /okr. Topoľčany/ počas obhliadky miesta zaniknutého stredovekého kostola na návrší, na ktorom je aj starý i nový cintorín a novoveký kostol, sa zistilo, že za cintorínom, na okraji návršia, je vyvezená hromada zeme obsahujúca črepy, mazanicu a kamene. Pri ďalšom pátraní sa ukázalo, že zem je z miesta výstavby rím. kat. fary /lokalizácia na mape 1 : 25 000 číslo 34-121-A-a je 84 125 : 93 800/ na východnom výbežku návršia, oddelenej od kostola

a cintorína nehlbokým úvozom. Na črepy sa údajne prichádzalo sporadicky pri hĺbení základovej ryhy a pivničných priestorov budovy. V čase obhliadky náleziska už bola hrubá stavba fary ukončená, preto identifikácia miesta výskytu črepov nebola možná.

Fara stojí na náprotivnom kopci polohy Chríby, kde sa v r. 1974 a 1976 skúmalo slovanské kostrové pohrebisko /Bialeková 1975, s. 26-27; 1977a, s. 62-64; 1977b, s. 458-461/. Je pravdepodobné - a tomu by odpovedal aj tvar a rozsah areálu farskej záhrady, v ktorej stojí stará i nová fara -, že pôvodne tu bolo praveké a slovanské sídlisko a možno i slovanské hradisko. Overenie tohto predpokladu asi nebude možné ani v budúcnosti, pretože po mnohých stavebných úpravách a výsadbe stromov pôvodná situácia bola prevratne zmenená a dnes je plocha pre výskum nedostupná.

Opis a datovanie nálezov

M l a d š i a d o b a b r o n z o v á /l u ž i c k á k u l t ú r a/. Dva okrajové črepy z tenkostenných nádob zhotovených z jemne plavenej hliny s nepatrným prímeskom drobných zrniek piesku /hr. 0,5 cm/, farba okrovohnedá /obr. 9: 2-3/. Dno tenkostennej nádoby z jemne plavenej hliny /hr. 0,4 cm, Ø dna 5 cm/, na vnútornej strane evidentné stopy po modelovaní nádoby, vonkajšia strana premazávaná jemne plavenou hlinou, farba hnedosivá /obr. 9: 1/. Malý zlomok tenkostennej nádobky /hr. 0,4 cm/ z rozhrania hrdla a tela, farba zvonka aj znútra čiernosivá. Niekoľko hrubších črepov z tela nádoby /hr. 0,9-1,3 cm/, v hline prímesok drobnozrnného piesku, povrch premazávaný plavenou hlinou.

D o b a l a t é n s k a. Črep sivej farby zo situlovitej nádoby, na povrchu zdobený zvislým hrebienkovaním, v hline veľký prímesok tuhy /obr. 9: 4/.

V e ľ k o m o r a v s k é o b d o b i e. Črepy z nádob zhotovených na hrnčiarskom kruhu, materiál na ohmat trochu drsný, dobre vypálený, farba hnedosivá; dva okrajové črepy /obr. 9: 6/; dva črepy zo spodných častí nádob /obr. 9: 5/ a jeden atypický črep. Nálezy sú zhodné s keramikou z pohrebiska v polohe Chríby.

Získané nálezy, aj keď nie dostačujúco presvedčivo lokalizované, sú ďalším prínosom pre poznanie pravekého a včasnodejinného osídlenia Závady.

L i t e r a t ú r a

BIALEKOVÁ, D. 1975: Výskum slovanského pohrebiska v Závade, okr. Topoľčany. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra, s. 26-27, obr. 10.

BIALEKOVÁ, D. 1977a: Výskum slovanského pohrebiska v Závade. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 62-64.

BIALEKOVÁ, D. 1977b: Stopy po slovanskom osídlení obce Závada. Krásy Slovenska, 54, č. 10, s. 458-461, obr. 1-4.

LESEFUNDMATERIAL AUS ZÁVADA. In Závada /Bez. Topoľčany/ kamen bei Fundamentgrabungen des neuen römisch-katholischen Pharrhauses. Scherben, Steine und Hüttenlehm, die mit der überflüssigen Erde auf die Anhöhe hinter dem neuzeitlichen Friedhof hinaufbefördert wurden, sporadisch zutage. Durch den Bau wurde wahrscheinlich eine Siedlung mit mehreren Phasen und vielleicht auch

ein mit dem Gräberfeld aus der Flur Chríby /Bialeková 1975, S. 26-27; 1977a, S. 62-64; 1977b, S. 458-461/ zeitgenössischer slawischer Burgwall gestört. Die Scherben sind in die jüngere Bronzezeit /Abb. 9: 1-3/, wie auch in die Latène-/Abb. 9: 4/ und grossmährische Zeit /Abb. 9: 5, 6/ datiert.

ПОДЪЕМНЫЙ МАТЕРИАЛ ИЗ С. ЗАВАДА. В с. Завада /рай. Топольчани/ при рытье котлована под фундамент дома рим. кат. священика спорадично встречались осколки, камни и обмазка, которые вместе с излишней землей были вывезены на возвышенность за кладбищем нового века. Постройка, вероятно, нарушила многофазное поселение и, может быть, также славянское городище, современное могильнику в урочище Хрибы /Bialeková 1975, с. 26-27; 1977а, с. 62-64; 1977б, с. 458-461/. Обломки датированы поздним бронзовым веком /рис. 9: 1-3/, а также латенским /9: 4/ и великоморавским /рис. 9: 5, 6/ периодами.

OJEDINELÉ NÁLEZY Z OKRESU TOPOĽČANY

Gertrúda B ř e z i n o v á

V priebehu roku 1979 uskutočnili pracovníci múzea v Topoľčanoch prieskum v Bánovciach nad Bebravou, Brezolupoch, Horných Štitároch a vo Vysočanoch.

B á n o v c e n a d B e b r a v o u, Za učilišťom Tatra

Lokalita je situovaná na miernej vyvýšenine so sklonom k areálu učilišťa. V početnom črepovom materiáli prevládajú golierovité a žliabkované okraje z hrubostenných nádob z doby laténskej. Farba je tmavosivá až čierna s prímesou tuhy. Pravdepodobne ide o sídlisko z uvedenej doby.

B r e z o l u p y

Pri výkope kanála v areáli obce zozbieral J. Ďurmek z h. 10-30 cm črepový materiál, ktorý zaraďujeme k lužickej kultúre a do vrcholného a neskorého stredoveku.

H o r n é Š t i t á r e

Pri bagrovaní základov rodinného domu v areáli obce získal Anton Grman brúsený kamenný sekeromlat, ktorý odovzdal do Vlastivedného múzea. Sekeromlat je z hnedosivej bridlice, lichobežníkovitého tvaru, s dobre vybrúseným ostrím a mierne hraneným tylom, ktoré je poškodené; d. 13,5 cm, max. š. pri otvore 6 cm, Ø otvoru 2,5 cm. Na základe triedenia kamenných nástrojov J. Lichardusom /1960, obr. 311/ patrí k typu 13; autor tieto sekeromlaty zaraďuje ešte do neolitu.

V y s o č a n y

Pri povrchovom zbere na miernej vyvýšenine /smerom na Naštice/ sa našli zlomky trecích kameňov, plochá brúsená kamenná sekerka typu Slánská hora, jadro z hnedého kremeňa spolu s úštepmi z kremeňa i obsidiánu. Črepový materiál je hrubostenný, nevýrazný. Pravdepodobne tu ide o neolitické, prípadne eneolitické sídlisko.

L i t e r a t ú r a

LICHARDUS, J. 1960: Kamenné hladené nástroje na Slovensku a ich hlavné typy. Archeologické rozhledy, 12, s. 842-859.

Nálezové správy A/458-461 Vlastivedného múzea v Topoľčanoch.

EINZELFUNDE AUS DEM BEZIRK TOPOĽČANY. Das Heimatmuseum zu Topoľčany gewann im J. 1979 Funde aus diesen Gemeinden:

B á n o v c e n a d B e b r a v o u, Za učilišťom Tatra. Auf einer sanften Anhöhe wurde zahlreiches Scherbenmaterial gefunden, in dem kragenförmige und kannelierte Ränder von latènezeitlichen grobkörnigen Gefässen überwiegen.

B r e z o l u p y. Beim Ausschachten eines Kanals im Gemeindeareal kamen in 10-30 cm Tiefe Scherben und Gefässfragmente zutage /Lausitzer Kultur, Hoch- und Spätmittelalter/.

H o r n é Š t i t á r e. Beim Ausbaggern von Hausfundamenten fand man eine geschärfte Steinhammeraxt aus braungrauem Schiefer /L. 13,5 cm, max. Br. 6 cm, Schaftlochdurchmesser 2,5 cm/. Aufgrund der Klassifikation von J. Lichardus /1960/ gehört sie zum Typ 13 der Steinwerkzeuge.

V y s o č a n y. Bei der Fundlese auf einer sanften Anhöhe fanden sich Bruchstücke von Reibesteinen, ein steinernes Flachbeil des Typs Slaner Berg, Quarzit- und Obsidianabsplisse sowie ausdrucklose dickwandige Scherben.

ЕДИНИЧНЫЕ НАХОДКИ ИЗ РАЙОНА ТОПОЛЬЧАНИ. Краеведческий музей в г. Тополь-чани приобрел в 1979 г. находки из следующих местонахождений:

Б а н о в ц е н а д Б е б р а в о й. За училищем Татра. На небольшой возвышенности был найден многочисленный обломочный материал, в котором преобладают воротниковидные и желобчатые венчики толстостенных латенских сосудов.

Б р е з о л у п и. При землекопных работах в ареале села на глубине 10-30 см были найдены обломки и фрагменты сосудов /лужицкая культура, кульминирующее и позднее средневековье/.

Г о р н е Ш т и т а р е. При рытье котлована под фундамент дома был найден шлифованный каменный топор-молот, из серо-коричневого аспидного сланца /д. 13,5 см, макс. ш. 6 см, диаметр отверстия 2,5 см/. На основе разделения каменных орудий труда Я. Лихардуса /1960/ топор-молот относится к типу 13.

В и с о ч а н и. При поверхностном сборе на небольшом холме были обнаружены обломки зернотерек, плоский каменный топорик типа Сланска Гора, сколы из кварца и обсидиана и толстостенные, невыразительные черепки.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V BÁNOVCIACH NAD BEBRAVOU

Gertrúda B ř e z i n o v á

V auguste 1979 uskutočnilo Vlastivedné múzeum v Topoľčanoch s Archeologickým ústavom SAV v Nitre záchranný výskum na lokalite Za rezervoárom v Bánovciach nad Bebravou /okr. Topoľčany/.

Nálezisko sa rozprestiera na JV strane kopca nad štvrťou Sever a pokračuje východným smerom k závodu Tatra-Bánovce. Zo severnej strany je dobre viditeľné Strážovské pohorie.

Ide tu o výšinné sídlisko ľudu lengyelskej kultúry, ktoré je od r. 1978 nepretržite ničené stavbou vodných nádrží i sústavnou hlbokou orbou. Upriamili sme sa predovšetkým na preskúmanie bezprostredne ohrozených priestorov, preto sme sondy situovali k vybagrovanej časti. Z poznatkov získaných na ploche ôsmich sond s rozmermi 2 x 6 m i z predchádzajúcich záchranných prác na lokalite sme došli k záveru, že sídlisko patrilo iba ľudu lengyelskej kultúry /podľa datovania J. Pavúka Lengyel II/. Staršie ani mladšie osídlenie sa nezistilo.

Vlastná kultúrna vrstva sa črtala pod úrovňou ornice v h. 20-25 cm a siahala do h. 50-70 cm. Hoci sondy boli bohaté na nálezy, iba ťažko môžeme hovoriť /okrem sondy 6/, že sa tu zistili časti príbytku /nevýrazná kompaktná sivohnedá pôda/. V sonde 6 sa zachytila vnútorná časť chaty s ohniskom, bohatá na črepový materiál, štiepanú a brúsenú kamennú industriu, drobné predmety, ako napr. prasleny, malé nádobky, hlinené nôžky. V sonde 8 sa našli v h. 32 a 46 cm dve štylizované ženské sošky. Jedna /d. 7,5 cm/ je z hrubozrnného, zle vypáleného sivohnedého materiálu a má výčnelky, ktoré znázorňujú ruky, a zvýraznené prsia. Druhá /d. 4,4 cm/ je do hneda vypálená, z jemne plavenej hliny, má zvýraznenú sediacu časť a naznačené ruky. Zaujímavosťou je zdobenie jemnými vpichmi, ktoré nie je iba na hornej časti, t. j. hlave, a dolnej časti - chodidlách. Pravdepodobne tu ide o zobrazenie odevu /obr. 10: 1-2/.

V keramike majú prevahu hrubostenné, zle vypálené exempláre s prímesou drobných kamienkov. Väčšinou ide o veľké tvary s rôznymi pupčekmi a zobákovitými výčnelkami /celé nádoby sa nenašli/. Prevládajú putne, misky s kónickými stenami a misky na nôžkach. Jemnej keramiky je veľmi málo. Je dobre vypálená, avšak bez maľovania. Ojedinele sa na niektorých tenkostenných malých nádobkách objavujú lomené ryté línie, vpichy a plastické pásiky.

Kamenné brúsené nástroje sú z domácich bridlíc hnedosivej a hnedozelenej farby, rôznej veľkosti. Prevládajú ploché sekerky typu 5 a 6 /Lichardus 1960, s. 843/. Veľmi početnú skupinu tvorí štiepaná kamenná industria /obr. 10 - výber/ Ako surovina slúžil hnedý kremeň /zväčša z poľských ložísk/.

Inventár dopĺňajú početné nálezy praslenov a hlinených závaží. Miestnu výrobu kamenných nástrojov dokladá odpad suroviny /napr. dve kónicky sa zužujúce valcovité výplne otvorov kamenných sekeromlatov/.

L i t e r a t ú r a

LICHARDUS, J. 1960: Kamenné nástroje na Slovensku a ich hlavné typy. Archeologické rozhledy, 12, s. 842-859.

Nálezová správa A/457 Vlastivedného múzea v Topoľčanoch.

PAVÚK, J. 1965: Nové nálezy lengyelskej kultúry na Slovensku. Slovenská archeológia, 13, s. 27-50.

RETTUNGSGRABUNG IN BÁNOVCE NAD BEBRAVOU. Das Heimatmuseum zu Topoľčany und das Archäologische Institut der SAW zu Nitra realisierten eine Rettungsgrabung auf der Höhensiedlung des Lengyel-Kulturkreises in Bánovce nad Bebravou, Flur Za rezervoárom /Bez. Topoľčany/.

Die Kulturschicht skizzierte sich unter dem Niveau des Ackerbodens in 20-25 cm Tiefe und erreichte eine Tiefe von 50-70 cm. Im Schnitt 6 stiess man auf den Teil einer Hütte mit Feuerstelle, auf Scherben, Steinwerkzeuge und kleine Tongegenstände. Im Schnitt 8 fanden sich zwei stilisierte Frauenfigürchen: das eine /L. 7,5 cm/ aus grobkörnigem Material mit Buckeln, welche die Hände darstellen, und mit hervorgehobener Brust, das andere /L. 4,4 cm/ aus feingebranntem Ton und mit Stichverzierung /Abb. 10: 1, 2/.

Am zahlreichsten sind Keramikfragmente, überwiegen grosse dickwandige Gefässe mit verschiedenen Buckeln. Es kommt keine Bemalung vor, auf einigen kleinen Gefässen sind gebrochene Ritzlinien, Stiche und plastische Leisten zu sehen. Zahlreich sind auch geschärfte Steinwerkzeuge des Typs 5 und 6 /Lichardus 1960/ und Spaltindustrie vertreten. Eine kleinere Gruppe bilden Reibesteine, Spinnwirtel und Tongewichte.

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В БАНОВЦАХ НАД ВЕБРАВОЙ. Краеведческий музей в Тополь-чанах и Археологический институт САН в Нитре провели охранные раскопки на возвышенном поселении лендельского культурного круга /Лендель II/ в Вановцах над Вебравой, урочище "За резервуаром" /рай. Топольчани/. Культурный слой наблюдался под уровнем пахотного слоя, на глубине 20-25 см, и достигал глубины 50-70 см. В шурфе 6 была найдена часть жилья с очагом, много черепков, каменные орудия труда и мелкие глиняные предметы. В шурфе 8 были найдены две стилизованные женские статуэтки: одна /д. 7,5 см/ – из крупнозернистого материала с выступами представляющими руки и подчеркнутой грудью, вторая /д. 4,4 см/ из тонко обожженной глины украшена наколами /рис. 10: 1, 2/.

Наиболее многочисленна керамика, в которой преобладают толстостенные большие сосуды с разными выступами. Крашение не встречается, на некоторых меньших сосудиках находятся ломанные резные линии, наколы и налепные валики. Многочисленны также шлифованные каменные орудия труда типа 5 и 6 /Lichardus 1960/ и колотая индустрия. Малочисленную группу создают зернотерки, пряслица, глиняные грузила.

NOVÉ NÁLEZY NA VÝCHODNOM SLOVENSKU

Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a

Z prieskumov a záchranných výskumov uskutočnených v roku 1979 na východnom Slovensku pod vedením autora v spolupráci s externými pracovníkmi košického strediska Archeologického ústavu SAV pochádzajú nálezy z týchto lokalít:

B r e k o v /okr. Humenné/

V záhradách a na poliach v polohe Za ulicou alebo Nive, po stranách regulovaného potoka vlievajúceho sa do Laborca, zistil J. Macák stopy slovanského osídlenia, datovateľné podľa povrchových nálezov keramiky do 9.-10. stor. Z črepov

dva atypické sú zo sivastohnedých nádob hrboľatého povrchu, zhotovených voľnou rukou. Ostatné zlomky svedčia o žltohnedých a sivastohnedých hrncovitých nádobách, formovaných pomocou kruhu z piesočnatej hliny a zdobených viacnásobnými vlnovkami, pásmi vodorovných rýh a výnimočne aj vodorovnými žliabkami /obr. 11: 1-9, 11/. Na inom mieste lokality, a to na oráčine medzi hradskou Strážske - Humenné a cestou do obce, sa našli zlomky tmavosivej tenkostennej nádoby s výzdobou vrypov a vodorovných žliabkov, datovateľnej do poveľkomoravského obdobia /obr. 11: 10/.

H e r ľ a n y /okr. Košice-vidiek/

Pri zopakovanom prieskume J. Macáka na evidovanom nálezisku zaniknutej stredovekej osady v polohe Valaliska, na oráčine po stranách cesty Herľany - Banské /Budinský-Krička 1976, s. 47/ sa našli ojedinelé kusy štiepanej industrie /obsidiánové jadro a vrchná časť jadra a úštepy z opálonosnej horniny/, o ktorých L. Bánesz s rezervou pripúšťa, že sú mladopaleolitického pôvodu, črepový materiál z väčšej časti zo 14.-15. stor., zlomok kachlice z 15. stor. a bližšie nedatovateľné dva kusy železnej trosky a časť železnej podkovy. Prieskum sa sústredil na priestranstvo severne od spomínanej cesty.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku v roku 1975. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 46-54.

J a s t r a b i e n a d T o p ľ o u /okr. Vranov nad Topľou/

P. Mačala zopakoval prieskum na pravekom sídlisku zistenom ním v záhrade domu č. 16 /J. Capko/ a rozprestierajúcom sa na okraji ľavobrežnej terasy Tople na južnej strane obce /Budinský-Krička 1978, s. 42, 43/. I nové nálezy z lokalít potvrdzujú, že intenzívnejšie osídlenie terasy v Jastrabí nad Topľou spadá do doby halštatskej. Z črepov na to poukazujú: fragment čiernosivej mierne profilovanej nádoby s podlhovastým, vprostred vykrojeným výčnelkom /obr. 13: 4/, zlomok hnedej tenkostennej profilovanej misky /obr. 13: 5/, okrajové črepy z rôznych nádob hnedej a sivej farby /obr. 13: 2, 3, 7, 9, 10/, sivastohnedý črep s obdĺžnikovým výčnelkom /obr. 13: 6/, zlomok zo spodku nádoby /obr. 13: 11/ fragment sivej tenkostennej nádoby s nôžkovitým dnom /obr. 13: 8/ vyrobenej na kruhu z jemnej hliny a železná troska.

Z uvedených nálezov pre datovanie intenzívnejšieho osídlenia lokality do začiatkov doby železnej najviac prichádza do úvahy fragment jemnej na kruhu vytočenej keramiky /obr. 13: 8/, ktorá je ojedinelými zlomkami zastúpená už i v nálezoch z prvého prieskumu sídliska; jej bližšie kultúrne zaradenie a spoľahlivejšie datovanie je však zatiaľ problematické /Budinský-Krička 1978, s. 43/.

Výnimočne sa na lokalite našlo pri obhliadke r. 1979 aj niekoľko črepov z tenkostenných nádob okrovobelavej, v jednom prípade aj sivastej farby z neolitu, patriacich najskôr do okruhu lineárnej keramiky; najvýraznejší z nich je zlomok kužeľovitej misky /obr. 13: 1/. Pravdepodobne s touto keramikou súvisí aj nález obsidiánového odštepu.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 39-56, obr. 15-16.

K o m á r a n y /okr. Vranov nad Topľou/

J. Macák zopakoval prieskum na lokalite v polohe Luckovo, zistenej ním r. 1972, rozprestierajúcej sa na oráčine vpravo od cesty Komárany - Jastrabie nad Topľou, južne od lesa Lipová, a získal ďalšie sídliskové nálezy. Pokračovanie /juhozápadná časť/ tohto rozsiahleho sídliska je na oráčine v polohe Vyšná roveň po ľavej strane spomenutej cesty, na ľavobrežnej terase Tople.

Nálezy z polohy Luckovo

Neolit

Do tohto obdobia patrí sivastohnedý zlomok bukovohorskej keramiky /obr. 14: 1/ a ojedinelé nálezy štiepanej kamennej industrie, ako pazúriková čepeľ /obr. 14: 2/, obsidiánové škrabadlo /obr. 14: 4/, čepieľky a odštepy /obr. 14: 6-8, 11/ a dva úlomky najskôr opálonosnej horniny /obr. 14: 3, 5/.

Mladšia doba bronzová

Z keramických nálezov z tohto obdobia vyberáme: žltohnedý a čiernosivý črep so žliabkovou výzdobou /obr. 14: 12, 17/, okrovohnedý črep s podlhovastým výčnelkom /obr. 14: 9/ a fragment nádoby okrovej farby s červeným odtieňom, zdobený jamkami a podlhovastou vypuklinou delenou jamkami /obr. 14: 10/.

Doba rímska

Fragment sivastohnedej profilovanej nádoby zhotovenej v rukách z piesočnatej hliny /obr. 14: 15/.

Včasný stredovek /9. stor./

Zo zlomkov nádob vyrobených z piesočnatej hliny, najskôr pomocou kruhu, výraznejšie sú: hnedosivý fragment zdobený pásom lomených línií medzi pásmi vodorovných rýh /obr. 14: 19/, črep z hrnca s výrazne vyhnutým okrajom, zdobený viacnásobnou vlnovkou a vodorovnými ryhami /obr. 14: 13/, zlomok sivastej farby s výzdobou jednoduchej vlnovky /obr. 14: 14/, sivastohnedý črep zdobený pásikom vodorovných rýh z nádoby zhotovenej z hliny s bohatou prímesou sľudy /obr. 14: 16/ a črep okrovej farby s červeným odtieňom, zdobený viacnásobnou vlnovkou a pásikom vodorovných rýh /obr. 14: 18/.

Podľa uvedeného sa ukazuje, že lokalita v polohe Luckovo /podobne ako Vyšná roveň/ bola intenzívnejšie osídlená v mladšej dobe bronzovej. V dobe slovanskej kultúry a v iných obdobiach pravekých a včasných dejín bola najskôr len sporadicky vyhľadávaná.

K u r i m a /okr. Bardejov/

Pri bagrovaní štrku z pravého brehu nového koryta Tople sa prišlo na dve torzovite zachované mamutie stoličky. Na štrkovisku ich zbadal a pred zničením v drviči zachránil J. Škvarek. Nálezisko stoličiek je v polohe Hloškova, západne od severného konca Kurimy a SSZ od opusteného vodného mlyna a osady Taraš. Súvrstvie, črtajúce sa v brehu rieky, je približne 4-5 m vysoké. V súvise s uvedeným paleontologickým nálezom hodno pripomenúť, že údolie a povodie Tople je nápadne bohaté na nálezy mamutích zvyškov. Prišlo sa na ne v Hrabovci, Komárove, Kučíne, najnovšie v Kurime a podľa informácie T. Weisza aj v Beloveži, Nižnej

Voli, nad Bardejovom a v potoku Brežník medzi Bardejovom a Veľkou Lúkou. Spoločne s J. Macákom a P. Mačalom sme prezreli oráčinu po stranách cesty Kurima - Kučín, medzi kótami 207,8 a 210,0 južne od Kurimy. Ide tu v podstate o jednu rozsiahlejšiu lokalitu, preťatú spomenutou cestou. Východná časť náleziska je v polohe Hurna, v ohybe cesty Kurima - Kožany, juhozápadne od kóty 261,4, a západná v polohe Viviň /na mape 1: 25 000 Konopiská/. Na pozemkoch po obidvoch stranách cesty sa našli črepy svedčiace o osídlení lokality v neskorej dobe bronzovej a v období slovanskej kultúry. Na miesta niekdajších sídliskových objektov upozorňuje aj černozem z ich výplne narušenej hlbokou orbou. Tieto miesta sú dobre viditeľné na povrchu oráčiny, najmä západne od cesty.

Pokiaľ ide o praveké osídlenie v polohe Hurna, našli sa tam zatiaľ len dva čiernosivé atypické črepy a na slovanské osídlenie upozorňuje niekoľko keramických zlomkov z 8.-9. stor., z ktorých výraznejšie sú tri črepy s rytou výzdobou /obr. 12: 1-3/ a väčší fragment nezdobeného /čiastočne pomocou kruhu formovaného/, hrnca s lievikovite roztvoreným ústím, sivastej farby, zhotoveného z piesočnatej hliny; okraj ústia nádoby bol delený pozdĺž dvojitým žliabkom /obr. 12: 9/. Z atypických črepov slovanskej keramiky dva sivastohnedé, s hrboľatým povrchom sú z hrncovitých nádob zhotovených najskôr voľnou rukou.

Aj črepový materiál zachránený v rozrušených sídliskových objektov na západnej strane lokality /poloha Viviň/ pochádza zo spomenutých dvoch období. Z výraznejších zlomkov z mladšej doby bronzovej, resp. z doby halštatskej, spomenieme aspoň fragment nádoby s mierne roztvoreným ústím, zvonku čiernej, znútra sivastej farby /obr. 12: 4/, okrajový črep zvonku hnedosivý, znútra tmavosivý /obr. 12: 10/, zlomok tuhovanej amforovitej nádoby, zdobený zväzkom rýh /obr. 12: 5/ a fragment žltohnedej kotúčovitej pokrývky /obr. 12: 8/.

Z nálezov slovanskej keramiky z polohy Viviň možno do staršej fázy slovanskej kultúry zaradiť štyri črepy z hrncovitých nádob červenohnedej a sivastej farby, hrboľatého povrchu, zhotovených najskôr bez kruhu z hliny s prímesou hrubozrnného piesku; z nich výraznejší je len fragment zo spodku hrubostenného hrnca /obr. 12: 7/. Do stredného obdobia slovanskej kultúry patrí zlomok hnedého hrnca s rytou výzdobou /obr. 12: 6/. Na miestach so stopami slovanského osídlenia v Kurime sú časté nálezy prepálených kameňov z deštrukcie ohnísk.

M i c h a l o k /okr. Vranov nad Topľou/.

J. Macák zachránil ostatnú časť pokladu mincí zo 16.-17. stor., objaveného roku 1976 na okraji záhrady J. Sabola /Budinský-Krička 1977, s. 70/. S mincami sa našli aj tri fragmenty plátenného vrecúška, v ktorom bol poklad pôvodne uložený do zeme. Posledný nález z pokladu mincí z Michalka pozostáva z 3 dukátov a 105 drobných strieborných mincí. J. Macák ho prostredníctvom košického strediska Archeologického ústavu SAV odovzdal numizmatickému oddeleniu Východoslovenského múzea v Košiciach. Prvá časť nálezu /3 dukáty, 3 toliare a 8 drobných strieborných mincí/ je uložená v Archeologickom ústave SAV v Nitre /Kolníková 1977, s. 174/.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V., 1977: Nálezy z prieskumu na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 65-81.

KOLNÍKOVÁ, E., 1977: Prírastky mincí v Archeologickom ústave v roku 1976. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 172-178.

J. Macák prostredníctvom košického strediska Archeologického ústavu SAV odovzdal numizmatickému oddeleniu Východoslovenského múzea v Košiciach aj striebornú mincu, nájdenú A. Gajdošom r. 1979 na oráčine asi 100 m východne od jeho záhrady v Michalku. Podľa určenia E. Petácha ide o groš mesta Elbing poľského a pruského kráľa Žigmunda I. z roku 1534.

P o š a /okr. Vranov nad Topľou/

J. Macák a P. Mačala pri prieskume na území obce, v polohe zvanej Ku kríž u /alebo Pod lesom, Pod laščíkom/, zistili roku 1978 stopy rozsiahlejšieho slovanského sídliska. Objekty podľa černozeme ich závalu, narušeného hlbokou orbou, rozpoznali vtedy na povrchu oráčiny zhruba na 25 miestach.

Lokalita je na pozemkoch JRD Nižný Hrabovec na ľavobrežnej terase Ondavy VJV od obce, na priestranstve ohraničenom na severnej strane cestou Poša - Pusté Čemerné a na južnej potokom spájajúcim sa na západnej strane s prítokom Ondavy. Prevažná časť keramického materiálu z prieskumu J. Macáka r. 1978 je z 9.-10. stor. a len menšina črepov zo stredoveku /12.-14. stor.; Budinský-Krička 1980, s. 53-54/.

Pri prieskume lokality v roku 1979 sa J. Macák podľa pokynov autora sústredil na odkrývku najvýchodnejšieho z narušených objektov črtajúcich sa na povrchu oráčiny; J. Macák ho na situačnom náčrte označil číslom 25.

Černavá výplň objektu sa začínala výraznejšie črtať až pod ornicou, 30 cm pod povrchom. Bol to objekt pretiahnutého oválneho pôdorysu, korytovite vyhĺbený do podložnej vrstvy, situovaný dlhšou osou v smere SV-JZ /d. 5,6 m, max. š. 2,4 m/, pozostávajúci z dvoch väčších priehlbín, na ktorých rozhraní bola vrstva výplne len 15 cm hrubá. Dno severovýchodnej časti objektu siahalo do hĺbky 70 a juhovýchodnej 83 cm pod povrchom. V závale juhozápadného úseku objektu zachytil J. Macák zvyšky väčšieho kruhového ohniska s priemerom 96-98 cm a menšieho oválneho veľkosti 30 x 80 cm. Stopy menšieho ohniska /Ø 35 cm/ zistil aj v severovýchodnej časti objektu. Na miestach ohnísk sa našli zlomky tehloviny a na troskách najväčšieho boli aj zlomky pekáča.

Záchranným výskumom objektu sa získalo 115 veľmi korodovaných zlomkov z hrncovitých, zväčša tenkostenných nádob hnedej, hnedastosivej, okrovej, okrovožltej, bledohnedej a sivej farby, formovaných pomocou kruhu z piesočnatej hliny a zdobených viacnásobnými vlnovkami, vodorovnými žliabkami a pásmi vodorovných rýh /obr. 15: 6, 7, 9-18, 21/. Z okrajových črepov dva sú z hrncov s výrazne vyhnutým /obr. 15: 6, 7/, dva s mierne roztvoreným ústím /obr. 15: 1, 2/, ďalší z nádoby so zosilneným ústím /obr. 15: 5/ a ostatný z hrnca s rímsovitým okrajom /obr. 15: 4/. Zo štyroch zlomkov spodku hrncov dva sú s vyhranenou /obr. 15: 22/ a dva so zaoblenou vnútornou stranou dna /obr. 15: 19/. Osobitne sa vyníma zlomok s plastickou mriežkovou výzdobou dna hrnca tmavej sivastohnedej farby, zhotoveného z piesočnatej, sľudnatej hliny /obr. 15: 8/. Zlomky pekáča sú z jemnej hliny, červenohnedé; na lome jedného fragmentu sú odtlačky rastlinných zvyškov /obr. 15: 20/.

Objekt v Poši možno podľa keramiky datovať do 9., najneskoršie na začiatok 10. stor.

S e d l i s k á , časť P o d č i č v a /okr. Vranov nad Topľou/

J. Macák vyhľadal evidovanú lokalitu na úpätí hradu nad miestnym cintorínom a zo sídliskovej vrstvy občas narúšanej pri kopaní hliny zachránil ďalší keramický materiál kultúry Gáva. Výnimočne našiel vo vrstve aj zlomok nádoby z 9. stor.

Keramika kultúry Gáva: okrajový zlomok zvonku hnedej, znútra čiernosivej nádoby /obr. 16: 1/, fragment mierne profilovaného tenkostenného hnedého hrnca /obr. 16: 3/, črep čiernosivej amforovitej nádoby zdobenej jamkami a žliabkami /obr. 16: 4/ a dva črepy z dien nádob, z ktorých jeden je hnedý a druhý zvonku sivej, znútra čiernej farby /obr. 16: 5, 6/.

Slovanská keramika: zlomok hnedého hrnca s pásikom vodorovných rýh /obr. 16: 2/.

S k r a b s k é /okr. Vranov nad Topľou/

J. Macák urobil záchranný zber na východnej strane dávnejšie evidovaného sídliska, narušeného melioračnými prácami. Lokalita sa rozprestiera na ľavobrežnej terase Tople južne a juhovýchodne od obce, jej západná časť je v polohe Záhumienky a zmeliorovaná východná časť v polohe Temetova. V stenách ešte nezasypaných milioračných rýh sa na niekoľkých miestach črtali stopy zahĺbených sídliskových objektov, z ktorých tmavej výplne sa okrem črepov zachránili aj zlomky tehloviny a ojedinelé zvieracie kosti. Spomínané nálezy sprevádzali v závale objektov početné zlomky prepálených kameňov z deštrukcie ohnísk.

Doterajšie nálezy zo Skrabského, získané z viacerých záchranných akcií J. Macáka, svedčia o intenzívnom osídlení hlavne v dvoch obdobiach: na prelome mladšej doby bronzovej a doby halštatskej a v dobe veľkomoravskej. Zatiaľ len výnimočne sa prišlo na tomto rozsiahlom nálezisku na stopy osídlenia s kultúrou Suciu de Sus, na objekt z halštatsko-laténskeho obdobia a najnovšie na grafitový črep z neskorej doby laténskej.

Nálezy z posledného záchranného zberu naznačujú, že i východná časť lokality bola osídlená hlavne v spomínaných dvoch obdobiach. Z nových nálezov pravekej keramiky, patriacej azda do okruhu kultúry Gáva, pozoruhodnejší je len fragment hnedého hrnca, zdobený podlhovastou, vprostred vykrojenou vypuklinou, zlomok zo spodnej časti hnedej nádoby s mierne odsadeným dnom, hnedý črep s podlhovastým výčnelkom a zlomok kotúča sivastej farby. Pripustiť možno, že s pravekým osídlením súvisela aj časť zvieracích kostí a úlomkov tehloviny, ale zlomky prepálených riečnych kameňov boli vybraté prevažne najskôr zo závalu slovanských sídliskových objektov.

Bližšie kultúrne a časové zaradenie sídliskových nálezov z mladšej doby bronzovej a z doby halštatskej bude možné až po podrobnejšom spracovaní materiálu z predchádzajúcich záchranných výskumov. Je dosť pravdepodobné, že praveké osídlenie lokality trvalo až do príchodu ľudu s laténskou kultúrou do východoslovenských kotlín. Z doterajších nálezov zo Skrabského by na to upozorňoval predovšetkým spomenutý halštatsko-laténsky sídliskový objekt.

Zlomky slovanskej keramiky zo záchranného zberu r. 1979 sú z hnedých a červenohnedých hrncovitých nádob formovaných pomocou kruhu z piesočnatej hliny a zdobených viacnásobnými vlnovkami /obr. 18: 2, 4, 5, 8, 10, 11, 13/, pásmi vodorovných rýh /obr. 18: 5, 8, 11/ a výnimočne aj jednoduchými vlnovkami /obr. 18: 6, 7, 9/ a vodorovnými žliabkami /obr. 18: 12/. Dva hnedé okrajové črepy svedčia o nádobách s mierne roztvoreným ústím /obr. 18: 1, 3/. Z fragmentov spodku hrncov si zasluhuje pozornosť najmä črep s kruhovitou jamkou vprostred dna /obr. 18: 14/. Zachránilo sa aj niekoľko atypických črepov.

Podľa opísaných nálezov keramiky možno slovanské sídliskové objekty narušené melioračnými prácami datovať v podstate do 9. stor.

S t a r é /okr. Michalovce/

Pri prieskume na území obce zistil J. Macák niekoľko lokalít:

Poloha: Salašisko medzi Nižným potokom a potokom Pedrovajka, východne od obce. Drobný nukleus z pazúrika černavej farby, najskôr z neolitu a atypický praveký a nevýrazný stredoveký črep.

Poloha: Dzíl medzi Vyšným a Nižným potokom, východne od obce. Niekoľko obsidiánových, asi neolitických odštepov, hnedý črep s podlhovastým, vprostred vykrojeným výčnelkom z mladšej doby bronzovej, zlomok hnedého hrnca s výzdobou vodorovných rýh približne z 9. stor. a nôžka zo stredovekej panvičky.

Poloha: záhrady medzi kaštieľom a sýpkou v západnej časti obce. Zlomky keramiky z 13.-15. stor., z ktorých výraznejšie sú dva okrajové fragmenty, črep zdobený vodorovnými žliabkami a držadlo z pokrývky.

Poloha: oráčina na úpätí vrchu Jakovec. Tmavosivý fragment nádoby s profilovaným rímsovitým okrajom z 12.-13. stor.

Poloha: Hušták na južnej strane obce. Atypické zlomky stredovekej keramiky.

Poloha: pri dome služby. Na predpokladanom nálezisku stredovekej sakrálnej stavby sa zachytila pokusnými sondami časť základov južnej strany objektu.

S t r á ž s k e, časť K r i v o š ť a n y /okr. Michalovce/

Pri prieskume na pravobrežnej terase potoka Belovarka, prítoku Laborca, východne od cesty Strážske - Krivošťany, na oráčine južne od hospodárskeho dvora štátneho majetku, našiel J. Macák sídliskový materiál z rôznych období.

Neolitickú keramiku pripomína žltohnedý okrajový zlomok nádoby z jemnej hliny /obr. 19: 1/. Do neolitu až eneolitu možno zaradiť štiepanú industriu z rôznych hornín. O kanelovanej keramike svedčí žltohnedý črep s rytou mriežkovanou výzdobou /obr. 19: 2/. Do širšieho úseku doby bronzovej patrí hnedastosivý okrajový črep s pologuľatou vypuklinou /obr. 19: 9/, tmavosivý fragment z lievikovitého ústia nádoby /obr. 19: 4/, okrovožltý zlomok z profilovaného ústia tenkostennej nádoby /obr. 19: 6/, žltohnedý okrajový zlomok s dierkami z cedidla alebo príchlopu /obr. 19: 3/, tmavosivý okrajový črep z nádoby s nízkym valcovitým hrdlom /obr. 19: 8/, červenohnedý črep zdobený jamkou /obr. 19: 11/, sivastohnedý okrajový črep /obr. 19: 5/ a tmavosivý zlomok zo spodku nádoby s odsadeným dnom /obr. 19: 12/. Z doby rímskej sú dva atypické tmavosivé črepy z nádob zhotovených na kruhu, sivý zlomok z tenkostennej nádoby s lievikovite roztvoreným ústím /obr. 19: 13/ a zlomok ucha z oranžového džbána, zdobený žliabkami /obr. 19: 14/. Z bližšie neurčených črepov je výraznejší fragment okraja žltého hrnca /obr. 19: 7/. K slovanskej keramike patrí len črep sivastej farby, zdobený pásikom vodorovných rýh /obr. 19: 10/. Do včasného novoveku sú datovateľné dva úlomky nádob s vhladzovanou výzdobou.

Š a r i š s k é M i c h a ľ a n y /okr. Prešov/

S. Česnek prezrel z poverenia košického strediska Archeologického ústavu SAV ryhy vyhĺbené na vodovodné potrubie v katastri obce a z profilov a zo zeminy vyhodenej na povrch zachránil keramický materiál z narušených pravekých a mladších sídliskových objektov. Lokalita sa nachádza, ako dodatočne zistil M. Slivka, v polohe Za verchom, severovýchodne od obce, vľavo od cesty Šarišské Michaľany - Prešov, na pravobrežnej terase Kuchňového jarku, prítoku Torysy.

V materiáli súvisí azda s lineárnou keramikou žltohnedý črep s rytou výzdobou /obr. 20: 8/ a oranžový zlomok s plastickým pretláčaným pásikom /obr. 20: 10/. Len s výhradou možno do neolitu zaradiť aj červenohnedý črep so žliabkovanou výzdobou /obr. 20: 7/. Ďalšie žliabkami zdobené črepy sivej, bledooranžovej a okrovosivej farby /obr. 20: 1-3, 9, 12/, ako aj tmavosivý okrajový zlomok zdobený jamkami /obr. 20: 4/ a hnedý fragment valcovitého hrdla /obr. 20: 5/ svedčia najskôr o kanelovanej keramike, ku ktorej, ak nie až do neskorého eneolitu /zatínska skupina?/, patria aj črepy s povlakom nepravidelne zbrázdeným ryhami /obr. 20: 6, 11/.

Do doby rímskej patria dva zlomky zo spodku tmavosivého hrnca s nôžkovite odsadeným dnom /obr. 20: 13/.

Zo stredovekej keramiky datovateľnej do 12.-13. stor. vyberáme: fragment tenkostenného hrnca s rímsovitým okrajom, okrový s červeným odtieňom, zdobený riadkom šikmých zárezov a vodorovnými žliabkami /obr. 17: 1/, dva črepy z nádob s profilovaným okrajom, hnedý a okrový s vrypmi /obr. 17: 3, 4/,dva črepy zdobené zárezmi vtlačenými ozubeným kolieskom, sivej a okrovej farby /obr. 17: 6, 7/, sivý črep s jemnými vodorovnými ryhami /obr. 17: 2/, črep podobnej farby, zdobený vodorovným žliabkom /obr. 17: 5/ a sivý fragment zo spodku hrnca s plastickou značkou na dne /obr. 17: 8/.

V i n n é /okr. Michalovce/

J. Macák a J. Bocskoros podľa pokynov autora odkryli v lese Dubník jeden z tamojších početných mohylám podobných problematických kopcov, navŕšených z kameňov vyvretého pôvodu. V priemere mal 1,65 m a výšku 40 cm. Vprostred kopca ležala na úrovni terénu plochá skala veľkosti 55 x 35 x 10 cm, ktorá prekrývala plytkú jamku s priemerom 40-45 cm, hlbokú max. 10 cm. Vyplnená bola popolom, v ktorom sa okrem uhlíkov našiel aj veľmi spálený ľudský zub /podľa E. Ďuroviča zo Stomatologickej kliniky Lekárskej fakulty UPJŠ v Košiciach špiciak trojka hore vpravo/, železný klinček s plochou hlavičkou a dva ohňom deformované úlomky hliníka /podľa J. Mihoka z Katedry železiarstva Vysokej školy technickej v Košiciach/z predmetu alebo predmetov neznámeho určenia.

Kamenným mohylám podobné kopce sa zistili na východnom Slovensku aj v Jovsi, v lese na úpätí Vihorlatu. V jednom z najmenších, otvorenom pokusnou sondou, sa našli tri atypické črepy, datované skôr do doby halštatskej než mladšej /Budinský-Krička 1978, s. 43/. Záhadné kamenné mohyly vo Vinnom i v Jovsi si zasluhujú ďalšiu pozornosť archeológov.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 39-56.

V r a n o v n a d T o p ľ o u, časť Č e m e r n é /okr. Vranov nad Topľou/

Novú archeologickú lokalitu zistil J. Macák na území Čemerného, v polohe Na kútoch /kóta 165,6/, na oráčine západne od hliniska tehelne a cesty Čemerné - Lomnica, juhozápadne od obce. Potvrdzujú to sídliskové nálezy z prvého prieskumu i z ďalšej obhliadky, na ktorej sa okrem J. Macáka a P. Mačalu zúčastnil aj autor, pozostávajúce z početnej štiepanej industrie a ojedinelých zlomkov

tehloviny a fragmentu okraja nádoby. Štiepaná industria /čepieľky a čepeľovité i jadrovité odštepy/ sú prevažne z obsidiánu, ostatné z rádiolaritu, opálonosnej horniny a pazúrika. Podľa L. Bánesza nie je tento materiál datovateľný do paleolitu, ale patrí najskôr do neolitu, do ktorého možno zaradiť aj fragment nádoby /lineárna keramika?/ a zlomky tehloviny.

Pri zopakovanom prieskume na evidovanej lokalite na oráčine za textilkou Slovenka /východne od cesty Vranov nad Topľou - Čaklov/ našiel J. Macák zlomky neolitickej /lineárnej?/ a slovanskej keramiky. Z prvých, červenohnedej farby, je výraznejší fragment okrajovej časti nádoby a zlomok s podlhovastou, jamkami delenou vypuklinou a z črepov slovanskej keramiky, hnedastosivej farby, datovateľných do 9. stor., zlomok z ústia hrnca, črep zdobený viacnásobnou vlnovkou a pásikom vodorovných rýh a zlomok zo spodku hrnca.

V r a n o v n a d T o p ľ o u, časť L o m n i c a /okr. Vranov nad Topľou/

V oblasti Lomnice sa už na troch miestach prišlo na výrazné stopy slovanského osídlenia, a to Na Lomnici, v chotárnej časti Malé poľo a Poloviny. Prvé dve lokality sleduje J. Macák už od roku 1969, tretiu zistil v roku 1979. Sídlisko Na Lomnici sa rozprestiera na oráčine po pravom a sídlisko v Malom poli po ľavom brehu Trnavky, prítoku Topľe; lokalitu Poloviny oddeľuje od druhej lokality len cesta Lomnica - Čemerné. Zo spomínaných nálezísk sa v roku 1979 uskutočnil záchranný výskum v polohe Poloviny a na Malom poli.

Sídlisko v polohe Poloviny zistil J. Macák na stavenisku poľnohospodárskeho výskumného ústavu, rozprestierajúcom sa po západnej strane cesty Lomnica - Čemerné. Pri sledovaní stavebných prác v apríli a máji r. 1979 zachránil zo sídliskových objektov narušených pri výkope základových rýh a inými zemnými prácami pozoruhodný črepový materiál, dva brúsiky a uhlíky. V čiernavom závale objektov sa našli aj zlomky prepálených riečnych kameňov.

Z črepov niekoľko kusov svedčí o hrncovitých nádobách hrubších i tenších stien, vyhotovených z piesčitej hliny, najskôr bez kruhu; sú hrboľatého povrchu a prevažne hnedastej farby. Ostatný črepový materiál je z hrncov zhotovených azda bez výnimky pomocou kruhu. Nádoby boli zdobené viacnásobnými vlnovkami a pásmi vodorovných rýh /obr. 21: 1, 2, 4, 6-8, 13/ a výnimočne aj jednoduchými vlnovkami /obr. 21: 3, 9/ alebo oblúkovitými vrypmi /obr. 21: 5/. Jediný okrajový fragment je z hrnca s lievikovite roztvoreným ústím /obr. 21: 12/, ďalší z črepov je zo spodku nádoby s odsadeným dnom / obr. 21: 14/. Hlina je piesočnatá a len výnimočne piesočnato-sľudnatá, farba hnedá, žltohnedá a sivá, povrch drsný, na niektorých zlomkoch hrboľatý.

Torzo brúsika z červeného pieskovca, povrch sivastohnedý; d. 8,5 cm /obr. 21: 11/.

Zachovalý brúsik z vulkanického tufitu /?/ okrovosivej farby; d. 8,5 cm /obr. 21: 10/.

Pri návšteve lokality Poloviny v auguste 1979 J. Macák zistil, že pri hĺbení ryhy na elektrický kábel na spomínanom stavenisku boli porušené ďalšie dva sídliskové objekty. Z výplne prvého zachránil 13 črepov a zlomok tehloviny, v prierezoch druhého objektu, črtajúceho sa v stenách výkopu, nespozoroval nálezy.

Väčšina črepov z objektu 1/79 pochádza z hnedých hrncovitých nádob, zhotovených pomocou kruhu z piesočnatej, sľudnatej hliny a len tri zlomky sú z nezdobených nádob hrubej výroby. Z výrazných fragmentov prvej skupiny dva sú z nádoby zdobenej zvislými riadkami vpichov medzi pásmi vodorovných rýh /obr. 21: 17/,

ďalší je zdobený vodorovným pásikom výrazne rytých rýh a na treťom badať iba stopy dvojitej vodorovnej ryhy a vlnovky /obr. 21: 16/. K týmto črepom patrí najskôr aj fragment spodku hrnca /obr. 21: 18/. Zo zlomkov prostej, nezdobenej keramiky je pozoruhodnejší len okrajový črep sivastej farby, hrboľatého povrchu z nádoby zhotovenej z hliny s prímesou hrubozrnného piesku /obr. 21: 15/.

Pri obhliadke staveniska v septembri 1979, na ktorej sa okrem J. Macáka a P. Mačalu zúčastnil aj autor, sa zistilo, že pri hĺbení základových rýh na stavbu garáže a skladov sa porušila tmavá výplň asi desiatich sídliskových objektov. V ich priereze v stenách výkopu sa nespozorovali nálezy.

Doterajšie nálezy zachránené zo staveniska datujú narušené sídliskové objekty do 8.-9. stor.

Ako naznačujú doterajšie poznatky, najintenzívnejšie slovanské osídlenie v Lomnici bolo v chotári Malé poľo. J. Macák r. 1971 zistil na južnej strane tejto rozsiahlej lokality stopy približne jedenástich objektov, z ktorých dva najvýraznejšie sa črtajú na povrchu oráčiny a najviac porušené hlbokou orbou čiastočne aj odkryl pokusnými sondami. Podľa keramiky z ich výplne oba sú datovateľné do predveľkomoravského obdobia.

Ďalší záchranný výskum na sídlisku uskutočnil autor v spolupráci s. J. Macákom a P. Mačalom v septembri 1979. Odkryli sa štyri objekty, podľa keramiky datované do predveľkomoravského a veľkomoravského obdobia, a na povrchu oráčiny sa zistili stopy ďalších. Všetky doterajšie nálezy zo sídliska v polohe Malé poľo autor podrobne spracuje v osobitnom príspevku, v ktorom podá správu aj o prvých nálezoch zo sídliska Na Lomnici, na oráčine po pravom brehu Trnavky.

Z l a t é /okr. Bardejov/

Autor v máji s. J. Macákom a v septembri s A. Vallaškom, M. Slivkom, J. Macákom a P. Mačalom znovu prezrel polohu Na kláštoriská v údolí Mníchovského potoka, prítoku Tople. Lokalita je na terasovitom výstupku vrchu Mníchov nad pravým brehom spomenutého potoka, západne od obce a severne od kóty 545,5. Zvyšky stredovekej, najskôr eremitskej stavby, zistené J. Macákom r. 1977 /Budinský-Krička 1978, s. 51/, sú značne deštruované. Pustovňa bola z lomových na sucho kladených pieskovcov, dlhšou osou situovaná najskôr v smere Z-V. Pri obidvoch prieskumoch sa našli len štyri atypické črepy približne z 13.-14. stor. a tri zlomky tehloviny. Pri prvom prieskume našiel J. Macák šesť črepov, z ktorých dva sú približne z 12. stor., ostatné mladšie. Nálezy svedčia o sporadickom vyhľadávaní objektu v staršom a vrcholnom stredoveku.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 39-56.

NEUE FUNDE IN DER OSTSLOWAKEI. Bei den in der Ostslowakei im J. 1979 durchgeführten Geländebegehungen und Rettungsgrabungen gewann man Funde aus den folgenden Fundstellen:

B r e k o v /Bez. Humenné/. In der Flur Za ulicu oder Nive und zwischen der Hauptstrasse Strážske-Humenné und der in die Gemeinde führenden Strasse erfasste man slawische Besiedlungsspuren mit Keramik aus dem 9.-10. Jh. /Abb. 11/.

H e r ľ a n y /Bez. Košice-Land/. In der Flur Valalisko fand sich auf der evidierten Fundstelle einer mittelalterlichen Dorfwüstung jungpaläolithische /?/ Spaltindustrie und Scherben vorwiegend aus dem 14.-15. Jh.

J a s t r a b i e n a d T o p ľ o u /Bez. Vranov nad Topľou/. Auf der Südseite der Gemeinde kamen auf der evidierten Siedlung aus dem Anfang der Eisenzeit heimische hallstattzeitliche Keramikfunde /Abb. 13: 2-7, 9-11/ mit vereinzelten Scherben von feiner scheibengedrehter Ware /Abb. 13: 8/, deren kulturelle Einordnung bisher noch problematisch ist, zum Vorschein. Ausnahmsweise wurden Scherben wahrscheinlich aus dem Bereich der Linearkeramik gefunden /Abb. 13: 1/.

K o m á r a n y /Bez. Vranov nad Topľou/. Auf der evidierten Fundstelle in der Flur Luckovo stiess man auf weitere Keramikfunde aus der jüngeren Bronzezeit /Abb. 14: 9, 10, 12, 17/ und aus dem 9. Jh. /Abb. 14: 13, 14, 16, 18, 19/, auf Belege der neolithischen Besiedlung /Spaltindustrie/ /Abb. 14: 1-8, 11/ und auf das Fragment eines römerzeitlichen Gefässes /Abb. 14: 15/.

K u r i m a /Bez. Bardejov/. Beim Ausbaggern des Kieses aus dem neuen Topľa-Flussbett kamen zwei Mammuthstockzähne zutage. Der Fund deutet auf häufiges Vorkommen von Mammuthresten im Topľa-Gebiet. Aus den durch Rigolen gestörten Siedlungsobjekten südlich der Gemeinde wurde Keramikmaterial aus der jüngeren Bronzezeit /Abb. 12: 4, 5, 8, 10/ und aus dem 8.-9. Jh. /Abb. 12: 1-3, 6, 7, 9/ gerettet.

M i c h a l o k /Bez. Vranov nad Topľou/. Gerettet wurde der übrige Teil des im J. 1976 entdeckten Münzschatzes aus dem 16.-17. Jh., der aus 3 Dukaten und 105 kleinen Silbermünzen besteht. Samt den Münzen fanden sich auch drei Fragmente eines Leinensäckchens. Der erste Teil des Fundes /3 Dukaten, 3 Taler und 8 Silbermünzen/ befindet sich im Archäologischen Institut der SAW zu Nitra und die neulich gefundenen Münzen sind in der Numismatischen Abteilung des Ostslowakischen Museums zu Košice aufbewahrt.

Auf dem Ackerfeld fand man einen Groschen der Stadt Elbing aus dem J. 1534.

P o š a /Bez. Vranov nad Topľou/. Auf einem auf der linksuferigen Ondava-Terrasse, auf den Grundstücken der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft Nižný Hrabovec situierten slawischen Siedlung wurde das ausdrucksvollste aller festgestellten Objekte abgedeckt. Es war ein zweiräumiges muldenartiges eingetieftes Objekt von gestrecktem ovalem Grundriss. Ausser Ziegelbruchstücken aus Feuerstellen und vereinzelten Bratpfannenfragmenten /Abb. 15: 1-19, 21, 22/ gewann man Scherben von scheibengedrehten topfförmigen Gefässen, nach denen das Objekt in das 9. und spätestens an den Anfang des 10. Jh. eingestuft werden kann.

S e d l i s k á, Ortsteil P o d č i č v a /Bez. Vranov nad Topľou/. Aus der Kulturschicht der evidierten Fundstelle am Fuss des Burghügels rettete man weiteres Keramikmaterial der Gáva-Kultur /Abb. 16: 1, 3-6/ und ein slawischen Keramikbruchstück aus dem 9. Jh. /Abb. 16: 2/.

S k r a b s k é /Bez. Vranov nad Topľou/. Aus den bei Meliorationsarbeiten gestörten eingestürzten Objekten im Ostteil der evidierten grossen Siedlung in der Flur Temetova auf der linksuferigen Topľa-Terrasse wurde Keramikmaterial von der Neige der Bronzezeit und aus der slawischen Zeit /9. Jh./ gerettet /Abb. 18/.

S t a r é /Bez. Michalovce/. Im Gemeindehotter erfasste man etliche Fundstellen. In einigen von ihnen entdeckte man ausser fortgeschrittener mittelalterlicher Keramik ausnahmsweise auch Spuren von urzeitlicher und slawischer Besiedlung. Beim Haus der Dienstleistungen erschloss man durch Probeschnitte einen Fundamentabschnitt wahrscheinlich eines mittelalterlichen Sakralbaues.

S t r á ž s k e, Ortsteil K r i v o š ť a n y /Bez. Michalovce/. Die auf der rechtsuferigen Terrasse des Belovarka-Baches situierte Fundstelle lieferte Funde, die von Besiedlung im Neolithikum /Abb. 19: 1/, Äneolithikum /Abb. 19: 2/, in der Bronzezeit /Abb. 19: 3-6, 9, 11, 12/ sowie in römischer /Abb. 19: 13, 14/ und slawischer Zeit /Abb. 19: 10/ zeugen.

Š a r i š s k é M i c h a ľ a n y /Bez. Prešov/. In der Flur Za vrchom auf der Terrasse des Baches Kuchňový jarok wurden beim Ausschachten einer Rinne für die Wasserleitung Siedlungsobjekte gestört. Das Keramikmaterial meldet sich in das Neolithikum /Abb. 20: 7, 8, 10/, Äneolithikum /Abb. 20: 1-6, 9, 11, 12/, in die römische Zeit /Abb. 20: 13/ und in das 12.-13. Jh. /Abb. 17/.

V i n n é /Bez. Michalovce/. Im Wald Dubník wurde einer der problematischen, den Hügelgräbern ähnlichen, aus Steinen aufgehäuften Hügel abgedeckt. In der Hügelmitte befanden sich unter einem grösseren flachen Stein in der aschenartigen Füllung eines seichten Grübchens Kohlestückchen, ein Menschenzahn, ein eiserner Nagel und zwei vom Feuer deformierte Aluminiumfragmente.

V r a n o v n a d T o p ľ o u, Ortsteil Č e m e r n é /Bez. Vranov nad Topľou/. In der Flur Na kútoch wurde zahlreiche Spaltindustrie, ein Gefässfragment und Ziegelbruchstücke gefunden, welche eine wahrscheinlich neolithische Siedlung bezeugen. Die evidierte Fundstelle östlich der Strasse Vranov nad Topľou-Čaklov lieferte Scherben von neolithischer /Linearkeramik?/ und slawischer Keramik aus dem 9. Jh.

V r a n o v n a d T o p ľ o u, Ortsteil L o m n i c a /Bez. Vranov nad Topľou/. Auf der Baustelle des Landwirtschaftlichen Forschungsinstitutes in der Flur Poloviny rettete man aus der Füllerde der gestörten Objekte zwei Schleifsteine /Abb. 21: 10, 11/ und Keramikmaterial /Abb. 21: 1-9, 12-18/, welche die Siedlung in das 8.-9. Jh. datieren. Auf der evidierten slawischen Siedlung in der Flur Malé poľo wurden bei einer Rettungsgrabung vier weitere Objekte aus der vorgrossmährischen und grossmährischen Zeit erschlossen.

Z l a t é /Bez. Bardejov/. Im Tal des Baches Mníchovský potok fand man auf der evidierten Fundstelle Reste eines mittelalterlichen Eremitenbaues, vereinzelte Scherben aus dem 12.-14. Jh. und Ziegelbruchstücke.

ПОСЛЕДНИЕ НАХОДКИ В ВОСТОЧНОЙ СЛОВАКИИ. К разведкам и охранным раскопкам осуществленным в 1979 г. в Восточной Словакии относятся находки из следующих местонахождений:

В р е к о в /рай. Гуменне/. В урочище "За улицей" или "Ниве" между шоссе Стражске-Гуменне и направленной в село дорогой были обнаружены следы славянского поселения с керамикой датированной IX-X вв. /рис. 11/.

Г е р л я н и /рай. Кошице-видьек/. В урочище Валалиско в уже раньше обнаруженном местонахождении погибшего средневекового поселения была найдена верхнепалеолитическая /?/ колотая индустрия и большей частью XIV-XV вв. датированные черепки.

Я с т р а б ь е н а д Т о п л е й /рай. Вранов над Топлей/. На раньше регистрированном поселении начала железного века на южной стороне села была найдена местная гальштатская керамика /рис. 13: 2-7, 9-11/, сопровождаемая единичными обломками тонкой на кругу сделанной керамики /рис. 13: 8/, культурная принадлежность которых доныне проблематична. Найдены также единичные обломки, вероятно, из круга культуры линейной керамики /рис. 13: 1/.

К о м а р а н и /рай. Вранов над Топлей/. В раньше отмеченном местонахождении в урочище Луцково обнаружена керамика позднего периода бронзы /рис. 14: 9, 10, 12, 17/ и IX в. /рис. 14: 13, 14, 16, 18, 19/, доказательства неолитического поселения /колотая каменная индустрия, /рис. 14: 1-8, 11/ и фрагмент сосуда римского периода /рис. 14: 15/.

К у р и м а /рай. Бардеёв/. При выемке щебеня из нового русла р. Топля были найдены два коренных зуба мамонта. Находка обращает внимание на обильное наличие остатков мамонта в бассейне р. Топля. Из селищных объектов поврежденных глубокой пахотой южнее села был найден керамический материал позднего периода бронзы /рис. 12: 4, 5, 8, 10/ и VIII-IX вв. /рис. 12: 1-3, 6, 7, 9/.

М и х а л о к /рай. Вранов над Топлей/. Найдена остальная часть монетного клада XVI-XVII вв. обнаруженного в 1976 г., клад состоит из трех дукатов и 105 мелких серебряных монет. Вместе с монетами были обнаружены также остатки полотняного мешка. Первая часть клада /3 дуката, 3 толяра и 8 серебряных монет/ находится в Археологическом институте САН в Нитре и в последнее время обнаруженные монеты в отделе нумизматики Восточнословацкого музея в Кошицах.

В спаханной земле был найден грош города Элбинг 1534 г.

П о ш а /рай. Вранов над Топлей/. На славянском поселении на левобережной террасе р. Ондава на земельном участке ЕСХК Нижни Грабовец был вскрыт наиболее выразительный из разведками отмеченных объектов. Он был в две помещения, продолговато-овальный в плане, русловидно углубленный. Кроме обломков кирпича из очагов и единичных фрагментов противня /рис. 15: 1-19, 21, 22/ были обнаружены также обломки горшковидных сосудов изготовленных с помощью круга, по которым объект в с. Пошa датируется IX в., наипозднее началом X в.

С е д л и с к а, часть П о д ч и ч в а /рай. Вранов над Топлей/. Из культурного слоя раньше отмеченного местонахождения в подножье замковой горы был обнаружен новый керамический материал культуры Гава /рис. 16: 1, 3-6/ и обломок славянской керамики IX в. /рис. 16: 2/.

С к р а б с к е /рай. Вранов над Топлей/. В обвале нарушенных в урочище Теметова объектов в восточной части раньше отмеченного обширного селища на левобережной террасе р. Топля, был найден керамический материал конца бронзового века и периода славянской культуры, датированный X в. /рис. 18/.

С т а р е /рай. Михаловце/. В ареале села было отмечено несколько местонахождений. В некоторых из них кроме поздней средневековой керамики были исключительно найдены также следы доисторического и славянского поселений. У дома обслуживания разведочными шурфами была обнаружена часть фундаментов, вероятно, средневекового церковного сооружения.

С т р а ж с к е, часть К р и в о ш т я н и /рай. Михаловце/. В местонахождении на правобережной террасе ручья Беловарка были обнаружены находки относящиеся к периодам неолита /рис. 19: 1/, энеолита /рис. 19: 2/, к бронзовому веку /рис. 19: 3-6, 9, 11, 12/ римскому времени /рис. 19: 13, 14/ и к периоду славянской культуры /рис. 19: 10/.

Ш а р и ш с к е М и х а л я н и /рай. Требишов/. В урочище "За верхом" на террасе Кухневого ярка, при выемке грунта для водопровода были повреждены селищные объекты. Керамический материал относится к неолиту /рис. 20: 7, 8, 10/, энеолиту /рис. 20: 1-6, 9, 11, 12/, римскому времени /рис. 20: 13/ и к XII-XIII вв. /рис. 17/.

В и н н е /рай. Михаловце/. В лесу Дубник был раскопан один из многочисленных проблемы вызывающих курганам подобных холмов, накопленных из камней вулканического происхождения. В середине холма, под бо́льшим плоским камнем, были в заполненной пепеловидным веществом мелкой ямке обнаружены угольки, зуб человека, железный гвоздик и два жаром деформированные обломки алюминия.

В р а н о в н а д Т о п л е й, часть Чемерне /рай. Вранов над Топлей/. В урочище "На кутах" была обнаружена многочисленная колотая индустрия, фрагмент сосуда и обломок кирпичной массы, свидетельствующие о заселении, вероятно, в период неолита. В раньше зарегистрированном местонахождении востсчнее дороги Вранов над Топлей - Чаклов были найдены обломки неолитической /линейной ?/ и славянской керамики IX в.

В р а н о в н а д Т о п л е й, часть Л о м н и ц а /рай. Вранов над Топлей/. На месте постройки сельскохозяйственного исследовательского института в урочище Половини в поврежденных объектах были обнаружены два точильных камня /рис. 21: 10, 11/ и керамический материал /рис. 21: 1-9, 12-18/ датирующий селище VIII-IX вв. На раньше зарегистрированном славянском селище в урочище "Мале полё", в рамках охранных раскопок были вскрыты еще четыре объекта довеликоморавского и великоморавского периодов.

З л а т е /рай. Бардейов/. В долине Мниховского ручья на раньше зарегистрированном местонахождении остатков средневекового отшельнического сооружения были найдены единичные обломки XII-XIV вв. и обломки кирпича.

SLOVANSKÉ SÍDLISKOVÉ NÁLEZY ZO STREDNÉHO POHRONIA

Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a

Pri archeologickom prieskume stredného Pohronia sa zistili tieto lokality:

B a d í n /okr. Banská Bystrica/

J. Macák pri prieskume na úbočí pod Hrádkom /najskôr stredovekým/, medzi kameňmi naznášanými na hromadu z okolitých rolí našiel tri zlomky slovanskej keramiky z 9.-10. stor. Lokalita sa nachádza severozápadne od obce, na ľavom brehu Badínskeho potoka, prítoku Hrona. Značne korodované črepy sú z nádob hrubej výroby, zhotovených z hliny s prímesou hrubozrnného piesku: črep z vydutia hrnca, zvonku hnedej a červenohnedej, znútra hnedastosivej farby, zdobený jednoduchou vlnovkou /obr. 22: 1/; črep hrubostenného žltohnedého hrnca so stopami jednoduchej vlnovky /obr. 22: 2/; fragment zo spodnej časti hrubostenného červeného hrnca /obr. 22: 3/.

S l i a č, časť H á j n i k y /okr. Zvolen/

J. Macák podal Výskumnému pracovnému stredisku Archeologického ústavu SAV v Košiciach správu o nálezoch z prieskumu uskutočneného v spolupráci s Okresným múzeom vo Zvolene v polohe Na kút, južne od miestnej časti Hájniky. Slovanské sídlisko, ktoré tu zistil, sa rozkladá na miernej vyvýšenine v inundačnej oblasti na pravom brehu Hrona, po ľavej strane cesty Sliač - Zvolen. Oproti nálezisku, na druhej strane rieky, sa dvíha Borová hora, známa archeologická lokalita.

Na sídlisko upozornili J. Macáka tmavé miesta črtajúce sa na povrchu oráčiny. Pod tmavohnedou vrstvou ornice sa ťahá 25-30 cm hrubá černavá kultúrna vrstva.

Nálezy získané zberom a malou pokusnou sondou svedčia o rozsiahlejšom slovanskom sídlisku, datovateľnom podľa keramiky predbežne do 8.-9. stor. Okrem črepov sa našli aj početné zlomky prepálených kameňov, najskôr z deštruovaných ohnísk, úlomky tehloviny, ojedinelé kusy železnej trosky a zlomok železného predmetu neznámeho určenia. Ostatné nálezy predstavuje niekoľko atypických pravekých črepov, z ktorých dva sú pravdepodobne z mladšej doby bronzovej.

Zlomky slovanskej keramiky /zväčša atypické/ sú z hrncovitých nádob s mierne roztvoreným ústím /obr. 23: 1, 3/, hnedej, sivastohnedej a sivej farby, zhotovených na ručnom kruhu z piesočnatej, sľudnatej hliny a zdobených najčastejšie viac násobnými vlnovkami a pásmi vodorovných rýh /obr. 23: 2, 5-7/, výnimočne aj jednoduchou vlnovkou a zvislými žliabkami /obr. 23: 4/. Z dvoch črepov zo spodnej časti nádob je jeden z hrnca so zaoblenou /obr. 23: 8/, druhý s vyhranenou vnútornou stranou dna.

Po objavení sídliska v Rybároch, tiež zisteného J. Macákom /Budinský-Krička 1978, s. 56, 57, obr. 25/, je sídlisko v časti Hájniky druhou slovanskou lokalitou na území Sliača a ani jeho význam pre výskum slovanského osídlenia Pohronia nie je malý.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Slovanské sídlisko v Sliači-Rybároch. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 56-57.

SLAWISCHE SIEDLUNGSFUNDE AUS DEM MITTLEREN GRANTAL. Bei der Geländebegehung wurden diese Fundstellen entdeckt:

B a d í n, Bez. Banská Bystrica. Am Hang unter der /wahrscheinlich mittelalterlichen/ Wohnburg fanden sich vereinzelte slawische Keramikscherben aus dem 9.-10. Jh. /Abb. 22/.

S l i a č, Ortsteil H á j n i k y, Bez. Zvolen. Auf dem Ackerfeld am rechten Ufer der Gran und südlich von Hájniky wurde eine grössere slawische Siedlung erfasst, die an Hand der Oberflächenfunde in das 8.-9. Jh. /Abb. 23/ datiert werden kann.

СЛАВЯНСКИЕ СЕЛИЩНЫЕ НАХОДКИ ИЗ СРЕДНЕГО ПОГРОНЬЯ. В течение разведок обнаружились следующие местонахождения:

В а д и н, рай. Банска Бистрица. На склоне под Градком /вероятно небольшой средневековый замок-крепость/ были найдены остатки славянской керамики IX-X вв. /рис. 22/.

С л ь я ч, часть Г а й н и к и, рай. Зволен. На вспаханной земле на правом берегу р. Грон, южнее Гайник было выявлено более обширное славянское поселение, датируемое по поверхностным керамическим находам предварительно VIII-IX вв. /рис. 23/.

VÝSKUM V BUČANOCH V ROKU 1979

Jozef B u j n a - Peter R o m s a u e r

V období od apríla do novembra 1979 pokračoval záchranný výskum na ohrozenej lokalite v polohe Kopanice v Bučanoch, okr. Trnava /obr. 24: poloha 1/. Na výskume sa podieľali technické pracovníčky Archeologického ústavu SAV O. Kelemenová a M. Molnárová.

Výskum nadviazal na plochu preskúmanú v sezóne 1978 /Romsauer 1980, s. 238/. Výkopové práce sa realizovali v predstihu pred exploatáciou zeminy na ploche približne 250 x 60-100 m. Výskum sa upriamil na zistenie rozsahu pohrebiska z včasnej doby laténskej, sledovanie priebehu sídliska z doby halštatskej a záchranu ďalších ohrozených objektov na lokalite. Preskúmalo sa 67 sídliskových objektov a 14 hrobových celkov, z toho 6 z včasnej doby laténskej a 2 hroby lengyelskej kultúry; zvyšné hroby neobsahovali sprievodné nálezy.

Neolitické osídlenie reprezentovali predovšetkým exploatačné jamy vyskytujúce sa na celej skúmanej ploche. K objavom tohoročnej sezóny patrí objekt kruhového pôdorysu, pozostávajúci z dvoch sústredných priekop a vnútorného palisádového žľabu. Vnútorný priemer objektu dosahoval 45,5 m. Dve súbežné hrotité priekopy so šírkou 2,6-3 m a hĺbkou 2,6 m boli na štyroch protiľahlých stranách prerušené bránami. V mieste brán vybiehala vonkajšia priekopa do dvoch pravouhlo lomených ramien s dĺžkou 10 m. Vnútorná priekopa bola na mieste brán prerušená. Takto vzniknutý priestor bol zúžený dvoma žľabmi s dvojicou kolových jám na ich koncoch, ktoré boli pravdepodobne zvyškami konštrukcie brán. V severovýchodnej štvrtine objektu sa zistila dvojpriestorová kolová stavba rozmerov 15 x 7,5 m, s najväčšou pravdepodobnosťou súveká s kruhovým objektom patriacim do skupiny lengyelských kruhových objektov, asi kultového charakteru, aké sa v poslednom období skúmali vo Svodíne a v Těšeticiach.

Z týchto objektov sa získal početný keramický materiál s polychrómne maľovanou a rytou výzdobou, patriaci do včasnej fázy lengyelskej kultúry /obr. 25: 1-4/, a brúsená a štiepaná kamenná industria s výrazným zastúpením obsidiánu.

Pri západnom okraji skúmanej plochy sa odkryli aj dva hroby s kostrou uloženou v mierne pokrčenej polohe na boku, ktoré obsahovali zle zachovanú keramiku lengyelskej kultúry.

Eneolitické osídlenie zastupujú exploatačné jamy, ktoré obsahovali keramiku s brázdeným vpichom skupiny Bajč-Retz. Pravdepodobne do tejto sídliskovej fázy patrí aj zachytená časť chaty pravouhlého pôdorysu s plytkým obvodovým žľabom a kolovými jamami z vonkajšej strany.

Na celej preskúmanej ploche sa nachádzali početné objekty maďarovskej kultúry. Išlo prevažne o jamy zásobnicového charakteru s bohatým keramickým inventárom /obr. 26: 7, 8/.

Sídlisko kalenderberskej kultúry reprezentovali predovšetkým zahĺbené chaty štvoruholníkového pôdorysu s rozmermi až 5 x 5 m a hĺbkou 1,3-1,8 m od úrovne odhumusovaného terénu a ďalšie sídliskové objekty. Obsahovali predovšetkým bohatý keramický materiál s tuhovanou, rytou a plastickou výzdobou a ojedinele aj črepy s červeno maľovaným povrchom /obr. 26: 1-6/. Z ostatných nálezov hodno ešte uviesť bronzovú loďkovitú sponu a drôtenú sponu s osmičkovito vinutým lúčikom.

Počas druhej sezóny výskumu sa odkryli ďalšie tri kostrové a tri žiarové hroby, datované inventárom do včasnej doby laténskej a šesť kostrových hrobov bez možnosti bližšieho kultúrneho zaradenia. Z celkového počtu 44 hrobov odkrytých počas oboch výskumných sezón možno na základe hrobového inventára 30 hrobov s istotou zaradiť do včasnej doby laténskej.

Hliník sa v ďalšom roku rozšíri severným smerom a je predpoklad, že bude možné preskúmať plochu cca 1-1,5 ha, a tým bližšie overiť situáciu v severnej časti lokality.

Počas druhej sezóny záchranného výskumu v polohe Kopanice sme preskúmali aj tri objekty z neolitu a eneolitu v polohe šľachtiteľská stanica.

Miesto nálezu je v severozápadnom okraji obce, 250 m severne od cesty Trnava - Madunice, na miernej terase 180 m západne od potoka Blava /obr. 24: poloha 2/. Na nálezy pravekej keramiky nás upozornil Štefan Mikuš, pracovník šľachtiteľskej stanice. Objekty boli porušené pri kopaní základov skleníka na ploche asi 25 x 50 m, juhozápadne od budovy stanice.

Pri obhliadke plochy staveniska sme na povrchu našli viaceré črepy, na niektorých je výzdoba mladšej lineárnej keramiky.

1. Črepy z tela tenkostennej nádoby s výzdobou pozostávajúcou z ostro rytých tenkých rýh a jamôk tvaru notových hlavičiek; farba sivohnedá, materiál jemne plavený, hrúbka 0,6 cm /obr. 27: 2-4/.

2. Črep z okraja tenkostennej nádoby s mierne vyhnutým ústím a nízkym valcovitým hrdlom odsadeným od tela /eneolit ?/; farba sivočierna, materiál zmiešaný s hrubozrnitým pieskom; hrúbka 0,4 cm /obr. 27: 5/.

V profile základovej ryhy sa na troch miestach črtali tmavšie sfarbené vrstvy s ojedinelým výskytom črepov. V týchto miestach bola základová ryha rozšírená, avšak pre nevýrazné ohraničenie sa nepodarilo zachytiť okraje porušených objektov.

O b j e k t 1. Jama bližšie neohraničeného pôdorysu s priemerom približne 2 m, siahajúca do hĺbky 1,5 m od úrovne terénu. V tmavšie sfarbenej zmiešanej výplni bolo len malé množstvo keramiky v črepoch, podľa ktorej môžeme objekt datovať na koniec eneolitu, do skupiny Kosihy-Čaka.

Výber materiálu

1. Kónická miska so zaobleným, na vnútornej strane zosilneným okrajom a s odsadenou spodnou časťou v podobe nízkej nôžky s rovným dnom. Povrch leštený, tmavšej sivohnedej farby; Ø ústia 14,5 cm, Ø dna 5,5 cm a výška 6 cm /obr. 4: 8/.

2. Črep z misy kónického tvaru, pravdepodobne na nôžke. Na vnútornej strane je rytá výzdoba v tvare trojuholníka ohraničeného dvojitou líniou. Základňu trojuholníka tvorí obvodová dvojitá ryha pod šikmo dovnútra vtiahnutým okrajom a vrchol sa pripája k dvojitej ryhe okolo dna. Vnútorná plocha trojuholníka je vyplnená šrafovanými štvoruholníkmi, ktoré sú šachovnicovito usporiadané. Povrch hladený, hnedočierny /obr. 27: 11a, b/.

3. Črep z tela nádoby so slamovaným drsným povrchom. Farba svetlohnedá, materiál zmiešaný s hrubozrnným pieskom; hrúbka 0,7 cm /obr. 27: 13/.

O b j e k t 2. Miesto nálezu označené ako objekt 2 tvorila vrstva tmavšie sfarbenej zmiešanej zeminy v rozpätí asi 40 až 100 cm od úrovne terénu. Podľa získaného črepového materiálu s výzdobou z viacerých fáz kultúry s lineárnou keramikou nejde o uzavretý nálezový celok.

Výber materiálu

1. Črep z tenkostennej nádoby zdobenej dvojicou širších rýh /staršia lineárna keramika/. Povrch matný, sivočierny, materiál jemne plavený, na lome sivohnedej farby; hrúbka 0,6 cm /obr. 27: 1/.

2. Črep z tela tenkostennej nádoby s rytou výzdobou rýh a jamôk v podobe notových hlavičiek /mladšia lineárna keramika/; farba svetlá sivohnedá, materiál jemne plavený; hrúbka 0,7 cm /obr. 27: 7/.

3. Črep z tela nádoby, zdobený ostro rytými dvojicami obvodových línií preseknutých oválnou jamkou /želiezovská skupina/; farba sivohnedá, materiál jemne plavený, hrúbka 1,1 cm /obr. 27: 6/.

4. Črep z tela nádoby s jazykovitým výčnelkom, zdobený nepravidelne rozloženými dvojicami jamôk. Povrch svetlohnedej farby, materiál zmiešaný s drobnozrnným pieskom; max. hrúbka 2 cm /obr. 27: 9/.

5. Črep z tela hrubostennej nádoby zdobenej vodorovnou pretláčanou lištou; farba svetlohnedá, materiál jemne plavený, s organickou prímesou; hrúbka 1 cm /obr. 27: 10/.

O b j e k t 3. V mieste tmavšieho sfarbenia profilu nemohla byť základová ryha rozšírená a objekt vybratý. Z profilu sa získalo niekoľko črepov, z ktorých jeden má výzdobu charakteristickú pre staršiu lineárnu keramiku.

1. Črep z tela hrubostennej nádoby s vodorovným výčnelkom oválneho tvaru, presekávaným troma zvislými hlbokými zárezmi; pod ním sú štyri vtlačené jamky; farba tehlová, na lome sivočierna až čierna, materiál jemne plavený, s organickou prímesou; max. hrúbka 4 cm /obr. 27: 12/.

L i t e r a t ú r a

ROMSAUER, P. 1980: Prvá výskumná sezóna v Bučanoch. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 238-240.

GRABUNG IN BUČANY IM J. 1979. In der zweiten Grabungssaison wurden auf der gefährdeten Fundstelle in der Flur Kopanice in Bučany /Bez. Trnava/ 67 Siedlungsobjekte und 14 Gräber abgedeckt /6 - Frühlatènezeit, 2 - Lengyel--Kultur und übrige - beigabenlos; Abb. 24: Flur 1/.

Die neolithische Besiedlung repräsentierten auf der ganzen untersuchten Fläche vorwiegend Exploitationsgruben. Zu den Entdeckungen gehört ein Objekt von kreisförmigem Grundriss bestehend aus zwei konzentrischen Gräben /Br. 2,6-3 m, T. 2,6 m/ und einer inneren Palisadenrinne, die auf allen vier Seiten durch Tore unterbrochen waren /der innere Durchmesser des Objektes erreichte 45,5 m/. Im Nordostviertel des Objektes wurde ein allem Anschein nach mit dem kreisförmigen Objekt zeitgleicher zweiräumiger Pfostenbau /15 x 7,5 m/ von kultischem Charakter festgestellt. Ähnliche Objekte wurden in Svodín und Těšetice untersucht. Zahlreiches Keramikmaterial mit polychromer Bemalung und Ritzverzierung gehört in die Frühphase der Lengyel--Kultur /Abb. 25: 1-4/.

Die äneolithische Besiedlung repräsentieren Exploitationsgruben mit furchenstichverzierter Keramik der Bajč-Retz-Gruppe und wahrscheinlich auch ein Hüttenteil von rechteckigem Grundriss, mit einer seichten umlaufenden Rinne und mit Phostenlöchern an der Aussenseite.

Auf der gesamten Fläche befanden sich zahlreiche Gruben des Charakters der Vorratsgruben der Madarovce-Kultur /Abb. 26: 7, 8/.

Die Siedlung der Kalenderberger Kultur war durch eingetierte Hütten von viereckigem Grundriss /bis zu 5 x 5 m, T. 1,3-1,8 m/ und durch weitere Siedlugsobjekte vertreten. Diese enthielten vor allem reiches Keramikmaterial mit graphitierter, Ritz- und plastischer Verzierung /Abb. 26: 1-6/.

Im Laufe der Grabung wurden auch 3 Objekte aus dem Neolithikum und Äneolithikum in der Flur Šľachtiteľská stanica am NW-Rand der Gemeinde /Abb. 24: Flur 2/ untersucht. Bei der Besichtigung des Bauplatzes fand man Scherben mit Verzierung der jüngeren Linearkeramik /Abb. 27: 2-5/. Das Objekt 1 datiert das Scherbenmaterial an das Ende des Neolithikums, in die Kosihy-Čaka-Gruppe /Abb. 27: 8, 11a, b, 13/. Das Objekt 2 lieferte Scherbenmaterial aus mehreren Phasen der Kultur mit Linearkeramik /Abb. 27: 1, 6, 7, 9, 10/. Aus dem Profil des Objektes 3 wurden einige Scherben herausgenommen, eine von ihnen mit Verzierung der älteren Linearkeramik /Abb. 27: 12/.

ИССЛЕДОВАНИЯ 1979 Г. В С. БУЧАНИ. Во втором сезоне охранных раскопок в урочище Копанице в с. Бучани /рай. Трнава/ были прослежены 67 селищных объектов и 14 погребений /6 раннеславянских, 2 лендельских и остальные без определяющих находок; рис. 24, урочище 1/.

Неолитическое поселение представляли прежде всего эксплуатационные объекты встречаемые на всей обследованной площади. К находкам принадлежит объект кольцевой в плане, состоящий из двух концентрических рвов /ш. 2,6-3 м, гл. 2,6 м/ и внутреннего желоба для острога, на всех четырех сторонах прорванных воротами /внутренний диаметр объекта - 45,5 м/. В северовосточ-

ной четверти объекта было обнаружено столбовое сооружение в 2 помещения /15 x 7,5 м/, по всей вероятности, современное с кольцевым объектом, может быть, культового характера, какие были в последнее время исследованы в Сводине и Тешетицах. Многочисленный керамический материал с многохромным и резным украшениями принадлежит к ранней фазе лендельской культуры /рис. 25: 1-4/.

Об энеолитическом поселении свидетельствуют эксплуатационные ямы с керамикой украшенной бороздчатым наколом группы Вайч-Рец, и вероятно также часть жилища прямоугольного в плане с мелким желобом по окружности и столбовыми ямами снаружи.

На всей площади находились многочисленные ямы - хранилища мадьяровской культуры /рис. 26: 7, 8/.

Поселение календербергской культуры представляли прежде всего четвероугольные в плане углубления жилища до 5 x 5 м, гл. 1,3-1,8 м/ и другие селищные объекты. Они сохраняли богатый керамический материал с графитным, резным и рельефным украшениями /рис. 26: 1-6/. Во время исследований были прослежены тоже 3 объекта периодов неолита и энеолита в урочище "Шляхтительска станица", в СЗ конце села /рис. 24: урочище 2/. В течение разведок на площади участка постройки были найдены обломки с орнаментом поздней линейной керамики /рис. 27: 2-5/. Объект 1 датирует обломочный материал концом энеолита группой Косиги-Чака /рис. 27: 8, 11а, б, 13/. В объекте 2 был найден обломочный материал нескольких фаз культуры линейной керамики /рис. 27: 1, 6, 7, 9, 10/. Из разреза объекта 3 были выняты несколько обломков, в том числе один с орнаментом раннелинейной керамики /рис. 27: 12/.

FEUDÁLNE SÍDLO VO SVINICI

Dušan Čaplovič

Systematický archeologický výskum stredovekej sídelnej aglomerácie vo Svinici /okr. Košice-vidiek/ pokračoval aj v roku 1979. Upriamil sa na skončenie plošnej odkrývky kamennej blokovej stavby /obr. 19/ a sídliskových objektov východne od plochy preskúmanej v roku 1978. Skúmali sa objekty 27-29/79, z ktorých si zasluhuje zvláštnu pozornosť objekt 27/79 /obr. 28/. Nachádza sa v južnej časti skúmanej plochy. Mal nepravidelný tvar 12 x 8 m. Po odstránení naplavenej vrstvy ílu, ktorá prekrývala celý objekt, sa črtal pôdorys. Výplň objektu tvorili drobné kamene, celé tehly a ich úlomky, keramika, železný inventár a archeozoologický materiál. Zachytili sa aj štyri kolové jamy a estrichy dvoch ohnísk. V južnej časti bol objekt porušený žľabom /0,60 m/. Na tomto mieste bol prevrstvený mladším objektom 28/79, rámcovo datovaným do 13.-14. storočia, vo východnej časti bol porušený mladším objektom 29/79, ktorý nebol v tejto sezóne úplne preskúmaný. Objekt 27/79 je datovaný sprievodným materiálom do 12. až prvej polovice 13. storočia. Keramický inventár je typologicky charakteristický pre toto obdobie - hrnce, fľašovité nádoby a misky. Výzdobu tvorila vlnovka, vrypy a vodorovné ryhy. Okraje nádob boli nevýrazne profilované. V železnom inventári sú zastúpené nožíky, ostrohy, strelky, ohreblá, podkovy, kosáky a kovania na drevo; niektoré patria k mladšiemu objektu.

Úspechom tohoročného výskumu je, že sa zachytil aj južný okraj dedinského sídliska. Najväčšiu pozornosť sme venovali ukončeniu výskumu kamennej blokovej stavby - panského sídla. Odkrytý objekt mal rozmery 20,20 x 9 m a bol situovaný v osi románskej sakrálnej stavby vo vzdialenosti 80,60 m. Interiér členila vo východnej časti priečka, vstup do miestnosti /6 x 7 m/, ktorý bol sčasti zachytený v negatíve, mal svetlosť 0,80 m. Prístup do objektu bol zo severnej strany chodbou /1,80 x 3,80 m/, ktorá vyústila do interiéru objektu so zachovalým kamenným prahom /1,80 m/. Na južnej strane bolo obvodové murivo sčasti sekundárne zničené až po základy, pravdepodobne po zániku funkcie objektu. V interiéri bolo deštruované murivo značne zmiešané s prepálenou vrstvou, pod ktorou sa nachádzal materiál datovaný do zánikového horizontu objektu - 15. storočia. Začiatky stavby nebolo možné na základe terajších poznatkov presnejšie chronologicky vymedziť. Je však zrejmé, že už v 13. storočí slúžila svojmu účelu. Panské sídlo bolo jednopodlažné, prízemie, zväčša zahĺbené do pôvodného terénu, slúžilo hospodárskym účelom a poschodie sa používalo ako obytný priestor feudála.

Výskum celého sídelného komplexu nám pomáha hlbšie objasniť vývoj stredovekej dediny v tejto oblasti v 11.-14. storočí a jej vzťah k sakrálnej románskej stavbe i architektúre feudálneho sídla.

EIN HERRENSITZ IN SVINICA. Die archäologische Untersuchung der mittelalterlichen Siedlungsagglomeration in Svinica /Bez. Košice-Land/ setzte auch im J. 1979 fort. Besondere Aufmerksamkeit gebührt dem eingetieften Objekt 27/79, das aufgrund der materiellen Kultur in das 12. bis in die erste Hälfte des 13. Jh. datiert wird. Das Objekt wurde durch zwei jüngere, rahmenhaft in das 13.-14. Jh. eingestufte Objekte gestört. Besondere Aufmerksamkeit widmete man dem Herrensitz, dessen Existenz im 13. Jh. und Untergang im 15. Jh. vermutet wird. Das Erdgeschoss des Herrensitzes war in das ursprüngliche Terrain eingetieft und diente wirtschaflichen Zwecken, am ersten Stockwerk befanden sich die Wohnräume des Feudalen - des Besitzers der Ortschaft. /Abb. 28; Abb. 29/.

ФЕОДАЛЬНАЯ УСАДЬБА В С. СВИНИЦА. Археологические исследования средневековой селищной агломерации в с. Свиница /рай. Кошице-видьек/ продолжались также в 1979 г. Внимание заслуживает углубленный объект 27/79, датированный материальной культурой XII-первой пол.XIII вв. Объект был разрушен двумя более поздними объектами, датируемыми приблизительно XIII-XIV вв. Особое внимание уделялось господской усадьбе, существование которой предполагается в XIII в.и прекращение ее бытования в XV в. Первый этаж феодальной усадьбы был углублен в первоначальную местность и служил хозяйственным целям, второй этаж - жилыми помещениями феодала, владельца,деревни. /Рис. 28; рис. 29/

ZISŤOVACÍ VÝSKUM V NIŽNEJ

Pavol Č a p l o v i č

Nad Nižnou /okr. Dolný Kubín/ je vápencový vrch Ostražica tvaru zrezaného kužeľa s kótou 767,7 m /obr. 30/. Pri zbežnom pohľade možno na jeho najvyššej

časti pozorovať niekdajšiu úpravu. Črtajúce sa zemné valy si už v minulom storočí všimol Mikuláš Kubinyi. Úprava vrcholu pozostáva z dvoch samostatných koncentrických valov. Oravské múzeum v Oravskom Podzámku tu v r. 1979 uskutočnilo zisťovací výskum, ktorý sa upriamil na preverenie valového systému a kamenného muriva akropoly. Zistilo sa, že prvý predpokladaný val, lemujúci terén pod vrcholom Ostražice, najlepšie badateľný zo severnej strany, je vlastne splanírovaným okrajom sídliska, na ktorom postavili palisádu. Ani v druhom prípade nejde o nasypaný val, ale o kamenný múr, ktorý uzatváral na vrchole obdĺžnikovú plochu - akropolu.

Sedem menších sond /A-G/ pozdĺžneho tvaru sme situovali priečne na systém opevnenia.

S o n d a A pretínala smerom S-J dva terasové stupne na južnom okraji vrcholu. V hĺbke 60 cm sa zistil vodorovne nivelizovaný kamenný podklad, miestami opálený do červena. Nálezy sa nevyskytli. Spodná terasa bola takisto vodorovne nivelizovaná. Sonda bola rozšírená pozdĺž terasy, pričom sa odkryla časť kamenného muriva, ktoré vyrovnávalo prírodnú kamennú stenu. Ide tu zrejme o sídliskový objekt, ktorého južná časť, vystupujúca nad terén, sa nezachovala a len časť zahĺbená do kamenného podkladu zostala. V priestore podlahy objektu sa našli črepy, hlinené závažia a železný kosák.

S o n d a B viedla paralelne so sondou A. V hornom úseku bola v nej zhodná situácia, preto sa v dolnej časti ďalej neskúmalo.

S o n d a C bola na JZ rohu akropoly a sledovala zvyšky kamenného múru, ktorý deštruoval do vnútorného priestoru. Vrchná časť kameňov bola do červena prepálená. Zo základu sa našlo menej stavebného materiálu, pretože v tomto priestore sa mohol pre sklon terénu zosunúť. Na niektorých úsekoch základov sa ukázalo, že kamenný múr bol z vnútornej strany dosypaný zeminou.

S o n d a D odkryla na západnej strane akropoly časť dovnútra zvaleného muriva, pod ktorým bola kultúrna vrstva s početnými črepmi zásobníc, menších nádob a kusmi hlinenej mazanice. Zrejme išlo o sídliskové objekty, ktoré prechodne slúžili nejakým prevádzkovým účelom.

S o n d a E sledovala v šírke 6 m na SZ okraji kamenné murivo zvalené dovnútra akropoly. V jeho základe boli pomerne masívne pieskovcové kamene ukladané medzi stojato osadené koly /obr. 31/. Kolové jamy siahali do hĺbky 60 cm a mali priemer 30-40 cm. Okolo kolov boli starostlivo poukladané, zaklinované kamene. Drevené koly boli od seba 80-100 cm vzdialené, ale kolové jamy sa zistili aj z vnútornej strany kamenného muriva, kde sa našla i hlinená mazanica s odtlačkami kolov, prútov a lístia. Ide o pletenú stenu, medzi ktorou a murivom mohla byť nasypaná zemina na lepšiu izoláciu. Na podlahe tohto objektu ležali halštatské črepy s pozdĺžnymi hrboľkami. Hĺbením sondy smerom do stredu akropoly sa v h. 40 cm narazilo na sterilný podklad.

S o n d a F odkryla profil stupňovitého násypu lemujúceho zo severu priestor pod vrcholom Ostražice. V hornom úseku sa odkryla časť terasy s hromadou okruhliakov. V sklonenom svahu boli dva stupne spevnené kameňmi.

S o n d a G bola na SZ odvode násypu pod vrcholom Ostražice. Temer štvorcová odkrytá plocha ukázala, že na lome terénu stála krytá drevená palisáda postavená na spôsob plota. Jej šírka dosahovala 4 m. Kolové jamy naznačujú, že priestor palisády sa členil na kratšie úseky, čím sa zaisťovala jej stabilita. Na ploche palisády sa našli črepy, kostené nástroje a kamenné drvidlá.

Ostražica je opevnené sídlisko z doby halštatskej. Okrem črepov keramiky oravského typu našli sa počas výskumu aj črepy zo sudovitých hrncov s hrboľkami pod ústím, džbány s profilovaným uchom alebo nádoby s krokvicovito rozloženými zväzkami rýh nad vydutím. Vyskytli sa aj zlomky váz s okružným reliéfnym rebrom z doby laténskej. Dosiaľ sa však nenašli črepy púchovskej kultúrnej skupiny, rímske alebo slovanské.

Spodný okraj s palisádou a oboma menšími terénnymi kužeľovitými útvarmi lemoval sídliskový areál temena Ostražice. V ohradenom priestore mohli stáť početnejšie sídliskové objekty, podobne ako na Tupej skale. Ich systematické odkrytie nebolo úlohou krátkodobého zisťovacieho výskumu.

Akropolu sídliska tvorí obdĺžnikový priestor ohradený kamenným múrom s drevenou konštrukciou a strechou. Z vnútornej strany boli pri múre obytné /alebo hospodárske/ objekty, v ktorých sa našli rozbité zásobnice, sudovité i profilované hrnce, drvidlá a hlinená mazanica. Na väčšine plochy ohradenej múrom je sterilný podklad. Otázkou je, akú funkciu mal kamenným múrom vymedzený a chránený priestor. Možno sa domnievať, že ide o kultové miesto, ku ktorému by podľa analógie v Liptovskej Mare prislúchalo i obetisko. Dosiaľ sa nezistilo ani pohrebisko, hoci na brehu potoka v Zemianskej Dedine vykopali počas regulácie dve nádoby, azda urny. Tento nález však mohol súvisieť s lužickým sídliskom - otvorenou osadou v údolí. Refúgiom tohto ľudu mohla byť práve Ostražica.

Na význam pravekého sídliska na Ostražici poukazujú aj najkrajšie bronzové predmety z územia Slovenska, nájdené v blízkosti tejto lokality.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN NIŽNÁ. Über Nižná /Bez. Dolný Kubín/ erhebt sich der Berg Ostražica /767,7 m ü. d. M./. Die Kalkunterlage war an der Bergspitze verebnet und nivelliert. In der Mitte der mit Palisade umgebenen Siedlungsanlage befand sich der höchste Teil - die Akropolis mit einer Steinmauer. Im Laufe der Feststellungsgrabung /Schnitte A-G/ wurden im J. 1979 die Reste eines Siedlungsobjektes mit Keramikmaterial, Tongewichten und einer eisernen Sichel sowie eine steinerne Walldestruktion, eine beträchtliche Zahl von Scherben, eine destruierte Fundamentmauer aus Sandsteinmaterial mit Holzkonstruktion, Spuren nach Planierungsarbeiten und einer Holzpalisade festgestellt. Im Raum der Akropolis konzentrierten sich die Funde in der Nähe der destruierten Mauer. Der Berg Ostražica ist eine hallstattzeitliche Siedlung mit umfriedeter Akropolis. /Abb. 30; Abb. 31./

РАЗВЕДКИ В НИЖНОЙ. Над Нижной /рай. Долни Кубин/ находится гора Остражица /767,7 м н. у. м./. Известняковый нижний слой был на вершине разравнен и нивелирован. В центре окруженного острогом селищного ареала была высшая часть - акрополь с каменной стеной. Разведками в 1979 г. /шурфы А-Г/ были обнаружены остатки селищного объекта с керамическим материалом, глиняными грузилами и железным серпом, развал каменного вала и

значительное количество обломков, разрушенная стена фундаментов из песчаника с деревянной конструкцией, следы выравнивания земли и деревянного острога селища. В месте акрополя находки сосредотачивались поблизости от разрушенной стены. Остражица - гальштатское селище с окруженным акрополем. /Рис. 30; рис.31./

VÝSKUM NA HRADE STREČNO

Zoltán D r e n k o

Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave pokračoval v sledovaní vypratávacích prác pri konzervácii a čiastočnej rekonštrukcii národnej kultúrnej pamiatky hradu Strečno /okr. Žilina/. V severnej veži sa odkryla pec, pristavená k severnej stene veže, ktorá mala orientáciu SSV-JJZ a tieto rozmery: južná strana 420 cm, západná 250 cm a východná 230 cm. Východná časť sa zachovala do výšky 45 cm, západná do výšky 100 cm. V západnom múre arkádovej stavby bol vchod vysoký 250 cm a široký 125 cm, ktorým sa chodilo z druhého nádvoria do chodby medzi severnou vežou a kaplnkou. Južnú stranu chodby tvoril múr kaplnky, severnú kamenná stena, hrubá 70 cm, pristavaná ku skalnému podložiu. Východnú stranu priestoru uzatváral kamenný múrik hrubý 60 cm, zachovaný do výšky 30 cm, spevnený na východnej strane oporným pilierom zachovaným v dĺžke 170 cm. V kaplnke sa našlo 39 gotických architektonických článkov z klenby a odkryla sa tu i krypta s rozmermi 350 x 280 cm, pristavaná k západnej stene, dlhšou osou orientovaná V-Z. Mala zničenú klenbu, bola 160 cm hlboká a chodilo sa do nej z východnej strany piatimi schodmi. Z krypty pochádzajú štyri fragmenty náhrobných kameňov so zvyškami nápisov: ...BEL...ARVT...ILLRIS...K de Ma...VMENTV... V priestore medzi kaplnkou a hlavnou vežou sa preskúmali tri miestnosti. Severná miestnosť nepravidelného pôdorysu /6,5 x 6,5 m, severná strana 4 m/ mala na severnej strane vchod do kaplnky a na východnej okno. Vo vzdialenosti 360 cm južne od severného múru bol kamenný múr pristavaný ku skalnej stene. V miestnosti sa vykopalo päť architektonických článkov. V juhovýchodnej časti strednej miestnosti sa odkryla žltá dlažba, v severozápadnej skalná stena, ku ktorej pristavali múrik. Miestnosť /severná stena 8 m, východná 6,5 m, južná 9 m, západná 7,5 m/ mala vchod v juhovýchodnom rohu, na východnej strane bolo okno. Aj južná miestnosť mala nepravidelný pôdorys /severná stena 6 m, východná 2,5 m, južná 6,5 m, západná 2 m/. Vchod bol v juhovýchodnom rohu, okno na južnej a západnej strane. Stredná i južná miestnosť boli orientované dlhšou osou V-Z. V tejto sezóne sa úplne vypratal aj tunel, ktorý spájal hlavnú bránu s miestnosťou pod hrubým múrom nad priepasťou. Z hnuteľných pamiatok si zaslúžia pozornosť úlomky kachlíc so zelenou polevou a s rastlinným ornamentom, ktoré sa nachádzali v celom hradnom areáli.

Odkrytú architektúru datujeme do 15. storočia, nekrytú chodbu medzi severnou vežou a kaplnkou do 16. storočia.

GRABUNG AUF DER BURG STREČNO. Das Archäologische Institut des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava verfolgt weiterhin das Wegräumen von Trümmern bei der Konservierung und teilweisen Rekonstruktion des nationalen Kulturdenkmals - der Burg Strečno /Bez. Žilina/. Im Nordturm wurde ein Ofen, zwi-

schen dem Nordturm und der Kapelle ein ungedeckter Gang, in der Kapelle gotische architektonische Glieder und in der Krypta mit zerstörtem Gewölbe Grabsteinfragmente abgedeckt. Zwischen der Kapelle und dem Hauptturm wurden drei Räume untersucht und der das Haupttor mit dem Raum über die Kluft verbindende Tunnel gesäubert. Von den Funden sind die grünglasierten Kachelfragmente mit Pflanzenornament bemerkenswert. Die freigelegte Architektur wird in das 15. Jh., der ungedeckte Gang zwischen dem Nordturm und der Kapelle in das 16. Jh. datiert.

ИССЛЕДОВАНИЯ В АРЕАЛЕ ЗАМКА СТРЕЧНО. Институт археологии Словацкого национального музея в Братиславе продолжал наблюдать за ходом убирательных работ вследствие консервации и частичной реконструкции национального культурного памятника - замка Стречно /рай. Жилина/. В северной башне была вскрыта печь, между северной башней и капеллой - незакрытый коридор, в капелле - готические архитектурные элементы и в склепе с разрушенным сводом - фрагменты надгробных камней. Между капеллой и главной башней были прослежены три помещения и очищен туннель соединяющий главную башню с помещением над пропастью. Из находок следует уделить внимание обломкам кафлей с зеленой глазурью с растительным орнаментом. Вскрытые архитектурные объекты датируются XV в. и незакрытый коридор между северной башней и капеллой XVI в.

VÝSKUM V ZÁHRADE URŠULÍNIEK V BRATISLAVE

Zoltán D r e n k o

Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave uskutočnil od 9. apríla do 28. júna 1979 výskum bývalej záhrady kláštora uršulíniek - dnes dvora Strednej zdravotníckej školy na Nedbalovej ulici v Bratislave. Realizoval sa na žiadosť Ústavu národného zdravia mesta Bratislavy a Mestskej správy pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave v súvislosti s plánovanou výstavbou športového areálu.

Plocha sa preskúmala troma sondami. Sonda I mala orientáciu SZ-JV a rozmery 2 x 25 m, sonda II nadväzovala na západnú stranu sondy I, bola orientovaná JZ-SV a mala rozmery 2 x 10 m. Sonda III sa pripájala na východnú stenu sondy I, mala orientáciu SV-JZ a rozmery 2 x 10 m.

V sonde I /m 3, h. 60 cm/ bol rad tehál kryjúcich kábel a pri západnej stene /m 5, h. 200 cm/ sa našli zvyšky okrúhleho kamenného objektu s maximálnym priemerom 55 cm. V metroch 8-10 /h. 40 cm/ sa prišlo na tehlový kanál s klenbou /š. 90 cm/ a v metri 11 /h. 170 cm/ sa zistilo olovené potrubie /hr. 4 cm/. V metri 15 /h. 140 cm/ bolo železné potrubie hrubé 5 cm, v metri 16 /h. 25 cm/ sa ukázalo ústie tehlovej kupoly s priemerom 4 m. Pri východnej stene sondy /m 18-21/ sa zachytil kanál vedúci pod tehlovú kupolu. Jeho okraj tvorili tehly, medzi ktoré boli vložené kamenné platne /š. 33 cm, hr. 13 cm/. Dĺžka platne bola rôzna /56, 70, 78 cm/. V metri 18 /h. 220 cm/ sa obnažili zvyšky kamenného múru s orientáciou SSV-JJZ, porušujúceho zvyšky staršej stavby, z ktorej sa zachytili základy východnej steny v dĺžke 220 cm a severovýchodné nárožie. Budova bola orientovaná dlhšou osou SV-JZ. Múr v nároží bol široký 50 cm. V metroch 23-25 /h. 50 cm/ bol chodník z nepravidelných kameňov /š. 150 cm/.

V sonde II sa ukázala táto stratigrafia vrstiev: 20 cm hrubá svetlá s kameňmi, 75 cm sivá, 20 cm žltá, 5 cm čierna, 5 cm tehlovočervená, 15 cm svetlá a 3 cm čierna.

V sonde III /m 2-6, h. 10 cm/ sa narazilo na betónovú platňu s priemerom 4 m, ktorá ležala na okrúhlej tehlovej stavbe.

Z hnuteľných nálezov stoja za zmienku úlomky stredovekých hlinených pokrývok, okrajové črepy so značkami, uška so šikmými zárezmi, úlomky gotických pohárov, fragmenty sklenených nádob, železné podkovy, zlomky kachlíc so zelenou polevou a s rastlinným ornamentom.

Kamenný chodník, tehlovú kupolu, kanál a betónovú platňu datujeme do novoveku. Kamennú stavbu zachytenú v sonde I, v hĺbke 220 cm, v metroch 19-22, môžeme datovať do 14.-15. storočia, do obdobia, keď tu stálo židovské geto. O stavebnom ruchu po zrušení geta /r. 1526/ môže svedčiť zvyšok stavby v m 18 sondy I, porušujúcej objekt zo 14.-15. storočia.

GRABUNG IM GARTEN DES URSULINENKLOSTERS IN BRATISLAVA. Das Archäologische Institut des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava verwirklichte eine Grabung im ehemaligen Garten des Ursulinenklosters in der Nedbal-Strasse zu Bratislava. Die Grabung wurde im Zusammenhang mit dem geplanten Bau eines Sportareals durchgeführt. Ausser neuzeitlicher Architektur /ein steinerner Fussweg, eine Betonplatte, eine Ziegelkuppel und ein Kanal/ wurden Fundamentabschnitte /Dm. 50 cm/ eines in SW-NO-Richtung orientierten Steinbaues abgedeckt. Der Bau stammt aus dem 14.-15. Jh., als hier ein jüdisches Getto stand /aufgelöst im J. 1526/; er wurde von einem nach NNO-SSW orientierten Gebäude gestört. Von den Funden sind Fragmente von mittelalterlicher Keramik /Deckel, gotische Becher, Randscherben mit Marken/, grünglasierte Kachelbruchstücke mit Pflanzenornament sowie Hufeisen und Scherben von Glasgefässen erwähnenswert.

ИССЛЕДОВАНИЯ В САДУ МОНАСТЫРЯ ОРДЕНА УРСУЛИНОК В БРАТИСЛАВЕ. Институт археологии Словацкого национального музея в Братиславе проводил исследования в саду бывшего монастыря ордена урсулинок на Недбаловой улице в Братиславе. Исследования были проведены в связи с планированной постройкой спортивного комплекса. Кроме архитектуры нового века /каменный тротуар, бетонная плита, кирпичный купол и канал/ были вскрыты части фундаментов /толщиной в 50 см/ каменного здания с ЮЗ-СВ ориентировкой. Сооружение относится к XIV-XV вв., когда на этом месте стояло еврейское гетто /закрыто в 1526 г./; оно было разрушено младшим зданием с ССВ-ЮЮЗ ориентировкой. Среди находок внимание заслуживают обломки средневековой керамики /крышки, готические стаканы, черепки с марками/, обломки кафлей с зеленой глазурью и с растительным орнаментом, железные подковы и обломки стеклянных сосудов.

NOVÉ NÁLEZY ZO ŠENKVÍC A IVANKY PRI DUNAJI

Zdeněk F a r k a š

Prieskumom na jeseň r. 1979 sa získal v katastri obce Šenkvice /okr. Bratislava-vidiek/ sídliskový materiál z viacerých období praveku. Lokalita v polohe Dolné diely je nad prudkým zrázom k Stoličnému potoku na ľavej strane cesty zo Šenkvíc do Blatného, pred dvorom JRD. Z nedalekej polohy pri kóte 165 uvádza Š. Janšák /1935, s. 20 n./ nálezy z doby rímskej.

Z rozoraných objektov s množstvom mazanice pochádza bohatý črepový materiál, ktorý možno zaradiť do obdobia lengyelskej kultúry /obr. 32: 7, 9, 10, 11, 13, 14/, do doby halštatskej /obr. 32: 1, 2, 4-6, 8, 15/ a strednej doby laténskej /obr. 32: 5, 12/. Zvláštnu pozornosť si zasluhuje fragment závažia s vyhladeným tehlovým povrchom a dvoma nedovŕtanými otvormi v hornej časti /obr. 32: 2/ z rozrušeného objektu z doby halštatskej.

V septembri porušili výkopom v Ivanke pri Dunaji /okr. Bratislava-vidiek/, pred Výskumným ústavom hydinárskeho priemyslu, objekty, z ktorých materiál možno rámcovo datovať do staršej doby rímskej - 1. stor. n. l. /obr. 33: 1-7/. Ojedinele sa vyskytli aj črepy z doby halštatskej /obr. 33: 8/.

L i t e r a t ú r a

JANŠÁK, Š. 1935: Staré osídlenie Slovenska. In: Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. 29. Turčiansky Svätý Martin.

NEUE FUNDE AUS ŠENKVICE UND IVANKA PRI DUNAJI. Bei der Begehung der Gemeinde Šenkvice /Bez. Bratislava-Land/ gewann man in der Flur Dolné diely aus gestörten Siedlungsobjekten Scherbenmaterial aus der Zeit der Lengyel-Kultur /Abb. 32: 7, 9-11, 13, 14/ sowie aus der Hallstatt- /Abb. 32: 1, 2, 4-6, 8, 15/ und mittleren Latènezeit /Abb. 32: 5, 12/. Die gestörten Siedlungsobjekte vor dem Forschungsinstitut für Geflügelverarbeitung in Ivanka pri Dunaji /Bez. Bratislava-Land/ lieferten Fundstoff, der in die Hallstatt- /Abb. 33: 8/ und ältere römische Zeit /Abb. 33: 1-7/ datiert werden kann.

НОВЫЕ НАХОДКИ ИЗ СС. ШЕНКВИЦЕ И ИВАНКА ПРИ ДУНАЕ. В течение раскопок в с. Шенквице /рай. Братислава-видьек/ был в урочище Долне Дьелы в разрушенных селищных объектах обнаружен обломочный материал периода ленделькой культуры /рис. 32: 7, 9-11, 13, 14/, гальштатского периода /рис. 32: 1, 2, 4-6, 8, 15/ и среднего периода латена /рис. 32: 5, 12/. Из разрушенных селищных объектов у Исследовательского института птицеперерабатывающей промышленности в с. Иванка при Дунае /рай. Братислава-видьек/был обнаружен материал датированный гальштатским периодом /рис. 33: 8/ и раннеримским периодом /рис. 33: 1-7/.

KADLUB Z MLADŠÍ DOBY BRONZOVÉ Z MOJZESOVA

Václav F u r m á n e k

V roce 1976 se při hluboké orbě v Mojzesově /okr. Nové Zámky/, v poloze Kňazov kút, našel fragment jedné strany dvojdílného pískovcového kadlubu k odlévání listovitých závěsků /Točík 1978, s. 235/. Nález byl odborně zhodnocen v roce 1979.

Ve zmíněném kadlubu /obr. 34: 1/ se odlévaly najednou dva masivní listovité závěsky: pravděpodobná d. 75 mm, max. š. listu 16 mm, síla listu 8 mm, vnější Ø závěsného kroužku 19 mm. Z fragmentu licí formy možno usoudit, že se do ní odlévalo od hrotu závěsku. Z hlediska technologického je zajímavé, že vnitřní plocha, do níž byly znázorněny poloviny závěsků, není rovinou, nýbrž úsečí rotačního válce. Pomyslná spojnice bodů na protějších okrajích je uprostřed, asi 3 mm nad plochou formy. Znamená to, že i druhá polovina kadlubu musela být obdobně oblá, aby se do formy dalo odlévat. Že druhá polovina kadlubu skutečně existovala, dokládá lícovací ryska v dolní části nalezené formy.

Bronzové listovité závěsky byly zpravidla ozdobnou součástí jiných předmětů. Sloužily jako ozdoba uch kultovní keramiky, jako součást masivních bronzových šperků, z nichž je možno na prvém místě jmenovat honosné růžicové spony. Převážná většina dosavadních nálezů listovitých závěsků ze Slovenska je rámcově datovatelná do mladší doby bronzové. Některé exempláře přežívají až do počátku pozdní doby bronzové. Typologické vzezření formy na listovité závěsky z Mojzesova naznačuje, že závěsky patří mladší době bronzové, s největší pravděpodobností obyvatelstvu čakanské kultury.

Listovité závěsky jsou zcela běžné ve všech středoevropských kulturách popelnicových polí. Slovenské nálezy zatím nejsou příliš početné, což souvisí spíše se stavem terénního výzkumu, než se skutečně malou frekvencí výskytu tohoto druhu šperku.

L i t e r a t u r a

TOČÍK, A. 1978: Prieskum archeologických lokalít na južnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 233-237.

EINE JUNGBRONZEZEITLICHE GUSSFORM AUS MOJZESOVO. Beim Rigolen wurde in Mojzesovo /Bez. Nové Zámky/ das Seitenbruchstück einer zweiteiligen Sandsteingussform zum Abguss zweier massiven blattförmigen Anhänger /Abb. 34: 1/ gefunden. Die typologischen Merkmale zeigen eindeutig, dass es sich um jungbronzezeitliche Schmuckstücke handelt.

ЛИТЕЙНАЯ ФОРМА БРОНЗОВОГО ВЕКА ИЗ С. МОЙЗЕССВО. Во время глубокой пахоты в с. Мойзесово /рай. Нове Замки/ был найден фрагмент одной стороны составной литейной формы из песчаника по литью двух массивных листовидных подвесок /рис. 34: 1/. По типологии можно полагать, что украшения датируются поздним периодом бронзы.

POKRAČOVÁNÍ VÝZKUMU NA SÍDLIŠTI PILIŇSKÉ A KYJATICKÉ KULTURY V RADZOVCÍCH

Václav F u r m á n e k

V době od 21. 4. do 3. 8. 1979 pokračoval záchranný výzkum sídliště pilińské kultury v Radzovcích /okr. Lučenec/. Zemní práce bezprostředně navazovaly na výzkum z předcházejícího roku. Systematicky se prozkoumala plocha 5 arů. Výsledky terénní aktivity znásobili naše dosavadní znalosti o osadě z doby bronzové a dále konkretizovaly vzájemný vztah prozkoumaného žárového pohřebiště k celému komplexu sídlišť.

Druhá výzkumná sezóna, podobně jako předchádzející, zjistila objekty sídelního i výrobního charakteru, kůlové, odpadové a exploatační jámy, ohniště, pece a jiné útvary. Všechny zmíněné objekty přinesly značný počet keramického a biologického materiálu /kosti zvířat, malakofaunu, zbytky dřevin/, bronzové a kamenné předměty. Většina zkoumaných objektů měla podobný charakter jako objekty z výzkumné sezóny 1978, které byly prezentovány ve sborníku AVANS 1978. Zaměřím se proto jen na nové terénní situace a na předměty umožňující lokalitu v rámci pilińské a kyjatické kultury přesněji datovat.

Dominantu letošního výzkumu představují kadluby, respektive jejich zlomky, a objekt pilińské kultury, který lze předběžně interpretovat jako objekt související s výrobou bronzových předmětů.

Plocha výrobního objektu se zřetelně lišila od okolního zkoumaného terénu již v hloubce 50 cm od dnešní úrovně povrchu. Celý jeho půdorys se vyrýsoval až v hloubce 80 cm. Jednalo se o objekt obdélníkovitého půdorysu /6 x 4 m/. Na jižní i severní straně byl narušen dvěma kruhovými jamami kyjatické kultury a také jeho východní část byla částečně porušena mladšími zásahy. Objekt narušovaly nejen již zmíněné dvě jámy, ale i činnost obyvatelstva pilińské kultury, ke které došlo v závěrečné fázi této kultury, v době, kdy funkce objektu zanikla. Dokladem toho jsou dvě pece, pro jejichž několikanásobné výmazy topenišť se používaly nejen střepy, ale i zlomky pískovcových kadlubů, které byly určitě inventářem starší, již nefunkční, slévačské dílny.

Zmíněný výrobní útvar se od okolní plochy odlišoval nápadnou koncentrací dobře vypálené mazanice a výrazně vypálenou spodní částí - podlahou. Stopy po kůlových jamách anebo zbytky kamenné destrukce se nezjistily. Pouze v severní části, ve směru podélné osy objektu, byl asi 10 cm vysoký stupínek, který byl vytvarován přímo do hlinitého podloží. Hlína na dně objektu, jakož i na celém stupínku, se vrstevnatě odlupovala. Bylo možno vysledovat osm vrstviček hrubých 5-8 mm. Svrchní vrstvy byly výrazně vypálené, spodní jen načernalé. Vypálenost těchto vrstevnatých výmazů podlahy z hlíny se značnou příměsí organických látek nebyla všude stejná.

Vypálená plocha byla poměrně chudobná na nálezy. Objevily se zde střepy profilované misky a obě části dvojdílného pískovcového kadlubu sloužícího k odlévání dýky /obr. 35: 4/. Lze však předpokládat, že další kadluby či zlomky licích forem, které se v průběhu výzkumu našly v blízkosti popisovaného objektu, s ním nepochybně souvisely.

Již v prvém roce výzkumu se objevily zlomky pískovcových kadlubů, sloužící k odlévání hrotů kopí, srpů a mečů. Druhá sezóna výzkumu tyto pro nás ještě

stále dosti unikátní nálezy podstatně rozmnožila. Objevily se celé poloviny, respektive zlomky dvojdílných kadlubů čepelí mečů /obr. 35: 5/, dýk /obr. 35: 6/, kladívek s tulejkou /obr. 35: 2/, velkých nálevkovitých závěsků /obr. 35: 7/, šipek /obr. 35: 3/ a zlomky kadlubů z blíže neidentifikovatelných předmětů /obr. 35: 1/. Kromě těchto dokladů slévačské činnosti se našly ploché, na jedné straně hladce opracované pískovcové destičky, sloužící jako druhá část jednostranných dvojdílných kadlubů /např. srpy s bradavkou měly plastický reliéf jen na lícní straně, zatímco druhá strana byla plochá/. Dalšími doklady slévačské činnosti byly bronzové nálitky - bronzová výplň kanálků, jimiž se vedl tekutý kov do formy. Ty pak byly při definitivní úpravě předmětů odstraněny. Některé druhy nálezů /obr. 34: 4/ jsou funkčně neurčitelné, avšak lze předpokládat, že s metalurgickou činností nějakým způsobem souvisely. Takovými funkčně neidentifikovatelnými předměty byly hrudky vypálené hlíny, které měly uvnitř několik rovnoběžných válcovitých kanálků.

Poměrně značný sortiment bronzových předmětů, které se na sídlišti v Radzovcích odlévaly, zahrnoval nástroje, zbraně i šperky. Kadluby se nacházely na různých místech zkoumané plochy: ve vrstvách, mezi střepy ve výmazech topenišť pecí, v jamách a výše zmíněný kadlub sloužící k odlévání dýk na podlaze výrobního objektu. Různorodé nálezové okolnosti nedovolují zcela jednoznačné konstatování, zda nalezené kadluby byly inventářem jednoho či více výrobních objektů. Tuto zásadní otázku může alespoň částečně zodpovědět typologicko-chronologický rozbor odlévaných předmětů.

Z objevených licích forem jsou chronologicky nejprůkaznější ty, které sloužily ke zhotovování kladívek s tulejkou, některých typů dýk, velkých nálevkovitých závěsků a snad i srpů s bradavkou. Torza kadlubů, která zobrazovala jen čepele mečů anebo dýk, listy kopí, či torza neidentifikovatelných předmětů, byla pro účely této analýzy pochopitelně nepoužitelná.

Řemeslně dokonale byla vypracována jedna polovina dvojdílného pískovcového kadlubu k odlévání velkých nálevkovitých závěsků typu Dražice /obr. 35: 7/. Výzdoba byla identická jako u bronzových předmětů tohoto typu z Dražíc, Gemera, Prešova a Žabokreků /?/. Sestávala z obvodových žebérek na tulejce i nálevce. Stojí za zmínku, že zlomky dvou podobných velkých nálevkovitých závěsků se našly i v hrobě 149/32 a ve vrstvě na žárovém pohřebišti v Radzovcích.

Naše dosavadní znalosti dovolují konstatovat, že datování tohoto pro pilińskou kulturu typického a chronologicky ostře ohraničeného předmětu je poměrně úzké. Doposud známé nálezové celky, které obsahovaly tento šperk, jsou všechny datovány do stupně BD. Toto datování může potvrdit a upřesnit analýza materiálu ze žárového hrobu a analýza materiálu z vrstvy, v níž se kadlub našel. Předběžná pozorování však ukazují, že bronzařská dílna na sídlišti v Radzovcích pracovala už před zmíněným obdobím.

Doposud neobjasněná je funkce velkých nálevkovitých závěsků. Jelikož jsou typologicky příbuzné malým nálevkovitým závěskům, jejichž funkce byla skutečně ozdobná, domnívá se většina badatelů, kteří se těmito otázkami zabývali, že podobně se užívaly i velké nálevkovité závěsky. Kromě ozdobného užití uvažuje se i o dalších funkcích. Existují teorie o využití nálevkovitých závěsků typu Dražice na koňském postroji a v medicíně. Je také možné, že měly určité poslání technologické. Všechny doposud nalezené předměty měly konce trubiček otavené, často se na nich nacházejí kousky struskovité bronzoviny, nálevky mají sekundární otvory. Precizovat tuto domněnku bez příslušných chemických a fyzikálních analýz je však předčasné.

Dalším chronologicky i typologicky výrazným předmětem byl kadlub sloužící k odlévání kladívka s tulejkou /obr. 35: 2/. Kladívka zhotovená v tomto kadlubu byla válcovitého tvaru o délce 60 mm. V horní části byla zdobena dvěma obvodovými žebry. Pro datování tohoto kladívka lze použít časové zařazení některých zcela analogických seker s tulejkou. Jednoduché válcovité sekery s tulejkou a s horními obvodovými žebírky se v prostředí pilińské kultury začínají objevovat již na přelomu stupňů BC/BC_2 a BD, jak to např. dokládá sekera z depotu v Oždanech a některé další jí podobné.

Na druhé straně kadlubu, který pravděpodobně sloužil k odlévání hrotů kopí /obr. 35: 6/, byla znázorněna dýka. Zcela určitě se jedná o dýku s jazykovitou rukojetí, jejíž datování rámcově spadá do stupňů BC/BC_2/ a BD. Negativ této dýky je zajímavý po stránce technologické. Je na něm názorně vidět, jakým způsobem byla do pískovcového kadlubu ztvárněna jazykovitá rukojeť, jejíž definitivní podoba vznikla až kováním.

Zatím všechny zmíněné bronzové předměty, které se v kadlubech z Radzovců odlévaly, patří do přelomu střední a mladší doby bronzové - BC/BC_2/ a BD. Na prvý pohled by se mohlo zdát, že tuto časovou jednotnost narušuje kadlub k odlévání dýk /obr. 35: 4/. Na podlaze výrobního objektu se našly obě části licí formy k odlévání dýk se středovým žebrem a lehce rozšířeným týlem. Délka kovové části této zbraně byla 112 mm. Analogie bychom mohli vidět u dýk typu Dolný Peter, jejichž datování do kosziderského horizontu, případně do období těsně po něm následujícího, je zcela nepochybné. Přijali-li bychom tuto typologickou paralelu a její naprosto jasné a správné datování, museli bychom připustit, že zkoumaná bronzářská dílna v Radzovcích měla dvě fáze. Jednu z počátku střední doby bronzové a druhou z přelomu střední a mladší doby bronzové. Ovšem další nálezy z výrobního objektu ani jeho nejbližšího okolí nenasvědčují, že by dílna měla dvě fáze anebo, že by se v ní zcela kontinuálně vyrábělo po dobu téměř dvě stě let, která uběhla od počátku střední do počátku mladší doby bronzové.

Ovšem týlní část kadlubu nabízí i další řešení tohoto chronologického problému. Z kadlubu nelze totiž usoudit, jak byl na výsledných výrobcích řešen počet a umístění otvorů pro nýty a zda týl nepokračoval ještě dále. Mohlo se snad jednat o trojúhelníkovitě ukončený týl se třemi nýty, který by tyto dýky přiřazoval k jisté zvláštní variantě dýk typu Rixheim, anebo o začátek jazykovitě tvářené rukojeti podobného vzezření jaké vidíme u jazykovité dýky z depotu v Hosticích. V obou případech by datování dýk ze studovaného kadlubu zcela korespondovalo s datováním ostatních pískovcových licích forem. Přikláním se k tomuto druhému řešení a k datování celého výrobního objektu do přelomu střední a mladší doby bronzové. Tedy do období, kdy došlo k maximálnímu rozvoji bronzářství pilińské kultury, což se projevilo nejen v inventáři žárových pohřebišť, v počtu hromadných nálezů bronzových predmětů, ale i na sídlištích v konkrétních projevech výroby.

Kadluby na odlévání bronzových předmětů reprezentují střední a mladší fázi pilińské kultury. Ovšem na zkoumaném sídlišti se našla i keramika, která je příznačná pro starší fázi této kultury, datovanou do stupně BB_2/BC_1/. Existenci této fáze dosvědčují i některé bronzové předměty, z nichž je třeba na prvém místě jmenovat uzavřený srdcovitý závěsek se středovou příčkou. Stratigrafická pozorování zase dokazují, že kontinuita pilińského osídlení trvala na zkoumané ploše i po období BD a že se zde setkáváme s materiálem závěrečné, pozdní fáze pilińské kultury.

Na přelomu stupňů HA_1 a HA_2 vzniká na jihu středního Slovenska a na přiléhlém území sousedního Maďarska kyjatická kultura. Jak ukázala nejnovější pozorování, terénní i teoretické výzkumy, vznikla na podloží piliňské kultury za významného působení vlivů z oblasti gávské a lužické kultury a za podružného podílu středodunajských popelnicových polí. Podle našich dosavadních znalostí datujeme její zánik do konce doby bronzové /konec stupně HB/.

Keramický materiál kyjatické kultury získaný na sídlišti v Radzovcích převážně z jam a vrstev je značně početný a ještě není laboratorně zpracován. Jeho předběžné studium však naznačilo, že pochází jak ze stupně HA, tak i ze stupně HB. Lze poměrně dobře vydělit starší keramický materiál kyjatické kultury, s nimž jsou současné i některé výraznější bronzové předměty, jako např. fragment štítkové spony /obr. 34: 2/. Mladší keramiku kyjatické kultury lze jen rámcově datovat do stupně HB, a zatím nelze přesně stanovit období, z něhož nejmladší materiál kyjatické kultury pochází. Také tento mladší keramický materiál zmíněné kultury je provázen soudobou bronzovou industrií, jako je např. vázičkovitá jehlice /obr. 34: 3/.

Závěrem třeba zdůraznit, že dosavadní výsledky archeologického výzkumu v Radzovcích přinesly nejen významné stratifikované nálezové celky kyjatické kultury, ale získaly se i prvé závažné doklady zpracování bronzu na Slovensku v podmínkách piliňské kultury a byly prvým krokem k detailnímu studiu její metalurgie. Zatím představují jen výchozí moment k této důležité problematice. Výsledky dvou výzkumných sezón archeologického výzkumu sídliště v Radzovcích jsou sice významné, avšak jejich komplexní zpracování si ještě vyžádá určitý čas. Objevené předměty a vzorky jsou podrobeny exaktním analýzám, které určitě znásobí jejich vypovídací schopnost. V terénním výzkumu se v Radzovcích plánuje pokračovat, avšak za pomoci moderních prospekčních metod, které by na několikahektarové ploše sídliště určily konkrétní střediska kovolitecké činnosti obyvatelstva, zjistily další výrobní objekty a získaly rozsáhlejší pramennou bázi ke studiu metalurgie piliňské kultury.

FORTSETZUNG DER GRABUNG AUF DER SIEDLUNG DER PILINYER UND KYJATICE-KULTUR IN RADZOVCE. Im J. 1979 setzte die Rettungsgrabung auf der Siedlung der Pilinyer und Kyjatice-Kultur fort. Es wurde eine systematische Untersuchung von 500 m² Fläche durchgeführt. Im Laufe der zweiten Grabungssaison wurden Objekte von Siedlungs- sowie Produktionscharakter, Pfosten-, Speicher- und Exploitationsgruben, Feuerstellen und Öfen festgestellt. Die Objekte lieferten zahlreiches keramisches und biologisches Material, Bronze- und Steingegenstände.

Die Dominante der diesjährigen Grabung bilden die Gussformen und ihre Bruchstücke, doch vor allem ein Objekt, das mit der Produktion der Bronzegegenstände zusammenhängt. Man fand Formen zum Abguss von Dolchen, Schwertern, Tüllenhämmern, trichterförmigen Anhängern, Lanzenspitzen und weiteren Gegenständen. Die entdeckten Gussformen repräsentieren die mittlere und jüngere Phase der Pilinyer Kultur. Die Keramik und einige Bronzegegenstände sind für ihre ältere Phase kennzeichnend und die stratigraphischen Beobachtungen zeigten, dass es sich hier um die Spätphase dieser Kultur handelt. Das vorläufige Studium des Keramikmaterials der Kyjatice-Kultur deutete an, dass es sowohl aus der Stufe HA, als auch aus der Stufe HB herkommt, und diese Datierung unterstützen auch manche Bronzegegenstände.

Die bisherigen Forschungsergebnisse in Radzovce erbrachten nicht nur bedeutende stratifizierte Anlagen der Kyjatice-Kultur, sondern man gewann auch die ersten wichtigen Belege der Bronzebearbeitung in der Slowakei unter den Umständen der Pilinyer Kultur. /Abb. 34; Abb. 35./

ПРОДОЛЖЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ НА ПОСЕЛЕНИИ ПИЛИНЬСКОЙ И КИЯТИЦКОЙ КУЛЬТУР В С. РАДЗОВЦЕ. В 1979 г. продолжались охранные раскопки поселения пилиньской и киятицкой культур. Систематическим раскопкам подверглась площадь в 500 кв. м. Во втором сезоне исследований раскопались объекты селищного и производственного характера, столбовые, мусорные и эксплуатационные ямы, очаги и печи. В объектах был обнаружен многочисленный керамический и биологический материал, бронзовые и каменные предметы.

Доминант исследований этого года представляют литейные формы и их обломки, а также объект связанный с производством бронзовых предметов. Были найдены формы для литья кинжалов, мечей, втульчатых молотков, больших воронкообразных подвесок, наконечников стрел и других предметов. Обнаруженные литейные формы относятся к средней и более поздней фазе пилиньской культуры. Керамика и некоторые бронзовые предметы типичны для ее более ранней фазы и по стратиграфическим наблюдениям можно говорить также о поздней фазе этой культуры. Предварительные исследования керамического материала киятицкой культуры показали, что она относится к ступени НА, а также НВ. Эту датировку подтверждают также некоторые бронзовые предметы.

Отмеченные результаты исследований в с. Радзовце способствовали не только выявлению значительных стратифицированных комплексов киятицкой культуры, а также обнаружению первых важных доказательств обработки бронзы в Словакии в условиях пилиньской культуры. /Рис. 34; рис. 35./

VÝSLEDKY PRIESKUMOV V KOŠICKEJ KOTLINE A NA VÝCHODOSLOVENSKEJ NÍŽINE

Dárius G a š a j - Pavol J u r e č k o - Ladislav O l e x a

Počas rokov 1978-1979 realizovali pracovníci Východoslovenského múzea a košického strediska Archeologického ústavu SAV v Nitre viacero terénnych prieskumov na území východného Slovenska. Obhliadky sa vykonali v teréne, kde sa uskutočňovala výstavba, resp. meliorácie, a v miestach, kde sa plánujú rozsiahlejšie zemné práce. Súčasťou prieskumu bol aj zber na dávnejšie známych lokalitách.

Prehľad výsledkov prieskumov významnejších nálezísk

B a r a, časť M a l á B a r a /okr. Trebišov/

Pri opätovnej obhliadke náleziska v polohe Beletínska tabla, ktoré bolo objavené v roku 1976, sa získali okrem početnej kamennej industrie výraznejšie črepy kultúry s lineárnou keramikou a fragment kultúrne bližšie nezaraditeľného miniatúrneho sekeromlatu z pieskovca /obr. 37: 6/.

H u t n í k y, časť B o č i a r /okr. Košice-vidiek/

Revíznou obhliadkou systematicky porušovanej lokality sa získali nálezy patriace neolitickej skupine Tiszadob-Kapušany, bukovohorskej kultúre /obr.36: 1, 6/, pilinskej kultúre a do stredoveku /12.-14. stor./.

J a s o v /okr. Košice-vidiek/

Pri obhliadke známej archeologickej lokality Jasovskej jaskyne sa v halde zeminy pred vstupom našli črepy z doby kamennej, bronzovej a zo stredoveku. Na niekoľkých fragmentoch z nádob bukovohorskej kultúry sa okrem typickej rytej výzdoby zachovali aj stopy po bielej, resp. červenej inkrustácii. Množstvo keramických úlomkov, zväčša z hrubostennejších nádob, sa charakterom zaraďuje na záver doby železnej /HB/HC/; niektoré zdobené črepy možno prisúdiť nositeľom kyjatickej skupiny /obr. 36: 7/. Získaný stredoveký črepový materiál sa dá rámcovo datovať do 13.-15. storočia.

K l o k o č o v /okr. Michalovce/

Z intravilánu obce pochádza poškodený kamenný sekeromlat, ktorý typologicky patrí k tzv. srdcovitým tvarom s otvorom v hornej časti. Sprievodné nálezy sa nezískali; podľa východoslovenských analógií ho datujeme do neskorej doby kamennej. Sekeromlat má dĺžku 11,5 cm a priemer otvoru 2,4 cm.

K o š i c e, časť B a r c a /okr. Košice/

Zberom na známej lokalite v polohe Gyílkos I, nachádzajúcej sa vľavo od križovatky ciest z Košíc do Šebastoviec a Valalikov, sa získal početný keramický materiál a fragment kamenného drviča zrna. Nálezy dokladajú existenciu sídlisk v mladšej a neskorej dobe kamennej. Zo stredného neolitu pochádzajú zlomky nádob kultúry s lineárnou keramikou /obr. 36: 5/ a črepy zaraditeľné do predklasickej fázy bukovohorskej kultúry /obr. 36: 4/. Eneolitické osídlenie reprezentujú fragmenty keramiky badenskej kultúry /obr. 36: 3/.

150 m severne, na vyvýšenej terase Hornádu, sa v polohe Gyílkos II získali ďalšie nálezy, prevažne zo skupiny Tiszadob-Kapušany, medzi ktorými vyniká fragment hrdla pomerne tenkostennej veľkej amforovitej nádoby z kvalitne vyplavenej hliny /obr. 36: 8/. K tejto skupine pamiatok patria aj zlomky tenkostenných nádob s rytou výzdobou v podobe vlnoviek, oblúkovitých a rovných línií /obr. 36: 2/ a fragmenty hrubostennej úžitkovej keramiky. Zachytili sa i stopy po bukovohorskom osídlení, ktoré možno podľa charakteru výzdoby črepov zaradiť do klasickej /B/ fázy uvedenej kultúry. V eneolite bola poloha osídlená ľudom badenskej kultúry, v 12.-13. storočí tu bola osada, ktorá by práve pre neveľký rozsah bola vhodná na komplexný výskum. Datovanie umožňujú zlomky keramiky /obr. 37: 2, 9/.

K o š i c e, časť K r á s n a n a d H o r n á d o m /okr. Košice/

Pri prieskume v katastri Krásnej nad Hornádom sa zistilo sídlisko z doby rímskej. Lokalita sa nachádza v polohe Bodaňa, po pravej strane cesty Krásna nad Hornádom - Nižná Hutka, na pravobrežnej terase Torysy, tesne pred jej sútokom s Hornádom. Sídliskové objekty sa na povrchu výrazne farebne odlišujú od okolia.

Opakovanými zbermi sa získalo množstvo črepov dokumentujúcich intenzívne osídlenie polohy v dobe rímskej a v stredoveku, ako na to poukazujú niektoré zlomky úžitkovej a technickej keramiky.

Význam sídliska z doby rímskej podčiarkujú nálezy importovanej keramiky: črep z hlbokej misky terry sigillaty /Dragendorf 39/, dekorovanej obežným radom reliéfnej výzdoby vajcovca kombinovaného pravdepodobne s rastlinno-geometrickým

motívom /obr. 37: 8/. Druhým exemplárom je črep z raetskej keramiky, na ktorom sú dva obežné rady jemných vpichov /obr. 37: 1/. Početný materiál dokladá existenciu osady s kontinuitou vývoja od zlomu letopočtu až po najmladší úsek doby rímskej.

K r á ľ o v s k ý C h l m e c /okr. Trebišov/

Zberom na dávnejšie známej lokalite v polohe Úrhomok, nedávno čiastočne porušenej výstavbou cesty z Kráľovského Chlmca do Čiernej nad Tisou, sa získal typický slovanský črepový materiál z 8.-9. storočia.

N i ž n á M y š ľ a /okr. Košice-vidiek/

V polohe Zdanské sa prišlo na porušený príbytok skupiny Tiszadob-Kapušany s bohatým keramickým materiálom /obr. 37: 3, 4/.

Východne od obce sa na skalnom ostrohu Skalka zistili stopy mladopaleolitického, neolitického /bukovohorská kultúra/ a eneolitického osídlenia /badenská kultúra/. V teréne sú viditeľné i zvyšky fortifikácie /oblúkovitá priekopa a val/ súvisiacej s najväčšou pravdepodobnosťou s pobytom bratríckej jednotky v Nižnej Myšli v polovici 15. stor.

P l e š a n y /okr. Trebišov/

V novej pieskovni sa zistili profily niekoľkých zahĺbených príbytkov, z ktorých pochádza črepový materiál synchronizovateľný s nálezmi tzv. prešovského typu /obr. 37: 7; 3:7/.

S o m o t o r /okr. Trebišov/

V poslednom období sa zemnými prácami narušilo niekoľko pravekých a včasnostredovekých objektov na významnej lokalite Somotorská hora. Z rozmernejších jám s výraznou tmavou výplňou sa získal početný keramický materiál. Črepy i rekonštruované nádoby zaraďujú objekty do najmladšej fázy gávskej kultúry /HB_3/.

S t r á ž n e /okr. Trebišov/

Pri revíznom prieskume známej lokality v polohe Apáthy homok sa našlo väčšie množstvo črepov svedčiacich o intenzívnom osídlení duny na sklonku eneolitu a začiatku doby bronzovej, v mladšej dobe rímskej a v stredoveku /11.-13. stor./. Pravdepodobne ku stredovekému osídleniu patrí aj zásobná jama zistená v profile pieskovne a štyri farebne odlišne sa črtajúce objekty /obydlia?/ na oráčine pod dunou.

S t r e d a n a d B o d r o g o m /okr. Trebišov/

Nad mŕtvym ramenom Bodrogu, na ľavej strane cesty Viničky - Somotor, sa vypína vyvýšenina Zompot, na ktorej je známa dôležitá lokalita otomanskej kultúry. Pri prieskume sa okrem črepov sídliskového charakteru zo staršej doby bronzovej získali aj zlomky keramiky dokladajúce osídlenie v neolite /bukovohorská kultúra/, dobe laténskej a stredoveku. Medzi otomanskými nálezmi je najzaujímavejší fragment plochého hlineného ľudského idolu /obr. 37: 5/. Tento výrazne štylizovaný idol má v porovnaní s telom pomerne dlhý krk, schematicky znázornenú ruku a kónicky sa rozširujúcu spodnú časť. Povrch je hladký, sivohnedý, zachovaná výška je 46 mm. Uvedený nález rozširuje na východnom Slovensku počet otomanských lokalít s výskytom antropomorfných hlinených idolov, nepochybne súvisiacich s kultovými obradmi ľudu spomínanej kultúry. Podľa typológie a charak-

teru nálezov možno zberom získaný súbor datovať do staršej a klasickej fázy otomanskej kultúry /BA_2/. Najbližšie územné paralely k výzdobe keramiky poznáme z milodarov v hroboch patriacich do starej fázy otomanského pohrebiska v polohe Bakhegy, vzdialeného 1,5 km.

V e ľ k á I d a /okr. Košice-vidiek/

Na povrchu rozrušenej homoľovitej vyvýšeniny juhozápadne od obce /poloha Veľký povraz/ sa pri zbere našlo množstvo zlomkov keramiky a štiepanej industrie. Najstaršie nálezy patria kultúre s lineárnou keramikou z mladšej doby kamennej. Najpočetnejšie sú zlomky keramiky z mladšej doby bronzovej /bez bližšieho kultúrneho zaradenia/. Zdá sa, že osídlenie v 2.-3. stor. n. l. a v 12.-14. stor. už nemalo veľký rozsah.

Z d a ň a /okr. Košice-vidiek/

Na ľavobrežnej terase Hornádu južne od obce, v polohe Godole, sa zistilo rozsiahle sídlisko z doby rímskej. Lokalita je neustále porušovaná hlbokou orbou a v budúcnosti môže byť pri realizácii plánovaných zemných prác úplne zničená. Okrem materiálu z doby rímskej, ktorý tvorí prevažnú časť nálezov, sa našiel pri zbere aj zlomok guľovitej nádobky bukovohorskej kultúry s rytou výzdobou a fragmenty hrubších úžitkových nádob z mladšej doby bronzovej. Ojedinele sa vyskytli zlomky keramiky z 9.-10. storočia.

Staršie rímskoprovinciálne osídlenie z 1.-2. stor. n. l. dokladajú zlomky keramiky przeworskej kultúry /obr. 38: 1-3/.

Črepový materiál dokumentujúci osídlenie v mladšej dobe rímskej možno rozdeliť do štyroch základných skupín:

1. tzv. sivá keramika blažického typu /obr. 38: 6; obr. 39: 2-7/,
2. nádoby vyrobené na hrnčiarskom kruhu z hliny s prímesou piesku,
3. veľké zásobnice s ústím formovaným do širokých, zvrchu plasticky členených okruží,
4. nádoby vyrobené lepením v ruke /obr. 38: 4, 5; obr. 39: 1/.

Význam zisteného sídliska podčiarkuje okrem iných početných nálezov železná asymetrická radlica /obr. 39: 8/ a zlomok terry sigillaty. Vzhľadom na ohrozenie lokality rozsiahlymi zemnými prácami sa v nasledujúcich sezónach na tomto významnom nálezisku realizuje záchranný výskum.

ERGEBNISSE DER GELÄNDEBEGEHUNGEN IM KOŠICE-BECKEN UND IN DER OSTSLOWAKISCHEN TIEFEBENE. Ergebnisse der archäologischen Begehung in der Ostslowakei in den J. 1978-1979 widerspiegeln die Besiedlungsintensität in der Urzeit und im Mittelalter, vor allem in den fruchtbarsten Teilen des Gebietes.

B a r a, Teil M a l á B a r a, Bez. Trebišov. Auf der Terrasse über einem Bach entdeckte man eine neolithische Siedlung /Kultur mit Linearkeramik/ und das Fragment einer winzigen Hammeraxt aus Sandstein, die kulturell nicht einzugliedern ist /Abb. 37: 6/.

H u t n í k y, Ortsteil B o č i a r, Bez. Košice. Besiedlung der neolithischen Tiszadob-Kapušany-Gruppe, der Bükker /Abb. 36: 1, 6/, Pilinyer Kultur und eine Dorfwüstung aus dem 12.-14. Jh.

J a s o v, Bez. Košice. Aus der bekannten Jasover Höhle gewann man Scherben der Bükker Kultur sowie Keramikbruchstücke von der Wende der Stufen HB/HC /ein Teil - Kyjatice-Gruppe; Abb. 36: 7/. Die Höhle war gelegentlich auch im 13.-15. Jh. bewohnt.

K l o k o č o v, Bez. Michalovce. Einzelfund einer steinernen Hammeraxt des sog. herzförmigen Typus, wahrscheinlich aus der späteren Steinzeit.

K o š i c e, Teil B a r c a, Bez. Košice. Auf zwei 150 m voneinander entfernten Fundstellen wurde ausgeprägte Besiedlung der neolithischen Kultur mit Linearkeramik /Tiszadob-Kapušany-Gruppe - Abb. 36: 2, 5, 8/ festgestellt. Auf beiden fanden sich Scherben der Bükker /Abb. 36: 4/ sowie Badener /Abb. 36: 3/ Kultur. Auf einer höheren Stelle erstreckt sich eine Dorfwüstung aus dem 12.-13. Jh. /Abb. 37: 2, 9/.

K o š i c e, Teil K r á s n a n a d H o r n á d o m. Unweit des Zusammenflusses der Flusse Hornád und Torysa kam eine römerzeitliche und eine mittelalterliche Siedlung zum Vorschein. Bedeutend ist das Fragment einer Terra sigillata /Dragendorf 39 - Abb. 37: 8/ sowie die Scherbe eines importierten sog. rätischen Gefässes /Abb. 27: 1/.

K r á ľ o v s k ý C h l m e c, Bez. Trebišov. Die schon länger bekannte Siedlung lieferte Scherben aus dem 8.-9. Jh.

N i ž n á M y š ľ a, Bez. Košice. Auf der Terrasse des Olšava-Flusses kam eine Wohnstätte, der neolithischen Tiszadob-Kapušany-Gruppe mit reichem Keramikinventar /Abb. 37: 3, 4/ zum Vorschein; auf einer erhöhten Stelle beim Steinbruch fanden sich Belege der Existenz einer jungpaläolithischen Station sowie Siedlungen der Bükker und Badener Kultur. Der Berggipfel ist befestigt /er hängt wahrscheinlich mit dem Aufenthalt der hussitischen Böhmischen Brüder im 15. Jh. zusammen/.

P l e š a n y, Bez Trebišov. In einer Sandgrube skizzierten sich die Profile von römerzeitlichen Wohnstätten. Das Scherbenmaterial kann mit den Funden des sog. Prešover Typus /Abb. 37: 7; Abb. 38: 7/ synchronisiert werden.

S o m o t o r, Bez. Trebišov. Bei den Erdarbeiten auf der bekannten Fundstelle wurden auf dem Somotorer Berg eingetiefte Objekte gestört; an Hand der Keramikzahl werden sie in die jüngste Phase der Gáva-Kultur /HB_3/ eingestuft.

S t r á ž n e, Bez. Trebišov. Auf einer Düne wurde Besiedlung vom Ende des Äneolithikums, aus dem Anfang der älteren Bronzezeit, aus der jüngeren römischen Zeit und aus dem 11.-12. Jh. festgestellt.

S t r e d a n a d B o d r o g o m, Bez. Trebišov. Auf einer Anhöhe über dem Fluss Bodrog kamen Scherben der Bükker Kultur und ausgeprägtes Material der Otomani-Kultur zum Vorschein. Weniger waren latènezeitliche und mittelalterliche Scherben vertreten. Von den Otomani-Funden ist das Bruchstück einer anthropomorphen Tonplastik /Abb. 37: 5/ am bedeutendsten.

V e ľ k á I d a, Bez. Košice. Auf der Oberfläche eines Hügels gewann man durch Fundlese Scherben der Kultur mit Linearkeramik und aus der jüngeren Bronzezeit. Unausgeprägte Vertretung weist Besiedlung im 2.-3. Jh. u. Z. und im 12.-14. Jh. auf.

Ž d a ň a, Bez. Košice. Auf der Terrasse des Hornád-Flusses stellte man eine bedeutende römerzeitliche Siedlung, sowie Scherben der Bükker Kultur, aus jüngerer Bronzezeit und aus dem 9.-10. Jh. fest. Den älteren römischen Zeitabschnitt repräsentieren Funde der Przeworsk-Kultur /Abb. 38: 1-3/, den jüngeren zahlreiche graue Keramik des sog. Blažice-Typus /Abb. 38: 6; Abb. 39: 2-7/ sowie handgefertigte Gebrauchskeramik /Abb. 38: 4, 5; Abb. 39: 1/. Die Bedeutung der Siedlung unterstreicht eine Terra sigillata-Scherbe sowie eine asymetrische eiserne Pflugschar /Abb. 39: 8/.

РЕЗУЛЬТАТЫ ПОЛЕВЫХ РАЗВЕДОК В КОШИЦКОЙ КОТЛОВИНЕ И ВОСТОЧНОСЛОВАЦКОЙ НИЗМЕННОСТИ. Результаты археологических разведок в Восточной Словакии в 1978--1979 гг. отражают интенсивность населения в доисторическое время и средневековье, главным образом, в наиболее урожайных областях.

Б а р а, часть М а л а Б а р а, рай. Требишов. На террасе над ручьем было обнаружено неолитическое поселение /культура линейной керамики/ и фрагменты миниатюрной секеры-молота из песчаника /без культурного определения; рис. 37: 6/.

Г у т н и к и часть Б о ч я р, рай. Кошице. Поселение неолитической группы Тисадоб-Капушани, буковогорской культуры /рис. 36: 1, 6/, пилиньской культуры и погибший поселок XII-XIV вв.

Я с о в, рай. Кошице. В известной Ясовской пещере найдены обломки керамики буковогорской культуры и фрагменты керамики рубежа ступеней НВ/НС /часть киятицкая группа; рис. 36: 7/. Пещера была случайно заселена также в XIII-XV вв.

К л о к о ч о в, рай. Михаловце. Единичная находка каменной секеры-молота т. наз. сердцевидного типа, вероятно позднего каменного века.

К о ш и ц е, часть Б а р ц а, рай. Кошице. В двух местонахождениях на расстоянии 150 м друг от друга было обнаружено выразительное поселение неолитической культуры линейной керамики /группа Тисадоб-Капушани; рис. 36: 2, 5, 8/. В обоих местонахождениях встречались фрагменты буковогорской /рис. 36: 4/ и баденской /рис. 36: 3/ культур. В вышележащем урочище находится погибшая деревня XII-XIII вв. /рис. 37: 2, 9/.

К о ш и ц е, част К р а с н а н а д Г о р н а д о м, рай. Кошице. Недалеко от слияния рек Горнад и Ториса было обнаружено селище римского периода, а также второе, датированное средневековьем. Важными кажутся обломок от терры сигиллаты /Dragendorf 39 - рис. 37: 8/ и черепок от импортированного т. наз. рэцкого сосудика /рис. 37: 1/.

К р а л е в с к и Х л м е ц, рай. Требишов. На раньше известном славянском поселении нашлись черепки VIII-IX вв.

Н и ж н а М и ш л я, рай. Кошице. На террасе речки Олшава было вскрыто жилище неолитической группы Тисадоб-Капушани с богатым керамическим инвентарем /рис. 37: 3, 4/, в вышележащем урочище у карьера были найдены доказательства существования верхнепалеолитической стоянки и поселков буковогорской и баденской культур. Вершина горы укреплена /вероятно укрепление относится к времени перебывания гуситских войск - братриков в XV в./.

П л е ш а н и, рай. Требишов. В песчаном карьере вырисовывались профили жилищ римского периода. Обломки современны находкам т. наз. прешовского типа /рис. 37: 7; рис. 38: 7/.

С о м о т о р, рай. Требишов. При земных работах в известном местонахождении на Сомоторской горе нашлись углубленные объекты, относящиеся по керамике к позднейшей фазе культуры Гава /$НВ_3$/.

С т р а ж н е, рай. Требишов. На дюне было найдено поселение конца энеолита и начала ранней бронзы, позднеримского периода и XI-XIII вв.

С т р е д а н а д Б о д р о г о м, рай. Требишов. На возвышенности над рекой Водрог были обнаружены обломки буковогорской культуры и выразительный материал отоманской культуры, латенские и средневековые обломки. Среди отоманских находок важнейшим кажется фрагмент антропоморфной глиняной пластики /рис. 37: 5/.

В е л ь к а И д а, рай. Кошице. На конусовидной горе были собраны обломки культуры линейной керамики и позднего периода бронзы. В местонахождении маловыразительны находки II-III вв. и XII-XIV вв.

Ж д а н я, рай. Кошице. На террасе р. Горнад было обнаружено важное поселение римского периода, обломки буковогорской культуры, позднего периода бронзы и IX-X вв. Раннеримский период представлен находками пшеворской культуры /рис. 38: 1-3/, поздняя ступень - многочисленной серой керамикой т. наз. блажицкого типа /рис. 38: 6; рис. 39: 2-7/ и лепной керамики /рис. 38: 4, 5; рис. 39: 1/. Значение поселения подчеркивают фрагменты терры сигиллаты и железного ассиметрического лемеха /рис. 39: 8/.

NIEKTORÉ NOVÉ PALEOBOTANICKÉ NÁLEZY ZO SÍDLISK

Eva H a j n a l o v á

V roku 1979 sme spracovali ojedinelé archeologické nálezy zvyškov rastlín z rôznych sídliskových objektov. Pre malý rozsah a z toho vyplývajúcu obmedzenú vypovedaciu hodnotu predstavujú tieto nálezy skôr zaujímavý než významný fond.

B r a t i s l a v a, hrad D e v í n

Pri systematickom výskume lokality /V. Plachá/ našiel K. Pieta zuhoľnatené zrno a uhlíky v ohnisku objektu z neskorej doby laténskej /sektor 11, sonda 51/. Analýzou sme zistili 40 celých a 30 ulomených veľmi korodovaných zŕn pšenice, pravdepodobne siatej /Triticum aestivum?/, uhlíky topoľa /Populus spec./, duba /Quercus spec./ a bresta /Ulmus spec./.

Nález semien pestovanej rastliny z Devína je zaujímavý v porovnaní s početnejšími časovo totožnými nálezmi z Havránka v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare /Hajnalová 1979/. Zatiaľ čo v hornatom Liptove dominovali z pšeníc plevnaté druhy /Triticum dicoccon a Triticum spelta/, nález z Devína predstavuje pravdepodobne pšenicu siatu /Triticum aestivum/. Z pestovateľského, ale aj konzumného hľadiska je pšenica siata považovaná za progresívnejšiu zrninu.

I l i j a, hrad S i t n o /okr. Žiar nad Hronom/

Pri archeologickom výskume lokality našiel J. Truchlík v ohnisku slovanskej zemnice uhlíky buka /Fagus silvatica/, bresta /Ulmus spec./. Uhlíky sú pravdepodobne reprezentantmi najčastejšie sa vyskytujúcich drevín na tejto lokalite v dobe slovanskej.

L i p t o v s k ý M i k u l á š, časť Ploštín, poloha Demänovská Poludnica

Z halštatského hradiska na vrcholovej plošine v nadmorskej výške 1305 m získal K. Pieta pri systematickom výskume ďalšie paleobotanické nálezy. Analýzou sme zistili jačmeň siaty-plevnatý /Hordeum vulgare/ - 13 zŕn, pšenicu siatu /Triticum aestivum/ - 10 zŕn, pšenicu /Triticum spec./ - 2 zrná, hrach siaty-okrúhlosemenný /Pisum sativum/ - 5 celých semien a dve polovičky, hrach siaty-hranatosemenný /Pisum sativum/ - 4 celé semená a 4 polovičky, bôb konský /Faba vulgaris/ - 5 poškodených semien, šošovicu malosemennú /Lens microsperma/ - 2 celé semená a polovičku. Uhlíky pochádzali z jedle bielej /Abies alba/, zo smreka obyčajného /Picea abies/ a tisu obyčajného /Taxus baccata/.

Rastlinné zvyšky z tejto lokality obohatili naše poznatky o sortimente pestovaných a používaných rastlín v dobe halštatskej na severnom Slovensku. Zaujímavý je nález pestovanej pšenice siatej i veľmi široký sortiment pestovaných strukovín /hrach, bôb, šošovica/.

M i c h a l o k, záhrada J. Szabola /okr. Vranov nad Topľou/

S pokladom mincí zo 16. storočia sa našiel útržok tkaniny z ochranného obalu. Jednoducho tkaná látka je z lykových vlákien ľanu siateho /Linum usitatissinum/. Vlákna sú petrifikované a veľmi ťažko sa oddeľujú od seba.

V a r í n, poloha Sošinský potok /okr. Žilina/

Počas záchranného výskumu sídliska lužickej kultúry /HB/ našiel J. Moravčík niekoľko uhlíkov. Boli to tieto druhy a rody: jedľa biela /Abies alba/, javor /Acer spec./, buk lesný /Fagus silvatica/, smrek obyčajný /Picea abies/, topoľ /Populus spec./ a tis obyčajný /Taxus baccata/.

Nálezový komplex dokumentuje sortiment drevín používaných na sídlisku na sklonku doby bronzovej.

Z á d i e l s k e D v o r n í k y - vidiek Kostrová jaskyňa /okr. Košice vidiek/

Do doby bronzovej zaradil J. Bárta kultúrnu vrstvu v jaskyni, v ktorej sa našli uhlíky topoľa /Popolus alba/, javora /Acer spec./, hraba? /Carpinus spec.?/, brezy /Betula spec./ a duba /Quercus spec./.

L i t e r a t ú r a

HAJNALOVÁ, E. 1979: Paleobotanické doklady poľnohospodárstva a používania drevín v oblasti Liptova v dobe laténskej a rímskej. Slovenská archeológia, 27, s. 437-474.

EINIGE NEUE PALÄOBOTANISCHE FUNDE AUS SIEDLUNGEN. Im Beitrag werden kleinere Fundkomplexe von Pflanzenresten aus archäologischen Untersuchungen von Siedlungen und Burgen angeführt. In einer latènezeitlichen Feuerstelle wurden auf der Burg Devín in Bratislava Körner von Triticum, wahrscheinlich aestivum sowie Holzkohlestückchen gefunden. In der Feuerstelle einer slawischen Halbgrubenhütte entdeckte man im Fundort Ilija, Burg Sitno Reste eines Aschenhaufens. Mittelalterliche Münzen aus der Gemeinde Michalok waren in einem Leinensäckchen aufbewahrt. Interessant sind die Funde von Kulturpflanzen und Hölzern aus dem hallstattzeitlichen Burgwall /1305 m ü. d. M./ in Liptovský Mikuláš-Ploštín. Von der Neige der Bronzezeit stammen Funde von Holzkohlestückchen aus Varín. In der Kulturschicht einer Höhle fanden sich in Zádielske Dvorníky Bruchstücke verschiedener Holzkohlestückchen.

НЕКОТОРЫЕ ПОСЛЕДНИЕ ПАЛЕОБОТАНИЧЕСКИЕ НАХОДКИ С ПОСЕЛЕНИЙ. В статье приведены меньшие комплексы находок остатков растений из археологических исследований поселений и замков. В латенском очаге в ареале замка Девин в Братиславе были обнаружены зерна Triticum вероятно aestivum и угольки деревьев. В очаге славянской полуземлянки в местонахождении Илия, замок Ситно, были найдены остатки золы. Средневековые монеты в с. Михалок находились в льняном мешке. Внимание заслуживают также находки культивированных растений и древесных пород на гальштатском городище /1305 м н. у. м./ в Липтовском Микулаше-Плоштине. К концу бронзового века относятся находки угольков из Варина. В культурном слое пещеры в с. Задьельске Дворники были найдены угольки.

PALEOBOTANICKÉ NÁLEZY Z POHREBÍSK

Eva H a j n a l o v á

V roku 1979 sa pri záchranných i systematických archeologických výskumoch pohrebísk na Slovensku získalo niekoľko nálezov rastlinných zvyškov. Bohatšie celky z lokalít Cífer-Pác, Čakajovce a Nižná Myšľa sa zatiaľ neanalyzovali. Spracovali sme iba málopočetné nálezy, ktorých charakteristiku a interpretáciu predkladáme:

B í ň a, záhrada domu č. 262 /okr. Nové Zámky/

V hrobe, ktorého záchranný výskum robil Š. Holčík, sa našli pri dolných končatinách, v tesnej blízkosti kovového predmetu, petrifikované semená týchto rastlín: mrlík biely /Chenopodium album/ - 91 semien, mrlík hybridný? /Chenopodium hybridum?/ - 1 semeno, repík lekársky /Agrimonia eupatoria/ - 7 semien, baza chabzda /Sambucus ebulus/ - 2 semená a 42 semien vičenca vikolistého /Onobrychys viciaefolia/.

S určitosťou sa dá povedať, že ide o semená vložené do hrobu zámerne. O ich účele alebo symbolike zatiaľ nevieme podať vysvetlenie. Zo Slovenska sú známe archeologické doklady o používaní semien mrlíka bieleho ako potraviny bohatej na škrob vo viacerých obdobiach praveku.

K o m á r n o, poloha lodenice

Zo slovansko-avarského hrobu vyzdvihol A. Trugly nezuhoľnatené drevo jedle bielej /Abies alba/, ktoré je zvyškom truhly alebo vydrevenia hrobovej jamy, ako aj drobné úlomky kože alebo kôry stromu.

K o m á r n o, časť H a d o v c e

V slovansko-avarskom hrobe 24 boli na kovovej časti nástroja veľmi poškodené bližšie neanalyzovateľné zvyšky dreva niektorej z ihličín. Z. Čilinská, ktorá viedla výskum na tejto lokalite, získala v minulosti už viaceré paleobotanické nálezy /Hajnalová 1980a, s. 100-101/.

K r á ľ o v s k ý C h l m e c, poloha Erős /okr. Trebišov/

Zo záchranného výskumu žiarových mohýl z 8.-9. storočia pochádza 215 uhlíkov. Našiel ich V. Budinský-Krička v rôznych polohách. Najčastejšie sa vyskytujúcou drevinou bol dub /Quercus spec./, zistený v 24 nálezoch. Lieska obyčajná /Corylus avellana/ bola v 3 nálezoch, drevo gaštana jedného /Castanea sativa/ v 2 nálezoch. Po jednom náleze sme určili uhlíky dráča obyčajného /Berberis vulgaris/, plamienka /Clematis spec./ a vŕby /Salix spec./. Bližšie zhodnotenie celého komplexu je v samostatnom príspevku /Hajnalová 1980b, s. 75 n./.

L i t e r a t ú r a

HAJNALOVÁ, E. 1980a: Nálezy a analýza rastlinných makrozvyškov z archeologických výskumov. In: Archeologické nálezy a výskumy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 95-107.

HAJNALOVÁ, E. 1980b: Rozbor uhlíkov zo slovanských mohýl v Kráľovskom Chlmci, poloha Erös. In: Budinský-Krička, V.: Kráľovský Chlmec. Záchranný výskum na slovanskom mohylníku. Nitra.

PALÄOBOTANISCHE FUNDE AUS GRÄBERFELDERN. Der Beitrag informiert über die Analyse von Pflanzenresten, die bei archäologischen Grabungen auf Gräberfeldern gewonnen wurden. In einem slawischen Skelettgrab in Bíňa fanden sich Samen von Wildpflanzen. In Komárno entdeckte man in einem slawo-awarischen Grab Holzbruchstücke aus der Holzverkleidung der Grabgrube oder aus einem Sarg. Eine grössere Menge Holzkohlestückchen fand sich in den Brandhügelgräbern aus dem 8.-9. Jh. in Kráľovský Chlmec.

ПАЛЕОБОТАНИЧЕСКИЕ НАХОДКИ С МОГИЛЬНИКОВ. В статье приведен анализ растительных остатков, обнаруженных в течение археологических исследований могильников. В славянском погребении с трупосожжением в с. Биня были найдены семена диких растений. В г. Комарно в славяно-аварском погребении были найдены остатки деревянного крепления могильной ямы или гроба. Бóльшее количество угольков было найдено в курганах с трупосожжениями VIII-IX вв. в с. Кралевски Хлмец.

VÝSKUM A PRIESKUM V ÚSEKU ŠAMORÍN - GABČÍKOVO

Milan H a n u l i a k

V oblasti výstavby sústavy vodných diel na Dunaji, v úseku Šamorín - Gabčíkovo, sa po zorientovaní v zložitých hydro-geografických pomeroch západnej časti Žitného ostrova a prieskume v roku 1978 vytipovalo na archeologický výskum niekoľko lokalít. V prípade realizácie terénneho výskumu najhodnotnejšie výsledky spomedzi nich sľubovala poloha Pri kostole na samote Šamot v Mliečne, časti Šamorína /okr. Dunajská Streda/. Geofyzikálna prospekcia J. Tirpáka tieto predpoklady potvrdila a zároveň pomohla vytipovať miesta, na ktoré by sa mala predovšetkým sústrediť pozornosť. Potrebu záchranného výskumu tu vynútilo vyhĺbenie závlahovej ryhy, ktorá narušila niekoľko archeologických objektov. Terénny výskum polohy sa počas troch mesiacov /júl-september/ realizoval na troch miestach: v závlahovej ryhe, východne od sakrálnej stavby a v jej exteriéri.

Na nepatrnej vyvýšenine, 150 m severozápadne od sakrálnej stavby, sa pri jednej z obhliadok lokality vyexploatoval obsah nepravidelnej cylindrickej jamy, porušenej závlahovou ryhou. Okrem atypických fragmentov sa tu našiel väčší úlomok z miskovitej nádoby s vtiahnutým okrajom z doby laténskej. Prieskum stien závlahovej ryhy a geofyzikálna prospekcia naznačili, že okolie objektu na spomínanej vyvýšenine nebolo v ďalšom období osídlené. Iné objekty porušené závlahovou ryhou boli v nepravidelných rozstupoch zhruba 60 m severne od sakrálnej stavby. Všetky boli z väčšej časti zničené a výskumom sa odkrývali len ich torzá. Celkove sa tu preskúmalo 21 objektov. Z nich 15 objektov s obytným charakterom malo jednoduchý obdĺžnikový tvar so zaoblenými rohmi, rozmery 280 x 200 - 400 x 230 cm a zahĺbenie 35-95 cm. V troch prípadoch bola stavebná dispozícia zložitejšia, s pričlenenou vstupnou časťou obyčajne v tvare plytšie zahĺbeného jazykovitého výbežku obr. 40: 1/. Jama pravidelného cylindrického tvaru Ø 50 cm, zahĺbená 50 cm do štrkového podložia vo východnej časti objektu 7, súdiac podľa nálezu vaječných škrupiniek, slúžila zrejme na uskladňovanie potravín /obr. 40: 2/. Inventár z objektov tvoria v prevažnej miere fragmenty hrncovitých nádob s previsnutým /"ova-

leným"/ okrajom, často zdobené kolkom s ležatým latinským krížom a vertikálnym brvnom na boku /obr. 41: 3, 6/. Zriedkavejšie sa vyskytovali jednoduchšie kolky, vyryté na lalokovito rozšírenom okraji /obr. 41: 1, 5/, a rôzne komplikované kolky v hornej časti úch /obr. 41: 2, 4/. Z objektu 14 pochádza hrdlo veľkej krčahovitej nádoby, pri ústí vodorovne žliabkované /obr. 42: 4/. V objekte 15 sa okrem iného našli i spodné časti dvoch pohárikovitých nádob /obr. 43: 2, 4/ a fragment držadla z trojnožky /obr. 41: 7/. Objekt 16 je datovaný fragmentom hrncovitej nádoby so šikmo vytiahnutým cylindrickým okrajom, na maximálnom vydutí zdobenej obežnými žliabkami /obr. 42: 1/. Kovový inventár sa v porovnaní s keramickým vyskytuje sporadicky. Pre dôležitosť treba uviesť hviezdicovitý bodec ostrohy a niekoľko masívnych kusov trosky z objektu 14. Archeozoologický materiál je pomerne bohatý. Pochádza najmä z domácich zvierat /ošípaná, ovca/ a z hydiny. V objekte 2a sa našla korčuľa z kosti ošípanej. Cylindrickým tvarom s baňatou spodnou časťou sa vyznačovali štyri odpadové jamy. Materiál z výplne ich zaraďuje do obdobia od konca 14. až do 16. stor. Do rovnakého časového úseku možno datovať dvanásť obytných objektov, ďalší je z druhej polovice 13. stor. /obr. 43: 6, 7/ a dva z polovice 14. stor. Nerovnomerné rozloženie objektov a ich orientácia naznačujú, že neboli stavané podľa určitého systému, a svedčí skôr o náhodnosti. Superpozícia sa zistila v troch prípadoch, no podľa inventára sa nedá jednoznačne určiť chronologická následnosť. Okrem spomínaných objektov z obdobia vrcholného stredoveku sa v tomto úseku odkryli aj dva objekty zo začiatku strednej doby bronzovej /BB_1/. V objekte 8a, temer úplne zničenom stredovekým objektom, sa našla amforovitá nádoba /obr. 42: 2/. V objekte 9a, ktorý bol podľa tvaru odpadovou jamou, bol fragment tela šálky a okraja inej nádoby /obr. 43: 1, 5/.

Na súvisle odkrytej ploche 26 x 11 m, asi 40 m východne od sakrálnej stavby, sa preskúmalo osem objektov. Objekty P-1 a 2 mali nerovné dno, klesajúce v rozmedzí 80-115 cm. Absencia nosných prvkov nadzemnej konštrukcie je azda dokladom toho, že oba boli exploatačnými jamami /obr. 40: 3/. Ich výplň tvorila popolovitá zem s rozptýlenými keramickými fragmentmi z polovice 12. stor. Objekt P-3 sa skladal zo vstupného priestoru, obytnej časti a výklenku. Z keramických fragmentov sa dala zrekonštruovať hrncovitá nádoba vysoká 37 cm, na ktorej dne je značka - kríž v kruhu /obr. 42: 3/. V obytnej časti sa našiel väčší fragment typickej nádoby /43: 3/ a jedenásť kostených platničiek /3,2 x 0,6/ s dvoma železnými nitmi na pripevnenie, zdobených dvoma až štyrmi krúžkami /obr. 43: 8-18/. Pôvodne zdobili opasok, ktorého pracka sa našla vo fragmentoch. Objekt P-4 mal kruhovitý tvar s Ø 290 cm, s kolovou jamou uprostred a štyrmi na obvode. Po celej dĺžke obvodu badať žliabok vytvorený zahĺbenou časťou kužeľovitej strechy /obr. 40: 4/. Keramické fragmenty z výplne sú z druhej polovice 14. stor. Z nich si pozornosť zasluhujú časti okrajov hlinených kotlíkov. Objekt P-5 mal centrálne umiestnené ohnisko a šesť kolových jám na obvode; porušoval objekt P-4 a pochádzal zrejme z 15. stor., rovnako ako P-6, 7, 8. Stredom odkrytej plochy sa tiahne 17 m dlhý žľab, široký miestami 30-40 cm, hlboký 30-35 cm. Steny sú smerom ku dnu rozšírené. Objekt P-5 sleduje objekty P-1, 2, no je porušený objektmi P-3, 4, 6. Na severnom konci je ohraničený dvoma kolmi, južné ukončenie nepoznáme. Môže byť zvyškom ohrady obkolesujúcej plochu, kde sa nachádzali objekty P-1, 2, s ktorými je zrejme i chronologicky súčasný.

V exteriéri sakrálnej stavby /obr. 40: 5/ sa vyhĺbilo päť sond. Získané výsledky ukázali, že pochovávanie, zachytené v troch sondách, bolo sporadické. Sústredilo sa iba na ploche kostolného návršia, ktorého obvod lemuje steny sakrálnej stavby vo vzdialenosti 3-10 m. Pri jednej kostre sa našli rôznofarebné koráliky z čepca. V zásype dvoch hrobov boli keramické fragmenty z 15.--16. stor. Sondou 3 sa zistila evidentná škára v základovom murive sakristie a apsidy /obr. 40: 6/. Rovnaká situácia sa zachytila aj v sonde 2, kde bola základová škára sakristie o 10 cm hlbšia ako škára lode.

Podľa písomných prameňov sa archeologický výskum realizoval na historickej lokalite, ktorá sa prvýkrát spomína v listine z roku 1238 ako villa Samud. Hodnovernosť listiny je však spochybnená a R. Marsina s odvolaním sa na kritický rozbor starších bádateľov ju hodnotí ako falzifikát zo 14. stor. Výsledky výskumu však ukázali, že osada jestvovala už v polovici 12. stor. a falšovanie listiny bolo iba výsledkom snahy dodať určitú historickú hodnovernosť vlastníctva majetku v období, keď si to vyžadovali majetkovoprávne vzťahy.

Výsledky historickoarcheologického výskumu v Šamoríne-Mliečne sú prínosom k riešeniu problematiky osídlenia Žitného ostrova. Krok vpred znamená zistenie, že začiatky osídlenia tu siahajú už do obdobia pred tatárskym vpádom a sakrálna stavba bola v druhej polovici 13. stor. vybudovaná už v jestvujúcej osade. Ďalším prínosom je praktické overenie teoreticky vytvorenej metódy identifikácie archeologických lokalít v oblasti výstavby sústavy vodných diel na Dunaji v úseku Šamorín - Gabčíkovo, kde boli v tomto smere v minulosti určité ťažkosti. Objekt z doby laténskej a dva objekty zo strednej doby bronzovej potvrdzujú, že pri vyhľadávaní lokalít v tomto teréne treba použiť metódu, pri ktorej je nutné spätne zrekonštruovať prírodné pomery a celý ekosystém konfrontovať s historickými prameňmi. Na vytipovaných lokalitách možno predpokladať i osídlenie z praveku, ktoré sa od svojich začiatkov až do neskorého stredoveku, ako celé osídlenie na Žitnom ostrove, sústreďovalo na nepatrných vyvýšeninách majúcich charakter suchých ostrovov v zamokrenom prostredí.

Prieskumná činnosť v oblasti výstavby sa okrem miest priamo ohrozených stavebnou činnosťou zamerala i na širšie okolie, ktorého tvárnosť bude sekundárnymi činiteľmi zmenená. Po nevyhnutnej predprípravе, založenej na štúdiu písomných prameňov, excerpcii katastrálnych máp a informáciách historika V. Sedláka, sme pravidelne sledovali celú oblasť a pozornosť zamerali na niekoľko vytipovaných lokalít. Z nich si zasluhuje pozornosť zaniknutá stredoveká dedina Čilistov so sakrálnou stavbou z 13. stor., nachádzajúca sa na jednom z ostrovov, vytvorených meandrujúcimi dunajskými ramenami. V katastri obce Hamuliakovo, za protipovodňovou hrádzou, má byť zaniknutá časť starej dediny s 26 domami, v katastri obce Báč zasa zaniknutá stredoveká dedina Szent György úr so sakrálnou stavbou, ktorej zvyšky sú s najväčšou pravdepodobnosťou na starom cintoríne. I napriek týmto zisteniam a opakovanému prieskumu sa lokalizácia jednotlivých zaniknutých celkov nedala spresniť tak, aby sa mohli stať predmetom terénneho výskumu. S rovnakým konečným efektom vyznieva snaha o lokalizáciu menšieho sídliskového celku Söprös, nachádzajúceho sa niekde v pridunajskom pásme západne od Gabčíkova.

ARCHÄOLOGISCHE UNTERSUCHUNG UND BESICHTIGUNG DES ABSCHNITTES ŠAMORÍN - GABČÍKOVO. Im Gebiet der Wasserwerkbauten an der Donau realisierte man ausser einer Geländebegehung auch Ausgrabungen in der Flur Pri kostole auf dem Einzelhof Šamot in Mliečno, Ortsteil von Šamorín /Bez. Dunajská Streda/.

Die Grabungsarbeiten verliefen in einer Bewässerungsrinne östlich des Sakralbaues sowie in deren Exterieur. In der Bewässerungsrinne wurden 22 Objekte untersucht. Die Wohnobjekte waren rechteckig, teilweise eingetieft, drei mit seichterem Eingangsteil /Abb. 40: 1/. Im Objekt 7 war eine zylindrische Grube /T. 55 cm, Ø 50 cm/, die zur Aufbewahrung von Lebensmitteln diente /Abb. 40: 2/. Die Abfallgruben hatten zylindrische Form mit bauchigem Unterteil. Das Material aus ihrer Füllung datiert sie vom Ende des 14. bis zum 16. Jh. Aus gleicher Epoche stammen 12 Wohnobjekte /Abb. 41: 1, 7; Abb. 43: 2, 4/, ein ist aus der Mitte des 13. Jh. /Abb. 43: 6, 7/ und zwei aus der Mitte des 14. Jh. /Abb. 42: 1, 4/. Östlich des Sakralbaues deckte man 8 Objekte ab. Die Objekte P-1 und 2 sind aus der Mitte des 12. Jh. /Abb. 40: 3/, das Objekt P-3 aus der zweiten Hälfte des 13. Jh. /Abb. 42: 3; Abb. 43: 3, 8-18/. Aus der zweiten Hälfte des 14. Jh. stammt das Objekt P-4 mit kreisförmigem Grundriss /Ø 290 cm/, und in der Mitte mit einem Pfostenloch /Abb. 40: 4/. Das Objekt P-5 ist auch kreisförmig, es stammt jedoch aus dem 15. Jh., wie auch die Objekte P-6-8. Durch Schnitte erfasste man im Exterieur des Sakralbaues /Abb. 40: 5/ sporadische Bestattung /16 Skelette/ und eine Fuge in der Fundamentmauer der Sakristei und des Schiffes /Abb. 40: 6/. Das Fundort wurde zum ersten Mal in einer Urkunde aus dem J. 1238 als villa Samud erwähnt. Seine Anfänge reichen bis in die Mitte des 12. Jh. zurück. In der zweiten Hälfte des 13. Jh. wurde hier der Sakralbau erbaut. Man legte auch ein latènezeitliches und zwei Objekte aus der mittleren Bronzezeit frei /BB_1, Abb. 42: 2; Abb. 43: 1, 5/. Aus den ausgewählten Fundstellen gebührt besondere Aufmerksamkeit den mittelalterlichen Dorfwüstungen im Kataster der Gemeinden Čilistov, Hamuliakovo und Báč, wo es jedoch noch nicht gelungen ist, die genaue Lage dieser Dorfwüstungen festzustellen.

РАСКОПКИ И РАЗВЕДКИ УЧАСТКА ШАМОРИН - ГАБЧИКОВО. В области постройки гидросооружений на Дунае кроме разведок были произведены раскопки в урочище "При костоле" на хуторе Шамот в с. Шаморин, в части Мльечно /рай. Дунайска Стреда/. Исследования проходили в оросительном канале, восточнее церковного сооружения и в непосредственной близости его. В оросительном канале проследилось 22 объекта. Жилища были прямоугольные в плане /рис. 40: 1/. В объекте 7 была цилиндрическая яма /гл. 55 см, Ø 50 см/ для хранения продуктов /рис. 40: 2/. Мусорные ямы были цилиндрическими с пузатой нижней частью. Материал заполнения датирует их концом XIV-XVI вв. К тому периоду относится 12 жилых объектов /рис. 41: 1, 7; рис. 43: 2, 4/, один датируемый XIII в./рис. 43: 6, 7/ и два половиной XIV в. /рис. 42: 1, 4/. Восточнее церкви проследились 8 объектов. Объекты P-1 и 2 относятся к пол. XII в. /рис. 40: 3/, объект P-3 - к второй половине XIII в./рис. 42: 3; рис. 43: 3, 8-18/. Второй пол. XIV в. датируется объект P-4 кольцевой в плане /Ø 290 см/ с столбовой ямой посреди /рис. 40: 4/, объект P-5 тоже кольцевой в плане - XV в. /тоже объекты P-6-8/. Шурфами в непосредственной бли-

вости церкви /рис. 40: 5/ обнаружилось спорадическое хоронение /16 скелетов/ и очевидная щель в фундаментах ризницы и нефа /рис. 40: 6/. Местонахождение впервые упоминается в грамоте от 1238 г. под названием villa Samud. Ее начало восходит к пол. XII в. Во второй пол. XIII в. здесь построили церковь. Был вскрыт и объект периода латена и два объекта среднего периода бронзы /BB_1; рис. 42: 2; рис. 43: 1, 5/.

Из учитываемых местонахождений внимания заслуживают погибшие средневековые деревни в кадастрах сел Чилистов, Гамуляково, Бач, где до сих пор нельзя было определить более точное положение.

NÁLEZ RÍMSKEHO OLTÁRA V BÍNI

Štefan H o l č í k

Archeologický výskum v Bíni /okr. Nové Zámky/ pokračoval v r. 1979 odkrývaním plochy medzi bývalým premonštrátskym opátskym kostolom a rotundou Dvanástich apoštolov i v oblasti zaniknutého premonštrátskeho kláštora. Napriek očakávaniu sa nepodarilo medzi kostolom a rotundou zachytiť ďalšie veľkomoravské hroby, lebo recentné hroby sú viac zahĺbené než veľkomoravské.

Juhozápadne od kláštora sme konštatovali rozsiahle terénne úpravy zo 17. storočia, pravdepodobne z obdobia po zlikvidovaní zvyškov devastovaného kláštora. V zásype sa našla zlatá nizozemská minca z roku 1613.

V murive kláštora v juhozápadnom nároží možno konštatovať najmenej dve stavebné fázy. V mladšej /13. stor.?/ bol ako stavebný materiál sekundárne použitý fragment rímskeho oltárneho kameňa /obr. 44/ s poslednými riadkami nápisu. V nápise sa uvádza konzul Antoninus a spolukonzul, ktorého meno je odstránené /damnatio memoriae/. Oltár mohol vzniknúť len v rokoch 205 alebo 208. Z nápisu je odstránené meno P. Septimia Getu. Antoninus, známy ako neskorší cisár pod menom Caracalla, dal svojho brata Getu zavraždiť roku 212. Getovo meno muselo byť podľa cisárovho nariadenia zo všetkých pamiatok odstránené.

FUND EINES RÖMISCHEN ALTARS IN BÍŇA. In den Resten des niedergerissenen ehemaligen Premonstraten-Klosters /Abtei/ in Bíňa /vorher Kisbény; Bez. Nové Zámky/ hat man bei einer archäologischen Grabung das Fragment eines Opferaltars gefunden. Der sekundär verwendete Stein bildete ursprünglich den Sockel eines römischen Altars mit einer Inschrift /Abb. 44/. Die Inschrift nennt den Konsul Antoninus und seinen Mitkonsul, dessen Name später absichtlich entfernt wurde. Es war zweifellos Geta, den sein Bruder Antoninus, später Caracalla genannt, im J. 212 ermorden liess. Der Altar konnte nur im J. 205 oder 208 geweiht werden, denn nur in diesen Jahren waren die Gebrüder Antoninus und Geta zusammen Konsulen.

НАХОДКА РИМСКОГО АЛТАРЯ В С. БИНЯ. В развалинах бывшего премонстратского аббатского костела в с. Виня /прежде Кишбень/, рай. Нове Замки, был открыт фрагмент алтаря. Вторично использованный камень создал первоначально нижнюю часть римского алтаря с надписью /рис. 44/. В надписи встречается имя консула Антонина и соконсула, имя которого было позднее намеренно устра-

нено. Это был, вероятно, Гета, которого в 212 г. приказал убить брат Антонин, позднее называнный Каракалла. Алтарь можно датировать 205-208 гг., так как только в течение этого времени были братья Антонин и Гета вместе консулами.

NÁLEZ STREDOVEKEJ KERAMIKY V BLATNOM

Štefan H o l č í k

V Blatnom /okr. Bratislava-vidiek/ sa na dvore domu č. 95 v centre obce, v blízkosti kostola, kopala v novembri 1979 studňa. Pri výkope sa objavila v hĺbke 300 až 350 cm vrstva tmavohnedej zeminy, ktorá obsahovala stredoveký keramický materiál. Podľa výpovede majiteľky sa nádoby nachádzali v jednej úrovni a boli pomerne zachovalé. Robotníci ich však ešte v studni rozbíjali a fragmenty aj s vykopanou zeminou použili na zasypanie starej studne. Majiteľka zachránila len niekoľko črepov, zvieracie kosti a malú nádobku zvláštneho tvaru.

O p i s

Konvička guľovitého tvaru /Ø 10 cm/ s mimoriadne malým ústím /Ø asi 4,5 cm/, na ktorom bol pôvodne okraj preklenutý strmeňovou rukoväťou. Rukoväť je odlomená. Výlevka je formovaná do tvaru jemnej tuľajky s úzkym otvorom. Výška nádobky /bez. rukoväti/ je 9,5 cm, priemer dna 6,5 cm. Povrch je vypálený do sivočierna /obr. 45/. Nádobka mohla slúžiť na kŕmenie nemluvniat.

Východne od studne sa vykopala zisťovacia sonda, avšak vrstvy so stredovekou keramikou sa nepodarilo zachytiť. Pri kopaní studne pravdepodobne porušili zasypaný podzemný priestor, pivničku alebo chodbu, aké sú známe z neskorého stredoveku na blízkych lokalitách /Šenkvice, Viničné/.

Nález možno datovať na prelom 14. a 15. storočia.

EIN MITTELALTERLICHER KERAMIKFUND IN BLATNÉ. Bei der Grabung eines Brunnens im Zentrum der Gemeinde Blatné /vorher Šarfia; Bez. Bratislava-Land/ kam eine Schicht mit mittelaterlicher Keramik zutage. Gerettet wurde nur ein fast unversehrtes kugelförmiges Gefäss mit engem tüllenförmigem Ausguss /Abb. 45/. Übrige Keramik verlor an Wert. Die zusätzliche Grabung erbrachte keine positiven Ergebnisse. Der Fund kann an die Wende des 14. und 15. Jh. datiert werden.

НАХОДКА СРЕДНЕВЕКОВОЙ КЕРАМИКИ В С. БЛАТНЕ. При раскопе колодца во дворе дома посреди с. Блатне /прежде Шарфия, рай. Вратислава-видьек/ был вскрыт слой с средневековой керамикой. Почти полностью сохранился только один шаровидный сосудик с узким втулчатым носиком /рис. 45/. Остальная керамика повредилась. Дополнительные исследования не дали положительных результатов. Находки можно датировать рубежом XIV-XV вв.

OVEROVACÍ VÝSKUM V BÍNI

Štefan H o l č í k

V obci Bíňa /predtým Kisbény; okr. Nové Zámky/ sa v roku 1944 pri kopaní úkrytu v záhrade za domom číslo 262 našli dva páry zlatých stĺpikových granulovaných náušníc /obr. 46/, aké Z. Čilinská /1975, s. 65, 80/ datuje na prelom 7. a 8. storočia. Nálezca sa nepamätá, že by bol našiel pri náušniciach ľudskú lebku alebo iné kosti. Po druhej svetovej vojne do jamy uložil nevybuchnutú muníciu a zasypal ju. V roku 1978 kúpilo Slovenské národné múzeum od nálezcovej rodiny pár náušníc, druhý sa medzičasom znehodnotil roztavením.

So súhlasom majiteľa sa v roku 1979 uskutočnil na pozemku overovací výskum. Na približnom mieste nálezu sa sondou zistil rozsah úkrytu z druhej svetovej vojny. Po odstránení munície sa priestor vyčistil a tesne pod úrovňou udupanej podlahy úkrytu sa našla časť ľudskej kostry. Lebka bola veľmi poškodená a rozdrvená. Sondu sme rozšírili tak, aby sme zachytili aj časť kostry, ktorá nezasahovala pod bývalý úkryt. Tá časť pomerne gracilnej kostry, ktorá nebola v období druhej svetovej vojny vystavená mechanickému poškodeniu a zvetrávaniu, bola zachovaná nepomerne lepšie. Pod pravým členkom pochovaného ležala železná sekera s ostňami pri otvore na násadu /obr. 47/. Jej čepeľ je formovaná ako krátka bradatica. Analogické sekery sa našli v Sopronkőhide a v Radvani nad Dunajom. Medzi prstami nôh pochovaného sa našli koróziou konzervované semiačka rastlín, ktorým v tomto zborníku venuje pozornosť E. Hajnalová. V korodovanom otvore na násadu sekery sa zachovali stopy dreva rukoväti. Pod ľavou panvovou kosťou ležal okrajový črep hnedosivej nádoby s vlnovkou. Hrobová jama sa nedala rozpoznať. Kostra ležala v hĺbke asi 150 cm od dnešnej úrovne záhrady. Orientovaná bola tvárou na východ. Podľa antropologického posudku M. Thurzu /SNM/ pochovaný bol pravdepodobne chlapec vo veku 10 až 12 rokov.

V priestore severne od hrobu výskum nekonštatoval žiadne nálezy a tvrdenia majiteľa, že tam kostry neboli ani pri kopaní v roku 1944 možno považovať za hodnoverné. Prekopala sa ešte najbližšia plocha južným a východným smerom. Sonda situovaná východne a severovýchodne od hrobu odkryla len zasypanú prázdnu stredovekú zásobnú jamu.

Južne od prvého hrobu bol vo vzdialenosti 80 cm druhý hrob /v h. 135 cm/, v ktorom bola pomerne veľmi strávená kostra malého dieťaťa bez nálezov. Dĺžka kostry bola asi 110 cm. Tento rovnako orientovaný hrob bol prekrytý stredovekým objektom alebo odpadovou jamou s dnom v hĺbke 110 až 115 cm. Na dne ležala vrstva popola.

Revízny výskum nedal jednoznačnú odpoveď na otázku, či náušnice nájdené roku 1944 pochádzajú z hrobu. Do úvahy by prichádzal len hrob mladého chlapca; nález vojnovej sekery túto možnosť podporuje, najmä ak sa zlaté náušnice tohto typu nachádzajú predovšetkým v mužských hroboch /Čilinská 1973, s. 20 n./

L i t e r a t ú r a

ČILINSKÁ, Z. 1973: Frühmittelalterliches Gräberfeld in Želovce. Bratislava.

ČILINSKÁ, Z. 1975: Frauenschmuck aus dem 7.-8. Jahrhundert im Karpatenbecken. Slovenská archeológia, 23, s. 63-96.

BEGLAUBIGUNGSGRABUNG IN BÍŇA. Die Grabung in Bíňa /Bez. Nové Zámky/ wurde auf der Stelle durchgeführt, wo im J. 1944 zwei Paare awaro-slawische goldene Ohrringe /Abb. 46/ von der Wende des 7. und 8. Jh. ausgegraben wurden. Es ist gelungen, bei der Grabung zwei Kindergräber zu entdecken. Das eine war beigabenlos, das andere war bei der Grabung im J. 1944 teilweise gestört und aus diesem stammen wahrscheinlich die Ohrringe. Ausser dem Skelett eines 10 bis 12-jährigen Jungen fand sich darin die Randscherbe eines wellenlinienverzierten Gefässes und unter dem rechten Fussknöchel eine eiserne Streitaxt /Abb. 47/; der Schaft lag ursprünglich paralell mit dem rechten Bein. Bei den Füssen wurden vom Rost konservierte Pflanzensamen gefunden. Weitere untersuchte Flächen nördlich und östlich der Gräber waren steril.

ПРОВЕРОЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В С. БИНЯ. Изыскания в с. Биня /рай. Нове Замки/ были проведены на месте, где в 1944 г. были вскрыты два пара аваро-славянских волотых серег /рис. 46/ рубежа VII-VIII вв. Исследования подтвердили два детских погребения. Одно - без находок, второе было во время раскопа в 1944 г. частично разрушено и, вероятно, к нему можно отнести серьги. Кроме скелета мальчика возраста 10-12 лет был найден обломок - железный боевой топор /рис. 47/; топорище лежало сначала параллельно правой ноге. У ног мальчика были найдены ржавчиной консервированные зерна растений. Остальные севернее и южнее могил прослеженные площади оказались стерильными.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU NÁRODNEJ KULTÚRNEJ PAMIATKY ČERVENÝ KAMEŇ

Štefan H o l č í k

Výskum hradu Červený Kameň v Častej /okr. Bratislava-vidiek/ v roku 1979 nadviazal na práce z predchádzajúcich výskumných sezón. V severovýchodnej časti ústredného nádvoria sa ďalej skúmal zasypaný priestor medzi severovýchodným prízemným traktom hradu a architektúrou objavenou v roku 1978. Zistilo sa, že pôvodne tu bola suterénna miestnosť prekrytá dreveným trámovým stropom. Vstupovalo sa do nej schodiskom v hrúbke múru stredovekej stavby. Miestnosť neskôr slúžila ako prechod do suterénu východnej bašty renesančnej pevnosti, ktorú zriadili po roku 1530. Nálezy fragmentov gotickej i renesančnej kuchynskej a stolovej keramiky a renesančných kachlíc s biblickými scénami poukazujú na to, že miestnosť bola zrušená a zasypaná okolo polovice 16. storočia.

Sondami v tzv. hornej záhrade sa osvetlil vývoj tejto časti hradného areálu od 16. storočia. Priestor slúžil v 16. až 18. stor. ako opevnené predhradie bez budov, časť bola už vtedy upravená na záhradu. V polovici 18. stor. záhradu rozšírili na západ, bývalé predhradie rozdelili na niekoľko častí a v nadväznosti na novozriadenú záhradu postavili prepychovú jazdiareň s koniarňou, z ktorej sa dodnes zachovali tri obvodové múry.

V mladom lese blízko pohrebnej kaplnky Pálffyovcov sa skúmali pozostatky štvorcovej stavby, pravdepodobne záhradnej architektúry - pavilónu z polovice 18. stor., ako o tom svedčia zlomky tehál.

Nálezy sú uložené na hrade Červený Kameň /SNM/.

FORTSETZUNG DER UNTERSUCHUNG DES NATIONALEN KULTURDENKMALS ČERVENÝ KAMEŇ. Auf der Burg Červený Kameň /Bibersburg/ in Častá /Bez. Bratislava-Land/ wurde im J. 1979 der Raum zwischen dem nordöstlichen Parterreflügel der Burg und der im J. 1978 entdeckten Architektur untersucht. Ursprünglich befand sich hier ein Souterrainraum mit Holzbalkendecke, in den ein Treppenhaus führte. Später diente er zum Übergang ins Souterrain der östlichen Bastei der Renaissance-Festung, die im J. 1530 errichtet wurde. Fragmente von gotischer und Renaissancekeramik sowie Renaissancekacheln deuten darauf, dass der Raum um die Mitte des 16. Jh. verschüttet wurde. Der Raum des oberen Burggartens diente vom 16. bis 18. Jh. als unbebaute befestigte Vorburg, ein Teil wurde zum Garten gestaltet. In der Mitte des 18. Jh. wurde der Garten vergrössert und hier eine luxuriöse Reitschule mit einem Pferdestall erbaut, von der sich drei Umfassungsmauern erhalten hatten. Im Wald untersuchte man neben der Grabkapelle der Pálffy-Familie wahrscheinlich die Reste eines Gartenbaues aus der Mitte des 18. Jh.

ПРОДОЛЖЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ НАЦИОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО ПАМЯТНИКА ЧЕРВЕНИ КАМЕНЬ. В замке Червени Камень в с. Часта /рай. Вратислава-видьек/ был в 1979 г. исследован ареал между СВ одноэтажным флигелем замка и обнаруженной в 1978 г. постройкой. Сначала здесь находилось подвальное помещение с деревянным балочным потолком. Входилось в него по лестнице. Позднее помещение служило переходом в подвал восточного бастиона крепости в стиле ренессанса, возведенной после 1530 г. Обломки готической керамики, а также керамики и кафлей эпохи ренессанса указывают на засыпку приблизительно в половине XVI в.

Пространство в верхнем саду замка служило в XVI-XVIII вв. укрепленной примыкающейся к замку частью без зданий, часть ареала была уже тогда превращена в сад. В пол. XVIII в. сад расширили и построили роскошный манеж с конюшней, от которой сохранились три окружные стены. В лесу у могильной капеллы семьи Пальфи были выявлены остатки вероятно садовой архитектуры пол. XVIII в.

PRIESKUM V HONTIANSKYCH MORAVCIACH

Štefan H o l č í k

Pri odvodňovacích prácach pri evanjelickom kostole v Hontianskych Moravciach, v miestnej časti Kostolné Moravce /okr. Levice/, sa narazilo na jamu obsahujúcu veľké množstvo ľudských kostí. Obhliadka nálezu ukázala, že tu bola na mieste stredovekého cintorína /používal sa do konca 19. stor., kostol je z konca 18. stor./ jama - kostnica na ukladanie kostí z porušených hrobov. Jama sa nachádzala severovýchodne od kňazišťa, pri terajšej sakristii. Medzi kosťami boli železné klince, podkovičky a medené či bronzové plechové ozdoby z opaskov s minuskulným nápisom "maria" z 15. storočia. Južne od kostolnej lode sa odvodňovacou ryhou prerezali základy staršej stavby; v ich rozmedzí /dva múry kolmé na južnú fasádu kostola, navzájom vzdialené 400 cm/ sa nenašli hroby, ale stopy maltovej dlážky, zasypané rumom z búraniska. Bola tu pôvodne buď sakristia alebo iná časť kostola, ktorý na lokalite stál už v 13. storočí. Kovové nálezy sú uložené v SNM v Bratislave.

GELÄNDEBEGEHUNG IN HONTIANSKE MORAVCE. Im Areal des aufgelassenen Friedhofs in Kostolné Moravce, Ortsteil von Hontianske Moravce /Bez. Levice/, die sich um eine Kirche aus dem 18. Jh. erstreckte, wurde eine Grube mit einer grossen Zahl von Menschenknochen gefunden. Auf dieser Stelle stand schon im 13. Jh. eine Kirche; die Grube diente als Beinhaus für Knochen aus den vernichteten Gräbern. Die Funde von Metallplättchen mit der Inschrift "maria" befinden sich im Slowakischen Nationalmuseum zu Bratislava.

РАЗВЕДКИ В С. ГОНТЯНСКЕ МОРАВЦЕ. На территории прекратившего существование кладбища вокруг костела XVIII в. в с. Гонтянске Моравце, часть Костолне Моравце /рай. Левице/, была вскрыта яма с большим количеством человеческих костей. На этом месте стояла церковь XIII в., яма служила костником для костей из ликвидированных могил. Находки бляшек с готической надписью "maria" находятся в Словацком национальном музее в Братиславе.

VÝSKUM HRADU ŠÁŠOV A MESTSKÉHO HRADU V KREMNICI

Jozef H o š š o

V roku 1979 nadviazala Okresná pamiatková správa v Žiari nad Hronom historickoarcheologickým výskumom hradu Šášov na predchádzajúce trojročné odpratávanie sutiny z jeho interiérov a začala v areáli mestského hradu v Kremnici, národnej kultúrnej pamiatky, systematický výskum. Obidva výskumy sa realizovali ako súčasť obnovy stojacich architektúr, resp. ruín. Vedením bol poverený autor, externý spolupracovník Okresnej pamiatkovej správy v Žiari nad Hronom.

Pôvod v ruinách zachovaného gotického hradu Šášov v Žiari nad Hronom, časť Šášovské Podhradie /okr. Žiar nad Hronom/, môžeme hľadať už pred 13. storočím. V donačnej listine svätobeňadického opátstva sa v r. 1079 spomína zem "in Susolgi" a v r. 1253 sa po prvý raz stretávame s označením hradu ako "castrum Susolgi", neskôr uvádzaným v písomných prameňoch v znení používanom dodnes.

V r. 1979 boli v severnom trakte horného hradu vyhĺbené dve zisťovacie sondy pod niveletu renesančných prestavieb, zväčša bol odstránený sutinový zával z interiéru paláca vo východnej časti hradu, odkryli sa zvyšky vstupnej brány do predhradia a pod hradom, pri futbalovom hrisku, bola vytýčená sonda naprieč terénnou vyvýšeninou. Zvrstvenie v profiloch sond v severnom trakte horného hradu potvrdilo i na architektúre viditeľné renesančné prestavby. Súčasne sa získali poznatky o najstaršom osídlení hradného kopca. Dôležité pre poznanie materiálnej kultúry obyvateľov stredovekého hradu, ale i dejiny jeho najstaršieho osídlenia sú i nálezy zo sutinového závalu paláca. Najväčšia koncentrácia nálezov s pomiešanými vrstvami sa zistila v sonde pri futbalovom hrisku, na terénnej vyvýšenine, ktorú podľa nálezovej situácie interpretujeme ako smetisko stredovekého hradu.

Najstaršie osídlenie podľa fragmentu okraja šálky, nájdeného na mieste stredovekého smetiska, môžeme predpokladať už koncom neolitu. Ojedinelosť výskytu, nedostačujúco zachovaná výzdoba brázdeným vpichom a bežné tunelovité uško neumožňujú bližšie kultúrne zaradenie tohto pravdepodobne najstaršieho nálezu z hradu Šášov /obr. 48: 9/. V interiéroch horného hradu i na ploche stredovekého smetiska boli početné fragmenty nádob, ktoré podľa hrubozrnného materiálu, formovania v ruke a výzdoby datujeme do mladšej doby rímskej. Charakteristická pre túto keramiku je výzdoba jednoduchou rytou vlnovkou, hustými vrypmi a vpichmi /obr. 48: 8, 10/.

Pre určenie vývoja stredovekej stavby sú zvlášť dôležité fragmenty hrncov s jednoduchým zrezaným okrajom a telom zdobeným nepravidelnou rytou vlnovkou i jednoduchou výzdobou ozubeným kolieskom, datované do 11. a 12. stor. /obr. 48: 6/. Z tohto obdobia pravdepodobne pochádza i väčšina fragmentov dien hrncov, na ktorých boli plastické značky. Otázna je lokalizácia súčasného sídla. V bezprostrednej blízkosti stredovekého hradu je v polohe Hradisko výšinný kužeľovitý hrádok s prstencovým valom, ktorého poloha naznačuje existenciu prechodu gotického hradu na tomto mieste.

Medzi nálezmi z obdobia po postavení gotického hradu prevláda kuchynská keramika /obr. 48: 7/, z ktorej sú i úlomky nádob vyrobených z hliny vypaľujúcej sa do biela. Početné sú aj fragmenty kachlíc, prevažne komorových, ktorých vyhrievacie dosky najčastejšie zdobili figurálne reliéfy, výtvarnou dokonalosťou sa radiace k banskobystrickej kachliarskej dielni.

Medzi kovovými nálezmi sú bežné predovšetkým železné hroty šípov do kuše, ojedinele i luku, takmer výlučne s kužeľovitou tuľajkou a hrotom romboidného prierezu. Fragmenty železných stavebných kovaní, konského postroja, výstroja bojovníkov a pod. sa nachádzali roztrúsené v zásypoch vo všetkých sondách. Ojedinelé nálezy mincí nevybočili z rámca trvania stredovekého hradu.

Historickoarcheologický výskum hradu v Kremnici bol do značnej miery obmedzený stavebnými prácami v jeho areáli. Od budúcich sezón sa očakáva zásadný prínos otázok architektonického vývinu areálu hradu, predovšetkým datovania najstaršej sakrálnej stavby, a overenie situovania pôvodného komorského dvora.

Sondami I a II, vytýčenými pri severovýchodnej strane okrúhlej stavby /označovanej bádateľmi ako rotunda sv. Ondreja alebo krypta z polovice 13. stor./ sa zistili kostrové zvyšky masového pochovania 75 jedincov, pod ktorými sú ďalšie, ešte neodkryté kostry. Jednotné orientovanie hrobov vo vrstvách, úplná absencia výbavy, vzájomné držanie alebo dotýkanie sa pochovaných umožňujú spájať pochovávanie s druhou cholerovou epidémiou v Kremnici /r. 1836/. Ani v jednom prípade sa nezistil hrob, ktorý by mohol súvisieť s predpokladaným cintorínom okolo "rotundy". Nálezy zo sond sú dôkazom planírky v období po 15. stor. i po zbúraní starej radnice koncom minulého storočia.

Stredoveké pochovávanie na cintoríne okolo kostola sv. Kataríny sa zistilo sondami III, IV a V, a to východne od apsidy. Zvyšky základového muriva odkryté v sonde III a IV, pri polygonálnej tzv. baníckej bašte, potvrdzujú hypotézu niektorých bádateľov o zamýšľanej výstavbe lode kostola pri bašte-apside.

Stredoveké pochovávanie sa zistilo i pri južnej strane opevnenia pri čistení interiéru bývalej radnice, ktorú postavili do zwingra hradieb v druhej štvrtine 15. stor. Hroby podbiehali pod základy stavby, podľa čoho ich datujeme najneskôr do prvej štvrtiny 15. stor. Pochovaní na mieste bývalej radnice, podobne ako v sondách III až V, ležali obrátení nohami ku kostolu sv. Kataríny, iba v hroboch pri opevnení boli orientovaní pozdĺž hradby.

Medzi nálezmi prevládali fragmenty kuchynskej a stolovej keramiky, z ktorej relatívne veľké množstvo predstavovali nádoby z hliny vypaľujúcej sa do biela. Väčšiu časť datujeme podľa vyspelej technológie výroby a honosnej výzdoby do druhej polovice 15. stor. /obr. 48: 1, 2, 5/. Tovar importovali do Kremnice v tomto období i neskôr /podľa nádob datovaných do 16. až 18. stor./ z dielní v Gemeri alebo v Novohrade, kde kvalitná surovina umožňovala hrnčiarom dokonalú výrobu a export na vzdialené trhy.

Pôvodom je cudzí i fragment spodnej časti kameninovej nádoby /obr. 48: 3/. Spôsob formovania nôžky ju jednoznačne lokalizuje do Porýnia, odkiaľ sa dostala do Kremnice v 15. stor. /hnedá glazúra povrchu/.

Produktom domácich hrnčiarskych dielní boli okrem bežnej kuchynskej keramiky aj početné skúšobné tégliky, používané pri tavbe farebných kovov.

UNTERSUCHUNG DER BURG SÁŠOV UND DER STÄDTISCHEN BURG VON KREMNICA. Das Bezirksdenkmalamt von Žiar nad Hronom verwirklichte im J. 1979 die erste Etappe der historisch-archäologischen Untersuchung der Burg Sášov in Sášovské Podhradie, Ortsteil von Žiar nad Hronom, sowie der Burg von Kremnica /Bez. Žiar nad Hronom/. Anhand eines vereinzelten Schalenfragmentes aus der Burg Sášov vermutet man schon Ende des Neolithikums die älteste Besiedlung der Fundstelle. Eine grössere Zahl von Keramikfragmenten belegt auch Besiedlung in jüngerer römischer Zeit. Dem Bau der gotischen Burg ging Besiedlung im 11. und 12. Jh. voraus, als der Vorgänger der bisher in Ruinen erhaltenen Burg wahrscheinlich auf dem nahe liegenden Berg in der Flur Hradisko erbaut worden war. Die Wohnkultur und das Lebensniveau in den Räumen der mittelalterlichen Burg dokumentieren zahlreiche Funde von Keramik und Eisengegenständen.

Die archäologische Grabung auf der Burg von Kremnica richtete sich vor allem auf die Feststellung des ältesten Sakralbaues und des ursprünglichen Sitzes des Kammergrafes. Bei der durch Bauarbeiten beschränkten Grabung wurden die Reste einer Massenbestattung /Pestseuche im J. 1836/ und Gräber eines mittelalterlichen Friedhofs abgedeckt. Die unter den Funden am häufigsten vertretene Keramik bestätigt intensive Kontakte mit den Töpferwerkstätten in Novohrad und Gemer. Das Einzelfragment der Fayence-Keramik ist ein Beispiel der Kontakte mit Rheinland /Abb. 48/.

ИССЛЕДОВАНИЯ ЗАМКА ШАШОВ И ГОРОДСКОГО КРЕМЛЯ В КРЕМНИЦЕ. Районное отделение Общества охраны памятников в г. Жяр над Гроном произвело в 1979 г. первый этап историко-археологических исследований замка Шашов в Жяре над Гроном, часть Шашовске Подградье и кремля в г. Кремница /рай. Жяр над Гроном/. По единичному фрагменту чашки из замка Шашов древнейшее поселение этого местонахождения предполагается в конце неолита. Многочисленные фрагменты керамики свидетельствуют также о поселении в позднеримском периоде. Постройке готического замка предшествовало поселение XI-XII вв., когда предшественника дошне сохранившегося развалинами замка построили, вероятно, на близкой горе в урочище Градиско. Культуру быта в пространствах средневекового замка представляют многочисленные находки керамики и железных предметов.

Археологические исследования кремля в г. Кремница направились прежде всего на выявление древнейшего церковного сооружения и первого места пребывания камергера. Строительными работами ограниченным исследованием открылись остатки массового хоронения /чума в 1836 г./ и погребения средневекового кладбища. Среди находок наиболее многочисленна керамика, свидетельствующая об интенсивных контактах с гончарными мастерскими в Новограде и Гемере. Единичная находка каменно-керамической посуды свидетельствует о контактах с Рейнской областью. /Рис. 48./

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V BÍNI

Ivan C h e b e n

V súvise s pokračujúcou reguláciou toku Hrona sa začala na odhumusovanej ploche južne od obce Bíňa /okr. Nové Zámky/ odstraňovať zemina, ktorá sa využíva na zasýpanie starého koryta rieky. Keďže ďalšími zemnými prácami by sa nálezisko zničilo, na jeseň roku 1979 sa začal záchranný výskum.

Lokalita je vľavo od štátnej cesty Bíňa - Štúrovo, na vyvýšenej pravobrežnej terase Hrona, v polohe zvanej Cénapart. Sídliskové objekty sú zahĺbené do sprašového podložia, ktoré tu dosahuje značnú hrúbku a vytvára prudký zráz nad vodným tokom. V južnej časti sa terén mierne zvažuje do údolia Šár, ktorým preteká malý potok. Na tomto mieste je lokalita vo väčšej miere už zničená exploatáciou spraše.

Na začistenej ploche v južnej časti náleziska sa preskúmalo šesť sídliskových objektov a vybrali sa niektoré úseky žľabov, ktorých priebeh sa dal sledovať. Medzi keramickými tvarmi z objektu 1 sa vyskytli zlomky tenkostenných i hrubostenných nádob. Objavila sa aj spodná časť nádoby na plnej nôžke /obr. 49: 2/. Ako výzdobný prvok sa okrem plastickej výzdoby /obr. 49: 7/ uplatňuje i rytá /obr. 49: 1, 3, 5/, ktorú niekedy dopĺňajú plytké jamky /obr. 49: 4, 8/. V jednom prípade tvorí výzdobu veľká rytá špirála /obr. 49: 6/. Kamenné artefakty z objektu predstavujú dve trecie podložky, drvidlo a rohovcová čepieľka.

Z objektu 2 sa získali črepy, vo väčšine prípadov plasticky zdobené /obr. 50: 1-3/. V objekte 3 sa našiel okrem zlomkov tenkostenných nádob kamenný brúsený klinok s poškodeným pracovným ostrím.

Z ďalších objektov /4 a 5/ je iba nevýrazný keramický materiál. Časti nádob patriacich do želiezovskej skupiny, ktoré sú zdobené plastickou i rytou výzdobou /obr. 50: 4/ alebo rytými líniami a plytkými jamkami /obr. 50: 6, 7/, sa vyskytli v objekte 6.

Pretože sa preskúmala iba nepatrná časť plochy lokality, bude sa v záchrannom výskume pokračovať.

RETTUNGSGRABUNG IN BÍŇA. Südlich der Gemeinde Bíňa /Bez. Nové Zámky/ wurden in der Flur Cénapart bei der Erdexploitation Siedlungsobjekte gestört, welche in die rechtsuferige Lössterrasse der Gran eingetieft waren. Im Südteil der Fundstelle wurden sechs Objekte und Rinnen untersucht. Die grösste Vielfältigkeit von Keramikscherben bietete das Objekt 1 /Abb. 49: 1-8; 50: 5/. Scherben mit plastischer Verzierung fanden sich im Objekt 2 /Abb. 1-3/. Das Objekt 6 lieferte Keramik der Želiezovce-Gruppe /Abb. 50: 4, 6, 7/. Ein kleiner geschliffener Steinkeil stammt aus dem Objekt 3.

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В С. БИНЯ. Южнее с. Виня /рай. Нове Замки/, в урочище Ценапарт эксплуатацией земли были разрушены селищные объекты, углубленные в лессовую правобережную террасу р. Грон. В южной части местонахождения были прослежены шесть объектов и желоба. Богатейшим керамическими обломками оказался объект № 1 /рис. 49: 1-8; рис. 50: 5/. Рельефным орнаментом украшенные обломки были найдены в объекте № 2 /рис. 50: 1-3/. Керамика желъезовской группы встречалась в объекте № 6 /рис. 50: 4, 6, 7/. Шлифованный небольшой каменный клин был найден в объекте № 3.

ANTROPOLOGICKÝ ROZBOR KOSTIER ZO ŠAMORÍNA

Július J a k a b

Archeologickým výskumom neskororománskeho kostola z 13. storočia a jeho blízkeho okolia v Šamoríne, časti Mliečno, polohe Šamot /okr. Dunajská Streda/, sa získal okrem iného antropologický kostrový materiál zo sedemnástich hrobov. Dvojhrob ani viachrob sa nevyskytol. Hroby sa zistili len v troch sondách /I, II a V/. V opise kostier sa uvádzajú iba kategórie, ktoré v závislosti od stupňa zachovalosti kostier bolo možné hodnotiť. /Obr. 51-53./

Archeologické zhodnotenie lokality je v príspevku M. Hanuliaka, vedúceho výskumu /s. 61/.

SONDA I

H r o b 1 - dieťa, infans I /0-1 mesiac/

Morfologické hodnotenie: Úlomky lebky a poškodené kosti postkraniálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov.

H r o b 2 - pravdepodobne muž, dospelý

Morfologické hodnotenie: Zachovali sa len kosti podkolennej časti pravej dolnej končatiny. Sú robustnej stavby s mohutne vytvoreným svalovým reliéfom.

H r o b 3 - muž, maturus /40-50 rokov/

Morfologické hodnotenie: Veľmi poškodené kránium je robustnej stavby s mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránia je sfenoidný a lícne oblúky sú fenozygické. Oblúk lebečnej klenby je stredne vysoký a steny záhlavia sú k báze lebky zbiehavé. Glabella /Broca/ je IV. stupňa, tuberculum marginale výrazné, čelo klenuté, tubera frontalia stredné, protuberantia occipitalis externa /Broca/ 2, tvárový reliéf plochý, prominencia nosa bola pravdepodobne stredná, processus mastoidei sú malé, profil záhlavia je plochý, spina nasalis ant. /Broca/ 3/?/, brada prominuje stredne a zhryz je labidontný. Očnice sú prechodného tvaru, stredne vysoké s oblou laterálnou časťou horného okraja, apertura piriformis je vysoká, stredne široká, tvar jej spodného okraja /Hovorka/ - 4, fossae caninae sú plytké a tubera mentalia stredne veľké. Spinu mentalis tvoria tŕne, zuboradia oboch čeľustí sú parabolické, sklovina zubov je popraskaná, abrázia slabá a miskovitá.

Anomálie a patologické zmeny: ossa Wormiana, zväčšené foramen mentale /bilat. Ø 5 mm/; paradentosis diffusa, cystis alveolaris et caries M_1 vľavo hore.

Veľmi poškodené kosti neúplného postkraniálneho skeletu sú robustnej stavby s mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Sacrum je stredne dlhé, stredne široké a málo prehnuté. Sulcus praeauricularis pravdepodobne nebol vytvorený, incisura ischiadica major je stredne ostrá, spina ischiadica tupá, foramen obturatum trojuholníkovitý a angulus subpubicus veľmi ostrý.

Patologické zmeny: spondylosis deformans universalis.

Metrické hodnotenie: Aristenkefalné /Welcker I - 1775 cm^3/ neurokránium je ultrabrachykránne /90,1/, hypsikránne /84,1/ a metriokránne /93,3/. Splanchnokránium je euryprozopné /82,4/ a mezénne /50,0/. Pravá očnica chamekonchná /72,7?/, ľavá mezokonchná /78,6?/. Nosový otvor mezorinný /47,0/, čeľusť brachyuranná /142,2/ a ortognátna /90,1/.

Pravý femur je pilastrický /100,0/ a hyperplatymérny /74,3/, ľavý nepilastrický /96,7/ a platymérny /75,7/. Bol nadstrednej postavy /Manouvrier; 168,9 cm/.

H r o b 4 - pohlavie neurčené, adultus /30-40 rokov/

Morfologické hodnotenie: Mierne postmortálne deformované, veľmi poškodené neurokránium je gracilnej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Lícne oblúky sú kryptozygické. Oblúk lebečnej klenby je nízky a steny záhlavia sú k báze lebky zbiehavé. Glabella - II, tuberculum marginale nevytvorené, čelo kolmé, tubera frontalia stredné, protuberantia occipitalis ext. - 1, tvárový reliéf stredne výrazný, prominencia nosa malá, processus mastoidei malé, profil záhlavia klenutý, spina nasalis ant. - 2, brada prominuje stredne a zhryz je psalidontný. Očnice sú hranaté a nízke. Laterálna časť ich horného okraja je prechodného typu. Apertura piriformis je nízka, široká, tvar jej spodného okraja - 4, fossae caninae sú hladké a tubera mentalia stredne veľké. Spina mentalis je vytvorená vo forme veľkej drsnatiny, zuboradie maxily bolo pravdepodobne v tvare U, mandibula má zuboradie parabolické, sklovina je popraskaná, abrázia stredne intenzívna, plošného typu.

Anomálie a patologické zmeny: sutura metopica supranasalis, zväčšené foramen mentale /dext. Ø 6 mm; sin. Ø 5 mm/, paradentosis partialis gravis, cystis radicularis I_2 vpravo hore, P_2 vpravo dolu a M_1 vľavo dolu, caries M_1 vpravo dolu.

Veľmi poškodené, až fragmentárne kosti neúplného postkraniálneho skeletu sú strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Metrické hodnotenie: Pravdepodobne oligenkefalné /1268? cm^3/ neurokránium bolo pravdepodobne hyperbrachykránne /85,1?/, je hypsikránne /75,2/ a pravdepodobne metriokránne /92,7?/. Splanchnokránium je mezoprozopné /86,0/ a mezénne /52,9/. Pravá očnica je mezokonchná /76,9/, ľavá chamekonchná /75,0/, nosový otvor chamerinný /54,5/ a čeľusť mezognátna /100,0/.

H r o b 5 - dieťa, infans II /3-5 rokov/

Morfologické hodnotenie: Postmortálne deformované korodované úlomky lebky sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov. Glabella - I, čelo kolmé, tubera frontalia prominujúce, protuberantia occipitalis ext. - 0, spina nasalis ant. - 2 a brada prominuje slabo. Laterálna časť horného okraja očníc je ostrá, apertura piriformis bola pravdepodobne nízka a je široká, tvar jej spodného okraja - I a tubera mentalia sú malé. Spinu mentalis tvorí nízka drsnatina, zuboradie oboch čeľustí je parabolické, sklovina zubov popraskaná a abrázia veľmi slabá.

Anomálie: sutura metopica supranasalis, cribra orbitalia bilat.

Takmer nepoškodené kosti neúplného postkraniálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov.

H r o b 6 - dieťa, infans III /8-10 rokov/

Veľmi poškodené, korodované kránium s mierne postmortálne deformovaným neurokrániom je gracilné so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránia je sféroidný a lícne oblúky kryptozygické. Oblúk lebečnej klenby je nízky a steny záhlavia k báze lebky zbiehavé. Glabella - I, tuberculum marginale je vytvorené, čelo klenuté, tubera frontalia stredné, protuberantia occipitalis ext. - 0, tvárový reliéf stredný, prominencia nosových kostí stredná, processus

mastoidei malé, profil záhlavia plochý, spina nasalis ant. - 1, brada prominuje slabo a zhryz bol pravdepodobne psalidontný. Očnice sú prechodného tvaru, stredne vysoké a laterálna časť ich horného okraja je prechodného typu. Apertura piriformis je nízka a tvar jej spodného okraja - 1. Fossae caninae sú plytké a tubera mentalia malé. Spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina, zuboradie oboch čeľustí je parabolické, sklovina zubov popraskaná a abrázia veľmi slabá.

Anomálie a patologické zmeny: cribra orbitalia bilat., zväčšené foramina mentalia /dext. - Ø 5 mm, sin. Ø 4 mm/, caries m_1 a m_2 vľavo dolu.

Veľmi poškodený postkraniálny skelet je gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Metrické hodnotenie: Neurokránium je ultrabrachykránne /91,8?/, hypsikránne /75,5?/ a tapeinokránne /82,2?/. Splanchnokránium je mezoprozopné /88,3/ a lepténne /55,8/. Očnice sú mezokonchné /dext. 78,0; sin. 80,0/, nosový otvor hyhyperchamerinný /60,5/, čeľusť brachyuranná /132,6/ a prognátna /104,3/.

Podľa metrického hodnotenia femury sú pilastrické /dext. 123,5, sin. 122,2/ a platymérne /dext. 82,6, sin. 83,3/. Tíbie sú v strede /dext. 75,0, sin. 76,2/ i pri foramen nutricium /bilat. 78,3/ výrazne euryknémne.

H r o b 7 - dieťa, infans III /6-7 rokov/

Morfologické hodnotenie: Poškodené kránium je mierne postmortálne deformované a neurokránium je výrazne asymetrické, gracilnej stavby so slabým rozvojom reliéfu svalových úponov. Obrys neurokránia je sfenoidný a lícne oblúky kryptozygické. Oblúk lebečnej klenby je stredne vysoký a steny záhlavia sú k báze lebky zbiehavé. Glabella - I, tuberculum marginale nie je vytvorené, čelo je kolmé, tubera frontalia prominujú, protuberantia occipitalis ext. - 0, tvárový reliéf je stredný, processus mastoidei malé, profil záhlavia klenutý, spina nasalis ant. 3, profil brady prominuje slabo a zhryz je psalidontný. Očnice sú prechodného tvaru, vysoké a laterálna časť ich horného okraja je ostrá. Apertura piriformis je nízka, široká a tvar jej spodného okraja je typu 2. Fossae caninae sú plytké a tubera mentalia malé. Spinu mentalis tvorí nízka drsnatina, zuboradia čeľustí sú parabolické, sklovina zubov popraskaná, mliečne zuby sú len veľmi málo abradované.

Anomália: cribra orbitalia bilat., zväčšené foramen mentale /dext. Ø 4 mm/.

Takmer nepoškodené kosti neúplného postkraniálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Metrické hodnotenie: Neurokránium je ultrabrachykránne /94,3?/, hypsikránne /81,1?/ a tapeinokránne /86,0?/. Splanchnokránium je hypereuryprozopné /70,7/ a hypereuryénne /41,5/. Pravá očnica je mezokonchná /79,5/, nosový otvor hyperchamerinný /58,3/, čeľusť brachyuranná /171,9/ a mezognátna /101,2?/.

H r o b 8 - dieťa, infans II /3-4 roky/

Morfologické hodnotenie: Kalva a fragmenty lebky sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránia je sfenoidný a lícne oblúky sú kryptozygické. Oblúk lebečnej klenby je nízky a steny záhlavia sú k báze lebky zbiehavé. Glabella - I, tuberculum marginale nevytvorené, čelo kolmé, tubera frontalia prominujúce, protuberantia occipitalis ext. - 1, processus mastoidei veľmi malé, profil záhlavia klenutý, spina nasalis ant. - 2, profil brady prominuje slabo a zhryz je labidontný. Laterálna časť horného okraja očníc prechodného typu, spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina, zuboradia čeľustí sú parabolické a sklovina zubov je popraskaná.

Anomálie a patologické zmeny: ossa Wormiana, sutura metopica supranasalis, cribra orbitalia bilat., caries i_1 obojstranne a i_2 vpravo hore a m_1 obojstranne dolu.

Takmer nepoškodené kosti postkraniálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Metrické hodnotenie: Neurokránium je hyperbrachykránne /85,7/.

Podľa numerickej hodnoty je pravý femur pilastrický /100,0/, ľavý nepilastrický /91,7/ a oba femury sú platymérne /dext. 75,0, sin. 80,0/. Pravá tíbia je v strede /90,9/ i pri foramen nutricium /85,7/ výrazne euryknémna.

P o r u š e n ý h r o b - žena, juvenis /18-20 rokov/

Morfologické hodnotenie: Zachovali sa len úlomky neúplného postkraniálneho skeletu. Sú gracilnej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Sacrum je krátke, široké a málo prehnuté. Sulcus je krátke, široké a málo prehnuté. Sulcus praeauricularis je široký, stredne hlboký a incisura ischiadica major je málo ostré.

Metrické hodnotenie: Ľavá tíbia je v strede /76,0/ i pri foramen nutricium výrazne euryknémna /75,0/.

SONDA II

H r o b 1 - muž, adultus /30-40 rokov/

Morfologické hodnotenie: Neúplné, veľmi poškodené kránium je robustnej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránia je elipsovitý a lícne oblúky sú kryptozygické. Oblúk lebečnej klenby je vysoký a steny záhlavia sú k báze lebky zbiehavé. Glabella - III, tuberculum marginale nie je vytvorené, čelo je klenuté, tubera frontalia vytvorené, protuberantia occipitalis ext. - 2, tvárový reliéf výrazný, processus mastoidei veľké, profil záhlavia klenutý, spina nasalis ant. - 3, profil brady prominuje slabo a zhryz je psalidontný. Očnice sú okrúhleho tvaru, vysoké, laterálna časť ich horného okraja je oblá. Apertura piriformis je stredne široká a tvar jej spodného okraja je 4. typu. Fossae caninae sú hlboké a tubera mentalia veľké. Spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina, zuboradie oboch čeľustí je parabolické, sklovina zubov popraskaná a abrázia slabá, plošného typu.

Anomálie a patologické zmeny: predčasná abliterácia suturae sagittalis po celej dĺžke, zväčšené foramen mentale vpravo /Ø 7 mm/, zväčšený zubný kameň na bukálnej strane frontálnych zubov sánky a na všetkých zuboch maxily, paradentosis partialis, cystis radicularis et caries P_2 vpravo hore, caries M_1 vľavo dolu.

Úlomky kostí neúplného postkraniálneho skeletu sú robustnej stavby, s mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Metrické hodnotenie: Aristenkefalné neurokránium /1528 cm^3/ je hyperdolichokránne /69,6/, ortokránne /72,7/ a akrokránne /104,4/. Splanchnokránium je hyperleptoprozopné /96,9/ a lepténne /56,6/. Nosový otvor je mezorinný /48,1/, maxila brachyuranná /128,6/ a ortognátna /96,4/.

SONDA V

H r o b 1 - žena, juvenis /18-20 rokov/

Morfologické hodnotenie: Takmer nepoškodené kránium je gracilnej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Obrys lebky je ovoidný a líc-

ne oblúky sú kryptozygické. Klenba lebky je stredne vysoká a steny záhlavia sú k báze lebky zbiehavé. Glabella - II, tuberculum marginale vytvorené, čelo kolmé, tubera frontalia prominujúce, protuberantia occipitalis ext. - O, tvárový reliéf plochý, prominencia nosa stredná, processus mastoidei stredne veľké, profil záhlavia plochý, spina nasalis ant. - 2, profil brady prominuje slabo a zhryz je hyatodontný. Vo frontálnej norme majú očnice hranatý tvar, sú stredne vysoké a laterálna časť ich horného okraja je ostrá. Apertura piriformis je nízka a široká a tvar jej spodného okraja je typu 4. Fossae caninae sú hlboké a tubera mentalia stredne veľké. Spinu mentalis tvorí nízka drsnatina, zuboradia oboch čeľustí sú parabolické a veľmi málo abradované zuby majú popraskanú sklovinu.

Anomálie a patologické zmeny: ossa Wormiana, os epiptericum bipartitum lat. sin., cribra orbitalia lat. sin., výrazná alveolárna prognácia, zväčšený zubný kameň na bukálnej strane dolných hryzákov, paradentosis partialis pri P_1 vľavo a P_2 obojstranne dolu, cystis alveolaris P_2 vpravo hore.

Takmer nepoškodené kosti postkraniálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Sulcus praeauricularis je úzky a plytký. Incisura ischiadica major je málo ostrá a foramen obturatum má oválny tvar.

Metrické hodnotenie: Euenkefalné neurokránium /1260 cm³/ je hyperbrachykránne /85,8/, hypsikránne /76,5/ a tapeinokránne /89,2/. Splanchnokránium je mezoprozopné /85,0/ a euryénne /48,7/. Očnice sú chamekonchné /dext. 75,0, sin. 73,2/, nosový otvor hyperchamerinný /59,5/, čeľusť brachyuranná /129,5/ a prognátna /103,3/.

Femury sú nepilastrické /bilat. 95,0/ a hyperplatymérne /dext. 72,0, sin. 69,2/. Ľavá tíbia je v strede platyknémna /62,5/, pravá je v strede /64,0/ a obe pri foramen nutricium sú mezoknémne /bilat. 69,2/. Výška postavy vypočítaná z dĺžky femurov bola veľmi malá /130,4 cm/.

H r o b 2 - muž, adultus /20-30 rokov/

Morfologické hodnotenie: Zachovalo sa len veľmi poškodené kalvárium. Je strednej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Obrys neurokránia je sféroidný a lícne oblúky sú kryptozygické. Oblúk lebečnej klenby je vysoký a steny záhlavia sú k báze lebky zbiehavé. Glabella - III, tuberculum marginale je vytvorené, čelo klenuté, tubera frontalia sú stredné, protuberantia occipitalis ext. - 3, processus mastoidei sú malé a profil záhlavia je plochý. Pravá očnica je okrúhla a vysoká, s oblou laterálnou časťou jej horného okraja a fossae caninae sú hlboké. Sklovina zubov je popraskaná a abrázia malého stupňa je miskovitého typu.

Anomálie: ossicula Wormiana, os epiptericum lat. dext., ossiculum bregmaticum, cribra orbitalia bilat.

Metrické hodnotenie: Aristenkefalné neurokránium /1480 cm³/ je hyperbrachykránne /86,0/, hypsikránne /77,9/ a tapeinokránne /75,3/. Pravá očnica je hypsokonchná /85,7/.

H r o b 3 - žena, maturus /40-50 rokov/

Poškodené kránium je gracilnej stavby so stredne rozvinutým reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránia je pentagonoidný a lícne oblúky sú kryptozygické. Klenba lebky tvorí stredne vysoký oblúk a steny záhlavia sú k báze lebky rovnobežné. Glabella - II, tuberculum marginale výrazne vytvorené, čelo klenuté, tubera frontalia stredné, protuberantia occipitalis ext. - 1?, tvárový reliéf bol pravdepodobne stredný, processus mastoidei malé, profil záhlavia klenutý, spina nasalis ant.

- 3, profil brady prominuje silne. Očnice sú prechodného tvaru, vysoké, s oblou laterálnou časťou ich horného okraja. Apertura piriformis bola pravdepodobne vysoká a je stredne široká. Tvar spodného okraja ap. piriformis - 3, fossae caninae sú plytké a tubera mentalia sú malé. Spinu mentalis tvoria tŕne, zuboradia oboch čeľustí sú parabolické a sklovina zubov je popraskaná. Abrázia zubov je plošného typu a rôznej intenzity, od stredného stupňa cez veľkú až po kŕčik zuba.

Anomálie a patologické zmeny: ossa Wormiana, zväčšené foramen mentale bilat. /dext. Ø 8 mm, sin. Ø 9 mm/, intravitálna strata všetkých zubov maxily, paradentosis diffusa gravis, caries P_1 vpravo dolu a M_2 obojstranne dolu.

Fragmenty kostí postkraniálneho skeletu sú strednej stavby so stredne vyvinutým reliéfom svalových úponov. Sulcus praeauricularis je široký a stredne hlboký. Incisura ischiadica major je málo ostrá.

Patologické zmeny: spondylosis deformans universalis, spondylarthrosis lumbalis, fractura diaphysae ulnae dext. et sin.

Metrické hodnotenie: Aristenkefalné neurokránium /1365? cm^3/ je brachykránne /84,3/, ortokránne /73,2/ a tapeinokránne /86,9/. Obe očnice sú hypsikránne /dext. - 90,2, sin. - 90,8/. Nosový otvor je leptorinný /44,9/.

Pravý femur je nepilastrický /96,4/, ľavý pilastrický /103,8/, oba sú platymérne /dext. - 76,7, sin. - 75,9/.

H r o b 4 - dieťa, infans III /6-7 rokov/

Veľmi poškodené kránium je gracilnej stavby, so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Neurokránium má pentagonoidný obrys a lícne oblúky sú kryptozygické. Oblúk klenby lebky je nízky a steny záhlavia sú k báze lebky zbiehavé. Glabella - I, tuberculum marginale nie je vytvorené, čelo je kolmé, tubera frontalia prominujúce, protuberantia occipitalis ext. - 0, tvárový reliéf je plochý, prominencia nosových kostí stredná, processus mastoidei sú malé, profil záhlavia je plochý, spina nasalis ant. - 2, profil brady prominuje slabo. Očnice sú okrúhleho tvaru, vysoké, laterálna časť ich horného okraja je ostrá. Apertura piriformis je stredne vysoká i stredne široká. Tvar spodného okraja apertury piriformis - 2, fossae caninae sú plytké a tubera mentalia malé. Spina mentalis je plochá, zuboradia čeľustí sú parabolické a mliečne zuby sú len veľmi málo obrúsené.

Anomálie: ossa Wormiana, os epiptericum lat. sin., sutura metopica supranasalis, cribra orbitalia lat. dext.

Takmer nepoškodený postkraniálny skelet je gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Metrické hodnotenie: Hyperbrachykran /86,5/, hypsikonch /94,4?/.

Podľa hodnôt indexov sú oba femury pilastrické /dext. 103,3, sin. 106,2/, pravý je eurymérny /85,0/ a ľavý platymérny /81,0/. Tíbie sú v strede /bilat. 76,5/ a pravá i pri foramen nutricium /71,4/ euryknémne. Ľavá tíbia je pri foramen nutricium mezoknémna /68,2/.

H r o b 5 - muž, maturus /50-60 rokov/

Nepoškodené kránium je strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránia je sféroidný a lícne oblúky sú kryptozygické. Oblúk lebečnej klenby je stredne vysoký a steny záhlavia sú k báze lebky zbiehavé. Glabella - IV, tuberculum marginale je výrazné, čelo klenuté, tubera frontalia sú strednej veľkosti, protuberantia occipitalis ext. - 2, tvárový reliéf je výrazný,

prominencia kostí nosa stredná, processus mastoidei sú stredne veľké, profil záhlavia je klenutý, spina nasalis anterior 5, profil brady prominuje silne a zhryz je labidontný. Hranaté očnice sú stredne vysoké, laterálna časť ich horného okraja je oblá, apertura piriformis je stredne vysoká a stredne široká, tvar jej spodného okraja - 3, fossae caninae plytké a tubera mentalia stredne veľké. Spina mentalis má tvar hrebeňa, zuboradia oboch čeľustí sú parabolické. Zuby majú popraskanú sklovinu, sú až ku krčku výrazne obrúsené a abrázia je miskovitého typu.

Anomálie a patologické zmeny: ossa Wormiana, zväčšené foramen mentale lat. dext. /Ø 5 mm/, cribra orbitalia bilat., paradentosis diffusa, cystis alveolaris M_2 vľavo hore, cystis radicularis et caries C a P_1 vľavo hore.

Takmer nepoškodené kosti postkraniálneho skeletu sú robustnej stavby s mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Sacrum je stredne široké a bolo pravdepodobne málo prehnuté. Sulcus praeauricularis je úzky a plytký, incisura ischiadica major je stredne ostrá, spina ischiadica je tupá, foramen obturatum má oválny tvar a angulus subpubicus je stredne ostrý.

Anomálie a patologické zmeny: náznak foramen arcuale lat. dext., spina bifida S_1, spondylosis deformans thoracalis et lumbalis.

Metrické hodnotenie: Aristenkefalné neurokránium /1476 cm³/ je brachykránne /83,0/, hypsikránne /75,1/ a tapeinokránne /90,5/. Splanchnokránium je leptoprozopné /90,5/ a lepténne /56,2/. Očnice sú mezokonchné /dext. 82,9, sin. 83,3/, nosový otvor je mezorinový /48,1/, maxila brachyuranná /134,1/ a ortognátna /93,8/.

Femury sú pilastrické /dext. 114,3, sin. 107,1/ a platymérne /dext. 77,1, sin. 80,0/. Pravá tíbia je v strede diafýzy mezoknémna /65,6/ a pri foramen nutricium platyknémna. Ľavá tíbia je v strede euryknémna /71,0/ a pri foramen nutricium mezoknémna /67,6/. Výška postavy bola podstredná /163,6 cm/.

H r o b 6 - žena, senilis /60-70 rokov/

Morfologické hodnotenie: Veľmi poškodené kránium s postmortálne výrazne deformovaným neurokrániom v okcipitálnej časti je strednej stavby so stredne mohutným reliéfom svalových úponov. Lícne oblúky sú fenozygické. Oblúk lebečnej klenby je nízky. Glabella - II, tuberculum marginale je výrazné, čelo klenuté, tubera frontalia sú stredne veľké, tvárový reliéf bol pravdepodobne stredne výrazný, prominencia nosových kostí je stredná, spina nasalis anterior - 3 a profil brady prominuje silne. Okrúhle očnice sú vysoké, s oblou laterálnou časťou ich horného okraja. Apertura piriformis je stredne vysoká a široká, tvar jej spodného okraja - 4. Fossae caninae sú plytké a tubera mentalia malé. Spinu mentalis tvorí nízka drsnatina, zuboradia oboch čeľustí sú parabolické. Sklovina zubov je popraskaná, abrázia stredná, plošného typu.

Anomálie a patologické zmeny: zväčšené foramen mentale lat. sin. /Ø 4 mm/, cribra orbitalia bilat., torus palatinus totalis, paradentosis diffusa gravis, cystis alveolaris I_1 vľavo hore, cystis radicularis C, P_1 vľavo hore, caries I_2 vľavo dolu, C vpravo hore a vľavo dolu, P_1 vľavo hore a M_2 vpravo hore.

Poškodené kosti postkraniálneho skeletu sú strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Sacrum je stredne dlhé, široké a málo prehnuté. Sulcus praeauricularis je široký a plytký. Incisura ischiadica major je málo ostrá, spina ischiadica tupá, foramen obturatum oválny a angulus subpubicus málo ostrý.

Patologické zmeny: arthrosis articuli iliosacralis lat. sin., spondylarthrosis lumbalis, spondylosis deformans thoracalis et lumbalis.

Metrické hodnotenie: Horná tvár je mezénna /51,5?/, očnice sú hypsikonchné /dext. 86,0, sin. 88,4/, nosový otvor chamerinný /52,7/ a maxila brachyuranná /139,5/.

Pravý femur je pilastrický /107,4/ a hyperplatymérny /71,9/. Ľavý femur je nepilastrický /96,6/ a platymérny /75,8/. Výška postavy bola nadstredná /156,8 cm/.

H r o b 7 - dieťa, infans III /10-11 rokov/

Morfologické hodnotenie: Zachované kalvárium je gracilné so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránia je ovoidný a lícne oblúky sú kryptozygické. Oblúk lebečnej klenby je vysoký a steny záhlavia sú k báze lebky zbiehavé. Glabella - I, tuberculum marginale nie je vytvorené, čelo je kolmé, tubera frontalia sú prominujúce, protuberantia occipitalis ext. - O, prominencia nosových kostí je veľká, processus mastoidei sú malé, profil záhlavia je klenutý a spina nasalis ant. - 4. Okrúhle očnice sú vysoké a laterálna časť ich horného okraja je ostrá. Apertura piriformis je stredne vysoká a stredne široká, tvar spodného okraja ap. piriformis - 3 a fossae caninae sú plytké. Zuboradie maxily je parabolické, sklovina zubov je popraskaná a abrázia veľmi slabá.

Anomálie: ossa Wormiana, os epiptericum lat. sin., cribra orbitalia bilat.

Takmer nepoškodené kosti neúplného postkraniálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Metrické hodnotenie: Neurokránium /kapacita 1282 cm³/ je brachykránne /82,8/, ortokránne /74,0/ a tapeinokránne /89,3/. Horná tvár je mezénna /51,3/, očnice hypsikonchné /dext. 85,0, sin. 87,2/, nosový otvor chamerinový /55,0/, maxila brachyuranná /141,5/ a ortognátna /94,2/.

Dovedna sa zhodnotili kostrové zvyšky sedemnástich jedincov. Sedem kostier bolo detských, päť patrilo mužom, štyri ženám a v jednom prípade išlo o jedinca neurčeného pohlavia v adultnom veku. Lebky sa zachovali väčšinou ako veľmi poškodené, postkraniálne skelety boli prevažne v nepoškodenom stave.

Na základe metrického hodnotenia sú neurokránia prevažne aristenkefalné a všetky sú brachykránne /okrem jednej hyperdolichokrannej - sonda II, hrob 1/. Väčšina lebiek je zároveň hypsi- a tapeinokránna. Splanchnokránia sú najčastejšie mezoprozopné, ale rovnomerne sú zastúpené aj eury- a leptoprozopné. Zároveň sú väčšinou mezénne a lepténne. Nosový otvor je rovnomerne zastúpený mezo-, chame- a hyperchamerinným typom. Očnice sú najčastejšie mezo- a hypsikonchné. Čeľuste sú prevažne ortognátne a maxily brachyuranné.

Podľa metrických hodnôt je väčšina femurov pilastrická a platymérna. Takmer všetky tíbie sú v strede euryknémne, pri foramen nutricium sú prakticky rovnako zastúpené eury- i mezoknémne. Výška postavy sa v súbore vypočítala len v štyroch prípadoch, dva razy bola nadstredná, raz podstredná a malá.

Kvalita i rozsah anomálií a patologických zmien v súbore sa nevymykajú z rámca bežných nálezov v populáciách zo stredoveku. Za zmienku však stojí vysoký výskyt cribra orbitalia na stropoch očníc /58,8 %/. Zistili sa na lebkách dvoch mužov, dvoch žien a šiestich detí. I keď ide o mimoriadne vysoký výskyt tejto anomálie v skúmanom súbore, potvrdenie záveru o príbuzenských vzťahoch medzi pochovanými na pohrebisku by si vyžadovalo špeciálny rozbor materiálu.

ANTHROPOLOGISCHE ANALYSE VON SKELETTEN AUS ŠAMORÍN. Die archäologische Untersuchungen der spätromanischen Kirche aus dem 13. Jh. und ihrer nahen Umgebung in Mliečno, Ortsteil von Šamorín /Bez. Dunajská Streda/, Flur Šamot, bietete ausser anderem Skelettmaterial aus 17 Gräbern. Zwei- oder Mehrgräber sind nicht vorgekommen. In der Skelettbeschreibung wurden nur diejenigen Kategorien angegeben, welche der Erhaltungszustand des Materials auszuwerten ermöglichte. Sieben Skelette gehören Kindern, fünf Männern, vier Frauen an und in einem Fall geht es um einen Erwachsenen unbestimmten Geschlechts. Die meisten Schädel sind aristenkefal /Welcker I/, brachy-, hypsi- und tapeinokran, mesoprosop, mes- und lepten, breitnasig, mit meso- und hypsikonchen Augenhöhlen, orthognatem und brachyuranischem Kiefer. Die Femora sind überwiegend platymer und mit Pilaster gebildet. Die Tibia sind am öftesten in der Mitte deutlich euryknem und beim Foramen nutricium praktisch so oft eury- wie mesoknem. Die Gestalt /Manouvrier/ ist zweimal übermittelgross, einmal untermittelgross und einmal klein. Von den Anomalien ist ein ausergewöhnlich hohes Vorkommen des Cribra orbitalia /58,8%/ zu erwähnen. /Abb. 51-53./

АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СКЕЛЕТОВ ИЗ С. ШАМОРИН. Археологические исследования позднероманской церкви XIII в. и ее окрестностей в с. Шаморин, часть Мльечно, урочище Шамот /рай. Дунайска Стреда/ дали скелетный антропологический материал из 17 погребений. Двойное или коллективное захоронения не встретились. В описании скелетов приведены только категории, которым позволило дать оценку сохранение материала. Семь скелетов было детских, пять мужских, четыре женских и один - неопределимого пола. Большинство скелетов аристенкефальных /Welcker I/, брахи-, гипси- и тапеинокранных, мезопрозопных, мез- и лептенных с камеринным посовым отверстием, мезо- и гипсиконхными глазницами, орфогнатной и брахиуранной челюстью. Бедренные кости преимущественно пилястрические и платимерные. Малые берцовые кости в середине своей длины наиболее часто выразительно эвриknемные и у foramen nutricium в равной мере эври- и мезокнемные. Рост индивидуумов /Manouvrier/: в двух случаях - надсредний, в одном случае - подсредний и в одном малый. Из аномалий надо упомянуть о чрезвычайном наличии cribra orbitalia /58,8 %/. /Рис. 51-53./

KOSTRY Z MIKOVHO DVORA V NITRE

Július J a k a b

V polohe Mikov dvor v Nitre sa pri záchrannom výskume archeologických objektov odkryli v roku 1979 ďalšie dva kostrové hroby /9 a 10/. Rovnako ako predchádzajúce /Jakab 1980/ ich možno datovať do obdobia slovanského osídlenia územia Nitry.

Nálezové okolnosti oboch hrobov sú opísané v predbežnej nálezovej správe č. 9069/79 /Archeologický ústav SAV v Nitre/.

H r o b 9 - pravdepodobne muž, adultus /30-40 rokov/

Lebka sa zachovala vo forme malých úlomkov niektorých kostí neurokránia. Sú strednej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Neúplnosť a malé rozmery fragmentov neumožnili hodnotenie morfologických ani metrických znakov.

Kosti neúplného postkraniálneho skeletu sa zachovali vo veľmi poškodenom stave. Sú strednej stavby so stredne vyvinutým reliéfom svalových úponov. Sacrum je dlhé, stredne široké a málo prehnuté. Foramen obturatum je oválny. Femury sú pilastrické /dext. 107,7, sin. 100,0/ a hyperplatymérne /dext. 71,0, sin. 68,8/. Pravá tíbia je v strede mezoknémna /65,5/, ľavá euryknémna /70,4/. Pri foramen nutricium sú obe tíbie opäť euryknémne /bilat. 73,3/. Vypočítaná výška postavy je malá /159,1 cm/.

H r o b 10 - dieťa, infans I /plod - novorodenec/

Veľmi skorodované fragmenty lebky a poškodené kosti postkraniálnej kostry sú veľmi gracilnej stavby s veľmi slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Antropologické zhodnotenie kostrových zvyškov ďalších dvoch jedincov z tejto lokality je skromným príspevkom ku kompletizácii poznatkov o slovanskej fáze osídlenia územia Nitry.

L i t e r a t ú r a

JAKAB, J. 1980: Zhodnotenie ľudských kostier z Mikovho dvora v Nitre. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 120-123.

SKELETTE AUS MIKOV DVOR IN NITRA. In der Flur Mikov dvor in Nitra /Bez. Nitra/ wurden weitere Skelettgräber /9 und 10/ abgedeckt. Sie gehören so wie die vorangehenden in die slawische Zeit. Im Grab 9 lag ein Mann im adulten Alter und im Grab 10 ein Kind im perinatalen Alter. Die anthropologische Auswertung der Skelettreste ist ein bescheidener Beitrag zur Kompletisierung der Kenntnisse über die slawische Phase der Besiedlung des Nitra-Gebietes.

СКЕЛЕТЫ С МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ МИКОВ ДВОР В НИТРЕ. В Нитре в урочище Миков двор /рай. Нитра/, были открыты два новых погребения с трупоположением /9 и 10/; они, подобно предшествующим, относятся к славянскому периоду. В погребении 9 был захоронен мужчина зрелого возраста и в погребении 10 - ребенок перинатального возраста. Антропологическая оценка остатков скелетов представляет собой скромный вклад в дополнение сведений о славянской фазе поселения территории г. Нитра.

VÝSLEDKY ZÁCHRANNÉHO ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU V TREBIŠOVE

Ľubomíra K a m i n s k á

V máji 1979 sa porušilo pri kopaní ryhy na vodovodné potrubie na Okresnej stanici mladých prírodovedcov v Trebišove /okr. Trebišov/ niekoľko kostrových hrobov a obnažila sa časť kamennej architektúry. Záchranný archeologický výskum od 11. 6. do 10. 8. 1979 tu realizovalo Okresné vlastivedné múzeum v Trebišove za podpory Archeologického ústavu SAV v Nitre.

Lokalita sa nachádza na južnom okraji parku V. I. Lenina, západne od osady Parič, od ktorej ju teraz oddeľuje kanál Trnávka.

Výskumom na ploche 176 m² sme odkryli základy sakrálnej stavby a časť priľahlého pohrebiska. Stavba je orientovaná v smere VSV-ZJZ. Pozostáva z obdĺžnikovej lode a polkruhovej apsidy. Vonkajšie rozmery sú 12,5 x 7,5 m, svetlosť lode je 6,6 x 5,4 m, apsida má polomer 1,5 m. Základové murivo siahalo od 30 cm pod terajším povrchom do hĺbky 110 cm. Bolo z neopracovaného lomového kameňa kladeného nasucho, miestami s pridanou tehlou. Rovnakou technikou je urobená aj menza v apside. Dlážku sme zachytili iba v severnej časti lode, a to v podobe tehlovej deštrukcie. Po severnom obvode objektu boli v neskoršom období vybudované dva kamenno-tehlové stĺpiky /od 30 do 70 cm pod terajším povrchom/.

Z kostrového pohrebiska sme odkryli 65 hrobov, z toho 64 bolo po vonkajšom obvode stavby a jeden vnútri lode. Pôdorysy hrobových jám ani stopy po rakvách sa v ílovitom podloží nezachovali. V troch prípadoch sa v hroboch vyskytla tehla a jeden hrob bol prikrytý náhrobnou platňou. Mŕtvi, orientovaní prevažne Z-V, ležali vo vystretej polohe na chrbte s rukami pozdĺž tela, prípadne s jednou alebo oboma rukami preloženými cez panvu.

Prevažovali hroby bez nálezov, iba v štrnástich /a v dvoch porušených pred výskumom/ sa našli predmety osobnej výbavy, ako napr. esovité záušnice, koráliky zo sklenej pasty, mušličky kauri, bronzové krížiky s uškami na zavesenie, prstene, bronzová hrkálka, bronzový medailónik, guľovitý gombík, pracky z opaskov. Vo funkcii obolu mŕtvych boli v troch hroboch mince, strieborné razby uhorských panovníkov z druhej polovice 12. až prvej tretiny 13. storočia.

Nájdené predmety, hlavne mince, umožňujú datovať začiatok pochovávania na pohrebisku do druhej polovice 12. a koniec do 14. storočia /hrob s platňou, hroby bez nálezov/. Základy sakrálnej stavby a hroby sa navzájom rešpektujú, z čoho môžeme usúdiť, že pochovávať sa začalo až po jej vybudovaní pravdepodobne v prvej polovici 12. storočia, prípadne okolo roku 1150.

Jediná doteraz známa písomná zmienka, ktorú môžeme vzťahovať na sakrálnu stavbu, je v pápežských desiatkoch z r. 1332-1337 /Monumenta 1887, s. 250/, kde sa v osade Parič v Trebišove spomína menšia farnosť s kostolom sv. Ducha.

L i t e r a t ú r a

Monumenta Vaticana Hungariae. Budapest 1887.

ERGEBNISSE DER ARCHÄOLOGISCHEN RETTUNGSGRABUNG IN TREBIŠOV. Bei der Rettungsgrabung in Trebišov /Bez. Trebišov/ wurden im J. 1979 die Fundamente eines Sakralbaues und 65 Gräber eines Skelettgräberfeldes abgedeckt. Der Bestattungsanfang wird in die zweite Hälfte des 12. Jh. /Gräber mit Münzen/, das Ende in das 14. Jh. /fundlose Gräber, ein Grab mit Grabplatte/ datiert. Die Fundamente des Sakralbaues und die Gräber respektierten einander, d. h. man hatte erst nach dem Aufbau des Sakralbaues mit Bestattungen angefangen. Die einzige bisher bekannte schriftliche Erwähnung befindet sich in den päpstlichen Zehnten aus den J. 1332-1337 /Monumenta 1887, S. 250/, wo eine kleine Pfarrei mit Kirche des Hl. Geistes in der Gemeinde Parič erwähnt wird.

РЕЗУЛЬТАТЫ ОХРАННЫХ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ РАСКОПОК В Г. ТРЕБИШОВ. В течение охранных археологических раскопок 1979 г. в г. Требишов /рай. Требишов/ были вскрыты фундаменты церковного сооружения и 65 погребений могильника с трупоположениями. Начало хоронения датируется второй пол. XII в. /погребения с монетами/ и конец XIV в. /погребения без находок, погребения с надгробной плитой/. Погребения учитывали фундаменты церковного сооружения, т. е. хоронить начали только после постройки сооружения. Единственное письменное упоминание находится в папских десятинах от 1332-1337 гг. /Monumenta 1887, с. 250/, в которых упоминается в поселке Парич меньший приход с церковью св. Духа.

VÝSKUM V AREÁLI KAŠTIEĽA V BRATISLAVE-DEVÍNE

Igor K e l l e r

Mestské múzeum v Bratislave realizovalo v roku 1979 prvú etapu archeologického výskumu areálu kaštieľa na Hutníckej ul. 25 v Bratislave-Devíne.

Vo východnej časti parcely sa okrem kamenného základového muriva odkryla aj časť nadzákladového muriva, tehlovej dlažby a kanalizácie stavebného komplexu vybudovaného vo dvoch fázach. Funkciu objektu nemožno zatiaľ určiť, avšak podľa nálezových okolností /stavebný materiál, keramika, nadväznosť na stojaci objekt/ pochádza zo 17.-18. storočia.

Pod murivami sa zachytila prepálená sídlisková vrstva s keramikou zo 14.-15. storočia. Zvýrazňuje to význam lokality, ktorá sa nachádza nedaleko priekopy, dôležitej časti stredovekého obranného systému Devína.

UNTERSUCHUNG IM AREAL DES KASTELLS IN BRATISLAVA-DEVÍN. Unter einem Baukomplex aus dem 17.-18. Jh. wurde in Bratislava-Devín /Gasse Hutnícka ulica 25/ eine durchglühte Siedlungsschicht aus dem 14.-15. Jh. festgestellt.

ИССЛЕДОВАНИЯ НА МЕСТЕ УСАДЬБЫ В БРАТИСЛАВЕ-ДЕВИНЕ. Под строительным комплексом XVII-XVIII вв. в Братиславе-Девине /Гутницка ул. 25/ был вскрыт переженный селищный слой XIV-XV вв.

VÝSKUM V CÍFERI-PÁCI V ROKU 1979

Títus K o l n í k

Vo výskumnej sezóne 1979 sa výkopové práce v Cíferi, časť Pác /okr. Trnava/, zamerali na exploatáciu objektov v západnej a strednej časti rímskej "stanice".

Väčšinu preskúmaných objektov opäť tvorili jamy kultúry s lineárnou keramikou, ktoré tvarom, rozmermi i obsahovou náplňou v podstate nevybočili z rámca objektov odkrytých na lokalite v predchádzajúcich sezónach. Dovedna sme preskúmali 61 väčších neolitických objektov a 60 menších jám, ktoré v prevažnej časti mohli predstavovať zvyšky bližšie neidentifikovateľných domov. Preskúmali sme i dva neolitické kostrové hroby, z toho jeden dvojhrob želiezovskej skupiny.

Z nálezov kultúry so staršou lineárnou keramikou vyzdvihnime aspoň jeden: torzo antropomorfného idolu /obr. 54: la, b/, nájdené v kultúrnej vrstve. Neúplná plochá plastika ženy s rukami vbok tvorila azda výzdobu ústia nejakej kultovej nádoby. Hlava, nohy a pravá ruka sú ulomené, chýbajú. Je urobená z hliny s prímesou organických látok, povrch sivohnedej farby, lom sivočierny; v. torza 5,7 cm, max. hr. 1,6 cm. Prednú stranu zdobia dve hlboké ryhy /žliabky/ v podobe V, pod nimi je náznak oválnych zvislých priehlbní - azda stopy výčnelkov /prs/ odlúpených ešte v neolite. Zadná strana má výzdobu štyrmi širokými ryhami v podobe obráteného V; zhora k vrchnej dvojici rýh priliehali pravdepodobne tri zvislé ryhy naznačujúce účes /stredná je dobre zreteľná/. Výzdoba chrbta plastiky je takmer totožná ako na zadnej strane inej plastiky z Cífera-Páca, nájdenej v r. 1978 nad starolineárnym objektom 355 /Kolník 1980, s. 143, obr. 73: la-d/. Veľmi príbuznú výzdobu zadnej strany plastiky i hrudnej partie možno konštatovať na idole z lokality Bicske-Galagonyás v Zadunajsku /Makkay 1973, s. 18, tab. 18/. Možno, podobne ako figúrka z Cífera-Páca, aj táto plastika mala oblúkovite stvárnené a k bokom priložené ruky. Datovanie oboch plastík je totožné; patria kultúre so staršou lineárnou keramikou. Je udivujúce, že výzdoba, naznačujúca pravdepodobne odev /Makkay 1973, s. 18/, sa takmer do detailov opakuje na troch rôznych idoloch, dvoch z Cífera-Páca a jednom z Galagonyásu v Bicske. Svedčí to iste nielen o značnej kultúrnej príbuznosti oboch lokalít a ich časovej súbežnosti, ale azda aj o určitej konštantnosti včasnoneolitického odevu i kultových predstáv v strednom Podunajsku.

Idol z Cífera-Páca má celkovou stavbou, najmä pozíciou rúk, i veľkosťou v slovenských nálezoch jedinú paralelu, a to v plochej plastike z Dvorník na Poiplí /Pavúk 1970, s. 40, obr. 4/, dosiaľ neurčitého datovania. Podľa nášho nálezu z Cífera-Páca možno predpokladať starolineárnu príslušnosť plastiky z Dvorník a zamietnuť jej datovanie do želiezovskej skupiny, pravda, ak geneticky priamo nesúvisí so starolineárnou keramikou v zmysle vyslovených pochybností /Kolník 1980, s. 142 n/.

Jedinečný nález predstavuje aj želiezovský dvojhrob 15 /obr. 55: 5/. Objavili sme ho v tesnom severnom susedstve rímskej stavby I, pri prehlbovaní neolitickej kultúrnej vrstvy. Na úrovni zistenia, v hĺbke 80 cm od dnešného povrchu, sa dosť nevýrazne črtala jama nepravidelného elipsovitého tvaru s rozmermi 120 x 80 cm, orientovaná dlhšou osou zhruba v smere V-Z. Ležali v nej dve výrazne skrčené kostry mladistvých jedincov, orientované V-Z /s nepatrnou odchýlkou na JV/. Kostry boli tesne vedľa seba, niektorými partiami akoby vzájomne vklinené. Niet pochýb o tom, že telá oboch pochovaných boli pri vkladaní do jamy spútané /chodidlá pod sedacou časťou, ruky zložené na hrudi/ a dvojica musela byť ešte vzájomne zviazaná. Kolenná partia oboch tiel sa tým dostala najvyššie. Ľavá kostra ležala na ľavom boku, lebka na ľavom spánku. Pravá kostra bola v hornej časti zhruba vo vystretej polohe, lebka spočívala na pravom spánku. Možno predpokladať, že telá boli do jamy regulárne uložené, a nie pohodené, ako to často býva pri hroboch v osadách.

Za lebkou pravej kostry /chlapec?/ bola nádobka, zdobená na maximálnom vydutí štyrmi zátkovitými výčnelkami /obr. 55: 2/, 7,5 cm vysoká. Ide o hrubostennú keramiku z hliny s bohatšou prímesou jemného piesku, sivohnedej farby, na vnútornej strane sivočiernu.

Konča lebky ľavej kostry /dievča?/ stála miska s kónicky roztvorenými stenami, 5,2 cm vysoká /obr. 55: 1/. Je z hliny s prímesou jemného piesku, svetlo-

sivohnedej farby. Na vonkajšej i vnútornej strane má "totálne dekomponovanú" železovskú výzdobu. Zvonka sú v nej zastúpené výraznejšie vytlačené čiarky, usporiadané prevažne v podobe písmena T a H /obr. 55: 1a/, kým na vnútornej strane misky je jemnejšia, akoby náhodne rytá "výzdoba". Častejšie sú ojedinelé čiarky kombinované vo voľných V motívoch; raz sa vyskytuje obrátené S a stredom prechádza dlhá čiara rozdeľujúca vnútorné výzdobné pole na dve časti /obr. 55: 1b/. Niet pochýb, že táto výzdoba skrýva v sebe určitú znakovú symboliku, prípadne hádam aj náznak akéhosi neolitického písma. Podobné ideogramy a symbolické znaky nie sú na keramike zo staršieho neolitu neznáme /Soudský - Pavlů 1966, s. 119, 120, obr. 19/. Motív H /symbol oltára/ a motív T /symbol božstva/ sú relatívne časté najmä v bukovohorskej keramike /Lichardus 1974, s. 59-60, 119; Šiška 1979, s. 265-266, tab. III: 20/. Pravda, v našom prípade ide o zjednodušené poňatie i realizáciu týchto motívov. Na druhej strane však význam nádobky z Cífera-Páca stúpa práve pre okolnosť, že sa našla v hrobe a predstavuje jednoznačný doklad výskytu sepulkrálnej keramiky už v neolite. Zlomky keramiky nájdené v zásype hrobovej jamy /obr. 55: 3, 4/, kam sa dostali náhodne zo sídliskovej vrstvy, patria do stredného alebo mladšieho stupňa železovskej skupiny /Pavúk 1969, s. 332-334, obr. 49: 18; obr. 50: 11/. Poskytujú terminus post quem alebo, čo je pravdepodobnejšie, terminus ad quem na datovanie hrobu.

Výskyt hrobov na časovo súbežných neolitických sídliskách nie je totiž nijako zriedkavý /Steklá 1956; Chropovský 1958, s. 23, tab. III: 2, 3; Novotný 1958, s. 13/. Za výnimočnú v našom prostredí možno zatiaľ skôr považovať existenciu väčších pohrebísk s lineárnou keramikou /Nitra-Mlynárce, Nitra; Plesl 1952; Pavúk 1972/.

Väčšina kostier /alebo ich častí/ nájdených v zásobných jamách na neolitických sídliskách vzbudzuje dojem neprirodzenej smrti pochovaných a existencie nejakého obetného rituálu /Pavúk 1972, s. 66/. Za takýto prejav možno považovať hrob 13, objavený v objekte 239 v Cíferi-Páci /Kolník 1978, s. 132, obr. 73: 4/. Naproti tomu dvojhrob 15 má viaceré atribúty normálneho pietneho pochovania. Je to nielen orientácia kostier V-Z, reprezentujúca základný smer ukladania mŕtvych v období kultúry s lineárnou keramikou, ale aj umiestnenie prídavkových nádob v okolí hlavy. Sotva totiž možno súhlasiť s názorom /Pavúk 1972, s. 30/, že spôsob uloženia mŕtvych a rozloženie milodarov v hrobovej jame záviseli viac od priestorových možností ako od nejakých rituálnych pravidiel. Túto hypotézu jednoznačne popiera aj rozbor neolitického pohrebiska v Nitre /Pavúk 1972, s. 67-68, obr. 45/. Ak sa nám však dvojhrob 15 javí ako regulárny, nutne treba hľadať vysvetlenie. Aj za predpokladu, že pod rímskou stavbou I boli ďalšie podobné hroby, zostáva tu nevyriešený problém situovania tejto skupiny hrobov /či malého pohrebiska/ v areáli súčasného sídliska. Odpoveď na túto otázku môže priniesť záverečná fáza výskumu.

Z doby rímskej sa odkrylo iba 15 objektov, prevažne jám. Za najzávažnejší nový poznatok možno označiť dodatočné zistenie žľabov v chate 68 /obr. 54: 2/ s charakteristickou šesťstĺpovou konštrukciou, odkrytej ešte v r. 1974. Predstavuje zahĺbený typ germánskej polozemľanky s vchodovým výklenkom na južnej strane. V r. 1979, po viacročnom "vyzretí" dna chaty, pri exploatovaní celej plochy po intaktné podložie, sa markantne ukázalo, že okrem komplexu jám priliehajúcich k chate na západnej strane sú v jej pôdoryse zreteľné ďalšie detaily, a to tmavohnedé pásy spájajúce kolové jamy na západnej, južnej a východnej stra-

ne. Po ich vybratí sa zistilo, že ide o stopy horizontálne uložených trámov spevňujúcich konštrukciu chaty. Žľaby boli 25-30 cm široké a zapustené 30-45 cm pod úroveň podlahy. Uvedený stavebný detail sa nám podarilo na Slovensku zistiť po prvý raz. Vzniká otázka, či táto skutočnosť nesúvisí azda s tým, že chata bola "otvorená" viac ako štyri roky a iba vplyvom dlhodobého pôsobenia poveternostných zmien sa žľaby "vyfarbili". Ak by naozaj išlo len o túto príčinu, a nie o konštrukčnú výnimočnosť /vylúčiť to nemožno/, znamenalo by to, že naše doterajšie pozorovania o pôdorysoch zahĺbených chát /Kolník 1962, s. 368/ sú nedostačujúce a nepresné. Bude nutné experimentálne preveriť správnosť odkrývky podobných objektov.

Z dvoch slovanských objektov preskúmaných v roku 1979 je dôležitá jama 484. Mala pretiahnutý oválny pôdorys s rozmermi 240 x 100 cm, orientovaný dlhšou osou v smere SV-JZ. Zahĺbenie bolo vaňovité, dno rozčlenené na tri priehlbne; maximálna hĺbka od úrovne zistenia 100 cm. Vo výplni sa okrem sporadických zlomkov rímskeho stavebného materiálu /kameň, malta, teguly/ našlo nad dnom pomerne veľa slovanských črepov a jednoduchý bronzový náramok, max. Ø 7 cm /obr. 56: 11/. Z keramických zlomkov sa podarilo zrekonštruovať dve nádoby zdobené zväzkami horizontálnych rýh a vlnoviek /obr. 56: 8, 10/. Prekvapuje najmä zastúpenie nezvykle veľkých hrncov /v. 36 cm, obr. 56: 8; Ø ústia 30-35 cm, hr. 1,1-1,5 cm; obr. 56: 5, 7/. Všetky nádoby boli vyrobené z hliny s charakteristickou prímesou sľudnatého piesku na hrnčiarskom kruhu a dobre vypálené. Súbor keramiky z jamy 484 opätovne potvrdzuje náš predošlý poznatok, že na ploche rímskej "stanice" bolo v predveľkomoravskom a vo veľkomoravskom období rozsiahle sídlisko, ktoré úzko súviselo s tzv. slovansko-avarským pohrebiskom odkrývaným v západnom susedstve lokality /Kolník 1975, s. 12, 13, obr. 12: 5, 6; Čilinská 1976, obr. 68/.

L i t e r a t ú r a

ČILINSKÁ, Z. 1976: Pohrebisko z 8. storočia v Cíferi-Páci. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 82-85, obr. 68.

CHROPOVSKÝ, B. 1958: Príspevok k problematike neolitického osídlenia západného Slovenska. Slovenská archeológia, 6, s. 21-38.

KOLNÍK, T. 1962: Nové sídliskové nálezy z doby rímskej na Slovensku. Archeologické rozhledy, 14, s. 344-396.

KOLNÍK, T. 1975: Cífer-Pác, stanica z mladšej doby rímskej. In: III. Medzinárodný kongres slovanskej archeológie Bratislava, Nitra. Bratislava.

KOLNÍK, T. 1978: Ďalšia etapa výskumu v Cíferi-Páci. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 128-137.

KOLNÍK, T. 1980: Výskum v Cíferi-Páci v roku 1978. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 142-155.

LICHARDUS, J. 1974: Studien zur Bükker Kultur. Bonn.

MAKKAY, J. 1973: Eingeritzte und plastische Menschendarstellungen der transdanubischen Linienbandkeramik. In: Prähistorische Idolkunst. München, s. 16-19.

NOVOTNÝ, B. 1958: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava.

PAVÚK, J. 1969: Chronologie der Želiezovce-Gruppe. Slovenská archeológia, 17, s. 269-367.

PAVÚK, J. 1970: Kultúry staršieho a stredného neolitu na západnom Slovensku. In: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava, s. 20-64.

PAVÚK, J. 1972: Neolithisches Gräberfeld in Nitra. Slovenská archeológia, 20, s. 5-105.

PLESL, E. 1952: Pohřebiště lidu s volutovou keramikou v Mlynárcích na Slovensku. Archeologické rozhledy, 4, s. 9-15, 18-20.

SOUDSKÝ, B. - PAULÚ, I. 1966: Interprétation historique de l' ornement linéaire. Památky archeologické, 57, s. 91-125.

STEKLÁ, M. 1956: Pohřby lidu s volutovou a vypíchanou keramikou. Archeologické rozhledy, 8, s. 697-123.

ŠIŠKA, S. 1979: Die Bükker Kultur in der Ostslowakischen Tiefebene. Slovenská archeológia, 27, s. 245-290.

GRABUNG IN CÍFER-PÁC IM J. 1979. Die Grabung in Cífer-Pác richtete sich auf Abdeckung von Objekten im westlichen und mittleren Teil der römischen "Station". Es wurden 121 Gruben aus dem Neolithikum /Kultur mit älterer Linearkeramik und Želiezovce-Gruppe/, 15 Objekte aus römischer und 2 Gruben aus slawischer Zeit freigelegt.

Von den neolithischen Funden ist das Fragment eines flachen Frauenidols /Abb. 54: 1a, b/ aus Ton mit Zusatz organischer Stoffe bedeutend. Auf der vorderen Seite sind zwei tiefe Rillen in V-Form, mit Spuren von ovalen Brüsten, auf der hinteren Seite vier Rillen in Form eines umgewendeten V zu sehen. Diese wahrscheinlich die Kleidung andeutende Verzierung wiederholt sich fast bis ins einzelne noch bei zwei Figürchen: beim Idol aus Bicske-Galagonyás /Makkay 1973, S. 18, Taf. 18/ sowie bei einer anderen älterlinearkeramischen Plastik aus Cífer-Pác /Kolník 1980, S. 142, Abb. 73: 1a-d/. Sie bezeugt nicht nur die zeitliche und kulturelle Verwandschaft beider Fundorte, sondern auch eine bestimmte Dauerhaftigkeit der frühneolithischen Kleidung wie auch der kultischen Vorstellungen im mittleren Donaugebiet.

Ein bedeutender Keramikfund stammt aus einem Doppelgrab der Želiezovce-Gruppe /Abb. 55: 5/ mit Skeletten zweier in O-W-Richtung orientierten Jugendlichen. Bei den Schädeln der Leichen, die gefesselt in das Grab gelegt wurden, befand sich je ein Gefäss. Die kleinere Schüssel, die hinter dem Kopf des zarteren Skelettes /wahrscheinlich ein Mädchen/ lag, war auf der Aussen- und Innenseite mit eingedrückten und geritzten Ideogrammen und symbolischen Zeichen /Abb. 55: 1a, b/ verziert. Das Doppelgrab macht den Eindruck einer regulären pietätvollen Bestattung trotz der Tatsache, dass es sich im Areal der zeitgleichen Siedlung befindet.

In der eingetieften germanischen Hütte 68 /Abb. 54: 2/ mit charakteristischer Verteilung der Pfostenlöcher im Schema eines Sechseckes /abgedeckt im J. 1974/ zeigte sich unter dem Einfluss der langwährenden Wirkung des Witterungswechsels ein ungewöhnlicher Konstruktionsdetail u. zw. Rinnen nach den horizontalen, am Umfang der Hütte zwischen den Pfostenlöchern gelegten Holzbalken. Zu einer solchen Erkenntnis ist man bei Abdeckungen germanischer Hütten in der Slowakei zum ersten Mal gekommen. Ein Problem bleibt, ob es sich um ein ausserordentliches Konstruktionselement handelt, oder ob dieses Detail bei bisherigen Grabungen wegen ungünstigen Bodenverhältnissen der Aufmerksamkeit entgangen ist.

Das slawische Objekt 484, eine Grube von gestrecktem ovalem Grundriss /Abb. 54: 3/ lieferte verhältnismässig reiches Keramikmaterial und einen einfachen Bronzearmreif /Abb. 56: 11/. Die Keramik nähert sich technologisch und typologisch den Funden aus dem sog. slawo-awarischen Gräberfeld in westlicher Nachbarschaft unserer Fundstelle /Kolník 1975, S. 12, 13, Abb. 12: 5, 6; Čilinská 1976, Abb. 68/.

ИССЛЕДОВАНИЯ В С. ЦИФЕР-ПАЦ В 1979 Г. Раскопки в с. Цифер-Пац /рай. Трнава/ направились на вскрытие объектов в западной и средней частях римской "станицы" военного лагеря. К периоду неолита /культура ранней линейной керамики и группа Желиезовце/ относится 121 вскрытая яма, к позднеримскому периоду - 15 объектов, к славянскому - 2 ямы.

Из находок периода неолита внимания заслуживает фрагмент плоского женского идола /рис. 54: 1a, b/ изготовленного из глины с примесью органических веществ, с двумя глубокими бороздками в виде буквы V и следами овальных грудей на передней стороне, с четырьмя бороздками в виде перевернутой буквы V на задней стороне. Эта, вероятно, одежду представляющая декорация детально повторяется еще на двух скульптурках: на идоле из Бичке-Галагоньят /Makkay 1973, с. 18, табл. 18/ и другой древнелинейной скульптурке из с. Цифер-Пац /Kolník 1980, 143, рис. 73: 1a-d/. Декорация свидетельствует не только о временной и культурной принадлежности обоих местонахождений, а также о своего рода постоянности ранненеолитической одежды и культовых представлений в среднем Подунавье.

Значительная керамическая находка была обнаружена в двойном захоронении желиезовской группы /рис. 55: 5/ с скелетами двух несовершеннолетних индивидуумов с ориентацией В-З. У черепов умерших, опущенных в яму связанными, было по одному сосуду. Меньшая миска, лежащая за головой более хрупкого скелета /вероятно девушка/, была изнутри и снаружи украшена тиснеными и резными идеограммами с символическими знаками /рис. 55: 1a, b/. Двойное захоронение дает впечатление регулярного благоговейного похоронения, несмотря на то, что было обнаружено на территории современного ему поселения.

В углубленном германском жилище № 68 /рис. 54: 2/ с характерным размещением столбовых ям, образующих шестиугольник /вскрытое в 1974 г./, под влиянием долговременного действования атмосферных изменений, под уровнем пола сказалась необычная конструкционная деталь: желоба от горизонтальных деревянных бревен, помещенных по окружности между столбовыми ямами. Это сведение было приобретено в Словакии при открытии углубленного германского жилища впервые. Проблемой остается, можно ли говорить о исключительном конструкционном явлении, или до сих пор эта деталь по неприятным почвенным условиям ускользала от внимания.

Славянский объект № 484, яма продолговато-овальная в плане /рис. 54: 3/, содержал относительно богатый керамический материал и простой бронзовый браслет /рис. 56: 11/. Керамика с точек зрения технологии и типологии близка находкам т. наз. славяно-аварского могильника вскрываемого недалеко, западнее нашего местонахождения /Kolník 1975, с. 12, 13, рис. 12: 5, 6; Čilinská 1976, рис. 68/.

PRÍRASTKY MINCÍ V ARCHEOLOGICKOM ÚSTAVE SAV V ROKU 1979

Eva K o l n í k o v á

V roku 1979 sa rozšíril fond mincí v numizmatickej zbierke Archeologického ústavu SAV o nálezy mincí zo všetkých do úvahy prichádzajúcich historických období. Mince sa našli pri archeologických výskumoch, a to v sídliskových objektoch, hroboch alebo len v kultúrnej vrstve, získali sa však aj náhodne počas rôznych zemných prác, prípadne darom od nálezcov.

Rozpis nálezového fondu za rok 1979

C í f e r, časť Pác /okr. Trnava/

Pri výskume stavebných objektov z doby rímskej /T. Kolník, A. Rajnič/ sa našla vedľa rímskej chaty O-68 minca. Doterajšie nálezy rímskych mincí z tejto lokality sú publikované v predchádzajúcich ročníkoch tohto zborníka.

Rím, Valerianus /253-268/, konsekračná razba, antoninianus, na averze s legendou DIVO VALERIANO CAES, na reverze CONSECRATIO. Cohen neuvádza. 2,3 cm, 3,75 g. /Prír. č. 4082./

Č a k a j o v c e /okr. Nitra/

Pri systematickom výskume včasnostredovekého pohrebiska /M. Rejholcová/ sa aj v roku 1979 získali nálezy mincí z hrobov /doterajšie pozri v predchádzajúcich ročníkoch tohto zborníka/. Z ôsmich mincí objavených v roku 1979 šesť /1-6/ bolo v hroboch vo funkcii obolu mŕtvych, dve predierkované /7, 8/ boli súčasťou náhrdelníka.

1. Uhorsko, Štefan I. /1000-1038/, denár. Réthy 3. Poškodená, 1,4 cm, 0,28 g. Hrob 300, pod pravou panvovou kosťou. /Prír. č. 4127./

2. Uhorsko, Ladislav I. /1077-1095/, denár. Réthy 31. 2 cm, 2,34 g. Hrob 293, v ústach pochovaného. /Prír. č. 4124./

3. Uhorsko, Ladislav I. /1077-1095/, denár. Réthy 31. Poškodená, 2 cm, 0,33 g. Hrob 295, v ústach pochovaného. /Prír. č. 4125./

4. Uhorsko, Ladislav I. /1077-1095/, denár. Réthy 33. 2 cm, 0,54 g. Hrob 326, v ústach pochovaného. /Prír. č. 4129./

5. Uhorsko, Ladislav I? /1077-1095/, denár? Réthy 35? Poškodená, 0,8 cm, 0,15 g. Hrob 313, na pravej spánkovej kosti. /Prír. č. 4128./

6. Uhorsko, Béla II. /1131-1141/, denár. Réthy 57. 1,1 cm, 0,32 g. Hrob 296, v ústach pochovaného. /Prír. č. 4126./

7, 8. Dve nateraz presne neurčené západoeurópske mince, pravdepodobne 10. stor. Obe dvojnásobne predierkované. Hrob 357, v náhrdelníku. /Prír. č. 4130, 4131./

H o r n é S a l i b y /okr. Galanta/

Pri prieskume v chotári obce na jeseň 1979 /T. Kolník/ sa našla byzantská minca. Na lokalite sú početné črepy, nevylučuje sa tu pohrebisko.

Byzancia, Heraclius ? /610-641/, zle čitateľná, predierkovaná malá bronzová minca. Na averze sú dve panovnícke postavy spredu /Heraclius a jeho syn Heraclius Constantinus/, legenda je nečitateľná. Na reverze je kríž na podstavci zo 4 brvien v tvare trojuholníka. 1,6 cm, 1,41 g. /Prír. č. 4094./

C h ľ a b a /okr. Nové Zámky/

Pri výskume zvyškov stredovekého kostola a jeho okolia na 1711. dunajskom kilometri /J. Zábojník/ sa našla v sezóne 1979 minca:

Uhorsko, Žigmund /1387-1437/, zn. GD, kvarting z r. 1430-1437. 1,3 cm, 0,45 g. /Prír. č. 4091./

C h o t í n /okr. Komárno

V polohe VII sa skúma /P. Romsauer/ sídlisko z doby rímskej. V roku 1979 sa tu našli 2 rímske mince:

1. Rím, provincia Moesia Superior, kol. Viminacium, Philippus iun /244-249/, bronzová minca. Cohen V, s. 172, č. 98. 3 cm, 15,23 g. /Prír. č. 4123./

2. Rím, Gallienus /253-268/, antoninianus. Cohen V, s. 384, ako č. 420. 1,9 cm, 1,95 g. /Prír. č. 4122./

C h r a s t n a d H o r n á d o m /okr. Spišská Nová Ves/

Oprava farského kostola vyvolala v r. 1979 záchranné práce v jeho okolí. Pri výskume hrobov /F. Javorský/ sa našli 4 mince a medailón.

1. Uhorsko, Matej Korvín /1458-1490/, zn. B G ?, denár. Unger 567. 1,7 cm, 0,33 g. /Prír. č. 4090./

2. Uhorsko, Ján /1526-1540/, zn. I V, denár 1528. Unger 697. 1,5 cm. /Prír. č. 4088./

3. Poľsko, Žigmund III. /1587-1632/, trojgroš, poškodený. 1,9 cm. /Prír. č. 4087./

4. Poškodená, bližšie neurčená medená minca /16.-17. stor. ?/. 1,5 cm, 0,27 g. /Prír. č. 4089./

5. Mosadzný medailón sv. Vincenta. 2,6 cm, 6,7 g. /Prír. č. 4086./

I ž a /okr. Komárno/

Pri revíznom výskume rímskej stanice v polohe Leányvár /K. Kuzmová, T. Kolník/ sa vo výskumnej sezóne 1979 našlo 25 rímskych, 1 byzantská a 4 novoveké mince. Nálezy mincí z doterajších etáp revízneho výskumu sú publikované v predchádzajúcich ročníkoch tejto publikácie.

1. Rím, pravdepodobne F stina /I.-II.?/, 2. stor., stredný bronz. 2,4 cm, 6,92 g. /Prír. č. 4111./

2. Rím, Lucius Verus /161-169/, denár /dec. 164-aug. 165/. RIC III, s. 257, č. 536; Cohen 269. 1,8 cm, 3,12 g. /Prír. č. 4106./

3. Rím, Caracalla /198-217/, denár. Cohen 566. 1,8 cm, 3,26 g. /Prír. č. 4074./

4. Rím, Severus Alexander /222-235/, denár. Cohen 203. 1,9 cm, 2,62 g. /Prír. č. 4076./

5. Rím, Gallienus /253-268/, antoninianus, zle čitateľný. 1,8 cm, 2,2 g. /Prír. č. 4081./

6. Rím, Aurelianus /270-275/, antoninianus. Cohen 158. 2,2 cm, 2,94 g. /Prír. č. 4105./

7. Rím, Aurelianus /270-275/, antoninianus. Cohen 128. 2 cm, 3,31 g. /Prír. č. 4080./

8. Rím, Probus /276-282/, antoninianus. Cohen 397. 2,2 cm, 2,97 g. /Prír. č. 4104./

9. Rím, 3. stor., zle čitateľný antoninianus, predierkovaný, 1,8 cm, 1,31 g. /Prír. č. 4110./

10. Rím, Valentinianus I. /364-375/, Siscia, malý bronz. Cohen 37. 1,8 cm, 1,68 g. /Prír. č. 4103./

11. Rím, Valentinianus I. /364-375/, Siscia, malý bronz. Cohen 37. 2 cm, 1,7 g. /Prír. č. 4079./

12. Rím, urbs Roma /4. stor./, Nicomedia, malý bronz. Cohen 20. 1,8 cm, 2,65 g. /Prír. č. 4078./

13. Rím, Constantius II. /323-361/, Siscia, malý bronz. Cohen 293. 1,6 cm, 1,21 g. /Prír. č. 4099./

14. Rím, Constantius II? /323-361/, minc. značka nečitateľná, poškodený malý bronz. 1,8 cm, 1,49 g. /Prír. č. 4098./

15. Rím, Constantius II? /323-361/ minc. značka nečitateľná, poškodený malý bronz. Cohen 44? 1,6 cm, 1,44 g. /Prír. č. 4097./

16. Rím, Constans /333-350/, Siscia, malý bronz. Cohen 22. 1,8 cm, 1,93 g. /Prír. č. 4100./

17. Rím, Constans? /333-350/, Siscia, malý bronz. 1,8 cm, 2,42 g. Legenda nečitateľná. /Prír. č. 4101./

18. Rím, Constans? /333-350/, minc. značka nečitateľná, poškodený malý bronz. Cohen 46? 1,5 cm, 0,88 g. /Prír. č. 4095./

19. Rím, 4. stor., bližšie neurčený poškodený malý bronz. 1,6 cm, 0,94 g. /Prír. č. 4096./

20. Rím, 4. stor., bližšie neurčený poškodený malý bronz. 1,7 cm, 1,24 g. /Prír. č. 4077./

21. Rím, 4. stor., poškodený malý bronz. 1,5 cm, 1,07 g. /Prír. č. 4075./

22. Rím, 4. stor., zlomok malého bronzu. /Prír. č. 4112./

23. Rím, 4. stor., úplne zničený malý bronz. /Prír. č. 4109./

24. Rím, úplne zničený stredný bronz. 2,6 cm, 3,26 g. /Prír. č. 4108./

25. Rím, zošúchaný, neurčiteľný stredný bronz. 2,5 cm, 6,71 g. /Prír. č. 4107./

26. Byzancia, Romanus I. a Christophorus /919-944/, solidus z r. 921-927. Goodacre s. 201, č. 6. 2,1 cm, 4,01 g. /Prír. č. 4116./

27. Sedmohradsko, František I. /1792-1835/, Karlovský Belehrad, trojgroš 1800. 2,9 cm, 7,38 g. /Prír. č. 4102./

28. Rakúsko-Uhorsko, František Jozef I. /1848-1916/, bez značky, 20 halierov 1894. 1,9 cm, 3 g. /Prír. č. 4113./

29. Maďarsko, 10 halierov 1941./Prír. č. 4115./

30. Veľmi zničená medená novoveká minca. /Prír. č. 4114./

J a s o v /okr. Košice/

Pri výskume Jasovskej jaskyne v roku 1978 /J. Bárta/ sa našli 3 mince:

1. Uhorsko, Ferdinand I. /1526-1564/, Kremnica, denár 1528. 1,6 cm, 0,49 g. /Prír. č. 4083./

2. Rakúsko-Uhorsko, František Jozef I. /1848-1916/, bez značky, 10 halierov s dierkou. 1,9 cm, 2,76 g. /Prír. č. 4084./

3. Maďarsko, poškodená novoveká alumíniová minca. /Prír. č. 4085./

N i t r a

V polohe Mikov dvor sa skúma /B. Chropovský, A. Kováčová/ sídlisko z doby laténskej, rímskej a slovanskej. V roku 1979 sa tu našli 2 mince:

1. Kelti, bratislavský typ s nápisom NONNOS. Ondrouch, tab. XXVII, č. 182. Striebro, 2,6 cm, 15,15 g. /Prír. č. 4093./ Minca sa našla v sídliskovom objekte z doby laténskej spolu s keramikou a sponou.

2. Rím, Julia Maesa /+223/, sestra Julie Domny, manželky Septima Severa, denár. Cohen 36. 1,8 cm, 3,64 g. /Prír. č. 4092./

V e ľ k ý Š a r i š /okr. Prešov/

Pri výskume na hrade Šariš /M. Slivka/ sa v roku 1979 našlo 5 mincí:

1. Uhorsko, Ladislav Kumánsky /1272-1290/, zn. ϠL, denár. Réthy 319. 1,3 cm, 0,33 g. /Prír. č. 4117./

2. Uhorsko, Ladislav Pohrobok /1453-1457/, zn. ϠϠ, denár. Réthy 181. 1,8 cm, 1,13 g. /Prír. č. 4120./

3. Uhorsko, Matej Korvín /1458-1490/, zn. BϠ, denár. Réthy 229. 1,2 cm, 1,62 g. /Prír. č. 4118./

4. Uhorsko, Matej Korvín /1458-1490/, zn. nϠ, denár. Réthy 228. 1,4 cm, 0,65 g. /Prír. č. 4121./

5. Uhorsko, Ferdinand I. /1526-1564/, Kremnica, denár 1547. 1,5 cm, 0,52 g. /Prír. č. 4119./

N e z n á m e n á l e z i s k o

R. Kubičková darovala do zbierky ústavu mincu bez bližších nálezových okolností:

Rakúsko, Ferdinand V. /1835-1848/, Viedeň, dvadsiatnik 1841. 2,6 cm, 6,36 g. /Prír. č. 4073./

L i t e r a t ú r a

COHEN, H. 1955: Description historique des monnaies frappées sous l' empire romain. I-VIII. Graz.

GOODACRE, H. 1965: A Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire. London.

MATTINGLY, H. - SYDENHAM, E. A. 1968: The Roman Imperial Coinage. II-III. London /v texte len RIC/.

ONDROUCH, V. 1958: Keltské mince typu Biatec z Bratislavy. Bratislava.

RÉTHY, L. 1899: Corpus nummorum Hungariae. Budapest.

UNGER, E. 1960: Magyar éremhatározó. Budapest.

Prehľad prírastkov mincí v roku 1979

Nálezisko	mince						
	keltské	rímske	byzantské	storočie			
				11.-13.	14.-15.	16.-19.	Spolu
Cífer-Pác		1					1
Čakajovce				8			8
Horné Saliby			1				1
Chľaba					1		1
Chotín		2					2
Chrasť					1	4	5
Iža		25	1			4	30
Jasov						3	3
Nitra	1	1					2
Veľký Šariš				1	3	1	5
neznáme						1	1
Spolu	1	29	2	9	5	13	59

MÜNZZUWACHS IM ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUT DER SAW IM J. 1979. In der numismatischen Sammlung des Archäologischen Instituts ist ein Zuwachs von 59 neuen zumeist bei archäologischen Grabungen gewonnenen Münzfunden zu verzeichnen. Eine Übersicht über die Funde bietet die Tabelle. Zu den bedeutendsten Funden aus dem J. 1979 gehört die keltische Münze des Bratislavaer Typs mit der Aufschrift NONNOS. Man fand sie bei der Grabung in einem latènezeitlichen Siedlungsobjekt in Nitra zusammen mit Keramik und einer Fibel. Römische Münzen stammen aus systematisch untersuchten römerzeitlichen Bauobjekten /Cífer-Pác, vor allem jedoch Iža-Leányvár/ sowie aus der römisch-barbarischen Siedlung in Chotín. Einen bemerkenswerten Zuwachs bilden 2 byzantinische Münzen - beide sind gelöchert und dienten als Anhänger. Eine Münze fand sich bei der Fundlese im Fundort Horné Saliby - man vermutet hier ein gestörtes Gräberfeld, es ist daher nicht ausgeschlossen, dass sie aus einem Grab stammt. In einem Grab in Iža wurde ein Solidus gefunden. Bei der systematischen Untersuchung des frühmittelalterlichen Gräberfeldes wurden in Čakajovce auch im J. 1979 Arpadenmünzen gewonnen; in den Gräbern hatten sie die Funktion des Totenobolus. Zu interessanten Funden gehören hier 2 westeuropäische Prägungen aus dem 10. Jh.

ПРИРОСТ МОНЕТ В ИНСТИТУТЕ АРХЕОЛОГИИ САН В 1979 Г. В нумизматическую коллекцию Института археологии САН прибыло 59 монет, по большей части найденных в рамках археологических изысканий работниками института. Обзор монет дает таблица. К наиболее значительным находкам 1979 г. принадлежит кельтская монета братиславского типа с надписью NONNOS. Она была обнаружена во время археологических исследований в Нитре в латенском селищном объекте вместе с керамикой и фибулой. Римские монеты относятся к систематически исследованным селищным объектам римского времени /Цифер-Пац, именно Ижа-Леаньвар/, а также к римско-варварскому поселению в с. Хотин. К интересным приростам монет принадлежат 2 византийские монеты - обе просверлены, служащие в качестве подвесок. Монета из местонахождения Горне Салиби была найдена при сборе. На этом месте предполагается разрушенный могильник и не исключается возможность, что монета относится к погребению. Солид из с. Ижа был найден в погребении. Во время систематических исследований раннесредневекового могильника в с. Чакаёвце также в 1979 г. были обнаружены монеты Арпадов - в погребениях они исполняли функцию обола мертвых. К интересным находкам принадлежат 2 западноевропейские чеканки X в.

REVÍZNY VÝSKUM RÍMSKEJ STANICE V STUPAVE

Ľudmila K r a s k o v s k á

V r. 1979 sa skončil výskum rímskej stanice v Stupave /okr. Bratislava-vidiek/, ktorý pokračoval od r. 1974. V tomto roku sa sústredil na južnú časť areálu stanice, kde sa skúmalo na troch úsekoch:

1. V JZ časti areálu sa odkryla juhozápadná časť kúpeľov, ktoré preskúmal V. Ondrouch. Zistilo sa, že táto časť - miestnosť so zvyškami pilierikov z kúrenia - bola pomerne dobre zachovaná.

2. V JV časti stanice sa vykopal objekt označený na pláne V. Ondroucha ako cisterna CIII. Našiel sa južný múr tohto objektu, ktorý nebol zachytený počas výskumu V. Ondroucha, a overili sa rozmery cisterny.

3. Znova sa odkryli časti vodovodných kanálov v južnej časti areálu a zistil sa odlišný spôsob ich stavby. Kanál Kv1 ide súbežne s južným obvodovým múrom. Západný úsek tohto kanálu, zakrytý tehlami /tegulae/, bol oddelený priečkou od jeho východnej časti, vymurovanej kameňmi. Odtokový kanál Kv3, smerujúci na juh, bol vyložený a zakrytý tehlami /tegulae/. Kanál Kv2, spájajúci cisternu E s kanálom Kv1, bol celý z tehál /imbrex/. Na ploche medzi cisternou CIII a kanálom Kv2, ktorá nebola preskúmaná pri výskume V. Ondroucha, sa dvoma sondami zistilo, že v týchto miestach neboli objekty.

K exkurzii účastníkov sympózia o dobe rímskej sa znova odkryla časť objektu s kanálikovým vykurovaním na juhu od komplexu stanice, ktorá sa skúmala v roku 1975. Z výkopov sa získali zlomky kolkovaných tehál /obr. 57/, črepy provinciálnej a barbarskej keramiky.

Výskumy v r. 1974-1979 priniesli poznatky potrebné na rekonštrukciu rímskej stanice. Overili jej rozsah, ukázali stupeň zachovalosti jednotlivých objektov a objavili stavebné objekty a detaily neznáme z výskumov V. Ondroucha.

REVISIONSGRABUNG AUF DER RÖMISCHEN STATION IN STUPAVA. Im J. 1979 wurde die Revisionsgrabung auf der römischen Station in Stupava /Bez. Bratislava-Land/, die seit dem J. 1974 dauerte, beendet. In diesem Jahr führte man die Grabung im Südteil der Station auf drei Stellen durch: Im Südwestabschnitt wurde der Südteil der ziemlich gut erhaltenen Bäder abgedeckt. Im Südostteil wurde ein als Zisterne CIII bezeichnetes Objekt ausgegraben und man fand ihre südliche bisher nicht festgestellte Mauer. Man ergrub Teile von Wasserleitungskanälen und stellte ihre Bauweise fest.

Die Revisionsgrabung erbrachte in den J. 1974-1979 die folgenden Ergebnisse, die für die Rekonstruktion der Station notwendig sind: man beglaubigte die Grösse der Station und die Erhaltungsstufe der einzelnen Objekte, man entdeckte Bauanlagen und aus den Grabungen V. Ondrouchs nicht bekannte Detaille. /Abb. 57./

ПРОВЕРОЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ РИМСКОГО ВОЕННОГО ЛАГЕРЯ В СТУПАВЕ. В 1979 г. окончились проверочные изыскания римского лагеря в Ступаве /рай. Братислава-видьек/, продолжавшиеся с 1974 г. В этом году была исследована южная часть лагеря на трех местах: в ЮЗ части была вскрыта довольно хорошо сохранившаяся южная часть бани. В ЮВ части был раскопан объект, названный цистерна CIII, и вскрыта его южная стена, до сих пор необнаруженная. Выявились части водопроводных ярков и установился способ их постойки.

Проверочные исследования 1974-79 гг. дали следующие необходимые для реконструкции лагеря результаты: проверили площадь лагеря и степень сохранения отдельных объектов, выявили в течение исследований В. Ондроуха необнаруженные строительные объекты и детали. /Рис. 57./

LUŽICKÉ POHREBISKO V ZLATÝCH MORAVCIACH

Rudolf K u j o v s k ý

V dňoch 6. až 30. 8. 1979 uskutočnilo Oblastné nitrianske múzeum v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV výskum v Zlatých Moravciach /okr. Nitra/. Lokalita sa nachádza v časti Žitavany, v katastri zaniknutej obce Kňažice, na úpätí tríbečských kopcov, asi 3-4 km severovýchodne od Zlatých Moraviec, 200 m západne od poľnej cesty ku kameňolomu a chate závodu Calex /obr. 58: 1/.

Na nálezy pravekých črepov na svahu pod vinohradmi upozornil Š. Rakovský, riaditeľ Mestského múzea v Zlatých Moravciach, a J. Zábojník, pracovník Archeologického ústavu SAV. Počas výskumných prác sme odkryli plochu 150 m². Podarilo sa zachytiť popolnicové pohrebisko lužickej kultúry. Hroby obsahovali dve až tri nádoby, pri ktorých boli v skupinke tri-štyri kamene /obr. 58: 2-4/. Odkryli sme aj dve kamenné mohylky.Mohylu Itvorila kopa kameňov navŕšená v jame s rozmermi 130 x 200 cm /obr. 58: 3/. Jama mala rovné dno v hĺbke 20 cm. Okrem niekoľkých atypických črepov neobsahovala žiadny materiál. Mohylu 2 predstavuje oválne zoskupenie kameňov na ploche 150 x 200 cm /obr. 58: 5/. Na západnej a severnej strane mohyly bola zem veľmi prepálená a stopy žiarovíska sa strácali pod kameňmi. Po vybratí kameňov sme našli dve skupiny nádob. Súvislá prepálená plocha takmer dosahovala úroveň nádob. Na žiadnom z kameňov sa nezistili stopy ohňa. Mohylu tvoril súvislý, zrejme dvojvrstvový kamenný príkrov, dosť nešetrne zakrývajúci nádoby. Hoci v plášti boli aj väčšie ploché kamene, neboli použité na bezpečné prekrytie nádob. Prvú skupinku nádob sme označili ako hrob 5. Nádoby boli mierne vhĺbené do podložia a zasypané zeminou zmiešanou s početnými uhlíkmi a prepálenými hrudkami hliny. Dominovali tri veľké amfory. Druhú skupinku v mohyle tvorili menšie nádoby, umiestené 20-30 cm severnejšie od hrobu 5. Obidve skupiny keramiky boli oddelené kameňmi. Asi 30 cm SV od hrobu 5 a východne od skupinky menších nádob sa našli črepy, zrejme z amfory, ktoré ležali už tesne pri prepálenej ploche /obr. 58: 6/. Bronzový inventár je veľmi chudobný. Pozostáva z niekoľkých špirálok z bronzového drôtika a jednoduchého pásikového bronzového prsteňa. Presný počet nádob a škálu tvarov nateraz nemožno určiť, pretože nálezy ešte nie sú laboratórne spracované. Črepový materiál z hrobov patrí do záveru mladšej a do neskorej doby bronzovej; niektoré zlomky naznačujú pretrvávanie pohrebiska až do začiatku doby halštatskej.

DAS LAUSITZER GRÄBERFELD IN ZLATÉ MORAVCE. Das Nitraer Regionalmuseum verwirklichte in Zusammenarbeit mit dem Archäologischen Institut der SAW eine Grabung in Zlaté Moravce /Bez. Nitra/. Die Fundstelle befindet sich im Kataster der Dorfwüstung Kňažice, im Ortsteil Žitavany. Man erfasste ein Urnengräberfeld der Lausitzer Kultur. Die Gräber enthielten zwei bis drei Gefässe, bei denen sich drei-vier Steine befanden. Man deckte auch zwei kleine Steinhügelgräber /Hügelgrab 1 - fundlos, Hügelgrab 2 - mit reicher Keramikausstattung/ ab. Das Bronzeinventar ist sehr ärmlich. Die Grabkeramik gehört an das Ende der jüngeren und in die spätere Bronzezeit; einige Fragmente deuten das Überleben des Gräberfeldes bis zu den Anfängen der Hallstattzeit an. /Abb. 58./

ЛУЖИЦКИЙ МОГИЛЬНИК В Г. ЗЛАТЕ МОРАВЦЕ. Областной музей в Нитре вместе с Институтом археологии САН произвели исследования в Златых Моравцах /рай. Нитра/. Местонахождение находится в кадастре прекратившего существование села Княжице в части Житавани. Был вскрыт могильник погребальных урн лужицкой культуры. Погребения содержали два или три сосуда, у которых группировались три-четыре камня. Выявились два малых каменных кургана /курган № 1 без находок, курган № 2 с богатым керамическим инвентарем/. Бронзовый инвентарь скуден. Керамика относится к концу позднего и заключительному периодам бронзы; некоторые обломки указывают на продолжение могильника вплоть до начала гальштата. /Рис. 58./

SÍDLISKO ĽUDU S LINEÁRNOU KERAMIKOU V JARKU A PEC Z DOBY HALŠTATSKEJ V NITRE-VEĽKÝCH JANÍKOVCIACH

Rudolf K u j o v s k ý

V novembri 1979 ohlásil J. Švihorík Oblastnému nitrianskemu múzeu nález pravekých črepov v katastri obce Jarok /okr. Nitra/. Pri obhliadke náleziska /záhrada domu č. 206/ sa zistilo, že ide o sídlisko ľudu s lineárnou keramikou /obr. 59: 2-4/. Črepy tejto kultúry sa našli aj na okolitých parcelách.

V októbri 1979 bol pri kopaní vodovodnej jamy na parcele 5/3 v Nitre, v časti Veľké Janíkovce, porušený praveký objekt. Obhliadkou sa zistila pec z doby halštatskej, ktorú porušili v hĺbke 220 cm. Rozmery pece sa nedali určiť, pretože ju nebolo možné odkryť. V hĺbke 170-190 cm bola v profile jamy viditeľná kultúrna vrstva obsahujúca črepy z obdobia vrcholného stredoveku. Vo vrstve sa našiel i železný hrot strely. Hrot má kosoštvorcový prierez a prechádza do tŕňa kruhového prierezu; celková d. 8,5 cm /obr. 59: 1/.

SIEDLUNG DER KULTUR MIT LINEARKERAMIK IN JAROK UND EIN HALLSTATTZEITLICHER OFEN IN NITRA-VEĽKÉ JANÍKOVCE. Im November 1979 wurden auf der Parzelle Nr. 206 in Jarok /Bez. Nitra/ Spuren einer Siedlung aus der jüngeren Steinzeit festgestellt. Die gefundenen Scherben gehören zur Kultur mit Linearkeramik /Abb. 59: 2-4/. Im Oktober 1979 wurde bei Erdarbeiten auf der Parzelle Nr. 5/3 in Nitra-Veľké Janíkovce /Bez. Nitra/ ein hallstattzeitlicher Ofen gestört. In 170-190 cm Tiefe erfasste man eine mittelalterliche Kulturschicht mit einer eisernen Pfeilspitze /Abb. 59: 1/ sowie Scherben aus dem Hochmittelalter.

ПОСЕЛЕНИЕ КУЛЬТУРЫ ЛИНЕЙНОЙ КЕРАМИКИ В С. ЯРОК И ПЕЧЬ ГАЛЬШТАТСКОГО ПЕРИОДА В НИТРЕ-ВЕЛЬКЕ ЯНИКОВЦЕ. В ноябре 1979 г. были на участке № 206 в с. Ярок /рай. Нитра/ обнаружены следы неолитического поселения. Найденные обломки принадлежат культуре линейной керамики /рис. 59: 2-4/. В октябре 1979 г. была на участке № 5/3 в Нитре-Вельке Яниковце /рай. Нитра/ земляными работами разрушена печь гальштатского периода. На глубине 170-190 см был отмечен культурный средневековый слой, содержавший железный наконечник стрелы /рис. 59: 1/ и обломки периода кульминирующего средневековья.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM V MUŽLE-ČENKOVE

Ivan K u z m a

V dňoch 3. 10. až 18. 11. 1979 sa uskutočnil zisťovací výskum v polohe Vilmakert v časti Čenkov v Mužle /okr. Nové Zámky/. Akcia predchádzala systematický výskum, jeden z viacerých v súvise s výstavbou vodných diel na Dunaji.

Lokalita je priamo na brehu Dunaja v kilometri 1735,2-5, v ovocnom sade na parcele 13127, ktorá je mierne vyvýšená. Poloha je z troch strán opevnená valom, na strane od Dunaja je asi 3 až 4 m vysoký strmý breh.

Pretože doteraz sa v polohe Vilmakert výskum nerobil a ani nebola narušená zemnými prácami, v r. 1979 sa zisťovacím rezom určil rozsah a kultúrne zaradenie lokality. Pre nedostatok pracovných síl sa rez urobil pomocou mechanizmu. Vytýčený bol v SV časti lokality, v jej najužšom mieste, v smere JV-SZ, asi 5 m od dunajského brehu. Rez dosiahol dĺžku 60 m, šírku 150 cm a hĺbku 200 cm. Po začistení bolo možné v profiloch rozpoznať asi 15 až 20 objektov zapustených do pieskového podložia, niektoré do hĺbky 240 cm od úrovne okolitého terénu. V časti bližšej k dunajskému brehu sa objekty črtali jednotlivo, vo vzdialenosti asi 15 m sa však začína tmavá kultúrna vrstva, 120 až 140 cm hrubá, v ktorej možno objekty rozoznať iba s problémami. Na niektorých miestach vrstvu ťažko odlíšiť od ornice, ktorá dosahuje hrúbku priemerne 40 cm.

Z jednotlivých objektov sa podarilo získať menšie množstvo výrazného materiálu. Väčšina patrí do klasickej fázy kultúry s kanelovanou keramikou a do staršej fázy želiezovskej skupiny. Zastúpený je i materiál z 11. až 13. stor. a niekoľko črepov, ktoré azda možno zaradiť do doby bronzovej.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN MUŽLA-ČENKOV. Bei der Feststellungsgrabung in Mužla-Čenkov /Bez. Nové Zámky/, Flur Vilmakert gewann man aus einzelnen Objekten eine kleine Zahl ausgeprägten Materials. Die grösste Zahl gehört in die klassische Phase der Kultur mit kannelierter Keramik und zur Keramik der Želiezovce-Gruppe - in ihre ältere Phase. Weiterhin ist hier Material aus dem 11.-13. Jh. sowie einige Scherben vertreten, die vielleicht in die Bronzezeit gelegt werden könnten.

РАЗВЕДОЧНЫЕ РАСКОПКИ В С. МУЖЛА-ЧЕНКОВ. Разведочными изысканиями в с. Мужла-Ченков /рай. Нове Замки/, в урочище Вилмакерт в отдельных объектах было обнаружено меньшее количество выразительного материала. Большинство относится к классической фазе культуры каннелированной керамики и к ранней фазе желъезовской группы. Кроме того обнаружился материал XI-XIII вв. и несколько обломков, относившихся, вероятно, к бронзовому веку.

DRUHÁ SEZÓNA REVÍZNEHO VÝSKUMU RÍMSKEHO KASTELA V IŽI - AKCIA DUNAJ

Klára K u z m o v á - Títus K o l n í k - Ján R a j t á r - Alexander T r u g l y

Revízny výskum rímskej vojenskej pevnosti v polohe Leányvár v Iži /okr. Komárno/ nadviazal v r. 1979 na terénne práce v predchádzajúcom roku. Realizoval ho Archeologický ústav SAV v Nitre v spolupráci s Oblastným podunajským múzeom v Komárne /A. Trugly/. V priestore severozápadnej rohovej veže a porty praetorie sa skúmaná plocha ďalej rozšírila, v južnej časti lokality sa dokončil výskum v zisťovacej sonde /sektory 16/q-t/ a začal sa odkrývať juhozápadný kvadrant kastela /sektory 15-16/j-p/. Získali sa početné nálezy a poznatky o stavebnom vývoji pevnosti. Úspešne prebiehali i rokovania o záchrane a pamiatkovej obnove Leányváru.

Pri hodnotení výskumu v priestore severozápadnej rohovej veže je nutné v krátkosti zhrnúť i výsledky predchádzajúcej sezóny. V roku 1978 sa tu odkryla plocha 15 x 15 m /sektory 7-9/G-I/, na ktorej sa zachytil negatív obvodového múru a kamenné zvyšky vnútornej rohovej veže obdĺžnikového tvaru /murivo veže bolo odkryté ešte v roku 1957 M. Schmiedlovou - 1958, s. 543-548/. Tento priestor bol predchádzajúcimi výskumami i zásahmi miestneho obyvateľstva značne porušený, o čom svedčia pomiešané vrstvy a druhotne uložené sporadické nálezy. Iba v juhovýchodnej časti odkrytej plochy /sektor 9/I/ bola neporušená kultúrna vrstva obsahujúca množstvo terry sigillaty, inej keramiky, zvieracích kostí a trosky /Buranská - Kolník - Rajtár 1980, s. 71 n./.

I napriek tomu sa po odkrytí hrubej vrstvy s pomiešaným obsahom podarilo zachytiť pôdorysnú situáciu. Zvonka negatívu obvodového múru, v mieste, kde sa z vnútornej strany pripájala rohová veža, sa v pôdoryse črtal 180 cm široký pás sivohnedej hliny s drobnou kamennou deštrukciou a štrkom. Na juhozápadnej strane sa k nemu pripájal užší tmavohnedý pás /š. 150 cm/ a oba smerovali na severozápad. Predpokladalo sa, že ide o negatívy dvoch časovo odlišných objektov, pravdepodobne prístavieb rohovej veže, ktoré však na základe odkrytej časti nebolo možné bližšie interpretovať.

Skúmaná plocha sa v roku 1979 rozšírila severozápadným smerom /sektory 6-7/F, 6/G-H/ tak, aby sa zachytil celý pôdorys zistených objektov. Tento priestor bol už v roku 1957 skúmaný sondážnou metódou, ktorá v tomto prípade neumožnila detailne rozpoznať terénnu situáciu /Schmiedlová 1958, s. 543-548/. Pri súčasnom revíznom výskume sa odkrývalo plošným spôsobom, pričom sa podarilo zachytiť hlavné etapy stavebného vývoja severozápadnej rohovej veže.

V jej predpolí, vo vzdialenosti 500 cm od negatívu obvodového múru, sa črtal na žltom pieskovom podloží 160 cm široký pás tmavohnedej hliny, ktorý prebiehal priebežne s obvodovým múrom. Podľa jeho pôdorysu i doteraz zisteného profilu možno predpokladať, že ide o prvú priekopu pevnosti /jej presné rozmery i tvar treba spresniť ďalším výskumom/. Podľa terénnych pozorovaní i blízkych analógií z územia Panónie /Intercisa - Visy 1972, s. 246; Ad Statuas - Gabler 1972a, s. 156/ je pravdepodobné, že priekopa chronologicky súvisela s obvodovým múrom a vnútornou rohovou vežou a predstavovala najstaršiu stavebnú fázu kamennej pevnosti zo začiatku 2. stor. /obr. 61; obr. 65: 2/.

Neskôr pri renovácii a spevňovaní kastela, priekopu zasypali a na jej mieste pristavali k pôvodnej rohovej veži vonkajšiu vežu. Vzhľadom na torzovitosť zachovaného pôdorysu nemožno jednoznačne rozhodnúť, či bola podkovovitého alebo vejárovitého tvaru. Negatív jej základov je viditeľný iba čiastočne, pretože ho zväčša prekrýva pôdorys väčšej vejárovitej veže, podobne zachovaný v negatíve. Jej maximálne vnútorné rozpätie je 7,30 m, vonkajšie 11,50 m; vnútorná dĺžka 8,60 m, vonkajšia 10,75 m. Šírka negatívu muriva je 180-200 cm /obr. 61; obr. 65: 2/. Pôdorys týchto prekrývajúcich sa objektov predstavujú dve stavebné fázy rohovej veže, z ktorých možno predbežne datovať iba mladšiu vejárovitú prístavbu, a to podľa analógií známych najmä z územia Panónie. Budovanie vejárovitých rohových veží vysunutých pred obvodový múr je na limitných táboroch rozšírené v 4. stor. /Ad Statuas, Quadrata, Visegrád-Sibrikdomb, Campona, Ulcisia Castra, Intercisa - Mócsy 1975, s. 112-114; Zwentendorf - Stiglitz 1975, s. 58, príl. 2, 11, 12/. Tento typ veží sa vyskytuje na novozaložených i prestavovaných rímskych pevnostiach a patrí medzi najlepšie datovateľné druhy architektúry.

Je pravdepodobné, že s vonkajšími prístavbami rohovej veže súvisela aj určitá rekonštrukcia priekopového systému. V predpolí kastela boli viditeľné dve ďalšie priekopy /II a III/, ktorých priebeh sa presne zachytil rezom /38 x 2,5 m/, kolmým na severozápadnú rohovú vežu /obr. 62/. Minimálne nálezy z priekop dosiaľ neumožňujú ich bližšie datovanie.

Pri odkrývke rezu priekopami sa v jeho severozápadnej časti našli štyri hroby radového pohrebiska z 10. stor. Tri boli v JZ profile /hrob 1-3/, jeden v SV profile /hrob 4/. Hrob 2 sa zistil pri plošnej odkrývke v blízkosti hrobu 1. Hrobové jamy sa črtali veľmi nejasne, preto sa odkrývali podľa profilu.

Opis hrobov a nálezov

H r o b 1

Hrob dieťaťa porušený mechanizmom pri výkope rezu. Obdĺžniková hrobová jama so zaoblenými rohmi /š. 50 cm, h. 80 cm/ bola orientovaná v smere ZJZ-VSV. Kostra bola veľmi strávená pôdou. Na okraji hrobovej jamy, cca 20 cm južne od lebky, sa našiel solidus.

1. Zlatá minca solidus, Byzancia - Romanus I. a Christophorus /919-944/, predierkovaná, použitá sekundárne ako závesok /obr. 60/.

H r o b 2

Hrob sa zachytil pri plošnej odkrývke v hĺbke 70 cm. Kostra dieťaťa bola zväčša strávená, zachovala sa len časť lebky a niekoľko kostí. Orientácia v smere ZJZ-VSV. Bez nálezov.

H r o b 3

Hrob dospelého jedinca. Kostru od kolien dolu porušil mechanizmus. Obdĺžniková hrobová jama so zaoblenými rohmi. Medzi trupom a ľavým predlaktím sa našlo železné kresadlo a tri neurčiteľné železné zlomky. Pri pravom kolene bola nádoba v zlomkoch. Pod kostrou sa črtali čierne pásy prepálenej hliny oválneho prierezu, obsahujúce množstvo uhlíkov; možno sú to zvyšky zhorených trámov z doby rímskej.

1. Železné lýrovité kresadlo s trojuholníkovým výčnelkom na vnútornej strane základne, konce sú zahnuté k sebe; d. 6,3 cm, v. 2,7 cm /obr. 63: 4/.

2. Tri železné zlomky; d. 7, 5 a 2,4 cm /obr. 63: 1-3/.

3. Hrncovitá nádoba mierne kónického tvaru s lievikovite roztvoreným ústím, sivočierna, nekvalitne vypálená; v. 10,3 cm, Ø dna 7,5 cm /obr. 63: 5/.

H r o b 4

Hrob dospelého jedinca. Obdĺžniková jama so zaoblenými rohmi /š. 70 cm, h. 90 cm/ bola orientovaná v smere ZJZ-VSV. Kosti trupu neležali in situ, ľavé chodidlo chýbalo. V blízkosti ľavej očnice sa našiel bronzový pliešok. Kosť na tomto mieste bola sfarbená do zelena. Na ľavom predlaktí sa našiel fragment strieborného pliešku, ktorý mal pôvodne kruhový tvar.

1. Bronzový pliešok oválneho tvaru /rozpadol sa/.

2. Fragment strieborného pliešku, na zachovalom konci prebitá dierka.

Orientácia kostier bola ZJZ-VSV, hlavou na ZJZ. Hrobové jamy mali obdĺžnikový tvar so zaoblenými rohmi. Hĺbka dosahovala 70-90 cm. Archeologický materiál z uvedených hrobov je charakteristický pre 10. storočie /hrncovitá nádoba, železné lýrovité kresadlo, fragment strieborného pliešku/. Podobný materiál z radových pohrebísk z 9.-10. storočia z územia južného Slovenska publikoval A. Točík /1971, s. 135-276/. Na včasnostredovekých pohrebiskách, ktoré vznikali v priebehu druhej polovice 10. storočia, sú pochovaní príslušníci dvoch etnických skupín, slovanské a staromaďarské obyvateľstvo /Rejholcová 1976/. Toto datovanie potvrdzuje na pohrebisku v Iži-Leányvári aj byzantský solidus Romanusa I. a Chrostophorusa /919-944/. Podobná prevŕtaná zlatá minca Romanusa I. a Christophorusa sa našla v roku 1907 v Hajdúsámsone, pravdepodobne v staromaďarskom jazdeckom hrobe /Szőke 1962/.

Časť pohrebiska z 10. storočia, odkrytá pri výskume v roku 1979, svedčí o opätovnom osídlení okolia lokality v období kryštalizácie včasnostredovekého uhorského štátu.

Výskum v priestore porty praetorie /severnej brány/ nadviazal na terénne práce z roku 1978 a upriamil sa na odkrývku jej východnej polovice. Plocha veľkosti 15 x 20 m /sektory 25-27/E-H/ sa skúmala plošnou metódou, pričom sa v predpokladanom strede brány nechal kontrolný blok. Pri odstraňovaní vrchných vrstiev sa zistilo, že celý priestor je značne porušený rôznymi mladšími zásahmi, ktoré v mnohých prípadoch sťažujú terénne pozorovania. Pôdorys východnej časti brány sa začal črtať až v hĺbke 80-120 cm. Celkove bol so západnou časťou zhodný s tým rozdielom, že rímska architektúra sa tu zachovala iba v negatíve /Buranská - Kolník - Rajtár 1980, s.71 n./.V sektoroch 25-26/G-H sa zistil pôdorys východnej veže, v sektoroch 26-27/G obvodový múr a severne od tejto plochy /v sektoroch 25-26/E-F/ neskororímska prístavba brány. Z vonkajšej strany pevnostného múru, severovýchodne od veže /26-27/F/, sa zachytila mohutná kamenná deštrukcia a maltová vrstva pozdĺž obvodového múru. Hnedočierny pás v sektoroch 26-27/E s rozptýlenou kamennou a tehlovou deštrukciou predstavuje pravdepodobne najstaršiu priekopu pevnosti.

Už v súčasnom štádiu odkrývky možno konštatovať, že porta praetoria mala jednopriechodovú konštrukciu a v neskorej dobe rímskej bola spevnená vonkajšou prístavbou. Hoci výskum severnej brány sa ešte neskončil, mnohé zistenia už dnes čiastočne revidujú pôdorysný plán J. Tótha-Kurucza.

V juhozápadnej časti pevnosti sa pokračovalo v prehlbovaní zisťovacej sondy /20 x 2 m; sektory 16/q-t/, vytýčenej v roku 1978, ktorá vtedy pre tech-

nické príčiny nebola doskúmaná. Jej cieľom bolo zachytiť obvodový múr kastela v blízkosti západnej medziveže južného opevnenia. Podobne ako v ostatných častiach lokality, i tu boli vrchné vrstvy pomiešané a obsahovali pomerne málo nálezov. Mohutný lievikovitý zásah v sektore 16/r naznačoval priebeh obvodového múru. Po prehĺbení sondy až po sterilné podložie sa zistilo, že pevnostný múr sa zachoval iba v negatíve. Jeho základy /š. 200 cm/ boli do pôvodného terénu zahĺbené 100-130 cm. Kultúrna vrstva na predpokladanej terénnej úrovni rímskeho osídlenia /v hĺbke 200 cm/ obsahovala terru sigillatu i atypickú rímsku keramiku, zlomky železných predmetov, zvieracie kosti a uhlíky. V tejto vrstve, na rozhraní sektorov 16/q-r a v sektore 16/r, sa našli zvyšky dvoch ohnísk, z ktorých jedno bolo na severnej, druhé na južnej strane obvodového múru. Podľa polohy ohnísk možno predpokladať, že uvedená kultúrna vrstva chronologicky súvisela s budovaním pevnosti alebo ho tesne predchádzala.

Na pláne J. Tótha-Kurucza v juhozápadnej štvrtine kastela nie sú zakreslené žiadne objekty, ale geofyzikálne merania v rokoch 1977-1978 tu zistili určité anomálie. Predpokladalo sa, že uvedený priestor je menej porušený ako dosiaľ skúmané plochy a výskum prinesie nové poznatky o vnútornej zástavbe pevnosti. Zisťovacia sonda 16/q-t sa predĺžila o 30 m severným smerom do vnútorného areálu kastela /sektory 16/j-p/. Už po odstránení vrchnej vrstvy /0-20 cm/ sa v pôdoryse zachytili zvyšky ubitých dlážok/?/ chát /sektory 16/j a l/, súvislá vrstva mazanice /sektory 16/k-l/ a zhluky kameňov v celej šírke sondy /sektory 16/m-n/. Pre získanie pôdorysu zistených objektov sa táto sonda rozšírila 0,5 m západným smerom, t. j. na plochu 30 x 7 m /sektory 15-16/j-p/.

Vrstvu 0-20/40/ cm tvorila sivohnedá pôda zmiešaná s úlomkami kameňov, tehál a maltoviny. K súvislej vrstve mazanice sa na ploche cca 4 x 4 m /sektory 15-16/k-l/ pripájalo zoskupenie veľkého počtu zlomkov strešnej krytiny, kameňov a kusov maltoviny; z južnej strany /sektory 15-16/m/ bol zhluk veľkých kameňov. Zistený objekt pokračoval východne za hranicu skúmanej plochy a sčasti bol porušený orbou. Jeho interpretácia je zatiaľ otázna. V tej istej vrstve sa zachytila časť ohniska z veľkých kameňov a strešnej krytiny /severná časť sektora 16/n/, pás popolovitej hliny v dĺžke 4 m s množstvom uhlíkov a keramiky, orientovaný v smere V-Z /rozhranie sektorov 15-16/o-p/, a v jeho blízkosti kamene spojené maltovinou /sektor 16/o/.

V ďalšej vrstve /40-60 cm/ sa v severnej časti sondy /sektory 15-16/j/ odkryl úzky pás prepálenej hliny s tehlami a kameňmi, orientovaný v smere V-Z. Vo východnej časti sektorov 16/j-k prebiehal v smere S-J pás popolovitej hliny, na južnej strane ohraničený na tvrdo prepálenou hlinou a tehlami. Okrem kameňov a tehál obsahoval zlomky dvoch kamenných žarnovov. Uvedené objekty boli porušené šikmým tmavým pásom /š. 150 cm/ - novodobým zásahom v smere SV-JZ /sektory 16/j, 15-16/k/, ktorý azda predstavuje výkop J. Tótha-Kurucza. Menší pravidelný zásah, pravdepodobne novodobý, sa črtal aj vo východnej časti sektora 16/l a sčasti porušil dlážku/?/ z rímskej strešnej krytiny a tehál. V južnej časti sondy /sektory 15-16/p/ ďalej pokračoval pás popolovitej hliny.

V nasledujúcej vrstve /60-80 cm/ bola terénna situácia podobná. V pôdoryse sa výrazne črtali pravidelné zásahy /sondy J. Tótha-Kurucza/?/ - šikmý pás v šírke 150 cm /sektory 16/j, 15-16/k-l/ a rovnako orientovaný /SV-JZ/ užší pás /50 cm/ v sektore 15-16/o. V severnej časti sektora 15/j pokračovala prepálená vrstva, v sektore 15-16/p pás popolovitej hliny a na rozhraní sektorov 15/j sa odkrylo malé ohnisko /Ø 50 cm/. Okrem nich sa v tejto vrstve nezistili žiadne objekty.

Na skúmanej ploche sa našlo množstvo zlomkov terry sigillaty, inej rímskej keramiky, železných a bronzových predmetov /skoby, klince, ozdobné nity, nožíky, kovania, spony, strelky/, rímskeho skla, kolkovaných tehál a mincí. Väčšina z nich však nemá datovaciu hodnotu, lebo vrstvy boli pomiešané rôznymi zásahmi a nálezy sa zistili v druhotnej polohe. Zložitú terénnu situáciu a získaný materiál bude nutné podrobiť dôkladnému rozboru a konfrontovať so zisteniami a objektmi v iných častiach kastela. Toto azda umožní vypracovať a datovať jednotlivé stavebné a deštrukčné fázy a im odpovedajúce horizonty.

Na získanie lepšej orientácie vo zvrstvení terénu v tejto časti lokality sa ďalej prehlbovala iba východná časť sondy v rozsahu 30 x 2 m /sektory 16/j-p/, čo odpovedá ploche pôvodnej zisťovacej sondy. Jej dokončenie je úlohou nasledujúcej výskumnej sezóny.

Z nálezov si zvláštnu pozornosť zasluhujú početné mince /25 ks/, zlomky terry sigillaty a hlinených kahancov, torzo kamennej plastiky, bronzová spona a ostroha.

Vo východnej polovici porty praetorie /sektory 25-27/E-H/ sa našlo desať rímskych mincí. Boli to tri strieborné denáre - Lucius Verus /z dec. 164 - aug. 165/, Caracalla /198-217/ a Severus Alexander /222-235/, ďalej päť malých bronzov - Galienus/?/ - 253-268, Aurelianus /270-275/, Constans/?/ - 333-350, Valentinianus I. /364-375/, Urbs Roma /4. stor./ a dva poškodené malé bronzy zo 4. stor. Z juhozápadného kvadrantu pevnosti /sektory 15-16/j-p/ pochádza 15 mincí. Sú to tri antoniniany - Aurelianus /270-275/, Probus /276-282/ a jeden predierkovaný z 3. stor.; tri stredné bronzy - Faustina /I.-II.?/ z 2. stor., jeden neurčený a jeden poškodený; deväť malých bronzov - Constantius II. /323-361/ z mincovne v Siscii, dvakrát Constantius/?/, Constans /333-350/, Constans/?/, Valentinianus I. /364-375/, dva zo 4. stor. a jeden poškodený. /Za určenie ďakujeme E. Kolníkovej; bližšie Kolníková v tomto zborníku./

Terra sigillata je zastúpená nezdobenými črepmi s hladkým povrchom, ako aj zlomkami s bohatou reliéfnou výzdobou /obr. 64: 1, 4-8/ Celé nádoby sa nezachovali, ale pôvodný tvar možno určiť podľa častí okraja a dna. V najväčšom počte sa vyskytujú typy Drag. 37, menej Drag. 32, 33 a 35. V rámci reliéfne zdobenej sigillaty prevládajú výrobky rheinzabernskej dielne, ktorú predstavujú majstri Januarius II. /obr. 64: 1/, B. F. Attoni, Cobnertus III., Firmus I., Comitialis I., II., V./obr. 64: 7/, Reginus II. /obr. 64: 8/, Mammilianus /obr. 64: 6/, Respectus /obr. 64: 4/, Pupus, Lupus a Attilus. Dovoz tejto keramiky na územie Panónie bol zvlášť intenzívny v druhej polovici 2. stor. Väčšiu časť rheinzabernskej terry sigillaty z Leányváru možno podľa analógií /Aquincum - Gabler 1976, s. 30-32; Gorsium - Gabler 1972b, s. 19-28; Lauriacum - Karnitsch 1955, s. 23-26/ datovať od druhej polovice 2. stor. až na začiatok 3. stor. Iba niekoľko zlomkov pochádza z hrnčiarskej dielne vo Westerndorfe. Výrobky tejto dielne sa v Panónii i v Noricu vyskytujú väčšinou pozdĺž Dunaja, a to na prelome 2./3. stor. a na začiatku 3. stor., keď nastáva oživenie importu sigillaty /Gabler 1966, s. 123-133; Kellner 1961, s. 165-178/. Do tohto časového úseku možno podľa charakteristických výzdobných prvkov zaradiť i nálezy westerndorfskej sigillaty z Leányváru.

Z hlinených kahancov je pozoruhodný zlomok v tvare komickej masky z východnej časti porty praetorie /sektor 27/H, h. 200 cm; obr. 64: 10/. Patrí do skupiny zvláštnych typov, ktoré neboli vyrábané fabrickým spôsobom, a odzrkadľuje osobitný umelecký vkus jednotlivých majstrov. Blízke analógie sú známe z Brigetia /Szöny -

Iványi 1935, s. 25, tab. LXV: 5, 9/. Ďalší kahanec sa našiel v juhozápadnej časti kastela /sektor 16/o, h. 160-180 cm/. Je sčasti poškodený, na dne signovaný kolkom FORTIS, ktorý je jednoduchý, menej výrazný /obr. 64: 9a, b/. Tento tvar je veľmi častý na území Panónie, podľa D. Iványiovej /1935, s. 29/ patrí k typu XV.

Bronzová doštičkovitá spona v podobe koníka pochádza z juhozápadného kvadrantu pevnosti /sektor 16/k, h. 80-100 cm/. Patrí k predmetom tvaru primitívne zjednodušeného koníka, ktorého hriva a chvost bývajú zdobené zárezmi /obr. 64: 2/. Podobné spony sú známe najbližšie z územia Panónie /Szőny, Aquincum, Intercisa, Carnuntum - Patek 1942, s. 51, tab. XIX: 2-7/, jeden exemplár z okolia Komárna je v zbierkach SNM v Bratislave /Lamiová-Schmiedlová 1961, s. 59, tab. XII: 14/. Podľa uvedených analógií možno sponu z Leányváru datovať do 2. stor.

V priestore severnej brány /porty praetorie/ sa našla v porušenej vrstve /h. 80-100 cm/ bronzová ostroha so železným bodcom /obr. 64: 3a, b/. Patrí k typu tzv. gombíkovitých ostrôh /Knopfsporen/ s krátkymi symetrickými ramenami, so širokou, horizontálnymi ryhami členenou bázou masívneho a relatívne dlhého bodca /rozpätie ramien 5,3 cm, v. 5,5 cm/. V typologickej štúdii M. Jahna /1921, s. 41-53/ nenachádzame úplne zodpovedajúcu paralelu. Ostrohe z Leányváru azda najbližšie stoja jeho typy 51 a 56, ktoré rámcovo datuje do 2. a 3. stor. Ostroha z Leányváru má oproti nim evidentne typologicky staršiu črtu: chýba jej strechovité hranenie ramien i náznak priečneho hranenia pod bázou bodca. Zo slovenských nálezov má k nej blízko železná ostroha z Púchova /Beninger 1937, s. 90, obr. 158/ a pravdepodobne i neúplná bronzová ostroha zo Senného a bronzová ostroha z Banskej Štiavnice /Eisner 1933, s. 217-218, obr. 21: 2/. Chronologicky najzávažnejšie ostrohy tohto typu predstavujú dva železné exempláre z Abrahámu /hrob 215, nepublikovaný/, ktoré sa tu našli v spoločenstve železnej spony Almgrenovej skupiny V, charakteristickej pre mladšiu fázu stupňa B_2, prípadne pre stupeň B_2/C_1 przeworskej kultúry /Godłowski 1970, s. 8, obr. 2: b, tab. I: 28, 30; Liana 1970, s. 444, 450-451, tab. III: 17, IV: 11/. Je veľmi pravdepodobné, že nález ostrohy na Leányvári súvisí s nájazdmi germánskych družín v dobe markomanských vojen a svedčí o účasti przeworskej zložky v nich.

Pozoruhodné je i torzo kamennej mužskej plastiky, nájdené v sutinovej výplni negatívu prístavby severozápadnej rohovej veže /sektor 6/G/. Ide o 10,8 cm vysoký úlomok tvárovej partie hlavy mladého muža /obr. 65: 1/. Horná a pre presnejšie datovanie dôležitá časť s účesom chýba, aj nos je značne poškodený, napriek tomu podľa individuálne poňatých čŕt /zovreté výrazné pery, vyčlenená mäsitá brada, vystupujúce lícne oblúky/ a najmä meravého, neživotného výrazu tváre možno vysloviť názor, že máme pred sebou fragment sepulkrálnej plastiky azda nejakého civilného hodnostára alebo úradníka, ktorá pôvodne tvorila súčasť náhrobnej stély alebo sarkofágu. Použitý materiál /severomadarský travertín/ naznačuje, že ide o výrobok niektorej zo severopanónskych kamenárskych dielní pravdepodobne z 3. stor. Miesto nálezu zas inšpiruje k hypotéze, že je to úštep plastiky z náhrobnej stély, ktorá bola sekundárne použitá v období rekonštrukcie opevnenia kastela v 4. stor. Uvedený nález je v súčasnosti pre nás dôležitý najmä z dvoch príčin. Potvrdzuje správnosť už dávnejšie vysloveného predpokladu, že viaceré efektné a lokalitne neurčené rímske predmety uložené v Oblastnom podunajskom múzeu v Komárne môžu pochádzať priamo z Leányváru. Zároveň ukazuje, že skúmaná lokalita môže poskytnúť dôležité a atraktívne nálezy.

Dňa 27. septembra bol výskum prezentovaný účastníkom medzinárodného sympózia Rimania a barbari na strednom Dunaji, ktoré sa uskutočnilo pri príležitosti

1800. výročia vytesania nápisu do trenčianskej skaly /Nové Vozokany 24.-28. september/. Diskusia významných československých a zahraničných bádateľov priamo na lokalite bola veľmi podnetná a prispela na riešenie mnohých odborných i technických otázok súčasného i budúceho výskumu.

Pri perspektívnom plánovaní priebehu výskumných prác na Leányvári sa dostala do popredia i otázka konzervácie rímskej architektúry, príp. širšej pamiatkovej obnovy tejto významnej lokality. Potrebu záchrany vyvoláva aj výstavba sústavy vodných diel na Dunaji, ktorá by z väčšej časti porušila túto rímsku pevnosť /priebeh priesakového kanálu približne stredom severnej časti, spevnenie ochrannej hrádze a zvýšenie hladiny Dunaja, ktorý by občas zaplavoval južnú časť kastela/. Archeologický ústav SAV v Nitre ako koordinátor a realizátor záchranných prác na Dunaji požiadal všetky zainteresované inštitúcie o všestrannú podporu a pomoc. Do tejto akcie sa zapojili pracovníci Hydroconsultu a Vodohospodárskej výstavby v Bratislave, Krajského strediska štátnej pamiatkovej správy a Oblastného podunajského múzea v Komárne. Na pracovných poradách sa prekonzultovali reálne možnosti a stanovil sa základný postup uskutočnenia tohto zámeru.

V súčasnosti sa zabezpečujú prvé opatrenia smerujúce k zachovaniu celej pamiatky pre budúce generácie. Jednou z hlavných etáp záchranných prác je komplexný archeologický výskum, ktorý sa vo forme revíznej akcie realizoval už druhú sezónu. Na základe doterajších poznatkov o Leányvári vypracoval sa zámer obnovy pamiatky, ktorý je podkladom na riešenie vhodnej vodohospodárskej úpravy okolitého terénu a na pamiatkovú obnovu kastela. Zhotovil sa polohopisný plán lokality s vyznačením potrebného ochranného pásma. Projektanti vodného diela Gabčíkovo-Nagymaros, pracovníci Hydroconsultu, v krátkom termíne dodali podrobnú štúdiu, ktorá je dôležitým dokumentom na začatie záchrannej akcie. Zo strany pamiatkových orgánov sa plánuje priebežná konzervácia odkrytých architektúr a po ukončení archeologického výskumu i rekonštrukcia kastela.

Úsilím všetkých zainteresovaných odborníkov je, aby výsledkom ich dlhoročnej práce bola celková pamiatková obnova rímskej pevnosti na Leányvári a jej sprístupnenie ako prírodné múzeum širokej verejnosti.

L i t e r a t ú r a

BENINGER, E. 1937: Die germanischen Bodenfunde in der Slowakei. Reichenberg-Leipzig.

BURANSKÁ, K. - KOLNÍK, T. - RAJTÁR, J. 1980: Prvá sezóna revízneho výskumu rímskeho kastela v Iži - akcia Dunaj. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 71-80.

EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.

GABLER, D. 1966: Westerndorfer und spätrömische Sigillata in Nordpannonien. Bayerische Vorgeschichtsblätter, 31, s. 123-133.

GABLER, D. 1972a: Ács, Vaspuszta. In: Mitteilungen des Archäologischen Instituts. 3. s. 155-158.

GABLER, D. 1972b: Sigillaten auf dem Gebiet des Palatiums von Gorsium. Alba Regia, 13, s. 9-67.

GABLER, D. 1976: Die Sigillaten vom Gebiete der Hercules-Villa in Aquincum. Acta Archaeologia Hungarica, 28, s. 3-77.

GODŁOWSKI, K. 1970: The Chronology of the Late Roman and Early Migration Periods in Central Europe. Kraków.

IVÁNYI, D. 1935: Die pannonischen Lampen. Dissertationes Pannonicae. Ser. 2, No. 2. Budapest.

JAHN, M. 1921: Der Reitersporn, seine Entstehung und früheste Entwicklung. Leipzig.

KARNITSCH, P. 1955: Die verzierte Sigillata von Lauriacum. In: Forschungen in Lauriacum. 3. Linz.

KELLNER, H.-J. 1961: Zur Sigillata-Töpferei von Westerndorf. 1. Bayerische Vorgeschichtsblätter, 26, s. 165-204.

KOLNÍKOVÁ, E. 1980: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1979. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s.155-161.

LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1961: Spony z doby rímskej na Slovensku. In: Studijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 5. Nitra.

LIANA, T. 1970: Chronologia względna kultury przeworskej we wczesnym okresie rzymskim. Wiadomości Archeologiczne, 35, s. 429-491.

MÓCSY, A. 1975: Pannonia a késöi császárkorban. Budapest.

PATEK, E. 1942: A pannoniai fibulatipusok elterjedése és eredete. Dissertationes Pannonicae. Ser. II. No. 19. Budapest.

REJHOLCOVÁ, M, 1976: Pohrebisko z 10. a 11. storočia v Hurbanove-Bohatej. Slovenská archeológia, 24, s. 191-231.

SCHMIEDLOVÁ, M. 1958: Výskum v Iži-Leányvári v roku 1957. Archeologické rozhledy, 10, s. 543-548.

STIGLITZ, H. 1975: Das römische Donaukastell Zwentendorf in Niederösterreich. Wien.

SZÖKE, B. 1962: A Közép-Dunamedence magyar honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleletei. Leletkataszter. Régészeti Tanulmányok. 2. Budapest, s. 39.

TOČÍK, A. 1971: Flachgräberfelder aus dem IX. und X. Jahrhundert in der Südwestslowakei /1/. Slovenská archeológia, 19, s. 135-276.

VISY, Zs. 1972: Elözetes jelentés Intercisa 1970-72-évi feltárásáról. Alba Regia, 13, s. 246-263.

ZWEITE SAISON DER REVISIONSGRABUNG IM RÖMISCHEN KASTELL IN IŽA - AKTION DONAU. Die Untersuchung der römischen militärischen Befestigung in Iža /Bez. Komárno/ in der Flur Leányvár schloss im J. 1979 an die Erdarbeiten aus dem J. 1978, als in den Sektoren 7-9/G-I das Negativ der Umfassungsmauer und die Reste des inneren steinernen Eckturmes rechteckiger Form erfasst worden waren, an. /Die Grundmauer des Eckturmes wurde im J. 1957 von M. Schmiedlová - 1958, S. 543-548 freigelegt./ Dieser Raum war durch jüngere Eingriffe und Grabungen gestört, nur im Sektor 9/I deckte man eine ungestörte fundreiche Kulturschicht ab /Buranská - Kolník - Rajtár 1980/. Man erfasste einen Teil zweier zeitlich abweichender Negative. Aufgrund des Grundrisses und des Profils kann vermutet werden, dass der mit der Umfassungsmauer parallel verlaufende dunkelbraune Erdstreifen in Vorfeld des Turmes den ersten Festungsgraben bildete. Anhand der Geländebeobachtungen und Analogien aus Pannonien /Intercisa - Visy 1972, S. 246; Ad Statuas - Gabler 1972, S. 156/ ist anzunehmen, dass dieser Graben mit der Umfassungsmauer und dem inneren Eckturm chronologisch zusammenhing und die älteste Bauphase der Steinbefestigung aus dem Anfang des 2. Jh. repräsentierte /Abb. 61; Abb. 65: 2/.

Bei der Renovierung des Kastells wurde der Graben verschüttet und zum ursprünglichen ein äusserer Turm zugebaut. Da sich nur Teile des Grundrisses erhalten hatten, kann nicht eindeutig entschieden werden ob er hufeisenförmig oder fächerförmig war. Das Fundamentnegativ ist vom Grundriss eines fächerförmigen Turmes /innere Weite 7,30 m; äussere Weite 11,50 m; innere Länge 8,60 m, äussere Länge 10,75 m; Mauerbreite 180-200 cm; Abb. 61; Abb. 65: 2/. Von diesen Objekten kann vorläufig nur der jüngere fächerförmige Anbau datiert werden. In den Limesanlagen war der Bau fächerförmiger Ecktürme im 4. Jh. verbreitet /Ad Statuas, Quadrata, Visegrád-Sibrikdomb, Campona, Ulcisia Castra, Intercisa - Mócsy 1975, S. 112-114; Zwentendorf - Stiglitz 1975, S. 58, Beil. 2, 11, 12/. Mit den äusseren Anbauten an den Eckturm hing allem Anschein nach auch die Rekonstruktion des Grabensystems zusammen. Zwei weitere Gräben /II und III/ wurden durch einen lotrecht an den Eckturm gerichteten Schnitt /Abb. 62/ erfasst. Die geringe Anzahl von Grabfunden erlaubt nicht, sie näher zu datieren. Beim Anlegen eines Schnittes durch die Gräben wurden vier Gräber eines Reihengräberfeldes gefunden. Die Orientierung der Skelette war WSW-ONO /der Kopf - WSW/. Die Grabgruben hatten rechteckige Form mit gerundeten Ecken und waren 70-90 cm tief. Das Material ist für das 10. Jh. charakteristisch /ein topfförmiges Gefäss - Abb. 63: 5, ein eisernes lyraförmiges Feuerstahl - Abb. 63: 4, Fragment eines Silberplättchens/. Diese Datierung bestätigt auch ein byzantinischer Solidus des Romanus I. und Christophorus /919-944; Abb. 60/. Der untersuchte Gräberfeldabschnitt zeugt von abermaliger Besiedlung der Umgebung in der Epoche der Kristallisation des frühmittelalterlichen ungarischen Staates. Die Grabung im Raum der Porta praetoria richtete sich auf die Abdeckung der östlichen Hälfte des Tores. Sein Grundriss war mit dem Westteil übereinstimmend, die Architektur hat sich hier jedoch nur in Negativen erhalten /Buranská - Kolník - Rajtár 1980/. Man entdeckte den Grundriss des Ostturmes, den Verlauf der Umfassungsmauer und einen spätrömischen Anbau an das Tor. An der Aussenseite der Umfassungsmauer erfasste man eine mächtige Steindestruktion, eine kontinuierliche Mörtelschicht und wahrscheinlich auch den ältesten Festungsgraben. Die Porta praetoria hatte eine Konstruktion mit einem Durchgang und sie war in spätrömischer Zeit durch einen äusseren Anbau befestigt.

Im Südwestteil der Festung wurde durch einen Probeschnitt das Negativ der Umfassungsmauer des Kastells erfasst /Br. 20 cm, T. 100-130 cm/. Die Kulturschicht mit atypischem Material und zwei Feuerstellen hängt wahrscheinlich chronologisch mit dem Bau der Festung zusammen oder geht ihm voraus.

Auf dem Plan von J. Tóth-Kurucz befinden sich im Südwestviertel des Kastells keine Objekte, die geophysikalischen Messungen haben hier jedoch gewisse Anomalien festgestellt. Man deckte festgestampfte Fussbodenreste /?/, Hütten, drei kontinuierliche Estrichlagen, Steinhaufen und neuzeitliche Eingriffe ab.

Von den Funden sind zahlreiche Münzen /Münzbestimmung - Kolníková 1980/, Fragmente der Terra sigillata /Drag. 37, weniger 32, 33 und 35/ und von Tonlampen, das Torso einer Steinplastik eine Bronzefibel und ein Sporn bemerkenswert. Unter den reliefverzierten Terra-sigillata-Gefässen überwiegen Produkte der Rheinzaberner Werkstatt aus der zweiten Hälfte des 2.

und dem Anfang des 3. Jh. /Aquincum - Gabler 1976, S. 30-32; Gorsium - Gabler 1972, S. 19-28, Lauriacum - Karnitsch 1955, S. 23-26/. Einige Fragmente stammen aus der Westerndorfer Werkstatt, welche in Pannonium und Noricum vorwiegend an der Wende des 2./B, Jh. und am Anfang des 3. Jh. vorkamen /Gabler 1966, S. 123-133; Kellner 1961, S. 165-178 - Abb. 64: 1, 4-8/.

Von den Tonlampen ist das Bruchstück in Form einer komischen Maske am bemerkenswertesten /Abb. 64: 10/, Analogien sind aus Brigetio /Iványi 1935, S. 25, Taf. LXV: 5, 9/ bekannt. Eine weitere Lampe hat auf dem Boden den Stempel FORTIS /Abb. 64: 9a, b/. Diese Form kommt in Pannonien oft vor /Typ XV, Iványi 1935, S. 29/.

Die bronzene Plattenfibel in Form eines Pferdchens /Abb. 64: 2/ weist Analogien in Pannonien /Szöny, Aquincum, Intercisa, Carnuntum - Patek 1942, S. 51, Taf. XIX: 2-7/ auf, ein Exemplar aus der Umgebung von Komárno wurde von Lamiová-Schmiedlová /1961, S. 59, Taf. XII: 14/ veröffentlicht.

Der bronzene Knopfsporn mit eisernem Dorn-Stachel /Abb. 64: 3a, b/ steht den Typen 51 und 56 von M. Jahn /1921, S. 41-53/ aus dem 2. und 3. Jh. nahe. Analogien aus dem Gebiet der Slowakei: ein Eisensporn aus Púchov /Beninger 1937, S. 90, Abb. 158/, wahrscheinlich ein Sporn aus Senné und Banská Štiavnica /Eisner 1933, S. 217-218, Abb. 21: 2/ und zwei Exemplare aus Abrahám /Grab 215, nicht publiziert/ samt der Fibel Almgren V aus der jüngeren Phase B_2, bzw. Stufe B_2/C_1 der Przeworsk-Kultur /Godłowski 1970, S. 8. Abb. 2: b, Taf. I: 28, 30; Liana 1970, S. 444, 450-451, Taf. III: 17, IV: 11/. Der Sporn von Leányvár hängt wahrscheinlich mit Überfällen germanischer Trupen in der Zeit der Markomannenkriege zusammen und bildet einen Bestandteil der Przeworsk-Kultur.

Die Steinplastik - Gesichtstorzo eines jungen Mannes /Abb. 65: 1/ kann für sepulkrale Plastik wahrscheinlich eines zivilen Würdenträgers oder Beamten aus einer Grabstele oder einem Sarkophag gehalten werden /nach dem Material zu urteilen könnte es das Produkt einer nordpannonischen Werkstatt aus dem 3. Jh. sein/. Wahrscheinlich war es im 4. Jh. sekundär benutzt.

Ausser der archäologischen Untersuchung wird auch die Konservierung und Rekonstruktion des Kastells durchgeführt.

ВТОРОЙ СЕЗОН ПРОВЕРОЧНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ РИМСКОГО КАСТЕЛЛА В С. ИЖА - ДЕЛО ДУНАЙ. Исследование 1979 г. римской военной крепости - кастелла в с. Ижа /рай. Комарно/ в урочище Леаньвар исходило из полевых исследований 1978 г., когда в секторах 7-9/С-1 был вскрыт негатив окружной стены и каменные остатки внутренней прямоугольной в плане угловой башни /остатки стен открыла в 1957 г. М. Шмидлова - 1958, с. 543-548. Это пространство было во время более поздних вмешательств и исследований прошлых лет разрушено, только в секторе 9/I был обнаружен незатронутый культурный слой, богатый находками /Buranská - Kolník - Rajtár 1980/. Выявилась часть двух временно отличных негативов. На основе плана и разреза можно полагать, что параллельная окружной стене полоса темно-коричневой земли в предполье башни представляет собой первый ров крепости. По полевым наблюдениям и близким аналогиям из Паннонии /Intercisa - Visy 1972, с. 246; Ad Statuas - Gabler 1972, с. 156/ можно полагать, что этот ров был хронологически связан с окружной стеной и внутренней угловой башней и представлял собой древнейшую фазу строения каменной крепости с начала II в. /рис. 61; рис. 65: 2/.

При возобновлении военной крепости - кастелла - ров засыпали и к внутренней башни пристроили внешнюю. Поскольку сохранились лишь части плана, нельзя точно судить, была ли она подковообразной или веерообразной. Негатив ее фундаментов закрыт планом бо́льшей веерообразной башни /внутренний пролет - 7,30 м, внешний - 11,50 м, внутренняя длина - 8,60 м, внешняя - 10,75 м, ширина стены - 180-200 см; рис. 61; рис. 65: 2/. Из этих объектов можно предварительно датировать только более позднюю веерообразную пристройку. Строение веерообразных угловых башен в лагерях лимеса распространено в IV в. /Ad Statuas, Quadrata, Visegrád-Sibrikdomb, Campona, Ulcisia Castra, Intercisa - Mócsy 1975, c. 112-114; Zwentendorf - Stiglitz 1975, c. 58, приложение 2, 11, 12/. Вероятно, с внешней пристройкой угловой башни связана также реконструкция системы рвов. Два новых рва /II и III/ были обнаружены перпендикулярным к угловой башни разрезом /рис. 62/. Минимальные находки из рвов не позволяют точной датировки их. При разбивке разреза рвами были найдены четыре рядовых погребения. Сориентировка скелетов ЗЗВ-ВСВ /голова на ЗЗВ/. Могильные ямы - прямоугольные, с закругленными углами, достигающие глубины 70-90 см. Археологический материал относится к X в. /горшковидный сосуд - рис. 63: 5, железное калачевидное кресало - рис. 63: 4, фрагмент серебряной бляшки/. Эту датировку подтверждает также римский солид Романа I и Христофора /919-944; рис. 60/. Прослеженная часть могильника свидетельствует о повторном поселении окрестности в период кристаллизации раннесредневекового Венгерского государства.

Исследование в части общего входа было направлено на открытие восточной половины ворот. План входа соответствует западной части, но архитектура здесь сохранилась только в виде негатива /Buranská - Kolník - Rajtár 1980/. Выявился план восточной башни, линия окружной стены и позднеримская пристройка ворот. С внешней стороны стены была обнаружена мощная каменная деструкция, сплошной слой строительного раствора и правдоподобно древнейший ров крепости. Общий вход, в позднеримский период скрепленный внешней пристройкой, отличался конструкцией с одним проходом.

В ЮЗ части крепости разведочным шурфом был обнаружен негатив окружной стены кастелла /ш. - 200 см, углубление - 100-130 см/. Культурный слой с атипическим материалом и двумя очагами вероятно хронологически связан с строением крепости или тесно предшествовал ему.

На плане Й. Тота-Куруца в ЮЗ четверти кастелла нет никаких объектов, но геофизическая съемка здесь отметила аномалии. В процессе исследований были открыты остатки утрамбованных полов /?/ жилищ, сплошной слой обмазки, скопления камней и разные вмешательства нового века.

Из находок внимание заслуживают многочисленные монеты /определение - Kolníková 1980/, обломки терры сигиллаты /Drag. 37, менее 32, 33 и 35/ и глиняных светильников, торс каменной скульптуры, бронзовые фибулы и шпора. Среди рельефом украшенной сигиллаты преобладают изделия райнцаберской мастерской второй пол. II в. и начала III в. /Aquincum - Gabler 1976, c. 30-32; Gorsium - Gabler 1972, c. 19-28; Lauriacum - Karnitsch 1955, c. 23-26/. Несколько обломков происходит из гончарной мастерской в Вестерндорфе, которые в Паннонии и в Норике встречаются по большей мере на рубеже II-III вв. и в начале III в. /Gabler 1966, c. 123-133; Kellner 1961, c. 165-178 - рис. 64: 1, 4-8/.

Среди глиняных светильников внимания заслуживающий обломок в виде комической маски /рис. 64: 10/ встречает аналогии в Бригеционе /Iványi 1935, с. 25, табл. LXV: 59/. Другой светильник снабжен на дне клеймой FORTIS /рис. 64: 9a, b/. Эта форма обильно встречается в Паннонии /тип XV, Iványi 1935, с. 29/.

Бронзовая фибула с щитком в виде лошадки /рис. 64: 2/ относится к II в. и встречает аналогии в Паннонии /Szöny, Aquincum, Intercisa, Carnuntum - Patek 1942, с. 51, табл. XIX: 2-7/, один экземпляр из окрестностей г. Комарно опубликован Ламиковой-Шмидловой /1961, с. 59, табл. XII: 14/.

Бронзовая шпора с кнопкой и железным шипом /рис. 64: 3a, b/ близка типам 51 и 56 М. Яна /1921, с. 41-53/ II-III вв. Словацкие аналогии: железная шпора из г. Пухов /Beninger 1937, с. 90, рис. 158/, вероятно шпоры из с. Сенне и г. Банска Штьявница /Eisner 1933, с. 217-218, рис. 21: 2/ и два экземпляра из с. Абрагам /погр. 215, неопубликованное/ вместе с фибулой Алмгрен V более поздней фазы ступени B_2, по крайней мере ступени B_2/C_1 пшеворской культуры /Godłowski 1970, с. 8, рис. 2: b, табл. I: 28, 30; Liana 1970, с. 444, 450-451, табл. III: 17, IV: 11/. Шпора на местонахождении Леаньвар вероятно связана с набегами германских дружин в период Маркоманнских войн и представляет собой пшеворский элемент.

Каменную скульптуру - торс лица молодого мужчины /рис. 65: 1/ можно считать сепулькральной скульптурой, может быть, штатского сановника или чиновника, от надгробной стелы или саркофага /судя по материалу - правдоподобно продукт северопаннонской мастерской III в./. Она была, вероятно, вторично использована в IV в.

Кроме археологических исследований обеспечивается также консервация и реконструкция всего кастелла.

PRAVEKÉ, VČASNODEJINNÉ A STREDOVEKÉ NÁLEZY Z ČELOVIEC

Mária L a m i o v á - S c h m i e d l o v á - Elena M i r o š š a y o v á

Na základe hlásenia E. Šolca, predsedu miestneho JRD, vykonali sme obhliadku v okolí rozostavanej materskej školy v strede obce Čelovce /okr. Trebišov/. Podľa hlásenia sa pri kopaní odtokového kanálu pre budovu materskej školy narazilo na ľudské kosti a železnú ostrohu /obr. 66: 9/.

Pri obhliadke sa nepodarilo identifikovať hrob a nenašli sa ani kosti z pôvodného výkopu. Ostroha, ktorú nálezcovia odovzdali, má v tŕni ozubené koliesko a predstavuje vyvinutejšiu formu tohto typu, ktorú môžeme datovať asi až do 15.-16. stor. Pretože Čelovce sú v písomných prameňoch doložené už od polovice 14. stor., je pravdepodobné, že ostroha súvisí so stredovekým osídlením obce.

Novostavba materskej školy je na výraznej terase osídlenej už od neolitu. Pri prieskume sa zistilo, že je tu výrazná kultúrna vrstva, z ktorej pochádza početný keramický materiál z praveku a včasnej doby dejinnej.

Fragmenty, ktoré podľa úpravy povrchu možno považovať za eneolitické, sú nezdobené, a preto sa nedajú bližšie kultúrne zaradiť. Výraznejší je materiál z doby bronzovej /obr. 66: 2, 3, 5, 6, 8/ a mladšej doby rímskej /obr. 66: 1, 4, 7, 10, 11/.

Zdá sa, že lokalita je už z väčšej časti zničená, avšak hojný výskyt materiálu na nezastavaných častiach terasy svedčí o tom, že by prípadný záchranný výskum mohol priniesť pozitívne výsledky.

URZEITLICHE, FRÜHGESCHICHTLICHE UND MITTELALTERLICHE FUNDE AUS ČELOVCE. Im Gemeindeintravilan von Čelovce /Bez. Trebišov/ wurde beim Bau eines Kindergartens eine eiserne Radsporn aus dem 15.-16. Jh. gefunden. Um den Bau herum fanden sich Keramikbruchstücke aus dem Äneolithikum, der Bronzezeit /Abb. 66: 2-3, 5-6, 8/ und aus jüngerer römischer Zeit /Abb. 66: 1, 4, 7, 10, 11/.

ДОИСТОРИЧЕСКИЕ, РАННЕИСТОРИЧЕСКИЕ И СРЕДНЕВЕКОВЫЕ НАХОДКИ ИЗ С. ЧЕЛОВЦЕ. В с. Челонце /рай. Требишов/ была во время постройки детского сада найдена шпора с колесиком XV-XVI вв. Недалеко от стройки были найдены обломки керамики энеолита, бронзового века /рис. 66: 2-3, 5-6, 8/ и позднеримского периода /рис. 66: 1, 4, 7, 10, 11/.

NÁLEZ STREDOVEKÝCH KACHLÍC V BANSKEJ BYSTRICI

Marta M á c e l o v á

V októbri 1979 robil pracovník Projektového ústavu kultúry v Banskej Bystrici Miroslav Sura umeleckohistorický prieskum domu na Malinovského ulici 35 v Banskej Bystrici. V zásype pivničného priestoru predného traktu sa našli početné fragmenty neglazovaných gotických kachlíc, zdobených reliéfmi svätých.

Prvý nález kachlíc zo záhrady domu odovzdal S. Bothár do banskobystrického a budapeštianskeho múzea ešte koncom 19. storočia. V minulých rokoch sa našli pri prieskume G. Balašu ďalšie úlomky /Balaša 1974, s. 25/. Všetky tri nálezy súvisia s existenciou kachliarskej dielne, ktorá v 15. storočí stála na tomto pozemku /Holčík 1978, s. 26/.

Zlomky kachlíc po spracovaní autorom výskumu obohatia zbierky Stredoslovenského múzea.

L i t e r a t ú r a

BALAŠA, G. 1974: Gotické kachličky v záhrade domu v Dolnej ulici č. 35 v Banskej Bystrici. Pamiatky - Príroda, 3, s. 25.

HOLČÍK, Š. 1978: Stredoveké kachliarstvo. Bratislava, s. 26.

MITTELALTERLICHE KACHELFUNDE IN BANSKÁ BYSTRICA. Im Oktober 1979 wurde eine kunsthistorische Besichtigung des Hauses in der Malinovsky-Strasse Nr. 35 in Banská Bystrica realisiert. In der Verschüttung des Kellerraumes fanden sich zahlreiche Fragmente unglasierter gotischer mit Reliefs von Heiligen verzierter Kacheln. Es ist schon der dritte Fund, der die Existenz einer Kachelwerkstatt, die im 15. Jh. auf diesem Grundstück stand, belegt.

НАХОДКИ СРЕДНЕВЕКОВЫХ КАФЛЕЙ В ВАНСКОЙ БИСТРИЦЕ. В октябре 1979 г. был проведен художественно-исторический осмотр дома на улице Малиновского № 35 в Ванской Бистрице. В присыпке подвала были найдены многочисленные обломки непокрытых поливой готических кафлей, украшенных рельефами святых. Это уже третья находка, свидетельствующая о существовании кафельной мастерской, стоящей в XV в. на этом месте.

NOVÉ NÁLEZY LUŽICKEJ KULTÚRY A PÚCHOVSKEJ KULTÚRNEJ SKUPINY Z HRÁDKU V BALÁŽOCH

Marta M á c e l o v á

V októbri 1975 odovzdal kronikár obce Podkonice Andrej Igován Gregorčok Stredoslovenskému múzeu črepy nájdené na Hrádku v Balážoch /okr. Banská Bystrica/. Hrubostenné črepy pochádzali zo zásobnice púchovskej kultúrnej skupiny; niekoľko atypických črepov sme datovali do mladšej doby bronzovej. V novembri toho istého roku vykonala autorka v spolupráci s A. I. Gregorčokom na lokalite prieskum a zdokumentovala miesto nálezu.

Na jar roku 1979 upozornil Ján Gregorčok z Podkoníc na opätovný výskyt črepov, ktoré sa dostali na povrch pri výsadbe lesného porastu na južnom svahu Hrádku.

V júli 1979 sme s autormi oboch hlásení lokalitu fotograficky zdokumentovali a urobili zber na južnom svahu. Na juhozápadnej plošine sme vykonali prieskum.

Hrádok /obr. 67/ s nadmorskou výškou 780 m, osídlený v období lužickej kultúry, v dobe laténskej a rímskej, sa nachádza v katastri obce Baláže. V odbornej literatúre je uvádzaný v obci Selce /Ondrouch 1938, s. 87; Balaša 1960, s. 51/. Ide o hrebeňovú antiklinálu vápencovej skaly, vybiehajúcu na juhovýchod z juhozápadného konca Nízkych Tatier /Balaša 1973, s. 196/. Prístup na lokalitu je z južnej strany, z údolia Selčianskeho potoka. Severná stena je strmá a ťažko prístupná.

Na juhozápade je plošina s rozlohou 30-40 m², na ktorej sme na mieste nálezu z roku 1975 vyhĺbili v smere S-J sondu 2 x 2 m; lesný porast a korene polovyvráteného stromu ju zabránili rozšíriť na západ.

Kultúrna vrstva obsahovala početné zlomky lužickej keramiky, črepy zo zásobnice z neskorej doby laténskej /časť odovzdaná Stredoslovenskému múzeu v roku 1975/, množstvo veľkých kusov mazanice s odtlačkami prútia i dreva a zvieracie kosti.

Výber nálezov

L u ž i c k á k u l t ú r a

1. Črep z okraja nádoby, hrdlo mierne von vyhnuté; jemne plavená hlina s prímesou sľudy; hnedočervený.

2. Črep s jazykovitým výčnelkom z podhrdlia nádoby; tmavohnedý.

3. Črep zdobený plastickým presekávaným pásikom; jemne plavená hlina; žltohnedý s tmavými fľakmi.

4. Črep z tela nádoby so zaguľateným dnom, nezdobený; jemne plavená hlina; žltohnedý s červenými a sivými fľakmi.

5. Črep zdobený šikmým žliabkovaním; hnedý a čierny; povrch tuhovaný.

6, 7. Dva črepy z podhrdlia nádoby zdobenej nepravidelnými obvodovými žliabkami; povrch tuhovaný; jemne plavená hlina; hnedý a čierny.

8. Črep z vydutia nádoby zdobený zväzkom zvislých rýh; povrch tuhovaný; hlina s prímesou kremičitého piesku a sľudy.

9. Črep z vydutia nádoby zdobenej podkovovitými ryhami; jemne plavená hlina; bledohnedý s tmavými fľakmi.

10. Črep z okraja nádoby, okraj mierne von vytiahnutý, pod ním ostrý prsovitý výčnelok; hlina s prímesou piesku; sivočierny.

11. Črep z pásikového ucha zdobeného zvislým ryhovaním; sivočierny.

12. Črep zdobený plastickým výčnelkom, v strede preliačeným; jemne plavená hlina s prímesou piesku; bledohnedý a čierny.

13. Črep z okraja misky, okraj dovnútra zahnutý; jemne plavená hlina; bledohnedý.

14. Črep zo dna tenkostennej guľovito zaoblenej tuhovanej šálky; v strede dna je preliačina; na vnútornej strane štyri zväzky plytkých rýh tiahnúcich sa od stredu k okraju.

Črepový materiál datujeme do mladšej fázy lužickej kultúry, do stupňa HB. Pretrvávanie lužickej kultúry v dobe halštatskej, t. j. v stupni HC, dokladá črep č. 14.

P ú c h o v s k á k u l t ú r n a s k u p i n a

1. Hrubostenné črepy zo sivočiernej zásobnice z hrubozrnného materiálu s prímesou drobného štrku; okružie šírky 7 cm vytiahnuté na obidve strany, na hornej ploche široké obvodové žliabky; vnútorný priemer zásobnice pri okraji ca 40 cm.

2. Dva črepy z okraja misky/?/ vytočenej na kruhu; okraj zaoblený, von vytiahnutý. Dva črepy zo dna; dno odsadené, von vytiahnuté a zaoblené. Materiál - jemne plavená hlina, povrch vyleštený, zvonka i znútra tuhovaný, čierny, lom tehlovočervený.

Črepový materiál z hrubostennej zásobnice i z nádoby vyhotovenej na hrnčiarskom kruhu je typický pre sídliská púchovskej kultúrnej skupiny a datujeme ho do druhej polovice 1. storočia pred n. l.

Črepy zozbierané na južnom svahu sú typické pre mladšiu fázu lužickej kultúry.

Je potrebné aj v budúcnosti venovať lokalite náležitú pozornosť, pretože nálezy z nej môžu významnou mierou prispieť na riešenie problematiky osídlenia stredného Slovenska v dobe halštatskej, laténskej a rímskej.

L i t e r a t ú r a

ONDROUCH, V. 1938: Limes Romanus na Slovensku. Bratislava, s. 87.

BALAŠA, G. 1960: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Banská Bystrica, s. 51.

BALAŠA, G. 1973: Doplnok k štátnemu zoznamu kultúrnych pamiatok Stredoslovenského kraja 1966-1972. Archeologické lokality. Selce. In: Spravodaj SÚPSOP Bratislava, stredisko Banská Bystrica. 14. Banská Bystrica, s. 196.

NEUE FUNDE DER LAUSITZER KULTUR UND DER PÚCHOVER KULTURGRUPPE AUS HRÁDOK IN BALÁŽE. Im J. 1975 wurden auf der Anhöhe Hrádok /Abb. 67/ Baláže /Bez. Banská Bystrica/ Scherben der Lausitzer Kultur und der Púchover Kulturgruppe, Hüttenlehmbrocken und Tierknochen gefunden. Im J. 1979 fanden sich bei der Waldanpflanzung weitere Scherben.

Das Mittelslowakische Museum zu Banská Bystrica erfasste im J. 1979 durch einen Schnitt von 2 x 2 m eine Kulturschicht mit zahlreichem Scherbenmaterial aus der jüngeren Phase der Lausitzer Kultur /HB/ mit dem Überleben bis in die Hallstattzeit /HC/.

Die Scherben eines dickwandigen Vorratsgefässes und eines auf der Töpferscheibe gefertigten Gefässes gehören in die zweite Hälfte des 1. Jh. v. u. Z. /Púchover Kulturgruppe/.

НОВЫЕ НАХОДКИ ЛУЖИЦКОЙ КУЛЬТУРЫ И ПУХОВСКОЙ КУЛЬТУРНОЙ ГРУППЫ С МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ ГРАДОК В С. БАЛАЖЕ. В 1975 г. нашлись в урочище Градок /рис. 67/ в с. Валаже /рай. Банска Бистрица/ обломки лужицкой культуры и пуховской культурной группы, куски обмазки и кости животных. В 1979 г. во время посадки лесной поросли обнаружены еще другие обломки.

Среднесловацкий музей в Банской Бистрице в 1979 г. шурфом в 2 x 2 м выявил культурный слой с многочисленным обломочным материалом поздней фазы лужицкой культуры /НВ/ с продолжением бытования вплоть до периода гальштата /НС/.

Обломки от толстостенного сосуда-хранилища и от сосуда, изготовленного на гончарном кругу, относятся к второй половине I в. до н. э. /пуховская культурная группа/.

PRAVEKÉ A STREDOVEKÉ OSÍDLENIE V BANSKEJ BYSTRICI-SÁSOVEJ

Marta M á c e l o v á

V roku 1976 a 1979 odovzdal Emil Javorka z Banskej Bystrice, časti Sásová, Stredoslovenskému múzeu črepy a železné predmety.

Časť materiálu pochádza z ryhy na vodovodné potrubie, vedúcej cez záhradu E. Javorku na sídlisko Rudlová-Sásová, vyhĺbenej v roku 1975. Druhú časť zachránil z dvora a okolia svojho domu, ktorý stojí na kopci s miestnym názvom Kurta.

Vodovodná ryha v záhrade vedie cez malé údolie nazývané Studničky /prameň pitnej vody z údolia zásoboval starý banskobystrický pivovar/. Z jednej strany sa nad Studničkami týči kopec Stráne, z druhej kopec Kurta, husto zastavaný rodinnými domami.

Majiteľ záhrady so svojím synom, ktorí urobili v ryhe zber v dĺžke asi 60 m, si všimli vo vyhádzanej zemine tmavšie sfarbené miesta a prezreli aj profil steny. V hĺbke približne 70 cm od povrchu vytiahli zo stien, z tmavohnedej kultúrnej vrstvy odlíšiteľnej od povrchového nánosu, prečnievajúce hrubostenné črepy keramiky z mladšej doby bronzovej.

Nezdobené črepy sú z tela a dna nádob vyrobených z plavenej hliny s prímesou piesku a drobného štrku. Majú hnedú, tehlovú, sivočiernu až čiernu farbu. Jeden črep je z masívneho ucha. Medzi nálezmi sú i kúsky mazanice a uhlíky. Keramický materiál datujeme do mladšej doby bronzovej, do obdobia lužickej kultúry.

Okrem pravekých črepov pochádza z ryhy aj početnejšia skupina nálezov zo stredoveku. Tvoria ju neglazované i glazované črepy z okrajov, tela a dna nádob, úlomky kachlíc a železné predmety. Nálezy z polôh Studničky a Kurta neboli oddelené, preto rozbor stredovekého materiálu môžeme urobiť iba súborne.

Kurta i Studničky sa nachádzajú asi 200 m severovýchodne od gotického kostola zo 14. storočia. Samotný miestny názov Kurta, ako aj početný črepový materiál z tejto lokality naznačujú existenciu stredovekého dvorca. Podľa črepového materiálu získaného zberom by sme mohli hovoriť o jej osídlení už v 14. storočí.

Túto pravdepodobne najstaršiu fázu osídlenia dokladajú okrajové črepy z nádob sivej a sivočiernej farby, vyrobených z jemnej piesčitej hliny technikou obtáčania, a črepy nádob zo zdrsneným zrnitým povrchom, ktorých okraje sú profilované, zosilnené a von vyhnuté. Niektoré okraje majú lievikovite roztvorené ústie; zo-

silnený okraj je šikmo zrezaný, má ostrú lištu oddeľujúcu ústie od vydutia. Výzdobu tela nádob tvoria plytké obvodové ryhy.

Osídlenie lokality v 15.-17. storočí môžeme doložiť črepmi z nádob vytočených na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu. Telo je zdobené jednoduchou vlnovkou medzi dvoma ryhami alebo rytými obvodovými závitnicami; okraje sú zdobené ozubeným kolieskom.

K tomuto inventáru pristupujú fragmenty pokrývok, glazované črepy a zlomky glazovaných kachlíc. Kovové výrobky sú zastúpené železnými klincami, čepeľou noža, krúžkom s vonkajším priemerom 45 mm a značne skorodovaným okutím.

Archeologický výskum lokality nie je t. č. možný, pretože plocha je husto zastavaná. Teší nás však prísľub majiteľa pozemku E. Javorku, ktorý v budúcnosti pri úpravách záhrady a dvora umožní vykonať zisťovací výskum.

URZEITLICHE UND MITTELALTERLICHE BESIEDLUNG IN BANSKÁ BYSTRICA-SÁSOVÁ.

In einer Rinne für Wasserleitung in Sásová, Ortsteil von Banská Bystrica /Bez. Banská Bystrica/, Flur Studničky fand sich urzeitliches und mittelalterliches Scherbenmaterial sowie Eisengegenstände. Der Finder hat das Material im J. 1976 und 1979 dem Mittelslowakischen Museum abgegeben. Die urzeitlichen Scherben stammen aus der jüngeren Bronzezeit /Lausitzer Kultur/.

Mittelalterliche Keramikbruchstücke fanden sich auch auf dem nahen Grundstück in der Flur Kurta, wo ein mittelalterliches Gehöft vermutet wird. Besiedlung im 14. Jh. belegen Scherben von Gefässen, die auf langsam rotierender Töpferscheibe geformt wurden. Besiedlung im 15.-17. Jh. repräsentieren glasierte Scherben und Kachelfragmente.

ДОИСТОРИЧЕСКОЕ И СРЕДНЕВЕКОВОЕ ПОСЕЛЕНИЯ В БАНСКОЙ БИСТРИЦЕ-САСОВОЙ.

В ярке для водопровода в Банской Вистрице, часть Сасова /рай. Банска Вистрица/, в урочище Студничка был найден доисторический и средневековый обломочный материал и железные предметы. Нашедший сдал материал в 1976 и 1979 гг. Среднесловацкому музею. Доисторические обломки относятся к позднему периоду бронзы /лужицкая культура/.

Обломки средневековой керамики были найдены также на недалеком участке в урочище Курта, где предполагается средневековый дворец. С поселении XIV в. свидетельствуют обломки сосудов, в верхней части обработанных на гончарном кругу. Поселение XV-XVII вв. представляют глазированные обломки и осколки кафлей.

VÝSKUM SLOVANSKÉHO SÍDLISKA V SLIAČI-RYBÁROCH

Marta M á c e l o v á

V mesiacoch júl-október 1979 realizovalo Stredoslovenské múzeum v Banskej Bystrici v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre záchranný archeologický výskum v Sliači, na lokalite Horné zeme v časti Rybáre /okr. Zvolen/.

Lokalita /obr. 68/ bola narušená v roku 1976 melioračnými ryhami. Pri zberoch v rokoch 1976-1978 sa získal početný keramický materiál, podľa ktorého sa predpokladalo osídlenie na Horných zemiach už v 7.-8. storočí /Budinský-Krička 1978, s. 56-57; Mácelová 1980, s. 171/.

Výskum sme začali na západnom okraji terasovitej vyvýšeniny vytýčením troch sond s celkovou plochou 211 m² /obr. 69; obr. 70/. Pri povrchovom zbere sa v týchto miestach nachádzalo najviac črepov a železnej trosky. Preskúmalo sa šesť slovanských sídliskových objektov; povrch piatich sa zistil už v hĺbke 20 cm po čiastočnom odstránení ornice.

O b j e k t 1 - zemnica približne štvorcového pôdorysu 280 x 300 cm, zahĺbená do bledohnedého podzolového podložia, orientovaná SZ-JV a porušená v smere V-Z melioračnou ryhou /obr. 71/. Steny smerovali šikmo ku dnu, ktoré tvorila udupaná hlina. V juhozápadnom rohu s prepálenými stenami bolo ohnisko. Popukané a rozlámané kamene z jeho deštrukcie sa našli i mimo objektu. Juhovýchodný roh sa mierne zvažoval do kruhovej priehlbne /90-100 cm, h. 42 cm/. Po jej obvode boli smerom k stredu zemnice kolové jamy /Ø 12 cm/. Výplň priehlbne tvorila čierna zemina zmiešaná s uhlíkmi, so zvieracími kosťami a s črepmi rekonštruovateľnej nádoby. Ide pravdepodobne o zásobnú jamu na potraviny vnútri zemnice.

V severozápadnom rohu, ktorý narušila melioračná ryha, bol pravdepodobne vchod do objektu.

Ostatný inventár vo výplni zemnice tvorili početné zlomky z nádob obtáčaných na hrnčiarskom kruhu, zvieracie kosti, kúsky železnej trosky a bahennej rudy, hlinený praslen, železný nožík i priebojník a skorodované železné predmety.

O b j e k t 2 - črtal sa ako čierny fľak v ornici, v hĺbke 20 cm od povrchu. Sadzovočierna mastná výplň bola zmiešaná s množstvom uhlíkov, zvieracích kostí a črepov.

Z objektu sa zachovala len deštrukcia ohniska, ktorú tvorili prepálené rozlámané kamene. Veľkosť a tvar objektu sme presne nezistili, pretože bol porušený orbou. Oválny pôdorys/?/ však nepresahoval rozmery 200 x 100 cm.

Keramiku možno rozdeliť na dve skupiny. Prvú reprezentuje keramika pražského typu, zhotovená v ruke a nezdobená. Je vyrobená z hliny s jemnou piesčitou prímesou, menej s prímesou kamennej drviny. Niektoré exempláre sú lepšie, iné horšie vypálené. Prevládajú hnedé a hnedosivé odtiene. Steny nádob sa k okraju stenčujú. Na okrajových črepoch sú ústia von vyhnuté a zaoblené. Maximálne vydutie je v strede nádob. Dná sú masívne, niektoré na okrajoch hrubšie, v strede tenké, znútra zaoblené, zvonku mierne odsadené. Druhú skupinu predstavujú nádoby vyrobené v ruke i obtáčaním na jednoduchom hrnčiarskom kruhu, ktorých vnútorný okraj je zdobený viacnásobnou rytou vlnovkou. Výzdobu pliec tvoria kombinácie viacnásobnej hustej a riedkej vlnovky.

V ohnisku sa našla časť taniera so zaobleným a mierne dnu vtiahnutým okrajom, vyhotoveného v ruke, dvojkónický sivý praslen, vyrobený z jemnej, plavenej hliny, dva železné nožíky a kúsky mazanice.

O b j e k t 3 - oválneho tvaru s rozmermi 250 x 130 cm, čiastočne poškodený orbou /obr. 72/. Zistil sa 25 cm od povrchu, 50 cm severne od objektu 2. Orientovaný bol v smere V-Z.

Steny objektu boli kolmé, dno sa mierne zvažovalo od okraja ku stredu, kde bola elipsovitá preliačina /110 x 90 cm/. Kolová jama sa našla pri východnom okraji objektu /Ø 18 cm, h. 50 cm/. Výplň tvorila sadzovočierna mastná hlina zmiešaná s uhlíkmi, keramickými zlomkami a početným archeozoologickým materiálom. Pri západnom okraji objektu sa sústredovalo väčšie množstvo okruhliakov. Našlo sa veľa kúskov bahennej rudy, železnej trosky a získali sa i železné predmety.

Keramika je vyrobená obtáčaním na jednoduchom hrnčiarskom kruhu, zdobená na podhrdlí a vnútornom okraji zväzkami vlnoviek. Vertikálne rozlomený dvojkónický praslen je z jemne plavenej žltohnedej hliny. Horný i dolný kónus zdobí nepravidelná trojnásobná vlnovka. Vo výplni sa našla kamenná oslička.

O b j e k t 4 - oválneho tvaru s rozmermi 240 x 150 cm, orientovaný v smere V-Z. Črtal sa v hĺbke 30 cm od povrchu. Výplň tvorila sivočierna zem zmiešaná s uhlíkmi, nepočetným keramickým a archeozoologickým materiálom i úlomkami železnej trosky. Medzi keramickými zlomkami sa našiel sivočierny črep z okraja nádoby vyrobenej v ruke. Okraj je von vyhnutý, na podhrdlí sú plytké vrypy.

O b j e k t 5 - úzky, pretiahnutý pôdorys, orientovaný v smere S-J. Obrysy sa črtali v hĺbke 30 cm od povrchu. Šírka 120 cm, dĺžka po stenu sondy 200 cm. Severná časť objektu sa neskúmala, lebo práce sa pre siatie ozimín museli skončiť. Výplň tvorila sivočierna zemina zmiešaná s uhlíkmi a črepmi z nádob obtáčaných na hrnčiarskom kruhu, zdobených viacnásobnou vlnovkou a obvodovými ryhami. Dno objektu bolo pokryté riečnymi okruhliakmi. Okrem archeozoologického materiálu sa našli kúsky železnej trosky a polovica horizontálne zlomeného dvojkónického praslena.

O b j e k t 6 - veľmi porušený orbou, zistený v ornici, 20 cm pod povrchom. V tmavšie sfarbenej zemine sa našli úlomky žarnova, zlomky keramiky obtáčanej na hrnčiarskom kruhu a archeozoologický materiál.

V prvej fáze výskumu na lokalite Horné zeme sa získal keramický, kovový a archeozoologický materiál, podľa ktorého môžeme vymedziť dva časové horizonty osídlenia.

Objekty 2, 3, 4, v ktorých sa našla nezdobená ručne formovaná keramika tzv. pražského typu spolu s keramikou zdobenou na vnútornej strane ústia viacnásobnou nepravidelnou vlnovkou, reprezentujú doteraz najstaršie zistené osídlenie v 7.-8. storočí.

Druhú fázu, t. j. osídlenie v 9. storočí, zastupuje objekt 1, orbou rozrušený objekt 6 a neúplne preskúmaný objekt 5. V ich výplni bola keramika s vyhnutými a zrezanými okrajmi, obtáčaná na hrnčiarskom kruhu.

Početné nálezy bahennej rudy a železnej trosky v objektoch 2 a 3, ako aj mastná sadzovočierna zemina zmiešaná s uhlíkmi poukazujú na ich výrobný charakter.

Pretože objekty sú plytko pod povrchom a sústavne sú narúšané hlbokou orbou, je potrebné pokračovať v záchrannom archeologickom výskume a získať ďalšie informácie o slovanskom osídlení v Sliači.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Slovanské sídlisko v Sliači-Rybároch. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 56-57.

MÁCELOVÁ, M. 1980: Slovanské sídlisko v Sliači-Rybároch. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 171-172.

UNTERSUCHUNG EINER SLAWISCHEN SIEDLUNG IN SLIAČ-RYBÁRE. Das Mittelslowakische Museum in Banská Bystrica und das Archäologische Institut der SAW zu Nitra realisierten eine Rettungsgrabung auf der Fundstelle von Sliač, Ortsteil Rybáre, Flur Horné zeme /Bez. Zvolen/. Man untersuchte sechs slawische Objekte in deren Füllung zahlreiches Keramik-, Metall- und archäozoologisches Material gefunden wurde. Aufgrund der Funde aus den Objekten 1-6 haben sich zwei Besiedlungshorizonte ausgesondert. Die Objekte 2-4, in denen unverzierte handgefertigte Keramik des sog. Prager Typus samt jener mit mehrfachem unregelmässigem Wellenliniendekor auf der Innenseite der Mündung entdeckt wurde, repräsentieren Besiedlung aus dem 7.-8. Jh. Die zweite Phase, d. h. Besiedlung im 9. Jh. repräsentieren die Objekte 1, 5, 6. In ihrer Füllung fand sich scheibengedrehte Keramik mit ausladenden und abgeschnittenen Rändern.

Zahlreiche Funde des Sumpfeisenerzes und der Eisenschlacke in den Objekten 2 und 3 sowie fettige russschwarze mit Kohlestückchen vermengte Erde deuten auf ihr Produktionscharakter. /Abb. 68-72./

ИССЛЕДОВАНИЕ СЛАВЯНСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ НА МЕСТОНАХОЖДЕНИИ СЛЬЯЧ-РИВАРЕ. Среднесловацкий музей в Банской Бистрице и Институт археологии САН в Нитре вели охранные раскопки на местонахождении Сльяч, часть Рибаре, урочище Горне земе /рай. Зволен/.

Проследились шесть славянских объектов, в которых был обнаружен многочисленный керамический, металлический и археозоологический материал. На основании находок из объектов 1-6 выделились два временных горизонта поселения. Объекты 2-4, в которых нашлась неукрашенная лепная керамика т. наз. пражского типа вместе с керамикой, украшенной изнутри устья многократной неправильной волнистой линией, представляют поселение VII-VIII вв. Вторую фазу, т. е. поселение IX в., представляют объекты 1, 5 и 6, в заполнении которых выявилась подправленная на гончарном круге керамика с отогнутым и срезанным краем.

Многочисленные находки болотной руды и железного шлака в объекте 2 и 3, а также жирная, черная копотью и смешанная с угольками земля указывают на их производственный характер. /Рис. 68-72./

STREDOVEKÉ NÁLEZY Z TRNAVY

Klára M é s z á r o s o v á

V aguste 1979 sa uskutočnil záchranný výskum na stavbe kultúrneho domu na Gottwaldovom námestí v Trnave /okr. Trnava/. Lokalita sa nachádza v centre historického jadra mesta. Objekty sme zistili po vybagrovaní základov v hĺbke 250-300 cm, na úrovni spodnej vody.

O b j e k t 1 - murovaná studňa, ktorá obsahovala len novoveké nálezy.

O b j e k t 2 - skladovací priestor vystužený doskami. Obsahoval asi štyridsať prekvapujúco dobre zachovaných alebo len nepatrne porušených nádob: džbány, hrnce rôznych veľkostí /cca 15-40 cm/, misovité kachlice, pozoruhodný súbor gotických pohárov a väčšie množstvo črepov. Dôležitou časťou nálezového celku sú

početné fragmenty sklenených nádob - fľaštičiek, kalicha a českých čaší. K náplni najbohatšieho objektu lokality patrili aj drevené lyžičky a kožené predmety.

O b j e k t 3 - chata s rozmermi 340 x 334 cm, drevené steny sa zachovali do výšky cca 60 cm. Bola relatívne chudobná na nálezy, obsahovala len menšie množstvo keramických fragmentov a kožený odpad.

O b j e k t 4 - kus brvna pokrytého doskami. Rozmery cca 80 x 70 cm. Bez nálezov.

O b j e k t 5 - zahĺbený do zeme v tvare nepravidelného oválu. V čiernom mazľavom bahne, ktoré tvorilo výplň objektu, sme zistili malé úlomky keramiky a kožený odpad.

O b j e k t 6 - skladovací priestor vystužený doskami. Obsahoval asi tridsať celých, resp. nepatrne poškodených nádob, ktoré boli obtáčané na kruhu, niektoré mali na dne značku. Typologicky boli zastúpené hrnce, džbány, pokrývka, kahanček a téglik. Zaujímavosťou uzavretého objektu, ktorý datujeme do 14. stor., je, že obsahoval aj džbán so žltozelenou glazúrou.

O b j e k t 7 - drevom vystužená malá jama obsahujúca len novoveký materiál.

O b j e k t 8 - studňa s drevenými stenami, ktorú sme objavili v profile vybagrovanej jamy. Okrem fragmentov keramiky obsahovala medený kotlík, kamennú nádobu a kožený odpad.

O b j e k t 9 - studňa s drevenými stenami: v čiernej mazľavej výplni neboli nálezy.

O b j e k t 10 - studňa s drevenými stenami, ktorú sme zistili v profile cca 8 m hlbokej vybagrovanej jamy. Obsahovala keramiku, menší počet sklenených úlomkov a kožené predmety. Obsah studne datujeme do 15. storočia.

Okrem uvedených nálezov sa podarilo zachrániť štyri celé hrnce, ktoré plávali v nádrži v južnej časti staveniska, kam sa pri bagrovaní zrútil zrejme bohatý objekt zo 14. stor. Pracovníci Pozemných stavieb pri likvidovaní provizórnej cesty narušili ďalšie dva objekty. Zachránený materiál, keramika, sklo, drevo a koža, pochádza z 15. storočia.

Na celej ploche staveniska kultúrneho domu sa nachádzali črepy a množstvo odpadu, ktorý vznikol pri výrobe kožených predmetov. Nálezy zaraďujeme do 13.-15. storočia. Domnievame sa, že sa nám podarilo získať hmotné pamiatky zámožnejšej, azda remeselníckej vrstvy Trnavy z uvedeného obdobia.

MITTELALTERLICHE FUNDE AUS TRNAVA. Im August 1979 wurde eine Rettungsgrabung auf dem Bauplatz des Kulturhauses im historischen Kern von Trnava durchgeführt. Objekte wurden nach dem Fundamentaushub in 250-300 cm Tiefe festgestellt. Man deckte zwölf Objekte, einige mit Holzverkleidung ab. Zwei Objekte enthielten nur neuzeitliches Material und zwei waren fundlos. Mittelalterliches Material befand sich in Speichergruben, in einer Hütte und in Brunnen. Gerettet wurden über 70 unversehrte oder nur wenig beschädigte Gefässe sowie eine grosse Scherbenmenge. Typologisch sind hier Töpfe , Krüge, Kacheln und gotische Becher vertreten. Einen bemerkenswerten Teil der Funde bilden die

Fragmente von gläsernen Gefässen u. zw. kleiner Flaschen, eines Kelches und böhmischer Becher. Den Inventar ergänzen Holzlöffelchen, Ledergegenstände und -abfälle. Die einzelnen geschlossenen Objekte sind nicht zeitgleich und werden in das 13.-15. Jh. datiert.

СРЕДНЕВЕКОВЫЕ НАХОДКИ ИЗ Г. ТРНАВА. В августе 1979 г. осуществились охранные раскопки на месте постройки дома культуры в историческом центре г. Трнава. Объекты были найдены после выемки земли для постройки фундамента на глубине 250-300 см. Вскрылось двенадцать объектов, некоторые с деревянным креплением. Два объекта содержали только материал нового века и два были без находок. Средневековый материал находился в ямах-хранилищах, в жилище и колодцах. Сохранились свыше 70 целых или только немножко поврежденных сосудов и большое количество обломков. С точки зрения типологии в коллекции представлены горшки, кувшины, изразцы и готические стаканы. Внимание заслуживают обломки стеклянных сосудов, т. е. бутылок, чаш и чешских чаш. Деревянная ложка, кожаные предметы и кожаные отходы дополняют инвентарь. Отдельные закрытые объекты не современны и датируются XIII-XV вв.

POKRAČOVANIE ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU V RADE

Elena M i r o š š a y o v á

Druhá etapa záchranného výskumu v Rade /okr. Trebišov/ sa upriamila na preskúmanie zvyškov východného a juhovýchodného svahu pieskovej duny Cselédhomok, kde sa v narušenom profile zreteľne črtala výrazná kultúrna vrstva. V sektore A sme nadviazali na plochu skúmanú v roku 1978 a doskúmali sme kultúrnu vrstvu v sondách III, IV. Vlastný výskum sa sústredil na plochu sektorov B a C, tak ako to dovoľovali objektívne možnosti. Odkryli sme sondy B/III, B/IV, C/II a C/III. Najväčšia koncentrácia nálezov bola v sondách B/III a B/IV. Prevažujú rekonštruovateľné fragmenty keramiky, z drobných nálezov hlavne väčšie množstvo opracovaných kostí. Pozornosť si zaslúžia najmä železný nožík typického halštatského tvaru a formou zatiaľ ojedinelá bronzová spona dvojdielnej konštrukcie s oblúkovitým lúčikom a terčovitou pätkou. Exploatačné zásahy boli práve v spomínanom priestore pomerne veľké, preto sa nepodarilo zachytiť obrysy predpokladaného objektu.

Súčasne s odkrývaním zvyškov sídliska z doby halštatskej sa preskúmali ďalšie kostrové hroby zo slovanského radového pohrebiska. Tri hroby sme zachytili na východnom a juhovýchodnom svahu duny. Hrob 11 obsahoval ako milodar štyri esovité záušnice, čiastočne zničený hrob 12 nádobu, hrob 13 bol bez nálezov. Tri hroby /8-10/ sme zistili pri hĺbení pokusnej sondy na západnom svahu; boli pomerne plytko pod povrchom v blízkosti narušeného okraja duny. Milodary sa našli len v hrobe 8. Sondou sme si chceli overiť pokračovanie sídliska z doby halštatskej. Nenarazili sme na žiadne objekty. Získané fragmenty halštatskej keramiky nie sú početné.

Výskum na pieskovej dune Cselédhomok sa v r. 1979 skončil.

FORTSETZUNG DER RETTUNGSGRABUNG IN RAD. Im J. 1979 beendete man die Rettungsgrabung in Rad /Bez. Trebišov/, die sich auf die Untersuchung der Reste der Sanddüne Cselédhomok gerichtet hatte. Unter den Funden überwiegen rekonstruierbare Keramikfragmente und bearbeitete Knochen. Bemerkenswert ist ein eisernes Messer typischer hallstattzeitlicher Form und eine Armbrustfibel mit scheibenförmigem Fussabschluss. Gleichzeitig mit der Abdeckung der Reste der hallstattzeitlichen Siedlung untersuchte man sechs Skelettgräber eines slawischen Reihengräberfeldes /drei Gräber enthielten Beigaben/.

ПРОДОЛЖЕНИЕ ОХРАННЫХ РАСКОПОК В С. РАД. В 1979 г. окончились охранные раскопки в с. Рад /рай. Требишов/, направленные на прослежение остатков песчаной дюны Челедгомок. Среди находок преобладают реконструируемые фрагменты керамики и отделанные кости. Внимания заслуживают железный ножик типичного гальштатского вида и бронзовая составная фибула с дугообразной дужкой и дискообразной пяткой. Одновременно с вскрыванием остатков гальштатского селища были прослежены шесть погребений с трупосожжениями славянского грунтового могильника /три содержали приношения/.

PRAVEKÉ NÁLEZY Z KAZIMÍRA

Elena M i r o š š a y o v á

Pri prieskume pred plánovanými melioračnými úpravami pozemkov v katastri obce Kazimír /okr. Trebišov/ sa zistili stopy pravekého osídlenia na terasovitej vyvýšenine, ktorá sa tiahne od cintorína na SZ, ponad posledné domy v polohe Malý Kazimír, na ľavej strane cesty do Michalian. Pri obhliadke celej plochy sme získali väčšie množstvo keramického materiálu a kamenné artefakty, ktoré sa dostali na povrch pri kultivácii pôdy. Najpočetnejšie a najvýraznejšie sú fragmenty keramiky z mladšej doby rímskej, medzi ktorými prevažujú črepy zo sivých nádob vytočených na kruhu /obr. 73: 6, 7, 9-11/. Menej výrazný materiál z doby bronzovej zatiaľ nemožno bližšie kultúrne zaradiť /obr. 23: 8, 12/. Keramiku, ktorú by sme mohli dať do súvislosti so starším osídlením, doloženým obsidiánovými /obr. 73: 1-4/ a rohovcovými /obr. 73: 5/ úštepmi /neolit alebo eneolit/, sa zberom nepodarilo získať.

Vzhľadom na veľkú frekvenciu nálezov možno na spomínanej ploche predpokladať pomerne intenzívne osídlenie.

URZEITLICHE FUNDE AUS KAZIMÍR. Bei der Begehung einer terrassenartigen Anhöhe im Gemeindekataster von Kazimír /Bez. Trebišov/ wurden Besiedlungsspuren aus dem Neolithikum oder Äneolithikum, aus der Bronzezeit und jüngerer römischer Zeit festgestellt /Abb. 73/.

ДОИСТОРИЧЕСКИЕ НАХОДКИ ИЗ С. КАЗИМИР. В течение разведок на террасной возвышенности в кадастре с. Казимир /рай. Требишов/ были найдены следы поселения периодов неолита и энеолита, бронзового века и позднеримского периода /рис. 73/.

SÍDLISKO LUŽICKEJ KULTÚRY VO VARÍNE

Jozef M o r a v č í k

Pri zemných prácach vo Varíne /okr. Žilina/, v polohe Šošinský potok, sa zistilo sídlisko lužickej kultúry z neskorej doby bronzovej. Krátkodobý záchranný výskum tu odkryl dva značne narušené sídliskové objekty. Obidva prekrývala 10-15 cm hrubá kultúrna vrstva a spodné časti objektov boli zahĺbené do žltého ílovitého podložia.

O b j e k t 1/79 sme zachytili v šírke 1,2-3 m a v dĺžke 3,1-4,5 m. V smere S-J ho prerezala ryha na elektrický kábel. V juhovýchodnom rohu sa črtala plytká oválna jama vyplnená do červena prepálenou hlinou - ohnisko. Tesne vedľa ohniska, zo severnej strany, bol rad piatich kolových jamiek. Od šiestej jamky, pri južnom okraji objektu, vychádzal južným smerom 2 m dlhý a 20-30 cm široký plytký žliabok. Vo výplni objektu boli značne rozdrobené črepy, zvieracie kosti a uhlíky.

O b j e k t 2/79 sme zistili v sonde s rozmermi 13 x 5 m, orientovanej v smere S-J. Preskúmali sme z neho časť v dĺžke 8,2 m a v šírke 1-2,8 m. Dno objektu vypĺňala pomerne súvislá vrstva riečnych a pieskovcových kameňov /podlaha?/. V strede dĺžky sa našlo viacero väčších kusov prepálenej hliny /ohnisko?/ a v juhozápadnom rohu bola hlboká kolová jamka, obložená plochými pieskovcami. Priestor vedľa západnej steny bol upravovaný, našli sa tu malé kolové jamky /azda zvyšok konštrukcie prístreška/ a dve väčšie lavórovité plytké exploatačné jamy. Výplň objektu obsahovala množstvo drobných črepov a časti štyroch hlinených závaží štvorcového a kuželovitého tvaru. Zvieracie kosti predbežne spracoval J. Obuch. Pochádzajú z domácich zvierat - ošípanej, kozy /ovce/ a hovädzieho dobytka. Keramika z obidvoch preskúmaných objektov datuje sídlisko do stupňa HB.

Prieskumom sme zistili, že nálezy sa vyskytujú na pravej strane Šošinského potoka v dĺžke asi 300 m a v šírke 25-30 m. Tretina tejto plochy je už zničená výstavbou ubykácií, ale na zostávajúcej časti je nádej preskúmať neporušené objekty. Význam sídliska vo Varíne spočíva nielen v tom, že sa tu našli prvé obytné objekty lužickej kultúry na severozápadnom Slovensku, ale aj v tom, že sa nachádza v tesnej blízkosti veľkého popolnicového pohrebiska, ktoré sa zistilo v chotári Gbelian a Varína už pred dvadsiatimi rokmi.

SIEDLUNG DER LAUSITZER KULTUR IN VARÍN. Bei Erdarbeiten in Varín /Bez. Žilina/ wurde in der Flur Šošinský potok eine Siedlung der Lausitzer Kultur aus der späteren Bronzezeit festgestellt. Im Laufe der Rettungsgrabung wurden zwei gestörte Wohnobjekte untersucht. Im Objekt 1/79 befand sich eine Feuerstelle und sechs Pfostenlöcher. Das Objekt 2/79 enthielt auf der Sohle eine Flusskies- und Sandsteinschicht, in der Mitte der Objektlänge eine Feuerstelle und an der Südwestecke ein tiefes mit Sandsteinen umlegtes Pfostenloch. Die Keramik datiert die Siedlung in die Stufe HB.

ПОСЕЛЕНИЕ ЛУЖИЦКОЙ КУЛЬТУРЫ В С. ВАРИН. В течение земляных работ в с. Варин /рай. Жилина/, в урочище Шошински Поток, было обнаружено поселение лужицкой культуры позднего периода бронзы. Во время охранных раскопок были прослежены два разрушенных жилых объекта. В объекте 1/79 был очаг и шесть столбовых ям. В объекте 2/79 был на дне слой речных и песчаниковых камней, в середине длины - очаг и в ЮЗ углу глубокая столбовая яма, обложенная песчаниками. Керамика датирует поселение ступенью HB.

SLOVANSKÉ SÍDLISKO V PÚCHOVE A ŽILINE-PORÚBKE

Jozef M o r a v č í k

V máji 1979 odovzdal Považskému múzeu v Žiline spolupracovník J. Demáček z Púchova niekoľko slovanských črepov, ktoré sa našli v záhrade M. Majtána v priestore pod Skalkou v Púchove /okr. Považská Bystrica/. Keramika je vyrobená z kvalitného materiálu a dobre vypálená. Výzdobu tvoria jemné, pravidelné ryhy /obr. 74: 2/ a šikmé nechtové vrypy /obr. 74: 1/. Nálezy datujeme do 9. stor.

V októbri odovzdal múzeu Ivan Mihálik zo Žiliny črepy slovanských nádob, ktoré našiel v Žiline-Porúbke, v malej dolinke na ľavom brehu Rajčianky. Črepy pochádzajú z okraja, tela a dna nádob vyrobených z piesčitého materiálu. Farba je prevažne hnedá so svetlejšími i tmavšími odtieňmi. Výzdoba pozostáva z jednoduchých a viacnásobných vlnoviek /obr. 75: 1, 3, 4/, ale aj zo šikmých krátkych vrypov /obr. 75: 2/. Okraje sú výrazne von vyhnuté a šikmo zrezané /obr. 75: 3, 4/. Nádoby boli obtáčané na pomaly rotujúcom kruhu a dobre vypálené. Datujeme ich do 9. stor. Sídlisko, z ktorého pochádzajú, je zatiaľ prvou slovanskou lokalitou v Rajeckej doline.

SLAWISCHE SIEDLUNG IN PÚCHOV UND ŽILINA-PORÚBKA. In Púchov /Bez. Považská Bystrica/ fanden sich slawische Scherben aus dem 9. Jh. mit vertikaler Rillenverzierung /Abb. 74: 2/ und schrägen Nägeleindrücken /Abb. 74: 1/.

In Žilina-Porúbka /Bez. Žilina/, wurden am linken Ufer der Rajčianka in einem kleinen Tal Scherben aus slawischen Gefässen mit Wellenverzierung und schrägen Eindrücken /Abb. 75: 1-4/ gefunden. Die Funde gehören in das 9. Jh.

СЛАВЯНСКОЕ ПОСЕЛЕНИЕ В ПУХОВЕ И ЖИЛИНЕ-ПОРУБКЕ. В Пухове /рай. Поважска Бистрица/ были найдены славянские обломки IX в., украшенные горизонтальными резными линиями /рис. 74: 2/ и косвенной, ногтями сделанной насечкой /рис. 74: 1/.

В Жилине-Порубке /рай. Жилина/, на левом берегу р. Райчянка в небольшой долине были вскрыты обломки от славянских сосудов, украшенных волнистой линией и косвенной насечкой /рис. 75: 1-4/. Находки относятся к IX в.

VÝSLEDKY SYSTEMATICKÉHO VÝSKUMU VO SVODÍNE

Viera N ě m e j c o v á - P a v ú k o v á

V roku 1979 sa realizovala už ôsma etapa systematického výskumu vo Svodíne /okr. Nové Zámky/. Práce nadviazali na odkrývku v minulých rokoch v areáli osady lengyelskej kultúry, patriacej k mladšiemu opevneniu. Pokračovali sme v odkrývke tejto osady /sonda XXIX - 160 x 5 m a XXX - 160 x 2,5 m/ i SZ časti lokality /sondy XXXI - 26 x 6 m a XXXII - 80 x 7,5 m/ a sondou /XXXIII - 110 x 13 m/ v strednej časti náleziska sme sledovali rozšírenie a veľkosť osady. Preskúmala sa a do pôvodného stavu uviedla plocha vyše 3000 m². Okrem toho sa čiastočne odstránila ornica a humus v sonde XXXIV /180 x 7/, v ktorej budeme pokračovať v práci v roku 1980.

V sondách XXIX a XXX sme sledovali ďalší priebeh viacerých dlhých kolových stavieb a jednej žľabovej, ktorých čelnú stenu, resp. časť, sme odkryli už v roku 1978 /sonda XXVIII/. Pretože ani pri jednej sa ešte nenašla stredová priečka, pravdepodobne sú všetky dlhšie ako 20 m a vzhľadom na veľkú šírku niektorých /do 10 m/ i viac. Sčasti odkrytá žľabová chata, dotýkajúca sa JZ dlhou stenou inej kolovej stavby a nachádzajúca sa v superpozícii nad hrobom 93/79, je pravdepodobne mladšia ako kolové chaty v susedstve.

Aj v sonde XXXII v SZ časti lokality sa pokračovalo v skúmaní veľkej žľabovej chaty, čiastočne odkrytej r. 1973 v sonde XIV /je v superpozícii s kolovou stavbou odkrytou v r. 1973 v sondách VIII, XIII a XIV/. Obe žľabové chaty sa zdajú byť podľa nálezových okolností najmladšími stavbami lengyelského osídlenia na lokalite, pravda, ak stavby v SZ časti lokality a na vonkajšom obvode mladšieho opevnenia sú súčasťou tej istej osady. Vzdialenosť medzi nimi je 100 m. V tejto strednej, nepreskúmanej časti lokality, 40 m od prekopanej plochy areálu okolo opevnení, sme vytýčili sondu XXXIII, v ktorej sa však nenašli zvyšky žiadneho domu, len časti rozsiahlejších objektov charakteru hliníkov a iných sídliskových objektov lengyelskej kultúry. Preto zatiaľ nemožno s určitosťou zodpovedať otázku, či chaty v SZ úseku náleziska netvoria predsa len inú, i keď chronologicky veľmi blízku osadu.

V žľabovej chate v sonde XXXII sa našiel detský hrob 88/79, zatiaľ druhý v tejto časti lokality /v roku 1972 sa zistil v sonde VIII bohatý hrob 10/72/. Aj tento hrob bol v nejasnom chronologickom vzťahu k chate.

Ďalšie hroby sa našli v sondách XXIX a XXX. Niektoré boli bez nálezov, pravdepodobne prináležali badenskej kultúre. Z lengyelskej kultúry treba vyzdvihnúť hrob dospelého muža 93/79, preťatý základovým žľabom chaty 800/79. Okrem keramických milodarov obsahoval dve kamenné sekery, silexy, veľké i malé spondylové koráliky a kančie kly. Je ďalším prírastkom do série bohato vybavených mužských hrobov odkrytých v minulých sezónach. Niektoré z nich majú takmer totožnú výbavu ako hrob 93/79, skladajúcu sa z dvoch kamenných sekier, spondylov, kančích klov, úštepov i jadier /nukleusov/, prípadne i červeného farbiva /napr. hroby 10/72 a 27/73/. Nádoby sa našli viaceré alebo len dve /hrob 10/72/. Vyníma sa hrob 94/79, preskúmaný v čiastočne odhumusovanej sonde XXXIV, ktorý okrem tejto štandardnej "mužskej" výbavy vrátane veľkého kusa červeného farbiva obsahoval až desať nádob /ako niektoré detské hroby/, ale žiadnu kostru. V neveľkej hrobovej jame boli milodary poukladané v obvyklom poriadku, t. j. zohľadňujúc zvyčajnú orientáciu pochovaného hlavou na JZ. Dvojica sekier, kančie kly a iné milodary sa nachádzali akoby za chrbtom nejestvujúcej kostry, tak ako v iných hroboch. Na ľavej strane je v jame prázdne miesto, kam by sa zmestila kostra malého dieťaťa. Na detský hrob by poukazoval i veľký výpočet nádob, nezvyklý v hroboch dospelých. Je to však len dohad. Hrob so strávenou kostrou /niektoré boli zle zachované/ sme zatiaľ na lokalite neobjavili, ale takisto ani kenotaf. Ak by išlo o hrob novorodenca, kostra mohla byť strávená - nepatrné zvyšky dvoch novorodencov sme našli v zásype čela staršej priekopy v ZJZ bráne /rez 410/77/. Zostáva otázkou, prečo bol vybavený ako hroby dospelých mužov, ak to bol detský hrob. Ako prevažná väčšina iných, aj tento hrob bol pravdepodobne v priestore chaty /kolové jamy v blízkosti zatiaľ netvoria systém/.

K nepočetným hrobom v sídliskových jamách lengyelskej kultúry sa pridružil nález viacerých, azda troch nedospelých jedincov v kruhovej jame 755/79. Je to na lokalite zatiaľ štvrtý objekt lengyelskej kultúry, ktorý obsahoval ľudské pozostatky. Na dvoch z kostier boli zreteľné znaky deformácie tela.

Vo všetkých sondách sa našli početné sídliskové objekty badenskej kultúry; patria do jej III. stupňa /Nevidzany/, prípadne do stupňa IVa /Úny/. Niektoré obsahovali kostry detí, prípadne dospelých jedincov, ale už menej často ako objekty odkryté v minulých rokoch. Zdá sa, že smerom do stredu sídliska ich ubúda, podobne i objektov s pohrebmi zvierat, a sústredujú sa v JV časti lokality, najmä na okraji. I v sondách v SZ časti lokality, kde sme v minulosti zistili objekty zo stupňov Ia a IIb, sa v tomto roku našli len objekty z dvoch mladších stupňov badenskej kultúry. Okrem rozsiahleho hliníka v sonde XXXII, ktorého časť bola prekopaná a zdokumentovaná už v roku 1972 v sonde VIII, sa skúmali dva hliníky v sonde XXXIII. V jednom z nich bola na dne temer zachovaná pec s kupolou. Podobná sa našla v r. 1971 v objekte cca v 20 m vzdialenosti /sonda I/.

Osídlenie z doby halštatskej reprezentovali okrem bežných sídliskových objektov viaceré chaty štvorcového pôdorysu, umiestnené z oboch strán palisády tiahnúcej sa naprieč celou lokalitou. V roku 1979 sme ju znovu zachytili vo všetkých sondách. Chaty zjavne nie sú súčasné, nepatria k tej istej sídliskovej fáze, resp. osade. Jedna z chát, temer dva metre hlboká, bez náznakov kolovej konštrukcie pri stenách, mala v strede podlahy vyvýšenú pätku na osadenie stredového kola.

V sondách XXIX a XXX sa našlo päť novovekých hrobov obsahujúcich dvoch-troch jedincov. Jeden z pochovaných mal na opasku žltý kovový krúžok, pod holennými kosťami niektorých sa našli drôtené zápinky "babky", azda z onúc. Mŕtvi ležali prevažne na chrbte, vedľa seba, iba v hrobe 90/79 boli dvaja jedinci nad sebou, spodný na bruchu, akoby vhodený do jamy so zviazanými rukami a nohami. V hroboch sa nenašli ani gombíky, ani iné časti odevu. V dvojhrobe 91/79 boli pozdĺž oboch kratších strán jamy viaceré železné klince z rakvy.

Hroby nie sú pravdepodobne z tohto storočia; udalosti prvej svetovej vojny sú ešte v pamäti súčasníkov žijúcich v okolí.

V roku 1980 sa bude pokračovať odkrývkou doteraz vynechanej plochy záhrady v centre opevnení a ďalším skúmaním osady patriacej k mladšiemu opevneniu. Lengyelská osada vo Svodíne je zatiaľ jedinou z tejto doby so zistenými obytnými stavbami. Pretože organizáciou sa úplne líši od doteraz známych sídlisk predchádzajúcej kultúry s lineárnou keramikou, je potrebné výskumom aspoň jedného kvadrantu osady rozkladajúcej sa koncentricky okolo opevnenia zistiť jej hranice a približný počet domov, aby sa dal analogicky zrekonštruovať obraz celej osady.

ERGEBNISSE DER SYSTEMATISCHEN GRABUNG IN SVODÍN. In der achten Grabungssaison in Svodín /Bez. Nové Zámky/ untersuchte man auf einer Fläche nördlich der jüngeren Befestigungsanlage der Lengyel-Kultur Grundrisse weiterer Häuser, Pfostenbauten und Bauten mit den Rinnenfundamenten, und im Nordostteil der Fundstelle Bauten der Lengyel-Kultur abgedeckt, bei denen noch nicht sicher ist, ob sie zur befestigten Ansiedlung, oder zu einer anderen Siedlung gehören. Insgesamt wurde eine Fläche von über 3000 m² durchgeforscht. Hinter der zweiten Gruppierung von Grundrissen auf der Westseite der jüngeren Befestigung, welche in den Schnitten XXVIII, XXIX und XXX festgestellt wurden, kommt vorläufig eine grössere unbebaute Fläche zum Vorschein /in den Schnitten I und XXXIII/, auf der sich Exploitationsgruben konzentrieren. Die Anknüpfung an die Häusergruppe im Nordwestteil ist bisher noch nicht klar - es bleibt

zwischen ihnen eine mehr als 100 m grosse undurchforschte Fläche. Zwischen den Häusern fanden sich weitere Skelettgräber /auch reiche Gräber wie 93/79 und 94/79; das eine war Männergrab, das andere ohne Skelett/. Das Grab 93/79 vergrösserte die Zahl der reichen Männergräber, von denen einige eine einheitliche Ausstattung hatten /zwei Äxte, Spondylus-Koralle, Hauer, roter Farbstoff u. a./. Auf der gesamten Fundstelle befanden sich Objekte der Stufe III /Nevidzany/ und IVa /Úny/ der Badener Kultur. In einer Lehmgrube im Schnitt XXXIII fand sich ein weiterer fast erhaltener Kuppelofen. In allen untersuchten Schnitten befanden sich auch hallstattzeitliche Denkmäler samt weiterer eingetieften Hütten von quadratischem Grundriss.

ИТОГИ СИСТЕМАТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В С. СВОДИН. Восьмой сезон в с. Сводин /рай. Нове Замки/ направился на обследование площади западнее более поздней фортификации лендельской культуры. Исследовались планы домов, столбовых построек и построек с желобчатыми фундаментами и в СЗ части местонахождения также постройки лендельской культуры, у которых до сих пор нельзя точно сказать, относятся ли они к поселку с укреплением, или создают часть другого поселка. Всего были подвергнуты исследованию свыше 3000 кв. м. За вторым венцом обнаруженных в шурфах XXVII, XXIX и XXX планов на западной стороне более поздней фортификации выявляется предварительно более широкая площадь без построек /шурфы I и XXXIII/, на которой сосредотачиваются эксплуатационные ямы. Связь группы домов в СЗ части и поселка с укреплением до сих пор не ясна, так как между ними находится свыше 100 м непрослеженной площади. Между домами нашлись также погребения с трупоположениями, именно богатые погребения 93 и 94/79: первое - с захоронением мужчины, второе - без костяка. Погребение 93/79 расширило число богатых мужских погребений. В некоторых встречается одинаковый инвентарь /два топора, спондиловые бусы, кабаньи бивни, красная краска и др./. На всем местонахождении встречаются объекты ступени III /Невидзани/ и IV /Унь/ баденской культуры. В глиняном карьере в шурфе XXXIII нашлась почти целая сводчатая печь. Во всех обследованных шурфах встречались также памятники гальштата и углубленные квадратные в плане жилища.

NÁLEZY Z DOBY LATÉNSKEJ A RÍMSKEJ V IPEĽSKOM SOKOLCI

Gabriel N e v i z á n s k y

V marci 1979 sa uskutočnil archeologický prieskum pravobrežnej terasy Ipľa na úseku Bielovce - Kubáňovo. Asi 300 m juhovýchodne od obce Ipeľský Sokolec /okr. Levice/, pri sútoku Ipľa a Lontovského potoka /Lontai patak/ - kóta 113,0, povodne odplavili ornicu na ploche ca 10 x 5 m. Na štrkopiesčitom podloží sa zachytilo väčšie množstvo nepravidelne usporiadaných kameňov, ktoré pochádzali z rozrušených sídliskových objektov, a značný počet črepov. Prevažná časť keramiky je z doby laténskej a reprezentuje najskôr jej stredný stupeň /obr. 77: 1-4/. Lokalita však bola osídlená i v mladšej dobe rímskej, čo dobre dokumentujú predovšetkým rímsko-barbarské /obr. 77: 7/ i rímskoprovinciálne črepy /obr. 77: 5, 6/.

Ďalší nález keramiky z doby laténskej sa získal v júni 1979. V blízkosti hospodárskych budov Sokolovského majera bola údajne zo steny zahĺbenej poľnej cesty vybratá väčšia hnedosivá nádoba s porušeným okrajom; zachov. v. 30 cm, Ø pri ústí 11,5 cm, max. Ø 28,7 cm, Ø dna 12 cm /obr. 77: 8/. Je dosť pravdepodobné, že uvedená dvojkónická vázovitá nádoba pochádza z hrobu. Hroby z doby laténskej boli v katastri obce objavené okolo r. 1920, žiaľ, ich presná lokalizácia nie je známa /Baker 1920; Eisner 1926-1927, s. 66/. Vzdialenosť medzi obidvoma lokalitami s nálezmi z doby laténskej je asi 2500 m.

L i t e r a t ú r a

BAKER, V. 1920: Praehistorické pamiatky, nájdené v našej župe. Hlasy zpod Sitna zo dňa 27. 11. 1920. Banská Štiavnica.

EISNER, J. 1926-1927: Nové nálezy na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi r. 1925. Obzor prehistorický, V-VI, s. 60-68.

LATÈNE- UND RÖMERZEITLICHE FUNDE IN IPEĽSKÝ SOKOLEC. Im Gemeindekataster von Ipeľský Sokolec /Bez. Levice/ erstreckte sich beim Zusammenfluss der Eipel und des Baches Lontovský potok eine Siedlung mit Keramikmaterial wahrscheinlich aus der mittleren Latène- und jüngeren römischen Zeit /Abb. 77: 1-7/.

In der Flur Sokolovské majere wurde ein grösseres latènezeitliches vasenförmiges Gefäss abgedeckt, das wahrscheinlich aus dem Grab stammt /Abb. 77: 8/. Beide Fundstellen sind ungefähr 2500 m voneinander entfernt.

НАХОДКИ ЛАТЕНСКОГО И РИМСКОГО ПЕРИОДОВ В С. ИПЕЛЬСКИ СОКОЛЕЦ. В кадастре с. Ипельски Соколец /рай. Левице/ при слиянии Ипля и Лонтовского ручья распространялось поселение с керамическим материалом вероятно среднелатенского и позднеримского периодов /рис. 77: 1-7/.

В урочище Соколовске маере был обнаружен бо́льший латенский вазообразный сосуд вероятно, принадлежащий к погребению /рис. 77: 8/. Оба местонахождения находятся на расстоянии около 2500 м друг от друга.

ŽIAROVÝ HROB Z DOBY HALŠTATSKEJ Z KAMENÍNA

Gabriel N e v i z á n s k y

Pri kopaní jamy na vápno v južnej časti záhrady domu č. 75 /majiteľ K. Kukorica/ v Kameníne /okr. Nové Zámky/ bol asi v h. 50-70 cm porušený žiarový hrob. Lokalita sa nachádza na severnom okraji obce, na vyvýšenej pravobrežnej sprašovej terase Hrona. Hrob údajne obsahoval štyri nádoby so zvyškami popola, z ktorých sa zachránila iba sivohnedá polguľovitá miska s omfalom na dne; v. 3,3 cm, Ø ústia 11,3 cm /obr. 76/.

Uvedený nález umožňuje rámcovo datovať žiarový hrob z Kamenína do doby halštatskej.

HALLSTATTZEITLICHES BRANDGRAB AUS KAMENÍN. In Kamenín /Bez. Nové Zámky/ wurde bei der Grabung einer Kalkgrube im Garten des Hauses Nr. 75 in 50-70 cm Tiefe ein Brandgrab gestört, das angeblich vier Gefässe mit Aschenresten

enthielt. Gerettet wurde nur eine kleine halbkugelige Schüssel mit einem Omphalos auf dem Boden /Abb. 76/, die ermöglicht, das erwähnte Grab rahmenhaft in die Hallstattzeit zu datieren.

ПОГРЕБЕНИЕ С ТРУПОСОЖЖЕНИЕМ ПЕРИОДА ГАЛЬШТАТА ИЗ С. КАМЕНИН. При рытье творильной ямы было в с. Каменин /рай. Нове Замки/ в саду дома № 75 на гл. 50-70 см разрушено погребение с трупосожжением, которое по сообщениям содержало четыре сосуда с остатками пепла. Сохранилась только небольшая полушаровидная миска с омфалом на дне /рис. 76/, позволяющая датировать погребение приблизительно гальштатским периодом.

NOVÉ NÁLEZY Z OBDOBÍ ŘÍMSKÉHO CÍSAŘSTVÍ V TREBATICÍCH

Petr N o v á k

Na západním okraji Trebatic /okr. Trnava/ se našly v srpnu 1979 dva zcela zničené sídlištní objekty. K porušení došlo při přestavbě silnice z Vrbového do Piešťan. V šedé popelovité výplni, pravděpodobně čtvercových polozemnic, se našlo množství střepového materiálu a několik drobných železných předmětů. Vzácně se objevily zlomky importované keramiky.

Střepový materiál z objektů má společné znaky. V obou se objevují zlomky hrnců s křížícími se liniemi pod pásem jamkové výzdoby. Zlomky černých leštěných misek mají obvodové plastické prstence. Jednoduchou polokulovitou misku z objektu 2 bylo možné rekonstruovat. Z tohoto objektu pochází i zlomek větší nádoby z jemné žluté hlíny s malovanou spodní částí těla a zlomek železné spony s tordovaným lučíkem. Železný nožík z objektu 1 je běžného tvaru s trnem.

Oba objekty patří mladšímu období římského císařství a jejich podrobnější zpracování bude možné po ukončení technických prací. Při povrchovém sběru se našly ve vyhrnuté zemině i drobné střepy kanelované keramiky a zlomek větší velatické nádoby s hraněným ústím.

NEUE FUNDE AUS DER RÖMISCHEN KAISERZEIT IN TREBATICE. Aus zwei vernichteten Siedlungsobjekten in Trebatice /Bez. Trnava/ stammt zahlreiches Scherbenmaterial aus der jüngeren römischen Kaiserzeit. Unter der sog. barbarischen Keramik sind Einzelfragmente von feiner importierter Ware vertreten. Im Objekt 1 fand sich ein eisernes Messerchen mit Dorn und im Objekt 2 Eisenfibeln mit tordiertem Bügel.

Aus der Fundlese sind Fragmente von kannelierter Keramik und die grössere Scherbe eines Velatice-Gefässes bekannt.

НОВЫЕ НАХОДКИ ПЕРИОДА РИМСКОЙ ИМПЕРИИ В С. ТРЕБАТИЦЕ. В двух разрушенных селищных объектах в с. Требатице /рай. Трнава/ был найден многочисленный обломочный материал позднего периода Римской империи. Среди т. наз. варварской керамики встречаются обломки тонкой импортированной керамики. В объекте 1 был найден железный ножик с черешком и в объекте 2 - обломок железной фибулы с ложновидной дужкой.

Разведочным сбором были здесь обнаружены обломки каннелированной керамики и бо́льший обломок велатицкого сосуда.

POKRAČOVÁNÍ VÝZKUMU HRADIŠTĚ V PRAŠNÍKU

Petr N o v á k

Šestou sezonou výzkumu hradiště v Prašníku /okr. Trnava/ se práce zaměřily na osvětlení nálezové situace jižní části akropole. Zde, v blízkosti opevnění, lze sledovat stopy jednotlivých sídlištních horizontů, popřípadě i porušených objektů. V jižní části sondy IX, pod částečně zachovaným lužickoslezským objektem, pokračuje výzkum čtvrtou vrstvou. Nově otevřené jsou sondy XVIII a XIX. Na průběžně skrývané ploše druhého areálu /pro potřeby kamenolomu/ se zachovaly základy dvanácti porušených objektů.

Sonda XIX, od opevnění vzdálenější, postihuje pouze tenkou vrstvu ne více jak 30 cm černé zeminy bez výraznějšího zvrstvení, pokrývající skalnaté podloží. Na podloží jsou zde nálezy ze 16.-17. stol. společně se staršími.

Západní stěnou navazuje sonda XVIII na jižní část sondy IX a její třetí vrstva souvisí s porušeným lužickoslezským objektem. Šedá, čtvrtá vrstva /pod podlahou objektu/ obsahuje rovněž lužickoslezský střepový materiál. Chronologický rozdíl mezi oběma horizonty zřejmě není velký a materiálem jej zatím nelze dokumentovat. Pátá vrstva sleduje kamenité podloží a objevuje se v ní především střepový materiál maďarovské kultury. Pouze v místech s neporušenou hnědou vrstvou zůstávají v původním uložení nálezy ludanické kultury, jejíž lid poprvé využívá výhodné strategické polohy Hrádku.

Dvanáct porušených objektů z druhého areálu hradiště náleží především lužickoslezské kultuře. Dva porušené dvojhroby bez nálezů jsou pravděpodobně novověké.

Závažným poznatkem výzkumné sezony 1979 je rozlišení dvou fází osídlení lidem s lužickoslezskou kulturou. Přestavbou objektů na akropoli se končí starší etapa osídlení. Nově vybudovaná obydlí podlehla rozsáhlému požáru, po kterém již nebyla obnovena.

Detailnější poznatky může přinést pouze výzkum, jehož úlohou bude zjistit charakter osídlení ve třetím areálu a období stavby opevnění ve druhém areálu.

FORTSETZUNG DER UNTERSUCHUNG DES BURGWALLS IN PRAŠNÍK. Im J. 1979 verlief die sechste Grabungssaison auf dem Burgwall in Prašník /Bez. Trnava/. Man widmete Aufmerksamkeit dem Südteil der Akropolis in der Nähe der Befestigung, wo die Schichten so eine Stärke erreichten, dass man die Besiedlungskontinuität verfolgen konnte.

Auf der Steinunterlage erschienen auf den Stellen mit gut erhaltener brauner Schicht Keramikfragmente der Ludanice-Gruppe. Auf den Stellen mit gestörter unterer Schicht befanden sich Gegässscherben der Madarovce-Kultur. Zu wichtigen Erkenntnissen gehört die Unterscheidung von zwei Besiedlungsphasen während der Bestehung der Lausitz-schlesischen Kultur. Der chronologische Unterschied zwischen den beiden Phasen ist sehr gering und im Material ist er bisher noch nicht zu erfassen. Die spätbronzezeitliche Siedlung wurde vom Brand vernichtet. Es kamen such Funde aus dem 16.-17. Jh. zum Vorschein.

ПРОДОЛЖЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ ГОРОДИЩА В С. ПРАШНИК. В 1979 г. проходил шестой сезон изысканий на городище в с. Прашник /рай. Трнава/. Внимание уделялось южной части акрополя по близости от укрепления, где слои достигают такой толщины, что можно наблюдать последовательность поселения.

На скальном основании, на местах с сохранившимся коричневым слоем, появляются обломки керамики луданицкой культуры. На местах с разрушенным нижним слоем находятся части сосудов мадьяровской культуры. К важным сведениям принадлежит различение двух фаз поселения на протяжении лужицко-силезской культуры. Хронологическое различие между обеими фазами небольшое и в до сих пор обнаруженном материале его пока нельзя заметить.

Поселение позднего периода бронзы уничтожил пожар. Встречались также находки XVI-XVII вв.

TRETIA ETAPA VÝSKUMU V NIŽNEJ MYŠLI

Ladislav O l e x a

Záchranný výskum v Nižnej Myšli /okr. Košice-vidiek/ pokračoval v roku 1979 treťou etapou. Preskúmala sa ďalšia časť nekropoly zo staršej doby bronzovej a v superpozícii situované odpadové jamy zo začiatku strednej doby bronzovej. Výskum na tejto dôležitej lokalite otomanskej kultúry realizuje Archeologický ústav SAV v Nitre, stredisko Košice.

V prvej sezóne /r. 1977/ sa preskúmala 100 m dlhá sonda na akropole s pravidelnou ulicovou zástavbou a s nezvyčajne mohutnou fortifikáciou. Lokalizovalo sa i korešpondujúce kostrové pohrebisko, ktoré je 150 m severne od akropoly, na najvyššej časti výšinnej polohy Várhegy, situovanej 12 km južne od Košíc, pri rieke Hornád.

V roku 1978 prebiehali výskumné práce len na pohrebisku. Ukázalo sa, že časť hrobov možno zaradiť do koštiansko-otomanského horizontu a iné sú z klasickej fázy otomanskej kultúry. Zistila sa superpozícia medzi jednotlivými hrobmi i medzi hrobmi a odpadovými jamami, teda na lokalite možno sledovať vzťahy medzi koštiansko-otomanským horizontom, staršou klasickou a poklasickou fázou otomanskej kultúry.

V roku 1979 sme sa pokúsili plošne odkryť celé pohrebisko. Ukázalo sa však, že hroby sú na podstatne rozsiahlejšej ploche, ako sme pôvodne predpokladali. Severne a východne od prvých sond sme nechali buldozérom strhnúť ornicu a časť hnedozeme do hĺbky 40 cm. Na tejto úrovni sa črtali ústia zahĺbených objektov - odpadových jám, ktoré boli v blízkosti nezahĺbených príbytkov zničených hlbokou orbou. Po preskúmaní obsahu smetiskových jám, z ktorých pochádza výrazný a početný materiál z poklasickej fázy otomanskej kultúry /BB_1/, sme ďalej postupovali sondážnou metódou.

Hroby, z ktorých viaceré boli v superpozícii s jamami, sa nachádzali v hĺbke od 90 do 220 cm. Z rozsiahlej nekropoly sa zatiaľ preskúmalo 53 hrobov. V západnej časti bola samostatná skupinka desiatich hrobov, ktorú podľa milodarov a superpozície zaraďujeme do staršej klasickej fázy otomanskej kultúry /mladší úsek stupňa BA_2/. Väčšina hrobov, ktoré sú situované v troch radoch, patrí predchádzajúcemu koštiansko-otomanskému horizontu. Spôsob pochovávania i časť milodarov v hroboch z oboch horizontov sú identické, čo napriek zisteným superpozíciám poukazuje na kontinuitu vývoja. Pohrebisko časovo i kultúrne korešponduje s osídlením na opevnenej osade a datujeme ho do staršieho stupňa BA_2.

Okrem dvoch výnimiek základná orientácia hrobových jám bola S-J, resp. J-S. Dospelí i deti boli pochovávaní v skrčenej polohe, tvárou obrátení na východ. Podľa pozorovaní v teréne a na základe čiastočne realizovaných antropologických rozborov možno konštatovať, že muži a chlapci boli orientovaní v základnej osi J-S, ženy a dievčatá opačne. Tento rítus bol prísne dodržiavaný aj v dvojhroboch, kde boli pochovaní dospelí alebo dospelý jedinec s dieťaťom. Výnimky tvoria spomínané dva pravdepodobne dievčenské hroby s orientáciou V-Z, dva symbolické hroby s keramickými milodarmi, ale bez kostier, a dve extrémne hlboké, prázdne hrobové jamy. Bohatstvo milodarov pri pochovaných, resp. ich malý počet či ojedinelá absencia sprievodných nálezov poukazujú na sociálnu i majetkovú nerovnosť medzi vtedajšími obyvateľmi. S takouto diferenciáciou medzi pochovanými súvisí aj rozdielna hĺbka hrobov. Všetci dospelí muži a bohato vybavené ženy i deti boli zásadne pochovaní v jamách hlbších ako 170 cm.

V porovnaní s ostatnými pohrebiskami koštianskej skupiny a otomanskej kultúry, ktoré sú známe zo Slovenska, sa ukazuje, že nižnomyšlianske hroby sú reprezentatívnejšie vybavené. Početnejšie sú najmä keramické milodary, ale hojne sa nachádzajú aj rôzne ozdoby /bronzové záušnice, bronzové ihlice, kombinované náhrdelníky, závesky a nášivky z kančích klov, atď./ a výrobky z kostí, resp. parohu. V niekoľkých mužských hroboch sa našli silexové retušované strelky, ktoré dosiaľ jediné zastupujú zbrane.

Množstvo získaných sprievodných nálezov isto súvisí s tým, že len málo hrobov bolo vykradnutých. V prípade porušenia vykrádačmi zakaždým išlo o hrob dospelej ženy, pričom vždy bola porušená iba lebka a horná časť trupu. Vykrádači si nevšímali bronzové šperky, fajansové koráliky, morské mušle, kostené a parohové výrobky a ani keramiku, z čoho usudzujeme, že cieľom ich činnosti bolo získanie cennejších - zlatých šperkov.

Ako už bolo naznačené, časť hrobov bola mimoriadne bohato vybavená. Zaujímavá je skutočnosť, že medzi takéto celky patria aj niektoré detské hroby. Pozoruhodný je inventár dievčenského hrobu 40, kde sa spolu s troma nádobkami, štyrmi bronzovými sibinskými záušnicami, bronzovou ihlicou a morskými mušľami našiel tvarom i výzdobou unikátny hlinený model vozíka. Podľa dostupnej literatúry nemá zatiaľ tento milodar, pravdepodobne hračka, z územia strednej Európy rovnocennú paralelu.

Podľa rôznych indícií a terénnych pozorovaní možno očakávať, že v ďalších sezónach prinesie výskum na pohrebisku nálezy, ktoré v mnohom obohatia naše vedomosti o osídlení Slovenska ľudom otomanskej kultúry.

V nasledujúcom období sa práce zamerajú na odkrytie celej nekropoly a pozornosť sa bude venovať i plošnej odkrývke opevnenej osady. V roku 1979 sa v jej priestore urobil geofyzikálny prieskum, ktorého výsledky umožňujú predpokladať, že plánovaná odkrývka plošnou metódou bude efektívna.

Výsledky troch výskumných sezón v Nižnej Myšli zaradili lokalitu Várhegy medzi najdôležitejšie východoslovenské náleziská z doby bronzovej. Jej význam podčiarkuje i skutočnosť, že hlavná intenzita osídlenia spadá do zatiaľ málo objasnených začiatkov otomanskej kultúry na našom území, datovateľných do staršieho úseku mladšej fázy staršej doby bronzovej /BA_2/.

DRITTE GRABUNGSETAPPE IN NIŽNÁ MYŠĽA. Auf einer Anhöhe unweit des Hornád--Flusses in Nižná Myšľa /Bez. Košice/ befindet sich eine befestigte Ansiedlung und ein mit ihr korrespondierendes ausgedehntes Gräberfeld aus den Anfängen der Otomani-Kultur in der Slowakei. Am intensivsten war Besiedlung im jüngeren Abschnitt der älteren Bronzezeit /BA_2/. Es wird vermutet, dass in der sog. Übergangsstufe BA_3 ein Hiatus gewesen war; denn die Fundstelle wurde erst vom Volk der nachklassischen Phase der Otomani-Kultur am Anfang der mittleren Bronzezeit /BB_1/ wieder besiedelt. Auf der Fundstelle können die Anfänge und der Untergang der Otomani-Kultur in der Slowakei verfolgt werden.

Auf dem Gräberfeld wurden bisher 53 Skelettgräber /43 aus dem Košťany-Otomani-Horizont/ untersucht. Mit diesem Grabhorizont hängt Besiedlung zusammen, die in einer 150 m südlich vom Gräberfeld entferten mächtig befestigten Ansiedlung festgestellt wurde. Zehn Gräber bilden eine selbständige Gruppe. Die Bestattungsweise sowie ein Teil der Beigaben sind mit den älteren Gräbern identisch, was für die Entwicklungskontinuität ein Beleg ist. Das Grabinventar repräsentiert die ältere klassische Phase der Otomani-Kultur.

Die Toten waren in Hocklage bestattet und zwar auf ihrer rechten oder linken Seite mit der Blickrichtung nach Osten. Die Männer und Jungen waren überwiegend S-N, die Frauen und Mädchen N-S orientiert. Diese umgekehrte Orientierung der Individuen verschiedenen Geschlechtes wurde auch in den Doppelgräbern eingehalten. Aus den Gräbern stammt eine grosse Anzahl von gut datierbarer Keramik- und Bronzeerzeugnisse. Von grösserem Wert sind goldene Sibiner Schläfenringe, Aufnähzierate aus Hauern, ein tönernes Wagenmodell u. a. Grabplünderung kam seltener vor als auf anderen zeitgleichen Gräberfeldern.

ТРЕТИЙ ЭТАП ИССЛЕДОВАНИЙ В С. НИЖНА МЫШЛЯ. На возвышенности недалеко от р. Горнад в с. Нижна Мышля /рай. Кошице/ находится укрепленный поселок и соответствующий ему могильник начала отоманской культуры в Словакии. Наиболее интенсивным было поселение в поздней фазе раннего периода бронзы /BA_2/. Кажется, что в т. наз. переходной ступени BA_3 был хиатус, местонахождение опять поселили только носители постклассической фазы отоманской культуры в начале среднего периода бронзы /BB_1/. На местонахождении можно отметить начало и упадок отоманской культуры в Восточной Словакии.

На могильнике до сих пор проследилось 53 погребения с трупоположениями, из того числа 43 коштьянско-отоманского горизонта. С этим горизонтом погребений связывается мощно укрепленный поселок, обнаруженный в 150 м южнее могильника. Десять погребений создает особую группу. Прием хоронения и часть принощений соответствуют более ранним погребениям, что свидетельствует о непрерывности развития. Инвентарь представляет раннюю фазу отоманской культуры.

Умерших хоронили в скорченном положении на правом или левом боку, лицом на восток. Основная ориентировка мужчин и мальчиков - Ю-С, женщин и девушек - С-Ю. Противоположная ориентировка индивидуумов отличного пола сохранялась также в двойных захоронениях. Погребения содержали множество хорошо датируемых керамических и бронзовых изделий. Меньше встречались золотые сибинские височные кольца, нашивки из кабаньих бивней, глиняная модель повозки и др. Разграбленные погребения менее часты, чем на других современных могильниках.

ENEOLITICKÉ SÍDLISKO V BUDMERICIACH

Ondrej O ž ď á n i

Poľnohospodárske stavby, n. p. Bratislava, závod Malacky uskutočnili v jarných mesiacoch r. 1979 v katastri obce Budmerice /okr. Bratislava-vidiek/ veľkoplošné odhumusovanie terénu v okolí rybníka zvaného Háječek. Zemnými prácami súvisiacimi s výstavbou závlahovej nádrže sa porušili praveké objekty. Na ich existenciu upozornil Archeologický ústav SAV v Nitre Michal Schmidt, profesor Gymnázia v Senici.

Autor príspevku zistil terénnym prieskumom v júli 1979 značnú koncentráciu pravekého keramického materiálu v polohe Lindava. Táto časť chotára je cca 150 m severozápadne od ľavého brehu rybníka a cca 100 m SSV od severného okraja lesa patriaceho k bývalému zverníku kaštieľa, teraz sídla Zväzu slovenských spisovateľov /mapa M-33-131-D, Budmerice, kóta 190,8 a 184,5/.

V uvedenom priestore sa na ploche cca 150 x 100 m porušili odstránením humusu v hrúbke 20-25 cm praveké sídliskové objekty. Na povrchu sa črtali sivým zafarbením výplní a v dvanástich prípadoch zhlukmi väčších kusov mazanice, ktorá tvorila nepravidelné pôdorysy s rozmermi 4-5 x 3-4 m. Z horných vrstiev sídliskových objektov sa zberom získalo značné množstvo keramického materiálu, štiepaná kamenná industria a zvieracie kosti.

V ý b e r

1. Hlinené koliesko s otvorom v strede, nepravidelne okrúhle, povrch drsný, tehlovočervený; Ø 5,5 cm x 5,8 cm, hr. 2,4 cm, Ø otvoru 1,6 cm /obr. 78: 1/.

2. Fragment okraja hrncovitej nádoby s plastickým výčnelkom. Okraj mierne von vyhnutý. Povrch drsný, hnedočervený; v. 6,2 cm, š. 5,3 cm, hr. 0,9 cm, hr. črepu s výčnelkom 2,4 cm /obr. 78: 2/.

3. Zlomok z tela hrubostennej nádoby s masívnym plastickým výčnelkom; povrch drsný, miestami stopy hladenia; farba sivohnedá až hnedočervená; v. 5,3 cm, š. 6,7 cm, hr. 1,1 cm, hr. s výčnelkom 2,5 cm /obr. 78: 3/.

4. Črep s plastickým polguľovitým výčnelkom; povrch drsný, tehlovočervený; hr. 0,8 cm, hr. s výčnelkom 2,3 cm /obr. 78: 4/.

5. Okrajový črep z hrdla misky; ústie mierne von vyhnuté; v. 3,9 cm, š. 8,5 cm, hr. 0,8 cm /obr. 78: 5/.

6. Kamenné hladidlo v tvare nepravidelne zrezaného kužeľa; v. 3,4 cm, Ø oválnej funkčnej plochy 4,7 x 3,6 cm /obr. 78: 6/.

7. Fragment tela hrubostennej nádoby s masívnym plastickým výčnelkom; povrch drsný, tehlovočervený; v. 3,9 cm, š. 6,8 cm, hr. 0,9 cm, hr. s výčnelkom 2,9 cm /obr. 78: 7/.

Uvedená i ostatná keramika obsahuje väčšie množstvo pieskového hrubozrnného ostriva a na povrchu má stopy po sivohnedom povlaku.

Na základe tektoniky fragmentov prevažne hrncovitých a miskovitých nádob a ich výzdoby možno konštatovať, že zemnými prácami sa porušilo monokultúrne sídlisko skupiny Brodzany-Nitra lengyelskej kultúry.

ÄNEOLITHISCHE SIEDLUNG IN BUDMERICE. Im J. 1979 wurden im Gemeindekataster von Budmerice /Bez. Bratislava-Land/ in der Flur Lindava am linken Ufer des Fischteiches bei Erdarbeiten urzeitliche Siedlungsobjekte gestört. Nach der

Entfernung der Hummusschicht kamen grössere Hüttenlehmbrocken und Grundrisse von Gruben mit grauer Füllung, die sich auf einer Fläche von 150 x 100 m konzentrierten, zum Vorschein. Aus den gestörten Objekten gewann man durch Fundlese reiches Keramikmaterial, Spaltindustrie und Tierknochen.

Aufgrund der Keramik /Auswahl auf der Abb. 78: 1-7/ kann die Siedlung in die Brodzany-Nitra-Gruppe der Lengyel-Kultur gereiht werden.

ЭНЕОЛИТИЧЕСКОЕ ПОСЕЛЕНИЕ В С. ВУДМЕРИЦЕ. В 1979 г. в кадастре с. Вудмерице /рай. Братислава-видьек/ в урочище Линдава на левом берегу пруда были разрушены земляными работами доисторические селищные объекты. После устранения перегнойной почвы выявились бо́льшие скопления обмазки и планы ям с серым заполнением приблизительно на площади 150 x 100 м. Из разрушенных объектов сбором выявился богатый керамический материал, каменная колотая индустрия и кости животных.

По керамике /выбор на рис. 78: 1-7/ можно поселение отнести к лендельской культуре /группа Вродзаны-Нитра/.

OJEDINELÉ NÁLEZY Z DOBY BRONZOVEJ A HROB Z DOBY HALŠTATSKEJ V HLOHOVCI

Ivan P a s t o r e k

V roku 1979 získalo Okresné múzeum Trnava so sídlom v Hlohovci od obyvateľov Hlohovca /okr. Trnava/ inventár žiarového hrobu a ojedinelé nálezy - bronzovú sekerku a masívnu bronzovú ihlicu, všetko nálezy zo severovýchodnej časti mesta.

Bronzovú sekerku našiel Augustín Bališ pri jarných prácach na svojom poli v chotárnej časti Hanšútka /medzi obytnou časťou Nová štvrť a tehelňou/.

Masívnu bronzovú ihlicu odovzdal do zbierok múzea Jozef Krupa s udaním, že ju našiel pri zemných prácach v roku 1976 na teraz zastavanej lokalite Pod kamennými horami.

O p i s

1. Bronzová sekerka s vejárovito rozšíreným oblúkovým ostrím a mierne prevýšenými bočnými lištami. Povrch sekerky korodovaný, nepravidelný; d. 9,5 cm, rozpätie ostria 4 cm.

2. Masívna bronzová ihlica s guľovitou hlavicou a so zosilneným krčikom, rebrovite profilovaným a zdobeným rytou výzdobou. Hlavičku zdobia ryté línie a pás vertikálnych čiarok a ostrej vlnovky; d. 68 cm.

Oba predmety reprezentujú liatu kovovú industriu. Sekerka je zo staršej doby bronzovej, ihlica pochádza z mladšej doby bronzovej.

Pri zemných prácach na Veternej ul. 1 /poloha Pod kamennými horami/ sa našiel v hĺbke 120 cm inventár žiarového hrobu, ktorý pozostáva z dvojkónickej nádobky, fragmentu misky a železného náramku. Predmety odovzdal do múzea Rudolf Vavro.

O p i s

1. Hnedý bezuchý hrnček s dvojkónickým telom, prehnutým hrdlom, šikmo von vyhnutým okrajom a mierne klenutým dnom; v. 13,4 cm, Ø ústia 10,5 cm, Ø dna 6 cm.

2. Fragment hnedej misky - zachované kónické telo a dovnútra zahnutý vodorovne zrezaný okraj.

3. Otvorený železný náramok nepravidelného kruhového pôdorysu. Ramená oválneho prierezu sú na koncoch zosilnené; Ø 8 cm.

Hrob je súčasťou žiarového pohrebiska, z ktorého sa zachytil jeden hrob už v roku 1974. Podľa inventára ho datujeme do doby halštatskej.

EINZELFUNDE AUS DER BRONZEZEIT UND EIN HALLSTATTZEITLICHES GRAB IN HLOHOVEC. Das Bezirksmuseum zu Hlohovec /Bez. Trnava/ gewann Bronzegegenstände /eine Axt und eine massive Nadel/ und das Inventar eines Brandgräberfeldes.

Die Axt hat fächerförmig verbreitete Schneide und stammt aus der älteren Bronzezeit. Die Kugelkopfnadel /L. 68 cm/ mit gerilltem Hals gehört zur Bronzeindustrie der jüngeren Bronzezeit.

Das Grabinventar bildete ein doppelkonisches Gefäss, ein Schüsselfragment und ein eiserner kreisförmiger Armreif. Das gestörte Brandgrab war ein Bestandteil des hallstattzeitlichen Gräberfeldes, das sich im Nordostteil der Stadt erstreckt.

ЕДИНИЧНЫЕ НАХОДКИ БРОНЗОВОГО ВЕКА И ПОГРЕБЕНИЕ ПЕРИОДА ГАЛЬШТАТА В Г. ГЛОГОВЕЦ. Районный музей в г. Глоговец /рай. Трнава/ получил бронзовые предметы /топорик, массивная булавка/ и инвентарь погребения с трупосожжением.

У топорика раннего периода бронзы находилось веерообразно расширенное острие. **Булавка** /д. 68 см/ с шаровидной головкой и ребристой шейкой принадлежит к бронзовой индустрии позднего периода бронзы.

Инвентарь погребения состоял из двуконического сосудика, фрагмента миски и железного кольцевого браслета. Разрушенное погребение с трупосожжением относится к гальштатскому могильнику в СВ части города.

VÝSKUM PRAVEKÉHO A STREDOVEKÉHO OSÍDLENIA V HLOHOVCI

Ivan P a s t o r e k

Archeologický výskum v Hlohovci /okr. Trnava/ s pracovným názvom Hlohovec '79 sa upriamil na sledovanie pravekého a stredovekého osídlenia juhozápadnej časti mesta. Vytýčilo sa desať sond, z ktorých tri boli zisťovacie, ostatné sa vymerali na miestach objavených pravekých a stredovekých objektov /Michalská ul./. Zisťovacie sondy boli lokalizované na Podzámsku ulicu /východná a západná časť - S-5/79 a S-6/79/ a vo dvore tzv. špitálika a kostolíka sv. Ducha /S-1/79/.

Sondou v areáli tzv. špitálika a kostolíka na Hollého ulici sa ukončil archeologický výskum pamiatkových objektov, ktorého časť sme realizovali už v rokoch 1972-1974. V roku 1979 sme zistili kostrové hroby kostolného cintorína a kultúrnu vrstvu z 12.-13. stor., porušenú pri kopaní hrobových jám. Mŕtvi boli uložení v drevených truhlách /nálezy železných klincov/, orientovaní V-Z, pričom mladšie hroby /17.-18. stor./ porušovali hroby staršieho dáta /15.-16. stor./. Zo starších hrobov sme často nachádzali iba kosti končatín alebo lebky a drobný inventár.

Osídlenie lokality pred vznikom architektonických objektov dokladá kultúrna vrstva hrubá 25-30 cm, zmiešaná s časťami mazanice prepálenej do červena, datovaná fragmentmi keramiky.

Z materiálu získaného v sonde tvorili prevažnú časť nálezy z hrobov; z ostatného inventára si zasluhuje pozornosť hlinený praslen, železná ostroha zo 14.-15. stor. a časti komorových kachlíc s reliéfnou výzdobou.

V sondách na Podzámskej a Michalskej ulici sa odkryli objekty z mladšej doby bronzovej a z doby laténskej, všetky porušené novovekými a stredovekými zásahmi. Z nálezov prevládali tenkostenné a hrubostenné fragmenty keramiky. Našla sa i časť hlineného závažia.

Zo stredovekých objektov treba uviesť v prvom rade pece z 12.-13. stor. V sonde S-10/79 sme odkryli takmer neporušenú pec. Pozostávala z kruhového dna s vyhladeným povrchom a prevýšeným okrajom, nad ktorým bola vrstva drobivej do červena prepálenej mazanice s nálezmi fragmentov keramiky. Severne a západne od pece sme odkryli rôzne jamy s výplňou tmavej zeminy, uhlíkov a popola /obr. 79; obr. 80/. V sonde S-2/79 sme zistili estrich pece /hr. 5 cm/ s vyhladeným povrchom a podkladovou vrstvou črepov. Pec bola porušená výkopom kanalizačnej ryhy a masívnym betónovým blokom novovekej stavby, takže sa zachovala iba časť dna. Podľa analógií z intravilánu Hlohovca interpretujeme objekt ako vyhňu.

Ďalším nálezom výrobného charakteru bola vertikálna pec oválneho pôdorysu, zahĺbená do piesčitého podložia, odkrytá v sonde S-3/79, z ktorej sa zachovala časť západnej a severnej steny. Výplň tvorili kusy mazanice z deštrukcie pece a časti nádobkových i komorových kachlíc. Objekt podľa obsahu datujeme do 15.-16. stor. /obr. 81/.

Deštrukcie pecí, súčastí rozsiahlejších výrobných objektov, sa zistili aj v sondách S-4/79 a S-6/79. Aj tieto obdĺžnikové objekty interpretujeme ako kováčske dielne. Podľa nálezov ich datujeme do 14.-15. stor. V sonde S-4/79 to bol rozsiahly výrobný objekt. Vo viacerých vrstvách sa okrem početných keramických fragmentov našli aj časti železných predmetov a kusy železnej trosky. Objekt siahal až do hĺbky 320 cm a do terénu bol zahĺbený na spôsob pivnice. Objekt v sonde S-6/79 bol zahĺbený, s doloženou kolovou konštrukciou. V jeho severovýchodnej časti sme odkryli deštrukciu pece a získali datovacie nálezy a doklady o charaktere objektu /keramika, úžitkové železné predmety a troska; obr. 82/.

Zaujímavým objavom bola novoveká kruhová jama so stenami vymazanými sivou zeminou a s výplňou drobivej hnedej hliny, novovekej keramiky a medených plechov. Podľa keramiky /našiel sa celý hrniec/ datujeme objekt, ktorý zrejme súvisel s pálením vápna, do 16.-17. stor. /obr. 83/.

V sonde S-5/79 sme okrem mince zo 14. stor. získali len nepočetný stredoveký a novoveký keramický materiál. Predpokladané stredoveké objekty boli zničené v 18. stor zásahmi súvisiacimi so stavbou a podpivničením v súčasnosti asanovanej tzv. starej fary.

UNTERSUCHUNG DER URZEITLICHEN UND MITTELALTERLICHEN BESIEDLUNG VON HLOHOVEC. Im J. 1979 wurde in Hlohovec /Bez. Trnava/ urzeitliche und mittelalterliche Besiedlung des südwestlichen Stadtteils verfolgt und die archäologische Grabung in Areal der architektonischen Objekte Špitálik /kleines Spital/ und kleine Kirche des Hl. Geistes beendet.

Durch Schnitte wurden gestörte urzeitliche Objekte aus jüngerer Bronzezeit und aus der Latènezeit, mittelalterliche Objekte des Produktionscharakters und eine neuzeitliche Grube freigelegt. Von den mittelalterlichen Objek-

ten wurden horizontale Öfen aus dem 12.-13. Jh., Teile von Schmiedewerkstätten aus dem 14.-15. Jh. /eine mit Pfostenkonstruktion/ und ein vertikaler Ofen aus dem 15.-16. Jh., ausgefüllt mit Lehmestrich und Fragmenten von Kacheln festgestellt. Die Grube aus dem 17. Jh. enthielt Keramikscherben, ein Töpfchen und Kupferbleche /Abb. 79-83/.

Der Schnitt, mit dem sich die Untersuchung des kleinen Spitals und der Kirche des Hl. Geistes beendet hatte, bestätigte eine intensive Bestattung im Areal dieser Bauten und Besiedlung im 12.-13. Jh.

ИССЛЕДОВАНИЕ ДОИСТОРИЧЕСКОГО И СРЕДНЕВЕКОВОГО ПОСЕЛЕНИЯ В Г. ГЛОГОВЕЦ. В 1979 г. в г. Глоговец /рай. Трнава/ было обследовано доисторическое и средневековое поселение ЮЗ части и закончилось археологическое исследование пространства архитектурных объектов "Шпиталик" и "церковка св. Духа".

Шурфами открылись доисторические объекты позднего периода бронзы и периода латена, средневековые объекты производственного характера и яма нового века. Среди средневековых объектов были вскрыты горизонтальные печи XII-XIII вв., части кузниц XIV-XV вв., одна с столбовой конструкцией и вертикальная печь XV-XVI вв., заполненная обмазкой и фрагментами кафлей. Яма XVII в. содержала части керамики, горшок и листовую медь. /Рис. 79-83./

Шурф, которым закончилось исследование объектов "Шпиталик" и "церковка св. Духа", подтвердил интенсивное хоронение в комплексе построек и поселение XII-XIII вв.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM V BRATISLAVE-KARLOVEJ VSI

Jozef P a u l í k

V súvislosti s plnením štátnej úlohy sa v auguste 1979 realizoval zisťovací výskum v Bratislave-Karlovej Vsi. Predpokladalo sa, že v katastrálnej časti Jezuitské lesy sa rozprestiera mohylník zo strednej, resp. mladšej doby bronzovej. Zisťovací výskum ukázal, že ide o kamenné násypy zo 16.-17. stor., súvisiace s niekdajšími vinohradmi. Je však pravdepodobné, že pod niektorými novovekými násypmi boli pôvodne praveké objekty - mohyly. V polohe Hlavica sa preskúmal "mohylový" násyp kontrolnou krížovou sondou. Išlo o objekt pravdepodobne kultového významu, navŕšený už v dobe slovanskej. Pretrvávanie kultu ešte v období uhorského štátu dokladajú sústredené zlomky z jednej nádoby /12.-13. stor./.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN BRATISLAVA-KARLOVA VES. Im Kataster Jezuitské lesy vermutete man im bewaldeten Gebirgsterrain ein urzeitliches Hügelgrab. Eine kurzfristige Feststellungsgrabung zeigte, dass die Objekte Steinaufschüttungen aus dem 16.-17. Jh. darstellen /aufgeschüttet bei Terrainsäuberung im Zusammenhang mit der Anlegung der heute schon nicht existierenden Weingärten/. Eine Ausnahme bildet eine der Aufschüttungen in der Flur Hlavica, die das Überleben des slawischen Heidenkultes bis in das 12.-13. belegt.

РАЗВЕДОЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ВРАТИСЛАВЕ-КАРЛОВА ВЕСЬ. В кадастре "Езуитске леси" в облесенной горной местности предполагался доисторический курганный могильник. Кратковременные разведки показали, что объекты представляют со-

бой каменные насыпи XVI-XVII вв., насыпанные при очистке местности в связи с разбивкой сегодня уже несуществующих виноградников, за исключением одной из насыпей /урочище Главица/, свидетельствующей о продолжении славянского культа вплоть до XII-XIII вв.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM V HRADIŠTI POD VRÁTNOM

Jozef P a u l í k

V septembri 1979 sa v Hradišti pod Vrátnom /okr. Senica/ realizoval v súvise s plnením štátnej úlohy zisťovací výskum, ktorý mal súčasne záchranný charakter. V intraviláne obce sa pri dome č. 114 /J. Kováč/ predlžoval do priľahlého svahu dvor, pričom bol prerezaný objekt, na prvý pohľad mohylového charakteru.

Po niekoľkodňovom skúmaní sa zistilo, že ide o stredoveký objekt - zemnicu, pokrytú pôvodne hlineným násypom, na obvode s viac-menej kruhovým odvodňovacím žľabom. Jama mala zhruba obdĺžnikový pôdorys, orientovaná bola v smere SV-JZ a dno siahalo do hĺbky cca 1 m. Jedna z kratších strán objektu sa nezachytila; bola odstránená pri predchádzajúcej úprave terénu; zachov. rozmery 1,8 x 2,6 m.

Zo zemnice sa vyzdvihlo iba niekoľko väčšinou atypických črepov, ktoré však možno rámcovo určiť ako neskorostredoveké. Nad severovýchodnou kratšou stranou zemnice sa zistila trojica kolových jám.

Objekt možno datovať zhruba do 16. stor.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN HRADIŠTE POD VRÁTNOM. Bei Erdarbeiten im Hof des Hauses Nr. 114 wurde in der Gemeinde Hradište pod Vrátnom /Bez. Senica/ ein Objekt durchgeschnitten, über das man vor der Grabung vermutete, dass es sich um ein urzeitliches Hügelgrab handelt. Das Objekt stellt eine neuzeitliche eingetiefte Hütte dar, an derem Umfang eine hufeisenförmige Entwässerungsrille verläuft /16. Jh./.

РАЗВЕДОЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В С. ГРАДИШТЕ ПОД ВРАТНОМ. При земляных работах во дворе дома № 114 в с. Градиште под Вратном /рай. Сеница/ был прорезан объект, который считали доисторическим курганом. Объект представлял собой углубленную землянку нового века, с подковообразным осушительным желобом по окружности /XVI в./.

VÝSKUM NEOLITICKEJ OSADY V BLATNOM

Juraj P a v ú k

V r. 1979 sa treťou etapou skončil predstihový záchranný výskum neolitického sídliska v Blatnom /okr. Bratislava-vidiek/. Začal sa v roku 1977, v čase, keď na markantnej terase bolo porušované ťažbou štrku na stavbu diaľnice D-61 rozľahlé sídlisko kultúry s lineárnou keramikou a želiezovskej skupiny, známe už od r. 1932. Vrstva štrku v areáli osady bola pomerne tenká, preto sa nakoniec od rozsiahlejšej exploatácie upustilo. V tom čase sa začali rokovania o výstavbe veľkokapacitného kravína pre JRD Rovina so sídlom v Blatnom. Stavebné práce sa

mali začať v roku 1980. Pretože hrozilo zničenie veľkého neolitického sídliska, rozhodli sme sa pokračovať v preventívnom záchrannom výskume s cieľom získať na ploche asi 1 ha detailnejší prehľad o situácii. V priebehu výstavby sa plánoval záchranný výskum zameraný na rámcové sledovanie rozsahu a vývoja celého sídliskového areálu. Podľa povrchových nálezov sídlisko sa rozprestiera na ploche okolo 200 000 m². Predstihový výskum sme ukončili, ale o výstavbe poľnohospodárskych objektov sa zatiaľ definitívne nerozhodlo. V prípade, že sa stavba realizuje,bude potrebné začať ďalšiu etapu záchranného výskumu.

Vďaka porozumeniu predstavenstva JRD Rovina v Blatnom bola na rok 1978 a 1979 plocha výskumu vyňatá z fondu poľnohospodárskej pôdy a vytvorená možnosť od augusta 1978 do decembra 1979 preskúmať plochu 12 000 m², teda asi 5 % z predpokladanej rozlohy sídliska.

Skúmaná plocha sleduje terajší okraj terasy, kde sme predpokladali najintenzívnejšie osídlenie. Táto domnienka sa ukázala oprávnená - pri severnom okraji výskumu hustota objektov v porovnaní s južným okrajom výrazne klesala. V západnej časti plochy boli okraje terasy a pôdorysy domov eróziou zničené. Spodné časti jám sa črtali ešte aj na terajšom svahu, ktorý bol pri rekultivácii pôdy čiastočne obnažený po úroveň sprašového podložia. Skúmaná plocha pozostáva z dvoch navzájom nespojených sekcií. Menšia sekcia A sa skúmala v r. 1977-78 a väčšia B v rokoch 1978-79. Povrchová vrstva ornice a čiastočne i vrstva medzi ornicou a úrovňou spraše, v ktorej sa črtali kolové jamy, boli odstránené mechanizmami. Osvedčila sa skrývka ornice buldozérom a spodných vrstiev skraprom. Celá plocha bola potom zrovnaná a čistená ručne. Čistenie pokračovalo zvlášť dobre po zime 1978/79, keď sa aj v extrémne suchom počasí dalo pracovať bez väčších ťažkostí.

Posledná výskumná sezóna trvala od 10. apríla do 14. decembra 1979. Zamerali sme sa na preskúmanie hlavnej plochy sekcie B s celkovou rozlohou 7500 m². Práce nadviazali na výskum z roku 1978 až do takej miery, že celá plocha sledovaná v r. 1978 bola očistená a v partiách, ktoré sa vtedy nedali skúmať, boli práce dokončené.

Vzhľadom na rozsah výskumných prác, veľký počet objektov a nálezov nemožno pri tejto príležitosti podať detailnejšiu informáciu o všetkých výsledkoch. Musíme sa obmedziť len na hlavné údaje, základné štatistické dáta a všeobecnú charakteristiku sídliska i jeho vývoja.

Osídlenie lokality sa začalo v období staršej lineárnej keramiky. S touto fázou sa nedajú spájať žiadne z datovateľných pôdorysov domov. Neukazuje sa ani nijaká markantnejšia koncentrácia jám. Nie je vylúčené, že časť najstarších objektov bola v priebehu mladšieho osídľovania úplne zničená. V keramike, aj keď je nepočetná, možno rozlíšiť dve fázy. Staršiu predstavujú bikónické tenkostenné nádoby s vyhnutým ústím, zdobené širokými žliabkovými ryhami. Mladšiu reprezentujú exempláre s úzkymi žliabkami, ale ešte bez jamôk tvaru notovej hlavičky.

Na viacerých miestach sekcie B sa vyskytovali jamy s mladšou lineárnou keramikou. Vo všetkých prípadoch ide o dlhé jamy pozdĺž domov alebo o nepravidelné, rozľahlejšie jamy v blízkosti pôdorysov domov. Z tohto obdobia sú aj pôdorysy domov dobre datovateľné nálezmi zo stavebných jám. Sústredujú sa pri severnej polovici sekcie B. Z obdobia klasickej mladšej lineárnej keramiky pochádzajú dva pomerne dobre zachované pôdorysy veľkých kolových objektov s pozdĺžnymi stavebnými jamami. Mladšia lineárna keramika sa typológiou ornamentu radí do staršieho úseku stredného stupňa.

Najviac pôdorysov domov patrí k osídleniu želiezovskej skupiny, ktoré na skúmanej ploche jednoznačne prevláda. Takmer po celej južnej polovici sekcie B sú neúplné a navzájom sa prelínajúce pôdorysy domov. V dôsledku erózie sa veľká časť kolových jám nezachovala, pravidelne chýbajú najmä krajné, čo zvlášť sťažuje rekonštrukciu pôdorysov. Stavebné jamy v klasickej podobe /pozdĺž kolových jám/ sa nevyskytujú vedľa všetkých pôdorysov domov. Pri časti domov želiezovskej skupiny sú len rôzne veľké jamy nepravidelného pôdorysu a tvaru, ktoré mohli plniť funkciu stavebných jám, nedajú sa však s konkrétnymi stavbami presne synchronizovať. Stavebné jamy, podobne ako pôdorysy, sa často porušujú a v horných častiach len ťažko diferencujú. Zvlášť to platí o strede sekcie A a o východnej polovici sekcie B, kde je mimoriadne veľká koncentrácia pôdorysov stavieb i pozdĺžnych stavebných jám.

Medzi jamami sa najviac vynímajú dva druhy zásobných jám: s kruhovým pôdorysom v tvare obdĺžnika so zaoblenými rohmi. Obidva typy majú vždy pravidelne vypracované steny a rovné dno, ktorého veľkosť podstatne prekračuje plochu ústia. Jamy majú pravidelne lichobežníkový profil a ich objem je veľmi variabilný. Početné sú aj plytké jamy kruhového pôdorysu a s rovným dnom, 20-30 cm hlboké. Vyskytujú sa na celej skúmanej ploche.

Na úrovni rozhrania spraše a nadložnej vrstvy černozeme sa zistili viaceré väčšinou veľmi porušené dná klenbových pecí. Principiálne ide o dva druhy pecí: 1. vymazané dno spočíva na sprašovom podloží a je bez akýchkoľvek prímesí v hline, 2. dno vyložené drobným štrkom a ojedinelými črepmi je na povrchu vymazané. Ani v jednom prípade sa nenašli pece v skupinách alebo v markantných priehlbniach či rozľahlých jamách, aké sú známe napr. z Horných Lefantoviec, Cífera-Páca alebo Mohelnice.

Nálezový fond zo sídliska v Blatnom reprezentuje predovšetkým keramika. Je však veľmi veľa objektov, z ktorých sú nepočetné nálezy. V poslednej sezóne sa rozšíril repertoár antropomorfnej aplikovanej plastiky. Fragmentmi je doložená väčšia antropomorfná nádoba s plastickými rukami a nádoby na ľudských nôžkach. Na troch fragmentoch sú zobrazené ľudské tváre, všeobecne typické pre želiezovskú skupinu. Unikátom je tenkostenná esovite profilovaná nádoba na dvojici ľudských nôžok s plasticky modelovaným mužským pohlavím na rohraní nôh a tela nádoby z objektu 851/79. Je to ojedinelý nález z obdobia želiezovskej skupiny. Medzi kamennými nástrojmi sú najpočetnejšie žarnovy, často len fragmentárne zachované. Nechýbajú ani extrémne veľké exempláre. Brúsené kamenné nástroje sú prevažne vo fragmentoch. Ide najčastejšie o menšie ploché sekerky a rôzne veľké kopytovité kliny. V porovnaní s ostatnými náleziskami k veľmi zriedkavým patrí štiepaná kamenná industria.

Na celej skúmanej ploche bolo desať nepravidelne rozmiestnených objektov bolerázskej skupiny. Keby boli len v takejto hustote na monokultúrnom sídlisku bolerázskej skupiny, asi by unikli pozornosti a systematický výskum takejto lokality by bol krajne nerentabilný. S týmto osídlením s veľkou pravdepodobnosťou súvisí malá medená dýka, nájdená v hornej vrstve objektu želiezovskej skupiny, ale v tesnom susedstve jamy bolerázskej skupiny. Objekty neboli v superpozícii, ale tento typ malých medených dýk je typický napr. pre skupinu Lažňany i Mondsee a môže sa vyskytnúť so všetkou pravdepodobnosťou aj v bolerázskej skupine. Pozoruhodné sú aj malé tenkostenné šálky napodobujúce kovové nádoby s nitmi.

Zo sekcie B pochádza aj jediná jama s klasickou kanelovanou keramikou; obsahovala črepy z veľkej zásobnice a niekoľko zdobených črepov klasickej badenskej keramiky.

Takisto úplne ojedinelý je hrob z rozhrania černozeme a spraše, ktorý bol veľmi porušený, ale podľa malých bronzových špirálok i korálikov zo sklovitej hmoty a fragmentov keramiky s veľkou pravdepodobnosťou pochádza zo staršej doby bronzovej.

Z priebežných poznatkov počas výskumu vyplynulo, že lokalita v Blatnom reprezentuje typ rozsiahleho sídliska osídľovaného v priebehu staršieho a stredného neolitu. Ide o sídlisko podobného typu, aké je nedaleko vo Veľkom Grobe a v Cíferi-Páci. Pre všetky tri je typická mimoriadne hustá zástavba domov a k nim patriacich zahĺbených objektov. Podľa pozorovania v teréne sa dá odhadnúť len rámcový rytmus osídľovania a horizontálne dispozície obydlí v jednotlivých obdobiach.

Už teraz možno konštatovať, že na sídlisku v Blatnom i na sídlisku v Čataji, kilometer vzdialenom, ako i v okolí sa zatiaľ nevyskytli doklady osídlenia z niektorých stupňov lineárnej keramiky a želiezovskej skupiny, zastúpených na iných územiach. Chýba napr. osídlenie zo staršieho stupňa mladšej lineárnej keramiky s typickou archaickou aplikáciou jamôk tvaru notovej hlavičky i keramika staršieho stupňa želiezovskej skupiny. Zdá sa, že v určitých obdobiach neboli tieto rozsiahle lokality obývané. V tejto časti západného Slovenska, kde na malom území je pomerne veľa a na dostačujúcej ploche skúmaných nálezísk /Blatné, Čataj, Veľký Grob, Cífer-Pác, Voderady, Slovenská Nová Ves, Senec/, sa otvárajú možnosti študovať neolitické osídlenie so zameraním na otázky hospodárstva a spoločnosti i vzťahu k prírodnému prostrediu. Ukazujú sa nové možnosti riešenia problémov polosťahovavého roľníctva a s tým spojeného opúšťania osád i opätovného osídľovania toho istého areálu sídliska. Systematické výskumy z posledných rokov, ako i terénny prieskum dokladajú, že v určitých rajónoch je mimoriadne hustá sieť sídlisk kultúry s lineárnou keramikou a želiezovskej skupiny, hustejšia, než sa donedávna zdalo. V tomto smere vidíme najväčší prínos výskumu v Blatnom, ktorý otvára cestu k detailnému štúdiu neolitického osídlenia v uzavretom geografickom celku.

ABDECKUNG EINER NEOLITHISCHEN SIEDLUNG IN BLATNÉ. Nach drei Grabungssaisons endete die Rettungsgrabung auf der Siedlung der Kultur mit Linearkeramik und der Želiezovce-Gruppe in Blatné /Bez. Bratislava-Land/. Berichte über die ersten zwei Saisons sind in den vorigen Jahrgängen dieses Sammelbandes zu finden.

Man untersuchte eine Fläche von 12 000 m² /aufgrund der Oberflächenfunde etwa 5 % der Siedlungsfläche/. Insgesamt wurden ungefähr 900 Objekte, überwiegend Gruben und mindestens 26 Grundrisse grosser Pfostenbauten untersucht.

Die Besiedlung begann auf der Fundstelle in der Zeit der Kultur mit Linearkeramik, man kann jedoch mit ihr keine Hausgrundrisse verbinden. Gut erhalten blieben zwei grosse Pfostenbauten aus der Zeit der jüngeren Linearkeramik, weitere lassen sich nur teilweise nach den festgestellten Baugruben rekonstruieren. Die meisten Häuser gehören in die Želiezovce-Gruppe. Fast auf der gesamten untersuchten Fläche befanden sich unvollständig erhaltene und sich gegenseitig überdeckende Grundrisse von Pfostenbauten, die intensive und vielfache Besiedlung der Fundstelle belegen. Auf dem Lössniveau kamen vereinzelte Reste von Kuppelöfen mit zwei Estricharten zum Vorschein.

Von den Keramikfunden sind mehrere anthropomorphe Gefässarten bemerkenswert. Unter den Steinfunden sind Mahlsteine am zahlreichsten. Geglättete und Spaltwerkzeuge kommen selten vor.

Auf der gesamten untersuchten Fläche befanden sich zehn zerstreute Gruben der Boleráz-Gruppe. Eine gehört in die klassische Badener Kultur und ein gestörtes Grab stammt aus älterer Bronzezeit. Aus den Beobachtungen ergibt sich, dass die Fundstelle in Blatné den Typ einer ausgedehnten Siedlung repräsentiert, die im Laufe des älteren und mittleren Neolithikums besiedelt wurde. Ähnliche gibt es in den unweit liegenden Dörfern Veľký Grob und Cífer-Pác. Charakteristisch für sie ist eine ausserordentlich dichte Bebauung mit Häusern und zu ihnen gehörenden eingetieften Objekten. Aufgrund der Situation in Blatné kann teilweise eine vertikale sowie eine horizontale Entwicklung solch einer Ansiedlung rekonstruiert werden. Es skizzieren sich auch Möglichkeiten, langfristigere Hiaten und eine abermalige Besiedlung der Fundstellen zu belegen. Auf der Fundstelle in Blatné wird der Aufbau von wirtschaftlichen Einrichtungen geplant und bei dieser Gelegenheit entsteht auch die Möglichkeit, die Entwicklung und Intensität der Besiedlung auf der gesamten Siedlungsfläche /etwa 200 000 m²/ zu verfolgen.

ИССЛЕДОВАНИЕ НЕОЛИТИЧЕСКОГО ПОСЕЛКА В С. БЛАТНЕ. После трех сезонов завершились охранные раскопки селища культуры линейной керамики и жельевовской группы в с. Блатне /рай. Братислава-видьек/. Отчеты первых этапов обследования находятся в предшествующих сборниках.

Проследилась площадь в 12 000 кв. м /около 5 % площади по подъемному материалу/. В общем были обследованы 900 объектов, главным образом ямы и наименее 26 планов больших свайных построек.

Поселение встречается с периода линейной керамики, но нельзя связывать с ним никакие планы домов. Хорошо сохранились две большие свайные постройки периода ранней линейной керамики, остальные можно только частично реконструировать по выявленным ямам. Наибольшее количество домов принадлежит жельевовской группе. Почти на всей исследованной площади встречаются несохраненные полностью и взаимопересекающиеся планы свайных построек, свидетельствующих о интенсивном и многократном поселении местонахождения. На уровне лесса встречаются единичные остатки сводчатых печей с двумя видами обмазки.

Среди керамических находок внимания заслуживают некоторые типы антропоморфных сосудов. Среди находок из камня наиболее многочисленны жернова. Шлифованные и колотые орудия труда редко встречаются.

На всей обследованной площади рассеяны десять ям болераэской группы. Одна яма относится к классической баденской культуре и одно разрушенное погребение к раннему периоду бронзы. Наблюдения в ходу исследований показали, что местонахождение в с. Блатне представляет собой тип обширного селища, поселенного в раннем и среднем неолите. Подобные встречаются в недалеких селах Вельки Гроб и Цифер-Пац. Они характерны чрезвычайно густой сетью домостроения и принадлежащих к домам углубленных объектов. По ситуации в с. Блатне можно частично реконструировать вертикальное и горизонтальное развитие этого поселка. Вырисовываются возможности наполнить находками более долговременные хиатусы на местонахождениях и повторное

заселение. На местонахождении в с. Блатне планируют постройку хозяйственных сооружений и при этом случае окажется возможность по крайней мере приблизительно обследовать развитие и интенсивность поселения всего поселка /около 200 000 кв. м/.

REFÚGIUM Z DOBY HALŠTATSKEJ NA DEMÄNOVSKEJ POLUDNICI

Karol P i e t a

Vrch Demänovská Poludnica /1305 m n. m./ v Liptovskom Mikuláši, časti Ploštín, patrí k severnému vápencovému predhoriu Nízkych Tatier. Je to úzky skalnatý hrebeň nad vyústením Demänovskej doliny. Vrchol kopca tvorí ťažšie prístupná úzka plošina, orientovaná v smere SV-JZ, členená skupinami skál. Na viacerých miestach sú tu badateľné stopy planírky, avšak umelé opevnenie sa nepodarilo zistiť. Na lokalitu ako na možné archeologické nálezisko upozornil na základe nálezov cudzích hornín - žulových okruhliakov A. Droppa /1970/. V rokoch 1974 a 1979 sa tu uskutočnil archeologický prieskum spojený so sondážou.

Vrcholové plató pokrýva 10-30 cm hrubá vrstva lesného humusu, ktorá leží na zvetranom povrchu vápencového masívu. Nálezy boli na celej ploche temena, s najväčšou koncentráciou v západnej, prístupovej časti v okolí kóty. Na svahu v zároze chodníka sa tu črtala popolovitá vrstva, pravdepodobne zosunutá z plošiny, ktorá obsahovala početný prepálený keramický materiál, mazanicu, žulové okruhliaky, pieskovcové platne i pozostatky zuhoľnateného obilia a strukovín. Malá sonda juhozápadne od kóty narazila na podložie v hĺbke 30 cm. Vrstva obsahovala prepálenú keramiku a zuhoľnatený hrach i bôb. V strednej časti plošiny odkryla ďalšia sonda neveľké ohnisko z pieskovcových platní. V jeho okolí boli rozptýlené omleté a často druhotne prepálené črepy, ohorené zlomky kostí, okrem iného pravdepodobne i ľudského falangu a zlomok kalvy. V okolí ohniska boli i zvyšky hrachu a obilia. Z ďalších predmetov hodno spomenúť sklený korálik kobaltovomodrej farby a hrot trojbokej bronzovej strely. Žulové okruhliaky s priemerom 5-12 cm boli rozptýlené po celej ploche lokality a nachádzali sa i pomerne ďaleko na prístupových svahoch, hlavne v juhovýchodnej časti. Keramický materiál sa zachoval iba fragmentárne a väčšinou sekundárne prepálený. Dalo sa však rozpoznať viacero základných tvarov nádob. Popri prevládajúcich, ale chronologicky bezvýznamných súdkovitých hrncoch a esovite profilovaných zásobniciach so šikmo zrezaným okrajom sú tu zastúpené dva typy amfor. Amfory s valcovitým alebo kuželovitým hrdlom majú vodorovne zrezaný okraj a charakteristickú výzdobu v podobe zväzkov viacnásobných rýh lemovaných pásmi kolmo vedených vpichov. Iné amfory majú von vyhnuté ústie a sú zdobené na vydutí zväzkami rýh. Oba typy nachádzame na sídliskách oravskej skupiny neskorej doby halštatskej /Čaplovič 1961, obr. 157/. Amfory prvého typu poznáme z pohrebiska v Podbieli /Čaplovič 1968, obr. 10: 2; obr. 11: 5/. Hrob 6 s nádobou tohto typu patrí k strednej fáze pohrebiska, ktoré nepochybne pretrváva do doby laténskej /Pieta 1978, príl. 6/. Podobná amfora pochádza i zo sídliskového objektu, ktorý vykopal autor v roku 1970 pod hradiskom Roháčka pri Ploštíne.

Demänovská Poludnica je po Vršatskom Podhradí, Vyšnom Kubíne-Tupej skale a Žehre-Spišskom hrade ďalším severoslovenským náleziskom trojbokej strelky. Všetky doterajšie exempláre predstavujú typ bez zúženej tuľajky, ktorý je typologicky

mladší a patrí niekde na koniec 5. storočia pred n. l. /Chochorowski 1974, s. 170 a lit./. I keď v podobných nálezoch ťažko môžeme vidieť doklady skýtskej invázie /ako to činí uvedený autor/, trojboké strelky v lužickom prostredí sú ďalším z dokladov cudzích vplyvov, ktoré sem na konci doby halštatskej prenikli z juhu, tentoraz z podunajského trácko-skýtskeho okruhu. Vylúčiť nemožno ani ich pôvod z oblasti kuštanovickej kultúry.

Opisovanú lokalitu musíme vzhľadom na jej extrémnu polohu i absenciu dokladov umelého opevnenia zaradiť medzi refúgiá. Nepochybne súvisí so spomenutým hradiskom Roháčka a osadou pri jeho západnom úpätí. Roháčka /824 m/ s doloženými nálezmi z doby halštatskej je s Demänovskou Poludnicou spojená úzkym, prudko stúpajúcim hrebeňom, ktorý mohol slúžiť po dobytí hradiska ako ústupová cesta do útočiska /obr. 84/.

Refúgií z doby halštatskej už poznáme z Liptova značný počet /Mních - 1462 m, Ilanovská Poludnica - 1549 m, Končistý - 1310 m, Siná-Na jame - 1438 m, Predný Choč - 1209 m; Pieta 1977, ten istý 1980/. Vznik týchto útočísk, stopy požiaru na nich, doklady násilného zániku súdobých hradísk na Orave a ďalšie indície svedčia o tom, že koncom doby halštatskej bol narušený vývoj neskorolužickej oravskej skupiny. S týmto zásahom azda môžu súvisieť i nálezy východoalpského pôvodu, ktoré sa niekedy na konci 5. stor. pred n. l. začínajú objavovať na severnom Slovensku.

L i t e r a t ú r a

ČAPLOVIČ, P. 1961: Mladohalštatské sídlisko Tupá Skala nad Vyšným Kubínom. Archeologické rozhledy, 13, s. 367-375.

ČAPLOVIČ, P. 1968: Pohrebisko z mladšej doby halštatskej v Podbieli. Slovenská archeológia, 16, s. 177-200.

DROPPA, A. 1970: Príspevok k výskytu výšinných hradísk v Liptove. In: Almanach Liptovský Mikuláš. Liptovský Mikuláš, s. 93-100.

CHOCHOROWSKI, J. 1974: Bemerkungen über die Chronologie der Pfeilspitzen skythischen Typs im Nordteil von Mitteleuropa. Prace archeologiczne, 18, s. 161-180.

PIETA, K. 1977: Nowe odkrycia objektów z późnego okresu halsztackiego i z okresu lateńskiego na północnej Słowacji. Acta Archaeologica Carpathica, 17, s. 161-169.

PIETA, K. 1978: Osídlenie severného Slovenska na zlome letopočtu. /Kandidátska dizertácia./ Nitra. Archeologický ústav SAV.

PIETA, K. 1980: Hradisko Bobrovec-Mních v Západných Tatrách. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku za rok 1978. Nitra, s. 211-212.

HALLSTATTZEITLICHES ZUFLUCHTSORT AUF DEM BERG DEMÄNOVSKÁ POLUDNICA. Der Berg Demänovská Poludnica /1305 m u. d. M./ im Kataster von Liptovský Mikuláš--Ploštín gehört zum nördlichen Kalksteinvorgebirge der Niederen Tatra. Auf dem felsigen Plateau des Berggipfels das nicht künstlich befestigt wurde, stellte man durch Schnitte Feuerstellen aus flachen Sandsteinplatten, gebranntes Keramikmaterial und zahlreiche Erbsen-, Bohnen-, Gersten- und Weizenreste fest. Auf der gesamten Siedlungsfläche befanden sich Granitrollsteine, welche als Wurfwaffen für nordslowakische Burgwälle typisch sind. An das Ende genannter Zeitepoche muss eine dreikantige bronzene Pfeilspitze datiert werden. Der Berg Demänovská Poludnica ist die vierte Fundstelle in der Nordslowakei, wo dreikantige Pfeilspitzen gefunden wurden. Zahlreiche hallstattzeitliche Refugien, die in extremen Höhen in Liptov entdeckt wurden,

sind ein Beleg des Eingreifens in die Entwicklung der spätlausitzer Besiedlung am Ende dieser Epoche. /Abb. 84./

УБЕЖИЩЕ ПЕРИОДА ГАЛЬШТАТА НА ГОРЕ ДЕМЕНОВСКА ПОЛУДНИЦА. Гора Деменовска Полудница /1305 м н. у. м./ в кадастре Липтовски Микулаш-Плоштин принадлежит к северному извесняковому предгорью Низких Татр. На неукрепленном искусственном плато на скалистой верхушке шурфовкой обнаружились очаги из плоских песчаниковых плит, пережженный керамический материал и многочисленные остатки гороха, боба, ячменя и пшеницы. На всей площади местонахождения встречалися гранитные валуны - типичная находка метательного оружия северославянских городищ. Керамика принадлежит к более поздним формам оравской группы периода гальштата. К концу этого периода следует отнести также трехсторонний бронзовый наконечник стрелы. Деменовска Полудница представляет собой третье местонахождение трехсторонних наконечников стрелы в Северной Словакии. Многочисленные убежища периода гальштата, обнаруженные в области Липтов на исключительных высотах над уровнем моря, являются доказательством вмешательства в развитие позднелужицкого поселения в конце этого периода. /Рис. 84./

VÝSKUM V LIPTOVSKEJ SIELNICI-LIPTOVSKEJ MARE V ROKU 1979

Karol P i e t a

Výskum stredovekého opevnenia v severnej časti hradiska Havránok /Liptovská Mara I/ v obci Liptovská Sielnica /okr. Liptovský Mikuláš/ prebieha od roku 1976 /Pieta 1977, 1978, 1980/. V roku 1979 sa ukončil odkrývkou južného nárožia fortifikácie terénny výskum najmladšieho horizontu - dreveného hrádku z 15.-16. storočia. V hĺbke 30-50 cm pod povrchom sa zistili zvyšky radu drevených kolov, ktoré tvoria pokračovanie východo-západnej palisády paralelnej s priekopou. Pri okraji terasy sa línia obracia o 100° smerom na sever. Kolová hradba nesie stopy kamenného obloženia, rozstupy jednotlivých stĺpov sú prevažne 60 cm. Zdá sa, že ohyb rohu netvoril kôl, ale priestor medzi dvoma koncovými stĺpmi oboch línií. Tento detail i rozstup jednotlivých zvislých driev napovedajú, že palisáda mala výplet z konárov a prútia. Ďalší stĺp, zistený vnútri rohu, mohol tvoriť vzperu alebo, podľa kolmého osadenia, azda skôr časť konštrukcie pozorovacej či streleckej rohovej vežičky. Z vrstiev južného nárožia sa získal bežný keramický a kovový materiál z 15. storočia /obr. 85/.

Staršia stavebná fáza hrádku, datovaná keramickými nálezmi do 12.-13. stor., sa zachytila na viacerých miestach, avšak malý rozsah hĺbkových sondážnych prác zatiaľ neumožnil stanoviť pôdorys celej stavby. Zistilo sa len, že dláždené nádvorie malo pravdepodobne rovnakú dispozíciu ako v mladšej fáze, od ktorej ju oddeľuje 40-60 cm vrstva navážky. Pri reze opevnením v severnej časti areálu sa zistili kolové jamy so zvyškami drevených kolov. V hĺbkovej sonde v priestore veže sa narazilo na rohovú väzbu staršej stavby. I keď je výskum staršej stavebnej fázy dosiaľ len čiastkový, zdá sa, že jej jednotlivé objekty boli veľmi porušené zvýšením násypu kopca a radikálnou prestavbou v nasledujúcich storočiach.

Nedostačujúco sme zatiaľ informovaní o predchádzajúcich sídliskových horizontoch v priestore hrádku. Sonda v južnom rohu odkryla povrch mohutnej deštrukcie pozostávajúcej z veľkých pieskovcových kvádrov, ktoré podľa prvých pozorovaní azda pochádzajú z kamenného múru pravdepodobne prebiehajúceho cez skúmaný areál krížom v smere S-J. Podľa stratigrafie je staršia ako horizont 12.-13. stor. a mladšia ako neskorolaténsky val; datovanie nemôže byť nateraz presnejšie. Zo stredovekých planírok v sekundárnej polohe pochádzajú ojedinelé keramické zlomky veľkomoravské, z mladšej doby rímskej i púchovské črepy z 2. stor. n. l. Novým prvkom v stratigrafii hradiska sú ojedinelé črepy zo strednej doby bronzovej.

Južná terasa: Na terase pod juhovýchodným valom hradiska sa prvá sondáž uskutočnila v roku 1975. Zachytila sa tu deštrukcia objektu z prechodného obdobia LD_2 /Eggers B_{1a}; Pieta 1976/. Pretože ide o zánikový horizont hradiska, prikročilo sa v roku 1979 k odkrývke terasy. V troch sondách s celkovou plochou 110 m² sa odkryli zvyšky troch objektov. Pre zosuv terénu sú stavby pomerne zle zachované. Podľa doterajších poznatkov z neuzavretého výskumu ide o dve ľahšie zrubové stavby a objekt s kolovou konštrukciou. Výskum naznačil, že terasa bola od juhu chránená palisádou. Z objektov pochádza významný keramický materiál a množstvo kovových predmetov, z ktorých treba spomenúť bronzové spony typu Almgren 67, spony s prehnutým lúčikom a železnú ostrohu. Zistili sa i početné pozostatky obilia a strukovín. Nálezy potvrdzujú datovanie terasy do dvoch krátkych fáz na rozhraní doby laténskej a rímskej.

L i t e r a t ú r a

PIETA, K. 1976: Výskum v Liptovskej Mare v roku 1975. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 185-186.

PIETA, K. 1977: Výskum v Liptovskej Mare v roku 1976. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 230-232.

PIETA, K. 1978: Pokračovanie výskumu v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977, s. 195-196.

PIETA, K. 1980: Výskum v Liptovskej Mare. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 212-214.

GRABUNG IN LIPTOVSKÁ SIELNICA-LIPTOVSKÁ MARA IM J. 1979. In den J. 1976--1979 untersuchte man im Nordteil des spätlatènezeitlichen Burgwalls Havránok /Liptovská Mara I/ in der Gemeinde Liptovská Sielnica /Bez. Liptovský Mikuláš/ die Reste eines hölzernen Wohnturms aus dem 15.-16. Jh. In der letzten Grabungskampagne wurde die Südecke der Palisade mit einem Eckturm freigelegt. Die Palisade war mit Ästen und Ruten ausgeflochten.

Von den Fundamenten des älteren Wohnturms aus dem 12.-13. Jh., die unter einer Aufschüttungsschicht lagen, deckte man einen Teil des gepflasterten Hofes mit gleicher Disposition wie beim Hof der jüngeren Bauphase ab. Durch Probeschnitte erfasste man die Pfosten der ursprünglichen Palisade und im Raum des Wohnturms auch die Balken eines älteren Baues. Aus den Schichten unter der Oberfläche stammen grossmährische, spätrömerzeitliche und Púchover Keramikfunde.

Auf einer Terrasse unter dem südostlichen Wall wurden Siedlungsobjekte aus der spätlatènezeitlichen Stufe D_2 und der frührömerzeitlichen

Stufe B_{1a} freigelegt. Zu wichtigen Metallfunden gehören Fibeln mit gebogenem Bügel, die Fibeln Almgren 67 und ein Eisensporn. Die Terrasse war von einer Palisade geschützt /Abb. 85/.

ИССЛЕДОВАНИЕ НА МЕСТОНАХОЖДЕНИЯХ ЛИПТОВСКА СЬЕЛНИЦА-ЛИПТОВСКА МАРА 1979 Г. В 1976-1979 гг. обследовались остатки деревянного башенного замка XV-XVI вв. в северной части позднелатенского городища Гавранок /Липтовска Мара I/ в с. Липтовска Сьелница /рай. Липтовски Микулаш/. В последнем сезоне исследований был вскрыт южный угол палисада с угловой башней. Палисад был переплетен ветками и прутьями.

Из фундаментов более ранней крепости XII-XIII вв., залегающих под слоем привоза, вскрылась часть мощеного двора более поздней строительной фазы. Разведывательными раскопами обнаружились также столбы первоначального палисада и на пространстве жилой башни - бревна более ранней постройки. Из подстилающих слоев происходят керамические находки периода Великой Моравии, позднеримской эпохи и пуховской культурной группы.

На террасе под юго-восточным валом городища открылись селищные объекты позднелатенской ступени D_2 и раннеримской ступени B_{1a}. Среди металлических находок внимания заслуживают фибулы с согнутой дужкой, фибулы типа Алмгрен 67 и железная шпора. Террасу защищал палисад. /Рис. 85./

PRIESKUM HRÁDKOV PÚCHOVSKEJ KULTÚRY V MARÍKOVSKEJ A PÚCHOVSKEJ DOLINE

Karol P i e t a - Jozef M o r a v č í k

V apríli 1979 sme urobili prieskum niektorých hrádkov púchovskej kultúry v dolinách dvoch pravobrežných prítokov Váhu - Bielej vody a Maríkovského potoka - v okrese Považská Bystrica. Akcia súvisela s publikačným spracovaním regiónu obetiska z neskorej doby laténskej v Prosnom /Pieta - Moravčík 1980/. Skúmané lokality boli objavené dávnejšie a do literatúry ich ako prvý uviedol A. Petrovský-Šichman /1965/.

D o h ň a n y

Hrádok sa nachádza na skalnatom ostrohu Skala /433,2 m/ západne od obce, asi 1,5 km od údolia Bielej vody. Vrcholová plošina má rozmer 23 x 22 m, ale do opevnenia mohla byť začlenená i časť mierneho svahu na západnej strane. Z prepokladanej obvodovej fortifikácie je dobre zreteľný len val zo severnej strany, prístupnej od hrebeňa návršia. Poniže valu sa z vonkajšej strany črtá materiálová priekopa.

Sonda v blízkosti kóty /obr. 86/ zistila tenkú humusovitú vrstvu s mazanicou, kosťami a črepmi. Zlomky grafitových a jemných nádob vytočených na kruhu patria do neskorej doby laténskej, prevažujúcu v ruke zhotovenú keramiku treba zaradiť skôr do včasnej fázy stupňa B_1 staršej doby rímskej. V polohách Podskalčie a Jasenová, severozápadne od hrádku, sú málo zreteľné stopy sídliska, akiste patriaceho k opevneniu.

I h r i š t e

Hrádok Gýmeš sa zistil na skalnatom vápencovom kopci s kótou 490,5 m severne od obce. Prístupový hrebeň v smere od juhu je prehradený valovým násypom z lomových vápencov. V západnej časti vnútorného areálu je upravená plošina s 5-10 cm

hrubou vrstvou humusu. Stopy osídlenia sú veľmi vzácne. Ojedinelý zvislo rýhovaný črep podporuje datovanie najpravdepodobnejšie do neskorej doby laténskej.

J a s e n i c a

Hrádok Predná hôrka bol objavený v severovýchodnej časti bradlového vápencového hrebeňa Hôrka na pravej strane cesty Udiča - Jasenica, pri úpätí vrchu Klapy. Pozdĺž úzkeho skalnatého hrebeňa po celej strane obrátenej na ZSZ bola v dĺžke asi 51 m vybudovaná 3-4 m široká terasa, ktorú na oboch priečnych stranách chránil krátky val. V amatérskych sondách na plošine sa zistila 35 cm hrubá vrstva s bohatými keramickými nálezmi. Menšia záchranná odkrývka potvrdila existenciu sídliskových objektov spálených pri katastrofe v horizonte B_{1a} staršej doby rímskej. Drobné grafitové čriepky v žltej vrstve nad podložím nevylučujú vznik hrádku už v neskorej dobe laténskej. Výrazný súbor nálezov z tejto lokality bude po spracovaní publikovaný samostatne.

P r o s n é

V ústí bočnej doliny asi 1 km na severovýchode od obce, medzi vrchmi Stráne a Vŕšky, je hrádok Zlatý kôň. Tesne pod vrcholom mimoriadne strmého vápencového hrebeňa bola v dĺžke 57 m vytvorená v priemere 4 m široká terasa; pôvodne azda po jeho oboch stranách. Z prístupnej východnej strany bola poloha chránená priečnym kamenným valom /obr. 87/. Sondáž zistila len tenkú vrstvu humusu s málo výraznou keramikou, patriacou pravdepodobne až na začiatok staršej doby rímskej /Pieta - Moravčík 1980, obr. 15: 13-16/.

Na terase pod valom v blízkosti staršieho výkopu našiel J. Chmulík z Prosného v r. 1930 zlatú mincu. Nálezca peniaz opísal ako hrubý, prehnutý, trocha hranatý, na jednej strane s plastickým ornamentom, ktorý mu pripomínal písmeno Z. Nález nejaký čas vlastnil, potom ho predal zlatníkovi v Považskej Bystrici. Išlo pravdepodobne o keltskú micu /lopatkovitého typu?/. Podľa údajov starých obyvateľov obce je názov lokality starší. Traduje sa, že sa tu našiel zlatý poklad, za ktorý nálezca zakúpil nedaleký laz Uhry.

Stopy osídlenia sa zistili v ústí doliny na ľavom brehu potoka.

S t r e ž e n i c e

Hrádok Štepnická skala sa nachádza na vápencovom skalnom hrote asi 1,5 km južne od obce Streženice, nedaleko lazu Štepnice. Oválna vrcholová plošina s rozmerom asi 40 x 70 m bola na prístupnejšej západnej strane opevnená kamenným valom /obr. 88/. Z tejto strany viedla do areálu brána, spolu s časťou valu značne poškodená stavbou retranslačnej stanice. Bola asi jednoduchého priechodného typu. Val bol navŕšený a zachovali sa i zvyšky jednoduchej čelnej plenty. Tenká sídlisková vrstva, poškodená výstavbou, sa zistila len v severnej časti lokality. Popri ihlancovitom závaži sa našiel grafitový črep a tri zlomky pravdepodobne z misiek karpatskej profilácie, ktoré hrádok datujú na koniec neskorej doby laténskej.

Prieskum priniesol poznatky o stavbe a datovaní typických drobných opevnení púchovskej kultúry v sledovanom regióne. Príznačné je využívanie skalných plošín a úzkych hrebeňov s minimálnymi nárokmi na veľkosť hájenej plochy a budovanie náročnejších obranných stavieb. Typickými provizóriami sa zdajú byť hlavne terasovité hrádky, ktoré pravdepodobne chránili prevažne len prosté palisády. Vznik malých hrádkov treba datovať podľa pozorovaní zo severného Slovenska už na koniec strednej doby laténskej, avšak ich prevažná časť vznikla až v neskorej dobe la-

ténskej. Hrádky zanikajú spolu s ostatnými púchovskými opevneniami v katastrofovom horizonte na začiatku doby rímskej /Pieta 1978/.

L i t e r a t ú r a

PETROVSKÝ-ŠICHMAN, A. 1965: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. In: Vlastivedný sborník Považia. 7. Žilina, s. 53-129.

PIETA, K. 1978: Osídlenie severného Slovenska na zlome letopočtu. /Kandidátska dizertácia./ Nitra. Archeologický ústav SAV.

PIETA, K. - MORAVČÍK, J. 1980: Spätlatènezeitlicher Opferplatz in Prosné. Slovenská archeológia, 28, v tlači.

UNTERSUCHUNG VON BURGWÄLLEN DER PÚCHOVER-KULTUR IN DEN TÄLERN MARÍKOVSKÁ UND PÚCHOVSKÁ DOLINA. Im J. 1979 wurde eine eingehende Untersuchung und Sondierung einiger Burgwälle der Púchov-Kultur im Bezirk Považská Bystrica durchgeführt.

Die Befestigung in Dohňany /Abb. 86/, Flur Skala bildete auf der Felsspitze ein kleines Plateau, das von der zugänglichen Seite von einem quer liegenden Wall mit Graben geschützt war. Die Keramik gehört in die späte Latènezeit sowie in die Frühphase der Stufe B_1 der älteren römischen Zeit.

Der Burgwall aus Ihrište war ebenfalls von einem kurzen Steinwall geschützt. Eine rillenverzierte Graphitscherbe datiert ihn in die Latènezeit, wahrscheinlich in die Stufe D.

In Jasenica stellte man auf einer Terrasse dicht unter dem Gipfel eines schmalen Felsgrates eine Reihe vom Feuer gestörter Siedlungsobjekte aus der Stufe B_{1a} der älteren römischen Zeit fest. Die Terrasse war allem Anschein nach von einer Palisade und von den zugänglichen Seiten dem Felsgrat entlang von kurzen Wällen geschützt. Die unter den Objekten gefundenen Graphitscherben schliessen nicht aus, dass der Burgwall schon Ende der Latènezeit erbaut werden konnte.

Ein ähnlicher Burgwall in Prosné /Abb. 87/ hatte wahrscheinlich Siedlungsplateaus an beiden Seiten des Felsgrates. An der zugänglichen Ostseite war ein Steinwall aufgeschüttet. Unter ihm wurde im J. 1930 eine goldene, wahrscheinlich keltische Münze gefunden. Laut mündlicher Überlieferung entstand der Name des Burgwalls Zlatý kôň /Goldenes Pferd/ nach dem hier gefundenen Schatz. Die Keramik stammt ähnlich wie in den vorangehenden Fällen aus dem Horizont des Untergangs der Púchov-Kultur infolge einer Katastrophe am Anfang der römischen Zeit.

Der Burgwall von Streženice /Abb. 88/ mit rezent gestörtem Wall und Tor lieferte Keramikmaterial vom Ende der späten Latènezeit.

РАЗВЕДКИ ГОРОДИЩ ПУХОВСКОЙ КУЛЬТУРЫ В МАРИКОВСКОЙ И ПУХОВСКОЙ ДОЛИНАХ. В 1979 г. производились подробные разведки и шурфовка нескольких городищ пуховской культуры в рай. Поважска Бистрица:

Городище в с. Догняни /рис. 86/, урочище Скала, на малом плато на скалистой верхушке было с доступной стороны защищено поперечным валом и рвом. Керамика относится к позднему периоду латена и к ранней фазе ступени B_1 раннеримского периода.

Также городище в с. Игриште было защищено только коротким каменным валом. Графитный обломок с резным украшением датирует его латенским периодом, вероятно, ступенью D.

В с. Ясеница на террасе непосредственно под верхушкой узкого скалистого гребня был отмечен ряд сожженных огнем селишных объектов ступени B_{1a} раннеримского периода. Терраса была, вероятно, защищена палисадом, по обеим легче доступным сторонам - короткими валами. Графитные обломки под объектами не исключают основание городища уже в конце латенского периода.

Подобное городище в с. Простне /рис. 87/ имело, по всей вероятности, селишное плато по обеим сторонам гребня. На доступной восточной стороне был насыпан каменный вал. Под валом в 1930 г. была найдена золотая, вероятно, кельтская монета. По традициям название городища "Злати куонь" возникло по здесь обнаруженному кладу. Керамика относится подобно предшествующим случаям к горизонту времени прекращения существования поселения пуховской культуры в результате катастрофы в начале римской эпохи.

Городище в с. Стреженице /рис. 88/ с недавно разрушенным валом и воротами дало керамику конца позднего латена.

ĎALŠIE POZNATKY O ROZLOHE GERULATY

Magda P i c h l e r o v á

Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave pokračoval v r. 1979 v rámci dlhodobej úlohy vedeckovýskumného plánu v terénnom výskume v Bratislave, časti Rusovce. Rozsiahla výstavba, prestavba a s ňou súvisiaca nová urbanistická úprava Rusoviec si vyžadujú orientáciu výskumnej práce na doteraz neskúmané časti obce. V tejto výkopovej sezóne sa robil výskum záchranného charakteru, podmienený výstavbou na novej ulici zv. Pohraničná. Ulica sa vytýčila v záhradách medzi Balkánskou a Kovácsovou ulicou, s ktorými je súbežná. Pre mimoriadne rýchly postup výstavby /odhrnutie zeminy, výkop a položenie kanalizačnej siete, vysypanie cesty štrkovým podkladom, uloženie obrubníkov chodníka a i./ nebol zisťovací výskum možný. Početné črepy v haldách odhrnutej zeminy poukazovali na zničenie časti rímskeho osídlenia. S cieľom zachrániť nálezy a zistiť bližšie nálezové okolnosti porušených objektov sa preto uskutočnil výskum približne v strede novovytvorenej ulice, kde sa pre nevyriešené otázky súvisiace s výstavbou prerušili práce. Očistil sa profil nezahádzanej kanalizačnej ryhy /d. 12 m/ a sondami sa preskúmala časť parciel 371 a 373. Na ploche cca 50 m² sa odkryli dve stredoveké obilné jamy a päť podobných objektov z doby rímskej, z ktorých jeden /jama 5/ obsahoval okrem bežného črepového materiálu aj fragmenty veľkých mlynských kameňov. V profile ryhy sa nad troma rozmernými jamami zreteľne črtala úprava vtedajšieho povrchu ako planírka zasypaná vrstvou štrku hrubou 10-20 cm. Táto štrková vrstva sa zachytila v dĺžke 12 m, ca 40 cm pod terajším povrchom terénu, teda v dĺžke odkrytej časti kanalizačnej ryhy, a bola široká 4 m. Na to, aby sme s istotou mohli hovoriť o ceste, sa odkryla malá plocha. Vo vrstve, ktorá vznikla planírkou, boli iba nálezy z doby rímskej. V prekvapujúcom množstve sa tu našli zlomky terry sigillaty, ojedinele sa vyskytli tehly s kolkom súkromného výrobcu z Carnunta /ale ani

jedna s kolkom légie/, ďalej zlomky skla a i. Odkryté objekty hospodárskeho charakteru svedčia o civilnej osade a dokladajú i rozlohu Gerulaty. Koncentrovali sa v miestach smerom od novej ulice do terajšieho stredu obce, k Balkánskej ulici. V priestore medzi novou a Kovácsovou ulicou sa pokračovanie osídlenia nepotvrdilo. V týchto miestach konfigurácia terénu i stratigrafia vrstiev, zistená v jednotlivých sondách, nasvedčujú, že tu bol prv, pravdepodobne už i v dobe rímskej, močaristý terén, ktorý sa tiahol k dunovej vyvýšenine pri Kovácsovej ulici. Sledovaním výkopov pri stavbe budov lemujúcich Kovácsovú ulicu /Pichlerová 1977 s. 234/ sa toto konštatovanie overilo. Výskumom sa potvrdilo, že priamo na základoch zaniknutej Gerulaty vyrastala stredoveká i súčasná obec. Hospodárska časť, odkrytá v priestoroch Pohraničnej ulice, dokladá zároveň okrajovú partiu pôvodnej Gerulaty i stredovekej obce, ktorej obyvatelia v nepokojných obdobiach /turecký vpád a i./ využívali tento priestor na ukrytie zásob v obilných jamách.

Odkrytá časť Gerulaty predstavuje zatiaľ iba civilné mesto, ktoré sa rozprestieralo medzi prv splavným dunajským ramenom /poloha Bergl/ a dnešnou Balkánskou ulicou. Približne v miestach Pohraničnej ulice sa sídlisková časť končila.

L i t e r a t ú r a

PICHLEROVÁ, M. 1977: Hrob z doby laténskej v Bratislave-Rusovciach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 234-235.

WEITERE ERKENNTNISSE ÜBER DIE AUSDEHNUNG DER GERULATA. Das Archäologische Institut des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava verfolgt die römische Gerulata, auf deren Fundamenten die mittelalterliche sowie die heutige Gemeinde Rusovce, Ortsteil von Bratislava entstand. Der Aufbau einer neuen Gasse /genannt Pohraničná ulica/ im J. 1979 bedingte eine Rettungsgrabung in diesem Raum. In den Erdmassen fand sich eine grosse Anzahl von Scherben, die von römischer Besiedlung zeugen. Auf einer Fläche von ca. 50 m² wurden zwei mittelalterliche Getreidegruben und fünf ähnliche Objekte aus römischer Zeit abgedeckt /eines von ihnen lieferte Fragmente von Mühlsteinen/. Im Profil einer Kanalisationsrinne /L. 12 m/ stellte man über drei grossen Gruben mit Kies beschütteten planierten Boden /eine Strasse?/ fest. In dieser Schicht gab es zahlreiches Scherbenmaterial, vor allem Terra sigillata-Fragmente, sporadisch gestemplete Ziegeln eines privaten Ziegelbrenners aus Carnuntum /keine mit dem Stempel der Legion/, Glassbruchstücke u. a. Die Objekte von wirtschaftlichem Charakter richteten sich ins Zentrum der Gemeinde. Durch Schnitte zwischen der neuen und der Kovácsova-Gasse konnte die Fortsetzung der Siedlung nicht festgestellt werden. Die Konfiguration des Geländes sowie die Stratigraphie der Schichten deuten darauf, dass sich hier wahrscheinlich schon in der römischen Zeit ein sumpfiges Terrain befand. Die römische Zivilstadt erstreckte sich zwischen einem zuvor schiffbaren Donau-Arm /Flur Bergl/ und der heutigen Gasse Balkánska ulica; auf der Stelle der neuen Gasse Pohraničná ulica endete der Siedlungsraum. Hier befand sich auch der Rand der mittelalterlichen Gemeinde Rusovce, welcher z. B. in der Zeit der Türkenanfälle zum Verbergen der Vorräte in den Getreidegruben bestimmt war.

НОВЫЕ ИТОГИ О ПЛОЩАДИ ГЕРУЛЯТЫ. Институт археологии СНМ в Вратиславе обследует римскую Геруляту, на фундаментах которой выросло средневековое и современное село Русовце - составная часть Вратиславы. В 1979 г. охранные раскопки обусловили постройки новой Пограничной улице. В кучах земли найденное большое количество черепков указывало на римское поселение. На площади около 50 кв. м были вскрыты две средневековые зерновые ямы и 5 подобных объектов римской эпохи.В одном из них нашлись фрагменты мельничных жерновов. В разрезе канализационной траншеи /д. 12 м/ выявилась над тремя обширными ямами разровненная земля, засыпанная щебнем /дорога ?/. В разровненной земле нашлось много черепков, прежде всего обломков терры сигиллаты, единично - кирпич с клеймой частного кирпичника из Карнунта /ни один кусок кирпича с клеймой легиона/, обломки стекла и др. Объекты хозяйственного характера были направлены в центр села. Шурфами между новой и Ковачёвой улицами продолжение поселения не выявилось. Конфигурация местности и стратиграфия слоев указывают на то, чо уже в римскую эпоху здесь были болота. Римский штатский город распространялся между судоходным рукавом Дуная /урочище Вергл/ и нынешней Вальканской улицей; на месте новой Пограничной улице селищная часть кончается. Здесь была также окраина средневекового села Русовце, в период туркских набегов выделенная для скрывания запасов в зерновых ямах.

NÁDOBA Z DOBY HALŠTATSKEJ Z JANÍK - HRNČIARSKY NEPODAROK

Magda P i c h l e r o v á

Medzi významné náleziská z doby halštatskej na Žitnom ostrove patria bezpochyby Janíky /okr. Dunajská Streda/. V časti zvanej Dolné Janíky sa do súčasnosti zachovalo päť zemných mohylových násypov, z nich dva predstavujú pravidelným tvarom a rozmermi doteraz najlepšie zachované mohyly nielen v uvedenej oblasti, ale na celom juhozápadnom Slovensku. Roku 1965 sa preskúmala mohyla III, ktorá mohylník zaraďuje k horizontu kniežacích mohýl z doby halštatskej /Pichlerová 1977, s. 15-32/.

Pri opätovnej obhliadke lokality r. 1979 sme zistili, že miestny občan Farkas Mucska vlastní nádobku, ktorú vykopal v záhrade za domom č. 28. Novopostavený dom je v južnej časti obce nateraz posledným a prislúchajúca záhrada smeruje za ním zhruba k mohyle IV; najbližšie k záhrade je z južnej strany mohyla II a III. Nádobku našiel pri výkope na vedenie vykurovacieho systému skleníka asi 50 m od domu. Menovaný uvádza, že pri kopaní jednej z rýh sa objavila červeno-popolovitá zemina, ktorá upútala jeho pozornosť, preto ju začal vyberať. V bokoch ryhy však nekopal, hoci tam rovnako sfarbená zemina pokračovala. Do červena prepálená masa /najskôr mazanica/ a popol siahali do hĺbky ca 1 m. Vrstva obsahovala veľké črepy, ktoré vyhádzal, a celú nádobku, ktorú si nechal. Ide o vázovitú sivohnedú nádobku s kónickým spodkom, zaobleným vydutím a vyšším, žliabkovite oddeleným hrdlom s úzkym roztvoreným ústím; v. 12 cm, Ø ú. 8 cm, Ø dna 6 cm/. Na jej dne je časť okraja inej nádobky.

Nádobka patrí k základným keramickým tvarom vo výbave kniežacích mohýl doby halštatskej. V inventári preskúmanej mohyly III sa nevyskytla, pretože s týmto tvarom sa stretávame až v klasickej fáze západoslovenskej skupiny halštatskej kul-

túry. Analógie má na mohylníku v Nových Košariskách /mohyla VI, Pichlerová 1969, s. 155/, ako i na plochých pohrebiskách /vázovité nádoby typu A_5/. V porovnaní s nádobkami totožnými tvarom je do zvoniva vypálená a povrch ešte nemá zdobený striebristo tuhovanými pásmi. Na jej dne má pevne pripojenú časť okraja inej nádobky, teda ide o hrnčiarsky nepodarok. Uvedené znaky nasvedčujú, že pri vypaľovaní sa v hrnčiarskej peci zborili nádoby uložené nad sebou, pričom spodná nádobka sa deformovala a odpojila, avšak časť jej okraja sa prilepila na dno vyššie položenej opisovanej nádobky; v peci pritom musela byť vysoká teplota. Ak berieme do úvahy nálezovú situáciu, potom nádobka z Janík, nájdená medzi mazanicou a popolom, dokladá priamo hrnčiarsku pec alebo odpadovú jamu pri nej. Pri výskume sídlisk z doby halštatskej sa nateraz neodkryla ani jedna hrnčiarska pec. Je však nepochybné, že takéto objekty museli byť na výšinných i nížinných sídliskách, keďže hrnčiarstvo v tomto období existuje už ako samostatné remeslo s masovou výrobou a keramika sa stala aj súčasťou pohrebných obradov. V hrobovej výbave sa vyskytuje od dvadsať do sto nádob. Takéto množstvo, tvarová rozmanitosť, nedostačujúce vypálenie, ako i plastická výzdoba /býčie rohy, antropomorfné prvky a i./ vylučujú transport rituálnej keramiky z väčších vzdialeností. V časti Janík, kde sa nádobka našla, nie sú zatiaľ doklady o sídlisku, ale o výrobnom objekte môžeme hovoriť. Nádobka a uvedené nálezové okolnosti sú prvým dokladom podporujúcim teóriu o vypaľovaní keramiky zvlášť pre ten-ktorý kniežací hrob priamo na mohylníku. Nasvedčuje tomu i vzdialenosť 150 m medzi objektom a mohylou II a III. Žiaľ, v miestach nálezu sa t. č. zisťovací výskum nedá realizovať.

L i t e r a t ú r a

PICHLEROVÁ, M. 1977: Mohyla v Janíkoch, okr. Dunajská Streda /Príspevok k západoslovenskej skupine halštatskej kultúry/. In: Zborník Slovenského národného múzea. 71. História. 17. Bratislava, s. 15-32.

PICHLEROVÁ, M. 1969: Nové Košariská. Kniežacie mohyly zo staršej doby železnej. Bratislava.

EIN HALLSTATTZEITLICHES GEFÄSS AUS JANÍKY - EIN TÖPFERBRACK. In der Gemeinde Janíky /Bez. Dunajská Streda/ haben sich fünf grosse Hügelgräber erhalten. Im J. 1965 untersuchte man das Hügelgrab III, anhand dessen das Hügelgräberfeld zum Horizont der hallstattzeitlichen Fürstenhügelgräber gereiht werden kann /Pichlerová 1977, S. 15-32/. Im J. 1979 fanden sich etwa 150 m von den Hügelgräbern II und III entfernt Scherben, Hüttenlehm und Asche. Ein kleines vasenförmiges Gefäss mit konischem Unterteil, gerundeter Bauchung und einer Kehle zwischen dem Hals und dem Gefässkörper hatte auf der Standfläche die Randscherbe eines anderen Gefässes. Es gehört zu den keramischen Grundformen der Ausstattung von hallstattzeitlichen Fürstenhügelgräbern angefangen von der klassischen Phase der westslowakischen Gruppe der hallstattzeitlichen Kultur. Das Gefäss weist Analogien im Hügelgrab IV in Nové Košariská sowie auf den Flachgräberfeldern auf /vasenförmige Gefässe des Typs A_5 - Pichlerová 1969, S. 155/. Im Vergleich zu den anderen Gefässen ist es stark gebrannt und noch nicht mit silberglänzenden Graphittonbändern verziert, was bezeugt, dass die Gefässe im Ausbrennungsprozess kaputt gingen, wobei sich die Randscherbe eines niedriger liegenden Gefässes an die Stand-

fläche des obenerwähnten anklebte. Da das Gefäss zwischen Hüttenlehm und Asche gefunden wurde, kann vorausgesetzt werden, dass es sich um einen Töpferofen oder eine neben ihm liegende Vorratsgrube handelt. Auf hallstatzeitlichen Siedlungen kamen bisher noch keine Töpferöfen zum Vorschein, sie mussten jedoch bestehen, denn Töpferei existierte in dieser Zeit als ein Handverk für Massenproduktion und Keramik wurde auch für den Grabritus verlangt. In den Fürstenhügelgräbern kommen 20 bis 100 Gefässe vor. Ihre Vielzahl, Formenreichtum und ungenügende Ausbrennung schliessen den Transport von rituellen Keramik aus grösseren Entfernungen aus. Das Gefäss sowie die Fundumstände bestätigen die Theorie über Keramikausbrennung extra für jede Bestattung direkt auf dem Hügelgrab.

СОСУД ПЕРИОДА ГАЛЬШТАТА ИЗ С.ЯНИКИ - ГОНЧАРНЫЙ БРАК. В с. Яники /рай. Дунайска Стреда/ сохранилось пять больших курганов. В 1965 г. прослеженный курган III датирует курганный могильник горизонтом гальштатских княжеских курганов /Pichlerová 1977, с. 15-32/. В 1979 г. был найден приблизительно на 50 м от курганов II и III сосудик, черепки, обмазка и пепел. На миниатюрном вазообразном сосудике с конической нижней частью, закругленным туловом и желобком отделенным горлом приклеена на дне часть венчика другого сосуда. Сосудик принадлежит к основным типам керамики гальштатских княжеских курганов /начиная с классической фазы западословацкой группы гальштатской культуры/. Он встречает аналогии в кургане VI в с. Нове Кошариска и на грунтовых могильниках /вазообразные сосуды типа A_5 - Pichlerová 1969, с. 155/. В сравнении с другими подобными сосудами он крепко обожжен и еще не украшен серебристыми графитными полосами, что свидетельствует о том, что в процессе обжига сломались сосуды и часть венчика другого сосуда приклеилась на дно вышеописываемого сосудика. Между обмазкой и пеплом найденный сосудик предполагает бытование гончарного горна или мусорной ямы возле него. На гальштатском поселении до сих пор не выявился ни один горн, хотя они должны были существовать, так как гончарное дело уже считалось ремеслом массовой продукции и в керамике нуждались также при погребальных обрядах. В княжеских курганах встречается 20-100 сосудов. Количество, разнообразность типов, недостаточный обжиг и прикладная орнаментация исключают транспорт ритуальной керамики с более отдаленных территорий. Сосудик и условия находки поддерживают теорию обжига керамики особенно для того или другого погребения прямо на курганном могильнике.

VÝSLEDKY VÝSKUMU NA HRADE DEVÍN

Veronika P l a c h á - Jana H l a v i c o v á

V sezóne 1979 pokračoval archeologický výskum areálu hradu Devín v Bratislave v juhozápadnej časti v sektoroch 11, 12 a vo východnej časti v sektoroch 6 a 9. V sektore 12 sa skúmalo okolie dvoch hrobov z doby laténskej, odkrytých v predchádzajúcej sezóne v sondách 51, 52. Pod vrstvou piesku boli ďalšie porušené objekty z doby laténskej s nálezmi keramiky. V blízkosti spomínaných hrobov sa našiel

v piesčitej vrstve náramok, pravdepodobne patriaci k hrobovému inventáru /Plachá - Hlavicová 1980, s. 223 n./.

Zaujímavý bol nález architektúry v sonde 67, situovanej pri juhozápadnom hradbovom múre, asi 20 m od západnej brány. Odkryli sa tu múry neznámej stavby so vstupom z juhovýchodnej strany, tesne priliehajúce k hradbovému múru, avšak s jeho murivom nezviazané. Základová škára muriva je o ca 50 cm nižšie ako základová škára hradby. Murivo pozostáva z lomového kameňa kladeného na hlinu, jeho šírka sa pohybuje od 50 do 60 cm. Či architektúra pokračuje ďalej za hradbový múr, ukáže výskum v nasledujúcej sezóne.

Vo východnej časti hradu sa skúmalo v sektoroch 6 a 9. V sektore 6 sa vyhĺbili tri nové sondy a ukončil sa rez valom v sonde III. V severnej časti tejto sondy mal výskum za úlohu spresniť datovanie valu. Bolo potrebné dostať sa až po sterilné podložie, ktoré sa objavilo v hĺbke 400 cm. Nad vrstvou sterilného piesku sa odkryl objekt z doby halštatskej, v ktorom bolo množstvo prepálených vrstiev s popolom, uhlíkmi a fragmentmi keramiky. Žiaľ, i tento úsek valu bol natoľko porušený novodobými zásahmi, že výskum neprispel k jeho datovaniu, ktoré zostáva naďalej nedoriešeným problémom.

Ďalšou sondou v sektore 6 bola sonda IV. V jej juhovýchodnej časti, v hĺbke 170 cm, sa preskúmal hrob, orientovaný JZ-SV. V hrobe sa nenašiel žiadny inventár, preto ho nemožno datovať.

V západnej časti sondy IV bol do sterilného piesčitého podložia zapustený objekt, siahajúci do hĺbky 485 cm. V jednotlivých vrstvách bolo množstvo celej i fragmentárnej keramiky /pokrývky, hrnce, džbány a pod./ a kovových predmetov /nožíky, zámky, strielky, vinohradnícke nožíky, gombíky, ostrohy a pod. /obr. 89-91/. Archeologický materiál i nálezová situácia nasvedčujú, že ide o skladovací priestor - zásobáreň, pravdepodobne patriaci k murovanému objektu zo 14.-15. stor., zistenému v sonde III /Plachá - Hlavicová 1980, s. 223/.

Druhá architektúra bola v sezóne 1979 odkrytá v sektore 9, v sonde 39, vo východnej časti hradného areálu /obr. 92/. Ide o spodnú časť stavby, ktorá má rozmery 400 x 570 cm, s dvoma vstupmi /z južnej a východnej strany/. Murivo malo hrúbku v priemere 60 cm a bolo kladené na hlinu. V blízkosti vstupu z južnej strany sa zachoval fragment vnútornej vápennej omietky. Pri južnej stene bola jama kruhového pôdorysu, smerom ku dnu kónicky sa zužujúca. Na stenách boli zvyšky dreva, popola a uhlíkov. Nie je vylúčené, že bola vydrevená. V zásype objektu sa našlo množstvo rekoštruovateľnej keramiky. Získali sa i kovové fragmenty, zlomky skla, fragmenty opracovaných kamenných ostení a 5 mincí /fenigov/. Zaujímavým nálezom je fragment hrubostennej sivej keramiky, zdobený na vonkajšej strane dvoma radmi plastických výčnelkov vo forme cimburia /obr. 93: 1/. Mince i ostatný materiál radia objekt do 14.-15. stor. /obr. 93; obr. 94/. Z vonkajšej, južnej strany bol tesne pri murive odkrytý úplne prepálený kruhový objekt. Nachádzali sa v ňom železné predmety, zlomky stredovekej keramiky a fragment prepáleného kamenného ostenia. V bezprostrednom okolí bude výskum v nasledujúcej sezóne pokračovať.

V sektore 9 sa odkryla v sonde 1-34 časť zrejme väčšieho objektu z doby laténskej s vykurovacou pecou /obr. 95/, z ktorej sa zachovala spodná časť hruškovitého tvaru a zvyšok nábehu na kopulu. Vyčistil sa i predpecný priestor. V rohoch sondy sa zistili kolové jamy. Južne za pecou bola pravdepodobne odpadová jama kruhového pôdorysu. V okolí objektu sa nachádzali fragmenty keramiky z doby laténskej a rímskej, ako aj rímske tehly - teguly.

V ostatných preskúmaných sondách sektorov 6, 9, 11, 12 sa sporadicky nachádzali fragmenty keramiky patriacej od doby halštatskej až do stredoveku, ako aj ojedinelé mince.

O p i s m i n c í

Rím, Probus /276-282/, antoninianus AE; sektor 6, sonda V.
Rakúsko, fenig, 14.-15. storočie, Garayovský palác.
Uhorsko, Žigmund Luxemburský /1427-1437/, denár; sektor 8, sonda III.
Uhorsko, Ferdinand /1526-1564/, Kremnica, denár 1534; sektor 11, sonda 62.
Uhorsko, Leopold I. /1657-1705/, Kremnica, duarius 1699; sektor 11, sonda 53.
Minca /?/, Biskupstvo Strassburg, 16.-17. storočie; sektor 8, sonda III.

L i t e r a t ú r a

PLACHÁ V. - HLAVICOVÁ, J. 1980: Výsledky archeologického výskumu na hrade Devín. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v r. 1978. Nitra, s. 223-225.

GRABUNGSERGEBNISSE AUF DER BURG DEVÍN. In der Grabungssaison 1979 setzte die archäologische Grabung im Südwest- und Ostteil der Burg Devín in Bratislava fort. Bei der südwestlichen Schanzmauer wurden Architekturreste, wahrscheinlich ältere als die Schanze abgedeckt. Man setzte die Untersuchung des Walls im Nordabschnitt der Burg fort, die Frage der Datierung bleibt jedoch weiterhin offen. In der Nachbarschaft der Architektur aus dem 15. Jh. die im J. 1978 beim Wall untersucht wurde, legte man einen Lagerraum mit reichem Inventar frei /Abb. 89-91/. Der Unterteil eines weiteren Baues wurde unweit des Nordtores /Abb. 92/ gefunden. Eine Menge Funde datiert es in das 14.-15. Jh. /Abb. 93; Abb. 94/. Zu latènezeitlichen Funden gehört der Teil eines Objektes mit Ofen /Abb. 95/. Die Münzsammlung der Burg bereicherten weitere interessante Stücke.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЙ НА ЗАМКЕ ДЕВИН. В 1979 г. продолжались археологические исследования в юго-западной и восточной частях замка Девин в Братиславе. У юго-западной стены замка были открыты остатки архитектуры, вероятно, более древнего укрепления. Продолжались исследования вала в северной части замка, но его датировка еще под вопросом. В соседстве обследованной в 1978 г. архитектуры XV в. поблизости от вала было вскрыто средневековое складочное помещение с богатым инвентарем /рис. 89-91/. Нижняя часть иной постройки была найдена недалеко от северных ворот /рис. 92/. Многочисленные находки датируют ее XIV-XV вв. /рис. 93; рис. 94/. К находкам латена относится часть объекта с печью /рис. 95/.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V KOŠICIACH-KRÁSNEJ NAD HORNÁDOM

Belo P o l l a

V sezóne 1979 sme pokračovali v historickoarcheologickom výskume na zaniknutom stredovekom benediktínskom kláštornom komplexe v Krásnej nad Hornádom, časti Košíc. Odkryli sme plochu zhruba 200 m², a to na severnej a západnej časti polohy Breh.

Výskumom sme zistili ďalšie časti hradištnej priekopy na severnej strane lokality. Zistili sme, že i v tomto priestore mala priekopa taký istý tvar ako na úseku skúmanom v r. 1977. Ide o pomerne širokú a hlbokú priekopu, ktorá bola na východnej a severnej strane súčasťou fortifikačného systému a na prelome stredohradištného a mladohradištného obdobia zabezpečovala hradisko.

Na západnej strane sme odkryli zvyšky ďalšej časti ohradového múru a náznak okrúhlej kamennej stavby - bašty/?/. Odkrytá časť kamenno-tehlového objektu, ako sa zdá, patrí k mladšej architektúre, ktorá pravdepodobne priamo nesúvisela s kláštorným areálom a bola vystavaná asi až po devastácii kláštorného komplexu. Jeho funkciu budeme môcť určiť až po ďalšom výskume.

Podobne ako v predchádzajúcich sezónach i v tejto sme odkryli viaceré novoveké hroby, niektoré priamo na západnom okraji polohy. Inventár svedčí, že sú zo 17.-18. storočia. Je to aj v súlade s písomnými prameňmi, ktoré jednoznačne hovoria, že v 17.-18. storočí sa v tejto polohe rozprestieral cintorín, na ktorom pochovávali mŕtvych z Krásnej nad Hornádom i z neskôr zaniknutej osady Lebene. Doteraz sme odkryli spolu asi 650 hrobov.

Už dnes, keď sumarizujeme výsledky práce v teréne, môžeme hovoriť o troch etapách osídlenia tejto polohy. Stredoveký benediktínsky kláštorný komplex stál na staršom slovanskom hradisku, ktorého polohu a vari na určitý čas i fortifikačný systém využili pri jeho výstavbe. Na východnej strane rešpektovali obrannú priekopu. Zdá sa, že až ďalšia etapa výstavby porušila hradiskový fortifikačný systém, že sa likvidoval vonkajší i vnútorný val, zasypala priekopa a v teréne sa vytvorili dve terasy, ktoré sú zachované až doteraz.

Na základe získaných zvyškov architektúr, ako i hnuteľných pamiatok sa dá konštatovať, že opátstvo v Krásnej nad Hornádom zohralo až do odchodu benediktínov niekedy na prelome 15.-16. storočia dôležitú hospodársku i politickú úlohu v živote celého východného Slovenska. /Obr. 96; obr. 97./

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN KOŠICE-KRÁSNA NAD HORNÁDOM. In der Gragungssaison 1979 setzte die historisch-archäologische Grabung im untergegangenen mittelalterlichen Benediktinerkloster in Krásna nad Hornádom, Ortsteil von Košice fort. Es wurden weitere Architekturreste und ein weiterer Abschnitt des Wallgrabens und der steinernen Schanzmauer abgedeckt. /Abb. 96; Abb. 97./ Die Grabung wird fortgesetzt werden.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В Г. КОШИЦЕ-КРАСНА НАД ГОРНАДОМ. В 1979 г. продолжались историко-археологические исследования на месте средневекового разрушенного монастыря бенедиктинцев в г. Кошице-Красна над Горнадом. Были вскрыты архитектурные остатки объекта и дальнейшая часть городищного рва и средневековой окружной каменной стены. /Рис. 96; рис. 97./ Исследования продолжаются.

ĎALŠIA ETAPA VÝSKUMU POHREBISKA V ČAKAJOVCIACH

Mária R e j h o l c o v á

V roku 1979 pokračoval výskum pohrebiska v polohe Kostolné v Čakajovciach /okr. Nitra/ a zameral sa na systematické skúmanie južnej časti, kde je intenzívna koncentrácia pochovávania najmä z 10. storočia; v západnej časti sú ojedinele aj hroby z 11. storočia.

Preskúmalo sa ďalších 115 hrobov /293 až 407/, z toho tri dvojhroby /293, 308 a 321/, v ktorých boli pochovaní dvaja dospelí jedinci nie súčasne, ale s istým časovým odstupom, ako to dokladá umiestnenie kostí z časti kostry porušenej pri pochovávaní druhého zomrelého /hrob 293 a 321/; v hrobe 308 bola pochovaná matka, ktorá mala pri ľavej ruke uložené nemluvňa. Dospelým patrilo 65,3 % hrobov, mladistvým 10,1 a deťom 24,6 %. Z celkového počtu 115 hrobov bolo 65 s nálezmi /56,5 %/ a 50 bez nálezov /43,5 %/.

Hrobové jamy obdĺžnikového tvaru so zaoblenými rohmi boli zahĺbené do hlinitosprašového podložia 42 až 130 cm. V 43 hroboch sa zistilo zúženie jamy smerom k nohám s rozdielom v rozmeroch kratších stien od 5 do 20 cm. Veľmi zriedkavé sú hrobové jamy rozšírené smerom k nohám /hrob 369/. Mŕtvi boli uložení v natiahnutej polohe na chrbte, poväčšine s rukami vedľa tela. V dvoch hroboch /346 a 372/ bol mŕtvy v skrčenej polohe. Prevažovala orientácia v smere Z-V /hlavou na západ/ - 63,5 %, menej častá bola SZ-JV - 32,2 %, SSZ-JJV - 2,6 %, JV-SZ - 0,85 % a V-Z - 0,85 %.

Pamiatky hmotnej kultúry z hrobov predstavujú širokú škálu výrobkov šperkárskeho remesla - tyčinkové náramky so zahrotenými koncami, pásikové náramky s trubičkovite zvinutými alebo predierkovanými koncami, rôzne druhy otvorených pásikových a drôtených prsteňov, ako aj liatych obručok, krúžkové a esovité záušnice a liate náušnice s klasovitým príveskom. Pozornosť si zasluhujú tepané plechové kotúče, zdobené rytým vegetatívnym ornamentom, slúžiace na zdobenie vrkočov, a lisované strieborné pozlátené nášivky, používané na ozdobu odevu, ktoré popri honosných náhrdelníkoch z korálikov zo skla, sklenej pasty a mušieľ kauri, niekedy s príveskami z predierkovaných mincí, sú charakteristické pre staromaďarské etnikum. Pomerne časté sú aj nálezy liatych gombíkov so stlačenou hlavičkou alebo gombíkov zložených z dvoch dutých polovíc, ktoré slúžili buď na zapínanie odevu alebo ako prívesok boli súčasťou náhrdelníka.

Z predmetov dennej potreby sú najviac zastúpené železné nože, nachádzané prevažne v hroboch dospelých jedincov /16 hrobov/, zriedkavejšie v hroboch detí /jeden hrob/. Kresadlo lýrovitého tvaru s kresacími kamienkami z kremeňa bolo iba v hrobe 370. Ojedinele sa našli bridlicové osličky /hrob 342/ a železné dlátko /hrob 386/, ktoré sú jedinými reprezentantmi pracovných nástrojov alebo ich súčastí.

Jedinou zbraňou zistenou v skúmaných hroboch boli železné hroty šípov, uložené pri kostre po jednom kuse /hrob 342, 370/ alebo vo viacerých exemplároch /hrob 387/. Sú deltoidného tvaru s tŕňom, listovité alebo so spätnými krídelkami, s krátkou tuľajkou či tŕňom. Umiestnenie železných hrotov šípov v hrobe 387 svedčí, že boli vložené do textilného vrecka a položené k pravej ruke pochovaného.

Železné pracky oválneho alebo štvoruholníkového tvaru boli v hroboch dospelých jedincov ako súčasť opaska.

Keramika je zastúpená celými nádobami /12 hrobov/ alebo len časťami /dva hroby/. Nádoby boli milodarom tak v hroboch dospelých jedincov /50 %/, ako aj detí /50 %/. Vázovitá nádoba s vajcovite formovaným telom, zdobeným v hornej tretine plastickým členeným pásikom, je ojedinelým tvarom nielen na pohrebisku v Čakajovciach, ale na pohrebiskách z tohto obdobia na Slovensku vôbec. Typologicky predstavuje cudzí element a poukazuje na vzťahy s východnou oblasťou saltovskej kultúry.

Predstavy o záhrobnom živote v 10. storočí dokladá okrem nádob dávaných mŕtvym do hrobov aj nález slepačích vajec uložených pri lebke dieťaťa /hrob 349/.

V hroboch z 11. storočia sa inventár obmedzuje iba na osobný šperk /esovité záušnice, železné ihly na spínanie šiat, prstene/ a mincu /arpádovské razby/ vo funkcii obolu mŕtvych /hrob 293, 295, 296, 300, 313 a 326/.

Výsledky archeologického výskumu v roku 1979 dokazujú, že na včasnostredovekom pohrebisku sa pochovávalo od prvej polovice 9. storočia /potvrdzujú to aj poznatky získané v predchádzajúcich rokoch/. Od konca prvej polovice, resp. začiatku druhej polovice 10. storočia, ked z hrobov získaná materiálna kultúra je charakteristická pre okruh tzv. belobrdskej kultúry, pochováva na pohrebisku svojich mŕtvych okrem domáceho slovanského aj staromadarské obyvateľstvo, prípadne aj iné etnické skupiny žijúce na tomto území. Pohrebisko v Čakajovciach je v súčasnosti najsevernejšie situovanou lokalitou tzv. belobrdskej kultúry v rámci jej rozšírenia na juhozápadnom Slovensku.

WEITERE GRABUNGSETAPPE AUF DEM GRÄBERFELD IN ČAKAJOVCE. Im J. 1979 setzte die Grabung auf dem Gräberfeld in Čakajovce /Bez. Nitra/, Flur Kostolné fort. Sie richtete sich auf den Südteil, wo sich überwiegend Gräber aus dem 10. Jh. konzentrierten; im Westteil waren sporadisch auch Gräber aus dem 11. Jh. vertreten. Man untersuchte weitere 115 Gräber /davon drei Doppelgräber/; die Gesamtzahl der Gräber ist damit 407. Erwachsenen gehörten 65,3 %, Jugendlichen 10,1 % und Kindern 24,6 % der Gräber an. Von den 115 Gräbern waren 65 mit und 50 ohne Funde. Orientierung der Bestatteten: W-O /63,5 %/, NW-SO /32,2 %/, NNW-SSO /2,6 %/, SO-NW /0,85 %/, O-W /0,85 %/. Das Grabinventar bildet eine breite Skala von Schmucksachen /Armreife, Fingerringe, Schläfenringe, Ohrringe, Halsbänder usw./. Bemerkenswert sind getriebene Blechscheiben mit geritzter Pflanzenverzierung, gepresste silberne Aufnähzierate, Halsbänder aus Korallen und Kauri-Muscheln sowie ein vasenförmiges Gefäss mit kerbschnittverziertem plastischem Band, das typologisch den Gefässformen aus dem östlichen Gebiet der Saltovo-Kultur verwandt ist. In den Gräbern aus dem 11. Jh. beschränkt sich das Inventar auf Personenschmuck /S-förmige Schläfenringe, Fingerringe, Eisennadeln zum Zusammenknüpfen von Kleidern/ und eine Münze /Arpadenprägung/ in der Funktion des Totenobolus. Auf dem Gräberfeld wurde im 10. Jh. intensiv bestattet und am Ende der ersten, resp. am Anfang der zweiten Hälfte des 10. Jh. sind hier Angehörige des heimischen slawischen Ethnikums, altmagyarische Bevölkerung, bzw. auch andere ethnische Gruppen bestattet worden. Das Gräberfeld von Čakajovce ist gegenwärtig die nordlischste Lokalität der sog. Belo-Brdo-Kultur in der Südwestslowakei.

ДАЛЬНЕЙШИЙ ЭТАП ИССЛЕДОВАНИЙ В С. ЧАКАЁВЦЕ. В 1979 г. продолжалось исследование могильника в с. Чакаёвце /рай. Нитра/, урочище Костолне. Оно направилось на южную часть могильника, в которой концентрированы погребения, главным образом, X в.; в западной части единично встречаются также погребения XI в. Проследилось новых 115 погребений /в том числе три двойных захоронения/; общее число прослеженных до сих пор могил - 407. Погребения взрослых создают 65,3 %, несовершеннолетних - 10,1 % и детей - 24,6 %. Из числа 115 погребений были 65 с находками и 50 без находок. Ориентировка

захороненных: З-В /63,5 %/, СЗ-ЮВ /32,2 %/, ССЗ-ЮЮВ /2,6 %/, ЮВ-СЗ /0,85 %/, В-З /0,85 %/. Инвентарь в погребениях представляет собой целый рад украшений /браслеты, перстни, височные кольца, серьги, ожерелья и т. п./. Внимания заслуживают чеканные жестяные диски, украшенные резным растительным орнаментом, прессованные серебряные нашивки, ожерелья состоящие из бусин и раковин каури, а также вазообразный сосуд, украшенный рассеченным на нескольких местах налепным валиком, типологически родственный с формами восточной области салтовской культуры. В погребениях XI в. инвентарь ограничивается личными украшениями /эсовидные височные кольца, перстни, железные булавки для скалывания одежды/ и монетой /чеканки Арпадов/ в функции обола мертвых. На могильнике интенсивно хоронили также в X в. и в конце первой или начале второй половины X в. здесь были хоронены члены местной славянской этнической группы. Могильник в с. Чакаёвце является в настоящее время севернейшим местонахождением т. наз. белобрдской культуры на территории Юго-Западной Словакии.

HROBY ZO STARŠEJ DOBY BRONZOVEJ V JELŠOVCIACH

Mária R e j h o l c o v á

V letných mesiacoch roku 1979 narazili robotníci pri kopaní základov hospodárskej budovy Jednotného roľníckeho družstva v Jelšovciach /okr. Nitra/ na kostrové hroby, z ktorých nálezy odovzdal Archeologickému ústavu SAV pracovník JRD Zobor vo Výčapoch-Opatovciach Karol Ťažár.

Lokalita sa nachádza na pravom brehu rieky Nitry /ca 300 m od dnešného toku/, na severnom okraji obce, na miernej vyvýšenine, na ktorej je v súčasnosti hospodársky dvor JRD. Je známa archeologickými nálezmi už z minulých rokov, keď sa pri výkopových prácach /silážne jamy, základy hospodárskych budov/ zistili sídliskové objekty z neolitu a eneolitu /nálezové správy č. 8/60, 784/62, 5509/71, 8752/79 v archíve Archeologického ústavu SAV/ zo staršej doby bronzovej /Točík 1979/. Intenzívne osídlenie pravobrežnej terasy rieky Nitry potvrdzujú aj výsledky záchranného výskumu realizovaného v roku 1952 pri stavbe hydrocentrály vzdialenej ca 200 m od miesta nálezov v areáli hospodárskeho dvora JRD /Kudláček 1958/.

O p i s n á l e z o v

1. Bronzová záušnica tvaru vŕbového listu, na vonkajšej strane s výrazným stredovým plastickým rebrom; Ø 47 a 49 mm, max. š. listu 18 mm /obr. 98: 1/.

2. Časť bronzovej záušnice tvaru vŕbového listu. Zachovala sa len listovite rozšírená partia, na vonkajšej strane s výrazným stredovým plastickým rebrom; Ø ca 48 mm, max. š. listu 19 mm /obr. 98: 2/.

3. Bronzová záušnica tvaru vŕbového listu, na vonkajšej strane s výrazným stredovým rebrom; Ø 49 a 62 mm, max. š. listu 18 mm /obr. 98: 3/.

4. Bronzový náramok tvaru vŕbového listu; listovito rozšírená časť má na vonkajšej i vnútornej strane výrazné stredové rebro; Ø 82 a 86 mm, max. š. listu 23 mm /obr. 98: 4/.

5. Medené šidlo, v strede štvoruholníkového prierezu, na obidvoch koncoch zahrotené; d. 41 mm, max. hrúbka 3 mm /obr. 98: 5/.

6. Kostené šidlo, na jednom konci zahrotené; d. 61 mm, max. š. základne 12 mm /obr. 98: 6/.

7. Štyri valcovité kostené koráliky; d. 8, 6, 4 a 5 mm, Ø 9,5, 9, 9 a 8 mm /obr. 98: 7/.

8. Kostené terčíky kruhového tvaru, rôzneho priemeru aj hrúbky /195 kusov/; Ø 11-24 mm, hr. 5-10 mm /obr. 98: 8-22/.

Archeologické nálezy z porušených kostrových hrobov datujú pohrebisko v rámci staršej doby bronzovej do nitrianskej kultúry /BA_1/.

L i t e r a t ú r a

TOČÍK, A. 1979: Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Materialia Archaeologica Slovaca. 1. Nitra.

KUDLÁČEK, J. 1958: Záchranný výskum v Jelšovciach /okr. Nitra/ r. 1952. Slovenská archeológia, 6, s. 50-65.

TOČÍK, A. - VLADÁR, J. 1971: Prehľad bádania v problematike vývoja Slovenska v dobe bronzovej. Slovenská archeológia, 19, s. 365-412.

GRÄBER AUS ÄLTERER BRONZEZEIT IN JELŠOVCE. Im Sommer 1979 stiessen die Arbeiter bei Fundamentgrabungen für ein wirtschaftliches Gebäude der LPG in Jelšovce /Bez. Nitra/ auf Skelettgräber. Die Fundstelle befindet sich am Nordrand der Gemeinde, auf der rechtsuferigen Terrasse des Nitra-Flusses. Von den gestörten Gräbern rettete man drei bronzene weidenblattförmige Schläfenringe /Abb. 98: 1-3/, ein weidenblattförmiges Bronzearmband /Abb. 98: 4/, einen Bronze- /Kupfer-/ pfriem /Abb. 98: 5/, einen Knochenpfriem /Abb. 98: 6/, vier walzenförmige Knochenperlen /Abb. 98: 7/ und 195 kleine Knochenscheiben /Halbfabrikate/ /Abb. 98: 8-22/. Die Funde datieren das Gräberfeld in die Nitra-Kultur /BA_1/ im Rahmen der älteren Bronzezeit.

ПОГРЕБЕНИЯ РАННЕГО ПЕРИОДА БРОНЗЫ В С. ЕЛШОВЦЕ. Летом 1979 г. нашли рабочие при рытье ямы под фундамент хозяйственной постройки ЕСК в с. Елшовце /рай. Нитра/ погребения с трупоположением. Местонахождение находится в северной окраине села, на правобережной террасе р. Нитра. В разрушенных могилах нашлись трое бронзовых височных колец в виде листков ивы /рис. 98: 1-3/, бронзовый браслет в виде листка ивы /рис. 98: 4/, бронзовое /медное/ шило /рис. 98: 5/, костяное шило /рис. 98: 6/, четыре костяные цилиндрические бусины /рис. 98: 7/ и 195 малых костяных дисков /полуфабрикатов/, /рис. 98: 8-22/. Находки датируют могильник в рамках раннего периода бронзы нитранской культурой /BA_1/.

ZÁVEREČNÁ ETAPA VÝSKUMU V CHOTÍNE

Peter R o m s a u e r

V období júl - september 1979 sa realizovala ďalšia etapa výskumu rímsko-barbarského sídliska na lokalite Delihegy v Chotíne /okr. Komárno/. Upriamila sa na dokončenie odkrývky niektorých objektov skúmaných v predchádzajúcej sezóne vo východnej polovici lokality a zistenie ďalších sídliskových objektov v tomto priestore.

Hlavná pozornosť sa venovala spresneniu situácie pod mazanicovou deštrukciou označenou ako objekt 135 /14 x 25 m/, smerom na sever zasahujúcou pod navŕšenú zeminu. Do tejto deštrukcie boli zahĺbené viaceré objekty zásobnicového charakteru a menšia chata štvoruholníkového pôdorysu so zaoblenými rohmi /obj. 165/. Deštrukčná vrstva dosahovala hrúbku 0,4-0,5 m a v nej sa sústredovali nálezy. Po jej odstránení sa objavila tenšia vrstva /5-15 cm/, pozostávajúca z tmavohnedého až čierno sfarbeného piesku tvrdšej konzistencie, ktorej severná časť bola odkrytá ešte v minulej výskumnej sezóne /Romsauer 1980, s. 234 n./. Farbou , pevnosťou i štruktúrou zodpovedala podlahám zisteným v zahĺbených chatách so stĺpmi usporiadanými do šesťuholníka. Na základe tejto podobnosti sme ju označili ako podlahu; šírka dosahovala 8 m a dĺžka sa pohybovala okolo 23-25 m /pri južnom i severnom okraji sa postupne strácala/. Na západnej strane ju ohraničoval mladší žľab /obj. 158/, východný okraj bol nepravidelný a miestami sa nečrtal, čo znemožňovalo zistiť presný pôdorys. V "podlahe" ani v jej okolí sa nepodarilo zistiť kolové jamy, ktoré by dokladali prípadné zastrešenie, resp. existenciu rozmernej stavby. Funkcia "podlahy" zostáva nateraz neobjasnená. Jediným argumentom o existencii takéhoto objektu je hrubá mazanicová deštrukcia, ktorá "podlahu" rozmermi čiastočne presahovala.

Pod "podlahou" bola vrstva tmavohnedej zeminy /hr. 10-15 cm/, zmiešanej s úlomkami drobnej mazanice, ktorá bola v profile orientovanom V-Z zachytená v dĺžke 25 m. Neobsahovala žiadne nálezy. Podľa predbežných zistení sa domnievame, že ide najpravdepodobnejšie o planírku. Až pod touto vrstvou sa objavila dlážka zo svetložltej spraše, nepravidelne štvoruholníkového pôdorysu, s dvojicou excentricky umiestnených kolových jám vyplnených drobnými úlomkami mazanice. Podľa ojedinelých črepov objekt patrí do doby rímskej. V tomto prípade ide jednoznačne o podlahu a jej úroveň zodpovedá úrovni dlážky /obj. 173/, od ktorej je oddelená sterilným pieskovým pásom.

Uvedené objekty, sústredujúce sa v blízkosti vrcholu pieskovej duny, boli od povrchu pôvodného terénu zahĺbené 0,8-1 m a ich podlahy sa nachádzali na rozhraní humusovitej vrstvy a žltého pieskového podložia. Ide o objekty, ku ktorým nateraz nepoznám bližšie analógie. Aj ich funkcia v rámci osady bude azda bližšie určiteľná až po spracovaní nálezov a zhodnotení vzájomného vzťahu sídliskových objektov.

Pri východnom okraji skúmanej plochy sa zistili aj ďalšie zahĺbené chaty /obj. 175, 177/ s množstvom keramiky, archeozoologického materiálu i kovových predmetov a sídliskové jamy.

Počas troch výskumných sezón sa v Chotíne odkryla väčšia časť rímsko-barbarskej osady, ktorá presahuje plochu skúmanej pieskovej duny západným i východným smerom. Na približne 8000 m² sa preskúmalo dovedna 185 objektov z neskorej doby halštatskej, doby rímskej a zo stredoveku.

Podľa predbežných výsledkov výskum priniesol o každom uvedenom období nové závažné poznatky.

L i t e r a t ú r a

ROMSAUER, P. 1980: Druhý rok výskumu v Chotíne. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 234-238.

SCHLUSSETAPPE DER GRABUNG IN CHOTÍN. In den Monaten Juli-September verlief eine weitere Grabungsetappe auf der Fundstelle Delihegy in Chotín /Bez.

Komárno/. Ihr Ziel war, die Situation im Ostteil der Sanddüne, doch vor allem auf der Stelle einer Hüttenlehmdestruktion aufzuklären /Obj. 135/. Unter der Hüttenlehmdestruktion /14 x 25 m/ befand sich eine mit ihrem Charakter den Fussböden in den eingetieften Hütten entsprechende Schicht und darunter Fussböden zweier Objekte aus gelbem Löss, die durch eine 10-15 cm starke dunkelbraune Schicht planierten Bodens mit winzigen Hüttenlehmbrocken getrennt waren. Die Objekte, aus welchen die erhaltenen Fussböden stammen, gehen über den Gesamtrahmen der römerzeitlichen Siedlungsobjekte auf der Fundstelle hinaus und ihr Wert kann erst nach der Beurteilung ihrer gegenseitigen Beziehungen bewertet werden.

Im Laufe von drei Grabungssaisons wurden 185 hallstattzeitliche, römerzeitliche und mittelalterliche Objekte /ca. 8000 m²/ untersucht.

ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ ЭТАП ИССЛЕДОВАНИЙ В С. ХОТИН. В июле-сентябре 1979 г. проводился заключительный этап раскопок на местонахождении Делигедь в с. Хотин /рай. Комарно/. Целью ставилось выявить ситуацию в восточной части песчаной дюны, прежде всего на месте развала обмазки /объект 135/. Под развалом обмазки /14 x 25 м/ появился слой, отвечающий по своему характеру полам в углубленных жилищах, и под ним два объекта с полами из желтого лесса, отделенные слоем темно-коричневой равровненной земли с мелкими кусками обмазки. Объекты, из которых происходят сохраненные полы, выходят из рамок селищных объектов римского периода на местонахождении и значение их можно объяснить только после обсуждения отношений к остальным селищным объектам.

В ходу трех сезонов раскопок проследились 185 объектов позднего периода гальштата, римского времени и средневековья /около 8000 кв. м/.

VÝSLEDKY VÝSKUMU V NITRIANSKEJ BLATNICI V ROKU 1979

Alexander R u t t k a y

Systematický výskum, ktorý realizuje Archeologický ústav SAV v Nitre /pozri posledne Ruttkay 1980/ v katastri Nitrianskej Blatnice /okr. Topoľčany/ pokračoval od 15. 6. do 31. 8. 1979. Odkryla sa plocha ca 200 m², objem preskúmaného terénu je 160 m³. Výskum viedol autor, ako technik spolupracoval Emil Rejholec.

A. C i e ľ v ý s k u m u

1. Spresnenie poznatkov o stratigrafických pomeroch v okolí rotundy, a to v nadväznosti najmä na zistenia z roku 1974 a 1976 o vzťahu muriva rotundy, resp. hrobov a jednotlivých deštrukčných vrstiev.

2. Sledovanie ďalšieho priebehu žliabkov po palisádových ohradách, resp. dispozície palisádou ohradených /opevnených/ priestorov.

Polohopisnú a výškopisnú situáciu na lokalite spolu s rozsahom a situovaním výskumu v rokoch 1974, 1976-78 a 1979 schematicky znázorňuje obr. 99.

B. V ý s l e d k y v ý s k u m u

Preskúmala sa plocha priliehajúca k juhozápadnému nárožiu veže pristavanej v 17. stor. k rotunde zo západnej strany. Skalné podložie bolo v hĺbke 160-260 cm.

Terén sa pomerne výrazne zvažoval na juhozápad. Plošina západne od rotundy je výsledkom početných terénnych úprav a planírovania. Pôvodne svah klesal na juhozápad až od západnej časti lode rotundy. Výrazná navážka a rozšírenie plošiny súvisia najmä s výstavbou veže v 17. stor.

Schéma zistenej stratigrafickej situácie sa v záujme väčšej prehľadnosti podáva v rezumovanej podobe /obr. 101/.

Najprv bolo potrebné odstrániť miestami hrubé navážky, ktoré vznikali v súvislosti s rôznymi terénnymi úpravami v 18.-20. stor. /vrstva 1/. V súvise s tým sa zistila a na celej skúmanej ploche začistila úroveň terénu zo 17. stor., t. j. z obdobia výstavby veže, ako základ pre výskum. Odkrývka pokračovala ďalej podľa jednotlivých vrstiev.

Veľké planírovanie viažúce sa k rozširovaniu plošiny a nasledujúcemu vybudovaniu veže okolo polovice 17. stor. predstavovala vrstva sivého štrku s prímesou zlomkov tehál /vrstva 2a/. Bola korunou masívnej sivej sypkej hlinitej vrstvy s prímesou drobných kúskov malty, uhlíkov a kameňov /2b/, ktorá vznikla pravdepodobne v súvise s pustnutím rotundy v 16.-17. stor. Je už známe, že rotunda po svojom "znovuvztýčení" po roku 1530 sa využívala len málo a stavebný prieskum nasvedčuje jej opätovnému pustnutiu, ktoré sa zastavilo až v súvise so zásadnými stavebnými úpravami - barokizáciou rotundy a vznikom dvoch prístavieb. Horná niveleta tejto vrstvy pustnutia predstavuje teda súčasne úroveň terénu pred spomenutými väčšími úpravami stavby, dolná niveleta zodpovedá terénu z obdobia stavebnej aktivity v prvej polovici 16. stor.

Pod vrstvou 2b bola kompaktná sivohnedá hlinitá vrstva 3, ktorá obsahovala ojedinelé zlomky malty a v hornej časti i drobné fragmenty tehál. Spájame ju s obdobím pustnutia rotundy po jej opustení v 13. stor. /v súvise so zánikom priľahlej osady v polohe Púšť/ až po stavebnú aktivitu v 16. stor.

Pod spomenutou vrstvou je mohutná deštrukcia /vrstva 4/, ktorá obsahuje veľké lomové kamene, fragmenty malty a uhlíky. Evidentne ide o deštrukčný materiál z rotundy /vyskytli sa tu o. i. aj veľké zaoblené kusy omietky z exteriérovej strany stien lode/. Deštrukciu bolo možné najlepšie sledovať na pôvodne výrazne sklonenom svahu na severnej, západnej a južnej strane skúmanej plochy. Smerom na východ, t. j. k rotunde, sa vrstva 4 postupne strácala a pri východnej stene plochy ju v páse širokom 1-1,5 m nebolo možné vôbec zachytiť. Jej priebeh tu naznačovala len niveleta tvoriaca rozhranie medzi vrstvami 3 a 5, ktorá súvisí s horizontom stredovekého pochovávania pri rotunde.

Na skúmanej ploche sa zistilo šesť kostier. Všetky sa nachádzali na severovýchodnej časti plochy tak, že čiastočne presahovali mimo priestoru rotundy. Spočívali v polohe naznak, orientované Z-V, v hĺbke 100-165 cm od úrovne terajšieho terénu. Hrobové jamy sa v profile stien sektora nezistili, je však evidentné, že vrstva s hrobmi je v pomere k opísaným vrstvám 1-3 v subpozícii a patrí k stredovekému horizontu.

Relatívna chronológia je ďalej podopretá situovaním hrobov 1/79 a 2/79, ktoré sú prerezané základmi veže.

Vo vzťahu medzi kostrami sa zistili prípady priamej superpozície /hrob 1/79 - hrob 3/79 a hrob 2/79/, resp. pri skúmaných kostrách sa dvakrát našli kosti z porušených starších hrobov /hrob 3/79 a 6/79/.

Kostry nespočívali priamo na skalnatom podloží, pod nimi bola ešte vrstva štrkovitej hliny. V profile sektora nad hrobmi sa už nezistila deštrukčná vrstva 4 a stopy malty sa nenašli ani v rozptýlenej podobe. Vrstva 4 teda nebola poru-

šená hrobmi. Najlepšie to dokazuje pozorovanie v súvise s hrobom 3/79, ktorý je situovaný najviac na západ; je čiastočne v subpozícii s najvýchodnejšími výbežkami vrstvy 4.

Po vybratí kostier sa zistilo, že vrstva medzi kostrami a skalným podložím obsahuje opäť celkom drobné, ale výrazné zlomky malty. Prv než budeme pokračovať vo vysvetľovaní tohto zaujímavého zistenia, je potrebné pokúsiť sa objasniť možné príčiny nerovnomerného rozmiestnenia vrstvy 4 na skúmanej ploche. Deštrukčná vrstva súvisiaca s rotundou absentuje práve v miestach sektora najbližších k sakrálnej stavbe. Zrejme práve v tomto úseku, tvoriacom už časť plošiny na vlastnú stavebnú činnosť, sa najintenzívnejšie uplatnila tendencia odstraňovať nadbytočný materiál jednoduchým odhrnutím dole svahom. V priebehu stavebného vývoja rotundy sa takto zväčšovala plošina. Deštrukcia z 13. stor. sa teda - asi najmä v 16. stor. - využila na akési intencionálne planírovanie. Ku koncentrácii deštrukcie v nižšie ležiacich častiach sektora však mohlo dôjsť i v priebehu dlhodobého pustnutia kostola - odplavovaním materiálu, resp. i pôsobením gravitačných princípov /hore ostala viac-menej stavebná drvina, väčšie kamene sa pri deštruovaní skĺzli dole svahom.

Takto by sa dalo objasniť zdanlivo rozporné zistenie o absencii vrstvy deštrukcie nad hrobmi vo východnej časti skúmanej plochy. Možné vysvetlenie existencie vrstvy so zlomkami stavebného materiálu pod odkrytými kostrami sa však ukázalo až keď sa urobili prvé rezy naprieč vrstvou 4 a potom, keď sa táto výrazná vrstva deštrukcie rozobrala. Predpokladaná homogénna vrstva sa delí na dve časti /vrstva 4 a 6/, oddelené prepálenou tmavohnedou vrstvičkou s prímesou uhlíkov /vrstva 5/. Takéto členenie bolo najvýraznejšie v severnej časti skúmanej plochy. Prakticky v celej západnej polovici sektora však pod hrubou vrstvou kamennej deštrukcie bola tenká deliaca vrstva čiernej mastnej hliny /5/, pod ňou ojedinelé kamene so zvyškami nalepenej malty /vrstva 6/ a potom tenká čierna vrstva siahajúca až po zvetrané kamenné podložie /8/.

Vrstvy 4, 6 a 7 obsahovali i kusy malty a omietky pochádzajúcej zrejme z rotundy. To by mohlo z hľadiska výškopisných relácií znamenať /nasvedčuje tomu celkový profil juhozápadného svahu návršia/, že vlastne všetky vrstvy, ktoré sa odkryli na skúmanej ploche, sú mladšie ako je vznik rotundy.

Naznačená identifikácia stratigrafických zvťahov vedie k takémuto predpokladu o stavebnom vývoji rotundy do 13. stor.: 1. Stavba rotundy, 2. prvá deštrukcia a nová výstavba rotundy, 3. najstaršie zistené hroby, 4. druhá deštrukcia.

V súvise s tým vystupujú dva problémy: a/ absencia hrobov súvisiacich s existenciou stavby pred prvou deštrukciou, b/ absolútna chronológia.

Je skutočnosťou, že na opisovanej ploche sa nenašli hroby, ktoré by stratigrafickým zaradením zodpovedali pochovávaniu už v období pred prvou deštrukciou rotundy. Sú možné dve vysvetlenia: a/ v najstaršej fáze existencie stavby sa tu vôbec nepochovávalo, b/ ide len o absenciu najstarších hrobov na tomto konkrétnom mieste.

Na základe celkového prehľadu o výskume prikostolného cintorína sa zdá najpravdepodobnejšou druhá alternatíva. Na iných miestach cintorína neboli síce také priaznivé podmienky na stratigrafické pozorovania, avšak napr. v priestoroch južne od apsidy sa zistilo husté stredoveké pochovávanie a dokonca až päťnásobná superpozícia. Najstaršie hroby neboli ani v jednom prípade datované nálezmi priamo. O starobylosti najstaršej vrstvy pochovávania však máme i tak zreteľné dôkazy.

V prípade jednej päťnásobnej superpozície pochovávania mala kostra tretia v chronologickom poradí ako prílohu mincu uhorského kráľa Kolomana /1095-1114/, čím bolo možné doložiť začiatky pochovávania na cintoríne celkom reálne azda prinajmenšom už v prvej polovici 11. storočia.

V súvise s problematikou absolútnej chronológie sa zmienim len o nálezoch zo stredovekých vrstiev 3-7.

V západnej stene skúmanej plochy sa zistila jama misovitého profilu, porušujúca deštrukčné vrstvy 4 a 6. Terén, do ktorého bola zahĺbená, patrí síce už k vrstve 3, predstavuje však zrejme situáciu časovo neveľmi vzdialenú od obdobia deštrukcie kostola v 13. stor. Ústie zisteného objektu je len asi 5 cm nad úrovňou horného okraja vrstvy 4. Na spodku čierneho sypkého zásypu jamy boli uhlíky, nad nimi popol a prepálené kusy hliny s odtlačkami rastlín a potom opäť nesúrodá vrstva uhlíkov. V hornej časti zásypu sa našiel črep s rímsovitým okrajom, rámcovo datovaný do 13.-14. stor. V hornej časti deštrukčnej vrstvy 4 sa našli početné črepy z 12.-13. stor.; zlomky typologicky staršej keramiky z 11.-12. stor. sa vyskytli vo vrstve 5. Vo vrstve 6, v blízkosti južnej steny skúmanej plochy, sa našlo v hĺbke 205 cm malé liate lunicovité bronzové kovanie s dvoma nitmi, ktoré rámcovo patrí k okruhu pamiatok z 10. stor.

Rozpoznanie dvoch vrstiev stredovekých deštrukcií pri rotunde a ich vzťahu k hrobom podporuje indície, že rotunda vznikla už pred 11. stor. Toto zistenie veľmi dobre korešponduje i s konštatáciou pri hodnotení výskumnej sezóny v roku 1977, že so zachovanými včasnostredovekými nadzemnými časťami muriva rotundy súvisia dve samostatné vrstvy omietok.

V prípade kostolíka sv. Juraja v Nitrianskej Blatnici pravdepodobne vystupuje možnosť identifikácie ďalšej architektonickej pamiatky z veľkomoravského obdobia /po rotunde v Ducovom/ v oblasti prechodu z Považia do Ponitria cez Považský Inovec.

Problematiku komunikačno-strategických potrieb, ktoré viedli ku vzniku dvorca v Ducovom a sídliskového komplexu v blízkosti Nitrianskej Blatnice, môže bližšie osvetliť len pokračujúci prieskum považskej i ponitrianskej časti pohoria Považský Inovec a priľahlých riečnych nív.

Výskumná aktivita v polohe Púšť, na rozsiahlej plošine pod návrším s rotundou, sa v roku 1979 sústredila takmer výlučne na sledovanie priebehu palisádových žliabkov zistených v roku 1977 a bližšie opísaných v správe o výskume v roku 1978.

Treba poznamenať, že geofyzikálny prieskum neprináša pri sledovaní žliabkov - zrejme pre ich gracilnosť - výraznejšie výsledky. Z toho dôvodu možno uplatniť iba racionálne situovaný sondáž /obr. 100/. Takto sa v roku 1979 preskúmal priebeh severných ramien žliabkov desiatimi rezmi. Vzťah predpokladaných dvoch systémov žliabkov, ktoré sme naznačili v správe o výskume v roku 1978, treba čiastočne modifikovať. Zo spomenutých sústav možno za uzavretý útvar považovať len "vnútorný žliabok" /A/; Zistil sa priebeh celého severného krídla ohrady v dĺžke 41,5 m, z východného ramena zvierajúceho so severnou časťou takmer pravý uhol, je s istotou zachytený úsek dlhý 76,5 m. Zo západného ramena sa zatiaľ preskúmal úsek v dĺžke 8 m, ktorý zviera so severným uhol asi 110°. Charakteristickým pre tento žľab je častý výskyt plochých kameňov, ktoré pôvodne spevňovali palisádové koly. Kamene boli stavané na výšku pozdĺž stien palisádového žľabu.

"Vonkajší žľab" /B/, uvádzaný v správe o výskume v roku 1978, sa zistil len v dĺžke ca 8 m. Na západnej strane sa náhle ukončil výraznou kolovou jamkou.

Žliabok B, prebiehajúci pozdĺž severného ramena palisádovej ohrady A, vo vzdialenosti 4-5 m, predstavuje zrejme jej predsunutú časť, prípadne môže súvisieť i so žľabom zo sústavy C, ktorá sa objavila prvýkrát až v roku 1978.

Žliabok C sa zistil v orientácii západ-východ. Jeho priebeh sa sledoval v dĺžke ca 55 m. Je nepatrne ohnutý, oblúk je vyklenutý na sever ca o 1,5 m. Na východnej strane sa javí náznak výraznejšieho ohnutia žliabku. Pravdepodobne to súvisí s blízkym nárožím, ktoré sa však zatiaľ neodkrylo.

Z hľadiska relatívnej chronológie spomenutých žliabkov je významné zistenie, že sústava A je neskoršia ako žľab C. Bolo to možné jednoznačne konštatovať po zhodnotení charakteru zásypu v mieste, kde je žľab C preťatý takmer v pravom uhle západným ramenom sústavy A /obr. 102/. Žľab C sa v celom zistenom priebehu javí o niečo širší a plytší ako žľab A. V jeho spevňujúcej konštrukcii sa neobjavili kamene. Zásyp je podstatne tvrdší a má o niečo svetlejšiu farbu ako zásyp žľabu A.

Ďalšie pokračovanie žľabu C sa výrazne črtalo i v najzápadnejšie situovaných sondách z roku 1979. Pravdepodobné nárožie možno predpokladať v blízkosti západnej časti plošiny Púsť, ktorá potom prechádza až do pomerne ostro spadajúceho svahu.

Nálezy, ktoré sa získali v priestore pokračujúceho výskumu palisád, predstavujú predovšetkým keramické zlomky a niekoľko železných predmetov. Patria sčasti do doby halštatskej, početnejšie je zastúpenie z obdobia od 9. do 12. stor., najmladší horizont tvoria nálezy zo 16.-17. stor. Diferenciácia meteriálu, predovšetkým podľa jeho vzťahu k žľabom, svedčí o tom, že žľaby majú včasnostredoveký pôvod. Domnienku o krátkodobom a celkom provizórnom fungovaní palisád fakticky vyvracia zistenie o dvoch chronologicky následných fázach ohrady. Napriek tomu zatiaľ chýbajú ďalšie objekty, ktoré by bolo možné spájať s existenciou ohrád, resp. i s málopočetným, ale evidentným výskytom keramických zlomkov patriacich do veľkomoravského horizontu. Sídliskové a výrobné objekty z 11.-13. stor. zistené na plošine sa javia v pomere k žľabom ako mladšie.

Zatiaľ sa sledovala len časť obvodu priestoru ohradeného palisádami. Veľkosť tohto priestoru možno v prípade sústavy C odhadnúť na 0,35-0,40 ha.

Pre technické príčiny sa zatiaľ výskum zameraný na preverenie existencie možnej vnútornej zástavby, resp. objektov súvisiacich s palisádovými ohradami nerealizoval. Počíta sa s ním vo výskumnej sezóne 1980.

L i t e r a t ú r a

RUTTKAY, A, 1980: Výsledky výskumu v Nitrianskej Blatnici, okr. Topoľčany. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra. s. 241-245.

GRABUNGSERGEBNISSE IN NITRIANSKA BLATNICA IM J. 1979. Die systematische Untersuchung der Wüstung eines mittelalterlichen Siedlungskomplexes in Nitrianska Blatnica /Bez. Topoľčany/ /Abb. 99/ erreichte im J. 1979 diese Ergebnisse:

1. Flur Jurko. Auf einer Fläche westlich der Rotunde des Hl. Georg lagen über einer Schicht mit Destruktionsmaterial aus einer Steinarchitektur Gräber des Kirchenfriedhofs /Abb. 101/. Die älteste Wüstungsschicht befand sich über den Gräbern /sie gehörte also rahmenhaft in das 13. Jh./. Die ältere Destruktion zeugt davon, dass auch in der frühmittelalterlichen Entwicklung der Rotunde wahrscheinlich zwei Phasen des Aufbaus der oberir-

dischen Mauer existieren /damit korrespondieren auch zwei Wandverputzschichten in den unteren Mauerteilen der Rotunde/. Die stratigraphische Situation sowie die Einzelfunde aus der Destruktion unterstützen die Annahme, dass die Entstehung und Existenz der älteren Phase der Rotunde in die Zeit vor dem 11. Jh. entfällt.

2. Flur Púsť. Es wurden einige Abschnitte der in die Felsunterlage eingehauenen Rinnen /Abb. 100; Abb. 102/ abgedeckt. Die Vermutung einer Palisadenfortifikation bestätigen auch die Reste der Befestigung der Holzpfosten mit Steinen. Es handelt sich um zwei zeitlich abweichende - wahrscheinlich viereckige - umfriedete Abschnitte welche vom Gesichtspunkt der horizontalen Stratigraphie jedoch bestimmte Merkmale der funktionellen Kontinuität aufweisen. Aus der jüngeren Phase /Rinne A/ wurde der Verlauf des gesamten 41,5 m langen nördlichen Armes gelöst, die Nordost- und Nordwestecke, ein 76,5 m langer Abschnitt des Ost- und ein 8 m langer Abschnitt des Westarmes freigelegt. Es gab mindestens 0,35 - 0,40 Hektar umfriedete Fläche. Aus der älteren Phase wurde ein 55 m langer Abschnitt des Nordarmes /B/ mit Andeutung der Nordostecke identifiziert. Bisher ungeklärt bleibt die Lage der Rinne B, die in ca. 8 m Länge der Nordarme des Rinnensystems A und C entlang verläuft und mit markanten Pfostenlöchern beendet ist. Es handelt sich offensichtlich um den Rest eines Hilfszaunes, der funktionell mit der Rinne A oder C verbunden ist.

Die Entstehung der Rotunde und der Palisadensysteme, welche die wahrscheinliche Existenz einer befestigten Siedlung indizieren, kann schon vor das 11. Jh. gelegt werden. Daraus ergibt sich die Möglichkeit, nach dem Herrenhof in Ducové ein weiteres grossmährisches Siedlungskomplex und eine Architektur aus der grossmährischen Zeit im Gebiet des Považský Inovec-Gebirges zu identifizieren.

ИТОГИ ИССЛЕДОВАНИЙ 1979 Г. В С. НИТРЯНСКА БЛАТНИЦА. Систематическими раскопками погибшего раннесредневекового селищного комплекса недалеко от с. Нитрянска Блатница /рис. 99/ в 1979 г. было достигнуто следующих результатов:

1. Урочище Юрко. На площади западнее ротонды св. Юрия находятся над слоем, содержавшим развалянный материал каменной постойки, погребения прицерковного кладбища /рис. 101/. Древнейший слой развала находился только над погребениями /т. е. относился приблизительно к XII в./. Более древний развал свидетельствует о том, что вероятно также в раннесредневековом развитии ротонды существовали в постройке наземной стены две фазы /тому соответствуют также два слоя штукатурки в нижних частях стены ротонды/. Стратиграфическая обстановка, а также единичные находки в развале поддерживают мнение, что возникновение и бытование более ранней фазы ротонды датируется XI в.

2. Урочище Пусть. Вскрыты несколько частей желобков, углубленных в скалистый подстилающий слой /рис. 100; рис. 102/. Вероятность палисадом обнесенной площади подтверждают также остатки укрепления деревянных столбов камнями. Можно говорить о двух временно отличных - вероятно четвероугольных - огороженных участках, сказывающихся с точки врения горизонтальной стратиграфии признаками функциональной преемственности. Из более поздней

фазы решены: линия всей северной стороны - 41,5 м в длину, северо-восточный и северо-западный углы, часть восточной стороны - 76,5 м в длину и 8 м западной стороны. Палисадом обнесено пространство наименее в 0,35-0,40 га. Из более древней фазы была отмечена часть северной стороны /B/ - 55 м в длину - с вырисовывающимся северо-восточным углом. До сих пор неясным оказывается положение желоба B, пролегающего около 8 м вдоль северных сторон состава A и C и законченного выразительными столбовыми ямами. Это, вероятно остаток вспомогательного забора, функционально связанного с желобами A или C.

Основание ротонды и палисадных систем, указывающих на вероятное бытование укрепленного дворца, можно отнести к времени до XI в. Из этого вытекает, что кроме дворца в с. Дуцове можно засвидетельствовать второй селищный комплекс и архитектуру периода Великой Моравии в области горного массива Поважски Иновец.

POKRAČOVÁNÍ VÝZKUMU HRADU BRANČ V OBCI PODBRANČ

Miloš Říha

V letních měsících 1979 pokračoval archeologický výzkum středověkého hradu Branč na katastru obce Podbranč /okres Senica/. Výzkum provádí od roku 1978 Záhorské múzeum ve Skalici.

Hlavním cílem druhé výzkumné sezóny bylo zjištění nivelety nádvoří horního hradu a odkrytí předpokládané komunikace mezi nádvořím a prostory obytných partií horního hradu. Za tímto účelem pokračoval výzkum severním směrem podél armovaného nároží v prostoru 7 a v západní části byl ukončen výzkum v prostoru 5 s původní zachovanou klenbou. Dalším zkoumáním v prostoru 9, 10, 11 a 12 byl v mnohém upřesněn charakter a datování jednotlivých stavebních fází hradu. Ukázalo se, že zrušení původního trámového stropu nad 1. podložím prostoru 1 a jeho nahrazení kamennou /resp. cihlovou/ klenbou, zjištěné už v první výzkumné sezóně, bylo obecnou praxí, uplatněnou prakticky ve všech přízemních místnostech horního hradu. Tento horizont výměny stropů souvisel se základní renesanční přestavbou. Cenný nález renesanční římsy s prázdným štítkem, monogramem a letopočtem /ve stratifikované poloze/ pravděpodobně datuje ukončení této přestavby do roku 1539. "F. N." přitom významně doplňuje zlomkovité historické prameny k majetkově-právní situaci panství po dohodě Františka Nyáryho se Zikmundem Korlátským.

Další ojedinělé nálezy stříbrných mincí zahrnují ražby od konce 13./?/ do poloviny 17. století, což rámcově odpovídá datování existence hradu Branč /cca 1251/1297 - po 1700/. Všechny nálezy jsou uloženy v Záhorském múzeu ve Skalici.

FORTSETZUNG DER GRABUNG AUF DER BURG BRANČ IN DER GEMEINDE PODBRANČ. Das Záhorské Museum in Skalica setzte mit der archäologischen Grabung auf der mittelalterlichen Burg Branč im Gemeindekataster von Podbranč /Bez. Senica/ fort. Die Untersuchung präzisierte in vielem den Charakter und die Datierung ihrer Bauphasen. Wichtig ist der Fund eines Renaissance-Simses mit einem Schildchen, dem Monogramm "F. N." /es wird als "Fr. Nyáry" interpretiert/ und der Jahreszahl "1539", die wahrscheinlich mit der Beendung des

grundlegenden Renaissance-Umbaues der Burg zusammenhängt. Die Funde von Silbermünzen enthalten Prägungen vom Ende des 13./?/ bis in die Mitte des 17. Jh., was rahmenhaft der Datierung des Bestehens der Burg /ca. 1251/1297 - 1700/ entspricht.

ПРОДОЛЖЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ ЗАМКА ВРАНЧ В С. ПОДВРАНЧ. Загорский музей в г. Скалица продолжал археологические исследования средневекового замка Вранч в кадастре с. Подбранч /рай. Сеница/. Обследование уточнило характер и датировку строительной фазы замка. Важное значение имеет находка карниза в стиле ренессанса с щитком, монограммой "F. N."/ интерпретируемая "Fr. Nyáry"/ и летосчислением "1539". Карниз вероятно связан с закончением основной перестройки в стиле ренессанса. Находки серебряных монет создали чеканки конца XIII/?/ - XVII вв., что приблизительно отвечает датировке бытования замка /прибл. 1251/1297 - 1700 гг./

ŽÁROVÝ HROB STŘEDODUNAJSKÉ MOHYLOVÉ KULTURY V OBCI DOJČ

Miloš Říha

V extravilánu obce Dojč /okr. Senica/, v poloze Vo výmole na závsi, našel Rudolf Klamík ve stěně jámy na písek, asi 40 cm pod povrchem, střepy nádoby se zbytky žárového pohřbu. Nález předal archeologovi Záhorského múzea v Skalici i s úplnými nálezovými okolnostmi.

Pravděpodobně mohylové pohřebiště středodunajské mohylové kultury leží na protáhlé pískové duně. Na několika místech - hlavně od jihu - je narušeno individuální těžbou písku. Žárový pohřeb byl uložen v amforovité zásobnici s vysokým kónickým hrdlem, odsazeným baňatým tělem, prohnutým spodkem a mírně konkávním dnem. v. 36,5 cm, Ø dna 14,5 cm, Ø maximální výdutě 30,5 cm ve výšce 17 cm, Ø okraje cca 16 cm. Světlý porézní materiál má vyleštěný hladký povrch. Hrdlo od podhrdlí je odděleno výrazným lomem. Obvod podhrdlí je zdoben čtyřmi plastickými plnými vypnulinami okrouhlého tvaru. V nádobě jsou zbytky žárového pohřbu - celkem osum nedefinovaných zlomků.

Zachovaná amforovitá zásobnice se typologicky hlásí ke klasické fázi středodunajské mohylové kultury ve stupni BC. Lokalita bude předmětem systematického průzkumu a případného záchranného výzkumu Záhorského múzea v Skalici.

EIN BRANDGRAB DER MITTELDONAULÄNDISCHEN HÜGELGRÄBERKULTUR IN DER GEMEINDE DOJČ. In der Gemeinde Dojč /Bez. Senica/, Flur Vo výmole na závsi fand sich ein gestörtes Brandgrab der mitteldonauländischen Hügelgräberkultur. Ein erhaltenes amphorenförmiges Vorratsgefäss mit Leichenbrandresten ist im Záhorské Museum aufbewahrt. Der Fund wird in die klassische Phase der mitteldonauländischen Hügelgräberkultur /Stufe BC/ datiert. Die wahrscheinliche Existenz eines Hügelgräberfeldes wird die weitere Grabung belegen.

ПОГРЕБЕНИЕ С ТРУПОСОЖЖЕНИЕМ КУЛЬТУРЫ КУРГАННЫХ ПОГРЕБЕНИЙ В С. ДОЙЧ. Разрушенное погребение с трупосожжением среднедунайской культуры курганных погребений было найдено в с. Дойч /рай. Сеница/, в урочище "Во вимоле на завси". Сохраненная амфоровидная урна с остатками кремации находится

в Загорском музее в г. Скалица. Находка датирована классической фазой среднедунайской культуры курганных погребений, ступенью BC. Возможное наличие курганного могильника на этом местонахождении покажут следующие исследования.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU NA HRADE ŠARIŠ

Michal S l i v k a

Archeologický výskum hradu Šariš v obci Veľký Šariš /okr. Prešov/ vychádzal v roku 1979 z potrieb jeho neodkladnej pamiatkovej záchrany /v zmysle komisionálneho rozhodnutia z 23. 9. 1978/. Spôsob pamiatkovej úpravy objektu je podmienený rozsahom zvyškov jednotlivých častí. Z hľadiska etapového vývoja je najvýznamnejší horný hrad, preto sa výskum naďalej upriamuje na odkrytie jeho pôdorysnej dispozície; na preskúmanie zostáva plocha pri severovýchodnej strane obytnej veže, t. j. cca 1/4 horného hradu. Skôr než sa pristúpilo k výkopovým prácam, bolo potrebné premiestniť z tangovanej plochy haldu nahromadeného kameňa /asi 160 m³/, odstrániť škody spôsobené "turistami" a pracovisko pripraviť z bezpečnostnej a prevádzkovej stránky /mostíky, paženia a i./.

Pre bližšie datovanie trvania obytno-útočiskovej veže z 13. stor. sa začala odstraňovať sutina v jej prízemnej časti, a to až po pôvodnú skalu v hĺbke 360 cm. Z najspodnejších vrstiev sa získal novoveký materiál, z ktorého hlavne porcelánový tanier s nápisom 853 HARDTMUTH IN WIEN 14 na dne /t. j. z r. 1853/datuje zasýpanie prízemnej časti veže. Zásypová hmota pochádza z deštrukcie 2. poschodia veže, pri ktorej sa zaplnila najmä schodisková chodba v hrúbke jej muriva; v minulom storočí bola amatérmi vyčistená a sutina zhadzovaná do spodnej časti veže.

Podlažie nad prízemím malo trámovú povalu so siedmimi stropnicami západo-východného smeru, ležiacimi v odstupe muriva voči prízemiu a siahajúcimi do muriva 67-112 cm na východnej a 100-136 cm na západnej strane. Trámové diery sú vysoké 28 cm a široké 23-31 cm. Nad I. poschodím je krížová bezrebrová klenba, zapustená do hĺbky muriva, s odsadenou parapetnou líniou a výškou zdvihu klenby 208 cm. Prízemie bolo prístupné z I. poschodia najskôr dreveným rebríkom a osvetľované i veterané malým okienkom strielňovitého typu /28 x 70 cm/, obnaženým 125 cm pod úrovňou drevenej podlahy v severnej stene veže. Ďalšie okienko s podobnou funkciou sa dá predpokladať na mieste odkrytej kaverny /šírka 120 cm/ v západnej stene veže.

Po odstránení hromady stavebného kameňa v severovýchodnej časti horného hradu sa pokračovalo vo výskume sektorov O-R/79. Na tomto úseku bol obnažený múr opevnenia z druhej polovice 13. storočia, odkrytý už v predchádzajúcich výskumných sezónach. Medzi týmto murivom a východným múrom paláca bol v najspodnejšej vrstve odkrytý prepálený "fľak" /zvyšok ohniska/ s keramikou z mladšej doby bronzovej /gávska kultúra/. Medzi spomenutým murivom a opevnením horného hradu sa odkryli v dĺžke 350 cm dva súbežné múriky šírky 60 a 70 cm, vzdialené od seba 195 cm. Predstavujú konštrukciu schodiska do suterénnej časti objektu vo východnom nároží hradu. Po východnej strane tohto schodiska bolo akési smetisko, z ktorého sme vyzdvihli množstvo zvieracích kostí, zlomkov úžitkovej a kachliarskej keramiky, ďalej ťažké železné kladivo, hroty šípov s tuľajkou, fragment pieskovcovej gule s Ø 19 cm a dve mince - Ladislav Pohrobok /1453-1457 - Réthy CHN 181/ a Ferdinand /1547/. Z tohto časového rámca nevybočujú ani ostatné spomenuté nálezy. Vo výskume sa bude pokračovať ešte dve sezóny. /Obr. 104-106./

FORTSETZUNG DER GRABUNG AUF DER BURG ŠARIŠ. Im J. 1979 richtete sich die Grabung in der Burg Šariš auf die obere Burg und zwar auf den Erdgeschoss des Zuflucht- und Wohnturmes sowie auf den Nordostteil des Hofes. Der Erdgeschoss des Turmes /13. Jh./ wurde erst im vorigen Jahrhundert verschüttet /Fund eines Porzellantellers aus dem J. 1853/. Im Nordostteil der Burg wurde der Verlauf der Befestigungsmauer aus dem 13. Jh. verfolgt und das Treppenhaus /zwei parallel laufende dünne Mauern; Br. 60 und 70 cm, Abstand 195 cm/ das ins Souterrain in der Ostecke der Burg führte, abgedeckt. Die meisten Funde stammen aus einem Müllhaufen an der Ostseite des Treppenhauses, u. zw. Tierknochen, Fragmente von Gebrauchskeramik, Kachelbruchstücke und Metallgegenstände; sie werden anhand einer Münze des Ladislaus Posthumus /1453-1457/ und einer Münze Ferdinands aus dem J. 1547 rahmenhaft in das 15.-16. Jh. datiert. Man entdeckte auch eine Feuerstelle aus der jüngeren Bronzezeit /Gáva-Kultur/. /Abb. 104-106/.

ПРОДОЛЖЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ ЗАМКА ШАРИШ. Археологические исследования на территории замка Шариш направились на верхний замок, т. е. первый этаж башни - жилья-убежища и СВ часть двора. Первый этаж башни /XIII в./ был засыпан только в прошлом столетии /находка форфорной тарелки от 1853 г./ В СВ части замка была обследована линия стены укрепления XIII в. и незакрытая часть лестницы /две параллельные стенки, 60 и 70 см в ширину, на расстоянии 195 см/, ведущая в подвал в восточном угле замка. Из мусорной кучи на восточной стороне лестницы происходит наибольшее количество находок: кости животных, обломки бытовой керамики и изразцов, металлические предметы; они приблизительно датированы двумя монетами Ладислава Погробка /1453-1457/ и Фердинанда из 1547 г. XV-XVI вв. Был обнаружен также очаг позднего периода бронзы /культура Гава/. /Рис. 104-106./

STREDOVEKÝ HRÁDOK V HERĽANOCH

Michal S l i v k a - Adrián V a l l a š e k

V rámci terénneho prieskumu východoslovenských hradov a hrádkov sme dňa 14. septembra 1979 uskutočnili obhliadku stredovekého hrádku nachádzajúceho sa 2 km na východ od obce Herľany /okr. Košice-vidiek/, na zalesnenom kopci zvanom Hradisko /kóta 583/. Zmienku o šancoch "hradiska" uvádza župná monografia z roku 1896 /Magyarország... 1896, s. 276/. Stredoveký hrádok opísal a jeho pôdorys /meraný okrokovaním/ s ideálnou rekonštrukciou publikoval Pogrányi-Nagy /1929, s. 169-172/. Vzhľadom na nepresne lokalizovaný názov kopca na najnovšej špeciálnej mape mali predchádzajúce prieskumy V. Budinského-Kričku, J. Macáka a M. Slivku pochopiteľne negatívny výsledok /Budinský-Krička 1976, s. 47/. Podobne i B. Varsikovi bola lokalita neznáma, ba popiera i existenciu stredovekého hradu /Varsik 1977, s. 77/. Podľa nášho terénneho zistenia a situačného zamerania hrádok má v pôdoryse tvar nepravidelného lichobežníka s dlhšími stranami 22 a 25 m, široký je 13 a 17 m, orientovaný pozdĺžnou osou v smere JZ-SV /obr. 103/. V najvyššie položenej časti /SV/ je kruhová veža s vnútorným priemerom ca 5-6 m, postavená z lomového kameňa spájaného maltou. Štruktúru muriva možno vidieť v amatérskej sonde v interiéri veže. Vo východnom nároží hrádku sa črtá ako terénne zvlnenie neznáma stavba, pravdepodobne časť obytného paláca. Vo vzdialenosti ca 20 m od veže je

hlboká priekopa /až do 10 m/, ktorá sa oblúkovite zatáča po východnej a juhovýchodnej strane hrádku. Priekopa zabezpečovala jediný možný prístup, keďže z ostatných strán je hrádok chránený prirodzeným strmým zrázom. Terénnym prieskumom sa nepodarilo nájsť žiadne archeologické nálezy a nie sú známe ani bližšie dejiny tohto objektu. Podľa dosiaľ známych podobných hrádkov v tejto oblasti - Obišovce /Polla 1964, s. 467-483/, Bodoň, Mudrovce a i. /Slivka 1979, s. 113-143/ - možno jeho výstavbu datovať do 13. storočia a zánik niekde do 15.-16. stor. Postaviť ho dala niektorá z vetiev rodu Abovcov, ako to predpokladá F. Pogrányi-Nagy /1929, s. 171/.

Na poliach západne od Hradiska je zaniknutá stredoveká dedina Púch, ktorá sa v písomných prameňoch prvýkrát spomína v roku 1289 ako villa Puch /Varsik 1977, s. 72-75/. Pole sa dnes volá Valalisko /Budinský-Krička 1976, s. 47/.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku v roku 1975. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 46-54.

Magyarország vármegyei és városai. 1. Abauj-Torna vármegye és Kassa. Budapest 1896.

POGRÁNYI-NAGY, F. 1929: A ránki "Hradiszkó". Hadtörténelmi közlemények, 30, s. 169-172.

POLLA, B. 1964: Stredoveký hrádok v Obišovciach. Slovenská archeológia, 12, s. 467-483.

SLIVKA, M. 1979: Opevnenie sídla drobnej stredovekej šľachty v oblasti stredného Šariša. In: Nové obzory. 21. Prešov, s. 113-143.

VARSIK, B. 1977: Osídlenie Košickej kotliny. 3. Bratislava.

EIN MITTELALTERLICHER WOHNTURM IN HERĽANY. Im J. 1979 wurde im Gemeindekataster von Herľany /Bez. Košice-Land/, Flur Hradisko /Kote 583/ ein mittelalterlicher Wohnturm festgestellt und vermessen. Er hat einen unregelmässigen trapezförmigen Grundriss mit der Längsachse nach SW-NO /Abb. 103/. Sein Turm ist kreisförmig mit dem inneren Durchmesser von ca. 5-6 m. In einem Abstand von ca. 20 m nordöstlich des Turmes befindet sich ein Graben /T. bis zu 10 m/, welcher den Zutrittsweg in den Wohnturm geschützt hatte. Der Wohnturm wurde von einer der Seitenlinien des Aba-Geschlechts im 13. Jh. erbaut und um den 15.-16. Jh. herum ist er untergegangen.

СРЕДНЕВЕКОВАЯ КРЕПОСТЬ В С. ГЕРЛЯНИ. В 1979 г. была отмечена и снята средневековая крепость в кадастре с. Герляни /рай. Кошице-видьек/ в урочище Градиска /высота 583/. Она представляет собой неправильную трапецию в плане /22 x 25 x 13 x 17 м/, ориентированную продольной осью в ЮЗ-СВ направлении /рис. 103/. В наиболее возвышенной части находилась кольцевая башня внутренним диаметром в 5-6 м. На расстоянии около 20 м на северо-восток от башни находится /макс. гл. 10 м/ защищающий подход к крепости. Крепость была построена одной из ветвей рода Аба в XII в. и в XV-XVI вв. прекращает бытование.

NÁLEZ BRONZOVÉHO KRUHU V BAKTE

Etela S t u d e n í k o v á

Pri stavbe tranzitného plynovodu v lete roku 1979 našiel P. Petruf vo výkope ryhy fragment náplecného kruhu salgótarjánskeho typu. Podľa nálezcu predmet pochádza z úseku plynovodu Rimavská Sobota - Šafárikovo, a to z chotára Bakty, časti Rimavskej Soboty. Našiel sa asi 150-250 m východne o hospodárskeho dvora JRD.

O p i s

Fragment bronzového náplecného kruhu so zachovanou veľkou ružicou stočenou zo štvorhranného drôtu. V centre ružice je kónická puklica so stredovým tŕňom, ktorý je zospodu zachytený ramenom v podobe písmena T. Malá ružica je ulomená. Celkový Ø 15,4 cm /obr. 107/.

Nález pravdepodobne pochádza z väčšieho celku /depotu?/, nezvyklá je však jeho deformácia. Hromadný nález z rovnakého obdobia z obce Bakty /Furmánek 1977, s. 256/ umožňuje predpokladať, že i v prípade tohto nálezu ide o depot.

L i t e r a t ú r a

FURMÁNEK, V. 1977: Piliny er Kultur. Slovenská archeológia, 25, s. 251-370.

FUND EINER BRONZENEN ARMSCHUTZSPIRALE IN BAKTA. Auf der Trasse des Gasleitungsbaues fand sich in Bakta /Ortsteil von Rimavská Sobota/ das Fragment einer bronzenen Armschutzspirale des Salgótarján-Typus /Abb. 107/. Wahrscheinlich gehörte sie zu einem Depot /Furmánek 1977, S. 256/.

НАХОДКА БРОНЗОВОГО НАРУЧА В С. БАКТА. На террасе места постройки газопровода был найден в с. Бакта /Римавска Собота/ фрагмент бронзового наруча шалготарянского типа /рис. 107/, вероятно относящегося к массовой находке /Furmánek 1977, с. 256/.

PRAVEKÉ LOKALITY V BRATISLAVE-ZÁHORSKEJ BYSTRICI

Etela S t u d e n í k o v á

Na základe chotárneho názvu Dievčí hrádok /Cerina alebo Dievičie na starých katastrálnych mapách/ sme v r. 1979 urobili povrchový prieskum vo východnej časti Záhorskej Bystrice /časť Bratislavy/, pri ktorom sme zaevidovali dve nové praveké lokality:

1. D i e v č í h r á d o k /obr. 108/ sa nachádza vo východnej časti katastra obce, po pravej strane cesty Bratislava - Malacky, na výraznej vyvýšenine nepravidelného elipsovitého tvaru. Dlhšia os vyvýšeniny je orientovaná v smere Z-V; v západnej časti sa nachádza kóta 201,4. Na severnej a západnej strane je výškový rozdiel v porovnaní s okolitým terénom miestami až 21 m. Juhovýchodným smerom celá vyvýšenina pozvoľne klesá k svahom Malých Karpát. Na severnej a východnej strane je Dievčí hrádok ohraničený hlbokým a výrazným lomom, ktorým preteká Vápenický potok.

Črepový materiál získaný zberom patrí predovšetkým do doby laténskej /výrazné zastúpenie zvisle hrebeňovanej tuhovej keramiky/; menej pozoruhodné sú črepy neolitické, z mladšej doby bronzovej a slovanské /obr. 109: 2-3/.

2. K r č e, plochá vyvýšenina na pravom brehu Vápenického potoka, teda bližšie k obci, je v západnej časti rozdelená štátnou cestou Bratislava - Malacky, za ktorou tvorí výrazný ostroh. Na povrchu svahu zvažujúceho sa k potoku sú zreteľné stopy po rozoraných sídliskových objektoch /neolit, neskorá doba bronzová a doba halštatská; obr. 109: 1, 4-7/.

Pretože prvá a centrálna časť výstavby plánovaného sídliskového komplexu Záhorie sa uskutoční v priestore obidvoch polôh, už v priebehu výskumnej sezóny 1980 urobia pracovníci Slovenského národného múzea v predstihu pred zemnými prácami zisťovací výskum.

URZEITLICHE FUNDSTELLEN IN BRATISLAVA-ZÁHORSKÁ BYSTRICA. Bei der Geländebegehung im Hotter von Záhorská Bystrica /Ortsteil von Bratislava/ wurden im J. 1979 zwei urzeitliche Fundstellen festgestellt /Abb. 108/:

1. Die Anhöhe Dievčí hrádok befindet sich auf der rechten Seite des aus Bratislava in Malacky führenden Fahrweges. Auf der Nord- und Ostseite fliesst um sie das Bach Vápenický potok. Das durch Fundlese gewonnene Scherbenmaterial gehört in die Latènezeit, weniger ins Neolithikum, sowie in die jüngere Bronzezeit, römische und slawische Zeit /Abb. 109: 2, 3/.

2. Westlich von Dievčí hrádok liegt am rechten Ufer des Baches Vápenický potok die Flur Krče. Hier skizzierten sich nach dem Tiefpflügen gestörte Grundrisse von Siedlungsobjekten, die anhand der Scherben in die jüngere Stein-, sowie Bronze- und Hallstattzeit datiert werden. Slawische Scherben sind wenig vertreten /Abb. 109: 1, 4-7/.

ДОИСТОРИЧЕСКИЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ В Г. БРАТИСЛАВА-ЗАГОРСКА БИСТРИЦА. При полевых разведках в кадастре Загорской Вистрице /часть г. Братислава/ были в 1979 г. обнаружены два доисторических местонахождения /рис. 108/:

1. Возвышенность "Дьевчи градок" находится с правой стороны дороги Братислава-Малацки. С северной и восточной сторон урочище обтекает Вапеницки ручей. Сбором найденные черепки относятся к периоду латена, менее к неолиту, позднему периоду бронзы и славянскому периоду /рис. 109: 2, 3/.

2. Восточнее возвышенности Дьевчи градок на правом берегу Вапеницкого ручья находится урочище Крче. Здесь после глубокой пахоты явно вырисовываются разрушенные планы селищных объектов, датированных черепками неолитом, бронзовым веком и гальштатским периодом. Славянские черепки встречаются мало. /Рис. 109: 1, 4-7./

SÍDLISKOVÉ NÁLEZY Z PIEŠŤAN-KOCURÍC

Etela S t u d e n í k o v á

Do zbierok Slovenského národného múzea v Bratislave odovzdal Peter Galo fragment hlineného kruhu, ktorý našiel v chotári Kocurík, v miestnej časti Piešťan /okr. Trnava/. Dňa 6. septembra 1979 sme urobili s menovaným prieskum na mieste nálezu.

Lokalita je situovaná v polohe zv. Dlhé pole na ľavom brehu Dudváhu, SSZ od obce. Tvorí ju mierna, dnes už iba nezreteľne viditeľná vyvýšenina nepravidelného elipsovitého tvaru. Celá plocha bola donedávna ohraničená vyschnutým ramenom Dudváhu. Po obvode vyvýšeniny sú ešte miestami zreteľne zachované zvyšky valu, ktorý podľa P. Galu bol v období pred začatím používania poľnohospodárskych strojov veľmi výrazný. Na povrchu sa miestami vyskytujú do červena prepálené plochy s nálezmi mazanice /hladená, aj s odtlačkami prútov/ a zlomkov ihlancovitých závaží. Pri prieskume sme zozbierali väčšie množstvo črepov z mladšej a neskorej doby bronzovej, patriacich do sliezskej fázy lužickej kultúry /obr. 110/. Sídlisko pravdepodobne patrí k dávnejšiemu známemu popolnicovému pohrebisku vzdialenému ca 600 m /Budinský-Krička 1947, s. 81/. Okrem toho sa pri povrchovom zbere našli nevýrazné slovanské črepy. Celkový charakter opevneného sídliska pripomína najskôr slovanské nížinné hradisko na Hradištiach v Pobedime /Bialeková 1978, s. 149-175/.

L i t e r a t ú r a

BIALEKOVÁ, D. 1978: Výskum a rekonštrukcia fortifikácie na slovanskom hradisku v Pobedime. Slovenská archeológia, 26, s. 149-175.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1947: Slovenské dejiny. 1. Bratislava.

SIEDLUNGSFUNDE AUS PIEŠŤANY-KOCURICE. Bei der Geländebegehung in der Gemeinde Kocurice - Ortsteil von Piešťany /Bez. Trnava/ stellten die Mitarbeiter des Slowakischen Nationalmuseums in den Flur Dlhé pole eine ausgedehnte Siedlung des Volkes der Lausitz-schlesischen Kultur /Abb. 110 - Scherbenauswahl/ fest. Die Siedlung erstreckt sich auf einer sanften Anhöhe, die bis vor kurzem von ausgetrockneten Flussarmen der Dudváh umgrenzt war. Am Umfang der Anhöhe verlaufen stellenweise sichbare Wälle. Die Lausitz-schlesische Besiedlung hängt ehestens mit dem in der Gemeinde situierten Urnengräberfeld zusammen /Budinský-Krička 1947, S. 81/.

СЕЛИЩНЫЕ НАХОДКИ С МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ ПЬЕШТЯНИ-КОЦУРИЦЕ. Разведками в с. Коцурице - часть г. Пьештяни /рай. Трнава/ работники Словацкого национального музея обнаружили в урочище "Длге поле" обширное селище лужицко-силезской культуры /рис. 110 - выбор обломочного материала/. Селище находится на небольшой возвышенности, до недавнего времени ограниченной высохнутыми рукавами р. Дудваг. По окружности возвышенности местами наблюдаемы валы. Лужицко-силезское поселение вероятно связано с полем погребальных урн на территории села /Budinský-Krička 1947, с. 81/.

POKRAČOVANIE ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU V BRATISLAVE-VAJNOROCH

Etela S t u d e n í k o v á - Lev Z a c h a r

V roku 1979 pokračovali záchranné práce na sídlisku v chotári obce Vajnory /časť Bratislavy/, pozdĺž rýh zavlažovacieho zariadenia. V priebehu výskumu sa odkryla časť zemníc z doby halštatskej /objekt A/79/ a laténskej /objekt 3/79/ a šesť objektov zo staršej doby rímskej. Okrem toho sa preskúmala časť kostro-

vého hrobu z doby sťahovania národov, ktorý bol už i pôvodne rozrušený. Obsahoval dvojstranný kostený hrebeň a krčah vyrobený z hrubozrnného šamotovitého materiálu sivej farby.

Pre získanie komplexného obrazu o osídlení bratislavského regiónu a potvrdenie jeho ústredného postavenia v rámci vývoja doby halštatskej sú dôležité zistené sídliskové jednotky sústredené severne od toku Malého Dunaja /resp. jeho nespočetných ramien/. Medzi keramickými tvarmi sa objavili profilované hrnce s kvadraticky zosilneným okrajom ústia, tzv. kalenderberské hrnčeky a iné nádoby bežné na sídliskách tohto obdobia /obr. III: 2, 3, 6/.

Príspevkom k riešeniu problematiky neskorej doby laténskej je dôležitý objekt 3/79 /obr. II2/ so zaujímavým pôdorysom /do štvorca usporiadané kolové jamy a vstupný priestor/. Vo výplni sa našiel črepový materiál, ktorý má podľa súčasných poznatkov analógie v materiáli z konca trvania oppida v Bratislave.

Objekty zo staršej doby rímskej /stupeň B_1/ sa vyznačujú množstvom keramického materiálu, v ktorom sú zastúpené najmä tvary majúce analógie v najstarších germánskych hroboch na juhozápadnom Slovensku /obr. III: 4, 5, 7/.

Kultúrne nie sú nateraz zaradené zvyšky troch pieckov, zistené počas tohtoročného výskumu, napr. pec - objekt B/79 /obr. III: 1, 8/ neobsahovala žiadne nálezy a v ornici v jej nadloží sa našli nevýrazné črepy z rôznych období.

Pri kopaní rýh boli okrem toho porušené sídliskové objekty z mladšej doby bronzovej /velatická kultúra/.

L i t e r a t ú r a

STUDENÍKOVÁ, E. - ZACHAR, L. 1980: Novoobjavená sídlisková aglomerácia v Bratislave-Vajnoroch. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 254-255.

FORTSETZUNG DER RETTUNGSGRABUNG IN BRATISLAVA-VAJNORY. Im J. 1979 setzte die Rettungsgrabung auf einer ausgedehnten Siedlung in Bratislava-Vajnory /Studeníková - Zachar 1980, S. 254/ fort. Es wurden Objekte aus der Hallstatt- /Abb. III: 2, 3, 6/ und späten Latènezeit /Abb. II2/ sowie sechs Objekte aus älterer römischer Zeit/B_1/ und ein gestörtes Skelettgrab aus der Völkerwanderungszeit/ein beidseitiger Knochenkamm und ein Krug/ freigelegt. Bei Erdarbeiten wurden Objekte aus jüngerer Bronzezeit /Velatice-Kultur/ gestört.

ПРОДОЛЖЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ В Г. БРАТИСЛАВА-ВАЙНОРИ. В 1979 г. продолжались охранные раскопки обширного селища в г. Братислава-Вайнори /Studeníková - Zachar 1980, с. 254/. Вскрыт объект периода гальштата /рис. III: 2, 3, 6/, позднего периода латена /рис. II2/, шесть объектов раннеримского периода /B_1/ и разрушенное погребение с трупоположением эпохи переселения народов /двусторонний костяной гребень, кувшин/. Земляными работами разрушились селищные объекты позднего периода бронзы /велатицкая культура/.

STREDOVEKÝ OBJEKT V KYSUCKOM NOVOM MESTE

Ondrej Š e d o

Pri prestavbe historického jadra Kysuckého Nového Mesta /okr. Čadca/ sa asanovali domy na východnej strane Partizánskej ulice. V mieste domu č. 187 /naproti severnej časti výraznej barokovej stavby, ktorú pravdepodobne nepostihne asanácia a kde je v súčasnosti umiestnená Mestská knižnica/ sa pri odstraňovaní sutín preborili klenby renesančných pivníc a odstránili zásypy vnútorného dvora. Tu sa podarilo odkryť stredoveký výrobný objekt, vyhňu.

Do štrkového podložia bol plytko zahĺbený obdĺžnikový priestor s rozmermi 375 x 185 cm, orientovaný dlhšou osou v smere V-Z. V severozápadnom rohu bolo pri severnej stene ohnisko /vatra/, preliačená plocha s rozmermi 190 x 80 cm, vymazaná hrubou vrstvou ílu. Zvýšené okraje smerom dovnútra vyhne vytvárali zástenu, ktorá zároveň spevňovala steny zahĺbenej predpecnej jamy. Priamo k západnej stene priliehala pri severozápadnom rohu zahĺbenej časti ďalšia jama. Od vatry ju oddeľoval rad prepálených pieskovcov. Najviac dokladov výrobnej činnosti /sadzovité zhluky uhlíkov, drevné uhlie, troska, bochníkovité zliatky/ sa sústreďovalo v ohnisku a v jeho okolí. V zásype sa nachádzala rôznorodá keramika. Vyrobená bola na pomaly rotujúcom kruhu /nerovné vnútorné steny, nepravidelne ryté závitnice, jednoduché vlnovky/ i na rýchlom hrnčiarskom kruhu. Neprepracované datovanie stredovekej keramiky zo severozápadného Slovenska neumožňuje istejšie časové zaradenie objektu. Vzhľadom na značnú hrubosť časti črepov môžeme najstarší materiál datovať na sklonok 13. stor. alebo nanajvýš na začiatok 14. stor. Mladšie nálezy dokladajú existenciu objektu v priebehu 14. stor., prípadne až na začiatku 15. stor.

Necelých 5 m ďalej k západu sa zachytil na inej výškovej úrovni zvyšok misovitej jamy, vyplnenej železnou troskou so sklovitým povrchom, kúskami drevného uhlia a keramikou, ktorú možno datovať do 17.-18. stor. Zhromažďoval sa v nej pravdepodobne odpad zo súvekej vyhne, ktorú sa zatiaľ nepodarilo zachytiť. Zdá sa, že na parcele domu č. 187 sa zachovávala tradícia kováčskej výrobnej činnosti po niekoľko storočí.

Vyhňa, ktorá existovala najneskôr už na začiatku 14. stor., poukazuje na význam osídlenia v miestach súčasného mestského jadra, kde sa podľa listiny z roku 1325 konštituovalo podľa tzv. žilinského práva stredoveké mesto.

EIN MITTELALTERLICHES OBJEKT IN KYSUCKÉ NOVÉ MESTO. Bei der Assanierung von Häusern im historischen Kern von Kysucké Nové Mesto /Bez. Čadca/ wurde ein Produktionsobjekt - eine Schmiedewerkstätte entdeckt. In einem seichten rechteckigen Raum befand sich in der Nordwestecke eine mit Lehm verstrichene Feuerstelle und davor eine Vorofengrube. Eine weitere Grube legte sich dicht neben das Objekt von der Westseite. In der Füllung fanden sich Kohlestückchen Holzkohle, Eisenschlacke, Eisenkuchen und Keramik, aufgrund deren die Existenz des Objektes ungefähr vom Ende des 13. bis zum Anfang des 15. Jh. angesetzt wird. Aus weiteren Funden aus der Umgebung kann man schliessen, dass in diesem Ort die Tradition des Schmiedehandwerks einige Jahrhunderte hindurch eingehalten wurde. Der Fund dieser Schmiedwerkstätte dokumentiert die Bedeutung der Besiedlung des Stadtzentrums, wo eine mittelalterliche Stadt gegründet wurde /Urkunde aus dem J. 1325/.

СРЕДНЕВЕКОВЫЙ ОБЪЕКТ В Г. КИСУЦКЕ НОВЕ МЕСТО. При сносе домов в историческом ядре г. Кисуцке Нове Место /рай. Чадца/ был обнаружен производственный объект - кузница. На мелко углубленном прямоугольном пространстве был в СЗ углу глиной обмазанный очаг и возле него предпечная яма. Иная яма прилегала к объекту с западной стороны. В заполнении объекта встречались угольки, деревянный уголь, железный шлак, крицы и керамика, датирующая бытование объекта XIII-XV вв. По другим находкам в окрестностях местонахождения можно полагать, что на этих местах сохранялась традиция кузнечного дела на протяжении нескольких столетий. Находка кузницы свидетельствует о значении поселения городского центра, где был основан /грамота от 1325 г./ средневековый город.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V LOPUŠNÝCH PAŽITIACH

Ondrej Š e d o

V mesiacoch jún - september 1979 sa uskutočnil výskum Archeologického ústavu SAV a Kysuckého múzea na dávnejšie známom sídlisku v polohe Zárečie /Šedo 1980/ a na novozistenom hrádku na susednom vrchu Malé Ostré v obci Lopušné Pažite /okr. Čadca/. Obe náleziská v budúcnosti zničí ťažba vápenca. Výskumné práce prebiehali súčasne so stavbou ciest k novému kameňolomu.

Vrch Malé Ostré /nadmor. výška 586 m/ vybieha na severozápad z návrší oddeľujúcich údolie Váhu a prítok Kysuce Vadičovský potok. Ako všetky vrchy bradlového pásma Kysuckých vrchov má úzke, takmer 200 m dlhé temeno. Nad západným svahom je zreteľná 38 m dlhá terasa, vytvorená vylámaním do skalného podložia. Na juhovýchodnej a východnej strane prechádzal val, ktorý sa v súčasnosti javí ako výrazná terénna vlna. Ďalej k severu sa na strmom svahu vytráca, stopy osídlenia však naznačujú, že aj táto plocha bola súčasťou hrádku. Výskum sa sústredil na najohrozenejšiu časť, ktorá vybieha širokým bralnatým čelom k juhu.

Odkryla sa značná časť terasy nad západným svahom. Výrazná tmavá kultúrna vrstva, hrubá 20-25 cm, sa sústreďovala v mieste jediného sídliskového objektu. Dva paralelné rady kolových jamiek svedčia o tom, že mal kolovú konštrukciu. Na osadenie kolov sa upravili praskliny v skalnom podloží. Keramika datuje objekt na koniec doby laténskej a začiatok doby rímskej.

Ako ukázal rez naprieč terasou, ochranu zo západnej strany poskytovalo opevnenie, z ktorého sa zachoval v skale vylámaný stupeň a báza zo žltej ílovitej hliny zmiešanej s drobným kamením. Púchovská kultúrna vrstva v tomto priestore takmer úplne chýbala. Sústreďovali sa tu nálezy veľkomoravskej keramiky. Časť kolových jamiek, zapustených do podložia, môže patriť ku konštrukcii vnútornej strany opevnenia, časť k slovanskému objektu. Veľkomoravské črepy sú sporadicky roztrúsené po celej južnej ploche hrádku.

Na trochu miernejšom východnom svahu sú vnútri opevnenej plochy menšie terasy s množstvom črepov priamo na povrchu. Jednu z nich /terasu 3/ sme preskúmali. V najdlhšom mieste dosahovala 10 m. Bola vylámaná do skalného podložia. Časť pôvodnej podlahy prekrývali črepy zo zásobnice s okružím. Okrem hrubej keramiky z konca doby laténskej sa našlo niekoľko črepov z nádob vytočených na hrnčiarskom kruhu.

Rez valom na východnom svahu zachytil deštrukciu z mohutných vápencových balvanov a platní. Z vnútornej strany priliehal k deštrukcii násyp z drobnejších kameňov a ílovitej hliny. Pod telesom valu bolo skalné podložie vylámané a čiastočne urovnané. Línia deštrukcie kamennej plenty nie je totožná so zachovanou korunou valu, či presnejšie s hranou terasy, ktorá val v súčasnosti predstavuje. V mieste hrany sa na začistenom profile dal sledovať plytký žliabok, zahĺbený už do rozpadnutého valového telesa. Zdá sa, že predstavuje stopu po palisáde, dalšej fáze opevnenia na Malom Ostrom. Nie je vylúčené, že takéto opevnenie súvisí s veľkomoravskými nálezmi. Potvrdenie interpretácie sťažovala "nečitateľnosť" nálezovej situácie v priestore prestúpenom koreňmi stromov.

Planírky pri stavbe prístupovej cesty v spodnej časti západného svahu porušili niekoľko objektov na periférii nižšie položeného sídliska. Zachytila sa zadná, do svahu zarezaná stena objektu, ktorý využíval jednu z prirodzených terás, zreteľných v týchto miestach pred stavebnými prácami. Keramika datuje objekt do laténskej fázy púchovskej kultúrnej skupiny. Do staršej doby rímskej /asi až do prvej polovice 1. stor. n. l./ patria nálezy z tmavej kultúrnej vrstvy a lievikovitej jamy, v ktorej sa našli kusy drevného uhlia a niekoľko zlomkov pórovitej železnej trosky. Ďalšia rozrušená jama kónického tvaru, s početnými zrnkami obilnín, neobsahovala lepšie datovateľnú keramiku. Možno patrí do doby rímskej /črep so striebristým tuhovaním na vonkajšom povrchu/.

V sedle, ktoré spája Malé Ostré s vrchmi na juhozápade, na jeho západnom a hlavne južnom svahu, sa skúmala v polohách Zárečie a Podhuboč na viacerých miestach plocha sídliska. Najväčšia plošná odkrývka, doplnená ďalšími výkopmi, sledovala priamo chrbát sedla, kde sa zachytili početné objekty.

Prvá úplne preskúmaná chata /sídlisko, obj. 2/ mala rozmery 300 x 350 cm, dlhšiu os v smere V-Z. Bola iba nevýrazne zahĺbená a mala kolovú konštrukciu so vstupom v južnej stene. Nálezové okolnosti umožnili výklad rôzneho upevňovania kolov, ktoré jednak vrážali do zeme, jednak vkladali do vykopaných jám. Početné črepy s presekávaným plastickým pásikom a pupčekmi zaraďujú objekt k tzv. predpúchovskému osídleniu, pravdepodobne do 3. stor. pred n. l.

Ďalšia chata /sídlisko, obj. 7/ mala výrazne zahĺbenú časť s dlhšou osou v smere S-J. Ku konštrukcii chaty sa dali zo zhluku jám v okolí priradiť kolové jamky pri nárožiach zahĺbeného priestoru. Rozmery takto doplnenej chaty boli 360 x 200 cm. Keramika datuje objekt do laténskej fázy púchovskej kultúrnej skupiny.

Dve jamy /sídlisko, obj. 3 a 6/ boli obilnými zásobnicami. Jama 3 mala oválny pôdorys s misovitým dnom, do ktorého bola zahĺbená v západnej časti valcovitá jamka. V nej sa našli zuhoľnatené obilné zrnká. Jama 6 mala kónický tvar a bola zavalená mohutnými pieskovcovými platňami. Z obsahu jám sa nezískala lepšie datovateľná púchovská keramika. Neobjasneným zostáva účel pomerne plytkých jám a kolových jamiek. Dokladajú veľkú stavebnú aktivitu na lokalite v neskorej dobe laténskej /podľa keramiky vo výplni/.

Výkop s rozmermi 2 x 2 m na východnom svahu sa zameral na priestor v okolí malej sondy 1/79, ktorá predchádzala výskum. Odkryla sa tu kultúrna vrstva hrubá 60 cm a časť plošiny z drobnejších kameňov, zvyšok podmurovky sídliskového objektu. Ílovité podložie prekrývala súvislá vrstva črepov z rozlámanej zásobnice zdobenej krátkymi presekávanými plastickými pásikmi. Patrí, rovnako ako keramika z chaty 2, k predpúchovskému osídleniu.

V troch sektoroch s rozmermi 2 x 2 m v mieste sondy 2/79 sa odkrylo niekoľko vzájomne sa prekrývajúcich kultúrnych vrstiev, ktoré presahovali hrúbku 80 cm. Na malej ploche odkrývky nebolo možné odlíšiť konštrukcie sídliskových objektov od deštrukcií a splachov. Dali sa sledovať len menšie úseky vyložené kameňmi. S istotou sa identifikovala iba časť objektu zahĺbeného do žltého íl-ovitého podložia. Jeho západný okraj sprevádzali kolové jamky. Je pozoruhodné, že všetky nálezy dokladajúce intenzívne osídlenie v týchto miestach sa dajú datovať do krátkeho obdobia od záveru neskorej doby laténskej do začiatku doby rímskej. Keramika, ktorá by prípadne naznačila ďalšie trvanie osídlenia v priebehu staršej doby rímskej, je zatiaľ nepočetná a nevýrazná.

Záujem o strategickú polohu Malé Ostré v stredoveku dokladá nález železnej strelky s kosoštvorcovým prierezom a tŕňom z temena vrchu. Z polohy Zárečie je to zasa zlomok sklenej nádoby so schodovite pretláčaným telom.

Výskum hrádku a sídliska poskytol pomerne veľa materiálu umožňujúceho poznať zdroje obživy ľudu púchovskej kultúrnej skupiny /obilné zrná, kosti zvierat/, formy obydlí a hospodárskych stavieb /tri úplné pôdorysy chát, zásobné jamy/, náročné úpravy skalného podložia na terasy a čiastočne i základné prvky opevnenia. Našli sa veľké riečne okruhliaky, drobné žulové kamene do prakov, strelka s krídelkami a tuľajkou, hrot oštepa, prasleny, tkáčske závažia, zlomky keramických sitiek, fragmenty hrotov a čepelí nožov /obr. 113: 1-7/, pieskovcové osličky, žulový drvič a zlomok žarnova alebo tretieho kameňa. Zatiaľ sú mimoriadne nepočetné stopy výroby alebo spracúvania železa, ktorú dokladá iba hrudka železnej limonitickej rudy a troska, pravdepodobne kováčska. Výrazné sústredenie drevného uhlia v mieste nálezu trosky naznačuje, že sa používalo vo výrobnom procese. Púchovská keramika /obr. 113: 8, 9/ sa vyrábala v ruke z hliny zmiešanej zväčša s vápencovými zrnami. V dôsledku ich vyplavenia je povrch pórovitý, čo sa prejavuje predovšetkým na nálezoch z hrádku. Na sídlisku i na hrádku sa ojedinele našla jemná keramika vytočená na hrnčiarskom kruhu, nechýbajú ani jej napodobneniny, zhotovené v ruke. Zanedbateľné je množstvo črepov z hliny zmiešanej s tuhou; za súčasného stavu spracovania poznáme jeden prípad zo sídliska a dva z hrádku.

Nálezy na Zárečí a Podhuboči naznačujú možnosť nepretržitého osídlenia týchto polôh od 3. stor. pred n. l. do začiatku doby rímskej a pravdepodobne až do prvej polovice 1. stor. n. l. Hrádok plnil svoju funkciu iba krátko, na prelome doby laténskej a rímskej. Vo veľkomoravskom období sa zdá využitie Malého Ostrého iba jednorazové, vyplývalo najskôr z okamžitej situácie a potreby obrany. Stredoveké predmety tu môžeme považovať za stopu náhodného pobytu.

L i t e r a t ú r a

ŠEDO, O. 1980: Nové archeologické nálezy z okresu Čadca. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 259-262.

RETTUNGSGRABUNG IN LOPUŠNÉ PAŽITE. In der Gemeinde Lopušné Pažite /Bez. Čadca/ untersuchte man auf dem Berg Malé Ostré /586 m u. d. M./ einen Burgwall und unter dem Bergabhang eine Siedlung.

Der Burgwall nimmt eine schmale und lange Fläche auf dem Berggipgel ein, der sich in Terrassen gliedert, welche in die Felsunterlage eingehauen waren. Hier konzentrierte sich die Besiedlung. Durch einen Schnitt durch den Wall erfasste man die Destruktion der steinernen Stirnwall und eine Lehmverschüt-

tung auf der Innenseite der befestigten Fläche. Reiche Keramikfunde der Púchover Kulturgruppe, Messerfragmente, eine eiserne Pfeilspitze und eine Lanzenspitze datieren die Befestigung an das Ende der Latène- und den Anfang der römischen Zeit /Abb. 113: 1-9/. Sporadisch kam auch grossmährische Keramik zutage. Man nimmt an, dass in dieser Epoche die Befestigung eine Palisade darstellte, welche in die Destruktion des älteren Walles festgemacht war.

Auf der Siedlung untersuchte man eine Hütte aus dem sog. Vorpúchover Horizont, ungefähr aus dem 3. Jh. vor unserer Zeitrechnung. Eine weitere Hütte stammt aus der späten Latènezeit. Man stellte eine grössere Anzahl von Siedlungsgruben, unter ihnen zwei Vorratsgruben mit verkohlten Getreidekörnern fest. Die Fläche war allem Anschein nach von dem 3. Jh. v. u. Z. bis zur ersten Hälfte des 1. Jh. u. Z. kontinuierlich besiedelt.

Sporadich kamen bei der Grabung mittelalterliche Funde zutage /eine eiserne Pfeilspitze, Fragment eines gläsernen Gefässes/.

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В С. ЛОПУШНЕ ПАЖИТЕ. В с. Лопушне Пажите /рай. Чадца/ обследовано городище на горе Мале Остре /586 м н. у. м./ и селище под ее склонами.

Городище занимает узкое и длинное плато вершины, расчлененной террасами, сеченными в скалистом подстилающем слое. Здесь группировалось поселение. Разрез валом затронул развал фронтальной каменной стены и глиняное заполнение на внутренней стороне укрепленного плато. Богатые находки керамики пуховской культурной группы, обломки ножей, железный наконечник стрелы и наконечник копья датируют городище концом латена-началом римской эпохи /рис. 113: 1-9/. Нашлись единичные черепки великоморавской керамики. Предполагается, что укрепление того времени представлял палисад, укрепленный в развале более древнего вала.

На поселении обследовано жилище т. наз. допуховского горизонта, датируемое приблизительно III в. до н. э. Другое жилище относится к позднелатенскому периоду. Обнаружились многочисленные селищные ямы, среди них две ямы-хранилища с обугленными зернами хлеба. Пространство было, по всей вероятности, поселено непрерывно начиная с III в. до н. э. вплоть до первой пол. I в. н. э.

Спорадически при обследовании нашлись находки, датируемые средневековьем /железный наконечник стрелы, обломок стеклянного сосуда/.

NEOLITICKÉ A HALŠTATSKO-LATÉNSKE SÍDLISKO V ČEČEJOVCIACH

Stanislav Š i š k a

Počas prieskumu Moldavskej nížiny v jesenných mesiacoch r. 1977 objavili D. Čaplovič, D. Gašaj a L. Olexa v katastri obce Čečejovce /okr. Košice-vidiek/ pozoruhodné nálezy kultúry s východnou lineárnou keramikou. Lokalita je situovaná na južnom výbežku ľavej terasovitej vyvýšeniny potoka Korómy, označovanej ako Dlhý breh alebo Gemerské, ktorá sčasti obklopuje dnes už polovyschnutý malý mo-

čiar. V spojitosti s plánovanými vodohospodárskymi úpravami uskutočnil tu Archeologický ústav SAV r. 1979 predstihový záchranný výskum.

Prvé dve zisťovacie sondy s rozmermi 1,5 x 45 m boli podľa povrchových nálezov i objektov črtajúcich sa na ornici umiestené na západnom svahu vyvýšeniny. Nateraz potvrdzujú skoršie pozorovania, že osídlenie lokality sa koncentruje v strednej a dolnej časti svahu a prechádza i do rovinatého územia. Zároveň sa ukázalo, že erozívnou činnosťou bola pôvodná vrchná vrstva vyvýšeniny splavená, v dôsledku čoho je podložie v horných častiach lokality hneď pod ornicou, v hĺbke 15-20 cm, kým v spodných úsekoch je v hĺbke 30-50 cm. Tieto sondážne zistenia nemožno však zovšeobecniť, pretože nasledujúci plošný výskum ukázal, že aj v spodných častiach povrch podložia kolísal v rozmedzí od 20 do 40 cm v závislosti od vyplnenia prvotných nerovností sivou až čierno sfarbenou zeminou.

Hlavná výskumná plocha s rozlohou 1000 m² medzi spomínanými sondami bola odkrytá zemnými strojmi. Kultúrna vrstva, z veľkej časti splavená a rozrušená aj hlbokou orbou, ktorá zasiahla i povrch objektov, obsahovala pomerne málo neolitickej keramiky a štiepanej industrie; pomerne často sa však v nej nachádzala železná troska a železovina viažúca sa na halštatsko-laténske osídlenie. Ťažisko osídlenia však spočívalo v období trvania kultúry s východnou lineárnou keramikou. Z preskúmaných objektov sa vyníma komplex nerovnomerne vyhĺbených jám i plytkých priehlbní spojených do nepravidelného objektu 2 /8 x 15 m/, ktorý môžeme interpretovať ako hliník. Hlbšie, viac-menej pravidelné kotlovité jamy tohto objektu boli podstatne bohatšie na nálezy, najmä na keramiku a zhluky uhlíkov, z čoho súdime, že hlina sa ťažila len do určitej hĺbky a potom sa tieto jamy postupne zanášali odpadovým materiálom. Z ďalších dvoch zemnicových objektov nepravidelne štvoruholníkového tvaru /cca 400 x 320-415 cm/ jeden mal v severovýchodnom kúte deštrukciu ohniska; vedľa neho bola hlboká jama s hrubou uhlíkovou vrstvou. Celý objekt obsahoval početnú keramiku a úštepovú industriu.

Zemnicový objekt 2 bol prekrytý radom šiestich kolových jamiek v zistenej dĺžke 22 m a podobné kolové jamky sa zachytili v juhozápadnom úseku odkrytej plochy. Časť z nich je zoskupená do priamych línií dlhých 9-20 m, ku ktorým však chýba ďalšia rovnobežná strana jamiek; najvýraznejší útvar tvorí 16 jamiek zoskupených do kruhu s priemerom 21 metrov. Klasifikáciu kolových stavieb sťažuje okolnosť, že väčšinou sa zachovali už len dná jamiek a ďalšie jamky, ktoré sa zistili pri odhumusúvaní plochy, sa počas začisťovania "stratili". Naviac datovanie kolových stavieb je nateraz ešte neisté, pretože vo viacerých jamkách boli neolitické a v iných halštatské črepy. K datovaniu sa budeme môcť preto istejšie vyjadriť až po ďalšom výskume a najmä po zhodnotení a datovaní uhlíkov metódou C^{14}. Ak sa potvrdí príslušnosť objektov k prvej fáze osídlenia lokality, potom to budú prvé veľké nadzemné kolové stavby kultúry s východnou lineárnou keramikou na východnom Slovensku i v celom Potisí.

Keramika z kultúrnej vrstvy i z objektov je jednoliata. Dominujú fragmenty z hrubostenných nádob, zhotovených z hliny zmiešanej s organickými látkami, zriedkavo zdobené slamovaním alebo nepravidelnými skupinami rýh /obr. 115: 9/; za lokálny prejav považujeme absenciu výzdoby prstovanými jamkami, charakteristickú pre celú východnú lineárnu keramiku. Z rovnakého materiálu bola vyrobená i podstatná časť stredne hrubej keramiky svetlohnedej, zriedkavejšie sivej farby, zastúpená zlomkami z kónických a mierne zaoblených mís s rovným ústím, z vázičkovitých nádob a z mís na dutej kónickej alebo trochu zaoblenej vyššej nôžke /obr. 114: 7, 10/.

K datovaniu sídliska rozhodujúcou mierou prispieva ornament pozostávajúci z hrubo rytých voľne rozložených oblúkovitých línií, lemovaný pri ústí a nad dnom jednou až troma rovnobežnými líniami alebo vlnovkami. Keramika z Čečejoviec je zhodná s keramikou z neďalekej klasickej lokality Košice-Barca III, a tým je stanovené aj datovanie doteraz preskúmaných objektov do relatívne starého stupňa lineárnej keramiky. Azda len niektoré rektalineárne vzory /obr. 114: 1; obr. 115: 5, 7/ by mohli nasvedčovať na mikrofázový odstup k strednej lineárnej keramike; bez podrobnejšej analýzy a najmä preskúmania väčšej časti sídliska je to však len predbežná úvaha.

V úštepovej kamennej industrii je pozoruhodné veľké zastúpenie surovín lokálneho pôvodu na úkor obsidiánu. Okrem niekoľkých malých zlomkov však chýbajú nástroje z brúseného kameňa /sekerky, kliny, motyky/. Rovnako sa nezískal archeozoologický materiál. Jeho chýbanie i na ďalších sídliskách s lineárnou keramikou a otvorených sídliskách bukovohorskej kultúry na východnom Slovensku už ťažko zdôvodniť len nepriaznivými pedologickými podmienkami, v ktorých boli organické látky strávené. K tomuto názoru nás vedie skutočnosť, že na Východoslovenskej nížine, v Kopčanoch, akékoľvek kosti v sídliskových objektoch starej i mladej lineárnej keramiky i bukovohorskej kultúry chýbali, avšak ľudské kostry v hroboch bukovohorskej kultúry boli zachovalé. Tento jav bude mať pravdepodobne zdôvodnenie aj v hospodárskej základni vtedajšej spoločnosti.

Okrem totožnej keramiky aj veľké rozptýlenie objektov poukazuje na jednorazové a pomerne krátke osídlenie lokality ľudom kultúry s východnou lineárnou keramikou. Ďalšie krátkodobé osídlenie tejto polohy je až z prelomu doby halštatskej a laténskej. Dokazuje to spodná časť výrobného objektu, obsahujúca okrem keramiky, vyrábanej sčasti už na hrnčiarskom kruhu, i štyri veľké hlinené závažia s rôznou značkou na vrchole a sedem praslenov, ako aj početné hrudy železoviny a železnej trosky, aké sa nachádzali i na celej ostatnej skúmanej ploche. Častý výskyt železnej suroviny a trosky nasvedčuje na výrobu železa, resp. predmetov z neho priamo na lokalite. Analýzy, zhotovené pracovníkmi Vysokej školy hutníckej v Košiciach, ukazujú na pôvod suroviny zo Slovenského rudohoria alebo z blízkeho Slovenského krasu. Ďalšie sporadické nálezy keramiky /ca 10 fragmentov/ dokladajú osídlenie tejto polohy - alebo skôr jej blízkeho okolia - i v 11.-12. storočí.

V Čečejovciach sa začalo skúmať prvé sídlisko zo starého stupňa kultúry s východnou lineárnou keramikou na Moldavskej nížine, ktoré je zároveň aj najzápadnejšou doteraz známou lokalitou z tohto obdobia na východnom Slovensku. Už z tejto skutočnosti vidno nedostačujúce poznanie začiatkov neolitického osídlenia východného Slovenska najmä v porovnaní so systematicky skúmaným územím západného Slovenska i ďalších oblastí, v ktorých je rozšírená lineárna /volútová/ keramika. Cieľom výskumu v roku 1980 preto bude preskúmať podstatne väčšiu časť sídliska, doložiť existenciu ďalších nadzemných kolových stavieb i osvetliť ich datovanie a v neposlednej miere pokúsiť sa aj zistiť objekty na spracovanie železa z prelomu doby halštatskej a laténskej.

NEOLITHISCHE UND HALLSTATT-LATÈNEZEITLICHE SIEDLUNG IN ČEČEJOVCE. Das Archäologische Institut der SAW untersuchte im J. 1979 in Čečejovce /Bez. Košice-Land/ auf einer 1000 m² Fläche Erdhütten der Kultur mit östlicher Linearkeramik. Unter den Funden dominiert grobwandige, beinahe unverzierte Keramik, während die mittelgrobe Keramik mit grob geritztem Linearornament ver-

ziert ist /Abb. 114; Abb. 115/. Sie ist mit der Keramik aus der klassischen Fundstelle von Košice-Barca III übereinstimmend und dies bestimmt auch die Datierung der Siedlung in eine relativ alte Stufe. Zahlreiche Pfostenlöcher belegen die Existenz von oberirdischen Pfostenbauten, man konnte jedoch nur den Grundriss eines kreisförmigen Baues mit 21 m Durchschnitt unterscheiden. Die Datierung ist bisher noch unsicher. Weitere Besiedlung repräsentiert eine Siedlungsgrube von der Wende der Hallstatt-und Latènezeit. Ausser Keramik, von der ein kleiner Teil auf der Töpferscheibe hergestellt ist, fanden sich zahlreiche Eisenluppen und Eisenschlacke. Man vermutet, dass es bei weiterer Grabung im J. 1980 gelingt, auch Objekte für Eisenproduktion sowie für Herstellung von Eisenprodukten zu entdecken.

НЕОЛИТИЧЕСКОЕ И ГАЛЬШТАТСКО-ЛАТЕНСКОЕ ПОСЕЛЕНИЕ В С. ЧЕЧЕЁВЦЕ. В 1979 г. Институт археологии САН обследовал в с. Чечеёвце /рай. Кошице-видьек/ на площади 1000 кв. м землянночные селишные объекты культуры восточной линейной керамики. Среди находок преобладает толстостенная, почти неорнаментированная керамика. Среднетолстостенная керамика украшена грубым резным орнаментом /рис. 114; рис. 115/. Она одинакова с керамикой классического местонахождения Кошице - Барца III, датирующей поселение относительно ранней ступенью. Многочисленные столбовые ямы свидетельствуют о наземных свайных постойках, но по плану было можно различить только кольцевую постройку диаметром в 21 м. Датировка этих построек до сих пор неясна. иное поселение представлено селищной ямой рубежа гальштатского и латенского периодов. Кроме керамики, меньшей частью изготовленной также на гончарном кругу, в яме а также на всей обследованной площади, нашлись многочисленные кучи железа и железного шлака. Предполагается, что дальнейшими исследованиями в 1980 г. удастся обнаружить также объекты для производства железа или железных изделий.

PRIESKUM MIKROREGIÓNU V ČEČEJOVCIACH

Stanislav Š i š k a - Jozef C s á s z t a

Počas predstihového záchranného výskumu v Čečejovciach /okr. Košice-vidiek/ uskutočnili autori prieskum širokého okolia lokality, v podstate zahrňujúceho kataster tejto obce. Prieskum sa realizoval v auguste 1979, po podmietke, takže značná časť výraznejších polôh bola preň prístupná. Objavené lokality sú situované na návršiach tiahnúcich sa po obidvoch stranách potoka Koróny, ktorý pramení na okraji Slovenského krasu a v dolnom toku - v ktorého okruhu sa prieskum uskutočnil - preteká údolím Moldavskej nížiny v nadmorskej výške 204-214 m. Z väčšiny lokalít pochádza mladopaleolitická úštepová industria, v podstate vyrobená z viacerých fácií východoslovenských limnokvarcitov /za určenie ďakujeme J. Bártovi/

Š i r o k á h o r a. Na južnom úbočí vyvýšeniny /kóta 247,0/, pod vodojemom, na našla pomerne bohatá kolekcia paleolitickej industrie, z ktorej sa vyníma kombinovaný nástroj s menej zreteľným rydlom a výrazným škrabadlom /obr. 116: 10/, pomerne ploché oblúkovité driapadlo /obr. 116: 9/, fragment dvojstranného jadra /obr. 116: 8/, čepeľovitý úštep /obr. 116: 11/ a čepeľovitý úštep so zvyškami kôry v terminálnej časti /obr. 116: 12/.

V i n o h r a d y. Vo vinohradoch JRD sa medzi kótami 252,0 a 290,3 našiel výrazný obojstranne opracovaný listovitý hrot /obr. 116: 1/, vyrobený pravdepodobne z madarského zelenosivého sericitického metakvarcitu, ktorého používanie je známe v bukovohorskom szeletiene /Bárta 1979, s. 6/ a úštep z mliečno patinovaného limnokvarcitu /obr. 116: 2/. V niektorých častiach vinohradu sa našli i drobné črepy halštatského rázu z nádob vyrobených zo zrnitého piesčitého materiálu.

N a d k o t l i n o u. Z nepočetnej paleolitickej industrie publikujeme zlomok čiastočne patinovanej čepieľky /obr. 116: 6/, užší neopracovaný úštep /obr. 116: 3/, širší, oválny, čiastočne patinovaný úštep /obr. 116: 7/, úštep s ľavostrannou retušou /obr. 116: 4/ a menej výrazný bielo patinovaný úštep /obr. 116: 5/.

R i g ó. Na ľavej terasovitej vyvýšenine sa na povrchu ornice našli črepy zo starého stupňa kultúry s východnou lineárnou keramikou, korešpondujúce s keramikou zo sídliska skúmaného v polohe Gemerské. Niekoľko fragmentov je zdobených hrubo rytými priamymi alebo ostro lomenými líniami a vlnovkami /obr. 117: 6-11/, jeden črep z hrubostennej nádoby má plastický jamkovaný pásik /obr. 117: 12/. Vzdialenosť medzi obidvoma spomínanými polohami je cca 1000 m, a pretože poloha medzi nimi bola bez nálezov, predpokladáme, že ide o samostatné osady, osídľované v dvoch mikrofázach.

Z v o n á r k a /alebo H a r a n g ó/. Na juhovýchodnom úbočí vyvýšeniny s vrcholovým bodom 292,4 sa na ornici črtali čierno sfarbené sídliskové objekty. Z nich i z okolitých plôch pochádzajú nepočetné nálezy keramiky, ktorej profilácia, štruktúra materiálu a výzdoba nasvedčujú na osídlenie lokality v 9.-10. storočí /obr. 117: 4, 5/ a na druhé osídlenie v 12.-13. storočí /obr. 117: 1-3/.

Za najvýznamnejší prínos prieskumu považujeme objavenie nových paleolitických lokalít, z ktorých je na nálezy najbohatšia a pre výskum prístupná poloha Široká hora. Zároveň sa potvrdila potreba viacnásobného opakovania podrobných prieskumov aspoň niekoľkých mikroregiónov v každej geograficky uzavretej oblasti, ktorých výsledok môže poskytnúť obraz o ráze a intenzite jej osídlenia.

L i t e r a t ú r a

BÁRTA, J. 1979: K problematike proveniencie surovín na výrobu štiepanej industrie v paleolite Slovenska. Slovenská archeológia, 27, s. 2-15.

BESICHTIGUNG DER MIKROREGION VON ČEČEJOVCE. Bei der Grabung in der Gemeinde kataster von Čečejovce /Bez. Košice-Land/ stellte man im J. 1979 die folgenden Fundstellen fest: Flur Široká hora- paläolithische Spaltindustrie /Abb. 116: 8-12/, Flur Vinohrady - Blattspitze und weitere paläolithische Industrie /Abb. 116: 1, 2/ sowie Scherben von Hallstatt-Gepräge, Flur Nad kotlinou - paläolithische Industrie /Abb. 116: 3-7/. In der Flur Rigó wurde Keramik aus der älteren Stufe der Kultur mit östlicher Linearkeramik /Abb. 117: 6-12/ und in der Flur Zvonárka Scherben aus dem 9.-10. Jh. /Abb. 117: 4, 5/ sowie 12.-13. Jh. /Abb. 117: 1, 2/ gefunden.

ОБСЛЕДОВАНИЕ МИКРОРЕГИОНА В С. ЧЕЧЕЁВЦЕ. Разведками в 1979 г. в кадастре с. Чечеёвце /рай. Кошице-видьек/ обнаружились следующие местонахождения: Урочище Широка гора - палеолитическая колотая индустрия /рис. 116: 8-12/, урочище Виногради - листовидное острие и другая палеолитическая индустрия /рис. 116: 1, 2/ и черепки гальштатского характера, урочище "Над котлиноу" - палеолитическая индустрия /рис. 116: 3-7/. В урочище Риго нашлась керамика ранней ступени культуры восточной линейной керамики /рис. 117: 6-12/ и в урочище Звонарка - черепки IX-X вв. /рис. 117: 4, 5/ и XII-XIII вв. /рис. 117: 1, 2/.

GEOFYZIKÁLNY PRIESKUM ARCHEOLOGICKÝCH LOKALÍT

Ján T i r p á k

V roku 1979 sa realizoval geofyzikálny prieskum takmer na všetkých lokalitách skúmaných pracovníkmi Archeologického ústavu SAV v Nitre i na niektorých výskumoch uskutočnených archeológmi z iných inštitúcií. Geofyzikálne meranie sa robilo odporovou a magnetickou metódou.

V príspevku uvádzame výsledky prieskumu na desiatich archeologických lokalitách.

B r a t i s l a v a

Vedúca výskumu K. Klinčoková

Úlohou geoelektrického merania bolo detailne lokalizovať objekty stredovekej architektúry /vodná veža/. Archeologický výskum realizuje Mestská pamiatková správa v Bratislave. Pri meraní bolo použité odporové profilovanie s Wennerovým usporiadaním elektród na hĺbkový dosah a = 1, 2 a 3 m. Výsledky geoelektrického merania sú v štádiu overovania.

Č a k a j o v c e /okr. Nitra/

Vedúca výskumu M. Rejholcová

Pokračoval systematický geofyzikálny a archeologický výskum na pohrebisku z 9.-11. storočia. Pri meraní sa použila geomagnetická metóda. Terénne práce sa urobili na ploche 1100 m² s hustotou bodov 1 x 1 m. Na základe geomagnetického merania boli zostrojené mapy izanomál ΔT. Z uvedeného merania vyberáme časť z celkovej mapy magnetických izanomál ΔT /obr. 118/, na ktorej je zobrazená výraznejšia magnetická anomália s maximálnou hodnotou +48 nT, tiahnúca sa v smere SZ-JV. Odkrývkou sa zistili sídliskové objekty /črepový materiál, prepálená mazanica/. V geofyzikálnom prieskume sa bude pokračovať v roku 1980.

Č a t a j /okr. Bratislava-vidiek/

Vedúci výskumu J. Pavúk

Geomagnetický prieskum bol robený za účelom zistiť objekty neolitického osídlenia v polohe Zemianske. Všetky terénne práce sa robili na ploche 4000 m² s hustotou bodov 1 x 1 m. Podľa nameraných hodnôt výsledného vektora T magnetického poľa Zeme boli zostrojené mapy izanomál ΔT. Geofyzikálny prieskum bude pokračovať v nasledujúcom roku.

Čečejovce /okr. Košice-vidiek/

Vedúci výskumu S. Šiška

Geomagnetické meranie sa robilo s cieľom zistiť archeologické objekty na sídlisku z neolitu. Terénne práce na ploche 800 m² s hustotou bodov 1 x 1 m zistili v záujmovej oblasti magnetické anomálie, ktoré zatiaľ neboli overené. Geofyzikálny prieskum sa realizuje aj v budúcom roku.

Chľaba /okr. Nové Zámky/

Vedúci výskumu J. Zábojník

Geoelektrické meranie odporovou metódou bolo robené za účelom vysledovať priekopu /pravdepodobne pravekú/, nachádzajúcu sa na ľavom brehu Dunaja, pri kilometrovníku 1711. Podľa nameraných hodnôt sa nedal priebeh priekopy jednoznačne určiť, pretože rozdiely merného odporu medzi archeologickým objektom a prostredím boli malé. V prieskume sa bude pokračovať v dalšom roku.

Nitrianska Blatnica /okr. Topoľčany/

Vedúci výskumu A. Ruttkay

Pokračovanie systematického geofyzikálneho prieskumu stredovekej architektúry v polohách Jurko a Pod púsťou sa orientovalo na zistenie archeologických objektov sídliskového charakteru. Geomagnetické meranie sa realizovalo na ploche 1200 m² s hustotou bodov 1 x 1 m. Z celkovej mapy magnetických izanomál ΔT /obr. 119/ vyberáme časť, na ktorej sú zobrazené výraznejšie magnetické anomálie s maximálnou kladnou hodnotou +96 nT a zápornou hodnotou -35 nT. Tieto i ďalšie anomálie sú pravdepodobne spôsobené existenciou objektov. V geofyzikálnom meraní sa bude pokračovať v nasledujúcom roku.

Nižná Myšľa /okr. Košice-vidiek/

Vedúci výskumu L. Olexa

Pokračoval systematický geofyzikálny prieskum a archeologický výskum na sídlisku otomanskej kultúry v polohe Várhegy. Geomagnetické meranie sa robilo na ploche 1900 m² s hustotou bodov 1 x 1 m. Z premeranej plochy bola urobená mapa izanomál ΔT; vyberáme z nej časť /obr. 120/, na ktorej sú zobrazené kladné magnetické anomálie s maximálnou hodnotou +940 nT a nim zo severnej strany zodpovedajúce záporné magnetické anomálie s minimom -35 nT. Súbor týchto magnetických anomálií indikuje s najväčšou pravdepodobnosťou prepálené archeologické objekty. Geofyzikálne meranie bude pokračovať i v roku 1980.

Spišské Tomášovce /okr. Spišská Nová Ves/

Vedúci výskumu B. Chropovský

Pokračoval geofyzikálny prieskum na slovanskom hradisku v polohe Pod hradiskom s cieľom lokalizovať archeologické objekty v okrajových častiach lokality. Geomagnetické meranie sa robilo na ploche 550 m² s hustotou bodov 1 x 1 m. Výsledky sa spracovali do máp magnetických izanomál ΔT. Geofyzikálny prieskum sa bude naďalej robiť súbežne s archeologickým výskumom.

Svodín /okr. Nové Zámky/

Vedúca výskumu V. Němejcová-Pavúková

Úlohou geomagnetického prieskumu na sídlisku s lengyelskou kultúrou bolo sledovať priebeh archeologických objektov západne od lokality Busahegy. Terénne práce na ploche 600 m² s hustotou bodov 1 x 1 m zistili magnetické anomálie,

ktoré sa v nasledujúcom roku preveria pomocou odporovej metódy. Až po komplexnom geofyzikálnom prieskume sa pristúpi k overovaniu anomálií.

Š a m o r í n, časť M l i e č n o, samota Šamot /okr. Dunajská Streda/
Vedúci výskumu M. Hanuliak

Predstihový a záchranný geofyzikálny a archeologický výskum na stredovekej lokalite Pri kostole mal úlohu zistiť a lokalizovať archeologické objekty. Na ploche 760 m² s hustotou bodov 1 x 1 m sa skúmalo pomocou geomagnetickej metódy. Výsledky geofyzikálneho merania boli overené archeologickým výskumom.

V roku 1979 bola pri Archeologickom ústave SAV v Nitre založená interdisciplinárna racionalizačná brigáda pre archeomagnetické datovanie /v spolupráci s Geofyzikou v Bratislave/.

GEOPHYSIKALISCHE BEGEHUNG VON ARCHÄOLOGISCHEN FUNDSTELLEN. Mit geophysikalischen Messungen mittels der magnetischen und Widerstandsmethode verfolgte man folgende archäologische Fundstellen: Bratislava /mittelalterliche Architektur/, Čakajovce /Gräberfeld aus dem 9.-11. Jh./, Čataj /neolithische Siedlung/, Čečejovce /neolithische Siedlung/, Chľaba /urzeitliche Siedlung/, Nitrianska Blatnica /mittelalterliche Siedlung/, Nižná Myšľa /Siedlung und Gräberfeld aus älterer Bronzezeit/, Spišské Tomášovce /slawischer Burgwall/, Svodín /neolithische Siedlung/, Šamorín-Mliečno /mittelalterliche Siedlung/. Aus den obengenannten Messungen wurden Teile der Karten magnetischer Isonomalen ΔT aus der Fundstelle in Čakajovce /Abb. 118/, Nitrianska Blatnica /Abb. 119/ und Nižná Myšľa /Abb. 120/ ausgewählt.

ГЕОФИЗИЧЕСКИЕ ОБСЛЕДОВАНИЯ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ МЕСТОНАХОЖДЕНИЙ. Геофизической съемкой помощью магнитного метода и метода сопрстивления обследовались следующие местонахождения: Братислава /средневековая архитектура/, Чакаёвце /могильник IX-XI вв./, Чатай /неолитическое поселение/, Чечеёвце /неолитическое поселение/, Хляба /доисторическое поселение/, Шаморин-Мльечно /средневековое поселение/, Нитрянска Блатница /средневековое поселение/, Нижна Мишля /поселение и могильник раннего периода бронзы/, Спишске Томашовце /славянское городище/, Свадин /неолитическое поселение/. Из приведенных съемок избраны части карт магнитных изаномал Δ T из местонахождений Чакаёвце /рис. 118/, Нитрянска Блатница /рис. 119/ и Нижна Мишля /рис. 120/.

ARCHEOLOGICKÉ PRIESKUMY V ROKU 1979

Anton T o č í k

V súvise s rôznymi zemnými prácami sa urobil prieskum týchto archeologických lokalít:

K a m e n i č n á /okr. Komárno/

Pri úprave terénu pracovníci JRD splanírovali buldozérom terén na ľavom brehu kanála Kolárovo - Kameničná, na úseku medzi mostom cesty Kameničná - Čalovec a bývalým mlynom. Planírka sa robila svahovaním, t. j. zhrnutím brehu v šírke asi 30 m a dĺžke 300 m. Na odkrytej ploche sa zistilo pomerne sporadické osídle-

nie z doby halštatskej so zvyškami kultúrnych jám. Súčasne so skrývkou sa robilo aj zahumusovanie, preto záchranný výskum neprichádzal do úvahy.

Zároveň so sledovaním uvedenej akcie sa vykonal prieskum na mieste zaniknutej osady Balvany severozápadne od obce, na piesočnej dune pri ceste z Kameničnej do Čalovca, v polohe Pusztatemplomhegy. Lokalitu dobre poznal už V. Ondrouch, ktorý na základe starších správ Gy. Alapiho hľadal na nej rímsku stanicu. Vychádzal pritom z nálezov rímskych tehál, ktoré boli uložené v bývalej rím. kat. škole v Kolárove /Gute/, a fragmentov rímskych kamenných platní s nápismi, zamurovaných do stien budovy arcibiskupského majera. V. Ondrouch zistil na lokalite deštrukciu z kameňa, tehál a na povrchu ľudské kosti. Opracovaný článok s vertikálnymi ryhami, asi z portála, ktorý menovaný odtiaľ zachránil, pochádza zrejme zo zaniknutej stredovekej stavby. Pri obhliadke sme konštatovali, že piesočná duna, pôvodne sa vypínajúca 4-5 m nad okolitý terén, na ktorej sa podľa výpovedí očitých svedkov vyskytovalo množstvo kamenia, tehál a ľudských kostí, bola pri katastrofálnej povodni roku 1965 zlikvidovaná. Zemina z plochy 80 x 80 m bola do hĺbky 3-4 m v priebehu niekoľkých dní rozvezená na spevnenie vážskych hrádzí. Podľa miestnych občanov buldozéry rozrušili a zničili kamenné základy niekoľkých budov a veľké množstvo kostrových hrobov. Nie je vylúčené, že okrem základov kostola s patrocíniom sv. Juraja, ktorý je spomenutý v listine z roku 1268, boli na mieste zvyšky ďalších stredovekých objektov, prípadne predpokladanej stavby z doby rímskej. Možno počítať aj s variantou, že na stavbu stredovekých objektov bol použitý materiál z deštruovaných rímskych stavieb na pravom brehu Dunaja /obr. 121/.

L i p o v á, časť O n d r o c h o v /okr. Nové Zámky/

Pri kopaní jamy základov domu J. Vaculu /č. 532/ boli rozrušené sídliskové objekty ľudu kultúry s kanelovanou keramikou. Lokalita sa nachádza na sprašovej dune na pravom brehu Starej Nitry, neďaleko mlyna. Ide o rozsiahle sídlisko v dĺžke asi 300 m, ktorého súčasťou je známa lokalita v záhrade Antona Kokošku.

Z jám rozrušených pri stavbe domu zachránila a odovzdala Archeologickému ústavu SAV v Nitre M. Vaculová tieto nálezy:

1. Fragment malej hlinenej šálky s nízkym hrdlom a stlačeným bruškom, ktoré je zdobené zvislým žliabkovaním; vytiahnuté ucho je odlomené.

2. Časť prežliabnutého okraja veľkej hrncovitej nádoby s prehnutým, obojstranne hladeným kónickým hrdlom.

3. Fragment mäkko profilovanej misovitej nádoby s nízkym hrdlom a so stopami zvislého žliabkovania na vnútornej hladenej strane.

4. Črepy z tiel tenkostenných nádob.

Prežliabnutý okraj hrncovitej nádoby, fragment šálky i črep z misky so stopami zvislého žliabkovania na vnútornej strane ukazujú na to, že sídlisko v Lipovej-Ondrochove patrí do staršej fázy klasického stupňa kultúry s kanelovanou keramikou a že časovo korešponduje so sústavou sídlisk tejto kultúry na pravobrežnej terase Nitry v polohe Legionárske v Komjaticiach, 2,5 km severne.

Vo vzdialenosti 50 m východne od predchádzajúcej lokality bol pri hĺbení základovej ryhy domu č. 534 porušený hrob s kostrou v skrčenej polohe, pri ktorej sa našla typická šálka únětickej kultúry. Poškodenú šálku nálezca odovzdal AÚ SAV v Nitre. Hrob únětickej kultúry v Ondrochove nadväzuje na komplex pohrebísk tejto kultúry na ľavom brehu Starej Nitry v blízkom okolí, v polohe Argentína a Hajdenove v Komjaticiach a Kopec v Šuranoch.

N o v á S t r á ž, časť Pavel /okr. Komárno/

V historickej literatúre sa uvádza zaniknutá osada Szentpál a románsky kostol, ktorý sa po prvýkrát spomína v listine z roku 1268. Kostol bol zasvätený sv. Pavlovi a podľa neho, ako to bolo v stredoveku bežné, pomenovali aj osadu, o ktorej je zmienka i v listinách zo 14. a 16. stor. Je pravdepodobné, že osada i kostol spustli počas tureckých nájazdov v 16. stor. Materiál z ruín kostola sa v 18. storočí použil na stavbu kostola v Dolnom Petre. V súdobej literatúre sa uvádza, že z kostola ešte stoja základy. Podľa špeciálky z r. 1882 /1 : 75 000/ sme pomerne ľahko identifikovali lokalitu v časti s názvom Pusztatemplom. Kostol stál na piesočnej dune, kóte 116, a to tesne pri ceste z Komárna do Bratislavy; zo severu lokalitu ohraničuje železnica a zo západu odbočka cesty z Pavla do Cserhátpuszty. Zaniknutá stredoveká osada ležala po ľavej strane cesty, ako to naznačujú nálezy tehloviny, kamenia a keramiky.

Na mieste zvyškov románskeho kostolíka bol v šesťdesiatych rokoch pri stavbe cesty z Komárna do Bratislavy založený piesočník. V ťažbe sa pokračovalo až do r. 1975. Piesočná jama s rozmermi 40 x 40 m /h. až 5 m/ zničila nielen základy stavby, ale aj časť prikostolného kostrového pohrebiska. Pri pieskume bolo vidieť zo steny piesočníka trčiace ľudské kosti. Hrobové jamy boli pomerne plytké, orientované V-Z. Zvyšky drevených truhiel sa nezistili. Predpokladáme, že na pohrebisku sa pochovávalo do konca stredoveku. Toho času piesočná jama slúži ako smetisko. /Obr. 122./

P o d b i e l /okr. Dolný Kubín/

Obhliadka sa robila na ploche pod výšinnou opevnenou lokalitou Biel /Biela skala, Bašta/, kde od r. 1978 prebiehali zemné práce súvisiace so stavbou skupinového vodovodu z Brestovej v Roháčoch cez obce Zuberec, Habovka, Biely Potok, ktorý nad Podbielom prekračuje potok Studená a cez polohu Za dielom sa pripája v chotári Krivej na hlavné vedenie skupinového vodovodu.

V polohe Za dielom sa okrem vodovodnej ryhy robia dva rezervoáre a prístupová cesta od bývalého pivovaru v Podbieli. Všetky uvedené akcie zasiahli priestor s archeologickými lokalitami. Vodovodná ryha ide cez pohrebisko z mladšej doby halštatskej /Čaplovič 1968/. Pri obhliadke sa zistilo, že aj po zasypaní ryhy zostali na povrchu žulové zvariaky, ktoré pokrývali žiarové hroby v urnách i jamkách alebo ležali pri nich. Na povrch sa dostali aj uhlíky.

Nová cesta preťala sporadické osídlenie púchovskej kultúry na plató nad pohrebiskom, ktoré je na miernom svahu. Aj tu sa nachádza pomerne veľa zvariakov rôznej veľkosti, ktoré môžu byť zo základov deštruovaných chát. Kultúrna vrstva je tenká a ukazuje na malú intenzitu osídlenia; miestami je prekrytá drobnými zlomkami vápencov.

Cesta nad bývalým pivovarom čiastočne narezala sídliskovú vrstvu púchovskej kultúry, v ktorej sa znovu nachádzajú primiešané zvariaky. V tomto zároze sa zistili dve menšie priekopy alebo malé muldy, vyplnené fragmentmi vápencov. Túto lokalitu i nálezisko Nad pivovarom spomína P. Čaplovič v nález. správe 2366/66 /archív Archeologického ústavu SAV/.

Záverom konštatujem, že lokalita sa zistila neskoro, ryhy už boli zasypané, len na ceste sa ešte pracovalo /priecestné kanály, spevňovanie telesa a pod./. Záchranný výskum neprichádzal do úvahy.

S u r a n y /okr. Nové Zámky/

Na základe hlásenia pracovníka MNV v Šuranoch J. Németha sa urobila obhliadka kanalizačných rýh na ulici Slovenského národného povstania. Uvedená ulica bola preťatá v dĺžke 250 m do hĺbky 250-280 cm. Kanál prerezal kultúrnu vrstvu, priemerne 50-100 cm hrubú. Pod ňou sa v profile veľmi dobre črtali odpadové jamy - hnojiská rozličných rozmerov. Výplň jám bola čierna, mastná a obsahovala pomerne málo nálezov. Dovedna sa zistilo 24 odpadových jám, priemerne 3-4 metre širokých. Hĺbky sú tiež rozdielne, niektoré 180 až 200 cm. Približne 100 m od bývalej pošty sa začínali vo vzdialenosti 8-10 m od seba obilné jamy s lievikovitým hrdlom, guľatým telom a so zaokrúhleným dnom; hĺbka sa pohybovala od 250 do 280 cm. Napočítalo sa 12 jám s tmavou hlinenou výplňou, zapustených do spraše. Niektoré obilné jamy rešpektovali odpadové jamy-hnojiská, iné boli mladšie a čiastočne do nich zapustené. Tieto jamy, ako sa dodatočne zistilo, sa pravdepodobne nepoužívali, resp. neboli dokončené. Odpadové jamy boli z rôznych období, najstarší materiál pochádza zo 16.-17. stor., ale sú tu aj nálezy z 18. stor. /čierna tenkostenná keramika s vlešťovaným ornamentom/. V obilných jamách sa nenašli črepy, ale zrejme sú z 18. alebo 19. stor. Okrem črepov sa získalo niekoľko atypických železných fragmentov, v horných vrstvách tehly a pomerne hojne zvieracích kostí. Podľa výpovede robotníkov bola pri výkope porušená i ľudská kostra. Pretože hlina bola okamžite odvážaná, nálezy sa získali len z profilov. Zistené sídliskové objekty na ulici SNP súvisia s roľníckou osadou. Hrubá ulica /pri ulici SNP/ bola až do 20. stor. gazdovskou ulicou. Nie je vylúčené, že časť tzv. hnojísk súvisí s osadou, ktorá ležala približne 500 m od Zámečka, protitureckej pevnosti v Šuranoch, a bola zničená v období tureckého panstva v 17. stor. Obilné jamy patria do obdobia potureckej kolonizácie Surian, t. j. 18. a 19. storočia.

L i t e r a t ú r a

ČAPLOVIČ, P. 1968: Pohrebisko z mladšej doby halštatskej v Podbieli. Slovenská archeológia, 16, s. 177-203.

ARCHÄOLOGISCHE GELÄNDEBEGEHUNGEN IM J. 1979. Im Zusammenhang mit Erdarbeiten wurden Geländebegehungen in den folgenden Ortschaften durchgeführt.

K a m e n i č n á, Bez. Komárno. Bei den Meliorationsarbeiten am Ufer eines Kanals wurden Kulturgruben und eine Siedlung aus jüngerer Hallstattzeit gestört. Bei der Festigung der Dämme am rechten Ufer der Waag-Donau wurde in den vergangenen Jahren die Düne Pusztatemplomhegy mit den Resten einer romanischen Kirchenwüstung aus dem 13. Jh. und wahrscheinlich auch die Reste eines römischen Baues vernichtet. /Abb. 121./

L i p o v á, Ortsteil Ondrochov, Bez. Nové Zámky. Beim Hausbau wurden Objekte aus der älteren Phase der klassischen Stufe der Kultur mit kannelierter Keramik und ein Hockergrab mit einer Schale der Aunjetitzer Kultur gestört.

N o v á S t r á ž, Ortsteil P a v e l, Bez. Komárno. In einer Sandgrube wurden in der Flur Pusztatemplom bei der Sandexploitation die Steinfundamente einer romanischen Kirche aus dem 12. Jh. und ein Teil des Kirchenfriedhofs liquidiert. /Abb. 122./

P o d b i e l, Bez. Dolný Kubín. Eine Rinne für Gruppenwasserleitung in der Flur Za dielom /am Sattel unter dem Burgwall Biel der Púchover Kul-

tur, wo P. Čaplovič ein Gräberfeld des Orava-Typus HC-HD untersucht hatte/ durchschnitt eine Kulturschicht mit Funden zahlreicher Geröllsteine und vereinzelter Scherben und Kohlestücke. Beim Strassenbau hinter der ehemaligen Bierbrauerei wurde eine schwache Kulturschicht der Púchover Kultur durchgeschnitten.

Šurany, Bez. Nové Zámky. Beim Aushub von Kanalisationsrinnen in der Strasse des Slowakischen Nationalaufstandes wurden Abfallgruben - Mistgruben aus dem 16.-17. Jh. mit Keramikfunden, Tierknochen und anderen Abfällen durchgeschnitten. In der Rinne waren auch verhältnismässig tiefe Getreidegruben mit schwarzer Zuschuttung und verkohltem Getreide vorhanden. Sie hängen mit Bauernhöfen zusammen und befanden sich vor den einzelnen Häusern.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ 1979 Г. В связи с земляными работами разведки провелись в следующих селах:

Каменична, рай. Комарно. При мелиорации на берегу ярка были разрушены культурные ямы и селище позднего периода гальштата. При креплении дамб на правом берегу Ваг-Дунай была в прошлых годах устранена дюна Пустатемпломгедь с остатками погибшей романской церкви XIII в. и, вероятно, также остатки римского сооружения. /Рис. 121./

Липова, часть Ондрохов, рай. Нове Замки. При постройке домов были разрушены объекты ранней фазы классической ступени культуры каннелированной керамики и скорченное погребение с чашкой унетицкой культуры.

Нова Страж, часть Павел, рай. Комарно. В песчаном карьере в урочище Пустатемплом при эксплуатации песка были устранены каменные фундаменты романской церкви XII в. и часть церковного кладбища. /Рис 122./

Подбьел, рай. долни Кубин. Траншея водопровода в урочище "За дьелом" /седловина под городищем "Ььел" пуховской культуры, где П. Чаплович обследовал могильник отавского типа HC-HD/, прорезала культурный слой с находками многочисленных валунов и единичных черепков и угольков. При постройке дороги за бывшим пивоваренным заводом был прорезан культурный слой пуховской культуры.

Шурани, рай. Нове Замки. Канализационные траншеи на улице Словацкого национального восстания прорезали мусорные ямы - навозные кучи XVI-XVII вв. с находками керамики, костей животных и других отбросов. В траншее вскрылись также глубокие ямы-зернохранилища с черной засыпью и обугленным хлебом. Зернохранилища связаны с крестьянскими усадьбами и находились перед отдельными домами.

POKRAČOVANIE ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU V POLOHE KŇAZOVA JAMA V KOMJATICIACH

Anton Točík

Od septembra do decembra 1979 sa realizoval záchranný výskum na terase bývalého koryta rieky Nitry v polohe Kňazova jama v Komjaticiach /okr. Nové Zámky/. Podobne ako v roku 1977 sa likvidoval breh a materiálom získaným svahovaním sa

zasýpalo bývalé koryto. Približne na ploche 350 x 30-40 m bola buldozérmi obnažená až po spraš, resp. piesok východná strana ostrohu. Západná strana bola čiastočne preskúmaná v r. 1977. V severnom úseku ostrohu sa skúmalo na ploche 50 x 50 m pod bývalými pareniskami. Pre nedostatok času a pracovných síl sa nepreskúmala planírovaná plocha 80 x 60 m na mieste bývalého teľatníka so zvyškami osídlenia z eneolitu a doby rímskej. Skrývka buldozérmi nebola rovnomerná, pri kraji brehu siahala do hĺbky 80-120 cm, ďalej od brehu hrúbka klesala a pohybovala sa od 40 do 50 cm. Objekty na okraji terasy boli väčšinou zničené a zachovali sa prevažne len spodky kultúrnych jám. Podobný osud stihol aj chaty, z ktorých časť bola úplne zničená, miestami zostali len zvyšky dlážok alebo kolových jám. Vďaka pochopeniu vedenia JRD Komjatice buldozéry sa presunuli na iné akcie, a tak mohla byť väčšina rozpoznaných objektov čiastočne, prípadne úplne odkrytá. Pre časovú tieseň sa z kultúrnych jám odkrývala iba polovica, niekedy štvrtina; keď boli objekty na materiál chudobné, v odkrývke sa nepokračovalo. Veľké sucho v letných mesiacoch spôsobilo "nerozbitnosť" pôdy, preto pred skrývkou bola plocha preoraná do hĺbky 30-40 cm. Pre tento dôvod sa objekty nedali sledovať od povrchu, ale až v spraši, preto sa z niektorých chát skúmala iba spodná časť. Preorávka poškodila predovšetkým malé stredoveké pohrebisko v južnej časti ostrohu, kde sa svahovanie robilo už v r. 1977. Plytké hroby boli rozorané a zničené. Výskum sťažil aj porast ďateliny, ktorej korene spadali až do hĺbky 80 cm a znemožnili pozorovanie stratigrafie objektov, ktoré sa pretínali. Vo viacerých prípadoch, napr. pri chatách z doby laténskej a rímskej, napriek starostlivej odkrývke sa nedala rozpoznať hranica medzi dlážkami a staršími objektmi bolerázskej kultúrnej skupiny. Výskum sa robil v októbri až decembri za sťažených klimatických podmienok /hmla, dážď, často mráz a sneh/, a preto pri odkrývke niektorých veľkých objektov drobné predmety mohli uniknúť pozornosti robotníkov.

Nálezy z r. 1979 neboli doteraz laboratórne ani dokumentačne spracované, ale okrem výnimiek sa dali priamo v teréne kultúrne určiť a odkryté objekty sa tak mohli datovať. Po čiastočnom očistení plochy sa črtalo 204 objektov.

O s í d l e n i e v n e o l i t e /kultúra s lineárnou keramikou/

Objekty pomerne riedkeho neolitického osídlenia sa črtali ako hnedo sfarbené fľaky a okrem jedného sa pre tvrdosť pôdy neodkrývali. Z odpadovej jamy nepravidelného lavórovitého tvaru /objekt 152/ sa odkryla iba polovica. Nálezov bolo pomerne málo. Črepy guľovitých nádob zdobených vertikálnymi zásekmi patria do mladšej fázy lineárnej keramiky, ktorá sa zistila už pri výskume r. 1977.

O s í d l e n i e v e n e o l i t e /bolerázska kultúrna skupina; obr. 123: 1-12; obr. 132: 8, 10; obr. 133: 12-14/.

Ľud bolerázskej kultúrnej skupiny /ďalej len BKS/ zaujal celý východný okraj terasy. Ojedinelé objekty nájdené v r. 1977 predstavujú okraj veľkého sídliska, ktoré bolo preskúmané na ploche ca 300 x 40-60 m. Najväčšia koncentrácia objektov bola na severnom konci a nálezy z polohy teľatník nasvedčujú, že pokračuje na sever ešte 150-200 m ďalej smerom na Mandáčku. Veľkosť sídliska neprekvapuje. Napr. aj v Nitrianskom Hrádku, v polohe Vysoký Breh a Vinohrady, v r. 1976 bolo zistené nie menšie osídlenie ľudu s BKS. Pedologické podmienky v polohe Kňazova jama a husté osídlenie z mladších období znemožnili kompletnú odkrývku najmä tých objektov BKS, ktoré sa nachádzali pod mladšími objektmi alebo boli nimi prekryté.

Zistilo sa 52 objektov, z toho 41 sa preskúmalo. Črtali sa v horizonte hnedej hliny ako hnedosivé fľaky, ktoré často splývali s okolím. Obyčajne mali nepravidelný, zväčša obličkovito-obdĺžnikový tvar. Spravidla išlo o pomerne plytké a malé hliniská, ktoré sekundárne slúžili ako odpadové jamy. Dĺžka bola často 3-4 metre, hĺbka nepresahovala 100 cm. V horných vrstvách objektov boli pravidelné zhluky zvieracích kostí, medzi nimi pomerne hojne celé lebky alebo čeľuste kôz, oviec a dosť často hovädzieho dobytka /tur/. Niektoré jamy obsahovali 30-40 kg kostí väčších i menších jednotlivcov. Podobne v zhlukoch sa našli aj riečne škeble a ulity slimákov, čo svedčí o tom, že jamy boli zasypané v letných mesiacoch. Aj črepy boli v osobitných menších i väčších zhlukoch a absolútnu prevahu medzi nimi mala hrubostenná úžitková keramika. Výnimočne sa našla kostená a ešte menej štiepaná a brúsená industria. Ojedinele sa vyskytujú hlinené praslen y a malé tkáčske ihlancovité závažia so zvislou dierkou. Z uzavretých nálezových celkov pochádza hlinené pečatidlo a malý hlinený predmet, azda idol, s plochým dnom a výrezom v hornej časti, na celom povrchu s rytou inkrustovanou kľukatkou. Z uzavretých nálezových celkov na lokalite Kňazova jama možno usúdiť, že vznik a vývoj BKS je zložitejší, ako sa doteraz predpokladalo a že chronologickú platnosť jednotlivých tvarov, prípadne výzdobných prvkov ako chronologických horizontov treba doložiť na väčšom počte lokalít na širšom teritóriu. Rozsiahlosť sídliska BKS v Komjaticiach nepochybne naznačuje jeho dlhšie trvanie. Dokladom toho sú podstatné rozdiely v tvaroch i výzdobe nálezov z uzavretých celkov z jednotlivých objektov. Týka sa to práve tak hrubostennej úžitkovej, ako aj tenkostennej keramiky. V niektorých jamách bola výlučne hrubostenná keramika s presekávaným pásikom alebo len s presekávaným okrajom, na povrchu s relatívne mladou výzdobou /rytá zvislá kľukatka, do klina usporiadané žliabky a pod./. V iných objektoch bola úžitková keramika, na ktorej sú ako starý prejav plasticky zdobené uchá, a súčasne s ňou mladé tvary i keramika zdobená tzv. mladým ornamentom. Na sídlisku sú objekty korešpondujúce s Vysokým brehom v Nitrianskom Hrádku, ďalej objekty, odkiaľ materiál možno datovať do horizontu Fonyód-Tekovský Hrádok, ale aj tie, z ktorých časť inventára by patrila do najstaršieho horizontu BKS. Po laboratórnom spracovaní a kompletnej analýze materiálu bude nálezový fond BKS z Komjatíc závažným príspevkom k otázkam chronológie a genézy tejto kultúry.

O s í d l e n i e v n e s k o r e j d o b e b r o n z o v e j a s t a r š e j d o b e h a l š t a t s k e j /obr. 124: 1-20; obr. 125: 1-17; obr. 126: 1-9/

Na objekty z neskorej doby bronzovej a zo staršej doby halštatskej, ktoré sa preskúmali v roku 1977, nadväzujú objekty nájdené v roku 1979. Ide o relatívne sporadické osídlenie s hliniskami a kultúrnymi jamami. Pomerne bohatý bol obsah hliniska /objekt 5/, odkrytého v severnej časti Kňazovej jamy, ktorého výplň tvorila deštrukcia chaty, prípadne pece. Striedali sa v ňom vrstvy popola s uhlíkmi, deštruovanej a veľmi prepálenej omietky, zvieracích kostí a črepov. Keramika je podľa výroby zastúpená dvoma druhmi:

a/ nádoby obojstranne leštené, z plaveného materiálu s prímesou jemného piesku, čiastočne potuhované, výborne vypálené,

b/ väčšie nádoby, t. j. hrnce, zásobnice, na vnútornej strane vyhladené, zvonka drsné a obyčajne zvisle prstované; materiál obsahuje hrubé zrnká piesku.

Najpočetnejšie v skupine a sú misy, misky, šálky a amfory, pomerne málo je džbánkov. Misy sa delia na tri základné tvary:

1. šikmostenné väčších i menších rozmerov, s ústím dovnútra vtiahnutým, tenkostenné, s uškom pod hrdlom alebo bez uška; významným chronologickým kritériom je stvárnenie ústia, ktoré býva horizontálne fazetované a šikmo žliabkované /turbanovité/,

2. jednoduché šikmostenné, s uškami; bez uška sú prevažne široko roztvorené, menej často hlboké,

3. profilované, s ostrým lomom na pleciach, prehnuté hrdlo a vyhnuté ústie, rôzne veľké, plytké i hlboké; podskupinu tvoria plytké misky s nízkym telom s lomom a vyhnutým širokým ústím, pod lomom býva malé uško /tento tvar je v jame veľmi ojedinelý/.

Šálky sú vlastne plytšie či hlbšie misky, často na dutej nízkej nôžke, s mierne vyhnutým hrdlom, z ktorého vychádza vysoko vytiahnuté profilované ucho s pozdĺžnym rebrom. Na šálkach s nízkym hrdlom ucho vychádza priamo z okraja a na ňom sa aj končí. Amfory majú valcovité alebo kuželovité hrdlo a široko roztvorené ústie. Jeho vnútorná strana je niekoľkokrát horizontálne žliabkovaná alebo fazetovaná. Nasadenie hrdla na telo, ako aj tvar tela sa nedali z črepov zrekonštruovať, ale hrdlo je zrejme odsadené a na pleciach sú uchá.

Z materiálu sa vynímajú ojedinelé črepy z pliec amfory so zvislým žliabkovaním.

Hrnce sú mierne profilované. Na bezuchých hrncoch je odsadené lievikovité hrdlo pomerne nízke a telo vajcovité, na hrncoch s uchami je ústie širšie roztvorené a relatívne malé uchá sú oproti sebe tesne pod mierne vyhnutým ústím. Povrch je potiahnutý hlinkou, ale materiál obsahuje hrubozrnný piesok. Väčšie hrnce a zásobnice majú oblúkovite vtiahnuté hrdlo a lievikovite roztvorené ústie alebo mierne prehnuté hrdlo a nízke kónické hrdlo. Okraj je prstovaný a na hrdle je často pretláčaná horizontálna lišta. Povrch je drsný a zvisle prstovaný.

V materiáli je pomerne dosť závažných domácich prvkov čačianskej kultúry, ale nechýbajú ani výrazné vplyvy velatickej a baierdorfskej kultúry a ojedinelé zvislé žliabkovanie na amforách môže byť zásahom z okruhu lužickej kultúry. Z toho dôvodu možno v súvise s hliniskom 5 v Kňazovej jame hovoriť už o doznievaní čačianskej kultúry /BD-HA/.

Zatiaľ čo v roku 1977 sa na západnom okraji ostrohu našli kultúrne jamy chotínskej skupiny podolskej kultúry, v roku 1979 sa na žiadny objekt z tohto obdobia nenarazilo.

O s í d l e n i e v m l a d š e j d o b e h a l š t a t s k e j /HD/

Ojedinelé objekty /hlinisko, kultúrna jama/ historického ľudu so skýtsko-tráckou kultúrou v polohe Kňazova jama nás nútia uvažovať o tom, že jeho sídliská, ako sa to zistilo i v polohe Legionárske, sa nerozkladajú bezprostredne na brehu riek. Tento ľud vyhľadával, a to zatiaľ z neznámych príčin, vyššie položené miesta, resp. polohy ďalej od toku rieky. Najnovšie sa to potvrdilo aj v Chotíne /výskum P. Romsauera v r. 1977-1979/, kde sa pomerne rozsiahla osada rozprestierala dosť vysoko nad okolitým barinatým terénom. Nálezy v polohe Kňazova jama sú zhodné s nálezmi v polohe Legionárske. Na kruhu sú vytočené džbánky, misky a do siva vypálené bezuché amforky. V rukách vyrobená keramika, a to súdkovité hrnce s výčnelkami a prstovanými lištami, je ešte prežitkom kultúry staršieho domáceho podložia.

O s í d l e n i e v d o b e l a t é n s k e j /2. stor. pred n. l./ /obr. 127-129/

Ojedinelé porušené objekty i nálezy zo zberu na brehu starého koryta rieky Nitry dávali tušiť, že Kelti neobišli úrodné piesočné a spraŝové duny v inundácii tejto rieky. V porovnaní s doterajšími nálezmi pohrebísk a sídlisk na ľavobrežnej terase Cetínky a pravobrežnej terase Starej Nitry /Branč, Milanovce, Komjatice, Šurany, Nitriansky Hrádok, Úľany nad Žitavou/ inundačný terén medzi oboma ramenami Nitry bol v dobe laténskej osídlený menej intenzívne. Okrem lokality Tallószer v Ondrochove nepoznáme z tohto územia pohrebiská. Pomerne lepšia je situácia so sídliskami, hoci doteraz ani jedno nebolo systematicky preskúmané. V Komjaticiach, v polohe Kňazova jama, dve chaty sú v severnej časti odkrytej plochy, skupina troch chát /60, 87 a 116/ je v strede a jedna osihotená chata /173/ sa preskúmala v južnom rohu ostrohu. Pretože bol preskúmaný pás široký len 30-40 m, predpokladám, že ďalšie chaty budú za hranicou odkrytej plochy. Prekvapuje absencia kultúrnych jám s výnimkou v severnej a jednej v strednej časti.

Chaty sa po skrytí humusu črtali ako veľké nepravidelné fľaky alebo oválne obdĺžniky. Systematické pôdorysy tvaru oválneho obdĺžnika sa črtali z chát, ktoré neprekonali v priebehu existencie stavebné zmeny. Pomerne zachovalé boli chaty 60 , 116 a 173, v ktorých sa rozpoznali aj obrysy lavice; vo všetkých troch prípadoch boli na juhozápadnej, dlhšej strane a nesiahali hlbšie ako 10-15 cm do spraše. Asymetricky zapustené kolové jamy v strede užších strán naznačujú, že sa lavica nerozpoznala alebo bola pri skrývke odstránená. Pôvodná hĺbka chát dosahovala až 120 cm, preto nebola potrebná taká nosnosť stĺpov sedlovej strechy, ako napr. v chatách z doby rímskej. Kolové jamy boli relatívne plytké /20-30 cm/, koly pomerne tenké a strecha bola spustená až po zem a tam fixovaná. Vchodový vstupný výklenok /z južnej strany/ sa rozpoznal len v chate 173, v ktorej sa okrem početných malých jamôk zistila vnútri väčšia pracovná jama. Dlážka v chatách bola ubitá. Zvyšky vykurovacieho zariadenia sa nenašli. V zásype bola najčastejším nálezom keramika, ojedinele sa našli lignitové náramky, z chaty 173 je zachovalý pomerne malý železný sekáč. Ostatné tri chaty možno označiť za výrobné objekty, a to po určitých stavebných zmenách. Pôvodne mali oválny obdĺžnikový tvar a plytko zapustenú lavicu. Výrobnými sa stali až potom, keď do stien vykopali výklenky a do dlážok zapustili väčšie i menšie pracovné jamky. V chate VI, pôvodne s lavicou, boli do južnej i severnej, dlhšej steny vyhĺbené výklenky. Výrobný charakter tejto chaty dokladá kamenná platňa v južnom výklenku a niekoľko väčších tkáčskych závaží. Nie je vylúčené, že s druhou fázou tohto objektu súvisí aj deštrukcia malej pece pri užšej východnej stene. Pravdepodobne obidve chaty na severnej časti Kňazovej jamy ľahli požiarom, ich zásyp bol veľmi zmiešaný s popolom a uhlíkmi. Chaty výrobného charakteru z doby laténskej sú doložené na širokom území strednej Európy. Poznáme ich nielen z remeselných a trhových osád, ale aj z dedinských sídlisk, a to nielen zo strednej, ale aj z neskorej doby laténskej. Osobitne sa touto otázkou zaoberal na Morave K. Ludikovský. Aj na Slovensku poznáme takéto chaty z neskorej doby laténskej. V chate s maľovanou a dáckou keramikou na Zámečku v Nitrianskom Hrádku bola pracovná jama so zachovalým žarnovom. Z toho istého horizontu sú chaty na Devíne v Bratislave. Zvyšky chát patriacich k remeselným osadám sú aj zo Zemplína na východnom Slovensku. O niečo staršie chaty výrobného charakteru sú z Výčap-Opatoviec /početná železná troska/, Šaroviec, Čataja a Nitry /na týchto troch lokalitách výroba keramiky/. Železná troska sa našla i v uvedenej chate VI.

Isté problémy sú s datovaním jednotlivých objektov z Kňazovej jamy. Pozoruhodná kolekcia črepov je z chaty VI s dvoma stavebnými horizontmi. V hornej vrstve sa našli okrem lignitového náramku a poškodenej železnej spony početné úlomky v rukách vyrobených súdkovitých hrncov bez hrdla, zdobených pod okrajom trojuholníkovými zásekmi /obr. 129: 3/. Temer totožné nádoby sú z Úľan nad Žitavou, kde sa takáto v rukách vyrobená keramika našla s maľovanou, datovanou do LD. Ostatná ručne vyrobená keramika je zdobená plastickými prstovanými girlandami, zavesenými na zátkovitých výčnelkov /obr. 129: 5, 7/, prípadne sú to horizontálne prstované lišty prerušené výčnelkami. Nezdobené hlboké misovité nádoby sú z toho istého materiálu. Podobnú dácku keramiku poznáme z viacerých sídlisk z l. stor. pred n. l. na Slovensku /napr. Chotín, Zámeček v Nitrianskom Hrádku, Nitra/. Pomerne hojná je i tuhovaná keramika /obr. 128: 3-9, 11-17/. Väčšie i menšie súdkovité tvary majú previsnutý okraj a zvisle hrebeňované telo. Starobylý je horizontálny vetvičkovitý ornament pod okrajom, ktorý je charakteristický pre LC_1. Do tohto časového horizontu patrí aj ostatná keramika vytočená na hrnčiarskom kruhu /misy, vázy/, ktorú poznáme z najmladšieho horizontu kostrových a žiarových hrobov na južnom Slovensku /obr. 129: 1-2, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 14/. Chýbajú však misky s ostrým lomom na pleciach, ako aj misky s vlešťovaným ornamentom na vnútornej strane. Keramika s vlešťovaným ornamentom sa už nenachádza na pohrebiskách, okrem výnimiek, zato je charakteristická pre sídliská typu Výčapy-Opatovce /Šarovce, Čataj/.

Datovanie chaty VI ostáva otvorené. Nie je vylúčené, že objekt predstavuje dva časové horizonty. Starší horizont reprezentuje mäkko profilovaná keramika a tuhované súdkovité nádoby, mladší predovšetkým v rukách robená dácka keramika.

Do mladšieho horizontu pričleňujeme i kultúrnu jamu zapustenú do objektu 6 z neskorej doby bronzovej, v ktorej sa našli dva fragmenty vázovitej nádoby /obr. 128: 1/ zdobenej na hrdle lištou so šikmo vpichovaným ornamentom a na pleciach rytým pásom mriežok s vrazenými koncentrickými krúžkami v poliach. Tento v Karpatskej kotline ojedinelý výzdobný prvok je zrejme už odrazom prenikajúcich rímskych vplyvov.

Nálezy z ostatných sídliskových objektov majú výrazný charakter inventára zo strednej doby laténskej; ktorý korešponduje s materiálom zo súčasných pohrebísk.

O s í d l e n i e v d o b e r í m s k e j /obr. 131: 1-20; obr. 132: 1-6, 9; obr. 133: 1-14/

Záchranný výskum v roku 1979 potvrdil, že celá sprašová duna Kňazova jama, obtekaná riekou Nitrou, bola v dobe rímskej intenzívne osídlená germánskymi družinami Kvádov. Chaty a kultúrne jamy približne v dĺžke 1,5 km sledujú podmyté brehy. V roku 1977 a 1979 sa v polohe Kňazova jama a Tomášove zistilo približne 100 chát, z toho sa preskúmala asi polovica. Pri likvidácii budov teľatníka ca 250-300 m severne sa zistili obrysy ďalších štyroch, ktoré pre technické dôvody nemohli byť preskúmané. Výskumy v Komjaticiach potvrdili poznatky T. Kolníka, že na južnom Slovensku existovali v dobe rímskej na brehoch riek veľké sídliskové aglomerácie na ploche niekoľkých hektárov /Pobedim, Branč a ďalšie/. V rámci nich trvala kontinuita od konca 1. do 3. stor., v niektorých prípadoch až do 4. stor. Pretože v Komjaticiach sa skúmal pozdĺž okrajov duny pás nie širší ako 40-50 m, nepoznáme zatiaľ štruktúru, resp. urbanistiku osady. Predpokladám, že v dobe rímskej nebol osídlený len kraj duny, ale celý ostroh, a že germánska osada v polohe Kňazova jama mala najmenej 100 chát. V roku 1979 sa zistilo dvadsať, z toho desať /9, 20, 25, 43, 77, 93, 119, 132, 148, 153/ malo šesťkolovú konštrukciu a z ďalších desia-

tich /napr. 15, 27a, 46, 55, 113, 136, 183/ sa zachovali dlážky, prípadne neúplné kolové konštrukcie. Na ploche odkrytej v r. 1979 sa dá hovoriť o dvoch koncentráciách chát, a to chaty /9, 20, 25/ s kolovou konštrukciou a bez kolovej konštrukcie, len s dlážkou /15, 27, 46 a 55/. Chata 43 bola osihotená v strede.

Všetky jamové chaty mali šesťuholníkové kolové schémy, t. j. po dve kolové jamy v dlhších stenách a po jednej v strede kratších strán. Jamové chaty mali kolmé steny čiastočne zaklenuté, dlážku ubitú a niekoľko ráz potiahnutú jemnou mazanicou, čo znamená, že boli obnovované. Kolové jamy mali rozdielnu konštrukciu. Často aj v rámci toho istého objektu sú dvojité, t. j. so širšou hornou a zúženou spodnou časťou, alebo jednoduché, s rovnakou hrúbkou. Sú pomerne hlboké /až 50-55 cm/ a priemer 30-35 cm ukazuje na to, že spodky kolov v jamách ubíjali. V kolových jamách sa pravidelne okrem črepov nachádzajú i zvieracie kosti. Okrem chaty 78, kde sa v rohu našli zvyšky piecky zahĺbenej do spraše, všetky chaty boli bez okurovacích zariadení. Vchodové výklenky v chatách 9 a 87 boli v širšej južnej stene. Pod výklenkom s miernym stupienkom boli v oboch chatách pracovné jamky /Ø 60-80 cm/ s črepmi a zvieracími kosťami. Vo všetkých chatách sa zistil väčší i menší počet malých jamôk, asi zvyškov dreveného zariadenia, a v dvoch bol pozdĺž širšej steny asi 10 cm hlboký a 15 cm široký žliabok. Rozmery chát sa pohybovali od 3,5 do 5,2 m, hĺbka od 50 do 70-80 cm. Zásyp jamových chát závisel od toho, či chatu stihol požiar alebo či bola opustená dobrovoľne. Napr. chata 9 mala v popolavosivom zásype veľa uhlíkov, sekundárne prepálených črepov a pomerne dosť prepálenej omietky. Relatívne menej črepov bolo v chatách s tmavým zásypom, t. j. opustených.

Druhú skupinu, a to často v tesnej blízkosti hlbších jamových chát, tvorili plytko zahĺbené chaty, z ktorých sa zachovali väčšie i menšie časti tvrdej, ubitej dlážky. Len v niektorých z nich boli kolové jamy. Niektoré plytko zapustené chaty nemajú kolovú konštrukciu, preto pri nich predpokladám zrubovú drevenú konštrukciu. Aj tieto chaty postrádajú zvyšky okurovacích telies. V našej literatúre sa objavujú názory o existencii chát s kolovou konštrukciou, postavených na úrovni terénu. Pretože, kolové jamy týchto chát sa vo všetkých prípadoch čŕtali až na úrovni podložia, t. j. v spraši alebo piesku, postrádame k tejto teórii akékoľvek doklady. Orientácia chát oboch skupín nie je celkom jednotná, s väčšími i menšími odchýlkami je v smere V-Z, ale sú aj prípady orientácie S-J.

Z polohy Kňazova jama pochádzajú početné pece a piecky, ktoré sa nachádzajú mimo chát. Boli zahĺbené do sprašového podložia a mali klenutú klenbu. Predpiecková jamka nebola pravidlom. Pôdorys bol kruhový alebo oblsovitý. Boli pomerne plytko zahĺbené a preto väčšinou padli za obeť buldozérom.

Kultúrne jamy mali tmavý zásyp a rôznu hĺbku i tvar. Pre germánske osídlenie na Slovensku sú charakteristické obilné jamy veľkých rozmerov, hruškovitého tvaru s hrotitým dnom, ktoré pripomínajú stredoveké a novoveké obilné jamy. Jamy v polohe Kňazova jama boli pomerne chudobné na nálezy a jama BA 110 , odkrytá v r. 1977 /Točík 1978, obr. 141, obr. 143/, s bohatým obsahom črepov datovaných mincou Hadriána, tvorí na tomto sídlisku výnimku.

Ku germánskej osade sme priradili aj dva kostrové hroby, z ktorých hrob 131 obsahoval kostru uloženú v skrčenej polohe v kruhovej jame s rovným dnom. Dvojhrob 145 bol v exploatačnej jame. Dvaja mladí jedinci boli v ňom uložení v skrčenej polohe nad sebou, opačne orientovaní. Hroby sme datovali do doby rímskej len podľa črepov v zásype, a preto datovanie nie je definitívne. Kostry v jamách neboli pohodené, ale rituálne uložené, preto možno hovoriť o pochovávaní priamo v osade, v tesnej blízkosti chát.

V obilnej jame 116a, ktorá pretínala staršiu chatu 116 z doby laténskej, ležal asi 120 cm nad dnom pancier korytnačky, ktorá padla do jamy a zahynula tam. V roku 1977 sa našli v polohe Legionárske a Tomášove panciere korytnačiek v jamách z eneolitu i z doby halštatskej. Bahenná korytnačka dodnes žije v prírodnej rezervácii Kňazova jama. Naše nálezy ukazujú na kontinuitu jej výskytu v Komjaticiach od neolitu podnes.

Spracovanie nálezov z výskumu v r. 1979 je možné len s prihliadnutím na bohatý nálezový fond z r. 1977. Kedy sa germánske osídlenie v polohe Kňazova jama začalo, predbežne nevieme presnejšie určiť. Na základe spomínaného uzavretého celku z kultúrnej jamy BA 110, datovaného mincou Hadriána, môžeme časť sídliska priradiť do prvej polovice 2. stor. Sem patrí predovšetkým chata 9/79, z ktorej sme pripravili výber /obr. 131: 1-20; obr. 132: 1-4/ a chata 47 /obr. 132: 1-11/. V nálezovom inventári prevažuje barbarská keramika vyrábaná v ruke, ktorú môžeme podľa technológie výroby rozdeliť na zhotovenú z plaveného materiálu s bohatým obsahom hrubozrnného piesku a na keramiku z plavenej hliny s prímesou jemnozrnného piesku.

Do prvej skupiny zaraďujeme hrnce bezuché i s uchami, s vyhnutým ústím a okrajom často presekávaným. Prevažuje rytá výzdoba, ktorá pozostáva z mriežkovania, radov šikmých a vetvičkovitých zásekov, horizontálnych i vertikálnych vpichov a vertikálnych línií. Veľmi časté sú vpichy alebo jamky na jednej strane s vyhrnutým krajom. Okraj býva nezriedka šikmo presekávaný. Uchá sú obyčajne dve a posadené proti sebe na pleciach, hneď pod hrdlom; sú okrúhle alebo kolienkovito lomené /obr. 131: 16/.

Okrem hrncovitých nádob sa vyskytujú hrubostenné šálky, resp. misky s vytiahnutým, hraneným kolienkovitým uchom. Tento tvar je dôkazom zásahov z okruhu przeworskej kultúry.

Pomerne skromná je škála tvarov keramiky s leštеným povrchom, sivej, čiernej a ojedinele aj hnedej farby, vyrobenej z jemne plavenej hliny. Časť hrncovitých tvarov sa tektonikou zhoduje s hrubou keramikou, ale prevažujú misovité hrnce s valcovitým alebo prehnutým hrdlom, lomom na pleciach, kuželovitou spodnou časťou a pomerne úzkym dnom. Na spodnej polovici je dosť častá rytá výzdoba. Pre staršie obdobie je charakteristická výzdoba rôzne kombinovaných zväzkov rytých oblúkov /obr. 131: 8, 13-14; obr. 133: 4, 5, 8/ ktorá je aj na neprofilovaných misách s ústím mierne dovnútra vtiahnutým /obr. 131: 12, 15/. Pomerne zriedkavé sú na hrncovitých nádobách aj vertikálne priehlbinky. Nepravá barbotinová výzdoba je najmä na malých hrnčekoch, resp. guľovitých nádobkách s naznačeným hrdlom /obr. 131: 4, 11/. Veľmi zriedkavá je kolkovaná výzdoba, ktorá obyčajne pozostáva z radov lúčovito členených kolieskok, kombinovaných s listovitým a vetvičkovitým ornamentom alebo radmi jednoduchých vpichov. Tento druh výzdoby pretrváva cez celé druhé storočie až do polovice 3. stor.

V inventári z doby rímskej v polohe Kňazova jama je pomerne málo importovanej keramiky /objekt 77, obr. 133: 3, 6, 10/. Ojedinelé sú črepky terry sigillaty, častejšia je žltá panónska keramika, zdobená červenými pásmi s radmi vpichovaných čiarok, obyčajne vázovitých tvarov, a sivá keramika misovitých tvarov, na povrchu potiahnutá mastnou hlinkou, zdobená pásmi šikmých vpichovaných čiarok. Panónska a sivá keramika pretrváva do 3. stor. n. l.

Napodobneninou importovanej keramiky s pretláčanými stenami je fragment vázovitej nádoby s vertikálnou jamkou, vyhotovenej v ruke z jemne plavenej hliny /obr. 131: 20/.

K zriedkavým nálezom patria čriepky zo sklenených pohárov a kostená ihlica.

V akom vzťahu je preskúmaná časť germánskej osady v polohe Kňazova jama k osade v polohe Tomášove, s ktorou bezprostredne súvisí, nedá sa zatiaľ bližšie definovať. Môžeme konštatovať iba toľko, že ide o doteraz najväčší skúmaný sídliskový komplex z 2.-3. stor. na území Slovenska, ktorý spolu s lokalitami v Branči /8 km severne/, Milanovciach /4 km severne/ a Ondrochove /4 km južne/ môže po zhodnotení podstatne prispieť na riešenie problematiky dejín Kvádov na Slovensku.

O s í d l e n i e v s t r e d o v e k u /9.-11. stor./ /obr. 135-137/

Výskum stredovekej osady nadviazal v r. 1979 na vykopávky v roku 1977 a 1978 a ukázal, že ide o niekoľkonásobné osídlenie s ťažiskom v 9. až 11. stor.

Na ploche odkrytej v roku 1979 sa objekty sústredovali v severnej, strednej a južnej časti ostrohu. Okrem chát, pecí a kultúrnych jám sa preskúmali aj ojedinelé stredoveké kostrové hroby, ktoré nevieme bližšie datovať. Na základe nálezu železného krížového kovania blatnicko-mikulčického štýlu do prvej polovice 9. stor. datujeme kultúrnu jamu 38a, ktorú pretínala zemnica 38. Jama bola chudobná na nálezy. Obsahovala ešte zvieracie kosti a ojedinelé črepy hradištného charakteru. Železné krížové kovanie je zatiaľ na území južne od Nitry osihoteným nálezom a do istej miery vypĺňa medzeru, ktorá tu zdanlivo existovala v archeologickom nálezovom fonde po zániku predveľkomoravských pohrebísk. Podobná situácia bola aj v Zadunajsku, najmä v oblasti Blatenského jazera, kde sú prínosom objavy maďarskej bádateľky Á. Cs. Sósovej v Zalavári.

Ak uznávame doterajšie datovanie železných hrivien, tak do 9. stor. môžeme zaradiť komplex objektov /obj. 1, 5, 69, 70, 72/ v severnej časti lokality, tesne nad brehom prírodnej rezervácie Kňazova jama. Na ploche cca 40 x 40 m sa tu sústredovala železiarska činnosť a všetky odkryté objekty obsahovali okrem iných nálezov početné fragmenty železnej trosky, prípadne suroviny.

Doteraz nemáme analógie k objektu 1 /obr. 134/. Ide o zemnicu približne štvorcového pôdorysu, v strede jednej steny s ohniskom z lámaného vápenca. Pozdĺž východnej steny bola sústava kolových jám s plochými kameňmi na upevnenie kolov, v ďalších stenách boli výklenky; aj v nich sa našli kamene. Zásyp tvorila hlina zmiešaná s popolom, obsahujúca početnú keramiku /i celé nádoby/, zvieracie kosti, železnú trosku, železné predmety /fragmenty nožíkov, hrivny, kosáka a hadovitého kovania/ a železný koláč. Nápadný je aj počet parohových hrotov-šidiel /desať/. Väčšina nálezov ležala na ubitej, niekoľkokrát premazávanej dlážke so zapustenými jamkami dokladajúcimi drevené zariadenie zemnice, ktoré súviselo s činnosťou železiara. Na zemnicu nadväzuje výrobný objekt 5. Mal obdĺžnikový pôdorys s rovným dnom a kolmé steny so stopami ohňa - žiaru. V popolovom zásype boli okrem prepálenej rozdrobenej hliny hrudky železnej trosky. Na základe analógií na moravských lokalitách ho považujeme za predhrievacie zariadenie pri spracúvaní železa. Železná troska sa našla aj v ďalších dvoch zemniciach /21 a 69/, ktoré mali v rohoch kamenné štvorcové kozuby s prepáleným estrichom a v strede pracovné jamy. Bola i v dvoch štvorcových predpecových jamách zachovalých pecí. Jedna z pecí bola vyhĺbená do spražového podložia a mala niekoľkokrát premazanú klenbu, druhá bola postavená do kruhovej jamy, klenba mala prútenú konštrukciu, portál bol z kameňa. Obidve mali dlážky z veľmi prepáleného hrubého estrichu. Napriek nálezom železnej trosky nemôžeme bezpečne určiť funkciu pecí. Pretože chýba rošt, neslúžili na pálenie keramiky. Rovnako nie je pravdepodobné, že sa v nich piekol chlieb, pretože ich konštrukcia je veľmi nákladná a prepálenie klenby i stien je spôsobené veľkým žiarom.

Pretože železná troska sa našla i v kultúrnej vrstve, predpokladáme, že v severnej časti lokality sa vyčleňuje časť obyvateľov osady z 9.-10. stor., ktorá sa popri poľnohospodárskej výrobe sústreďuje na železiarsku činnosť. Nepochybne ide o súvis s osadou v polohe Blatnica, vzdialenou asi 800 m, ktorá sa sústredovala výlučne na praženie a výrobu železa.

Bohatý keramický materiál zo zemnice 1 /dokonalá technológia, hrnčiarsky kruh/ by nás nútil k datovaniu keramiky získanej výskumom v r. 1977 pomerne vyššie. Týka sa to predovšetkým nádob s plastickou členenou lištou na pleciach /obr. 135: 1; obr. 136: 5/, ktoré sa našli v polohe Tomášove a Blatnica /Točík 1978, obr. 160: 7, 12; 161: 3/ a k analógiám, ktoré som vtedy uviedol, môžem pripojiť ďalšie zo sídliska v Úľanoch nad Žitavou a z chaty v Šalke II, ktoré rámcovo patria do 9. storočia. Na keramike z chaty 1 sa objavujú viaceré technické detaily považované za veľmi mladé. Ide predovšetkým o stvárnenie okraja. Horný ret je vytiahnutý tak vysoko, že do ústia nádoby možno posadiť pokrývku /obr. 135: 1, 13/. Po prvý raz sa objavujú i šikmostenné poháriky /obr. 135: 12/, ktorých menej dokonalé predlohy poznáme z predveľkomoravského sídliska v Prši a ojedinele sú zastúpené aj vo výrobných dielňach na Lupke v Nitre. Pomerne zriedkavé sú značky na dne /obr. 135: 10/, ako aj výzdoba šikmými rytými čiarkami, obyčajne na hrdle /obr. 136: 11/, prípadne aj na pleciach /obr. 136: 11/. Bližšie zhodnotenie stredovekej keramiky z Komjatíc je závislé od vypracovania klasifikačného kódu. Uzavreté nálezové celky z výskumu v r. 1977 a 1979 budú dôležitým prameňom.

Pri výskume v r. 1979 sa zo stredovekej osady nad prírodnou rezerváciou Kňazová jama zachytil len okraj severnej časti, ku ktorému patrí ešte jamová chata XII/79 a nepreskúmané objekty I/79, IV/79, VII-X/79. Stredoveké črepy sme zbierali aj pri planírovaní telatníka JRD asi 300 m na sever.

V strednej časti ostrohu boli chaty od seba pomerne daleko. Jamová chata 38 s kamenným ohniskom a dve deštruované pece na chlieb boli vzdialené od najbližšej chaty 92 viac ako 50 m. Stredoveké chaty sa koncentrujú bližšie k južnému okraju ostrohu. Z architektúry chát i orientácie je jasné, že nejde o jednofázové osídlenie. Skrývka buldozérom spôsobila nedostatok datovacieho materiálu, preto jednotlivé chaty nevieme presnejšie zaradiť.

Tesne vedľa seba boli malé chaty 111 a 112 s ubitými dlážkami. Mali po dve kolové jamy v strede protiľahlých stien. V rohu jednej bola piecka, zapustená do sprašového podložia, v druhej sa zistil v strede zvyšok kamenného okurovacieho telesa a v rohu kamenné ohnisko.

Pomerne blízko seba boli ďalšie dve chaty. Chata 150, s dvoma zachovalými ubitými dlážkami nad sebou, mala v rohu kamenný kozub, ktorého deštrukcia bola zmiešaná s črepmi. Ďalšie rozbité nádoby ležali na ubitej dlážke /obr. 136: 10, 14; obr. 137: 1-8/. Kolové jamy sa nezistili. Chata 144 bola orientovaná S-J, v strede týchto strán bolo po kolovej jame. Piecka v severovýchodnom rohu bola zahĺbená do sprašového podložia. Zvonka východnej steny chaty sa tiahol asi 50 cm široký žľab, ktorý ju rešpektoval, ale pretínal chatu 148 z doby rímskej. Ďalší žľab v osi V-Z rešpektoval južnú stenu chaty 156 s kamenným ohniskom v juhovýchodnom rohu.

Celkom na južnom okraji ostrohu sa preskúmali dve kruhové pece /181, 181a/, pôvodne s klenbami. V peci 181 boli pod prepáleným estrichom dve súvislé vrstvy črepov nad sebou, zatiaľ čo v druhej bol hrubý štrk.

Ako vyplýva z predbežného rozboru keramiky, napr. z chaty 150 /obr. 136: 10, 14; obr. 137: 1-8/, časť odkrytých chát patrí do 10. storočia. Dosť nápadný je rozdiel napr. medzi materiálom z chaty 1a a 150. Keramika je už vyrobená na rýchlejšie rotujúcom kruhu, stvárnenie okrajov a ústia sa vyznačuje ostrejšou profiláciou a vyvinutejšími okrajovými rtami. Vo výzdobe prevažujú hlboké ryhy, ktoré sa špirálovite vinú dookola /obr. 137: 1-8/. Časť keramiky má ešte charakteristické črty materiálu z 9. stor. /obr. 136: 10, 14/.

Na stredovekých sídliskách vystupuje najmä v porovnaní so situáciou na pohrebiskách zaujímavý problém, a to kontinuita osídlenia od 9. storočia. Zatiaľ čo v hrobovom inventári dochádza k úplnej zmene istej časti, na sídliskách také markantné zmeny nebadáme. Týka sa to predovšetkým dedinskej architektúry, kde sa typ jamových obydlí nemení. Zmeny sú v tvare vykurovacieho telesa; okrem kamenného ohniska sa objavuje piecka zahĺbená do spraše. Situácia na stredovekých sídliskách v Komjaticiach a okolí /Ondrochov-Lipová, Milanovce, Branč, Nitriansky Hrádok/ nás presvedčuje, že po zániku Veľkomoravskej ríše novoprišlé obyvateľstvo s roľnícko-pastierskym zamestnaním sa usadzuje približne na tých istých miestach ako predchádzajúce a na tých istých pohrebiskách pochováva /Ondrochov, Úľany nad Žitavou, Michal nad Žitavou/. Z výskumu mikrorajónu Komjatíc ďalej vyplýva, že územie medzi Starou Nitrou a Nitrou, veľmi husto osídlené, sa v 13. storočí v dôsledku tatárskeho plenu, ale ešte viac pre zmeny vodného režimu /povodne/ postupne vyľudňuje. V období tureckých nájazdov v 17. stor. zanikajú posledné usadlosti /napr. Toroslín/ a toto územie zostáva neosídlené.

Na východnej strane ostrohu Kňazova jama sa v r. 1979 nepodarilo zistiť stopy osídlenia v 13., prípadne 15.-16. storočí, ktoré je doložené výskumom v r. 1977 na západnej strane. Na kostrovom pohrebisku na južnom cípe ostrohu, z veľkej časti rozrušenom orbou a odhumusovaním, zaiste pochovávali svojich mŕtvych obyvatelia osady z 15.-16. storočia.

L i t e r a t ú r a

TOČÍK, A. 1978: Záchranný výskum v Komjaticiach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 246-272.

FORTSETZUNG DER RETTUNGSGRABUNG IN DER FLUR KŇAZOVA JAMA IN KOMJATICE.

Die Grabung in Komjatice /Bez. Nové Zámky/ knüpfte an die Untersuchungen im J. 1977 an. Man untersuchte den Ostteil der Landzunge mit den Ausmassen von 350 x 30-40 m und man verfolgte die Arbeiten bei der Liquidierung des ungefähr 200 m nördlich liegenden Kälberstalls. Nach der Humusabschürfung legte man 204 Objekte frei. Ein Teil der am Rand der Landzunge liegenden Objekte war völlig vernichtet /seichte Grubenhäuser, Feuerstellen und ein Skelettgräberfeld ungefähr aus dem 15.-16. Jh./. Da der Boden wegen der anhaltenden Dürre zu hart war, konnten weder die Objekte der jüngeren Linearkeramik /man deckte nur ein Siedlungsobjekt ab/ noch 19 Gruben der Boleráz-Kultur-Gruppe /BKG/ untersucht werden. Von den freigelegten Boleráz-Objekten waren die meisten Abfallgruben, überfüllt mit Tierknochen und oft mit Flussmuscheln und Schneckenhäusern, was darauf hindeutet, dass die Gruben im Sommer zugeschüttet worden sind. Das übrige Fundmaterial war verhältnismässig arm. Ausser einem Idol und einem Tonsiegel fanden sich Webergewichte und Tonwirtel.

Auf der untersuchten Fläche ist auch Besiedlung aus späterer Bronzezeit und jüngerer Hallstatzeit belegt. Man fand hier zahlreiche Funde der Čaka-Kultur und sporadisch kam skytho-thrakische Besiedlung vor /vereinzelte Kulturgruben/.

Im J. 1979 wurde hier auch latènezeitliche Besiedlung /6 Grubenhäuser und einige Kulturgruben/ festgestellt. Die Objekte befanden sich auf drei Stellen. Die Gruben teilen sich nach der Form in einfache und gegliederte. Die einfachen Grubenhäuser sind rechteckig mit einer Bank und mit Pfostenlöchern in der Mitte der kürzeren Seiten. Die gegliederten entwickelten sich aus den einfachen, nur die Bänke wurden durch Eintiefung von Produktionsgruben in die Seitenwände vernichtet, wodurch Nischen entstanden. Produktionsgruben befanden sich auch in der Mitte der Grubenhäuser. Keine der beiden Typen enthielten ursprünglich Heizkörper, nur im Grubenhaus VI/79 befand sich eine Ofendestruktion mit problematischer Datierung. Das Fundmaterial repräsentiert Keramik und vereinzelte Glas- und Eisengegenstände. Die überwiegende Keramikzahl meldet sich in die LC, d. h. in den Horizont der Skelett- und Brandgräberfelder. Nur im Grubenhaus VI/79 fand sich in den oberen Schichten handgefertigte Keramik /töpferartige Formen verziert mit plastischen Leisten, weniger mit Ritzverzierung/, in die LC der Südwestslowakei den Daken zugeschrieben wird /1. Jh. v. u. Z., LD/. Die unteren Schichten des Grubenhauses lieferten scheibengedrehte, in die gehörende Keramik. Aus einer unweit des Grubenhauses liegenden Kulturgrube stammt die bemerkenswerte Scherbe eines vasenförmigen scheibengedrehten Gefässes, dessen Schulter mit Stempel- und Ritzverzierung versehen ist. Diese Verzierung datiert den Fund an das Ende der Latènezeit und korrespondiert zeitlich mit der dakischen Keramik aus dem 1. Jh. v. u. Z.

Intensive römerzeitliche Besiedlung knüpft an die in J. 1977 abgedeckte Ansiedlung an und setzt nach dem Norden fort, wo bei der Liquidierung des Kälberstalls vier quadratische Grubenhäuser mit Sechsphostenkonstruktion gestört wurden. Ausserdem deckte man zwanzig Grubenhäuser ab, davon zehn mit derselben Konstruktion und zehn ohne Pfostenkonstruktion. Alle waren verhältnismässig seicht eingetieft und hatten gestampften Fussboden. Zwei Grubenhäuser mit Sechspfostenkonstruktion hatten eine Eingangsnische und davor eine kleine Produktionsgrube. Zahlreiche kleine Löcher in dem mehrmals erneuerten Fussboden hängen mit der inneren Einrichtung zusammen. Alle Grubenhäusern waren ohne Ausheizherd mit Ausnahme einer Hütte. Zu ihnen gehören die in die Lössunterlage eingetieften Öfen und zahlreiche fundarme Kulturgruben. Die meisten Funde stammen aus Grubenhäusern, die vom Brand vernichtet wurden /die Füllung bildete Asche mit Kohlestückchen/.

Mittelalterliche Besiedlung begann in der ersten Hälfte des 9. Jh. und dauerte bis zum 11. Jh. Ein grösseres mittelalterliches Ort erstreckte sich auf der rechtsuferigen Terrasse des Nitra-Flusses. Aus der ersten Hälfte des 9. Jh. stammt die Kulturgrube 38a, welche vom Grubenhaus 38 überdeckt war. Für einen einzigartigen Fund, der bisher im unteren Nitratal nicht vorgekommen ist, wird der Kreuzbeschlag /Grube 38a/ mit vier Nieten, verziert mit einem plattiertem Kreuz in der Mitte, sowie mit Rillen und einem Knötchen an den Armenden /Blatnice-Mikulčice-Stil/ gehalten. Die zeitlich nächsten Objekte aus dem Nordrand der Fläche belegen Spezialisierung für

Eisenproduktion. Das Produktions-Grubenhaus 1 repräsentiert einen bisher unbekannten Typ, denn es enthielt ausser einer Tragkonstruktion für das Satteldach Pfostenlöcher mit Steinfüllung an der Ost- und Westseite, die wahrscheinlich mit der Einrichtung einer Schmiedewerkstätte zusammenhängen. Die Grube lieferte ausser Eisenkuchen und Eisenschlacke auch den Teil einer Barre und zehn beinerne Spitzen-Stichel. Zum Grubenhaus gehört auch eine Vorofengrube mit Eisenschlacke, welche sich auch in dem Grubenhaus 69 und in zwei grossen Öfen befand /der eine war in die Lössunterlage eingetieft, der andere hatte ausgekleideten Kuppel und Rutenkonstruktion; beide mit Vorofengruben/. Mittelalterliche Hütten gab es kleinere und grössere. Die kleineren sind wahrscheinlich jünger /ein Teil aus dem 11. Jh./. In ihren Wänden waren zwei gegenüberliegende Pfostenlöcher eingetieft und in der Ecke befand sich ein Ausheizherd. Die Feurstelle bestand aus auf gebranntem Lehmestrich gelegten Bruchsteinen. Die Herde waren aus Stein gemauert oder in Löss eingetieft. Zum jüngeren Horizont gehören zwei verhältnismässig seichte Rinnen, welche die römerzeitlichen Objekte durchschnitten, doch die Hütten aus dem 11. Jh. respektierten. Die Keramik, vor allem diejenige aus den Objekten aus dem 9. Jh. ist hoch entwickelt, sie ist scheibengedreht und ausser der gewöhnlicher Verzierung ist an ihr vor allem das Stichband bemerkenswert. Die germanische und die mittelalterliche Ansiedlung /9.-11./ gehören zu den grössten bisher entdeckten Siedlungen auf dem Gebiet der Slowakei. /Abb. 123-137./

ПРОДОЛЖЕНИЕ ОХРАННЫХ РАСКОПОК В УРОЧИЩЕ КНЯЗОВА ЯМА В С. КОМЬЯТИЦЕ. Раскопки в с. Комьятице исходили из исследований 1977 г. Обследована восточная часть мыса /350 x 30-40 м/. Проследилось также место ликвидации телятника метров 200 севернее. После вскрыши перегнойного слоя бульдозерами было прослежених 204 объекта. Часть на окраине мыса была уничтожена полностью /мелко углубленные жилища, очаги и могильник с трупоположениями, вероятно, XV-XVI вв./. По исключительной твердости земли /засуха/ не могли быть исследованы объекты поздней линейной керамики /выявлен один селищный объект/, и 19 ям бодеракской культурной группы /ВКГ/. Большинство обследованных ям ВКГ создали мусорные ямы, заполненые костями животных или пресноводными ракушками и улитками, свидетельствующие о засыпке летом. Относительно бедны иного рода находки. Кроме скульптурки и штампа из глины были найдены глиняные ткацкие грузила и пряслица.

На обследованной площади засвидетельствовано также поселение позднего периода бронзы и позднего периода гальштата. Многочисленны находки культуры Чака, спорадически встречается скифско-фракийское поселение /единичные объекты/.

В 1979 г. выявилось также поселение периода латена /6 землянок и несколько культурных ям/. Объекты находились на трех местах. Жилища разделяются по форме на простые и расчлененные. Простые жилища прямоугольные в плане, с скамейкой и столбовыми ямами в середине более коротких сторон, расчлененные возникли из простых, но скамейки были ликвидированы углублением производственных ям в боковые стены, чем образовались ниши. Производственные ямы встречались также посреди жилищ. Оба типа жилищ были без отопительного источника /в жилище VI/79 вскрыт развал печи с проблематичной датировкой/.

Находки создает керамика, единично находки из стекла и железа. Подавляющее большинство керамики относится к LC, т. е. горизонту могильников с трупоположениями и трупосожжениями. Только в жилище VI/79 нашлась в верхних слоях лепная керамика /горшковидные формы с налепными валиками, менее с резным орнаментом/, которая приписывается в Словакии даком /I в. до н. э., LD /. В нижних слоях жилища была обнаружена гончарная керамика, принадлежащая к LD. В культурной яме поблизости от жилища был найден черепок вазообразного гончарного сосуда, украшенного на плечах резным и штампованным орнаментами. Орнаментация датирует находку концом периода латена, временно соответствует дакийской керамике I в. до н. э.

Интенсивное поселение римской эпохи основывается поселком, вскрытым в 1977 г. и продолжает на север, где при ликвидации фундаментов телятника было разрушено четыре квадратных жилища с шестистолбовой конструкцией. Кроме того вскрылось двадцать жилищ /десять с шестистолбовой конструкцией, остаток без столбовой конструкции/ относительно мелко углубленных, с утрамбованным полом. В двух жилищах шестистолбовой конструкции была входная ниша и возле нее производственная яма. О крышке над нишей свидетельствуют две ямки у стены. Многочисленные ямки в несколько раз возобновленном поле связаны с внутренней обстановкой. Кроме одного случая все жилища были без отопительных источников. К жилищам принадлежали печки, углубленные в лесс, и многочисленные культурные ямы, относительно бедные находками. Наиболее многочисленны находки в жилищах погибших пожаром /заполнение создал пепел и угольки/.

Средневековое поселение начинается в первой половине IX в. и длилось до XI в. Бо́льший поселок распространялся на правобережной террасе реки Нитры. IV в. датируется культурная яма 38а, перекрытая жилищем 38. В Нижнем Понитрье до сих пор единичным считается крестовидная накладка /яма 38а/ с четырьмя заклепками, плакированным крестом посреди, с узелками в концах перекладин креста и с желобками /стиль Блатница-Микульчице/. Временно наиболее близкие яме 38 объекты на северной окраине обследованной площади свидетельствуют о черной металлургии. Производственное углубленное жилище представляет неизвестный тип - кроме опорной конструкции двухскатной крыши нашлись на восточной и западной сторонах столбовые ямы с каменным заполнением, по всей вероятности, связанные с оборудованием кузнеца. В яме кроме крицы, шлака и фрагментов нашлась также часть гривны и десять костяных острий -резцов. К жилищу 1 относится яма предварительного нагрева с находками железного шлака. Шлак был найден также в углубленном жилище 69 и в двух больших печах /одна углубленная в лесс, вторая с обмурованным сводом и плетеной конструкцией; у обеих были предпечные ямы/. Средневековые жилища были большие и меньшие. Меньшие, вероятно, более поздние /часть относится только к XI в./. В стенах нашлись две столбовые ямы одна против другой и в углу отопительный источник. Очаг состоял из бутовых камней, положенных на перехженной обмазке. Печки были построены из камня или углубленные в лесс. К более позднему горизонту относятся два относительно мелких желоба, просекающие объекты римской эпохи, но учитывающие жилища XI в. Керамика именно объектов IX в. на высоком уровне развития. Она изготовлена на кругу; кроме обычной орнаментации внимания заслуживает накольчатый валик.

Германские и средневековые поселки /IX-XI вв./ относятся к до сих пор наибольшим такого рода поселениям, обнаруженных на территории Словакии. /Рис. 123-137./

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA LOKALITE TOMÁŠOVE V KOMJATICIACH

Anton T o č í k

Lokalita Tomášove /A_1/ je na sútoku bývalých mŕtvych ramien rieky Nitry v Komjaticiach /okr. Nové Zámky/. V roku 1977 sa preskúmal v tejto polohe južný svah duny v dĺžke 90 a šírke 30-40 m a v r. 1979, pri likvidácii veľkej struhy, pás 90 x 30 m, t. j. západná časť duny.

O s í d l e n i e ľ u ď u s l e n g y e l s k o u k u l t ú r o u

Pás preskúmaný v roku 1979 nadviazal priamo na plochu výskumu v roku 1977. V tejto sezóne sa dokončila skrývka veľkých objektov lengyelskej kultúry 13/77, 13a/77 a 14/77 /Točík 1978, obr. 149: 3/. Na ploche 2700 m² sa záchranný výskum zameral na problematiku osídlenia ľudu s lengyelskou kultúrou. Sídlisko tvoria:

a/ sústava nepravidelných, väčšinou obličkovitých objektov, ktoré možno označiť ako hliniská,

b/ väčšie oválne priehlbne, pravdepodobne chaty,

c/ kultúrne jamy.

Výskum lengyelského sídliska sa nedokončil. Osídlenie pravdepodobne pokračuje na severovýchod a zaberá celú plochu duny obrátenej na juh a východ.

Hranica sústavy obličkovitých objektov hliniska 1 sa zistila na juhu, západe a severe /Ø S-J asi 15 m, Ø V-Z 25 m/. Táto sústava priamo nadväzuje na objekty 13/77, 13a/77 a 14/77. Objekty 13/77 a 13a/77 - chaty - sú zapustené do priehlbní, resp. ich pretínajú, stratigraficky sa dajú označiť ako mladšie. Sústavu priehlbní tvoria obličkovité jamy, ktoré jedna druhú pretínajú. Hĺbka sa pohybuje od 50-60 do 150 cm. Zásypy sú popolavosivé, rôznej štruktúry. Početné sú roztrúsené zhluky mazanice, ktorá je veľmi vypálená a zrejme je dokladom deštrukcie pecí. Niektoré priehlbne obsahujú množstvo črepov, v iných sú len sporadicky v zásypoch. Podobne je to so zvieracími kosťami. Pomerne hojná je štiepaná industria, približne rovnako sú zastúpené rádiolarity a obsidián.

Ďalšiu veľkú skupinu exploatačných priehlbní-jám tvorí hlinisko 2 /obj. 26/ na západnej strane duny, približne 40 m od prvej skupiny. Hlinisko sa dosť líši od prvej skupiny veľkosťou i zložením nálezov v strede. Na jeho južnom okraji je niekoľko nepravidelných jám. Zásyp hliniska je rôznorodý a stratigrafia nálezov je veľmi zaujímavá. V niekoľkých prípadoch je hrubostenná tzv. crusted keramika v superpozícii s tenkostennou keramikou s červeným základom a bielym dekoračným nánosom. Podobne je nezdobená keramika s určitými znakmi skupiny Brodzany-Nitra v superpozícii s tenkostennou maľovanou keramikou.

Medzi hliniskami sú zahĺbené kultúrne jamy pravidelného kónického tvaru /7/79, 8/79, 13a/79, 15/79/. V jame 13a bol uložený pes. Do tejto skupiny patria i jamy odkryté v roku 1977 /napr. hrob dieťaťa v okrúhlej jame 1/77 južne od prvého hliniska/.

Materiál z lengyelského sídliska nebol doteraz laboratórne spracovaný, preto k záverom z roku 1977 možno doplniť iba toto:

V polohe Tomášove boli odkryté dve rozsiahle hliniská, ktoré majú podobný charakter ako objekty publikované napr. z Maďarska, Moravy a Rakúska. Veľký oválny jamový dom 13/77, plný prepálenej mazanice, sa nachádzal na kraji hliniska 1, resp. ho čiastočne pretínal. K hlinisku 2 zatiaľ jamovú chatu nemáme. V roku 1977 zistená sústava kolových jám obdĺžnikového obrysu by mohla s ním korešpondovať.

K otázkam chronológie sa nevraciam a názor vyslovený v roku 1977, t. j. priradenie sídliska k prechodnému horizontu Topoľčany-Szob, na základe výsledkov výskumu v r. 1979 nemením.

O s í d l e n i e v n e s k o r e j d o b e b r o n z o v e j

Veľké zahĺbené objekty 6/79 a 9/79, ktoré neboli úplne preskúmané, ako aj objekty 3/79 a 16/79 zaraďujem do neskorej doby bronzovej, do čačianskej kultúry. Pozoruhodný je objekt 3, v ktorom sa okrem početného keramického materiálu našli tégliky a bronzová troska, čo nepochybne súvisí s kovolejárskou činnosťou. Okrem úžitkovej keramiky, jednoduchých mierne profilovaných hrncov s drsným prstovaným povrchom a pretláčanou lištou na hrdle, je hojná veľmi kvalitná keramika s čiernym tuhovaným, leštеným povrchom, z jemne plavenej hliny. Sú to profilované šálky s hraneným uchom, vytiahnutým vysoko nad okraj, nízke misovité hrnce s podobným uchom, i nádoby s horizontálne fazetovanými plecami. Hrdlo amfor je vyhnuté a vnútorná strana horizontálne žliabkovaná. Šálky, džbánky i malé amfory majú dutú nôžku. /Obr. 138:; obr. 139./

O s í d l e n i e v d o b e r í m s k e j

K pozoruhodným sídliskovým nálezom z doby rímskej v roku 1977 pribudli v sezóne 1979 dve jamové chaty obdĺžnikového obrysu: chata 10/79 so šesťkolovou schémou a chata 2/79 so vstupným výklenkom, ale bez kolových jám. Ďalšia chata /14/79/ bola veľmi plytko zahĺbená, mala šesťkolovú schému a ubitú dlážku. Nálezy z uvedených objektov sú dosť jednotné. Prevažuje domáca v rukách vyrobená keramika hrncovitých a misovitých tvarov, zdobená charakteristickým nechtovým i rytým ornamentom a presekávaním okraja. Uchá bývajú hranené a masívne, zriedkavo aj kolienkovité. O importe svedčia ojedinelé črepy terry sigillaty, panónska sivá a žltá keramika, ďalej čriepky sklenených pohárov a atypický fragment bronzovej spony. Pretože v keramike nevieme nájsť časovú hranicu medzi 2. a 3. storočím, sídlisko na základe mince a fragmentov rímskych tehál z výskumu v r. 1977 datujeme do prvej polovice 3. stor. /Obr. 140./

O s t a t n é n á l e z y

Na západnom svahu duny rozrušil buldozér objekty z doby laténskej. Zachránené črepy datujú toto sporadické osídlenie do stupňa LC, t. j. do 2. stor. pred n. l.

Na stredoveké osídlenie /9.-10. stor./ nadväzujú rozrušené objekty, z ktorých sa podarilo zdokumentovať len dve ohniská z drobných lámaných očadených kameňov so zvyškami prepáleného estrichu.

Sledovalo sa i svahovanie brehu mŕtveho ramena rieky Nitry zv. Panský kanál v dĺžke asi 500 m. Na niekoľkých miestach sa pod plytkou skrývkou črtali tmavé mastné fľaky, rozdrvená mazanica. Nájdené črepy boli väčšinou potuhované a patria pravdepodobne do 6.-5. stor. pred n. l. /HC-HD/.

L i t e r a t ú r a

TOČÍK, A. 1978: Záchranný výskum v Komjaticiach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 246-272.

RETTUNGSGRABUNG AUF DER FUNDSTELLE TOMÁŠOVE IN KOMJATICE. Im J. 1979 setzte die Rettungsgrabung in der Flur Tomášove in Komjatice /Bez. Nové Zámky/ fort. Es wurde eine 2 700 m² Fläche freigelegt. Die Untersuchung richtete sich auf Besiedlung der Lengyel-Kultur. Man deckte zwei Lehmgruben, d. h. zwei Systeme von Exploitationsgruben ab. Die Lehmgrube 1 /Ø 25 x 15 m/ bestand aus tieferen und seichteren waschbeckenförmigen Gruben, welche sich oft durchschnitten. Die Anhäufungen des durchglühten Mörtels /fast ausschliesslich nur in den oberen Schichten/ stellten Reste von Ofendestruktionen dar. In der Verschüttung befanden sich aschenartige mit Kohlestückchen vermengte Schichten, Scherbenhaufen und ein wenig Tierknochen. Man fand auch breitgeworfene Menschenknochen mit einem Schädel und Spaltindustrie /Radiolarit, Obsidian/. Mit der Lehmgrube 1 hängt das Grubenhaus 13/77 zusammen.

Die Exploitationsgrube-Lehmgrube 2 /Objekt 26/79/ hatte 12 m Durchmesser. In den Wänden und in der Sohle skizzierten sich waschbeckenförmige Gebilde. Die Grubensohle befand sich in 150 cm Tiefe. Der Inhalt dieser Gruben ist nicht gleichartig, auf verschiedenen Stellen und in verschiedenen Tiefen befanden sich Anhäufungen von Scherben, Hüttenlehm, Asche und von Kohlestückchen. In der Lehmgrube 2 wurden stratigraphische Vergleiche der Beziehung der Keramik des Pečeňady-Typus zur dünn- und dickwandigen Keramik mit weisser Bemalung auf roter Unterlage durchgeführt. In einigen Fällen wurde die Keramik des Pečeňady-Typus unter einer relativ älteren, d. h. doppelfarbigen Ware gefunden.

Auf der untersuchten Fläche fand sich kein zur Lehmgrube 2 gehörendes Grubenhaus. Im J. 1977 wurden jedoch ca. 10 m südlich der Lehmgrube zwei parallellaufende Pfostenlöcher eines grossen Objektes, das von Lengyel-Kulturgruben respektiert wurde, festgestellt/es konnte mit der Lehmgrube 2 zusammenhängen/. Von den Lehmgruben hielten sich Kulturgruben von kreisförmigem Grundriss und konischer Form mit mehr oder weniger schrägen Wänden fern. In ihrer Verschüttung befand sich verhältnismässig viel Mörtel, Asche und Scherben. In einer Kulturgrube fand sich das Grab eines Hundes.

Wichtige Kenntnisse gewann man auch in der Erforschung der Čaka-Kultur /BD-HA/. Aus der Kulturgrube 3/79 stammen Bronzekuchen, Bronzeschlacke sowie Tiegeln, die mit Metallgiesserei zusammenhängen.

Germanische Besiedlung datiert ein Münzfund, doch vor allem römische Ziegelfragmente /aus der Grabung vom J. 1977/. Von den untersuchten Hütten waren zwei Grubenhäuser /eine mit Eingangsnische, die andere ohne Nische, mit Sechspfostenkonstruktion/. Weitere zwei Grubenhäuser waren sehr wenig eingetieft, sie hatten eine Sechspfostenkonstruktion und gestampften Fussboden.

Mittelalterliche Besiedlung /9.-10. Jh/ belegen zwei Ofenreste aus gebrochenem Kalkstein mit Ofenestrich. /Abb. 138-140./

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ НА МЕСТОНАХОЖДЕНИИ ТОМАШОВЕ В С. КОМЬЯТИЦЕ. В 1979 г. продолжались охранные раскопки в урочище Томашове в с. Комьятице /рай. Нове Замки/. Была прослежена площадь 2700 кв. м. Исследования направились на поселение лендельской культуры. Обследовались два глиняных карьера, т. е. группы эксплуатационных ям. Глиняный карьер 1 /Ø 25 x 15 м/ состоял из более или менее глубоких, часто перекрывающихся тазообразных ям. Кучи прежженной обмазки /почти исключительно в верхних слоях/ представляют остатки развалов печей. В забросе были пепельно-серые слои с угольками, кучи черепков и относительно мало костей животных. Нашлись разбросанные кости человека, единично череп и колотая индустрия /радиолариты, обсидиан/. С глиняным карьером 1 связано углубленное жилище 13/77.

Эксплуатационная яма - глиняный карьер 2 /объект 26/79/ был диаметром в 12 м. В стенах и на дне вырисовываются тазообразные формы, дно находятся на глубине 150 см. Содержание этого глиняного карьера не одинаково, на различных местах и глубинах были кучи черепков, обмазки, пепла и угольков. В глиняном карьере 2 проводились стратиграфические сравнения отношений керамики типа Печеняди к керамике тонко- и толстостенной с белым раскрашением на красной основе. В некоторых случаях керамика типа Печеняди нашлась под относительно более поздней керамикой, т. е. бихромной.

К глиняному карьеру 2 относилось углубленное жилище /в 1977 г. 10 м южнее глиняного карьера обнаружились два ряда столбовых ям большого объекта, учитыванного лендельскими культурными ямами; он вероятно связан с глиняным карьером 2/. Глиняные карьеры были учитываны культурными ямами кольцевыми в плане и конической формы с большим или меньшим наклоном стен. В забросе их нашлось относительно большое количество прежженной обмазки, пепла, черепков. В одной из культурных ям было погребение собаки.

Важные сведения получились также в исследовании культуры Чака /BA-HA/. В культурной яме 3/79 нашлись куски меди, и медной шлак и плавильники, связанные с литейным делом.

Германское поселение датируется находкой монеты и фрагментов римского кирпича /исследования 1977 г./ первой половиной III в. Два прослеженных жилища были углубленные /одно с входной нишей, второе без ниши, с шестистолбовой конструкцией/, два других жилища были мелко углубленными с шестистолбовой конструкцией и утрамбованным полом.

Средневековое поселение /IX-X вв./ представлено остатками двух очагов из бутового известняка с обмазкой. /Рис. 138-140./

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V ŠTRKOVISKU V KOMJATICIACH

Anton T o č í k

V roku 1979 sa začala úprava okolia štrkoviska v polohe Homoky v Komjaticiach /okr. Nové Zámky/. Napriek tomu, že pracovníci Archeologického ústavu SAV robili výskum 2 km južne, v polohe Tomášove, pre technické dôvody sa nemohlo sledovať svahovanie podmytých až 6 m vysokých kolmých brehov štrkoviska. Svahovanie zasiahlo úsek široký 5-8 m v dĺžke ca 2 km, na ktorom boli zničené všetky objekty. Najviac objektov patrilo kultúre s kanelovanou keramikou /na západnej strane/

a do stredoveku /v severnej časti/. V decembri 1979 sme zachránili obsah dvoch objektov z 9.-10. storočia, ktoré tvorili súčasť väčšej osady, skúmanej v roku 1973 /Pavúková-Němejcová 1978, s. 102, obr. 49/ a 1977 /Točík 1978, s. 249, obr. 137/.

O b j e k t I/79. Ide o zvyšok, t. j. západnú časť štvorcovej jamovej chaty, skúmanej v r. 1977 do hĺbky 60 cm, ktorá mala v severnom rohu kamenné ohnisko /Ø 120 cm/. Bola zahĺbená do humusového a piesočnatého podložia, dno bolo ubité /západná stena 380 cm, zachov. rozmery severnej strany 130, južnej 90 cm/. V roku 1977 sa zistili v strede severnej a južnej steny kolové jamy. Zásyp obsahoval hlinu zmiešanú s popolom, uhlíkmi a prepálenými kúskami mazanice. Z nálezov hodno okrem zvieracích kostí spomenúť tzv. kostenú korčuľu, praslen a početné črepy. /Obr. 144./

1. Črep z pliec a ústia čiernej súdkovitej nádoby z plaveného materiálu s prímesou piesku a sľudy, vytočenej na rotujúcom kruhu, so stopami formovacieho drievka na vnútornej strane ústia; hrdlo mierne vtiahnuté, ústie trochu vyhnuté, okraj zosilnený a dovnútra skrojený; na pleciach zväzok hlbokých horizontálnych rýh; v. 6 cm /obr. 143: 1/.

2. Fragment nádoby vytočenej na kruhu; hrdlo mierne vtiahnuté, ústie oblúkovite vyhnuté, okraj mierne zosilnený a kolmo skrojený; pod hrdlom vlnovka naklonená doľava, vyrytá šesťzubým nástrojom; dokonale vyplavený materiál s obsahom kaolínu; povrch tmavosivý, vnútorná strana biela, lom biely.

3. Črep zo súdkovitej nádoby, vytočenej na hrnčiarskom kruhu z plaveného materiálu, s mierne vtiahnutým hrdlom a vyhnutým ústím; kolmo skrojený okraj má vyvinuté rty, medzi nimi horizontálny žliabok; farba tehlovočervená, vypálenie dobré; na hrdle zväzky šikmých horizontálnych línií, na pleciach a tele dvojice horizontálnych rýh; v. 10 cm /obr. 143: 4/.

4. Črep z ústia tmavosivej nádoby vyrobenej z plaveného materiálu s prímesou piesku a sľudy, s nízkym hrdlom, odsadeným lievikovitým ústím a kolmo skrojeným okrajom s vyvinutým horným rtom; v. 2,8 cm /obr. 143: 3/.

5. Črep z ústia nádoby so zosilneným hrdlom a kolmo skrojeným okrajom, vytočenej na kruhu; na vnútornej strane okraj horizontálne fazetovaný; v. 2,5 cm /obr. 143: 5/.

6. Črep z ústia hrubostennej nádoby so šikmo skrojeným okrajom so stopami po formovacom drievku; v. 2,5 cm /obr. 143: 6/.

7. Črep zo spodku tehlovočervenej na kruhu vyhotovenej nádoby so šikmými stenami; dno mierne odsadené, dovnútra vtiahnuté, so stopami podložky, nad ním plytké horizontálne ryhy; v. 5 cm /obr. 143: 7/.

8. Črep z okraja nádoby vytočenej na kruhu z plaveného materiálu s prímesou piesku a sľudy, s úzkym vyhnutým hrdlom a kolmo skrojeným okrajom; vyvinutý spodný ret a vytiahnutý horný ret, medzi nimi horizontálny žliabok; v. 2,8 cm /obr. 143: 8/.

9. Črep z pliec tenkostennej nádoby vyrobenej z materiálu s prímesou kaolínu, zdobenej dvoma zväzkami lomených vlnoviek; v. 7 cm /obr. 143: 9/.

10. Črep z pliec hrubostennej veľkej bledohnedej nádoby vytočenej na kruhu z plaveného materiálu s prímesou piesku a sľudy, zdobený dookola idúcou rytou líniou; v. 7 cm /obr. 143: 10/.

11. Bledohnedý črep z pliec tenkostennej nádoby so stopami formovacieho drievka, zdobený dvoma zväzkami naľavo sklonených rytých vlnoviek; v. 5 cm /obr. 143: 11/.

12. Črep z pliec väčšej tenkostennej nádoby, vypálenej do zvoniva, vytočenej na kruhu, zdobenej na lome hlbšou šikmou vlnovkou a pod ňou na celom povrchu horizontálne rebrovanej širokým hrotom; v. 8 cm /obr. 143: 14/.

13. Korčuľovitý kostený nástroj, na jednom konci lyžicovite, na druhom kolmo zrezaný; dolná plocha horizontálne jemne, horná hrubo zbrúsená; d. 19,5 cm, v. 2,5 cm, max. š. 4 cm /obr. 143: 12/.

14. Dvojkónický praslen sivej farby, nezdobený; Ø 3,1 cm; v. 2 cm /obr. 143: 13/.

O b j e k t II/79. Asi 10 m južne od objektu I/79 sa v stene štrkoviska veľmi nejasne črtali obrysy jamového objektu II/79 s kolmými stenami, nerovným dnom, na južnej strane s jamou, nad ktorou bola koncentrácia prepálenej mazanice medzi popolom zmiešaným s uhlíkmi. Opálená bola i južná stena. Odkrývka sa robila v dĺžke 5 m a šírke 2 m. Sledovali sa steny objektu a odkrývalo sa po 30 cm vrstvách. Z objektu štvorcového pôdorysu sa zachovala západná polovica, zo severnej strany časť 200 cm, z južnej 180 cm. Západná stena bola dlhá 380-390 cm. V zachovanej južnej časti oválna jama /160 x 80 cm/ siahala do hĺbky 160 cm, zatiaľ čo ubitá nerovná dlážka bola v hĺbke len 75-80 cm. Popolavý zásyp sa začal črtať v hĺbke 30-40 cm, t. j. pod oráčinou. Obsahoval črepy, zvieracie kosti a omietku. Súvislá vrstva veľmi prepálenej mazanice bola nad jamou, ktorej dno bolo vyplnené popolavou zeminou zmiešanou s uhlíkmi. Črepy z tejto vrstvy boli sekundárne prepálené. Vo zvyšku chaty sa nenašli stopy po kolových jamkách. Objekt zrejme podľahol požiaru; dokladom sú prepálené črepy, kamene a mazanica. Medzi množstvom mazanice sa nenašiel ani jeden kus s odtlačkami prútov, naproti tomu na všetkých sú odtlačky otesaných brvien. Zrejme išlo o zrubovú stavbu, ktorej steny boli vyškárované hlinou. Okrem prepálených kameňov z ohniska pochádzajú z jamy lámané kamene /bližšie neurčené/ s bohatým obsahom sľudy. Ide o surovinu, ktorá bola drvená pridávaná do hliny na výrobu keramiky. Obsah sľudy v keramike veľmi zlepšoval jej fyzikálne vlastnosti. Je charakteristický najmä pre slovanskú úžitkovú keramiku z 9. a 10. storočia. /Obr. 144./

1. Fragment okraja sekundárne prepálenej zásobnice, vytočenej na hrnčiarskom kruhu; hrdlo vtiahnuté, ústie lievikovite vyhnuté, okraj zaoblený a vodorovne zrezaný; max. vypuklosť s výzdobou rytou šesťzubým hrebeňom, pod pásom línií sú dve dotýkajúce sa široké vlnovky; hlina plavená, s obsahom piesku a sľudy; pôvodná farba tehlovočervená; Ø ústia 26-28 cm /obr. 141: 10/.

2. Sedem črepov z okraja stredne veľkej nádoby s odsadeným lievikovite vyhnutým ústím a vodorovne zrezaným okrajom, miestami mierne prežliabnutým; na hrdle stopy formovacieho drievka, použitého pri vytáčaní na mierne rotujúcom kruhu; pod hrdlom zvyšky zväzku horizontálnych línií rytých hrebeňom; pôvodná farba bledohnedá, sekundárnym ohňom vznikli tmavé fľaky; hlina plavená, zmiešaná s pieskom a sľudou /obr. 141: 9/.

3. Dva črepy z hrnca vytočeného na kruhu, s odsadeným nízkym lievikovitým hrdlom, strechovite skrojeným okrajom, s vytiahnutými rtami, takže je horizontálne prežliabnutý; plecia sú so zvyškom zväzku vodorovných línií urobených šesťzubým nástrojom; na vnútornej strane hrdla sú prerušované vlnovky; vonkajší po-

vrch je tmavosivý až čierny, vnútorný bledohnedý a čiastočne horizontálne fazetovaný, so stopami formovacieho drievka; hlina plavená, pomiešaná s pieskom a sľudou /obr. 142: 13/.

4. Fragment okraja masívnej a veľkej nádoby vyrobenej na pomaly rotujúcom kruhu z materiálu s prímesou piesku a sľudy; ústie je mierne vyhnuté, okraj zúžený a zaoblený, na vnútornej strane horizontálny žliabok, pod ním vlnovka robená trojzubým nástrojom a dvojnásobné horizontálne fazetovanie; vonkajšia strana bledohnedá, vnútorná čierna, očadená /obr. 141: 2/.

5. Fragment bledohnedej nádoby vytočenej na rotujúcom kruhu, so stopami formujúceho drievka, s odsadeným, lievikovite rozšíreným hrdlom a strechovite skrojeným širokým okrajom s nábehom na rty; na vonkajšej strane sú jemné horizontálne ryžky, na vnútornej úzke horizontálne fazety; hlina plavená, prímes piesku a sľudy /obr. 141: 6/.

6. Fragment nízkeho prehnutého hrdla so šikmo skrojeným okrajom; vnútorný povrch šikmo fazetovaný, vonkajší so stopami formovacieho drievka; farba bledohnedá; materiál plavený, prímes piesku a sľudy.

7. Črep z vyššieho lievikovite roztvoreného bledohnedého hrdla s vodorovným okrajom s nábehom na rty; materiál plavený, prímes hrubšieho piesku a sľudy; povrch potiahnutý jemnou hlinkou; stopy formovacieho drievka /obr. 142: 9/.

8. Črep z tenkostennej súdkovitej nádoby s nízkym lievikovite roztvoreným hrdlom a šikmo skrojeným okrajom, vyhotovenej na kruhu z hliny s prímesou piesku a sľudy; povrch potiahnutý hlinkou; na pleciach zvyšky zväzku horizontálnych línií rytých hrubozubým nástrojom; farba čierna, vnútri sivá /obr. 141: 9/.

9. Fragment tela väčšej nádoby vytočenej na kruhu z jemného materiálu s prímesou piesku a sľudy; povrch zdobí pás horizontálnych línií a dvoch preplietajúcich sa vlnoviek; sekundárne prepálenie tmavosivej farby. Ďalší črep z tej istej nádoby /obr. 142: 6, 10/.

10. Fragment tela väčšej tmavosivej nádoby, na celom povrchu zdobenej zväzkami vodorovne rytých línií /obr. 142: 8/.

11. Črep zo sekundárne prepálenej tehlovočervenej nádoby zdobenej zväzkami jemne rytých vodorovných línií a preplietajúcich sa vlnoviek /obr. 142: 5/.

12. Črep z tela tmavosivej nádoby vyrobenej z plavenej hliny zmiešanej s pieskom a sľudou, zdobený zväzkami línií a vlnoviek rytých hrubozubým nástrojom /obr. 142: 3/. Črep z pliec tej istej nádoby, na ktorom je podobná výzdoba /obr. 142: 2/.

13. Črep tmavej až čiernej farby z tela nádoby vyhotovenej v ruke z hrubozrnného materiálu; na povrchu stopy rytej vlnovky a zväzku vodorovných línií /obr. 141: 1/.

14. Črep z tela sekundárne prepálenej bledohnedej zásobnice, asi vyrobenej v rukách, so stopami rytého zväzku vodorovných línií /obr. 142: 12/.

15. Črep z tela v rukách vyrobenej veľkej tehlovočervenej nádoby zdobenej zväzkom hrubo rytých línií medzi dvoma rytými vlnovkami /obr. 141: 4/.

16, 17. Dva črepy zo spodnej časti nádoby, na jednom sú steny odsadené od dna, na druhom pozvoľna prechádzajú do dna, ktoré je v strede najtenšie /obr. 141: 3, 8/.

18. Železný oštep, ktorého listovitá čepeľ má odlomený hrot; na konci tuľajky je prstenec; stopy po dierke na veľmi zhrdzavenom povrchu sa nepodarilo zistiť; zachov. d. 15 cm, z toho d. čepele 5 cm, d. tuľajky 10 cm, max. š. čepele 2,5 cm, max. š. tuľajky 2,2 cm /obr. 141: 7/.

19. Pieskovcový štvorhranný brúsik so zbrúsenými plôškami; d. 5,5 cm /obr. 141: 5/.

Prevažnú časť keramiky z objektu II/79 predstavujú veľké hrncovité nádoby vyrobené na pomaly rotujúcom kruhu s použitím formovacieho drievka pri stvárňovaní hrdla a ústia. Materiál je plavený, pomiešaný s drobnými zrnkami piesku a sľudou. Keramika je vypálená do zvoniva. Veľké zásobnicové nádoby majú vysoké plecia, vtiahnuté hrdlo, rovné i mierne prehnuté lievikovité ústie. Okraje sú zaoblené, väčšinou ale vodorovne, prípadne šikmo skrojené. Majú vyvinuté rty, takže skrojený okraj je vodorovne prežliabnutý. Na stvárnenie okraja sa nepoužívalo len formovacie drievko, ale aj šablóna; okraje s vyvinutými rtami sú toho dôkazom. Na použitie rotujúceho kruhu poukazuje i výzdoba robená prevažne ozubeným nástrojom, prípadne hrebeňom. Aj jednoduché voľne modelované horizontálne pásy línií a vlnoviek sú dôležitým technickým prvkom. Paralelne s technicky dokonalou keramikou sa vyskytuje keramika robená primitívnejšie, zdobená zložitejším ornamentom - vlnovkou sklonenou na ľavú alebo pravú stranu.

Zatiaľ zo skúmanej polohy chýba keramika zdobená vpichovaním, prípadne kolkom. Do istej miery pre relatívnu chronológiu je dôležitá výzdoba vnútornej strany ústia keramiky vyhotovenej na rotujúcom kruhu.

Keď porovnáme keramiku z objektov I a II, zistíme rozdiel v materiáli, technológii, typológii tvarov a najmä vo výzdobe. Nálezy z objektu I sú z jemnejšie plavenej hliny obsahujúcej jemnozrnný piesok a menej sľudy. Objavuje sa biela keramika, predovšetkým ako výsledok použitia odlišného materiálu, ktorý mohol obsahovať kaolín. Hlina s kaolínom má väčšiu odolnosť voči žiaru a takto skvalitňuje výrobky. Biela keramika je známa z Karpatskej kotliny predovšetkým z okolia Lučenca, kde sa kaolínové hliny ťažia dodnes a začiatky jej výroby tu siahajú do 13.-14. stor. Vyskytuje sa však aj severne od Karpát /Kraków/ už v 10. stor. a u západných Slovanov je veľmi obľúbená už v 9. stor. Biela keramika z objektu I/79 v Komjaticiach sa od uvedených líši jemnosťou suroviny a lesklým poťahom povrchu. Technológiou pripomína skôr sivú keramiku zo 6. a 7. stor., predovšetkým však keramiku, ktorú, i keď zriedkavo, nachádzame na staromadarských pohrebiskách z 10. stor. v Karpatskej kotline. Keramika z objektu I/79 je technologicky vyspelá, vytočená na kruhu. Členitý okraj sa formoval šablónou z dreva, čoho dokladom sú sotva viditeľné jemné horizontálne ryžky. Rotujúcemu kruhu je prispôsobená výzdoba. Okrem tradičnej voľnej vlnovky sa ryli dosť širokým hrotom dookola idúce špirály. Paralelná s touto keramikou je keramika vyrobená na veľmi pomalom hrnčiarskom kruhu, prípadne len obtáčaná.

Pri datovaní sa musí vychádzať z uzavretých nálezových celkov, pričom rozhodujúca nie je keramika archaická, ale v konkrétnom celku najpokročilejšia a najvyvinutejšia. V súvise s datovaním keramiky vytočenej na kruhu sme nútení konštatovať, že z objektu I/79, t. j. chaty s kamenným ohniskom, je keramika technologicky dokonalejšia a v rámci doterajších datovacích kritérií mladšia. Zatiaľ čo nálezy z objektu II/79 môžeme ešte datovať na rozhranie 9.-10. storočia, inventár objektu I/79 rozhodne patrí do 10., prípadne až na začiatok 11. stor. Dva časové horizonty na tomto sídlisku ako dva objekty v superpozícii zistila V. Pavúková pri záchrannom výskume v roku 1973. Rozbor črepov z objektu I/79 a II/79 toto časové zaradenie potvrdil.

L i t e r a t ú r a

NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, V. 1978: Komjatice, okres Nové Zámky. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 102.

TOČÍK, A. 1978: Záchranný výskum v Komjaticiach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 246 n.

RETTUNGSGRABUNG IN EINER KIESGRUBE IN KOMJATICE. Im J. 1979 wurde die Uferböschung einer aufgelassenen Kiesgrube in der Flur Homoky in Komjatice /Bez. Nové Zámky/ befestigt und dabei untersuchte man die Reste zweier Grubenhäuser, die sich am Ufer skizzierten. Sie gehören zu einer teilweise schon in den J. 1973 /Němejcová-Pavúková 1978/ und 1977 /Točík 1978/ untersuchten Ansiedlung, die sich auf einer in O-W-Richtung orientierten Sanddüne /100 x 60/ erstreckte.

Aus dem Objekt I/79 von quadratischer Form mit zwei Pfostenlöchern in den Mitten seiner gegenüberliegenden Seiten wurde der Westteil mit einem Steinherd /Ø 120 cm/ und gebranntem Lehmverstrich in der Sohle freigelegt. Ausser zahlreichen Tierknochen und Scherben fand sich hier ein beinerner Schlittschuh und ein Tonwirtel.

Das Objekt II/79 hatte ebenfalls quadratischen Grundriss, auf der Südseite befand sich in einer grubenartigen Vertiefung eine Ofendestruktion mit Asche und Kohlestückchen. Die Grubensohle befand sich in 160 cm, der gestampfte Fussboden in 75-80 cm Tiefe. Die Funde konzentrierten sich auf der Westseite /Scherben, eine gebrochene Speerspitze und ein Steinglätter/.

Die zahlreiche Keramik aus beiden Objekten unterscheidet sich durch das Material, die Technologie, die Form sowie die Verzierung. Unvollkommene handgefertigte Keramik stammt aus den Objekten I und II/79, für die relative Chronologie ist jedoch die scheibengedrehte von grösserer Bedeutung; vollkommenere Keramik befand sich im Objekt I/79, wo erste weisse Keramik aus feingeschlämmtem Lehm mit Kaolinüberzug erscheint, welche an eine ähnliche, aus altmagyarischen Reitergräbern aus dem 10. Jh. bekannte Keramik erinnert. Das Objekt II/79 kann an die Neige des 9., bzw. Anfang des 10. Jh. datiert werden, das Objekt I/79 ist jünger u. zw. aus der zweiten Hälfte des 10. bzw. Anfang des 11. Jh. Diese zwei unterschiedlichen Zeithorizonte des Mittelalters wurden bei der Rettungsgrabung im J. 1973 durch vertikale Stratigraphie erkannt /Němejcová-Pavúková 1978/. /Abb. 141-144./

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В ГРАВИЙНОМ КАРЬЕРЕ В С. КОМЬЯТИЦЕ. В 1979 г. укреплялись берега оставленного гравийного карьера в урочище Гомоки в с. Комьятице /рай. Нове Замки/. Были обследованы остатки двух углубленных жилищ, вырисовывающихся в берегу. Они принадлежат к поселку, частично обследованному в 1973 г. /Němejcová-Pavúková 1978/ и в 1977 г. /Točík 1978/ на песчаной дюне с ориентировкой В-З /100 х 60 м/.

Из квадратного в плане объекта I/79 с двумя столбовыми ямами в серединах длинных противолежащих сторон была прослежена западная часть с каменным очагом /Ø 120 см/ и прокаленной обмазкой на дне. Кроме многочисленных костей животных был найден костяной конек и глиняное пряслице.

Объект II/79 был также квадратным в плане, на южной стороне в углублении был найден развал печи с пеплом и угольками. Дно ямы было на г.

160 см, утрамбованный пол - на г. 75-80 см. Находки группировались в западной части /черепки, обломленный наконечник копья и точильный камень/.

Многочисленная керамика из обоих объектов отличается материалом, технологией, формами и орнаментацией. Лепная керамика нашлась в объекте I и II/79. Для относительной хронологии бо́льшее значение имеет керамика изготовленная на гончарном кругу; она более совершенна в объекте I/79, где впервые появляется также белая керамика из тонко отмученной глины, покрытая каолином, напоминающая подобную из древневенгерских погребений всадников X в. Объект II/79 можно отнести к концу IX, по крайней мере, к началу X вв., объект I/79 является более поздним - датируется второй пол. X, по крайней мере, началом XI вв. Два различных временных средневековых горизонта были вертикальной стратиграфией различены во время охранных раскопок в 1973 г. /Němejcová-Pavúková 1978/. /Рис. 141-144./

NÁLEZ KERAMIKY Z DOBY RÍMSKEJ V DOLNEJ ŽDANI

Gejza T r g i n a

V katastri obce Dolná Ždaňa /okr. Žiar nad Hronom/ bol zozbieraný v polohe Prielohy črepový materiál poukazujúci na osídlenie v staršej a mladšej dobe rímskej a pravdepodobne aj vo veľkomoravskom období. Lokalita sa nachádza približne 0,5 km severovýchodne od obce, vľavo od cesty Dolná Ždaňa - Žiar nad Hronom, na miernej vyvýšenine prevyšujúcej asi o 5 m koryto nedalekého Prochotského potoka. Na povrchu sa črtali farebne odlíšiteľné tmavé škvrny, v ktorých sa koncentrovali črepy.

N á l e z y z o s t a r š e j d o b y r í m s k e j

1. Črep z vydutia hrnca sivočiernej farby, zdobený vodorovnými radmi prstových vpichov /obr. 145: 1/.

2. Zlomok vydutia tehlovočervenej misy, v dolnej časti s hlbokou zdrsnenou výzdobou /obr. 145: 2/.

3. Črep z okraja misy tuhovaného, leštěného čierneho povrchu /obr. 145: 3/.

4. Črep z okraja sivohnedého súdkovitého hrnca /obr. 145: 4/.

5. Črep z okraja hrnca s tuhovaným, leštěným čiernym povrchom /obr. 145: 5/.

6. Črep z okraja žltosivej vázy - púchovská kultúra? /obr. 145: 6/.

7. Zlomok okraja prstencovitej panónskej rímskoprovinciálnej misy sivej farby /obr. 145: 7/.

8. Črep z okraja hrnca s leštěným tmavohnedým povrchom /obr. 145: 8/.

Materiál zo staršej doby rímskej možno datovať do 2. storočia. Popri nálezoch zo Zvolena predstavuje najsevernejšie doložený germánsku keramiku kvádskeho rázu.

M l a d š i a d o b a r í m s k a

Toto obdobie je zastúpené šiestimi črepmi keramiky esovitej profilácie, kožovitého povrchu, vyrobenej zo zrnitého materiálu. Jeden zlomok má pretláčané steny. Materiál sa dá datovať rámcovo pravdepodobne až na koniec tohto obdobia. Po Jastrabej a Detve je to ďalšia lokalita z mladšej doby rímskej na strednom Pohroní.

S l o v a n s k é o s í d l e n i e

Dva črepy sivej farby /obr. 145: 9/ dokumentujú slovanské osídlenie azda v 9. storočí.

RÖMERZEITLICHE KERAMIKFUNDE IN DOLNÁ ŽDAŇA. Im Gemeindekataster von Dolná Ždaňa /Bez. Žiar nad Hronom/ wurde in der Flur Prielohy Scherbenmaterial /Abb. 145/ aufgelesen, das Besiedlung in römischer und grossmährischer Zeit belegt. Die Fundstelle ist eine der wenigen bekannten römerzeitlichen Lokalitäten im mittleren Grantal.

НАХОДКА КЕРАМИКИ РИМСКОЙ ЭПОХИ В С. ДОЛНА ЖДАНЯ. В кадастре с. Долна Жданя, в урочище Прьелоги /рай. Жяр над Гроном/ был собран обломочный материал /рис. 145/ свидетельствующий о поселении в римской эпохе и великоморавском периоде. Местонахождение представляет собой одно из малочисленних известных местонахождений римской эпохи в среднем Погронье.

KOSTROVÝ HROB Z DOBY AVARSKEJ RÍŠE V ROBOTNÍCKEJ ŠTVRTI V KOMÁRNE

Alexander T r u g l y

V decembri 1979 zahlásil Vojtech Petreje pracovníkom Oblastného podunajského múzea v Komárne, že pri stavbe rodinného domu v Komárne po pravej strane štátnej cesty Komárno - Bratislava, oproti kilometrovníku 97, sa našla kostra.

Na mieste sa zistilo, že hrob patrí k väčšiemu pohrebisku z doby avarskej ríše, ktorého časť už bola preskúmaná v roku 1976 /Trugly 1977, s. 293-294/. V lete r. 1977 sa tu konal ďalší záchranný výskum. Získaný materiál zatiaľ nebol publikovaný. Spolu sa odkrylo 33 hrobov, ktoré pochádzajú z prvej polovice 7. stor.

Najnovšie objavená kostra ležala v obdĺžnikovej hrobovej jame, orientovaná v smere SZ-JV. Podľa výpovede svedkov mala pravú ruku ohnutú pod lebkou, ľavú pozdĺž tela, ale zápästie chýbalo. Hrob bol bez milodarov, pochovaný pravdepodobne patril k chudobnej spoločenskej vrstve avarskej ríše.

L i t e r a t ú r a

TRUGLY, A. 1977: Záchranný výskum pohrebiska z doby avarskej ríše v Komárne. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 293-294.

AWARENZEITLICHES SKELETTGRAB IM STADTVIERTEL ROBOTNÍCKA ŠTVRŤ IN KOMÁRNO. Im J. 1979 fand sich in Komárno beim Bau eines Familienhauses ein Skelett. Grab gehört zu einem grösseren awarenzeitlichen Gräberfeld, das in den J. 1976 und 1977 untersucht wurde. Die Grabgrube war rechteckig mit der Orientierung NW-SO. Das Skelett hatte angeblich den rechten Arm unter dem Schädel abgebogen, den linken längs des Körpers, es fehlte ihm das Handgelenk. Der Tote ist ohne Beilagen bestattet worden.

ПОГРЕБЕНИЕ С ТРУПОПОЛОЖЕНИЕМ ПЕРИОДА АВАРСКОЙ ДЕРЖАВЫ В Г. КОМАРНО - ЧАСТЬ "РОБОТНИЦКА ШТВРТЬ". В 1979 г. при стройке жилого дома в Комарне был найден костяк. Погребение относится к бо́льшему могильнику периода аварской державы, обследованному в 1976 и 1977 гг. Могильная яма - прямоугольная, ориентировка - СЗ-ЮВ. По сообщениям правая рука костяка была согнутой под черепом, левая вытянутой вдоль тела, но запястье у него отсутствовало. Умерший был захоронен без приношений.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM POHREBISKA Z DOBY AVARSKEJ RÍŠE PRI LODENICIACH V KOMÁRNE

Alexander T r u g l y

Počas záchranného výskumu pri internáte Slovenských lodeníc Gábora Steinera v marci a auguste 1979 sa objavilo osemnásť hrobov. Len z ôsmich sa zachránili cenné nálezy. Deväť hrobov, t. j. 50 %, bolo jazdeckých. Hroby boli orientované v osi SZ-JV. Pohrebisko z doby avarskej ríše sa rozprestiera asi 100 m po ľavej strane cesty Komárno - Bratislava /parcela 4305/, na piesočnej vyvýšenine s rozlohou ca 250 x 200 m, vzdialenej od Dunaja asi 800 m.

Najvýznamnejší bol hrob 12, v ktorom sa našiel pozoruhodný inventár. Na prvom mieste je to veľké prelamované bronzové nákončie s vyobrazením zápasu človeka s levom, jeden z najdôležitejších nálezov z doby avarskej ríše na území Slovenska v posledných rokoch. Z hrobu ďalej pochádza pozlátené dvojdielne erbovité kovanie opasku s motívom vtáka, pod ktorého roztiahnutými krídlami je kríž, dve malé nákončia zdobené rastlinným ornamentom a dve srdcovité kovania zdobené palmetami na puncovanom pozadí.

Z hľadiska datovania pohrebiska majú neobyčajný význam štyri erbovité kovania a nákončie z hrobu 1, analogické nálezom z Blatnice /Hampel 1905, tab. 321: 11-14/. K zlatým plechovým trojlístkovým kovaniam konského postroja z hrobu 10 /obr. 146: 2-9/ poznáme analógie z pohrebiska v Žitavskej Tôni /Budinský-Krička 1956, tab. XXVII: 1-54/. V hrobe 11 sa našla výborne vypálená žltá nádoba s výlevkou, na ktorej sú zreteľné stopy tehlovočervenej maľovanej výzdoby /obr. 146: 1/.

Z uvedeného vyplýva, že bojovníci pochovaní na komárňanskom pohrebisku patrili k vyššej spoločenskej vrstve. Svedčia o tom najmä bronzové ozdoby, ktoré sú všetky pozlátené. Ich blízke vzťahy k nálezom z Blatnice a Žitavskej Tône nás oprávňujú datovať pohrebisko do najmladšieho úseku trvania avarskej ríše, teda na koniec 8. a do prvej polovice 9. storočia.

Pretože v areáli Komárna sa doteraz zistilo osem pohrebísk z doby avarskej ríše, z ktorých pochádzajú skvelé kovotepecké, ale najmä kovolejárske produkty, môžeme predpokladať, že v neskorej fáze obdobia avarskej ríše tu bolo dôležité vojensko-strategické ale aj hospodárske centrum.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1956: Pohrebisko z doby avarskej v Žitavskej Tôni. Slovenská archeológia, 4, s. 5-131.

HAMPEL, J. 1905: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. 3. Braunschweig.

RETTUNGSGRABUNG AUF EINEM AWARENZEITLICHEN GRÄBERFELD BEI DER SCHIFFSWERFT ZU KOMÁRNO. Bei der Rettungsgrabung in der Schiffswerft zu Komárno wurden im J. 1979 18 Gräber abgedeckt. Aus 8 Gräbern wurden wertvolle Funde gerettet; 50 % der Gräber waren Reiterbestattungen. Die Gräber waren in Richtung NW-SO orientiert. Am bedeutendsten war das Grab 12 /eine durchbrochene Bronzeriemenzunge, ein vergoldeter zweiteiliger wappenförmiger Gürtelbeschlag, zwei kleine Riemenzungen und zwei herzförmige Beschläge/. Vom Gesichtspunkt der Datierung haben ausserordentliche Bedeutung vier erbförmige Beschläge und eine Riemenzunge aus dem Grab 1, die den Funden aus Blatnica /Hampel 1905,

Taf. 321: 11-14/ analog sind. Analogien zu den goldenen dreiblattförmigen Pferdegeschirrbeschlägen aus dem Grab 10 sind in Žitavská Tôň /Budinský--Krička 1956, Taf. XXVII: 1-54/ vorhanden. Im Grab 11 fand sich ein gelbes Gefäss mit Ausguss.

Die auf diesem Gräberfeld bestatteten Krieger gehörten zur oberen Gesellschaftsschicht /die Bronzeschmuckstücke sind alle vergoldet/. Das Gräberfeld gehört in den jüngsten Abschnitt der Awarenzeit, d. h. an das Ende des 8. und in die erste Hälfte des 9. Jh.

Im Areal von Komárno wurden acht awarenzeitliche Gräberfelder entdeckt, von denen hervorragende Metallschläger- und vor allem Metallgiesserprodukte stammen. In der späten Awarenzeit vermutet man hier ein bedeutendes militärisch-strategisches und wirtschaftliches Zentrum. /Abb. 146./

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ МОГИЛЬНИКА ПЕРИОДА АВАРСКОЙ ДЕРЖАВЫ ВОЗЛЕ ВЕРФИ Г. КОМАРНО. Во время охранных раскопок возле верфи г. Комарно в 1979 г. было обнаруженных 18 погребений /из того числа 8 с ценными находками; 50 % - погребения всадников/. Ориентировка - СЗ-ЮВ. Наиболее значительным было погребение 12 /ажурный бронзовый наконечник, позолоченная гербовидная накладка из двух частей, два малых наконечника и две сердцевидные накладки/. С точки зрения датировки большое значение имеют четыре гербовидные накладки и наконечник из погребения № 1, находящие аналогии в находках из Блатницы /Hampel 1905, табл. 321: 11-14/. Аналогии трехлистковых накладок конской сбруи из листового золота /погребение № 10/ встречаются на могильнике в с. Житавска Туонь /Budinský-Krička 1956, табл. XXVII: 1-54/. В погребении № 11 найден желтый сосуд с носиком.

На могильнике в г. Комарно захороненные воины принадлежали к социальной верхушке /бронзовые украшения все позолочены/. Могильник датируется позднейшим периодом аварской державы, т. е. концом VIII - первой пол. IX в.

На территории г. Комарно найдено восемь могильников периода аварского каганата с блестящими продуктами чеканного и литейного дела. Здесь предполагается важный военно-стратегический пункт и экономический центр позднего периода аварской державы. /Рис. 146./

NÁLEZ HROBU ZO STARŠEJ DOBY BRONZOVEJ V BRATISLAVE-DEVÍNSKEJ NOVEJ VSI

Vladimír T u r č a n

Pri prehlbovaní pivnice domu V. Gašparíka č. 5189 v Bratislave-Devínskej Novej Vsi /poloha Slovinec/ narazil A. Nagy v žltej pieskovej zemine asi 250 cm od dnešnej úrovne povrchu na kostrový hrob. Obsahoval malú miskovitú nádobku a zlatý krúžok.

Podľa slov objaviteľa mŕtvy bol pochovaný v skrčenej polohe s hlavou uloženou približne na východ. Nádobka i zlatý krúžok /náušnica ?/ ležali pri lebke.

O p i s

1. Dvojkónická miskovitá nádoba s omfalickým dnom, zdobená priečnymi plastickými rebrami; hnedosivá; v. 3,7 cm, Ø ústia 6,1 cm, max. Ø 9,5 cm /obr. 148: 1/.

2. Krúžok zo zlatého drôtu kruhového prierezu, s nespojenými, mierne sa prekrývajúcimi koncami; Ø 0,9 cm, hr. drôtu 0,1 cm /obr. 148: 2/.

Na základe oboch nálezov možno hrob rámcovo datovať do staršej doby bronzovej.

Majiteľ domu V. Gašparík uviedol, že pri hĺbení základov domu počas druhej svetovej vojny sa našli nejaké kostry, nevenoval im však pozornosť. Nie je preto vylúčené, že v okolí opísaného hrobu sú i ďalšie, ktorých odkrytie by mohlo upresniť datovanie nálezu.

EIN ALTBRONZEZEITLICHER GRABFUND IN BRATISLAVA-DEVÍNSKA NOVÁ VES. Bei Erdarbeiten in Bratislava-Devínska Nová Ves, Flur Slovinec wurde ein Hockergrab mit dem Kopf nach Osten entdeckt. Es enthielt eine Schüssel /Abb. 148: 1/ und einen Goldring /Abb. 148: 2/. Der Fund kann in die ältere Bronzezeit datiert werden.

НАХОДКА ПОГРЕБЕНИЯ РАННЕГО ПЕРИОДА БРОНЗЫ В Г. БРАТИСЛАВА-ДЕВИНСКА НОВА ВЕСЬ. При земляных работах в г. Братислава-Девинска Нова Весь, урочище Словинец, было обнаружено погребение с костяком, захороненным в скорченном положении головой на восток. Погребение содержало мисковидный сосуд /рис. 148: 1/ и золотой кружок /рис. 148: 2/. Находку можно датировать ранним периодом бронзы.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM TROJIČNÉHO NÁMESTIA V BANSKEJ ŠTIAVNICI

Adrián V a l l a š e k - Stefánia T ó t h o v á

Na základe požiadaviek Okresnej pamiatkovej správy v Žiari nad Hronom a projektových organizácií, vyplývajúcich z uznesení o záchrane a rekonštrukcii mestskej pamiatkovej rezervácie, sa uskutočnil archeologický výskum Trojičného námestia v Banskej Štiavnici /okr. Žiar nad Hronom/.

Úlohou výskumu bolo zistenie niveliet vlastného námestia i prahov pri vstupoch do objektov. V zásade teda išlo o genézu námestia a v nadväznosti na ňu i uličnej časti jednotlivých objektov.

Determinujúcim faktorom pri určení metódy výskumu bola skutočnosť, že na skúmanej lokalite prebiehala stavebná činnosť a nebola vylúčená ani premávka. Výskum sa mohol uskutočniť iba pomocou zisťovacích sond.

Napriek terénnym danostiam sa zrejme údolie medzi Glanzenbergom a Paradajzom ukázalo z urbanistického hľadiska ako jediné vhodné na výstavbu, resp. prestavbu námestia.

Podľa výsledkov výskumu možno oprávnene predpokladať, že Trojičné námestie je výsledkom grandiózneho projektu, realizovaného viac-menej naraz. Pri úprave sa urobili nielen rozsiahle zemné, ale i stavebné zásahy.

V prvej etape sa plocha námestia vyrovnala, ako sa zdá, do vopred vytýčenej nivelety, a to buď zasypávaním priehlbní alebo zrezávaním prevyšujúcich partií. Napr. v priestore okolo dnešného Trojičného stĺpu pôvodne musela byť značná priehlbina, resp. terénny zlom, ktorú zasypali rôznymi navážkami zeminy a takto terén vyrovnali do požadovanej nivelety. Nielen stratigrafia zásypových vrstiev, ale aj sprievodný materiál jednoznačne svedčia, že išlo o jednorázovú akciu v prvej polo-

vici 16. storočia. V severnej časti námestia intaktné prírodné podložie nie je hlboko pod dnešným povrchom. Úpravy nezasiahli len plochu plánovaného námestia, ale aj priestory pod uličnými traktmi niektorých objektov.

V druhej etape sa uskutočnila výstavba, resp. prestavba honosných meštianskych domov na projektovanej ploche námestia. I tu ide o veľkorysú a naraz realizovanú akciu. Základy objektov na západnej strane námestia boli vystavané naraz - medzi nimi sa neobjavili stavebné cezúry. Táto ešte i dnes úctyhodná koncepcia zrejme vychádzala z fundovaných znalostí podložia a nie veľmi priaznivých hydrologických pomerov. Súvislé základy boli akiste pevnejšie proti posuvu i vode. Odvodnenie riešili sústavami drevených žľabov, spočiatku ústiacich asi do provizórneho kanalizačného vedenia.

Celková hĺbka založenia objektov je už dnes nedostačujúca a ani spôsob nezodpovedá kvalite základových pôd a ich zaťaženiu, tobôž, keď staré a dnes už neznáme dômyselné odvodňovacie systémy sú zničené a mimo prevádzky.

Pôvodná niveleta námestia je viac-menej totožná s dnešnou. Výskumom sa nezistil pôvodný povrch, treba však predpokladať existenciu kamennej dlažby, ktorá zrejme bola pri mladších úpravách odstránená a nahradená novou.

Naraz realizovaná výstavba, resp. prestavba Trojičného námestia sa uskutočnila v prvej polovici 16. storočia.

ARCHÄOLOGISCHE UNTERSUCHUNG DES PLATZES TROJIČNÉ NÁMESTIE IN BANSKÁ ŠTIAVNICA. Die archäologische Untersuchung des Platzes Trojičné námestie in Banská Štiavnica bestätigte das grossartige Bauprojekt des Platzes, das in der ersten Hälfte des 16. Jh. realisiert wurde. In der ersten Bauetappe wurde die Fläche durch beträchtliche Terrainherrichtungen ins gewüschte Niveau geebnet und in der zweiten kam es hier zum Aufbau bzw. Umbau von prunkvollen Bürgerhäusern.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ТРОИЧНОЙ ПЛОЩАДИ В БАНСКОЙ ШТЬЯВНИЦЕ. Археологические исследования Троичной площади в Банской Штьявнице /рай. Кяр над Гроном/ проверили грандиозный проект постройки площади, проведенный в первой пол. XVI в. В первом этапе значительными землеустроительными работами пространство площади выровнялось в требуемую проектную линию, во втором этапе произошла постройка или перестройка пышных домов горожан.

SÍDLISKO LUŽICKEJ KULTÚRY V LIPTOVSKEJ TEPLEJ-MADOČANOCH

Ladislav V e l i a č i k

Vo februári 1979 oznámil Ľ. Sališ z Liptovskej Teplej pracovníkom Liptovského múzea v Ružomberku narušenie pravekého sídliska a nález črepov a zvieracích kostí v katastri obce Liptovská Teplá, časť Madočany /okr. Liptovský Mikuláš/. Lokalitu navštívil V. Hanuliak a informáciu postúpil Archeologickému ústavu SAV v Nitre. Vyplynulo z nej, že ryhou na potrubie a káblové vedenie boli narušené dva sídliskové objekty lužickej kultúry, z ktorých Ľ. Sališ zozbieral pomerne početné keramické zlomky a zvieracie kosti. Pri obhliadke, vykonanej autorom, bola ryha už zasypaná a objekty nebolo možné bližšie zdokumentovať.

Sídlisko sa rozprestiera na severovýchodnom okraji Madočian, na ľavobrežnej terase potoka Teplička, v polohe Skaličky. Ryha na uloženie katódovej ochrany plynovodu preťala terasu v dĺžke viac ako 200 m po pravej strane poľnej cesty. Nie je bez zaujímavosti, že v celej ryhe sa zistili len dva narušené objekty nedaleko seba. Podľa výpovedí V. Hanuliaka i Ľ. Sališa bol objekt 1 menší, široký okolo 300 cm, so stenami mierne zošikmenými a črtal sa v obidvoch profiloch ryhy. Objekt 2 bol vzdialený približne 12 m smerom na juh a spozorovaný len v západnej stene v dĺžke okolo 500 cm. Oba boli hlboké okolo 150-160 cm a zapustené do tufového podložia, od ktorého sa jasne odlišoval tmavý zásyp.

O p i s n á l e z o v

Keramický inventár zozbieraný Ľ. Sališom nie je rozdelený podľa objektov. Tvorí ho:

1. Fragment hornej časti rozmernej zásobnicovej nádoby s rovno zrezaným okrajom, nižším roztvoreným hrdlom, plynulo prechádzajúcim do zaobleného tela; povrch zdrsnený, svetlohnedý /obr. 147: 1/.

2. Črepy z podobnej, no masívnejšej zásobnicovej nádoby s rovným, zaobleným okrajom a mierne roztvoreným hrdlom; povrch zdrsnený, tehlovočervený /obr. 147: 2/.

3. Torzo tela džbánka s mierne roztvoreným hrdlom odsadeným od baňatého tela, vydutie pomerne ostro zalomené, spodok mierne podsadený; zrnitý piesčitý materiál, povrch sivočierny /obr. 147: 3/.

4. Črep z tela tenkostenného džbánka, na mierne vyklenutých pleciach vydutia zdobený dvojicou plytkých jamiek, neďaleko nich sú zachované dva hlbšie vpichy, ktoré pôvodne tvorili azda súčasť vypichaných roziet; spodná časť mierne podsadená, materiál hlinitý, povrch hladený, sivočierny /obr. 147: 4/.

5. Dutá, mierne prehnutá nôžka s najväčšou pravdepodobnosťou z misovitej nádoby; povrch hladený, čierny; Ø nôžky 7,6 cm, v. 2,8 cm /obr. 147: 5/.

6. Torzo tenkostenného hrnca s vyhnutým a zaobleným okrajom, pomerne vysokým, mierne roztvoreným hrdlom, zreteľne odsadeným od trochu baňatého tela; mierne hladený povrch hnedý; Ø ústia ca 20 cm /obr. 147: 6/.

7. Zlomky z hrncovitej nádoby s vyhnutým zaobleným okrajom a takmer valcovitým hrdlom, odsadeným od baňatého tela; hrdlo a plecia vyhladené, od najväčšieho vydutia telo zdrsnené hustým a nepravidelným ryhovaním; povrch hnedý /obr. 147: 7/.

8. Väčšie torzo a ďalšie črepy z bezuchej tenkostennej hrncovitej nádoby s vyhnutým a zaobleným okrajom, valcovitým hrdlom, odsadeným žliabkom od baňatého tela, dno rovné; rozhranie hrdla a tela je zvýraznené obežnou líniou plytkých vrypov, prerušených na jednom mieste hrotitým výčnelkom; od najväčšieho vydutia zbiehajú ku dnu jemne ryté nepravidelné ryhy; povrch hladený, škvrnitý, hnedý, sivý a sivočierny; v. ca 19 cm, Ø ú. ca 16 cm /obr. 147: 8/.

9. Črep z ostro profilovanej misy s vyhnutým, zúženým a zaobleným okrajom, prehnutým hrdlom, ostro odsadeným od kónického spodku; vyhladený povrch sivý.

10. Zlomok z tela asi džbánkovitej nádoby s vyklenutými plecami ostro zalomeného vydutia; povrch vyhladený, sivý.

11. Dva črepy z tela nádob, zdobené pod rozhraním hrdla a tela, v jednom prípade pretláčanou lištou, v druhom pretláčaným obežným pásikom.

12. Tri menšie zlomky z okrajov tenkostenných nádob.

13. Torzo bezuchej hrncovitej nádoby s mierne vyhnutým, zúženým a zaobleným okrajom, trochu prehnutým hrdlom, odsadeným od baňatého vyššieho tela s rovným

dnom; povrch mierne vyhladený, hnedý a čierny; v. 22 cm, Ø ú. 17,3 cm, priemer dna cca 9,5 cm /obr. 147: 9/.

14. Torzo bezuchej hrncovitej nádoby s rovným, vodorovne zrezaným okrajom, roztvoreným hrdlom a zaobleným vydutím; povrch mierne vyhladený, hnedý a sivočierny /obr. 147: 10/.

15. Torzo masívnej, široko roztvorenej zásobnice s mierne vyhnutým, rovno zrezaným okrajom, prehnutým hrdlom a len trochu zaobleným vydutím s kónickým spodkom; dno chýba; povrch mierne zdrsnený, sivohnedý; Ø ú. ca 28 cm, zachov. v. 20,5 cm /obr. 147: 11/.

16. Odsadené dno veľkej a masívnej zásobnice; povrch sivočierny; Ø dna 24,8 cm.

17. Štyri zlomky z okrajov masívnejších hrubostenných nádob.

18. Črep z tela nádoby, zdobený pozdĺžnymi hlbokými vrypmi.

19. Početné črepy z tela predovšetkým hrubších zásobnicovitých a hrncovitých nádob.

20. Hrudky mazanice zo stien chaty, prípadne pece.

21. Malý počet zvieracích kostí.

Zachránený keramický inventár z obidvoch objektov má z chronologického hľadiska jednotný charakter a radí sídlisko do staršieho obdobia lužickej kultúry. Výraznú prevahu majú v ňom najfrekventovanejšie tvary úžitkovej keramiky, hrnce a značne hrubostenné zásobnice; len sporadicky sú zastúpené zlomky džbánkov, misy na nôžke a ostro profilovanej misy. Z obvyklej typologickej škály lužickej keramiky tohto obdobia chýbajú predovšetkým amforovité vázy, prípadne amfory a šálky. Najpočetnejšie sa vyskytli zlomky bezuchých hrncov, ktoré sa vyznačujú starobylou ostrou profiláciou. Podobne aj výzdobné prvky, či už hrotitý výčnelok, pretláčaný pásik alebo zvislé ryhovanie tela, sú značne archaickým prejavom, ktorý je typický ešte pre strednú dobu bronzovú /Benkovská-Pivovarová 1972,s. 279-280/. Predovšetkým nedostačujúcim rozsahom výskumu sídlisk možno vysvetliť doposiaľ chudobné zastúpenie zásobníc medzi keramickými tvarmi lužickej kultúry na Slovensku. Zo zlomkov nájdených v Liptovskej Teplej-Madočanoch vyplýva, že popri široko roztvorenom ústí, dominujúcom horizontálnom rozmere, sa najstaršie lužické zásobnice, na rozdiel od hrncov, vyznačujú aj voľnejšou esovitou profiláciou.

Výraznejšie a aj z geografického hľadiska blízke paralely k dvom torzám džbánkov s mierne zalomeným, podsadeným vydutím a so zvyškami rozetovej výzdoby pochádzajú zo sídliska v Liptovskom Michale /Veliačik 1978, tab. I: 1, 3/. Výskyt týchto i ďalších podobných, v lužickej kultúre na Slovensku zriedkavých exemplárov, ani v jednom prípade nepresahuje do mladšej doby bronzovej. Pre datovanie keramického inventára z Liptovskej Teplej-Madočian je rovnako dôležité torzo misy na nôžke. Výskyt tohto tvaru v lužickej kultúre na Slovensku je doložený zatiaľ len v poslednom stupni strednej doby bronzovej a v prechodnom štádiu k mladšej dobe bronzovej. Do tohto obdobia, ktorému vo vnútornom členení lužickej kultúry na Slovensku odpovedá horizont Martin a prechodný horizont Liptovský Mikuláš-Ondrašová /Veliačik 1978, s. 211-215/, patrí aj celý nálezový súbor zo sídliska v Liptovskej Teplej-Madočanoch.

Význam nálezov z Liptovskej Teplej-Madočian spočíva v tom, že obohatili doposiaľ značne skromný sídliskový materiál staršieho vývojového obdobia lužickej kultúry na Slovensku. V tomto smere pozoruhodné je, že zatiaľ práve v Liptove sa

koncentrujú najstaršie doklady osídlenia, ktoré nateraz v obmedzenej miere odzrkadľujú proces genézy lužickej kultúry na našom území. Netýka sa to len spomenutého materiálu z Liptovského Michala, ktorý patrí ešte do obdobia predchádzajúceho existenciu vlastnej lužickej kultúry, ale v týchto súvislostiach rastie aj význam nepočetných črepov zdobených dvojitými hrotitými výčnelkami, slamovaním a ryhovaním zo sídlisk v Podturni, Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare /výskumy K. Pietu/ a z Liptovského Trnovca-Ráztok /Budinský-Krička 1965, s. 184, obr. 1: 1, 3/. Snahou získať ďalšie poznatky o charaktere osídlenia i hmotných pamiatok zo staršieho obdobia lužickej kultúry je motivovaný aj plánovaný výskum tejto významnej lokality.

L i t e r a t ú r a

BENKOVSKÁ-PIVOVAROVÁ, Z. 1972: Die Anfänge der Lausitzer Kultur in der Slowakei im Lichte der Grabfunde aus Martin. Slovenská archeológia, 20, s. 253-312.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1965: Zpráva o predbežnom archeologickom prieskume v Liptove roku 1963. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 15. Nitra, s. 177-178.

VELIAČIK, L., 1978: Lužická kultúra na Slovensku. 1. /Kandidátska dizertácia/ Archeologický ústav SAV. Nitra.

SIEDLUNG DER LAUSITZER KULTUR IN LIPTOVSKÁ TEPLÁ-MADOČANY. Bei Erdarbeiten im Nordostrand von Madočany, Gemeindekataster von Liptovská Teplá /Bez. Liptovský Mikuláš / wurde auf der linksuferigen Terrasse des Tepličká-Baches in der Flur Skaličky eine Siedlung der Lausitzer Kultur gestört. In den Wänden der ausgeschachteten Rinne waren Profile von zwei Siedlungsobjekten und aufgelesenes Keramikmaterial, in dem Scherben topf- und vorratsartiger Gefässe überwogen, bemerkbar. Topfbruchstücke mit scharfer Profilation, verziert mit Spitzbuckeln, Tupfenleiste sowie mit geriffeltem Körper, Krugscherben mit archaischer Profilation und Resten der Rosettenverzierung sowie ein Fussschalentorzo reihen die Siedlung in die letzte Stufe der mittleren, bzw. an den Anfang der jüngeren Bronzezeit und bereichern den Fundbestand des Martin-Horizontes bzw. des Liptovský Mikuláš-Ondrašová-Übergangshorizontes der Lausitzer Kultur in der Slowakei. /Abb. 147./

ПОСЕЛЕНИЕ ЛУЖИЦКОЙ КУЛЬТУРЫ В С. ЛИПТОВСКА ТЕПЛА-МАДОЧАНИ. Во время земляных работ на СВ окраине поселка Мадочани в кадастре с. Липтовска Тепла /рай. Липтовски Микулаш/, на левобережной террасе ручья Тепличка в урочище Скалички было нарушено поселение лужицкой культуры. В стенах раскопа были замечены профили двух селищных объектов и собран керамический материал, в котором преобладают черепки горшковидных сосудов и сосудов-хранилищ. Торсы горшков с резкой профилировкой, украшенные остроконечными выступами, валиком с пальцевыми вдавлениями и насечкой на тулове, черепки кувшинов с архаической профилировкой с остатками украшения розетками и торс миски с ножкой датируют поселение последней ступенью среднего, по крайней мере, началом позднего периода бронзы и обогащают фонд находок горизонта Мартин, в крайнем случае горизонта Липтовски Микулаш-Ондрашова лужицкой культуры в Словакии. /Рис. 147./

CHARAKTERISTIKA KOSTIER Z HROBOV NA LOKALITE KŇAZOVA JAMA V KOMJATICIACH

Mária V o n d r á k o v á

V Komjaticiach /okr. Nové Zámky/ sa systematickým archeologickým výskumom v polohe Kňazova jama odkrylo v roku 1979 niekoľko sídliskových objektov, v ktorých sa našli kostrové pozostatky ľudí. Vedúci výskumu A. Točík objekty datoval takto:

objekt 51 - 9.-10. storočie
objekt 64 - BD-HA
objekt 131 - doba rímska
objekty 145, 145A, 145B - 11. storočie
objekt 181 - vrcholný stredovek.

Z objektov 51 a 64 sa kosti nezachovali. Zo zostávajúcich piatich sa vyzdvihli kostrové pozostatky siedmich jedincov /v objektoch 145A a 145B boli dvojhroby/.

Antropologická charakteristika kostier

D o b a r í m s k a

O b j e k t 131 - žena, maturus, vek 40-50 rokov

Poškodené kránium je strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov; obrys neurokránia je birzoidný, lícne oblúky sú kryptozygické; oblúk lebečnej klenby je vysoký, steny záhlavia rovnobežné; glabella je nevýrazná /I. stupeň/, tuberculum marginale stredne vytvorené, čelo je kolmé so stredne vytvorenými čelnými hrbľmi, protuberantia occipitalis externa nevytvorená, tvárový reliéf je stredný, rovnako i prominencia nosa, processus mastoidei malé, profil záhlavia je typu a, spina nasalis anterior je 2. stupňa, profil brady prominuje stredne a zhryz je psalidontný; očnice sú prechodného tvaru, stredne vysoké s prechodnou laterálnou časťou horného okraja, apertura piriformis je stredne vysoká, úzka, so spodným okrajom typu 3, fossa caninae sú plytké a tubera mentalia malé; tvar zuboradia je parabolický, miskovitá abrázia zubov zasahuje až ku krčku.

Lebka je dolichokránna, hypsikránna, akrokránna, leptoprozopná, lepténna, hypsikonchná, brachyuranná, ortognátna a aristenkefalná /WI-1350 cm³/.

Patologické zmeny: Paradentosis totalis, caries M_2, cystis radicularis M^2.

Postkraniálny skelet je poškodený, strednej stavby so stredne vyvinutým reliéfom svalových úponov. Sexuálne znaky sú typicky ženské, femury platymérne, tíbie mezoknémne a postava vysoká /162,3 cm/.

Anomálie: zdvojené foramen costotransversarium $C_{4,5}$, sacralisatio L_5 totalis.

11. s t o r o č i e

O b j e k t 145 - žena, maturus, vek 50-60 rokov

Z lebky sa zachovala kalva a fragmenty strednej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov; obrys neurokránia je ovoidný; oblúk lebečnej klenby je vysoký, steny záhlavia zbiehavé; glabella je II. stupňa, čelo kolmé s vytvorenými čelnými hrbľmi, protuberantia occipitalis externa je 1. stupňa, processus mastoidei malé, profil záhlavia je typu b, spina nasalis anterior - 2. stupňa,

brada je stredne prominujúca a zhryz labidontný; laterálna časť horného okraja očníc je prechodná, apertura piriformis stredne vysoká i široká, tvar jej spodného okraja je typu 2, fossa caninae sú hlboké a tubera mentalia stredne vytvorené;, spina mentalis je vytvorená vo forme vysokej drsnatiny, zuboradia sú parabolického tvaru, zuby výrazne miskovito abradované, s obnaženým dentínom.

Lebka je dolichokránna, ortokránna, metriokránna, brachyuranná a aristenkefalná /WI -1331 cm³/.

Patologické zmeny: paradentosis totalis.

Postkraniálny skelet je veľmi poškodený, no napriek tomu bolo možné pozorovať sexuálne znaky svedčiace o ženskom pohlaví. Pravý femur je platymérny, ľavý stenomérny, tíbie sú mezoknémne. Výška postavy je nadstredná /156,2 cm/.

Patologické zmeny: spondylosis deformans universalis, spondylarthrosis universalis, stavec Th 8 zbortený.

O b j e k t 145A, kostra A - muž, maturus, vek asi 40 rokov

Kalvária a fragmenty strednej stavby, so stredne vyvinutým reliéfom svalových úponov sú postmortálne deformované; obrys neurokránia je ovoidný, lícne kosti sú fenozygické;, oblúk lebečnej klenby je stredne vysoký s rozbiehavými stenami záhlavia; glabella je III. stupňa, tuberculum marginale výrazne vytvorené, čelo je ubiehavé, bez hrbolov, protuberantia occipitalis externa je typu 2, tvárový reliéf je výrazný so stredne prominujúcim nosom, processus mastoidei je stredné, profil záhlavia je typu v, spina nasalis anterior 2. stupňa, brada prominuje stredne a zhryz je labidontný; očnice sú hranaté, vysoké, s oblou laterálnou časťou horného okraja, apertura piriformis je stredne vysoká a široká, so spodným okrajom typu 2, fossa caninae sú plytké a tubera mentalia malé; spina mentalis - drsnatina vysoká, obe zuboradia sú parabolické s výrazne miskovito abradovanými zubmi.

Z metrickej charakteristiky lebky možno uviesť len index orbitalis, podľa ktorého je lebka mezokonchná.

Anomálie: Ossicula Wormiana.

Patologické zmeny: caries C^{-}, paradentosis totalis.

Postkraniálny skelet strednej stavby, so stredne vyvinutým reliéfom svalových úponov je poškodený, sexuálne znaky sú výrazne mužské. Femury sú platymérne, pravá tíbia euryknémna, ľavá mezoknémna. Výška postavy je nadstredná /167,6 cm/.

Anomálie: processus supracondilicus sinister.

O b j e k t 145A, kostra B - žena, adultus, vek 20-30 rokov

Z lebky gracilnej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov sa zachovala len kalva a fragmenty; obrys neurokránia je ovoidný, oblúk lebečnej klenby nízky a steny záhlavia zbiehavé; glabella je slabo vytvorená /I. stupeň/, čelo je kolmé, s vytvorenými hrbolmi, protuberantia occipitalis externa je I. stupňa, processus mastoidei malé, profil záhlavia typu b, stredne prominujúci profil brady a stegodontný zhryz; očnice majú ostrú laterálnu časť horného okraja, apertura piriformis je široká, so spodným okrajom 3. typu, fossa caninae sú hlboké, tubera mentalia stredne vytvorené; spina mentalis - drsnatina nízka, obe zuboradia sú parabolické, zuby majú popraskanú sklovinu a sú mierne abradované.

Podľa DŠI je lebka mezokránna.

Patologické zmeny: caries M^{2}.

Zdá sa, že zlomky postkraniálneho skeletu priložené k opísanej lebke patria mladšiemu jedincovi /asi 16 rokov/.

O b j e k t 145B, kostra A - žena, adultus, vek asi 20 rokov

Veľmi poškodené kránium je strednej stavby, so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov; obrys neurokránia je ovoidný, lícne oblúky fenozygické; oblúk lebečnej klenby je stredne vysoký, steny záhlavia sú rovnobežné; glabella je II. stupňa, tuberculum marginale nevytvorené, čelo klenuté, tubera frontalia nevyvinuté; protuberantia occipitalis externa je I. stupňa, tvárový reliéf i prominencia nosa sú stredné, processus mastoidei sú veľké, profil záhlavia typu b, profil brady prominuje stredne; očnice sú okrúhle, vysoké, s prechodnou laterálnou časťou horného okraja, apertura piriformis je stredne vysoká i široká, so spodným okrajom 3. typu, fossa caninae sú plytké a tubera mentalia malé; spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina, zuboriadia sú parabolické a mierne miskovite abradované, majú popráskanú sklovinu.

Lebka je dolichokránna, mezokonchná a brachyuranná.

Anomálie: predčasná synostois suturae lambdoideae partis apici et suturae sagittalis.

Postkraniálny skelet je veľmi poškodený, strednej stavby, so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Pohlavné znaky, hoci sú málo výrazné, svedčia o žene. Femury sú platymérne, pravá tíbia platyknémna, ľavá mezoknémna. Výška postavy je nadstredná /158,1 cm/.

Patologické zmeny: fractura ulnae dext. bene sanata.

O b j e k t 145B, kostra B - muž, maturus, vek 40-50 rokov

Nepoškodené kránium je robustnej stavby s mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov; kryptozygické neurokránium má z vertikálnej normy ovoidný obrys; oblúk lebečnej klenby je stredne vysoký a steny záhlavia sú rovnobežné; glabella je III. stupňa, tubercula marginalia stredne vytvorené, čelo klenuté, s vytvorenými hrboľmi, protuberantia occipitalis externa je II. stupňa, tvárový reliéf je výrazný s veľmi prominujúcim nosom, processus mastoidei sú veľké, profil záhlavia - typu b, spina nasalis anterior je 3. stupňa, profil brady prominuje stredne a zhryz je labidontný; očnice sú hranaté, stredne vysoké, s oblou laterálnou časťou horného okraja, apertura piriformis je vysoká, stredne široká, so spodným okrajom typu 4, fossae caninae sú hlboké a tubera mentalia nevytvorené; spina mentalis vytvára tŕne, zuboradia sú parabolické,zuby až ku krčku miskovito veľmi abradované.

Lebka je dolichokránna, ortokránna, metriokránna, mezoprozopná, mezénna, mezokonchná, ortognátna a aristenkefalná /WI - 1557 cm^3/.

Patologické zmeny: caries $\bar{C}$, $P\bar{}_1$, $_M_3_$.

Postkraniálny skelet je robustnej stavby s mohutne vyvinutým reliéfom svalových úponov. Pohlavné znaky sú výrazne mužské, femury sú stenomérne, tíbie platyknémne, postava vysoká /170,2 cm/.

Patologické zmeny: spondylosis deformans universalis, spondylarthrosis universalis, Schmorlove uzly na Th a L stavcoch; pars distalis claviculae sinistri je veľmi ohnutá kraniálnym smerom.

V r c h o l n ý s t r e d o v e k

O b j e k t 181 - infans III, vek 10-13 rokov

Z lebky sa zachovali len neúplné fragmenty gracilnej stavby s málo vyvinutým reliéfom svalových úponov.

Anomálie: ossa Wormiana.

Z postkraniálneho skeletu sa zachoval iba pravý hyperplatymérny femur a dva lumbálne stavce.

CHARAKTERISTIK DER SKELETTE AUS GRÄBERN AUF DER FUNDSTELLE KŇAZOVA JAMA IN KOMJATICE. Im J. 1979 wurde eine ausführliche Analyse von sieben Skeletten aus Siedlungsobjekten auf der Fundstelle Kňazova jama in Komjatice /Bez. Nové Zámky/ durchgeführt. In den frühmittelalterlichen Objekten 145A und 145B befand sich je ein Doppelgrab eines Mannes mit einer Frau /beide Männer im Maturus- und Frauen im Adultus-Alter/. Überblick:

Objekt	Datierung	Geschlecht	Alter
131	römische Zeit	Frau	maturus
145	11. Jh.	Frau	maturus
145A, Skelett A	11. Jh.	Mann	maturus
145A, Skelett B	11. Jh.	Frau	adultus
145B, Skelett A	11. Jh.	Frau	adultus
145B, Skelett B	11. Jh.	Mann	maturus
181	Hochmittelalter	Kind	infans III.

ХАРАКТЕРИСТИКА СКЕЛЕТОВ ИЗ ПОГРЕБЕНИЙ НА МЕСТОНАХОЖДЕНИИ КНЯЗОВА ЯМА В С. КОМЬЯТИЦЕ. В 1979 г. подверглось анализу семь скелетов из селищных объектов на местонахождении Князова яма в с. Комьятице /рай. Нове Замки/. В раннесредневековых объектах 145A и 145B были вскрыты двойные захоронения мужчины и женщины /возраст обоих мужчин - maturus женщин - adultus/.

Обзор:

Объект	Датировка	Пол	Возраст
131	римский период	женщина	maturus
145	XI в.	женщина	maturus
145A, скелет A	XI в.	мужчина	maturus
145A, скелет B	XI в.	женщина	adultus
145B, скелет A	XI в.	женщина	adultus
145B, скелет B	XI в.	мужчина	maturus
181	кульм.средневековье	ребенок	infans III.

ZÁKLADNÉ ANTROPOLOGICKÉ ZHODNOTENIE NESKOROSTREDOVEKÉHO POHREBISKA V CHĽABE

Mária V o n d r á k o v á

Na neskorostredovekom pohrebisku v Chľabe /okr. Nové Zámky/ odkryl J. Zábojník v rokoch 1977-79 sedemnásť hrobov. V hrobe 13 sa našli kostrové pozostatky dvoch jedincov - muža vo veku maturus a dieťaťa vo veku infans II /kostry 13A, 13B/.

Antropologický rozbor ukázal, že z osemnástich vyzdvihnutých kostier patrí päť dospelým mužom a jedna nedospelému mužovi, tri dospelým a dve nedospelým ženám, šesť deťom a jedna dospelému jedincovi, ktorého pohlavie ani bližší vek nemožno určiť.

Na tabuľkách uvádzam rozdelenie hrobov podľa pohlavia a veku pochovaných /tab. 1/ jedincov podľa pohlavia a veku /tab. 2/ a prehľad zachovalosti, stavby a reliéfu svalových úponov lebiek a postkraniálnych skeletov /tab. 3-8/.

Tab. 1. Roztriedenie hrobov podľa pohlavia a veku pochovaných

Vek	Pohlavie		
	muži	ženy	neurčené
infans II			4, 13B, 14
infans III			3, 9, 12
juvenis	16	7, 11	
adultus	15, 17	6, 8	
maturus	5, 10, 13A	1	
neurčitý			2

Tab. 2. Rozdelenie pochovaných podľa pohlavia a veku

Pohlavie / Vek	muži		ženy		neurčené		Dovedna	
	N	%	N	%	N	%	N	%
infans II	-	-	-	-	3	16,7	3	16,7
infans III	-	-	-	-	3	16,7	3	16,7
juvenis	1	5,6	2	11,1	-	-	3	16,7
adultus	2	11,1	2	11,1	-	-	4	22,2
maturus	3	16,7	1	5,6	-	-	4	22,2
neurčený	-	-	-	-	1	5,6	1	5,6
Dovedna	6	33,4	5	27,8	7	39,0	18	100,0

Tab. 3. Zachovalosť lebiek

Zachovalosť	Pohlavie			Nedospelí	Dovedna
	muži	ženy	neurčené		
takmer nepoškodené kránium	1	1	-	-	2
poškodené kránium	2	1	-	-	3
kalvária + fragmenty	1	1	-	1	3
kalva + fragmenty	-	1	-	-	1
fragmenty	1	1	-	4	6
Dovedna	5	5	-	5	15

Tab. 4. Stavba lebiek

Stavba	Pohlavie			Nedospelí	Dovedna
	muži	ženy	neurčené		
gracilná /A/	-	3	-	5	8
stredná /B/	5	1	-	-	6
robustná /C/	-	1	-	-	1
Dovedna	5	5	-	5	15

Tab. 5. Reliéf svalových úponov na lebkách

Reliéf	Pohlavie			Nedospelí	Dovedna
	muži	ženy	neurčené		
slabý /D/	-	3	-	5	8
stredný /E/	5	2	-	-	7
Dovedna	5	5	-	5	15

Tab. 6. Zachovalosť postkraniálnych skeletov

Skelet	Pohlavie			Nedospelí	Dovedna
	muži	ženy	neurčené		
temer nepoškodený	1	1	-	-	2
poškodený	3	1	-	1	5
veľmi poškodený	1	1	-	3	5
zlomky	-	-	1	5	6
Dovedna	5	3	1	9	18

Tab. 7. Stavba postkraniálnych skeletov

Stavba	Pohlavie			Nedospelí	Dovedna
	muži	ženy	neurčené		
gracilná /A/	-	1	-	8	9
stredná /B/	5	2	1	1	9
Dovedna	5	3	1	9	18

Tab. 8. Reliéf svalových úponov na PS

Reliéf	Pohlavie			Nedospelí	Dovedna
	muži	ženy	neurčené		
slabý /D/	-	1	-	8	9
stredný /E/	5	2	1	1	9
Dovedna	5	3	1	9	18

Zachovalosť skúmaných kostier bola rôznorodá - od nepoškodených až po zlomky. Najhoršie sa zachovali detské kostry, ktoré boli temer vždy polámané alebo zostali z nich len zuby a malé úlomky lebky. Stavba kostí mužov bola vo všetkých piatich prípadoch stredná so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Ženy mali kosti najčastejšie gracilné, ale vyskytla sa i stredná a robustná stavba.

Častými anomáliami boli ossa Wormiana /6x/, obojstranné cribra orbitalia u nedospelých jedincov /3x/ a os suturae coronalis dext. /1x/

Patologické zmeny: U ženy vo veku maturus boli Th a L stavce postihnuté deformujúcou spondylózou; na pravej kľúčnej kosti adultnej ženy vidieť známky po vyhojenej zlomenine. Zo 195 vyšetrených stálych zubov na 35 bol jeden alebo viac zubných kazov /kazivosť = 17,95 %/, alveolárna cysta sa zistila iba v jednom prípade.

GRUNDLEGENDE ANTHROPOLOGISCHE AUSWERTUNG DER SPÄTMITTELALTERLICHEN SIEDLUNG IN CHĽABA. Auf der Fundstelle in Chľaba /Bez. Nové Zámky/ wurden in den J. 1977-1979 17 Skelettgräber freigelegt. Von den 18 Skeletten /Grab 13

ist ein Doppelgrab/ 9 gehören Jugendlichen und 9 Erwachsenen an, davon 5 Männern, 3 Frauen und 1 einem Individuum, dessen Geschlecht und Alter nicht zu bestimmen ist.

ОСНОВНАЯ АНТРОПОЛОГИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ПОЗДНЕСРЕДНЕВЕКОВОГО МОГИЛЬНИКА В С. ХЛЯБА. На местонахождении Хляба /рай. Нове Замки/ в 1977-1979 гг. вскрылось 17 погребений с трупоположениями. Из числа восемьнадцати скелетов /погребение № 13 - двойное захоронение/ девять принадлежит несовершеннолетним индивидуумам и восемь взрослым, из того числа пять - мужчинам, три - женщинам и одно - индивидууму неопределимого возраста.

TRETIA SEZÓNA VÝSKUMU V CHĽABE

Jozef Z á b o j n í k

Výskum na lokalite Dunaj-km 1711 v Chľabe /okr. Nové Zámky/, realizovaný v letných mesiacoch, sa upriamil na doskúmanie vnútorného priestoru kostola i odkrývku objektov v jeho blízkosti. Doteraz sa na lokalite odkrylo 43 objektov, 17 hrobov a časť priekopy. Prevažnú časť objektov tvoria nepravidelné, poväčšine malé a plytké jamy, pravdepodobne na exploatáciu piesku. Obsahovali zväčša len sporadicky stredoveký črepový materiál, zvieracie kosti a zlomky stavebného železa. Po odstránení zvyškov základu oltárnej menzy sme v priestore apsidy odkryli jamy, ktoré obsahovali niekoľko stredovekých črepov a zdobený kostený predmet - azda rúčku /črienku/ nožíka /obr. 149: 1/. Materiál z týchto jám, i keď sporadický, je dôležitý z hľadiska datovania kostola, pretože jeho základy ich porušujú. Niektoré väčšie objekty pravidelného tvaru možno interpretovať ako obydlia /obj. 12 a 16/. Najmä chata 16 obsahovala veľké množstvo keramického materiálu patriaceho do 14.-16. storočia. Na sever od lode kostola, paralelne s jej severným múrom, bol vybratý žľab črtajúci sa už v minulej sezóne. Jeho šírka bola 15-30 cm a hĺbka do 20 cm. Na niektorých miestach boli na dne žľabu malé okrúhle priehlbne, zvyšky po zašpicatených koloch palisády. Žľab, ktorý je zrejme pozostatkom oplotenia, bol mladší ako väčšina objektov, lebo ich prekrýval. Na západnej strane sa strácal v objektoch 25 a 28 a znovu bol čiastočne pozorovateľný /ako kolové jamky/ nad objektom 12. Na východnej strane bol viditeľný po veľký žľabový objekt.

V roku 1979 sa odkryli ďalšie dva hroby. Hrob 16, zistený západne od kostola, orientovaný v smere SZ-JV, bol porušený. Zachovali sa z neho len kosti hornej časti tela. Napriek tomu, že bol v bezprostrednej blízkosti základov západného múru lode, nemožno spoľahlivo určiť, či bol porušený v priebehu budovania kostola. Aj hrob 17, v ktorom bola kostra orientovaná v smere V-Z, sa nachádzal západne od kostola. V úzkej hrobovej jame bol dospelý jedinec uložený na pravom boku. Dolné končatiny mal ohnuté v kolenách o 180°, takže pätové kosti sa dotýkali panvy. V západnej časti hrobovej jamy ležala väčšia zvieracia kosť. Zdá sa, že podobne ako v prípade hrobu 1, i tu ide o pochovanie menejcenného jedinca.

Pokračovali sme i vo vyberaní priekopy, ktorej časť sme preskúmali už vlani. Z vybratého úseku, dlhého 17 m, sa získal črepový materiál z doby halštatskej a laténskej. I pri začistení povrchu priekopy pred vybratím sa dalo pozorovať jej pre-

krytie stredovekými jamami. Bude úlohou ďalšieho výskumu zistiť priebeh priekopy i priestor, ktorý ohraničovala.

Zaujímavý komplex objektov sme preskúmali na sever od sakristie. Pri odkrývke chaty 16 sme zistili, že porušuje objekt 41 - pec. Na JV strane zasa naopak chata 16 bola prekrytá ďalšou pecou - objektom 16b. Na túto nadväzovala ešte jedna pec. Zo všetkých objektov pochádza početný črepový materiál patriaci do 13.-16. storočia. Pece boli dlho používané, pretože sú do tvrda vypálené a možno na nich pozorovať i isté úpravy, prípadne fázy /obj. 41/. Slúžili zrejme na pečenie chleba.

Smerom na sever od kostola sme viedli zisťovaciu sondu v snahe určiť rozsah osídlenia. Po celej dĺžke sondy /35 m/ sa vyskytovali keramické fragmenty, poväčšine stredoveké, menej praveké. Po predbežnom začistení sme zistili obrysy viacerých objektov. Pravdepodobne z jedného z nich pochádza i celá nádoba nájdená v hĺbke ca 40 cm /obr. 149: 3/. Od väčšiny nálezov stredovekej keramiky na lokalite sa líši vzhľadom, materiálom i technikou výroby. Patrí pravdepodobne do obdobia včasného stredoveku /11.-12. stor./. To naznačuje i možnú staršiu fázu osídlenia lokality na ploche severne od kostola.

Po začistení povrchu sektorov E-F 25-27 sa črtal veľký a pravidelný žľabový objekt. Ide zrejme o základy väčšej stavby neznámeho účelu. Žľaby sú vyplnené tmavou tvrdou zeminou, hojne zmiešanou s kusmi mazanice, a pokračujú i mimo skúmanej plochy.

Výskumom sme získali aj početný keramický materiál hlavne z 13.-16. storočia. K trom nálezom ostrôh z minulej sezóny pribudol exemplár s tŕňom nasadeným takmer kolmo na oblúk a s hviezdicovitým bodcom /obr. 149: 6/. V chate 16 sa našiel okrem množstva keramických fragmentov a úlomkov železných predmetov i ostrý nástroj neznámeho účelu, vyrobený z jelenieho parohu /obr. 149: 4/. V zisťovacej sonde sme našli polguľovitý praslen s konkávnou základňou /obr. 149: 2/. V sekundárnej polohe bola v stredovekej jame 25 neolitická brúsená kamenná sekerka /obr. 149: 5/.

Pre datovanie stavebných zvyškov kostola je dôležitý materiál z objektov prekrytých základovým murivom /jamy 5, 6, 17, 19, 20, 21, 23 a 33/. Našli sa v nich keramické fragmenty, ktoré možno datovať najskôr na koniec 14. a začiatok 15. storočia. To mení i naše doterajšie názory na vznik kostola. Na základe zistení v roku 1979 možno výstavbu sakrálneho objektu len rámcovo datovať do 15.-16. stor. Vzhľadom na malý počet hrobov v areáli sa domnievame, že i jeho používanie nebolo dlhodobé. Doteraz sa nepodarilo /i pre nedostatok písomných prameňov/ spoľahlivo určiť, či skúmaná osada so sakrálnou stavbou je predchodkyňou dnešnej Chľaby, prípadne či ide o inú, v nám známych písomných prameňoch bližšie nespomínanú zaniknutú stredovekú dedinu. Bude úlohou ďalšieho výskumu objasniť i tieto otázky.

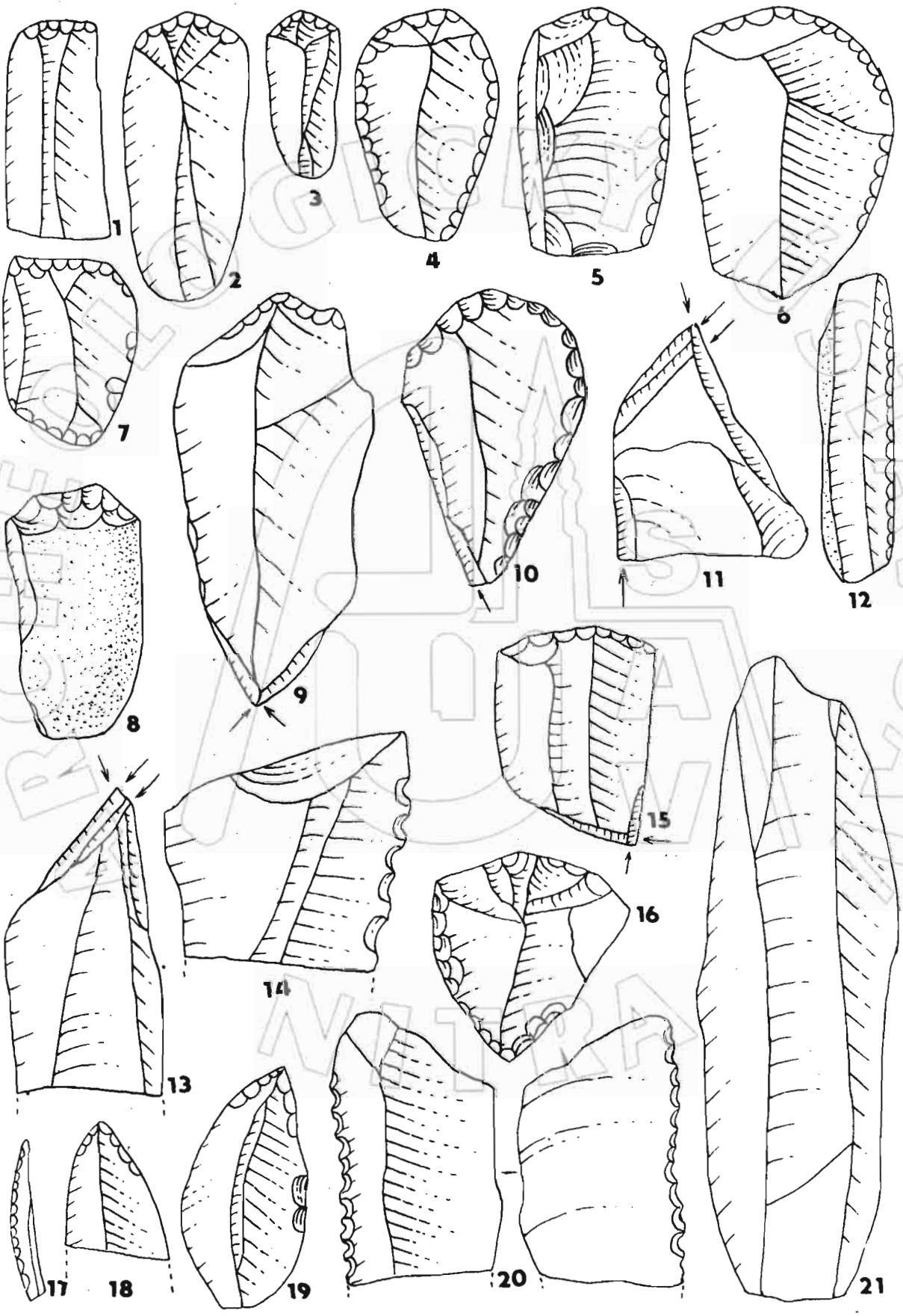
DRITTE GRABUNGSSAISON IN CHĽABA. Die Grabungsarbeiten auf der Fundstelle in Chľaba /Bez. Nové Zámky/, Donaukilometer 1711 richteten sich auf die Beendung der Untersuchung der Kirche und der umliegenden Objekte. Bis jetzt legte man 43 Objekte, 17 Gräber und einen Grabenabschnitt frei. Die meisten Objekte sind Gruben, die zur Sandexploitation dienten. Die Objekte 12 und 16 waren Wohnstätten. Bemerkenswert ist das Objekt 16 nicht nur wegen einer grossen Anzahl von Keramikscherben, sondern auch wegen seiner Superposition mit einigen Öfen, die wahrscheinlich zum Backen des Brotes dienten. Man entdeckte auch zwei Gräber /das eine gestört, im anderen lag ein Skelett

auf der Seite mit den Beinen um 180° abgebogen/. Aus dem Graben wurde der Inhalt herausgenommen /bisher deckte man einen Abschnitt von 17 m ab/. Man fand darin sporadish hallstatt - und latènezeitliche Scherben. Die Besiedlungsausdehnung wurde durch einen 35 m langen Schnitt festgestellt, in dem sich mittelalterliche und weniger urzeitliche Objekte skizzierten. Aus einem stammt ein Gefäss aus dem 11.-12 Jh. /Abb. 149: 3/. Nördlich der Kirche wurde der Inhalt einer Rinne herausgenommen, die wahrscheinlich den Rest der Umfriedung der Kirche bildete. Im Nordosten skizzierte sich der Grundriss eines grossen Rinnenobjektes. Ausser den gewöhnlichen Funden /eine Menge Scherben und Fragmente des Baueisens/ fand sich das Fragment eines Sporns /Abb. 149: 6/, eine geglättete Steinaxt /Abb. 149: 5/, ein Spinnwirtel /Abb. 149: 2/, ein spitziges Geweihwerkzeug /Abb. 149: 4/ und ein verziertes Knochengriff eines Messers /Abb. 149: 1/.

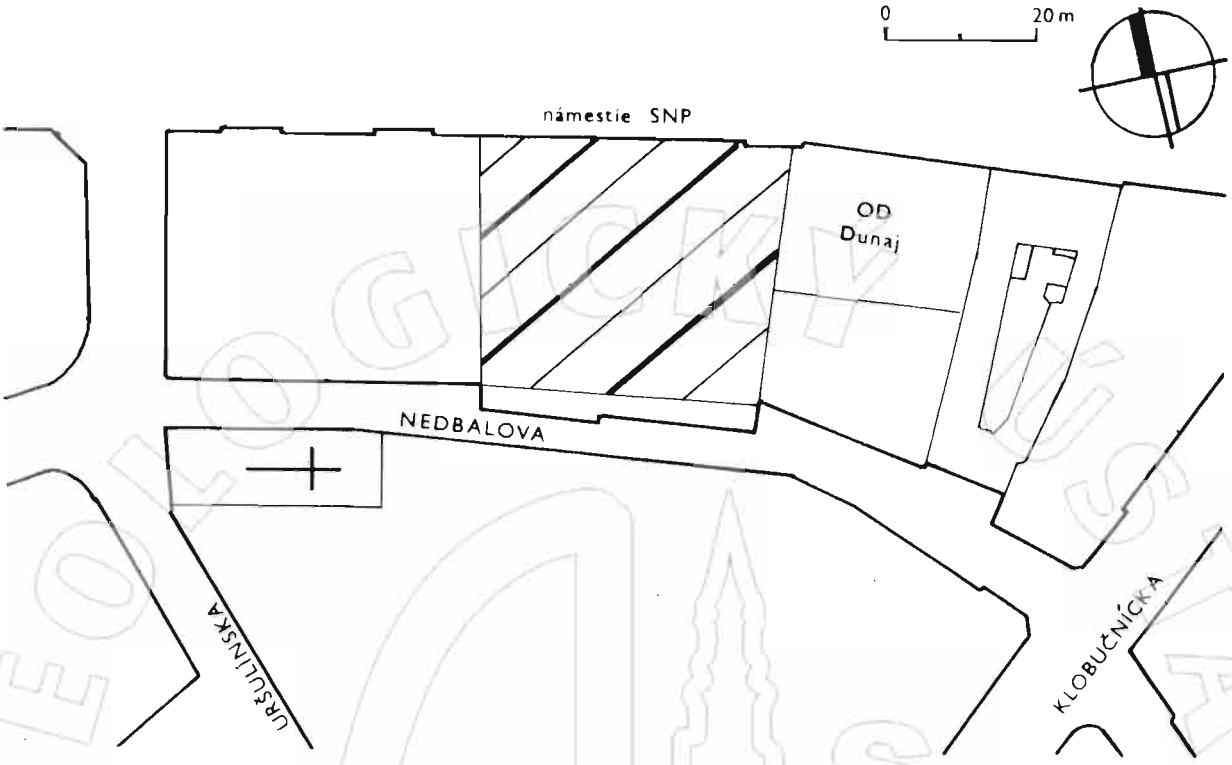
Von Bedeutung für die Datierung der Kirche sind die Funde aus Gruben, welche von den Kirchenfundamenten überdeckt sind /die Keramikscherben stammen ehestens vom Ende des 14. bis zum Anfang des 15. Jh./. Die Kirche wurde allem Anschein nach im 15. Jh. erbaut.

ТРЕТИЙ СЕЗОН ИССЛЕДОВАНИЙ В С. ХЛЯБА. Обследования на местонахождении "Дунай-км 1711" в с. Хляба /рай. Нове Замки/ направились на окончательное прослежение церкви и объектов в ее окрестностях. До сих пор вскрылось 43 объектов, 17 погребений и часть раскопа. Большинство объектов - мелкие ямы для эксплуатации песка. Объекты 12 и 16 - жилища. Объект 16 выделяется множеством керамических фрагментов и суперпозицией с несколькими печами, вероятно, для печения хлеба. Выявились также два погребения /одно разрушенное, второе с костяком, положенным на боку с ногами изогнутыми на 180°/. Выбиралось содержание раскопа /донные открылось 17 м/. В нем нашлись спорадические черепки гальштатского и латенского периодов. Площадь поселения выявлялась траншеей длиной в 35 м, в которой вырисовывались средневековые, менее доисторические объекты. В одном из этих объектов был найден сосуд XI-XII вв. /рис. 149: 3/. На север от церкви было выбрано содержание желоба, вероятно остатка ограды церкви, на СВ вырисовывался план большого желобчатого объекта. Кроме обычных находок /большое количество черепков и обломков строительного железного материала/ был найден фрагмент шпоры /рис. 149: 6/, шлифованный каменный топорик /рис. 149: 5/, пряслице /рис. 149: 2/, роговое остроконечное орудие труда /рис. 149: 4/ и украшенная костяная рукоятка ножика /рис. 149: 1/.

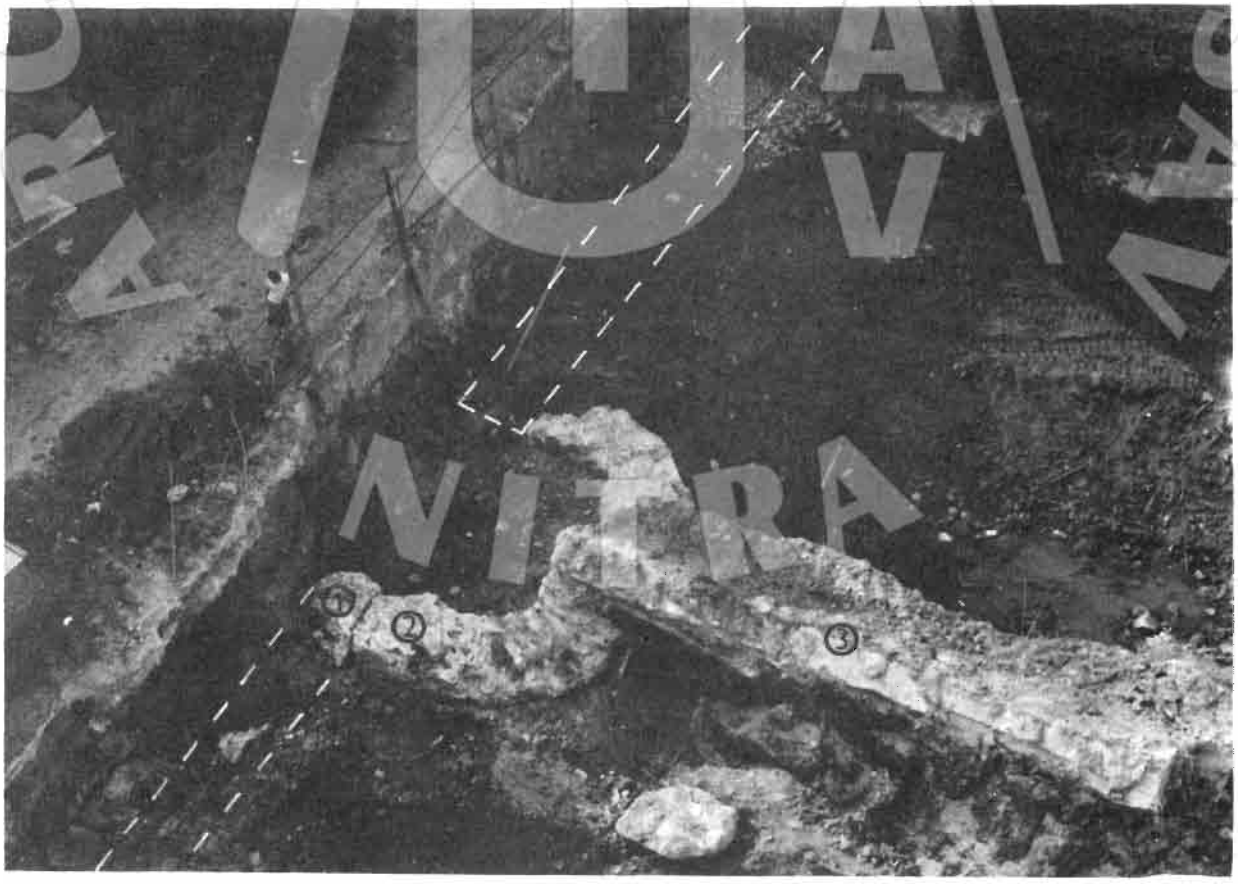
Для датировки церкви важны находки из ям, перекрытых фундаментами /обломки керамики, вероятно, конца XIV-начала XV вв./. Церковь основали, по всей вероятности, в XV в.

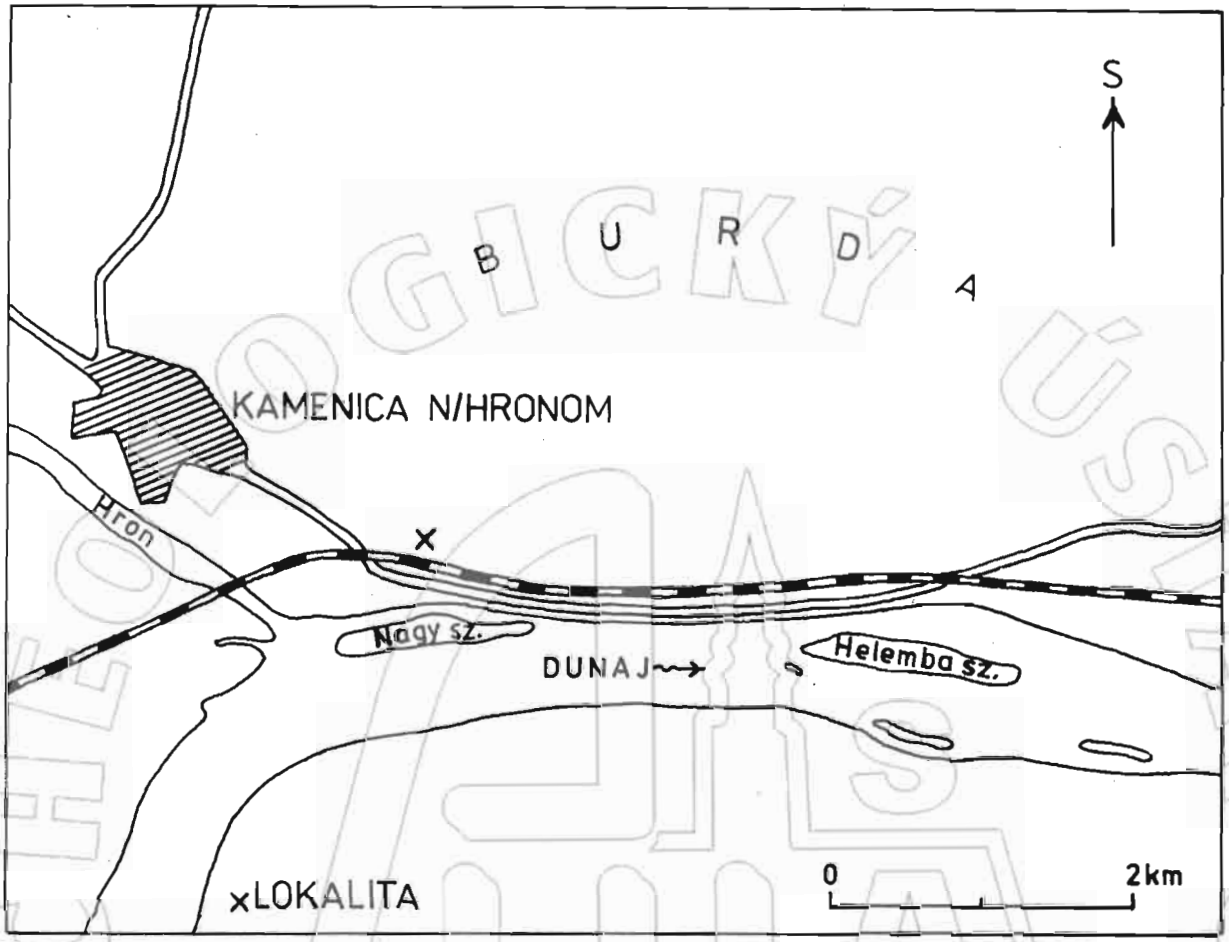

Obr. 1. Kašov I /Spálenisko/, okr. Trebišov. Výber gravettských nástrojov. 1 : 1

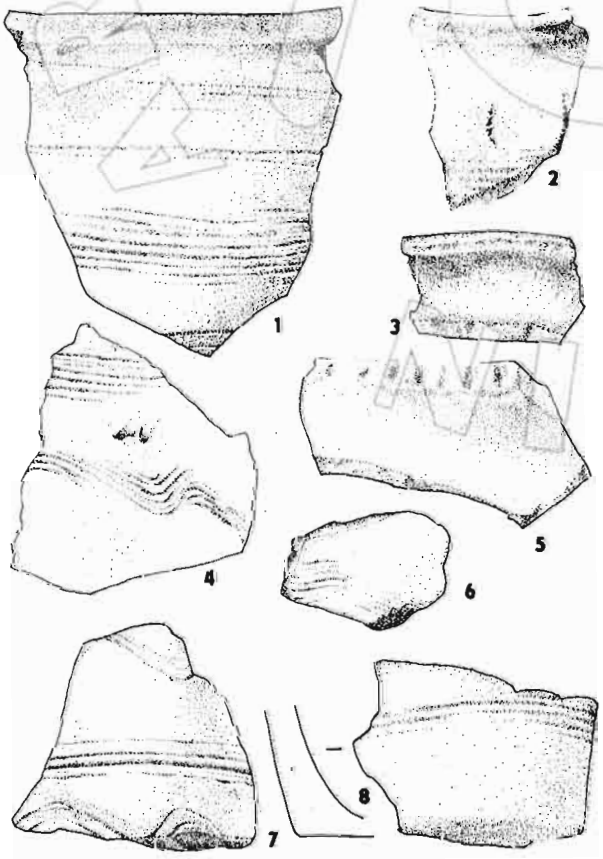

Obr. 2. Bratislava. Severovýchodný okraj historického jadra mesta s vyznačením skúmanej plochy

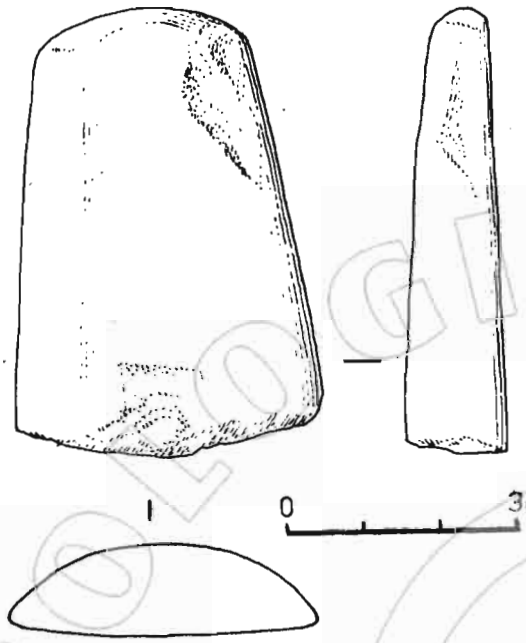

Obr. 3. Bratislava /námestie SNP 29/. Pohľad na stavenisko zo strechy OD Dunaj: 1 - parkanový múr; 2 - základy parkanovej veže; 3 - novoveký betónový múr

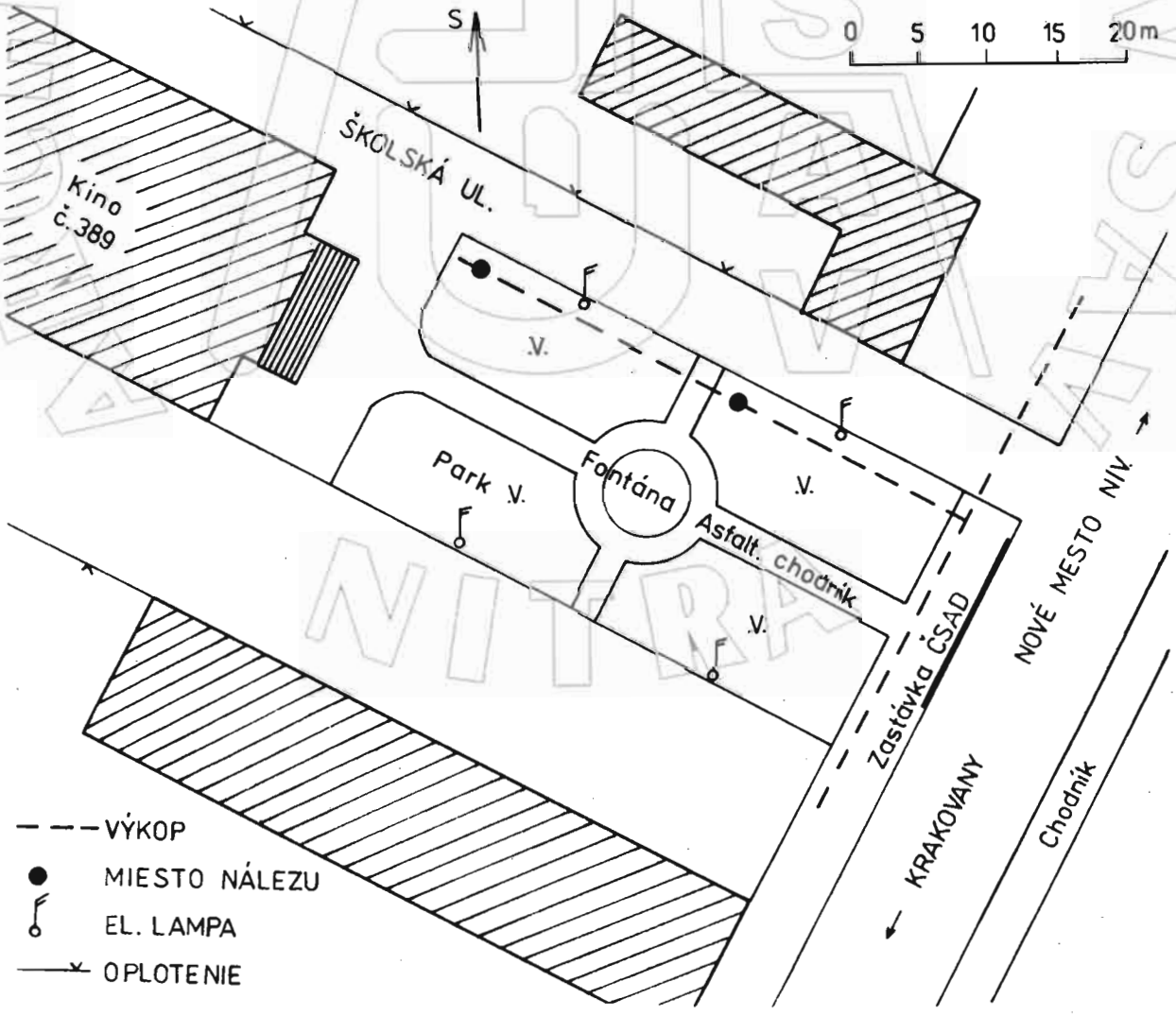

Obr. 4. Kamenica nad Hronom, okr. Nové Zámky. Situačný plán náleziska

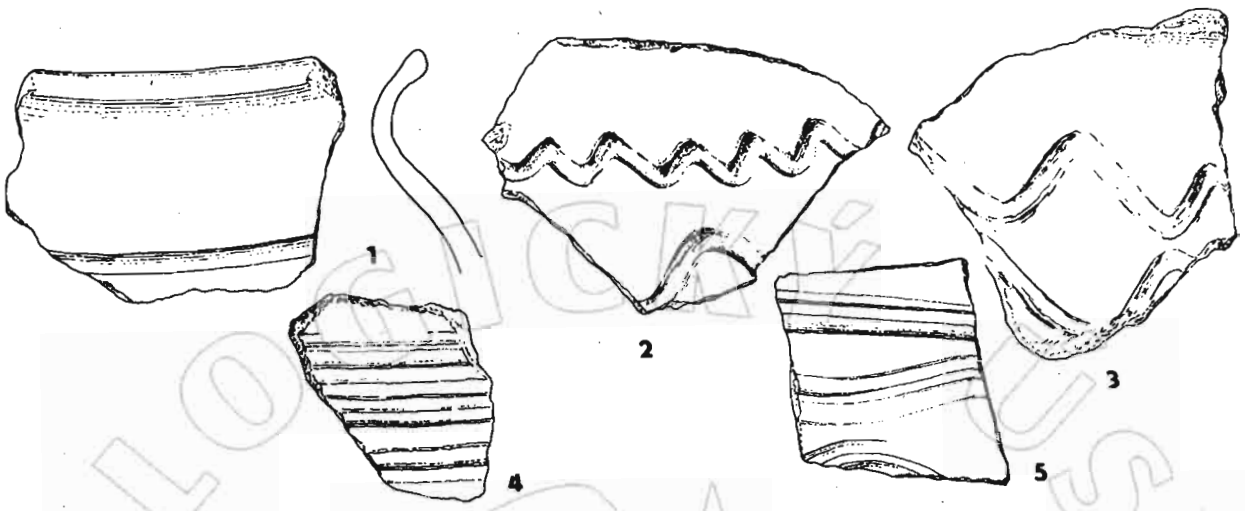

Obr. 5. Kamenica nad Hronom, okr. Nové Zámky. Sídlisková rímska a slovanská keramika

Obr. 6. Čachtice /Školská ulica/, okr. Trenčín. Neolitická sekerka

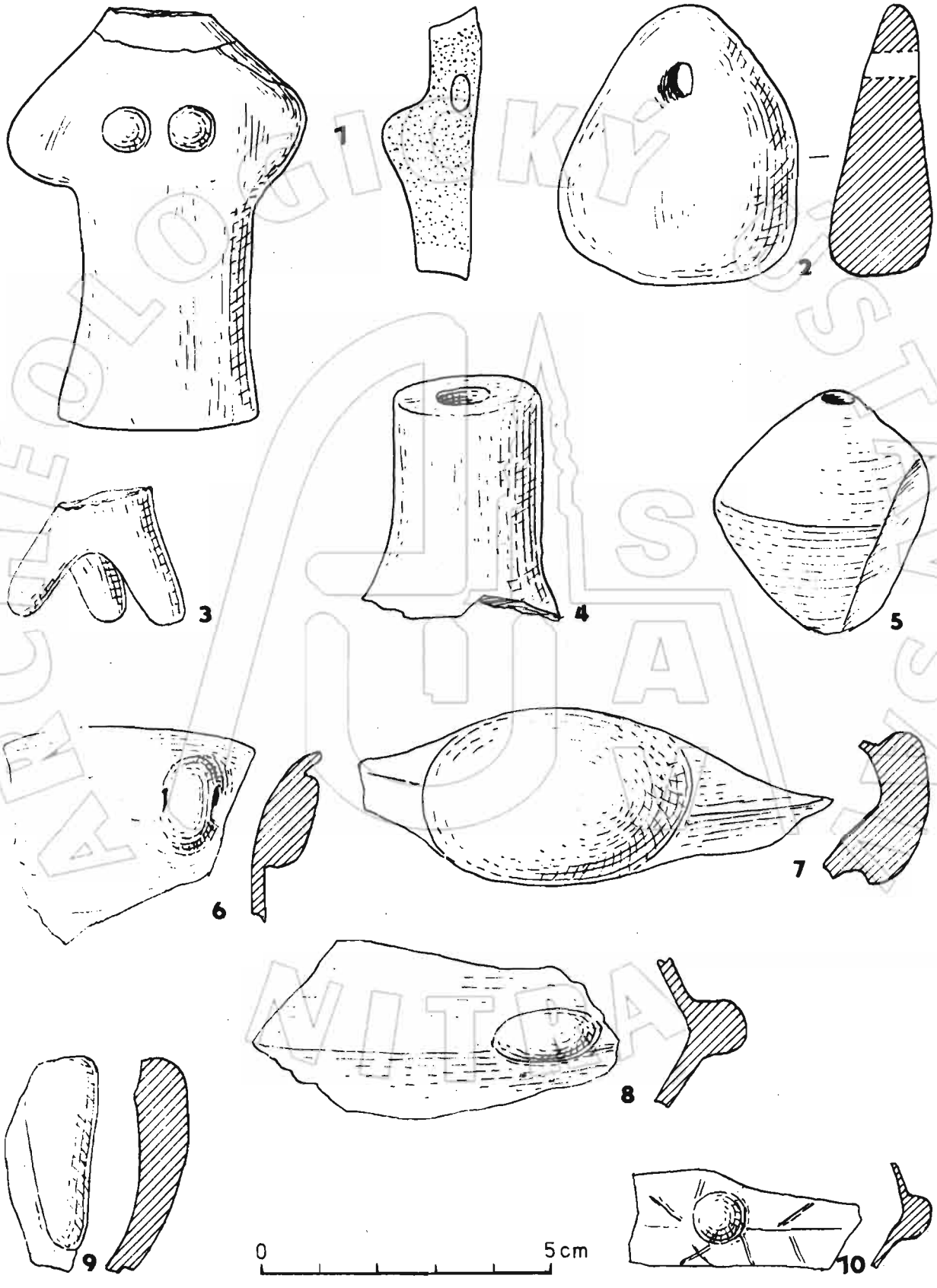

Obr. 7. Čachtice /Školská ulica/, okr. Trenčín. Situačný plán náleziska

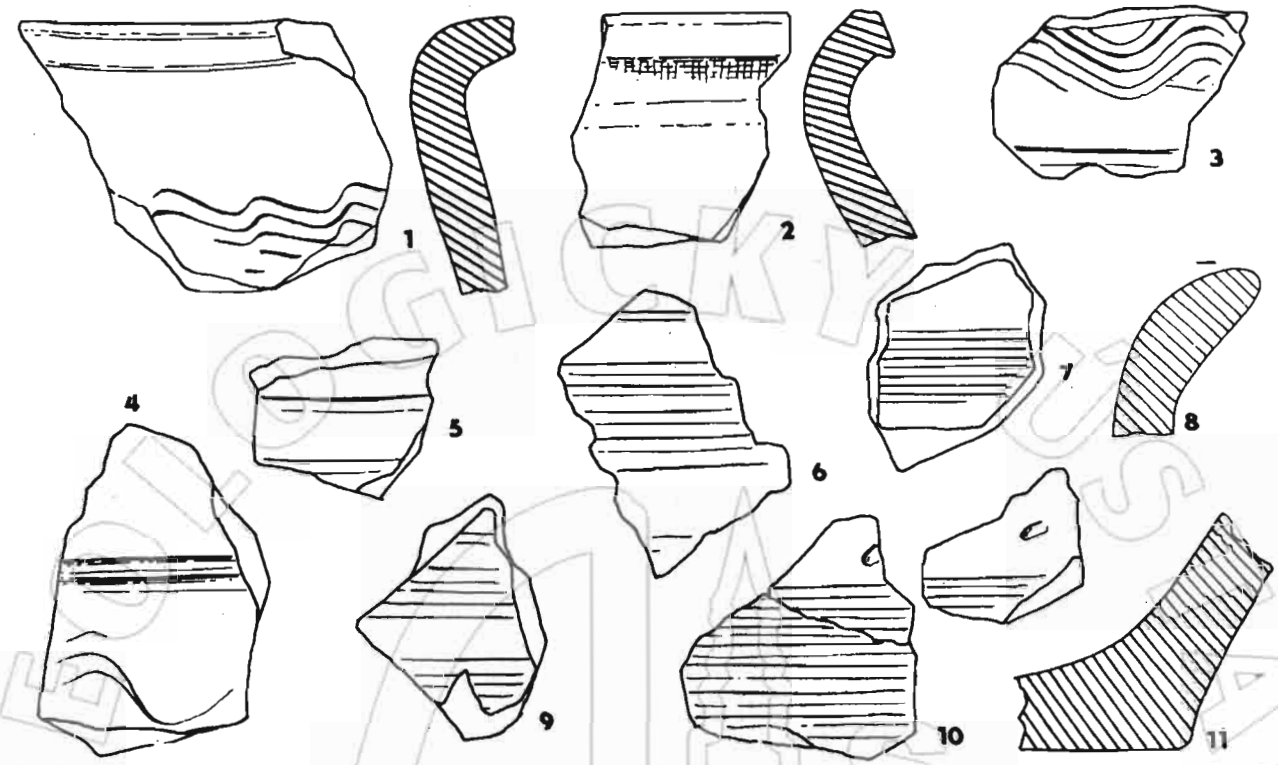

Obr. 8. Čachtice /Školská ulica/, okr. Trenčín. Črepy zo spodnej časti sídliskovej vrstvy /11.-12. stor./

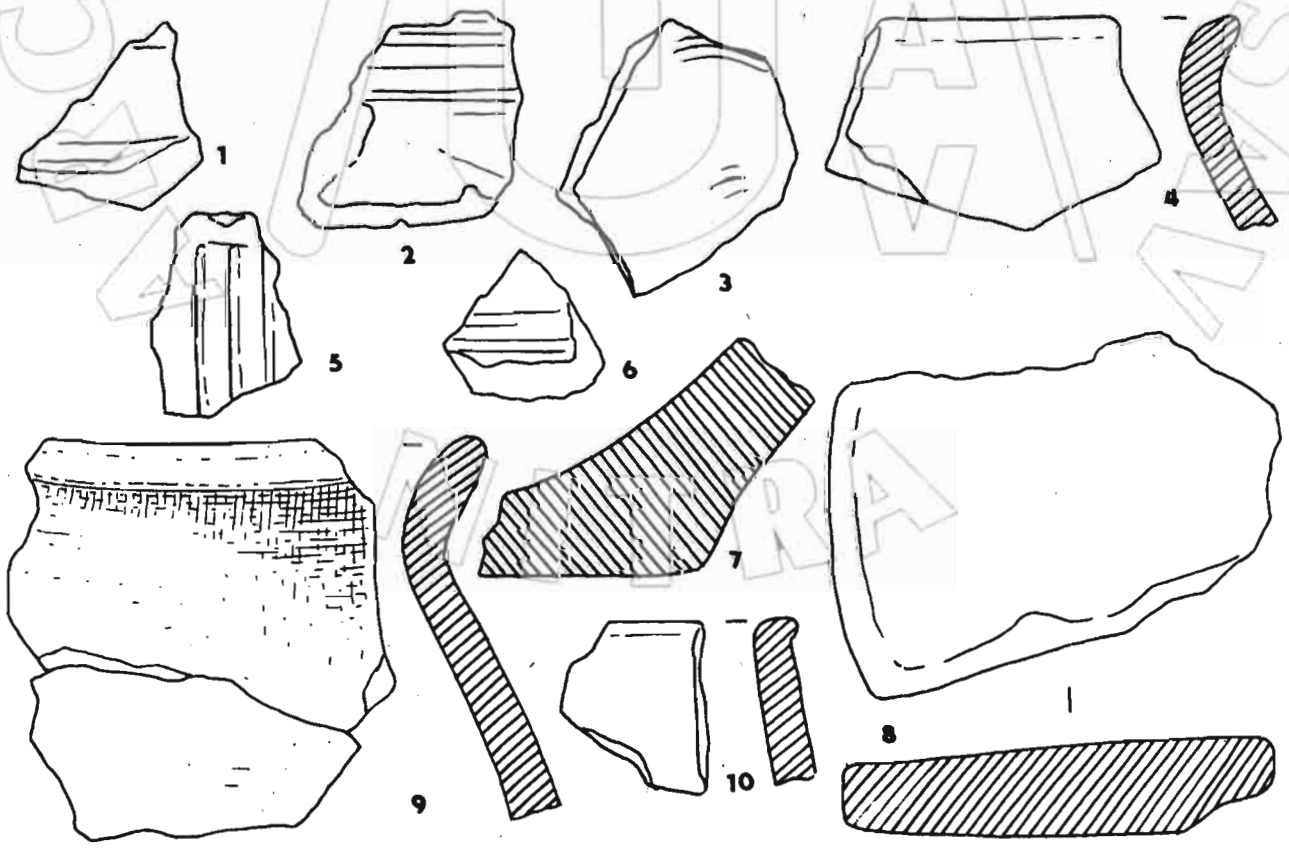

Obr. 9. Závada /farská záhrada/, okr. Topoľčany. Zberový materiál

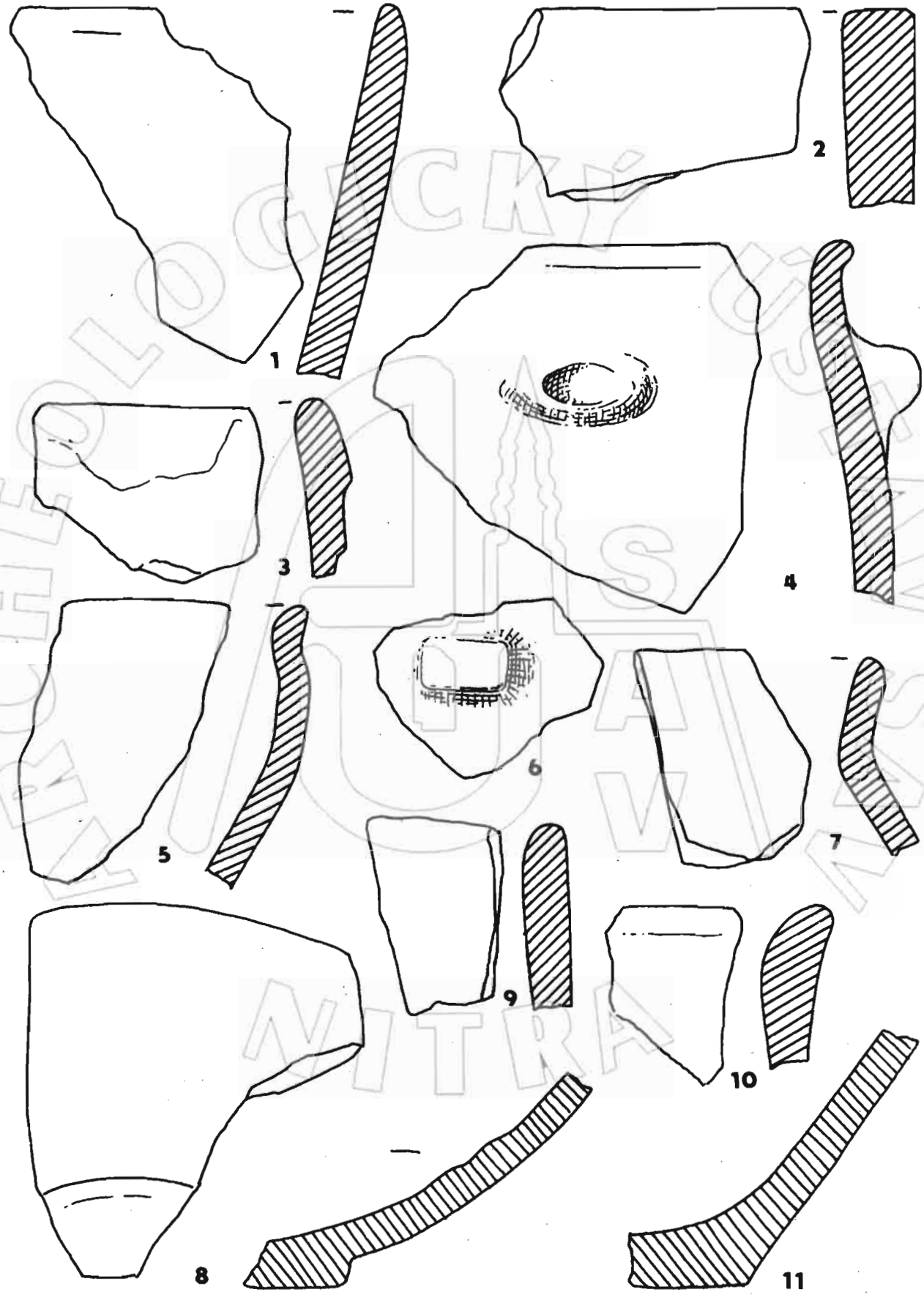

Obr. 10. Bánovce nad Bebravou /Za rezervoárom/, okr. Topoľčany. Výber nálezov

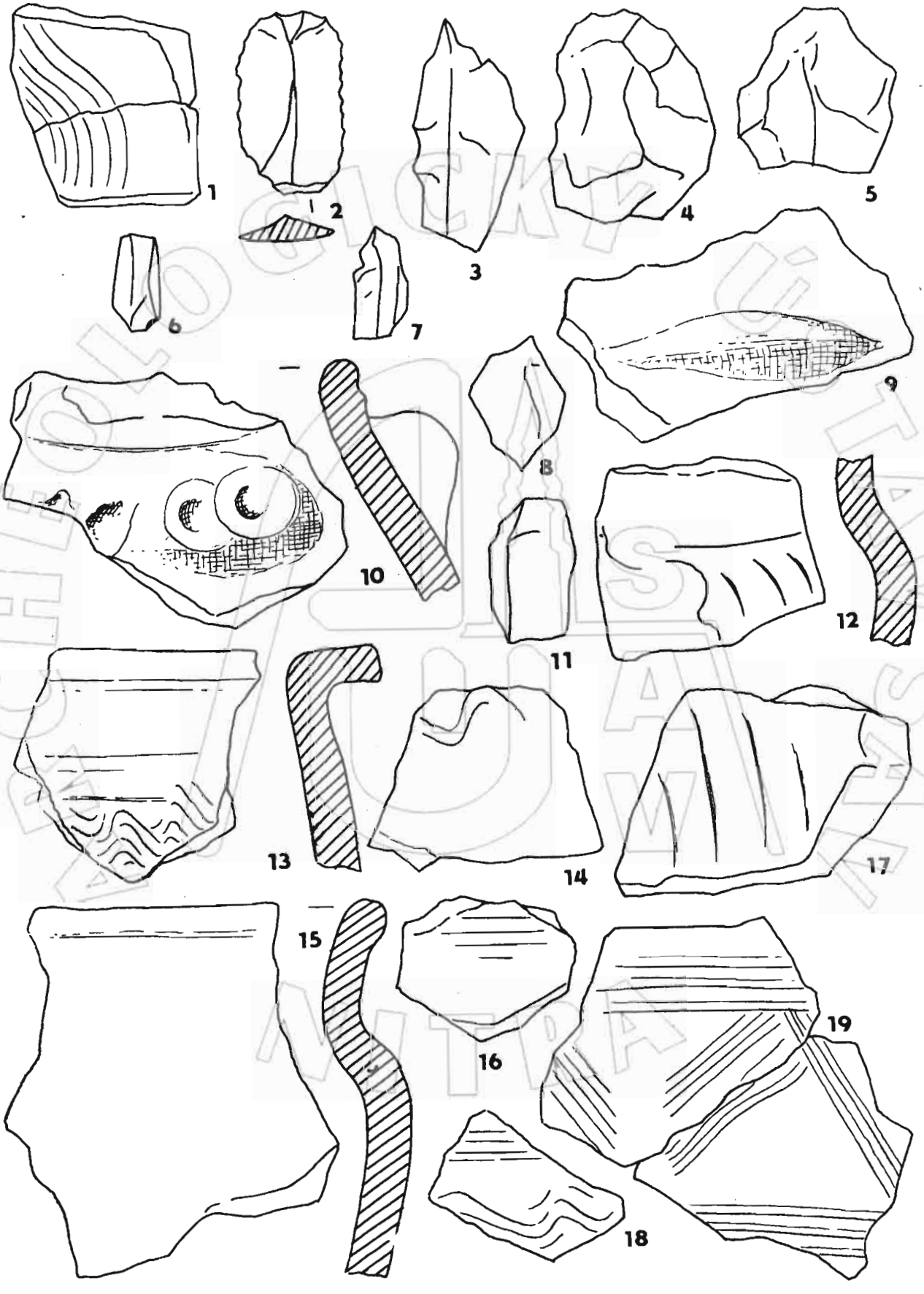
Obr. 11. Brekov /Za ulicu/, okr. Humenné. Nálezy zo sídliska. Slovanská kultúra

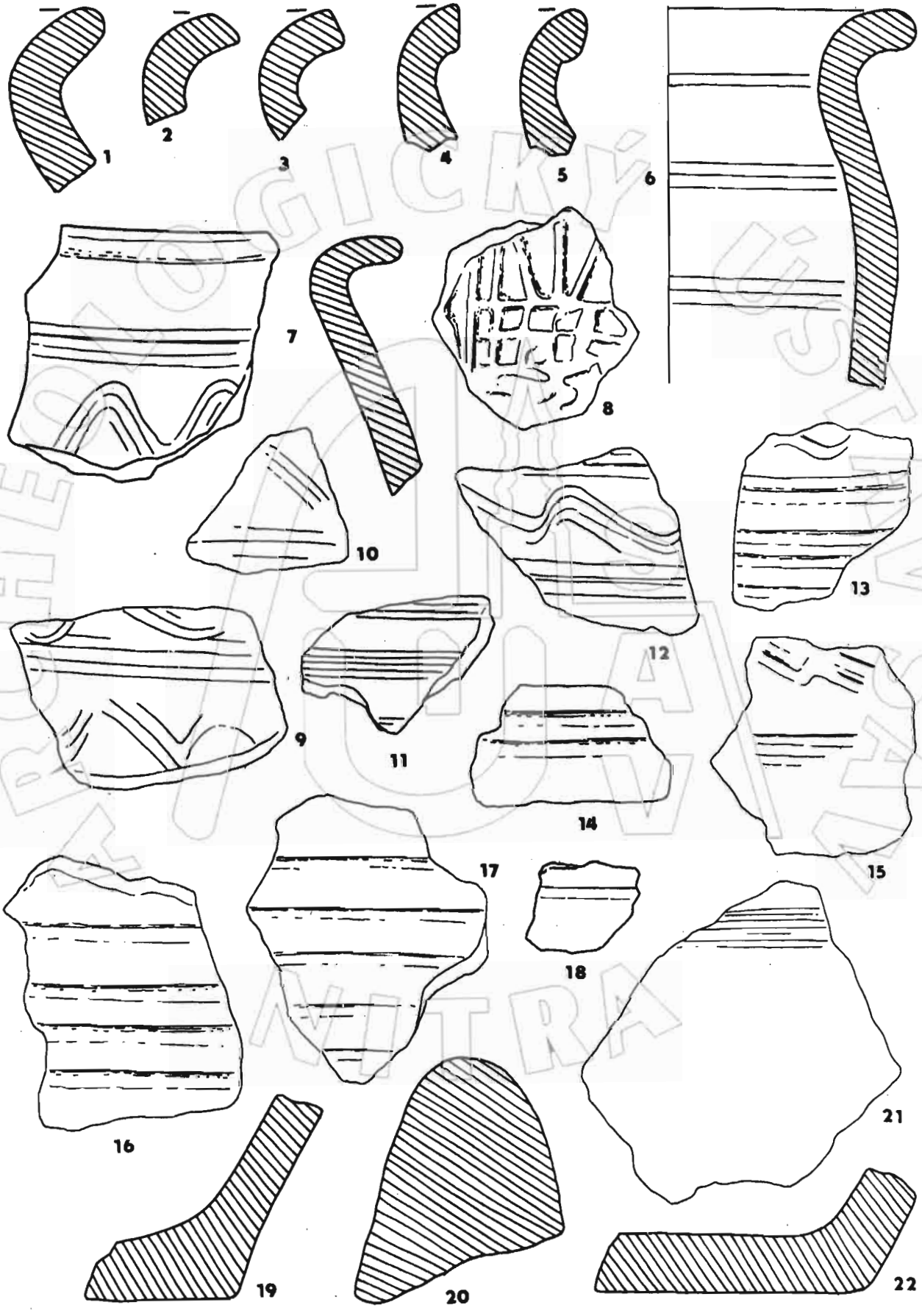
Obr. 12. Kurima, okr. Bardejov. 1-3, 9 - poloha Hurna; 4-8 - poloha Viviň. Nálezy zo sídliska. 4, 5, 8, 10 - mladšia doba bronzová; 1-3, 6,9 - slovanská kultúra

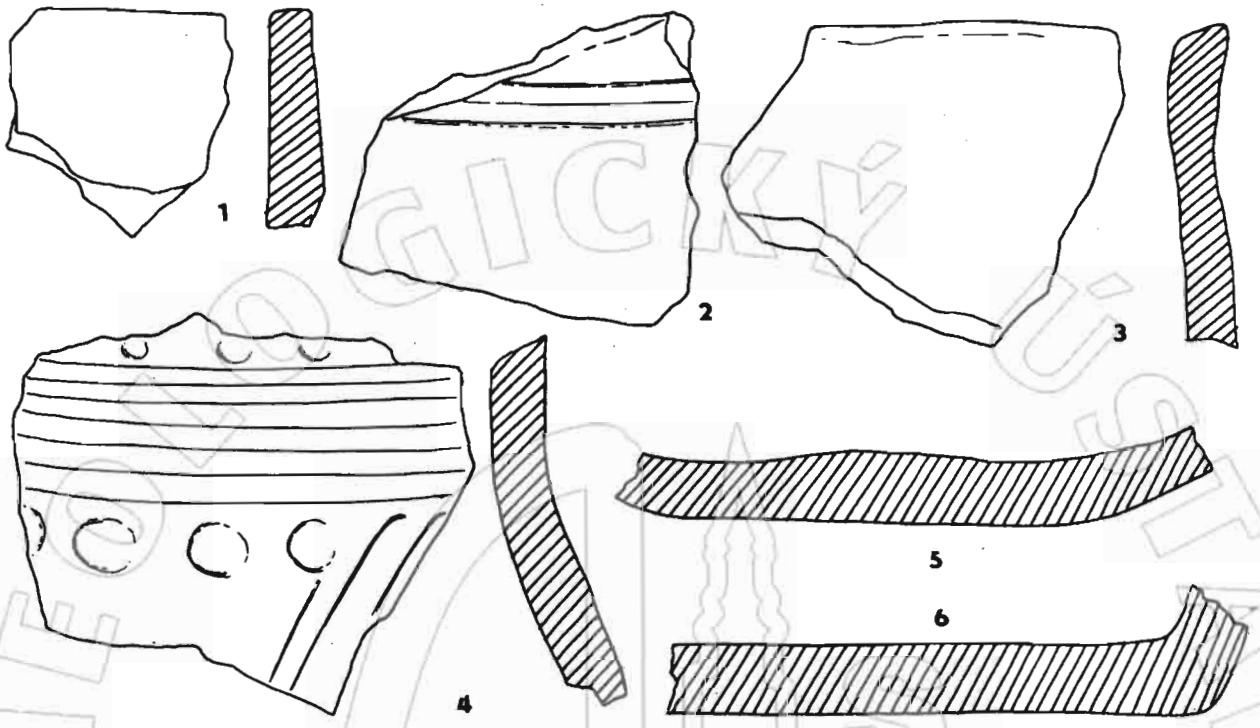

Obr. 13. Jastrabie nad Topľou /záhrada domu č. 16/, okr. Vranov nad Topľou. Nálezy zo sídliska. 1 - neolit; 2-11 - doba halštatská

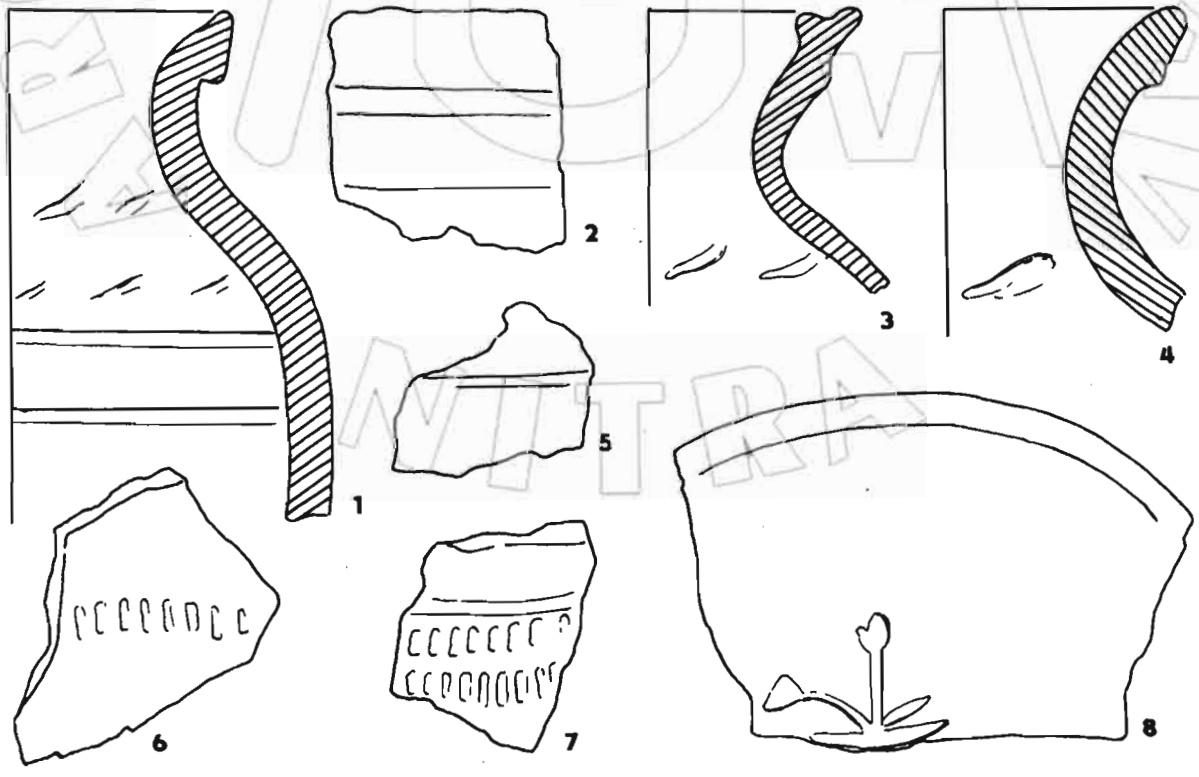

Obr. 14. Komárany /Luckovo/, okr. Vranov nad Topľou. Nálezy zo sídliska. 1-8, 11 - neolit; 9, 10, 12, 17 - mladšia doba bronzová; 13, 14, 16, 18, 19-slovanská kultúra; 15 - doba rímska

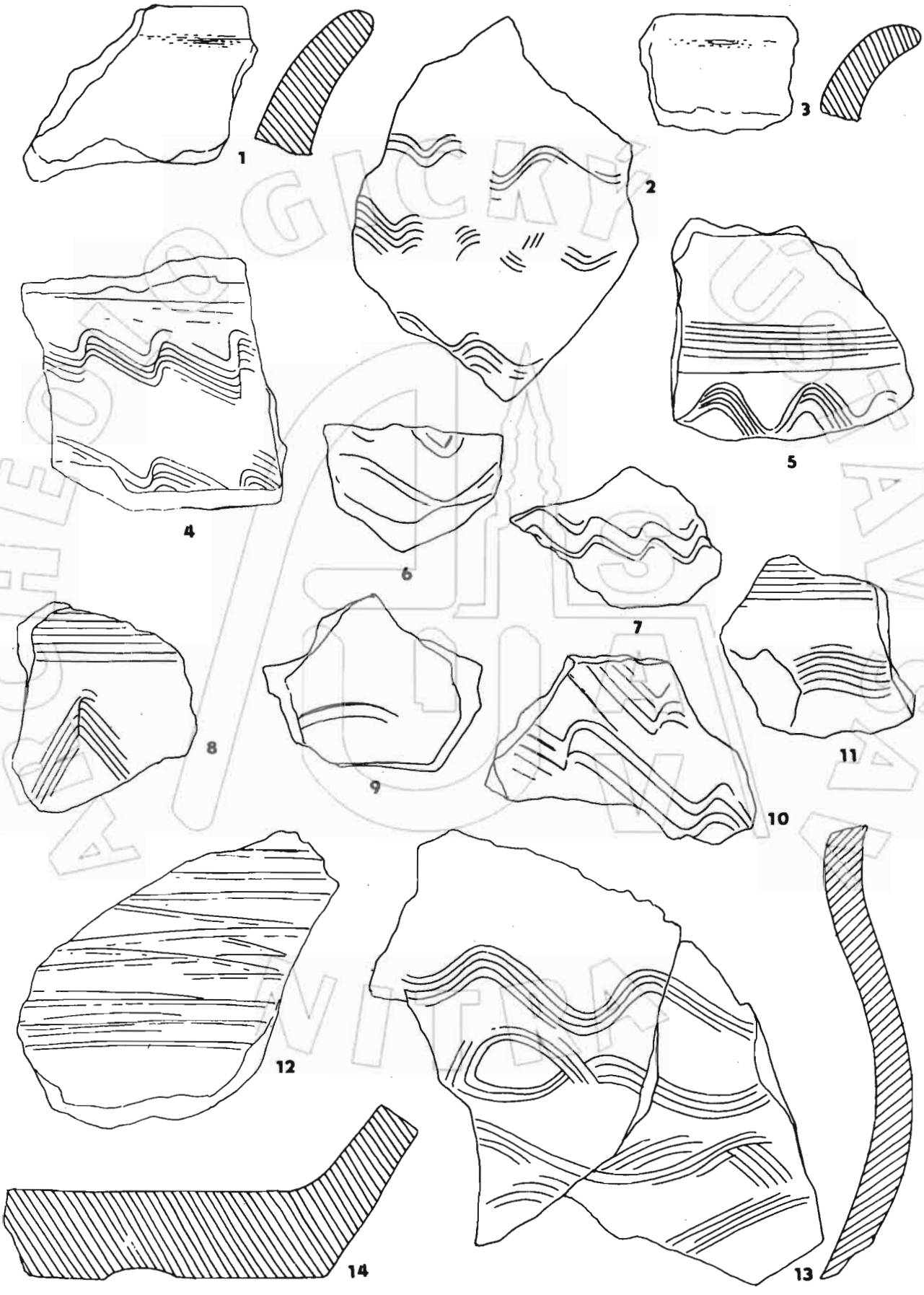

Obr. 15. Poša /Pod laščíkom/, okr. Vranov nad Topľou. Výber nálezov zo slovanského sídliskového objektu

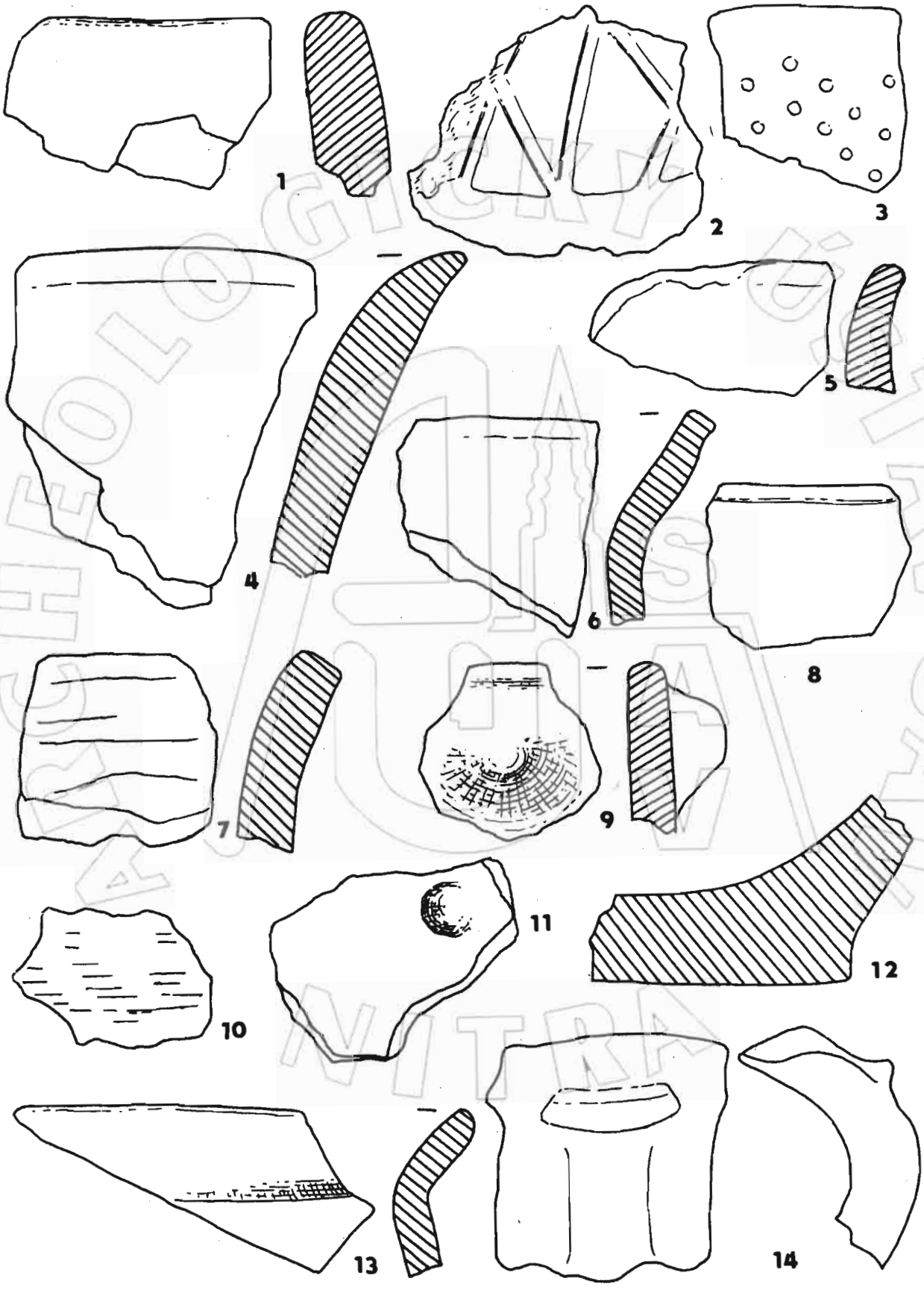

Obr. 16. Sedliská, časť Podčičva /ponad cintorínom/, okr. Vranov nad Topľou. Nálezy z kultúrnej vrstvy. 1, 3-6 - kultúra Gáva; 2 - slovanská kultúra

Obr. 17. Šarišské Michaľany /Za verchom/, okr. Prešov. Nálezy zo sídliskových objektov. 12.-13. stor.

Obr. 18. Skrabské /Temetova/, okr. Vranov nad Topľou. Nálezy zo slovanského sídliska

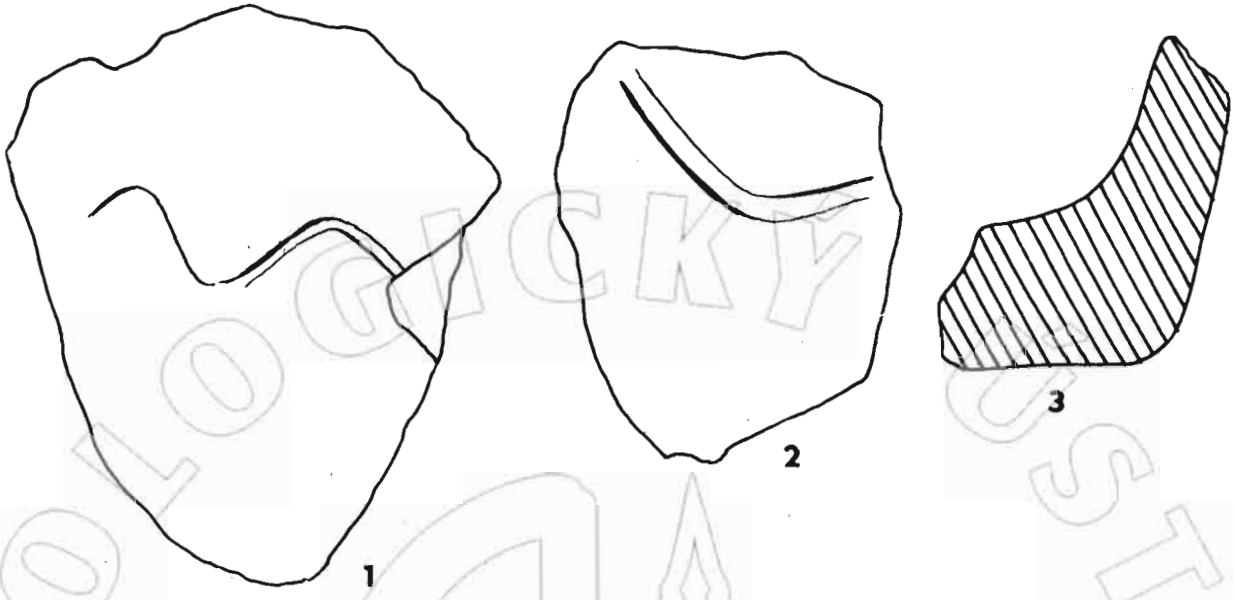

Obr. 19. Strážske, časť Krivošťany, okr. Michalovce. Nálezy zo sídlisk. 1 - neolit; 2 - kultúra s kanelovanou keramikou; 3-6, 8, 9, 11, 12 - doba bronzová; 7 - pravek; 10 - doba slovanská; 13, 14 - doba rímska

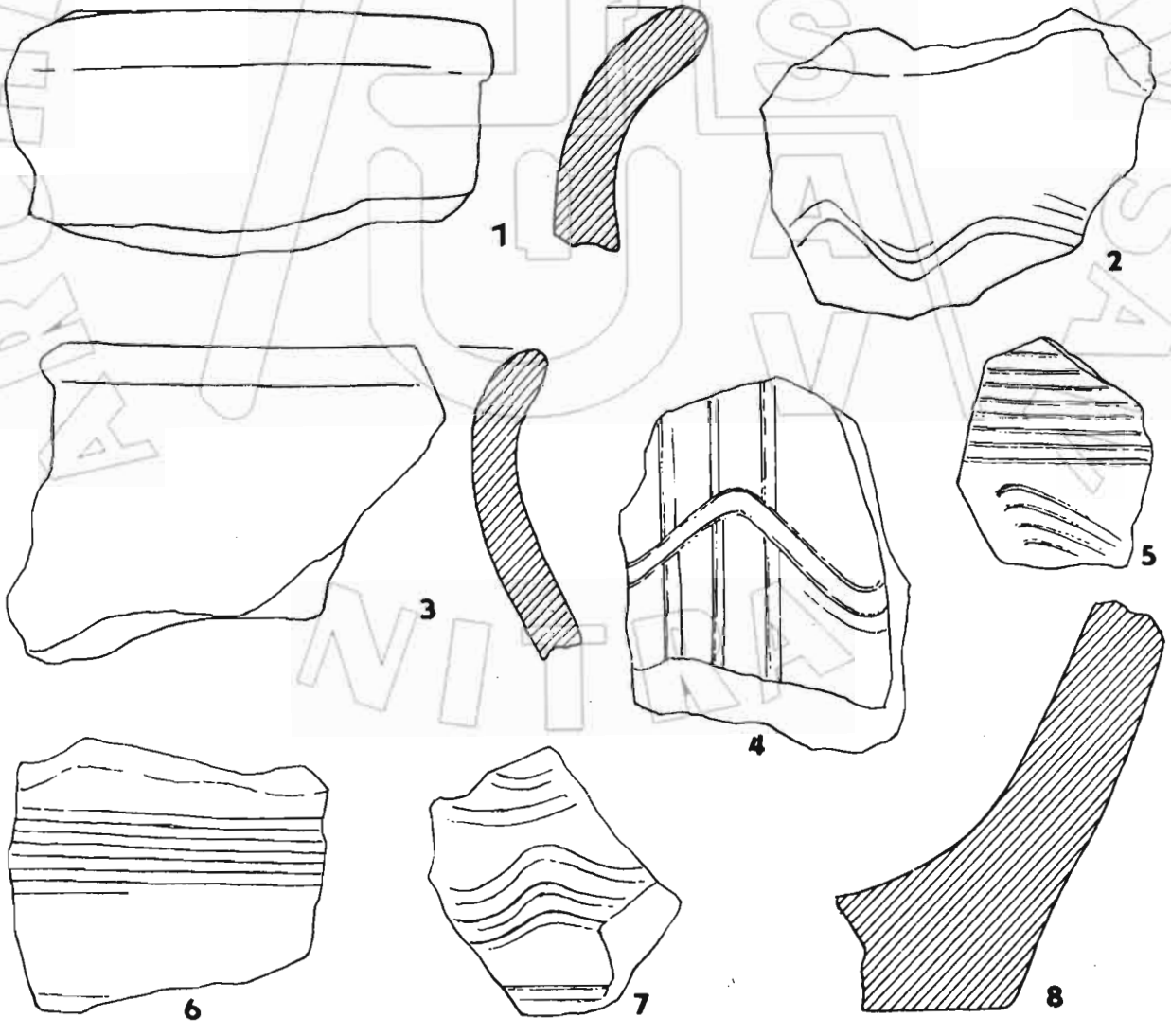

Obr. 20. Šarišské Michaľany /Za verchom/, okr. Prešov. Nálezy zo sídliskových objektov. 1-12 - neolit až eneolit; 13 - doba rímska

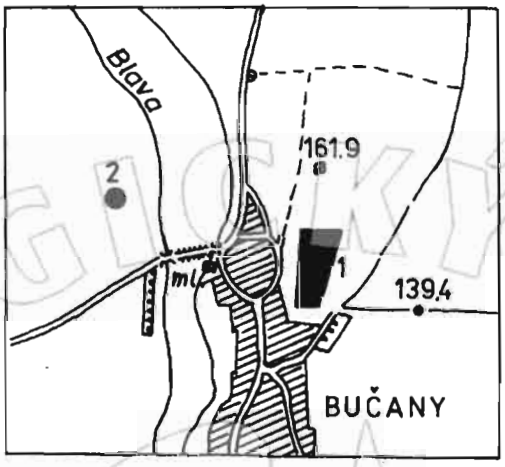

Obr. 21. Vranov nad Topľou, časť Lomnica /Poloviny/. Nálezy zo slovanských objektov

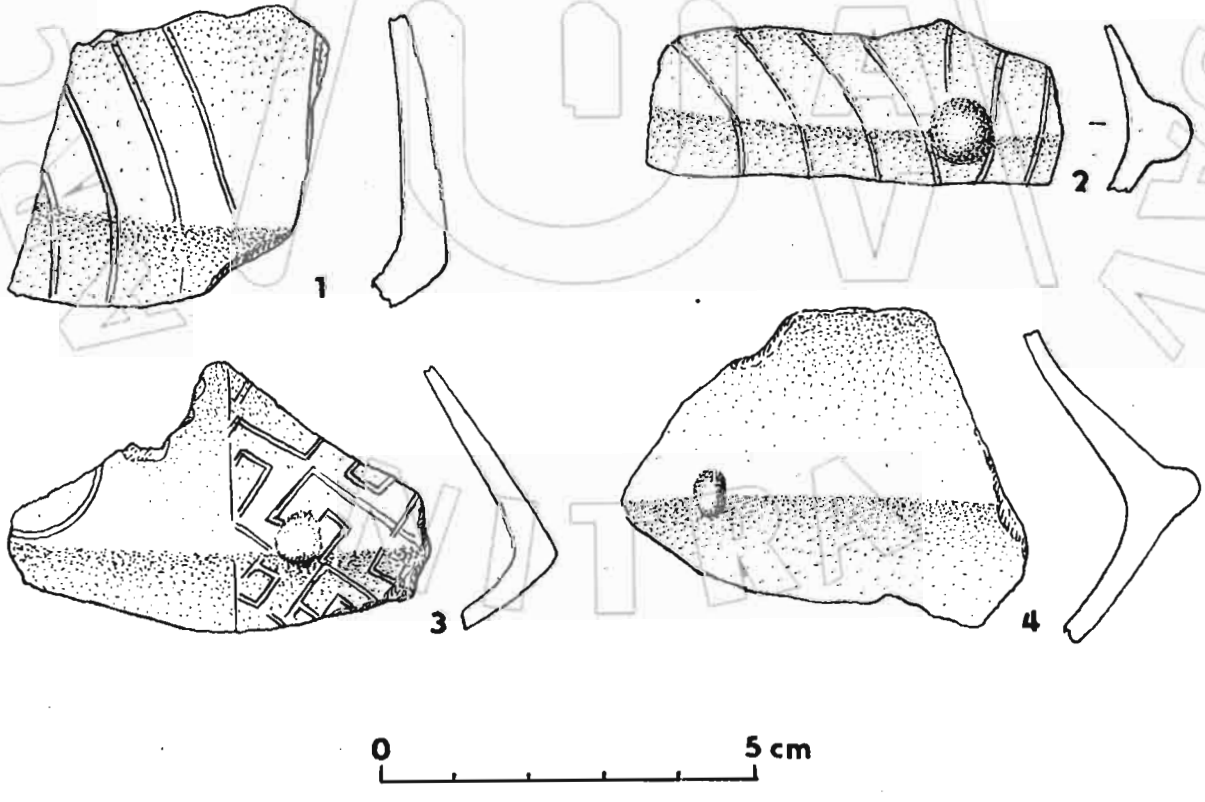

Obr. 22. Badín /Pod Hrádkom/, okr. Banská Bystrica. Nálezy so slovanského sídliska

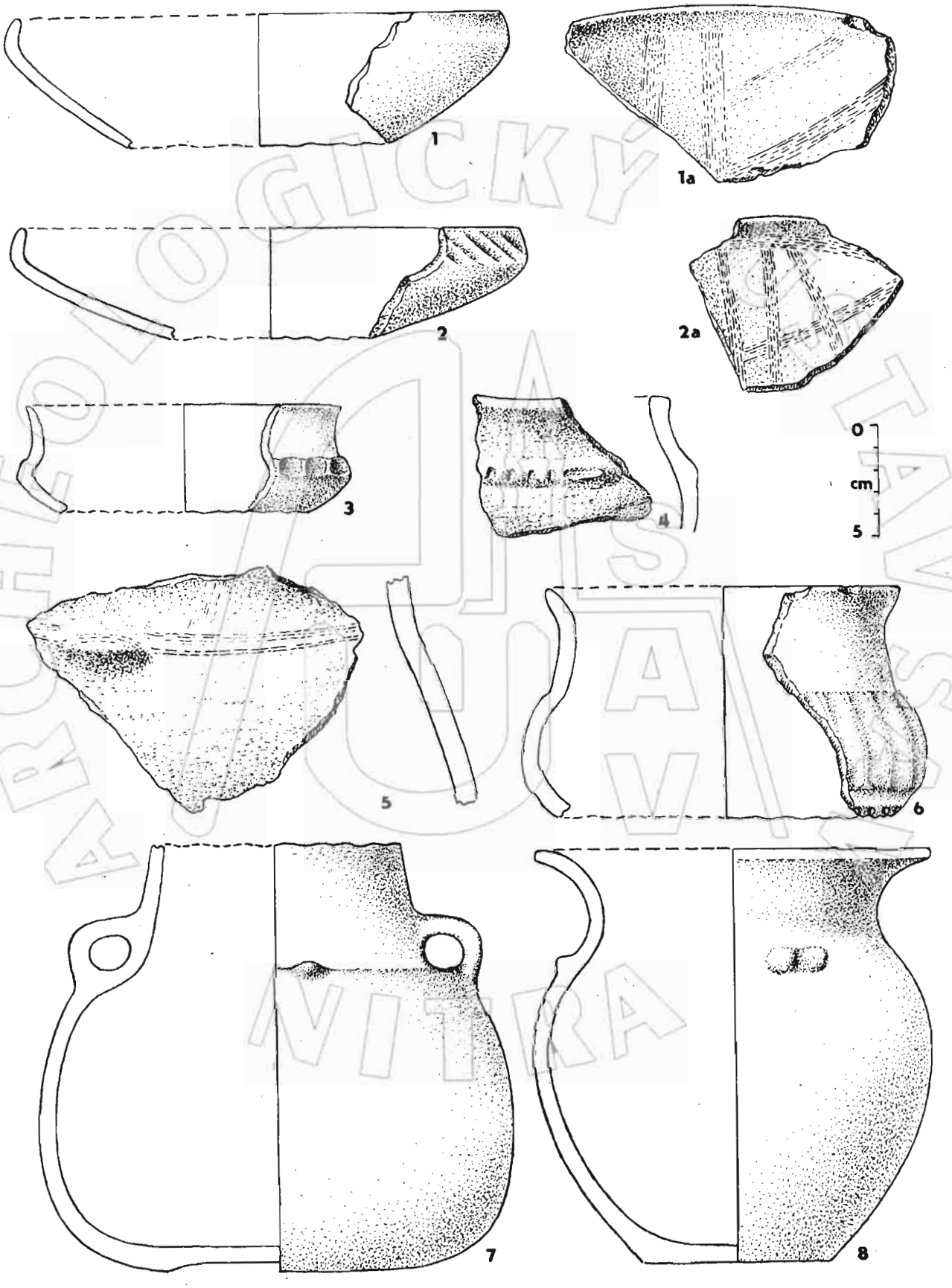

Obr. 23. Sliač, časť Hájniky /Na kút/, okr. Zvolen. Nálezy zo slovanského sídliska

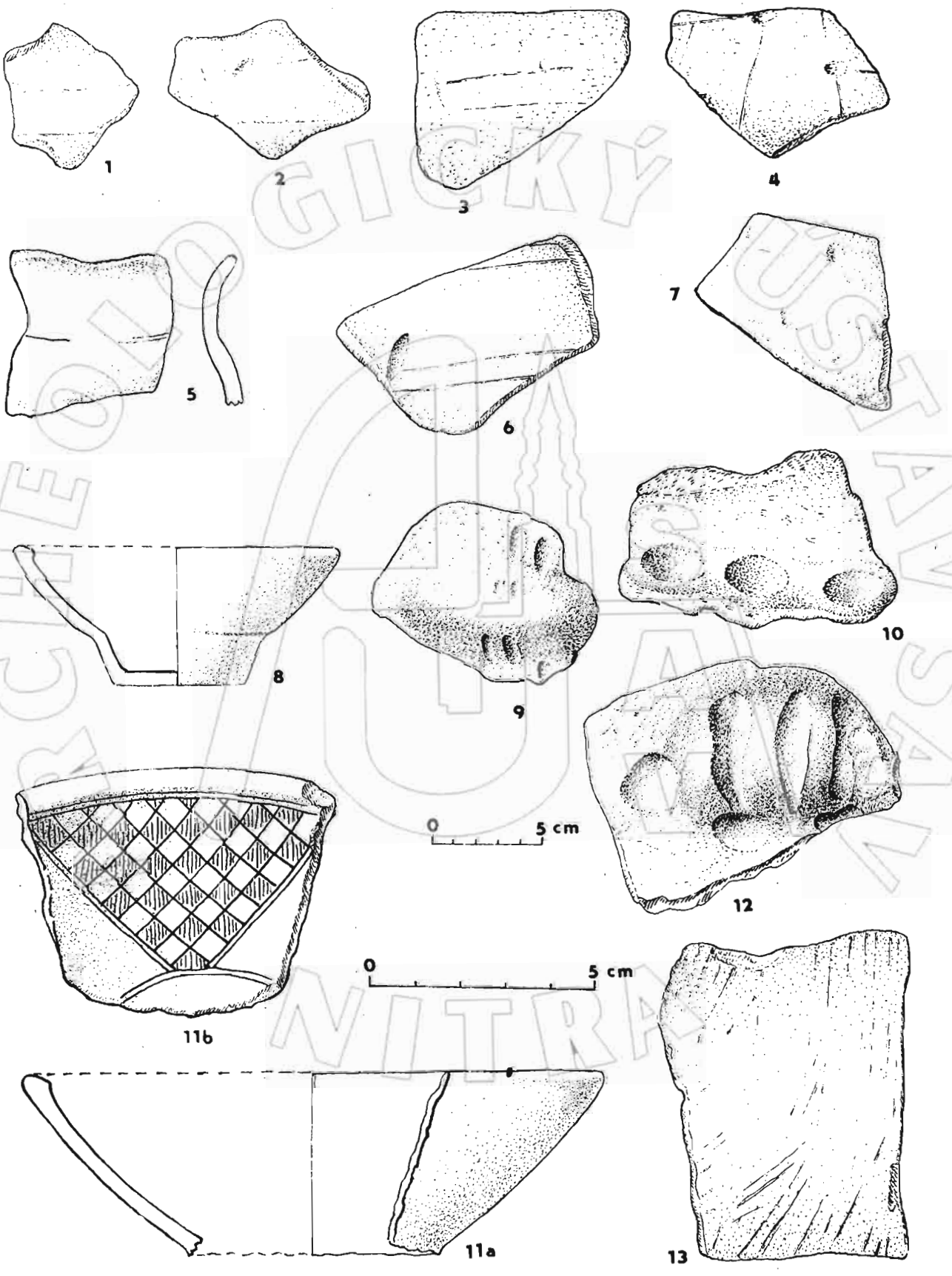

Obr. 24. Bučany, okr. Trnava. Situačný náčrt. 1 - poloha Kopanice; 2 - poloha šľachtiteľská stanica

Obr. 25. Bučany /Kopanice/, okr. Trnava. Výber keramiky z neolitických objektov /lengyelská kultúra/

Obr. 26. Bučany /Kopanice/, okr. Trnava. Výber keramiky. 1-6 - kalenderberská kultúra; 7, 8 - maďarovská kultúra

Obr. 27. Bučany /šľachtiteľská stanica/, okr. Trnava. Výber keramiky. 1, 6, 7, 9, 10 - objekt 2 /kultúra s lineárnou keramikou/; 2-5 - zber /kultúra s mladšou lineárnou keramikou/; 8, 11a, b, 13 - objekt 1 /skupina Kosihy-Čaka/; 12 - objekt 3 /kultúra so staršou lineárnou keramikou

Obr. 28. Svinica, okr. Košice-vidiek. Odkrytý zahĺbený sídliskový objekt 27/79

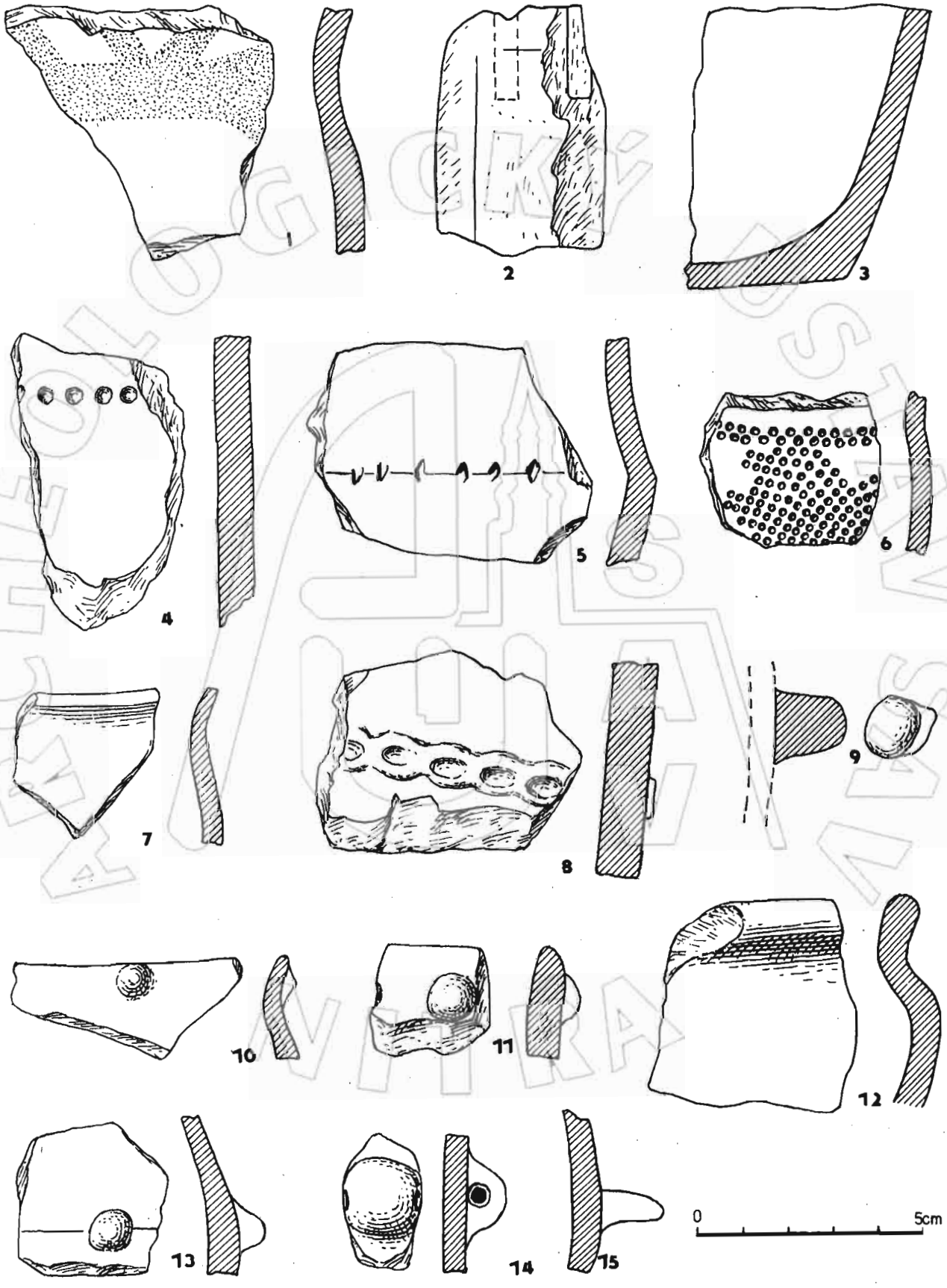
Obr. 29. Svinica, /okr. Košice-vidiek/. Odkrytá kamenná blokova stavba - feudálne sídlo

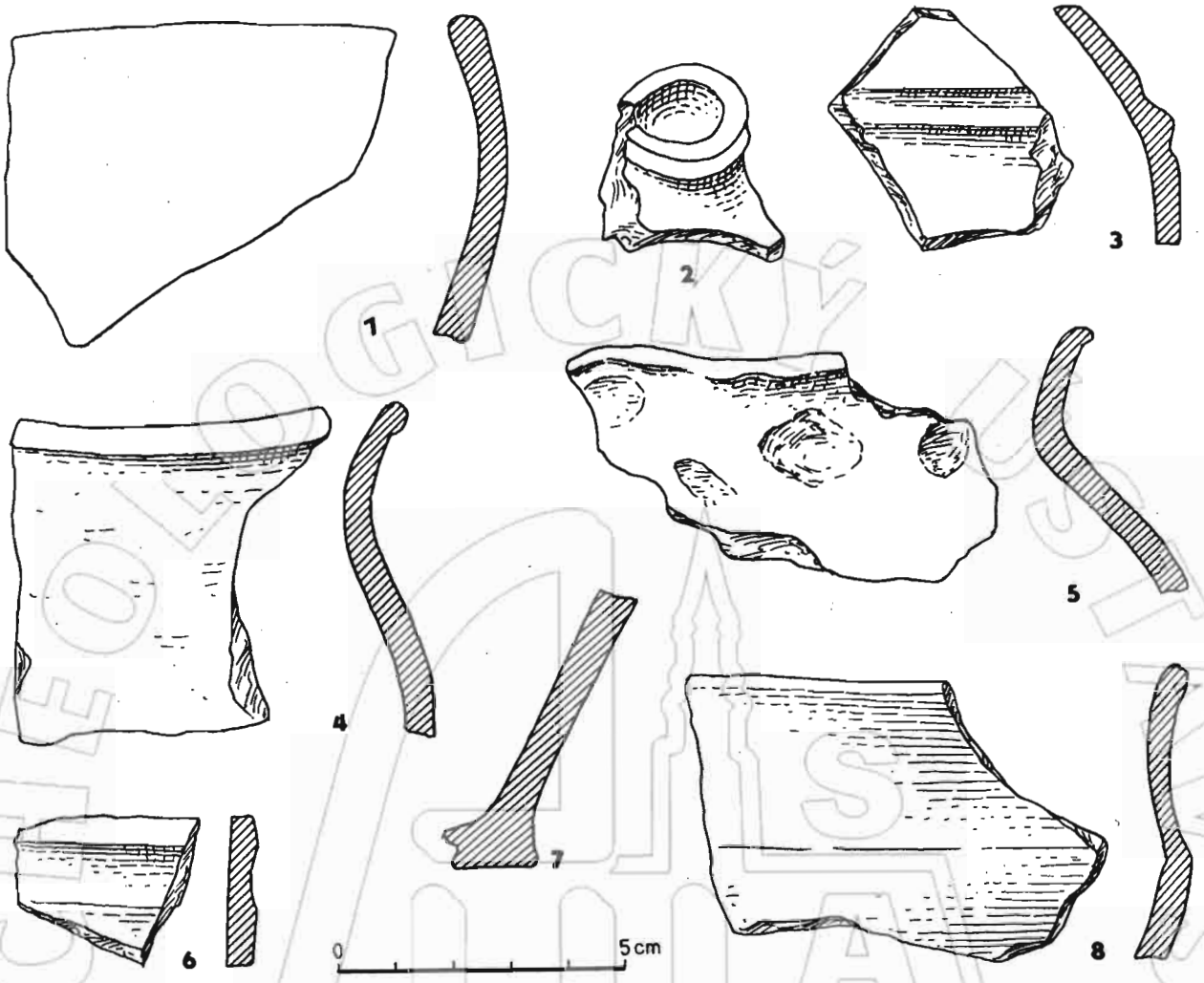
Obr. 30. Nižná /vrch Ostražica/, okr. Dolný Kubín. Celkový pohľad od JZ

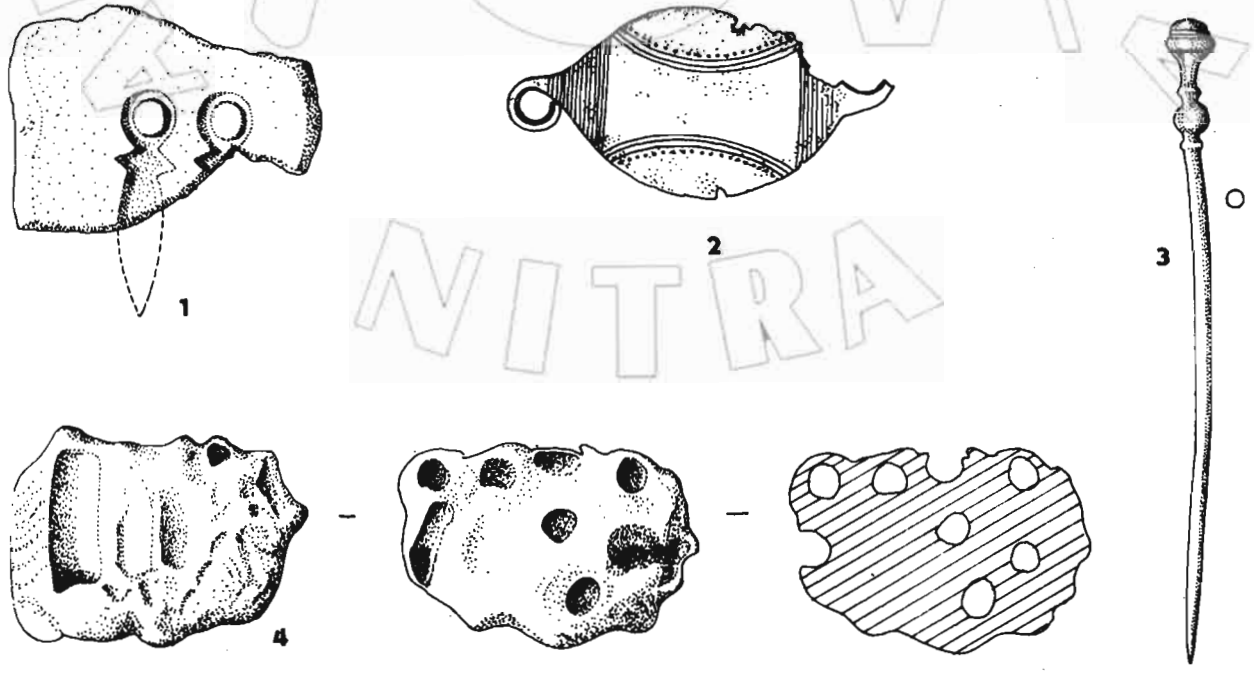
Obr. 31. Nižná /vrch Ostražica/, okr. Dolný Kubín. Deštruovaný kamenný múr akropoly

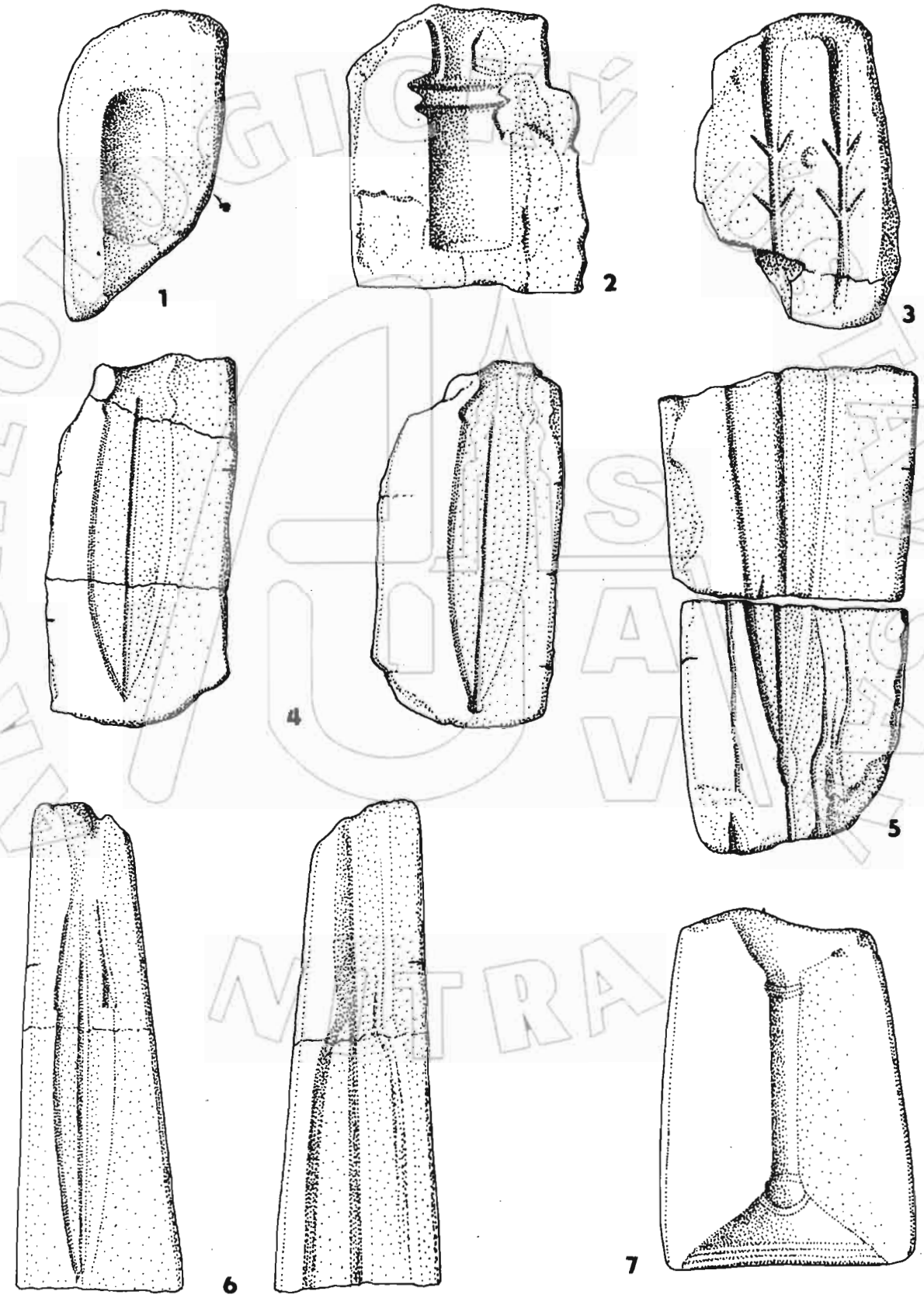

Obr. 32. Šenkvice /Dolné diely/, okr. Bratislava-vidiek. Výber materiálu. 1, 2, 4-6, 8, 15 - doba halštatská; 5, 12 - stredná doba laténska; 7, 9-11, 13, 14 - lengyelský kultúrny komplex

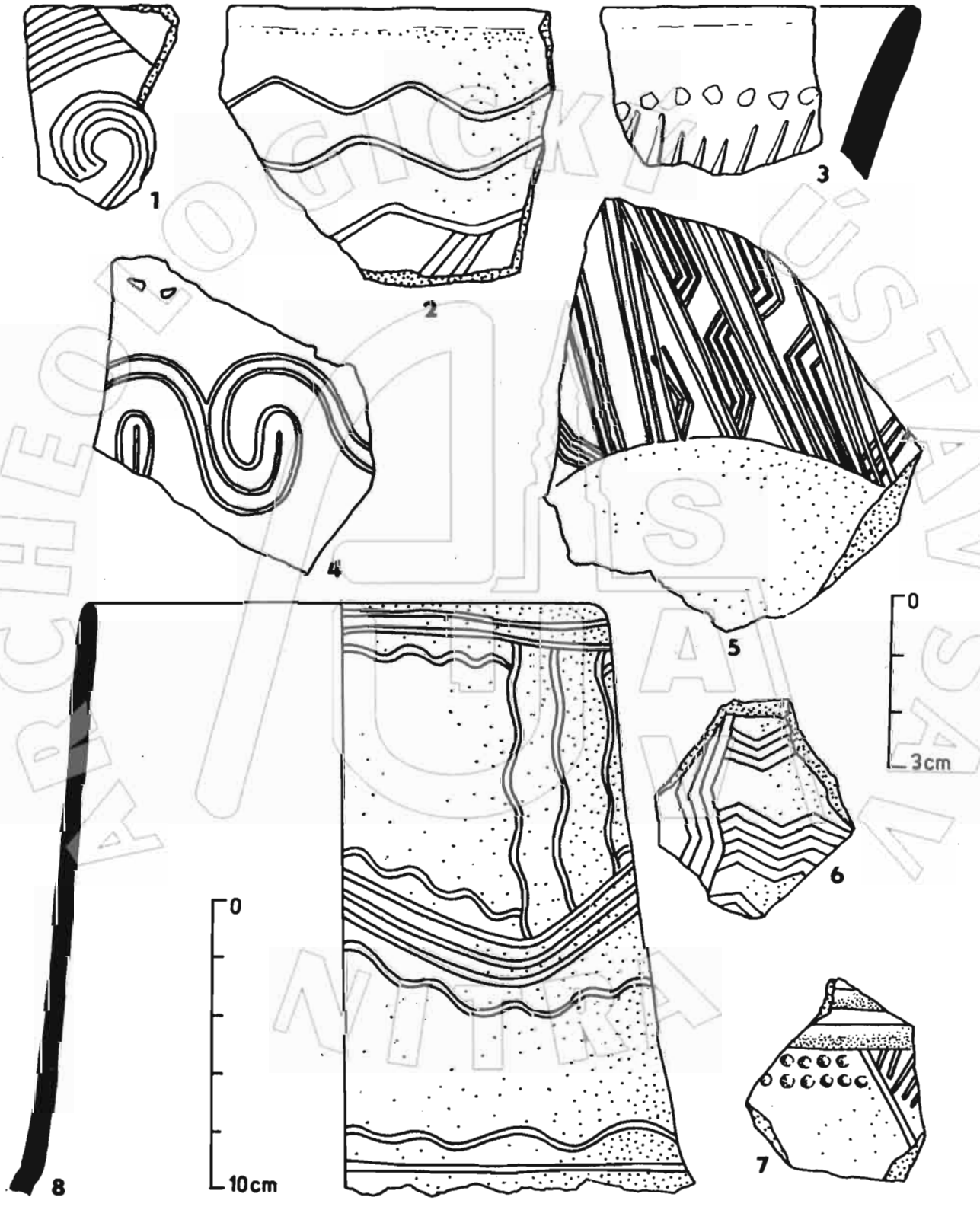

Obr. 33. Ivanka pri Dunaji /pred Výskumným ústavom hydinárskeho priemyslu/, okr. Bratislava-vidiek. Výber nálezov. 1-7 - staršia doba rímska /1. stor. n. l./; 8 - doba halštatská

Obr. 34. 1 - Mojzesovo, okr. Nové Zámky. 2-4 - Radzovce, okr. Lučenec. Výběr nálezů ze sídliště pilińské a kyjatické kultury

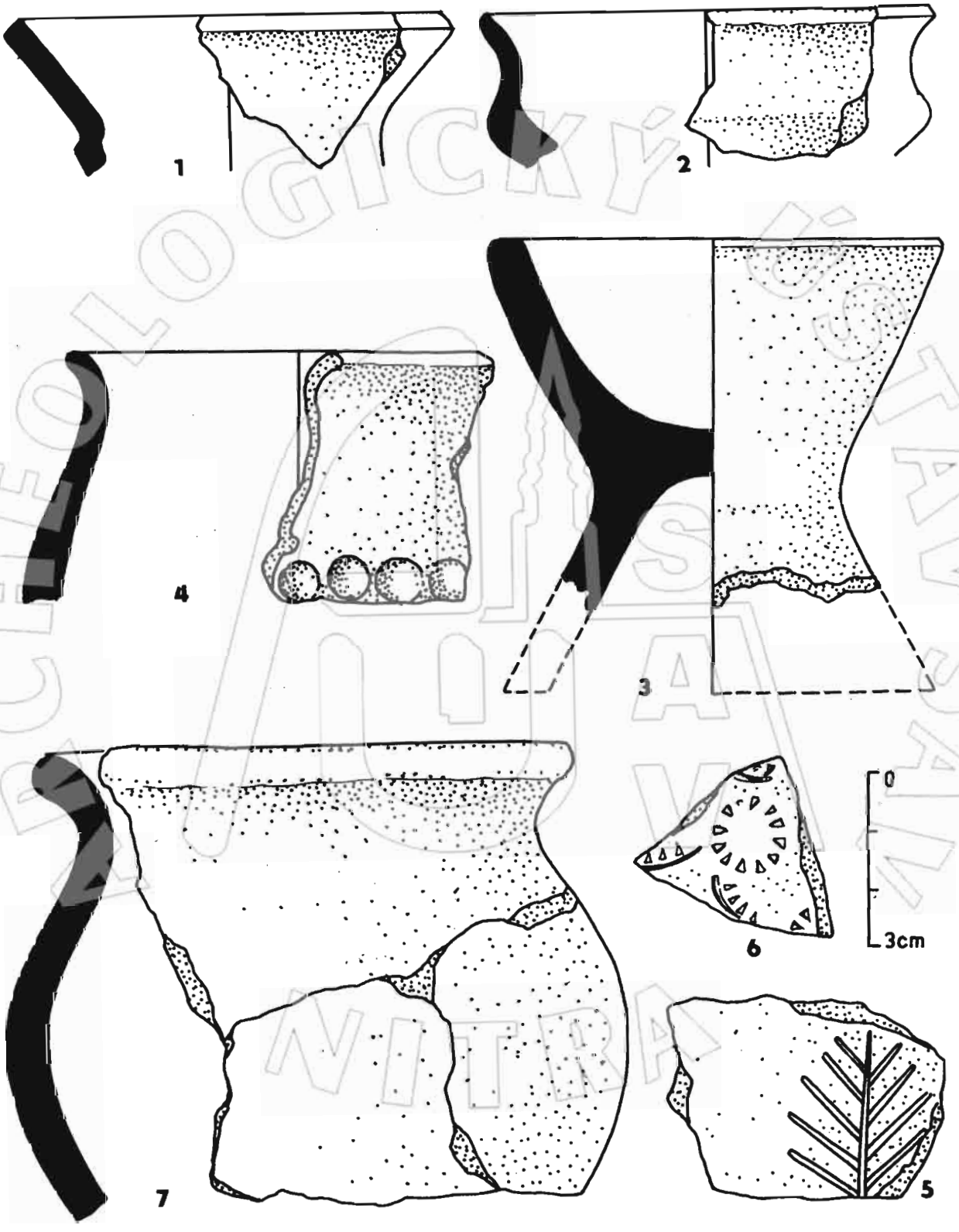

Obr. 35. Radzovce, okr. Lučenec. Kadluby ze sídliště pilińské kultury, měř. 1 : 2

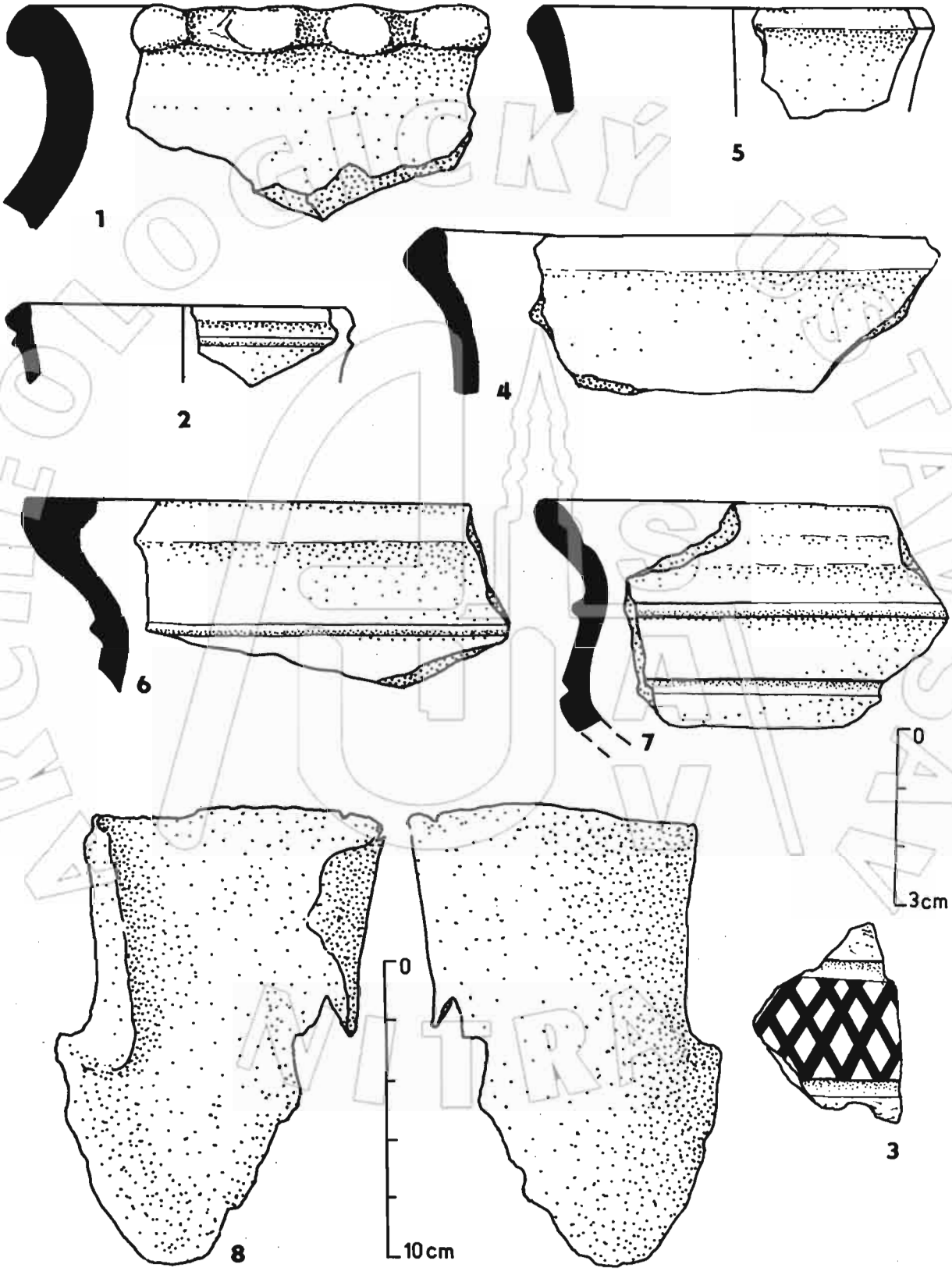

Obr. 36. 1, 6 - Hutníky, časť Bočiar, okr. Košice - bukovohorská kultúra; 2-5,8 - Košice, časť Barca - kultúra s lineárnou keramikou, bukovohorská a badenská kultúra; 7 - Jasov, okr. Košice - kyjatická kultúra

Obr. 37. 1, 8 - Košice, časť Krásna nad Hornádom - doba rímska; 2, 9 - Košice, časť Barca - 12.-13. stor.; 3, 4 - Nižná Myšľa, okr. Košice - skupina Tiszadob--Kapušany; 5 - Streda nad Bodrogom, okr. Trebišov - otomanská kultúra; 6 - Bara, časť Malá Bara, okr. Trebišov - nedatované; 7 - Plešany, okr. Trebišov - - doba rímska

Obr. 38. 1-6 - Ždaňa, okr. Košice - doba rímska; 7 - Plešany, okr. Trebišov - doba rímska

Obr. 39. Ždaňa, okr. Košice. Doba rímska

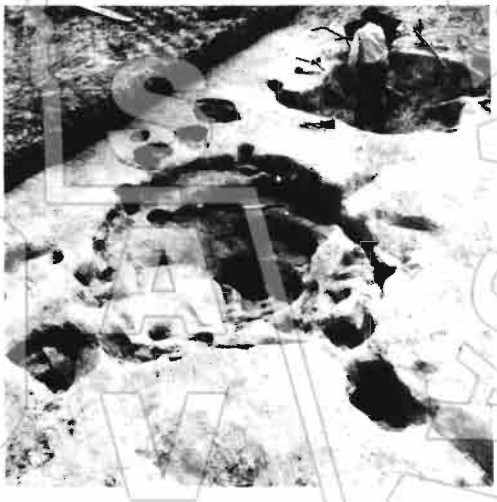
1

2

3

4

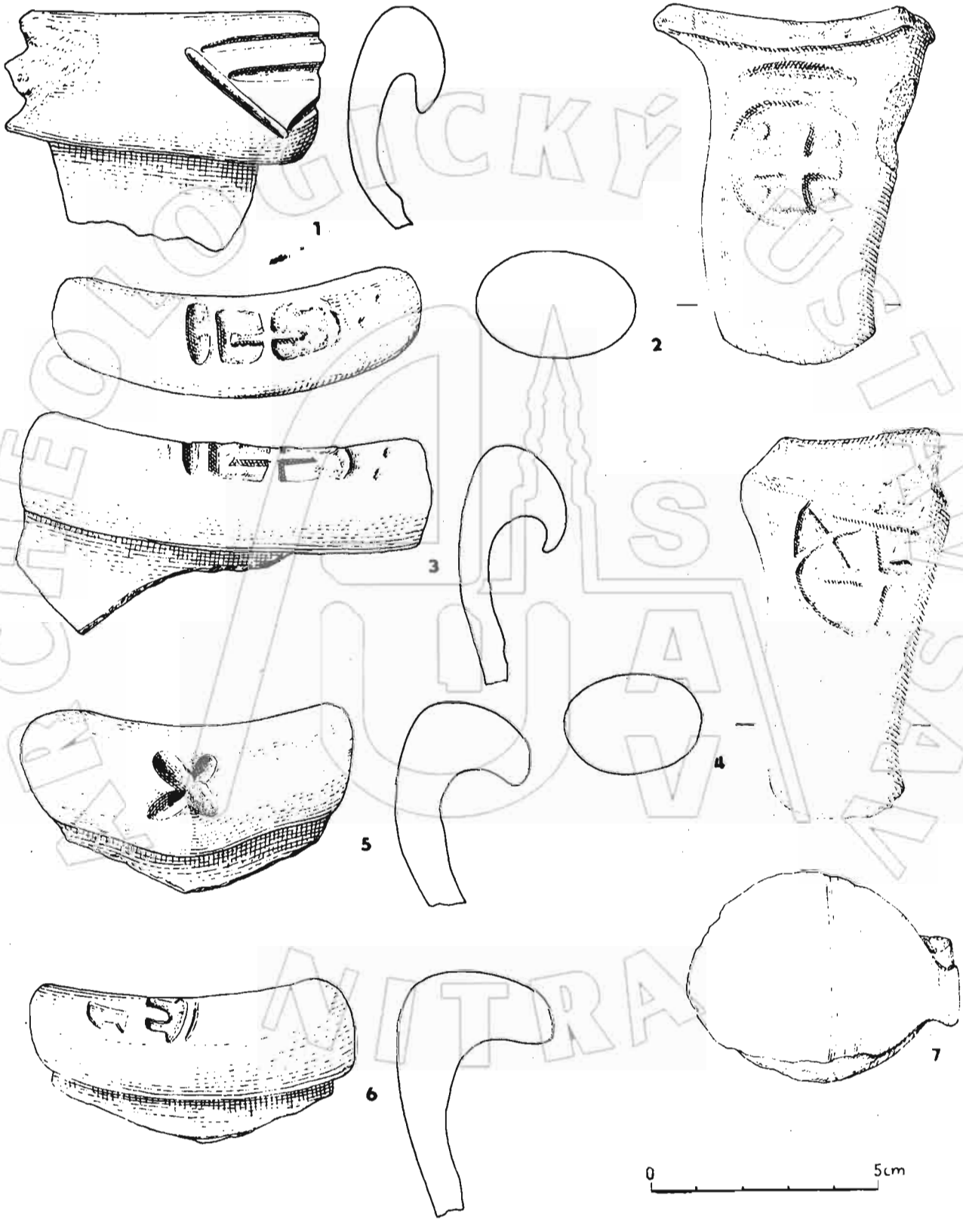

5

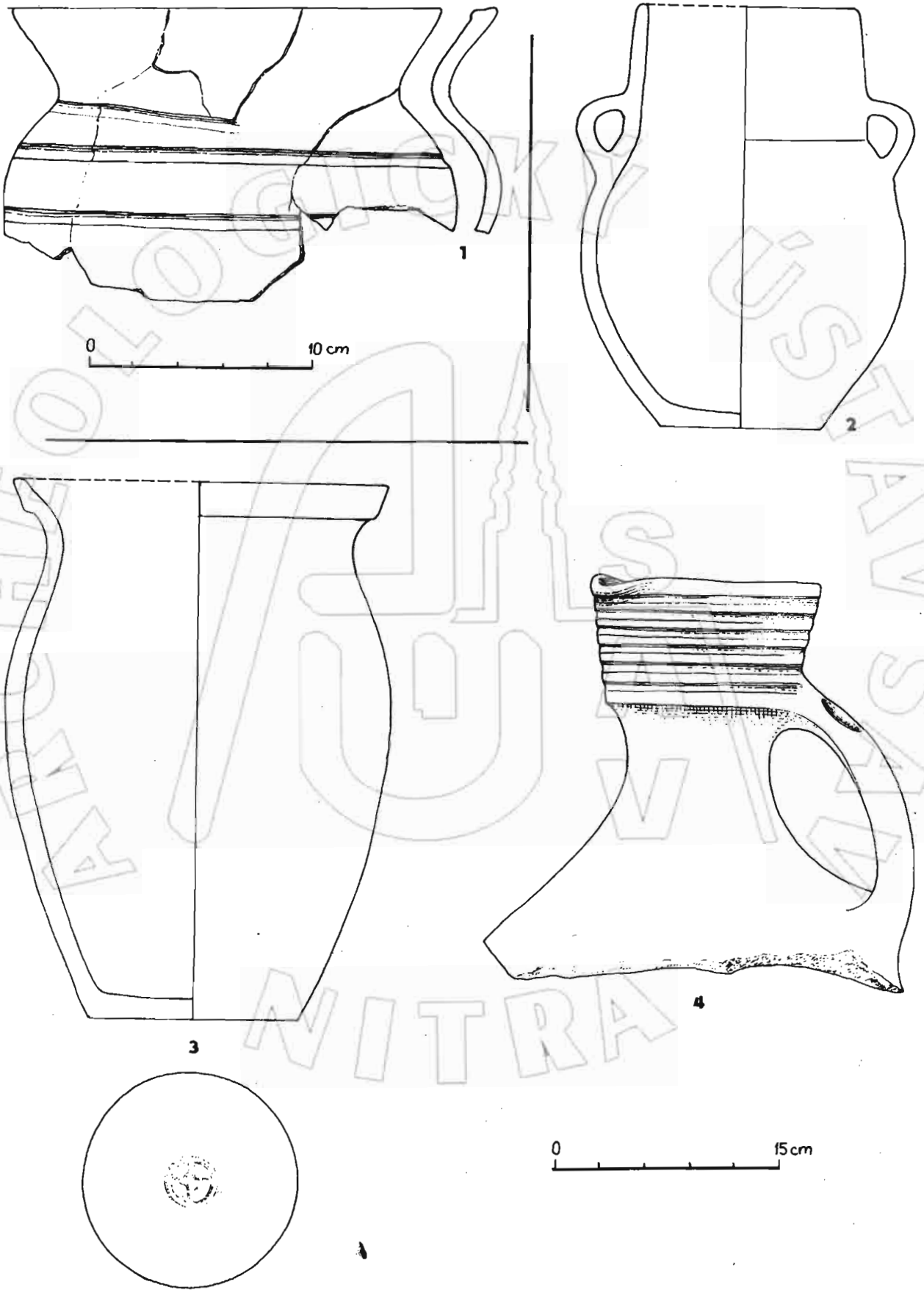

6

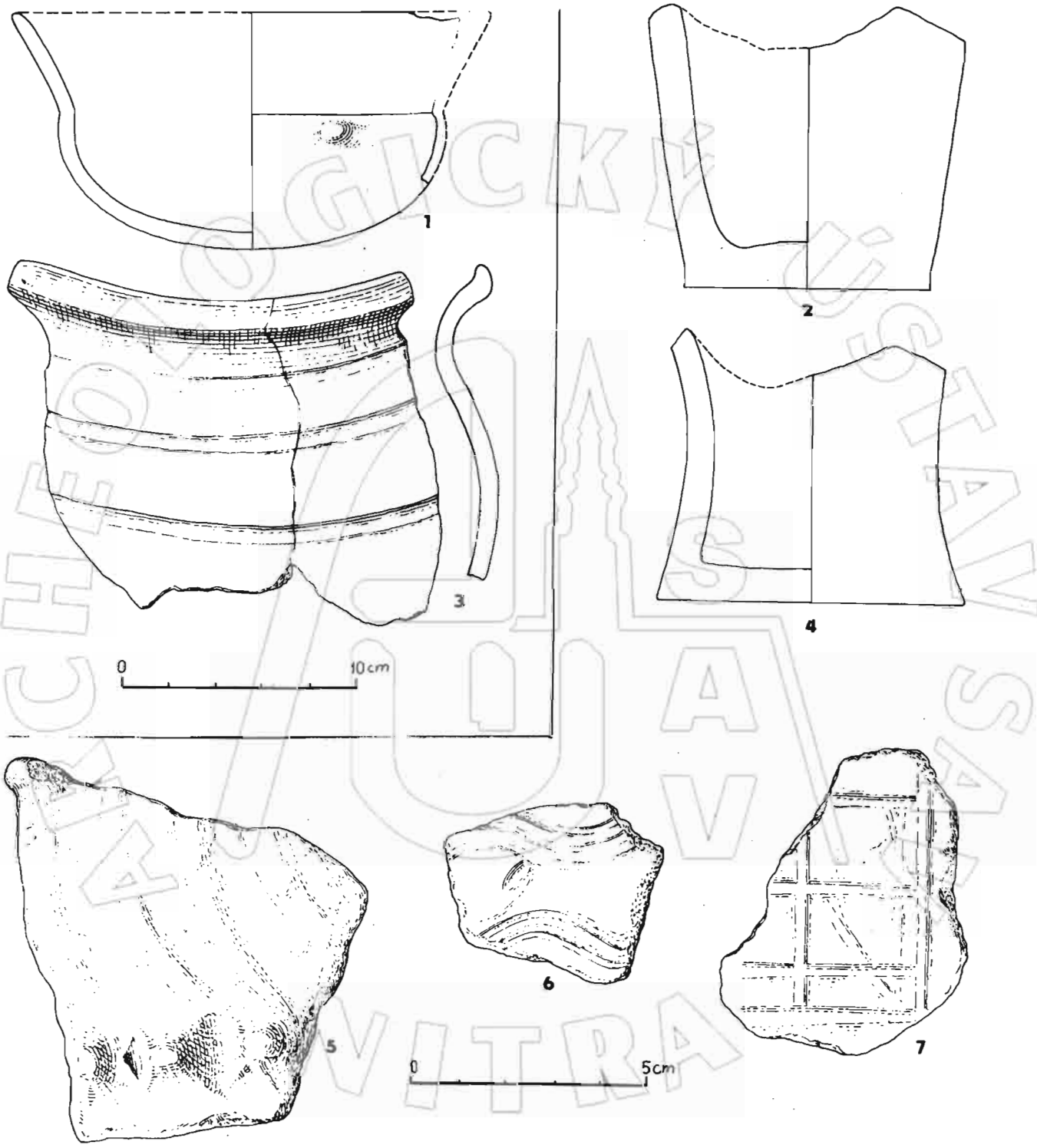
Obr. 40. Šamorín, časť Mliečno /Šamot/, okr. Dunajská Streda. 1 - objekt I3; 2 - objekt 7; 3 - objekt P-1 a 2; 4 - objekt P-3; 5 - sakrálna stavba s patrocíniom sv. Margity; 6 - škára v základovom murive

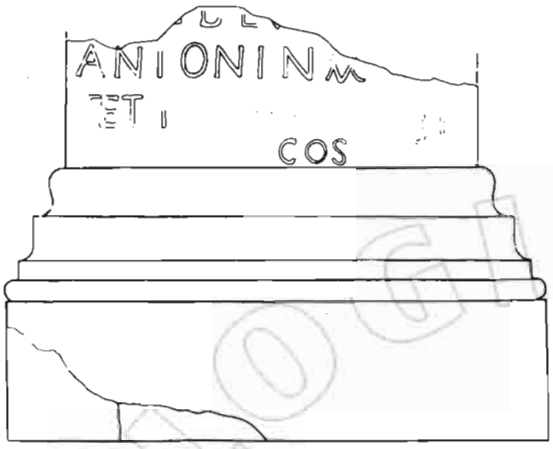

Obr. 41. Šamorín, časť Mliečno /Šamot/, okr. Dunajská Streda. 1, 5 - objekt 9a; 2, 4 - objekt 15; 3, 8-18 - objekt P-3; 6, 7 - objekt 12

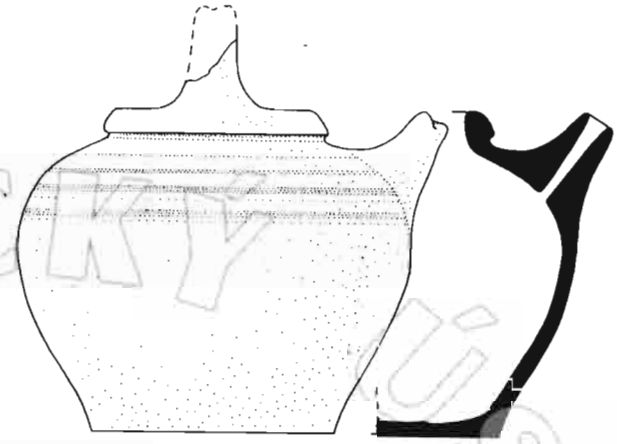

Obr. 42. Šamorín, časť Mliečno /Šamot/, okr. Dunajská Streda. 1 - objekt 16; 2 - objekt 8a; 3 - objekt P-3; 4 - objekt 14a

Obr. 43. Šamorín, časť Mliečno /Šamot/, okr. Dunajská Streda. 1, 3, 6 - objekt 2b; 2, 5 - objekt 14b; 3, 4, 7 - objekt 15

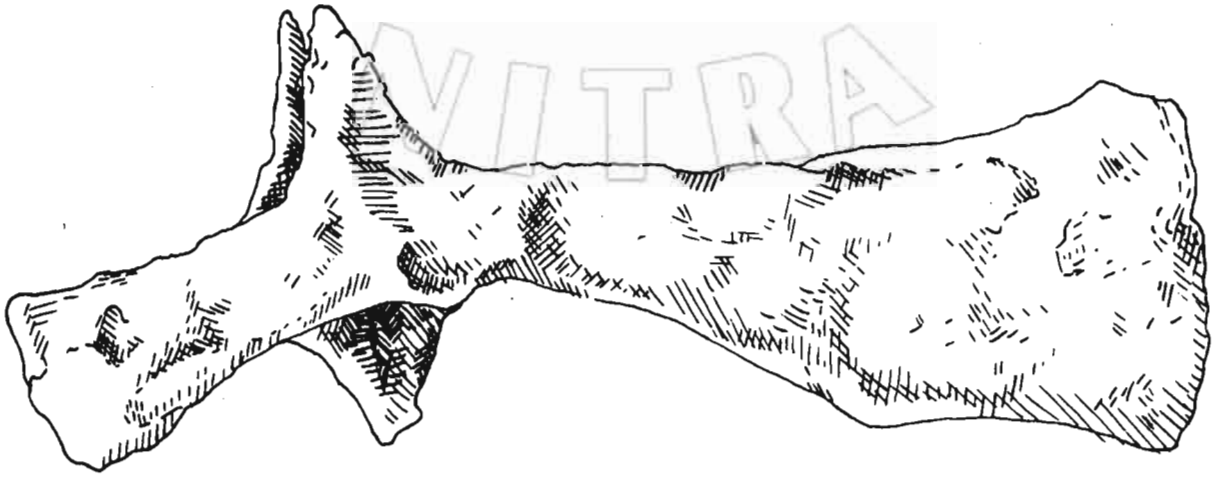

Obr. 44. Bíňa, okr. Nové Zámky. Fragment rímskeho oltárneho kameňa

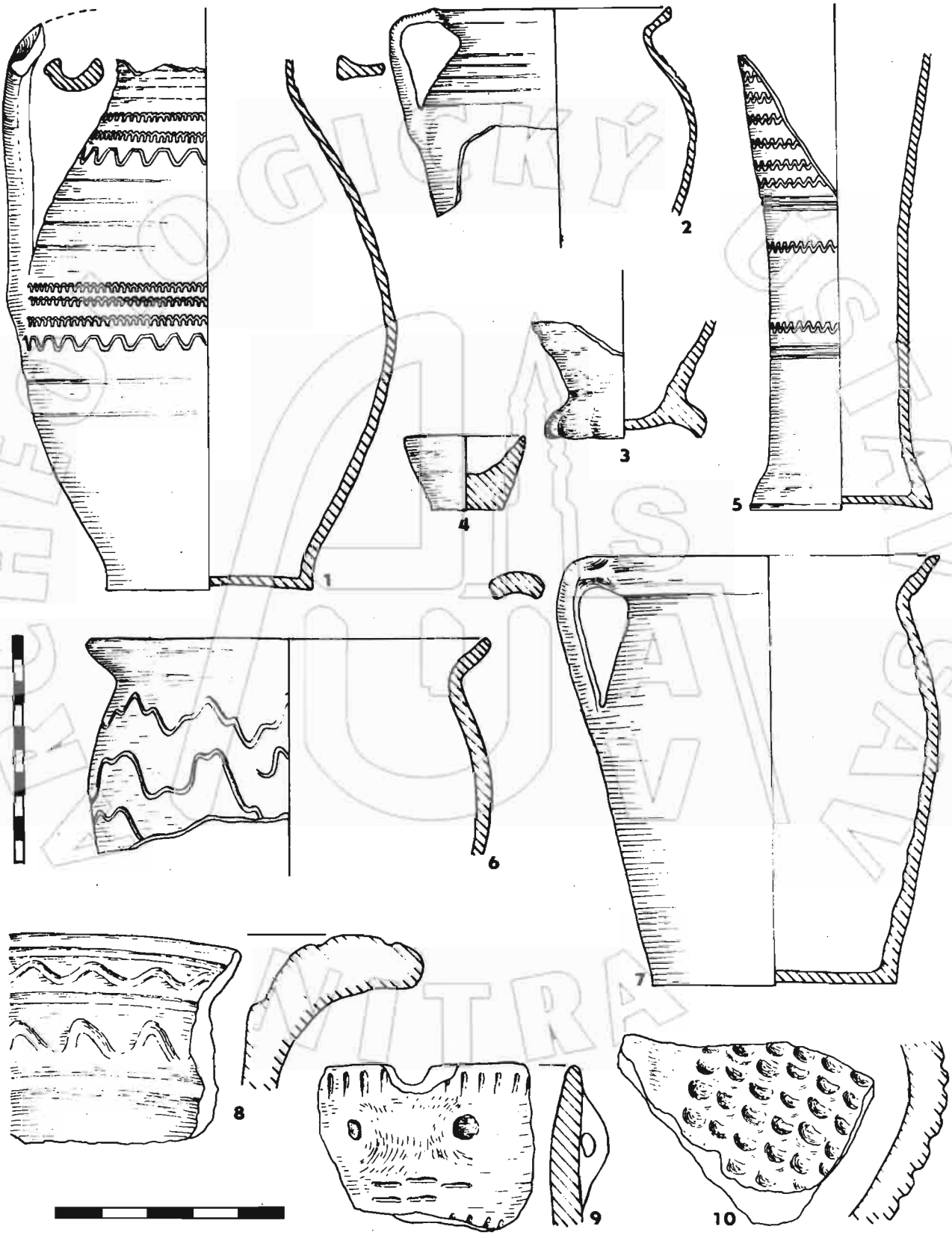
Obr. 45. Blatné, okr. Bratislava-vidiek. Nádoba zo 14.-15. storočia

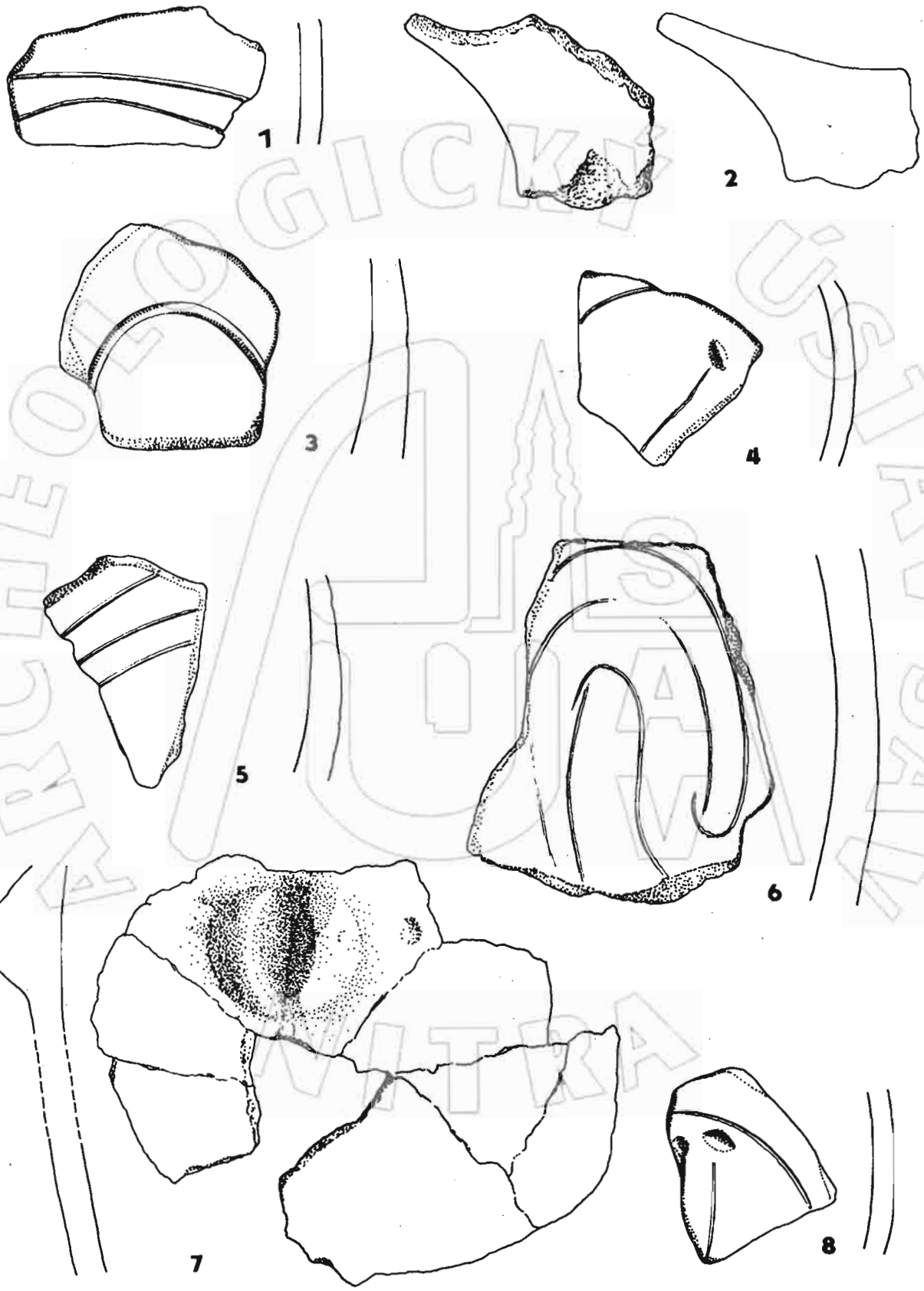
Obr. 46. Bíňa, okr. Nové Zámky. Zlaté náušnice /nález z roku 1944/

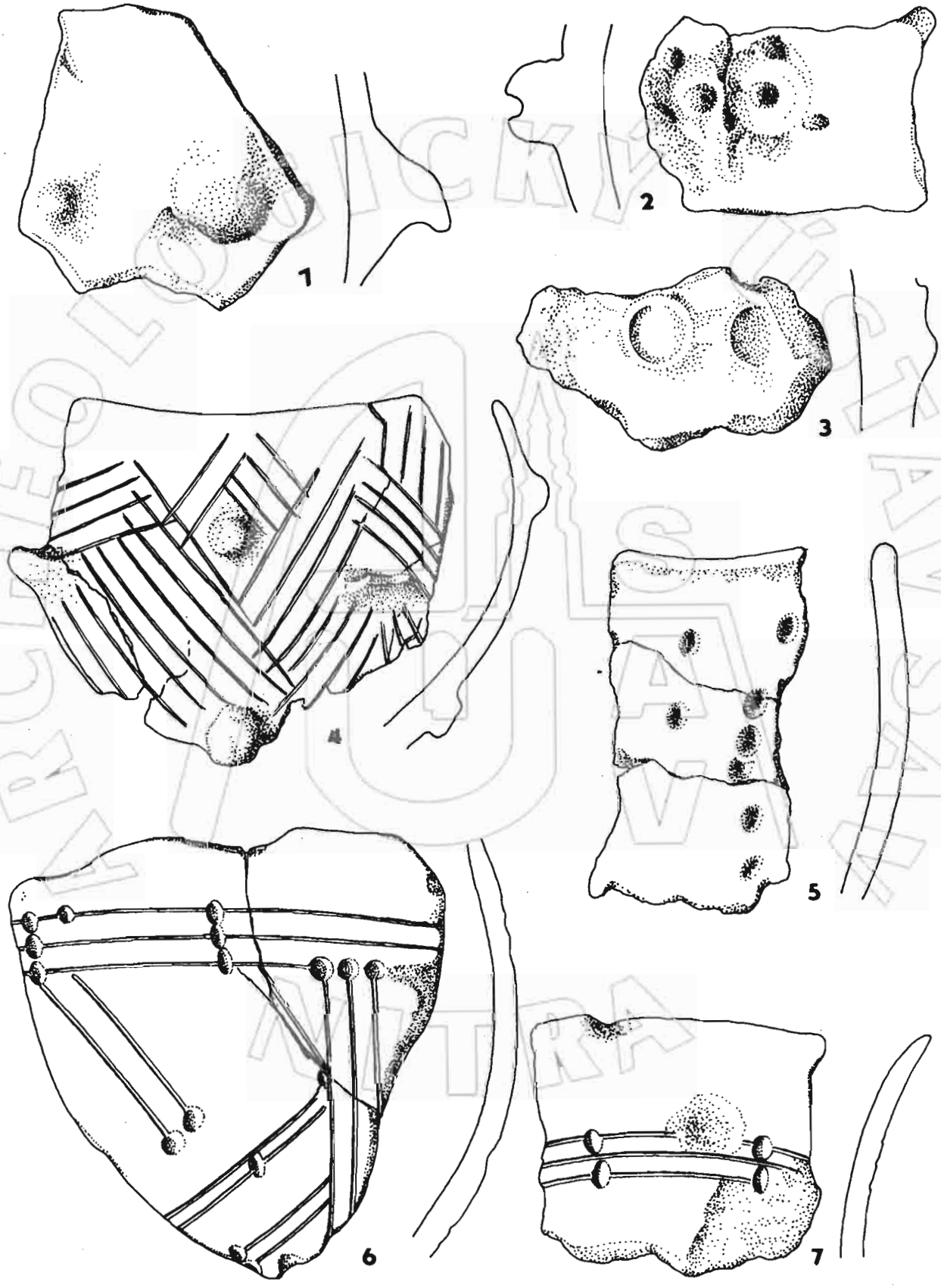
Obr. 47. Bíňa, okr. Nové Zámky. Sekerka z hrobu

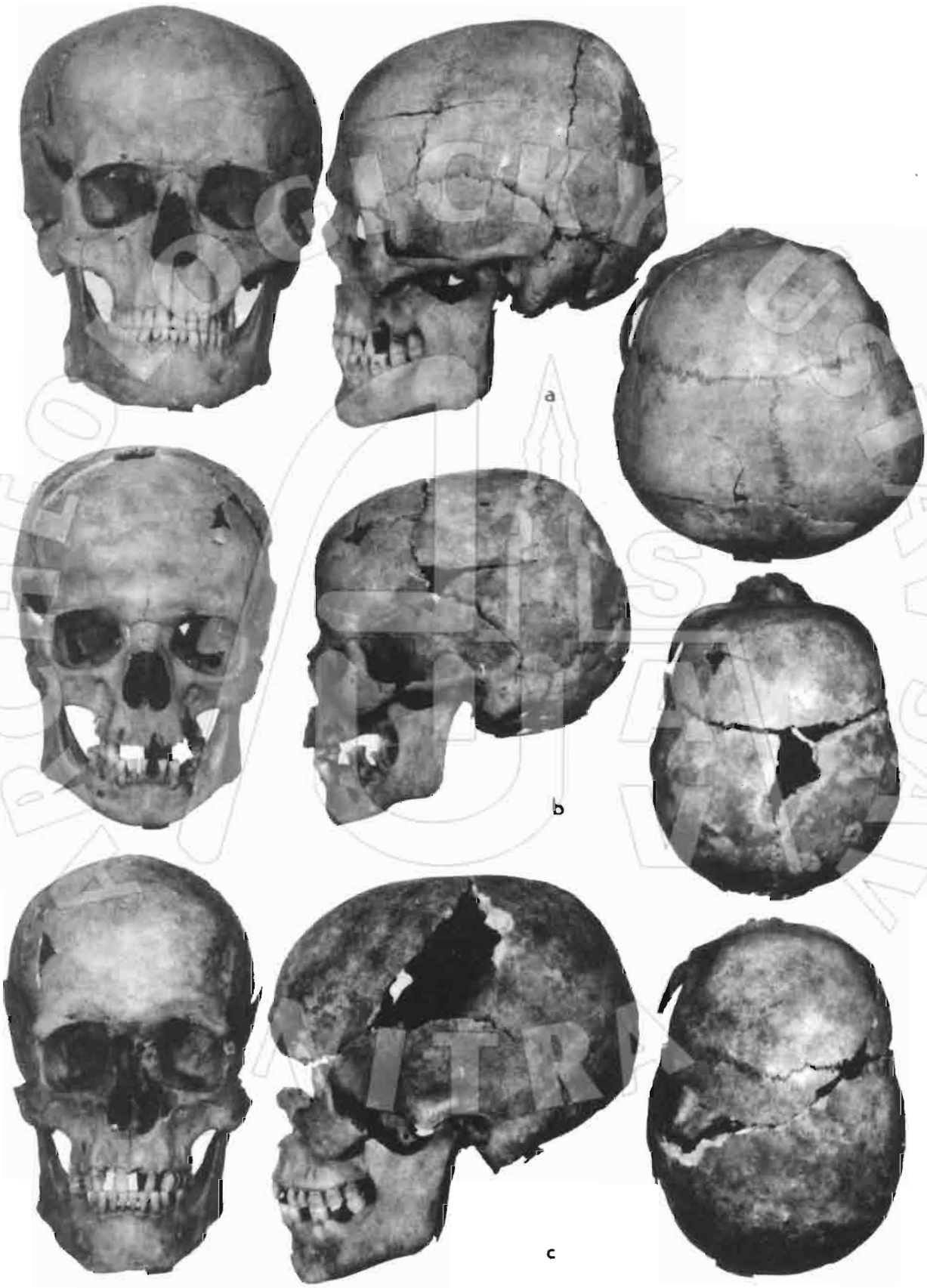

Obr. 48. Kremnica, okr. Žiar nad Hronom: 1, 2, 4, 5 - sonda II, 3 - sonda III. Žiar nad Hronom, časť Šášovské Podhradie /hrad Šášov/: 6, 7, 10 - severný trakt horného hradu, 8 - východný palác, 9 - smetisko

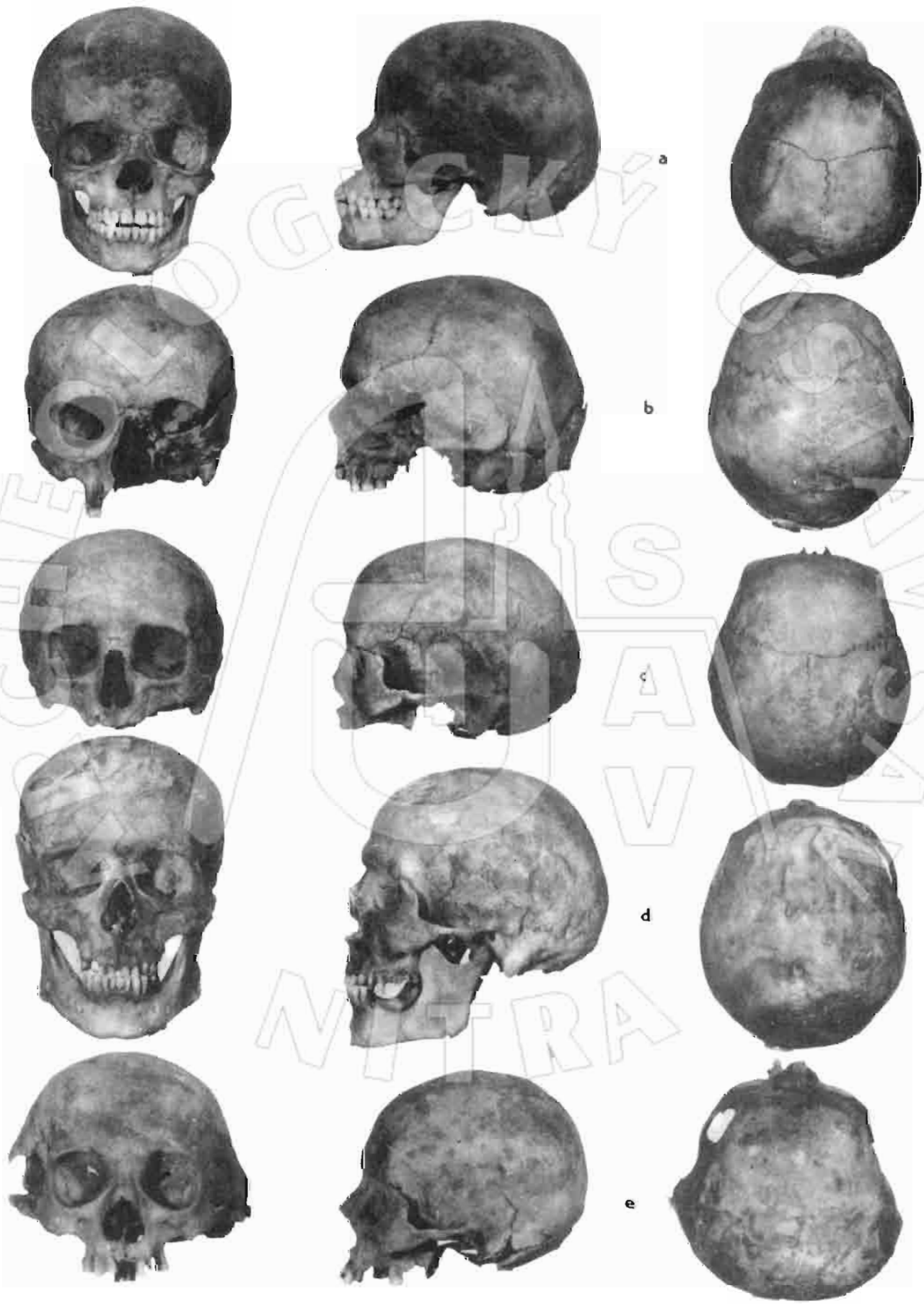

Obr. 49. Bíňa /Cénapart/, okr. Nové Zámky. Objekt 1

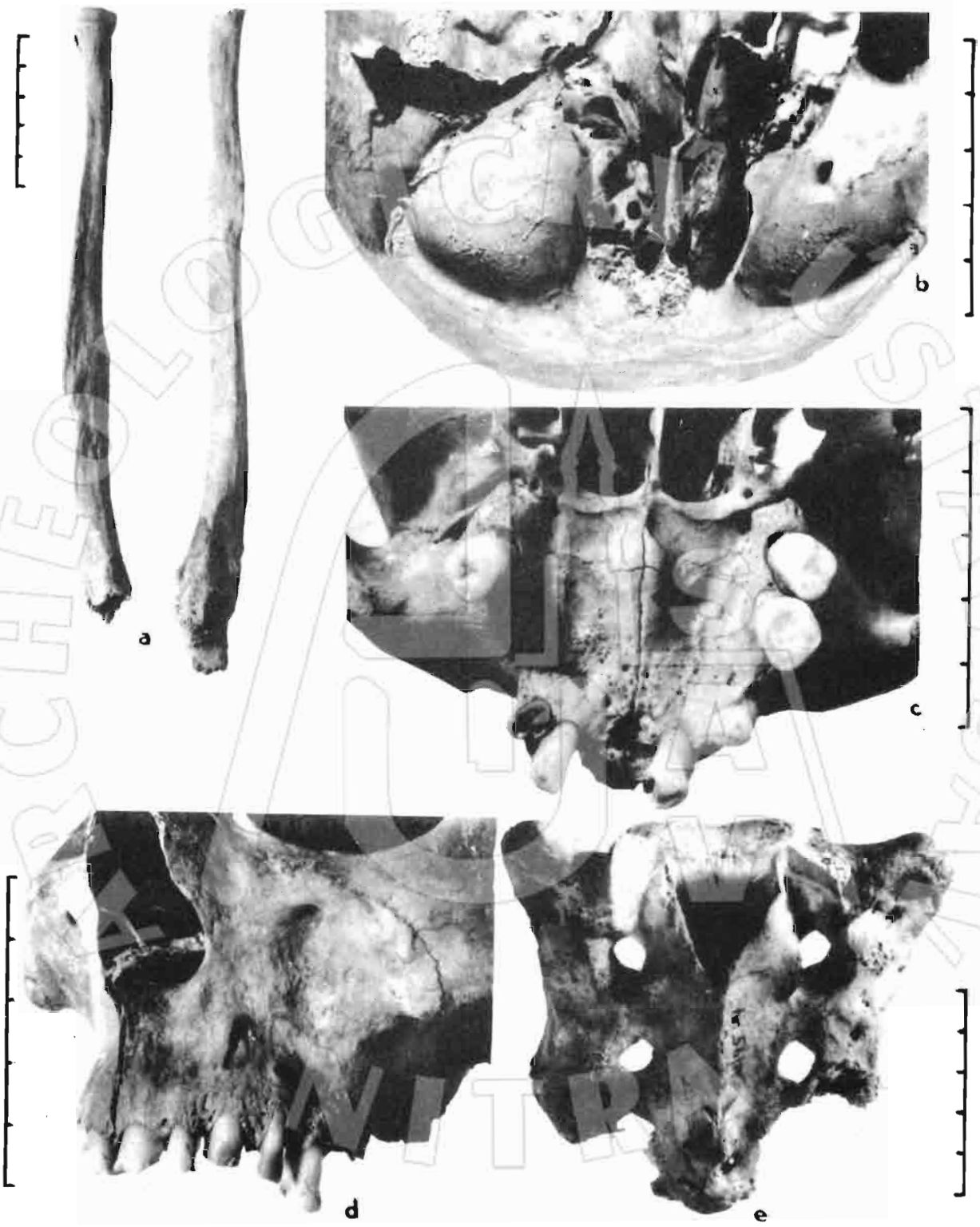

Obr. 50. Bíňa /Cénapart/, okr. Nové Zámky. 1-3 - objekt 2; 4, 6, 7 - objekt 6; 5 - objekt 1

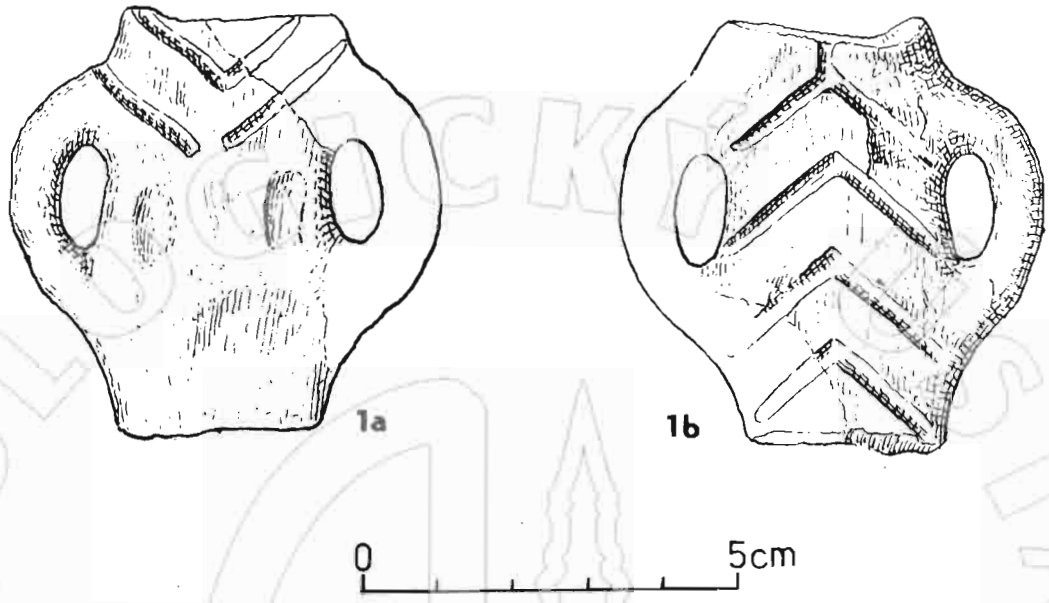

Obr. 51. Šamorín, okr. Dunajská Streda. a - sonda 1, hrob 3, muž, maturus; b - sonda 1, hrob 4, pohlavie neurčené, adultus; c - sonda 2, hrob 1, muž, adultus

Obr. 52. Šamorín, okr. Dunajská Streda. Sonda 5: a - hrob 1, žena, juvenis; b - hrob 2, muž, adultus; c - hrob 3, žena, maturus; d - hrob 5, muž, maturus; e - hrob 6, žena, senilis

Obr. 53. Šamorín, okr. Dunajská Streda. Sonda 5: a - hrob 3, fractura diaphysae ulnae dext. et sin.; d - hrob 2, cribra orbitalia bilat.; c - hrob 6, torus palatinus totalis, cystis alveolaris I_1 vľavo hore, caries C vpravo a P_1 vľavo hore, d - hrob 5, cystis radicularis et caries C a P_1 vľavo hore; e - hrob 5, spina bifida S_1

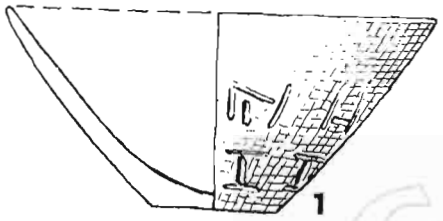

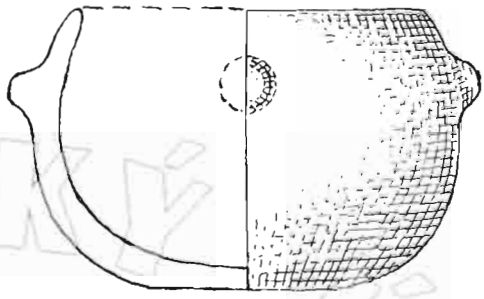

Obr. 54. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. la, b - hlinená plastika, kultúra so staršou lineárnou keramikou, z vrstvy; 2 - objekt 68 od JV, mladšia doba rímska; 3 - objekt 484 od SV, slovanská kultúra

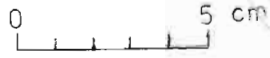

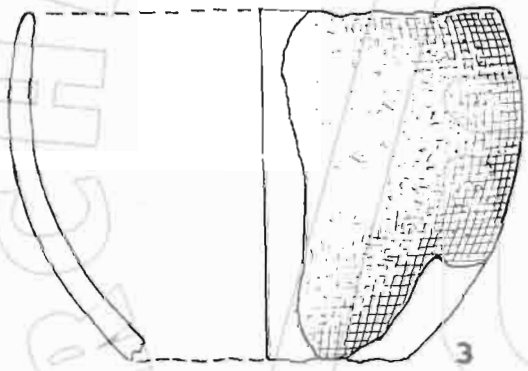

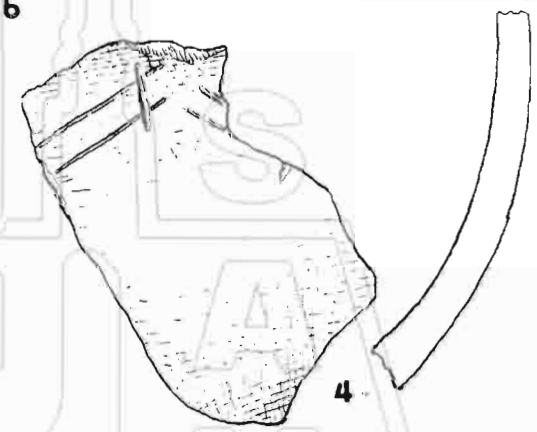

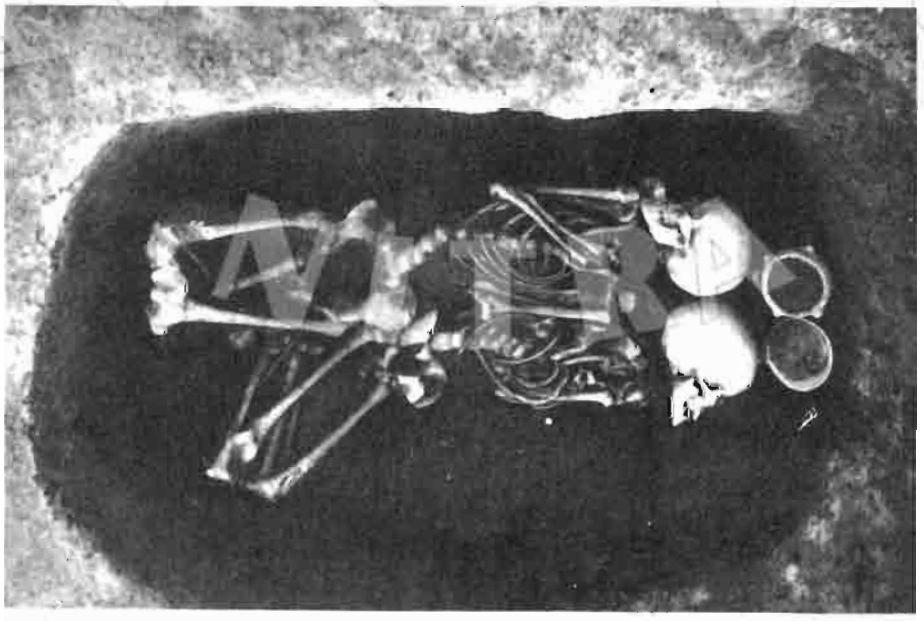

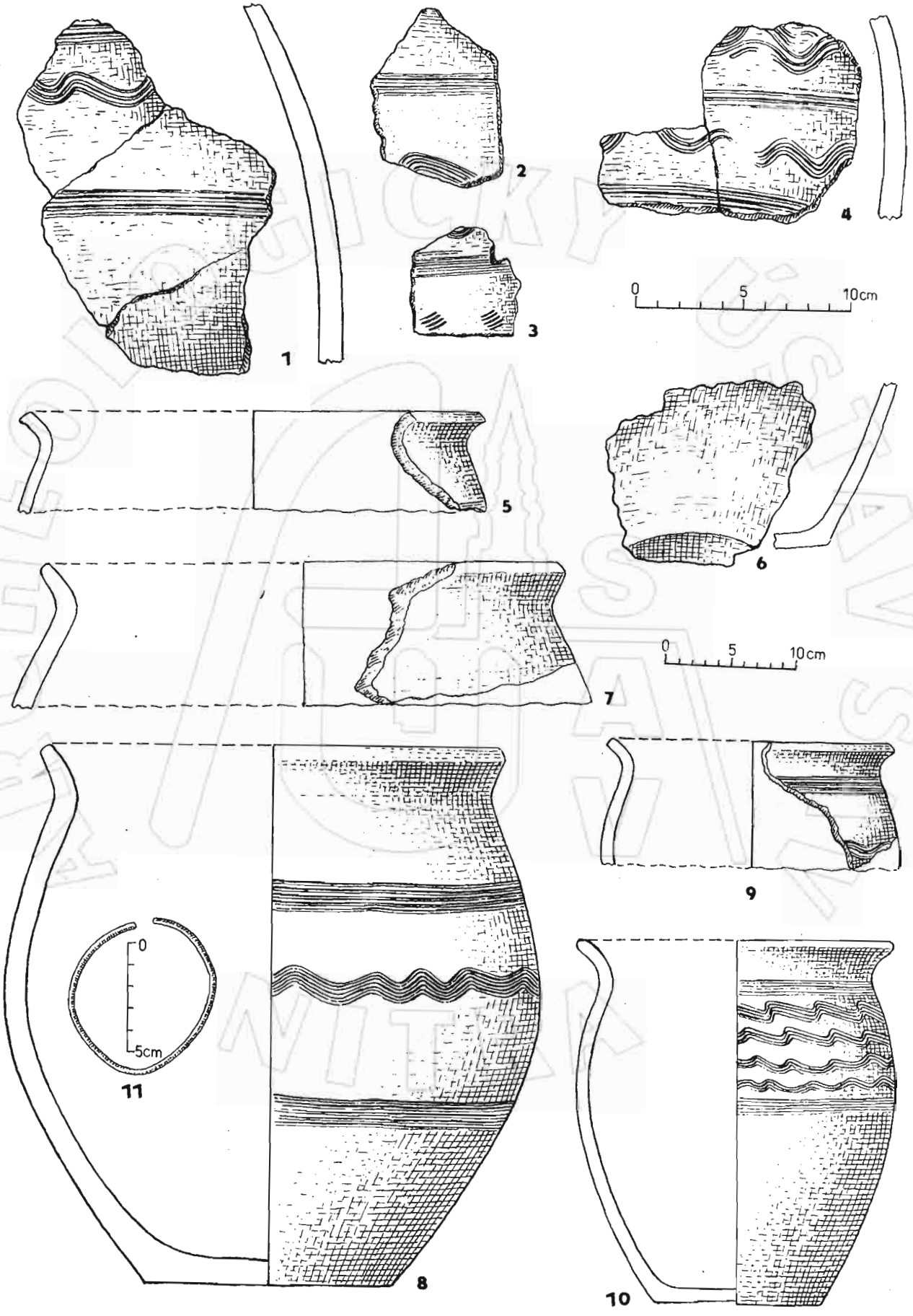

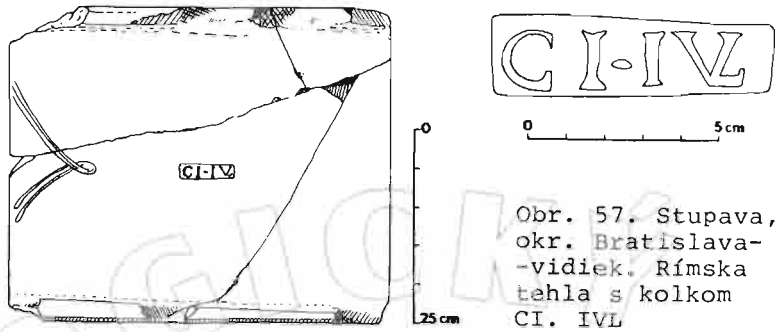

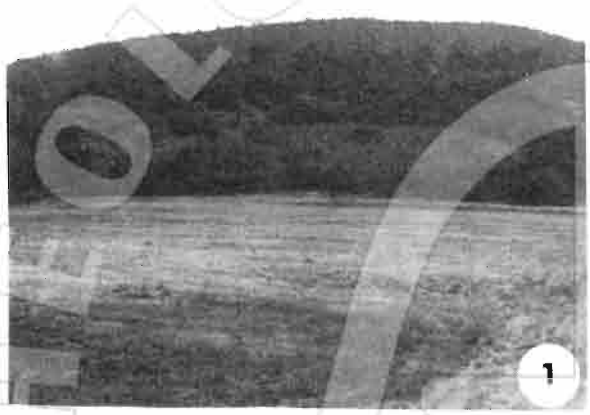

Obr. 55. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. 1-4 - keramika z hrobu 15; 5 - hrob 15, želiezovská skupina

Obr. 56. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. 1-11 - výber nálezov z objektu 484, slovanská kultúra

Obr. 57. Stupava, okr. Bratislava-vidiek. Rímska tehla s kolkom CI. IVL

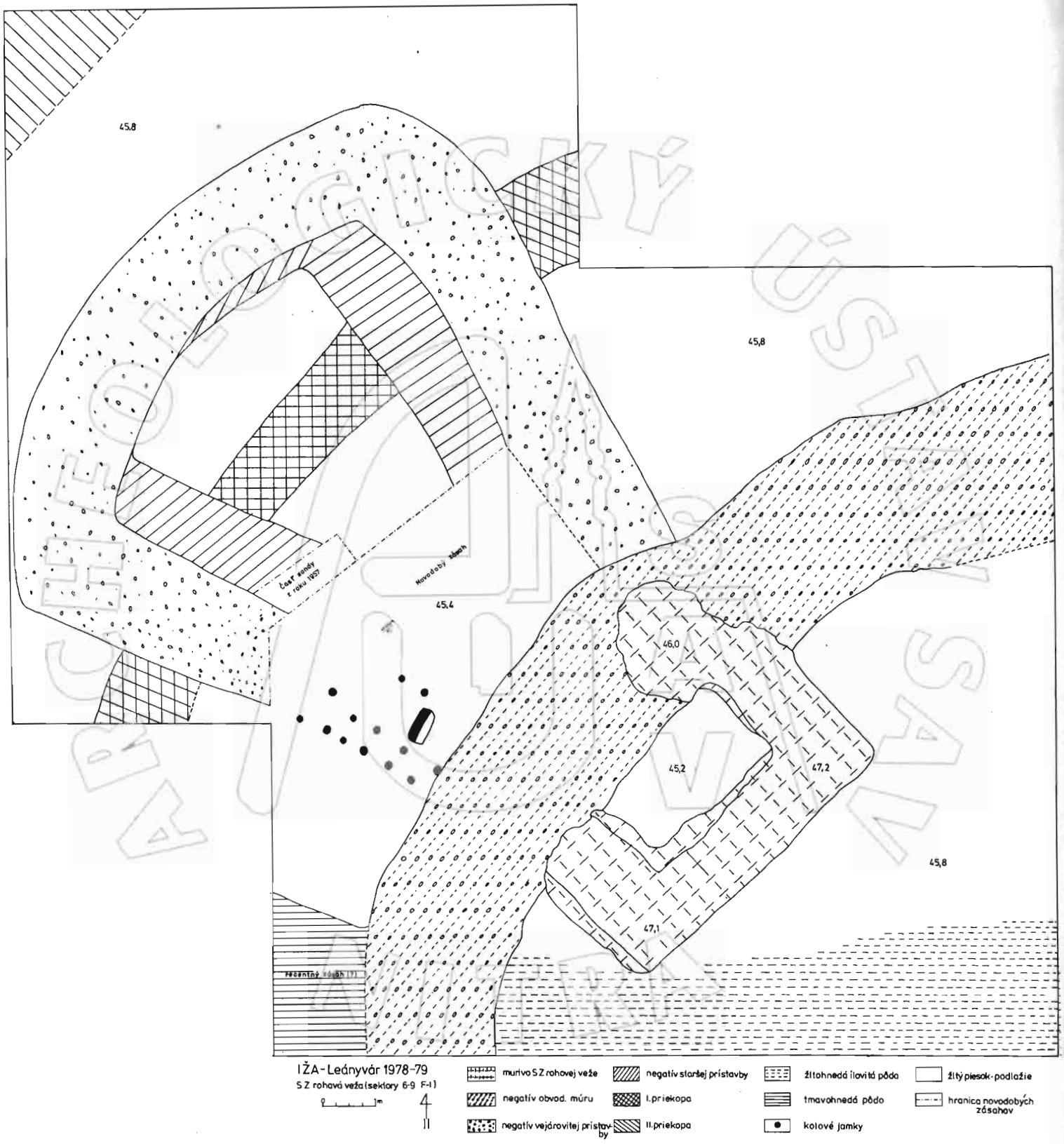

Obr. 58. Zlaté Moravce, okr. Nitra. 1 - nálezisko pred výskumom; 2 - hrob 3; 3 - mohylka 1; 4 - hrob 4; 5, 6 - mohylka 2

Obr. 61. Iža /Leányvár/, okr. Komárno. Pôdorys severozápadnej rohovej veže kastela

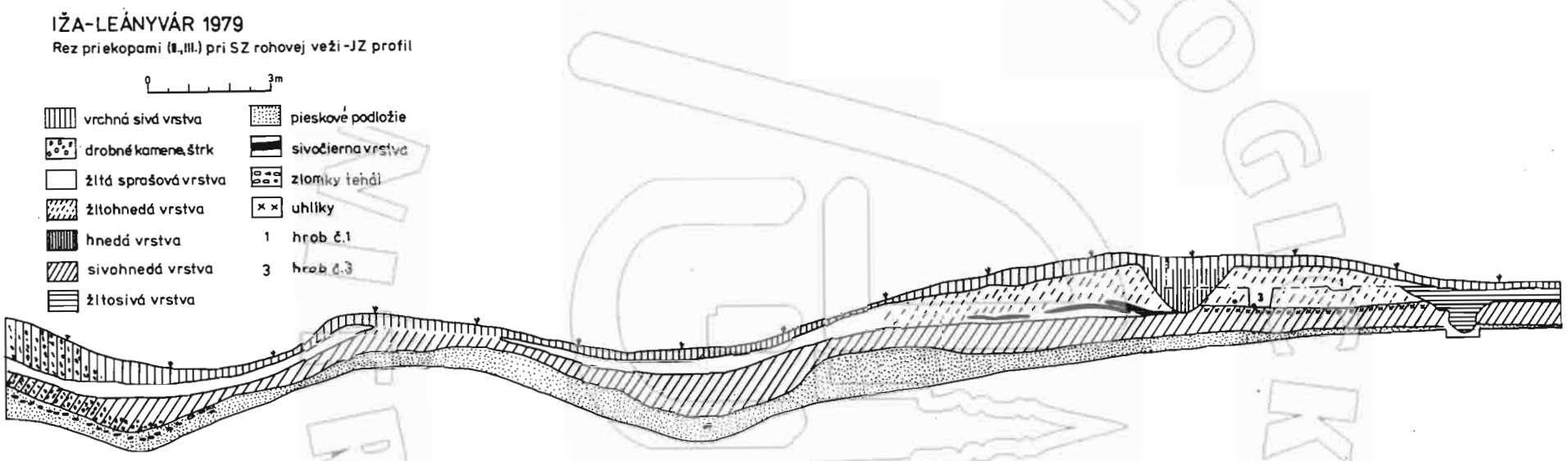

Obr. 59. 1 - Nitra, časť Veľké Janíkovce, hrot železnej strely, 2-4 - Jarok, okr. Nitra, črepy kultúry s lineárnou keramikou

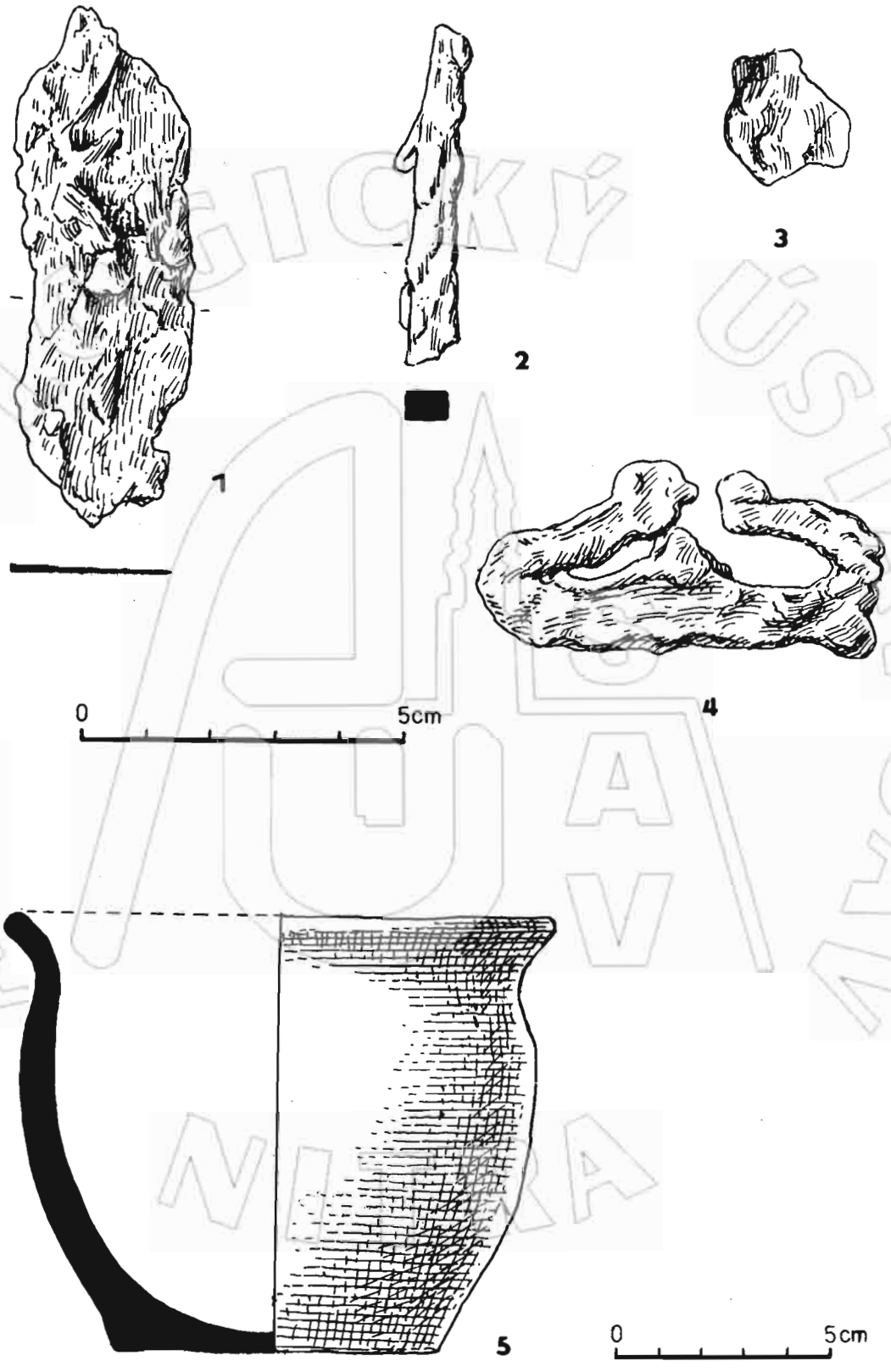

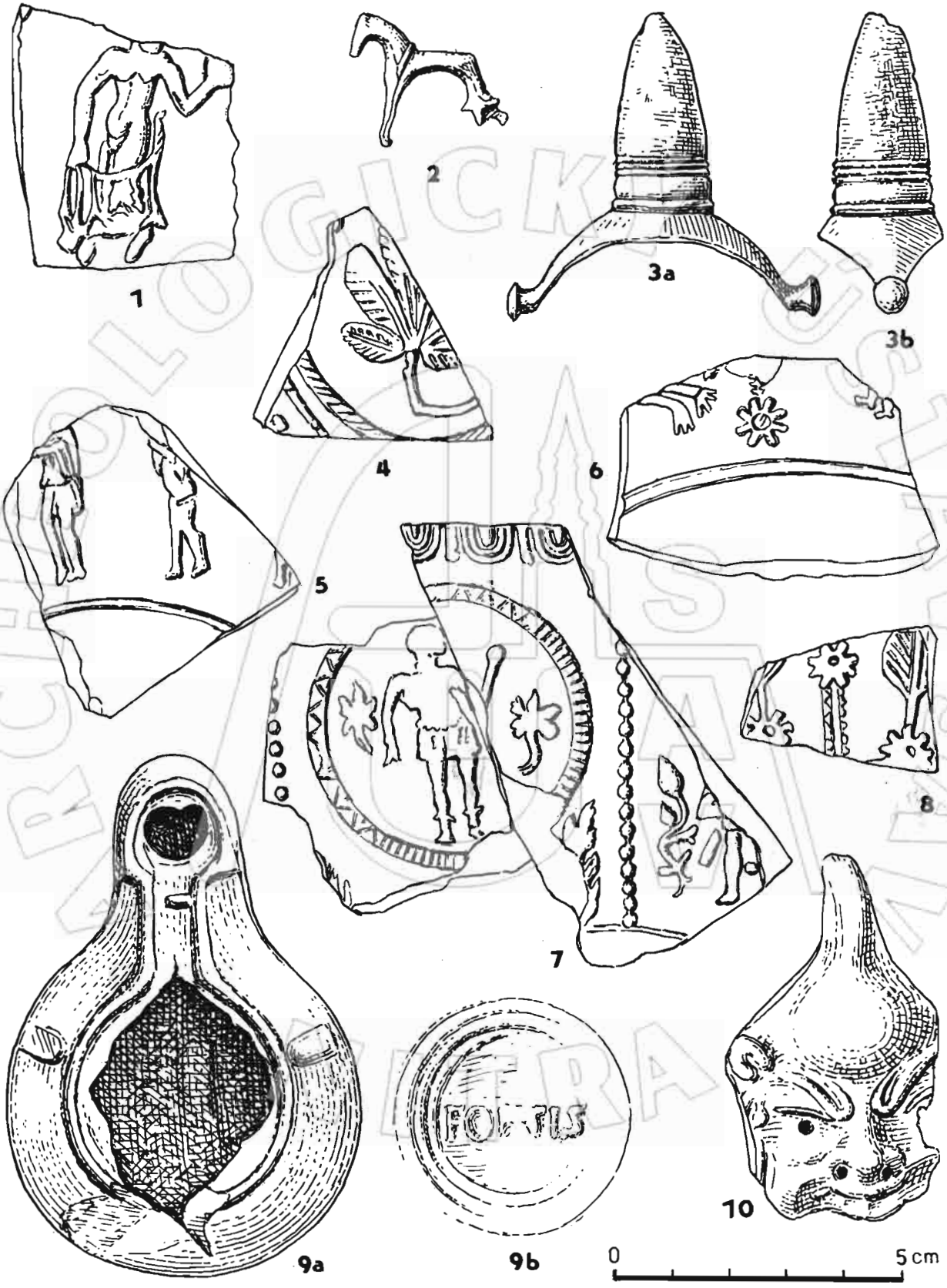
Obr. 60. Iža /Leányvár/, okr. Komárno. Hrob 1. Solidus Romanusa I. a Christophorusa /919-944/

Obr. 62. Iža /Leányvár/, okr. Komárno. Juhozápadný profil rezu priekopami pri severozápadnej rohovej veži

Obr. 63. Iža /Leányvár/, okr. Komárno. Hrob 3. 1-3 - zlomky železných predmetov; 4 - železné kresadlo; 5 - hrncovitá nádoba

Obr. 64. Iža /Leányvár/, okr. Komárno. Výber drobných predmetov. 1, 4-8 - terra sigillata; 2 - bronzová spona; 3a, b - bronzová ostroha; 9a, b, 10 - hlinené kahance

1

2

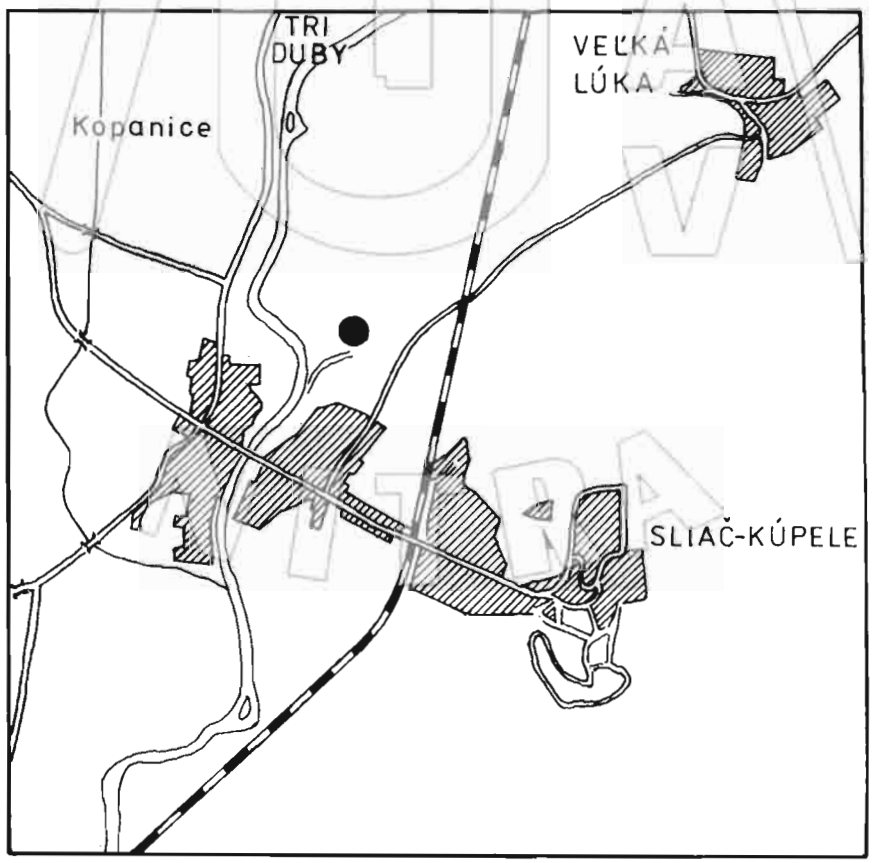
Obr. 65. Iža /Leányvár/, okr. Komárno. 1 - torzo kamennej plastiky; 2 - severozápadná rohová veža

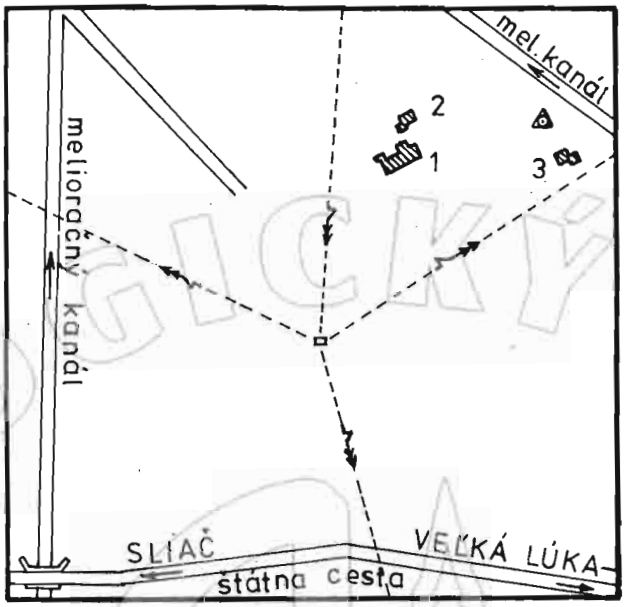

Obr. 66. Čelovce, okr. Trebišov. Výber nálezov

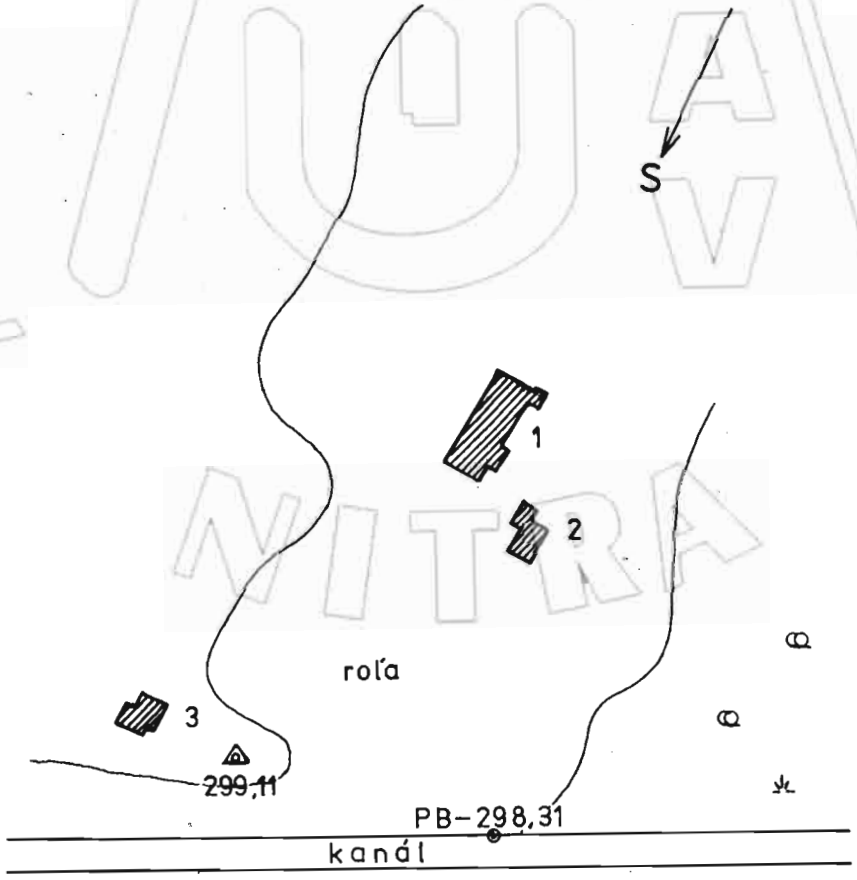
Obr. 67. Baláže /Hrádok/, okr. Banská Bystrica. Pohľad na lokalitu z južnej strany strany

Obr. 68. Sliač /Horné zeme/, okr. Zvolen. Situačný náčrt /slovanské sídlisko je vyznačené krúžkom/

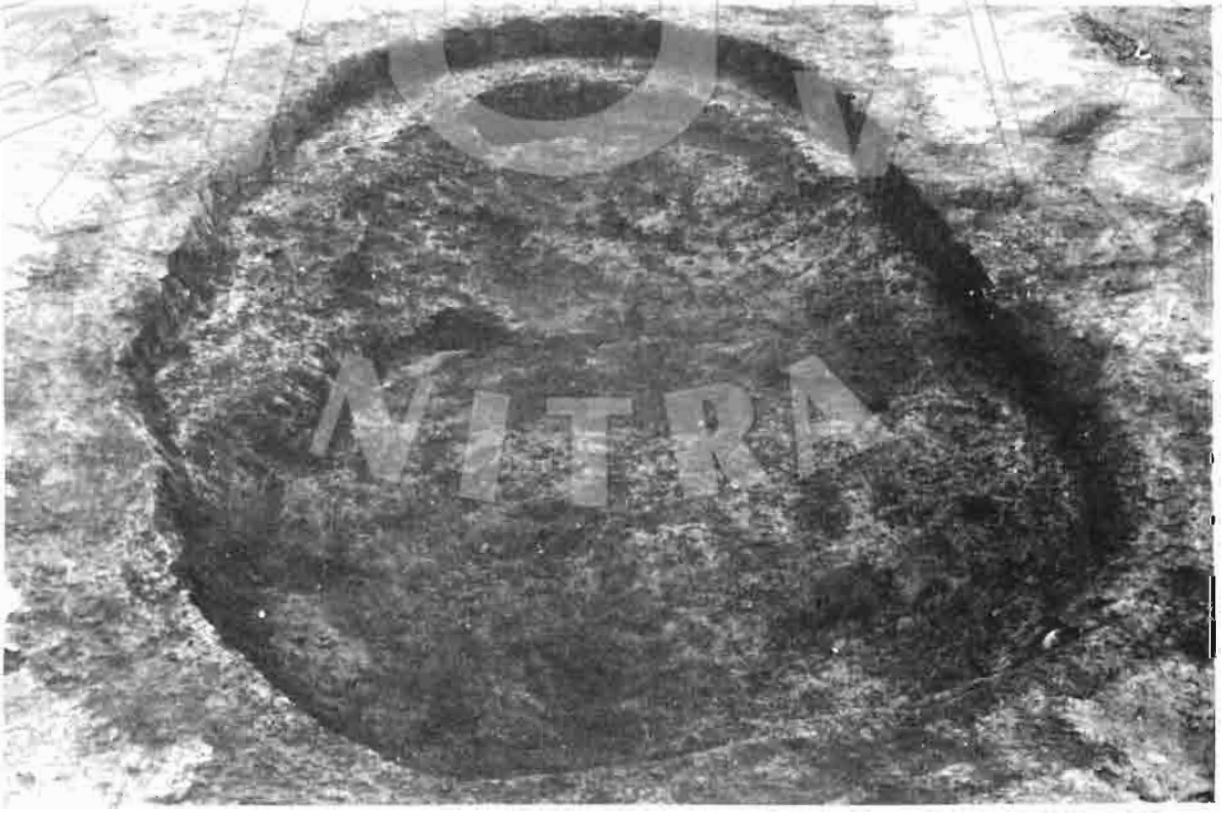

Obr. 69. Sliač /Horné zeme/, okr. Zvolen. Situačný náčrt /rekultivované územie a sondy 1-3 z výskumu v r. 1979/

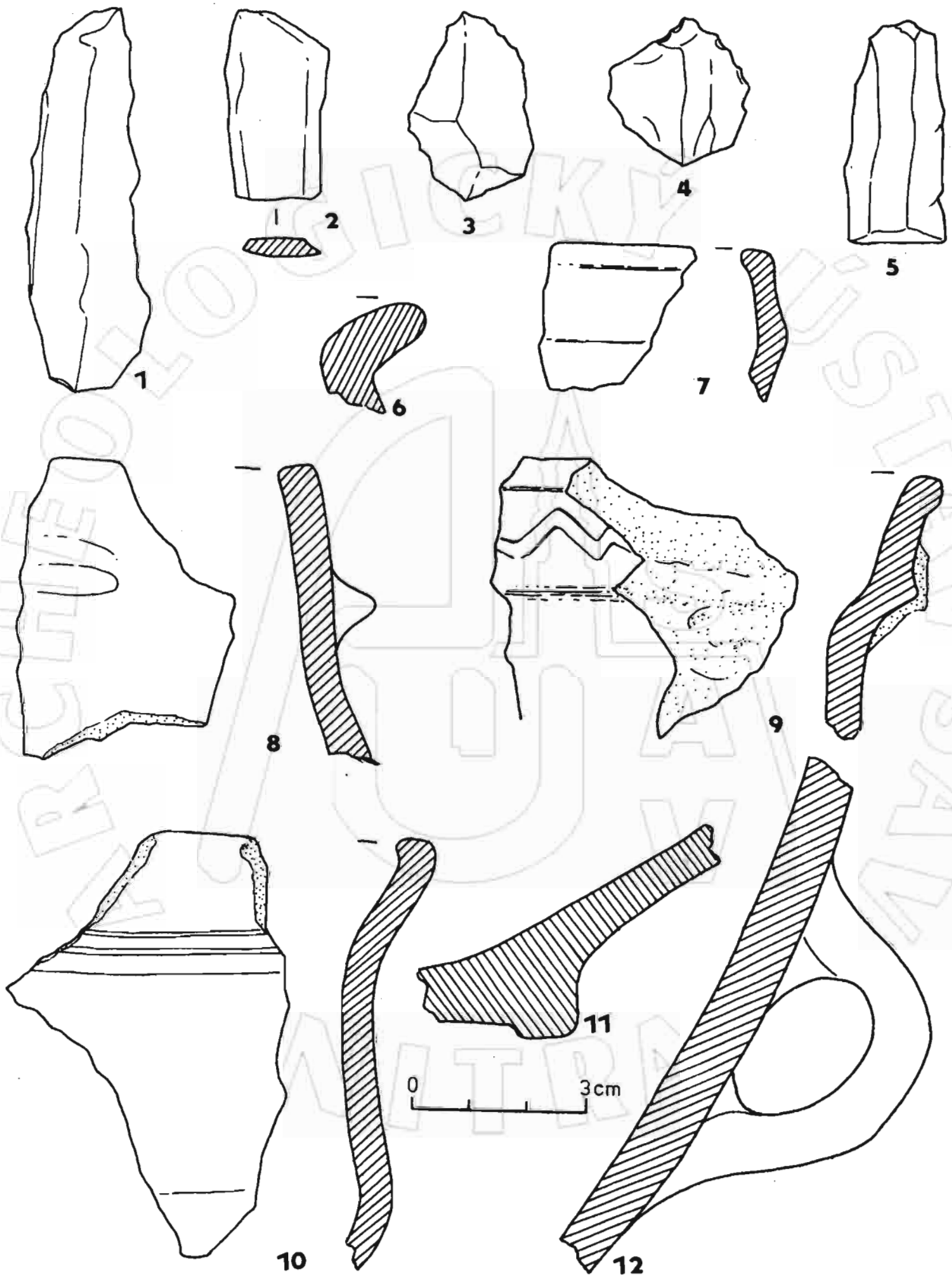

Obr. 70. Sliač /Horné zeme/. okr. Zvolen. Situačný náčrt s výškopisom /1-3 - sondy z výskumu v r. 1979/

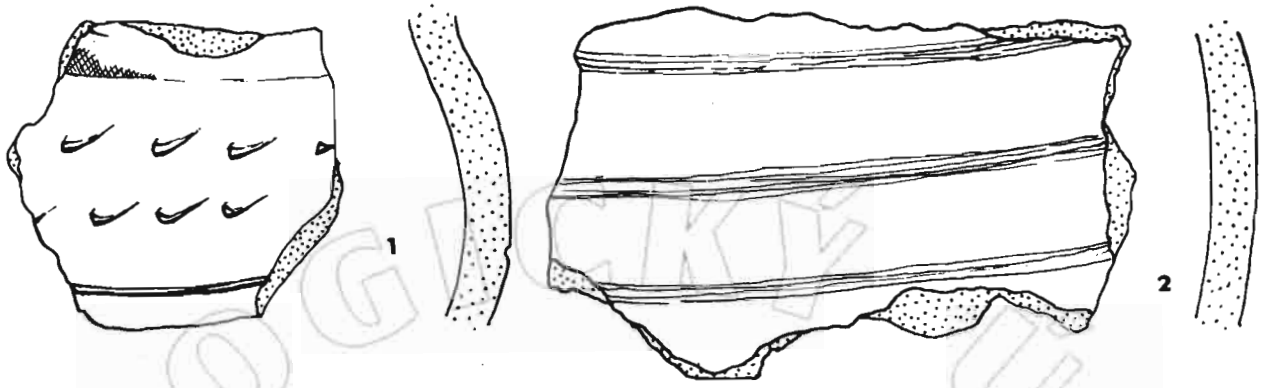
Obr. 71. Sliač /Horné zeme/, okr. Zvolen. Objekt 1 - zemnica

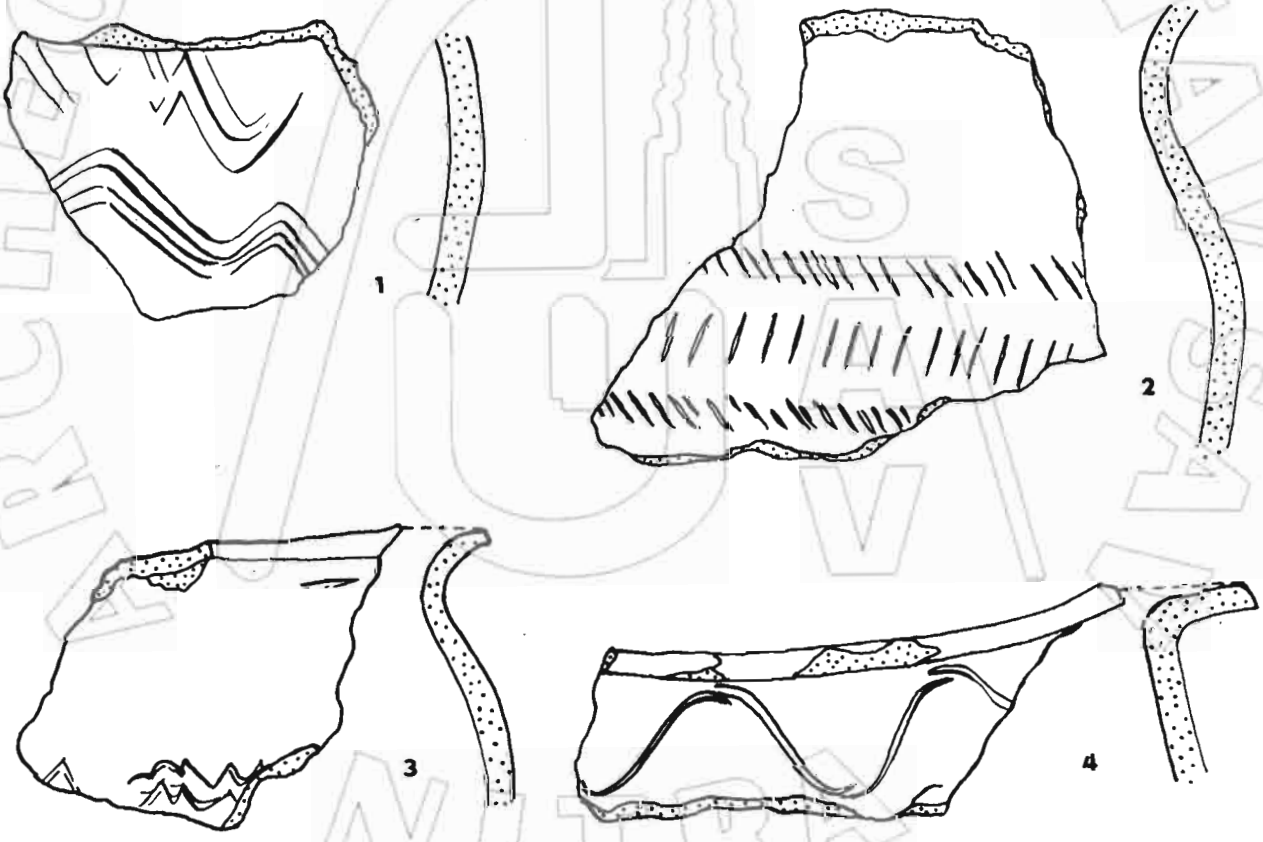
Obr. 72. Sliač /Horné zeme/, okr. Zvolen. Objekt 3

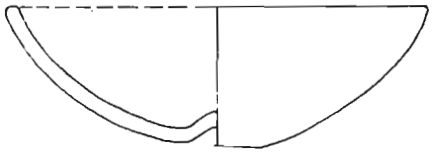

Obr. 73. Kazimír, okr. Trebišov. Výber nálezov zo zberu

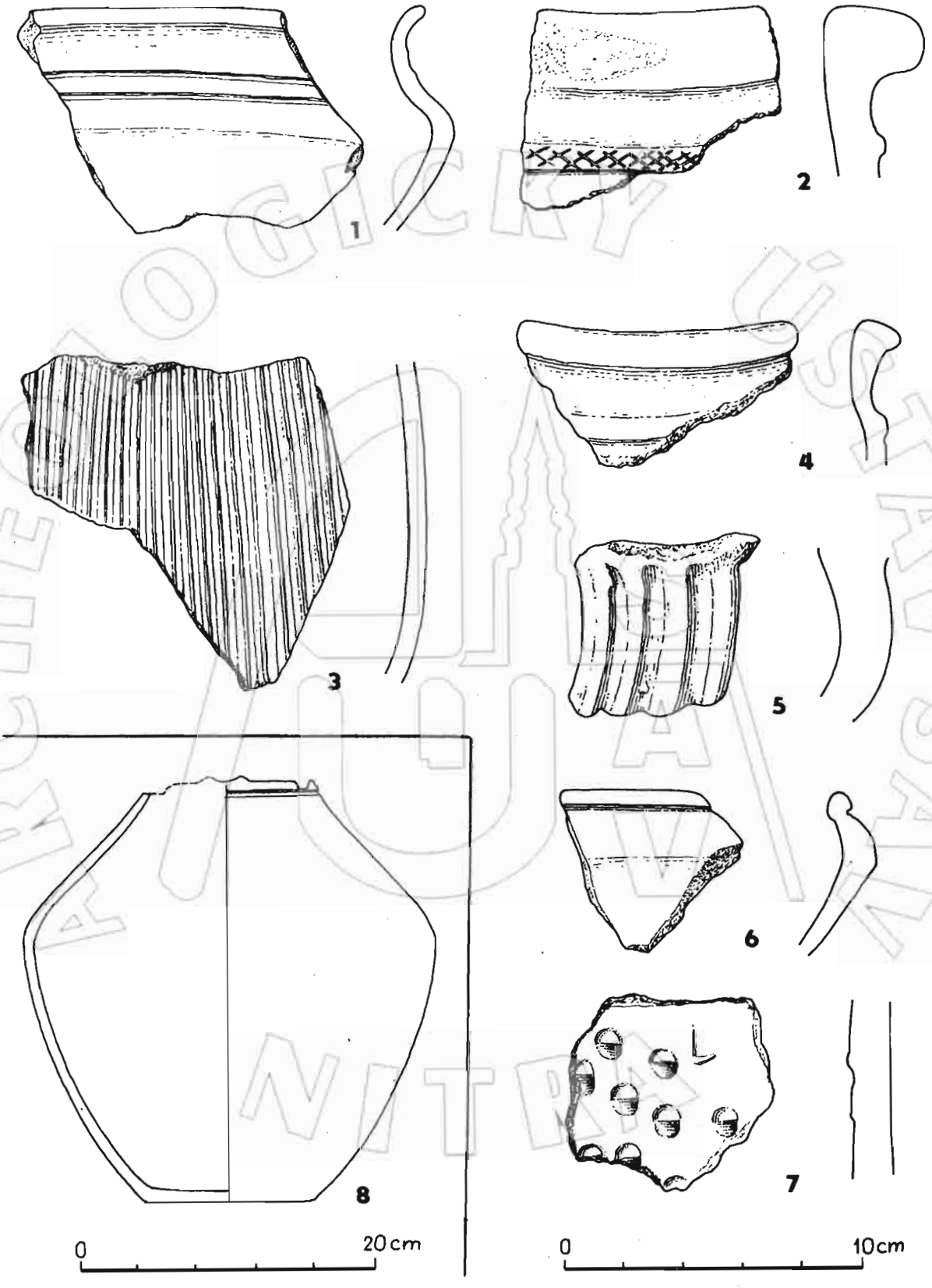

Obr. 74. Púchov, okr. Považská Bystrica. Slovanské črepy z 9. stor.

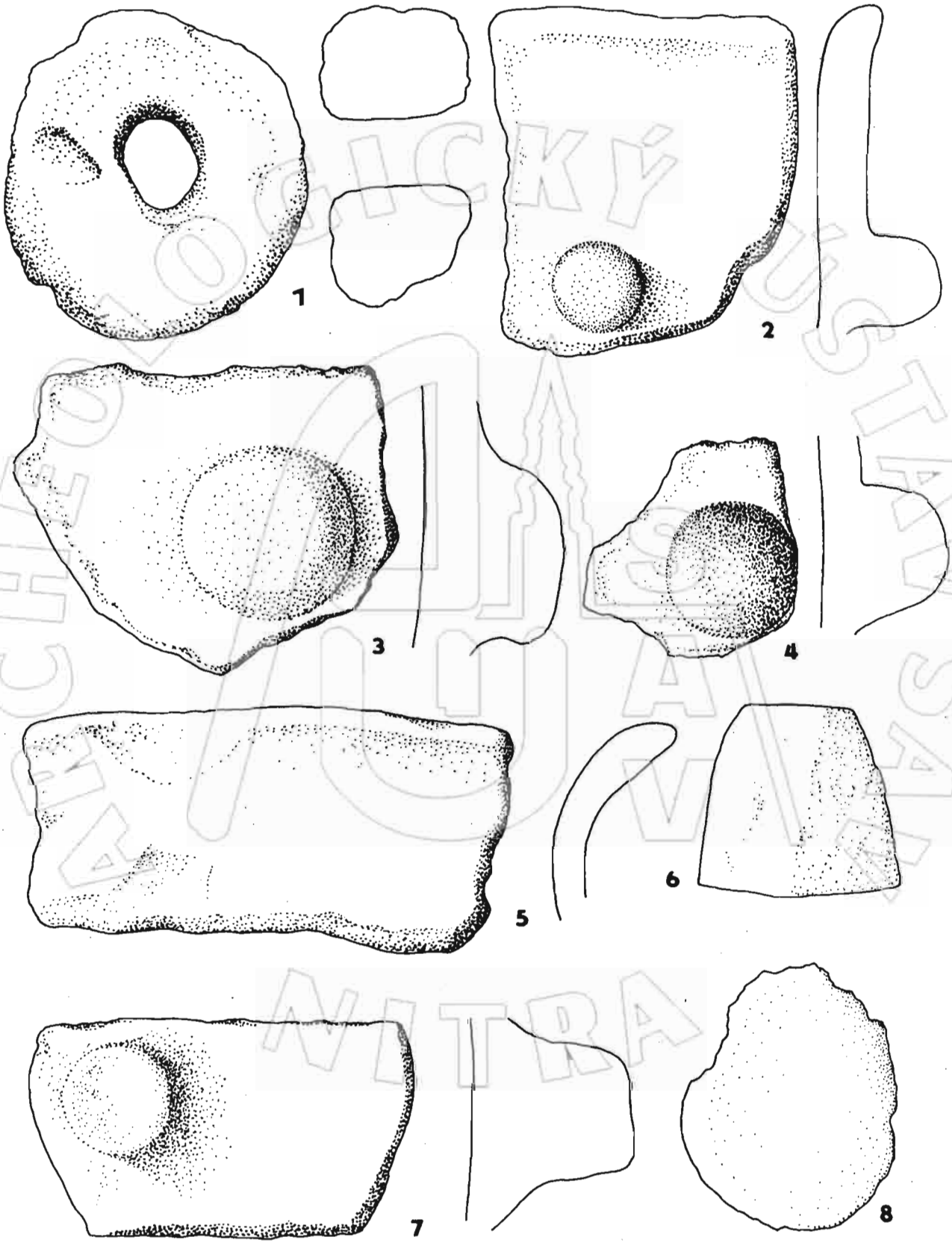

Obr. 75. Žilina, časť Porúbka. Slovanské črepy z 9. stor.

Obr. 76. Kamenín, okr. Nové Zámky. Polguľovitá miska zo žiarového hrobu

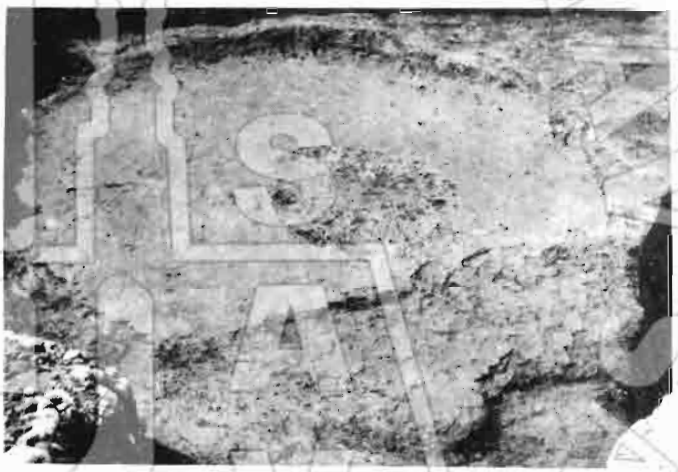

Obr. 77. Ipeľský Sokolec, okr. Levice. Nálezy z doby rímskej a laténskej

Obr. 78. Budmerice, okr. Bratislava-vidiek. Výber nálezov zo sídliska

Obr. 79. Hlohovec, okr. Trnava. Porušené dno kováčskej vyhne z 12.-13. stor.

Obr. 80. Hlohovec, okr. Trnava. Kruhové dno pece z 12.-13. stor.

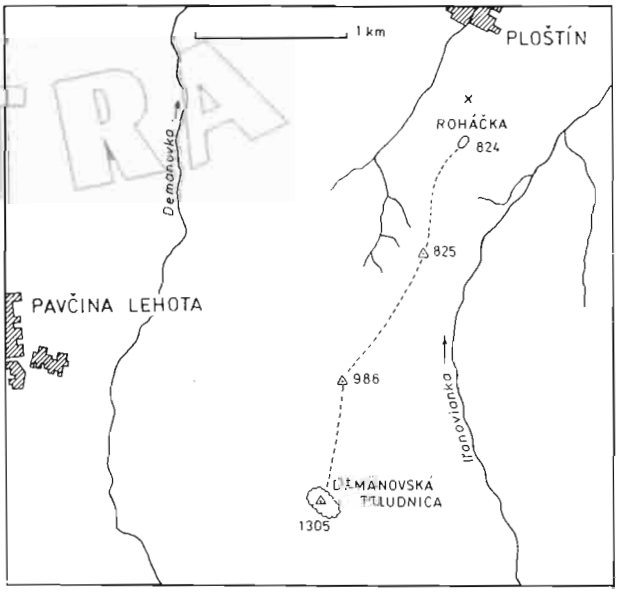
Obr. 81. Hlohovec, okr. Trnava. Vertikálna pec z 15.-16. stor.

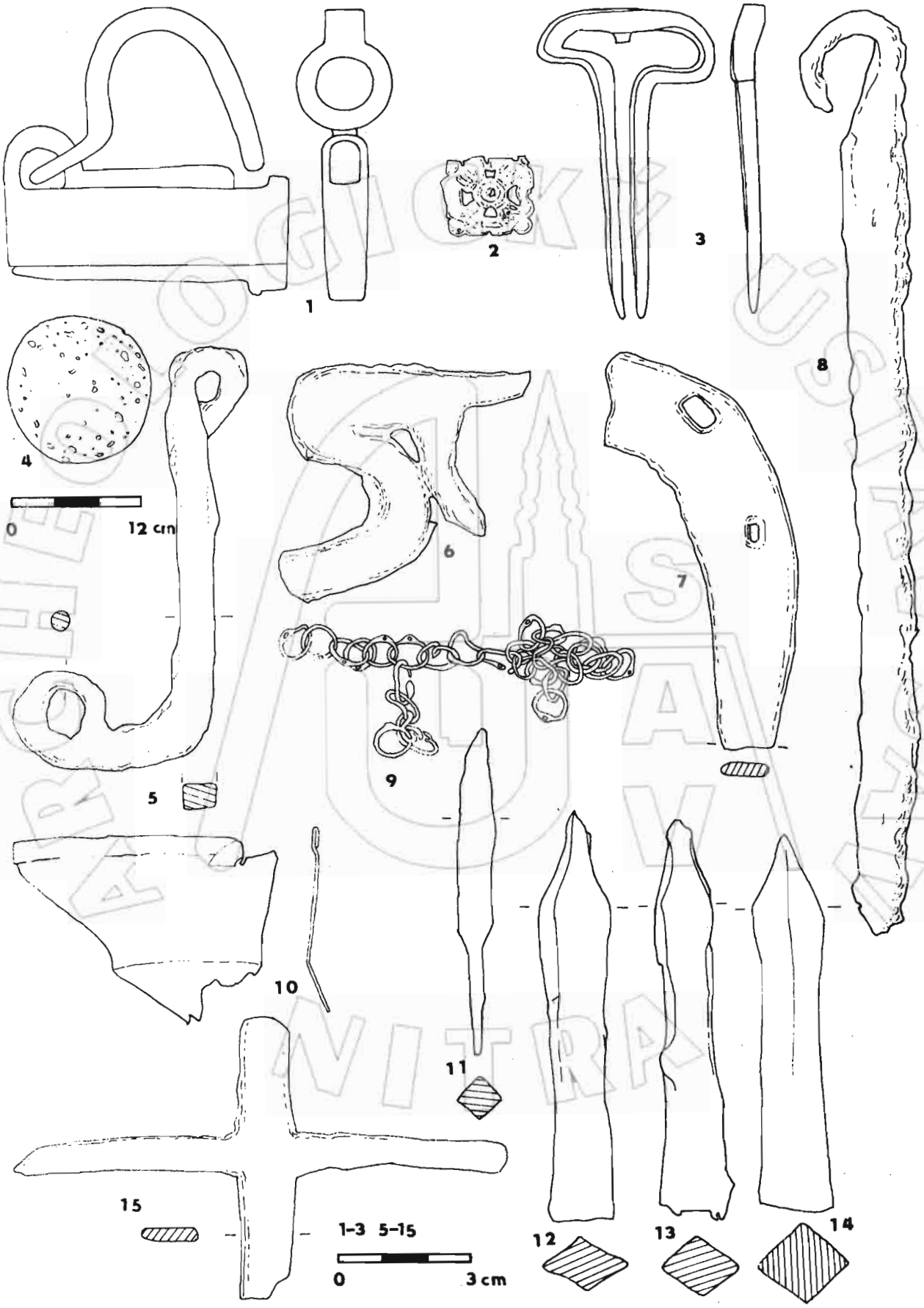
Obr. 82. Hlohovec, okr. Trnava. Kolová konštrukcia kováčskej dielne zo 14.-15. stor.

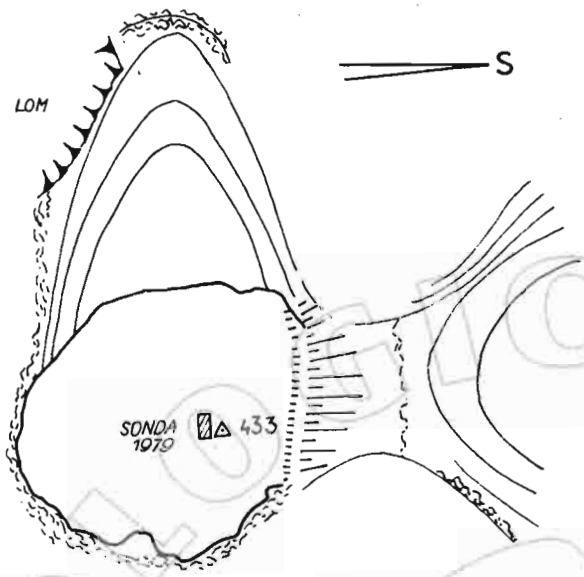
Obr. 83. Hlohovec, okr. Trnava. Kruhová jama s keramikou zo 16.-17. stor.

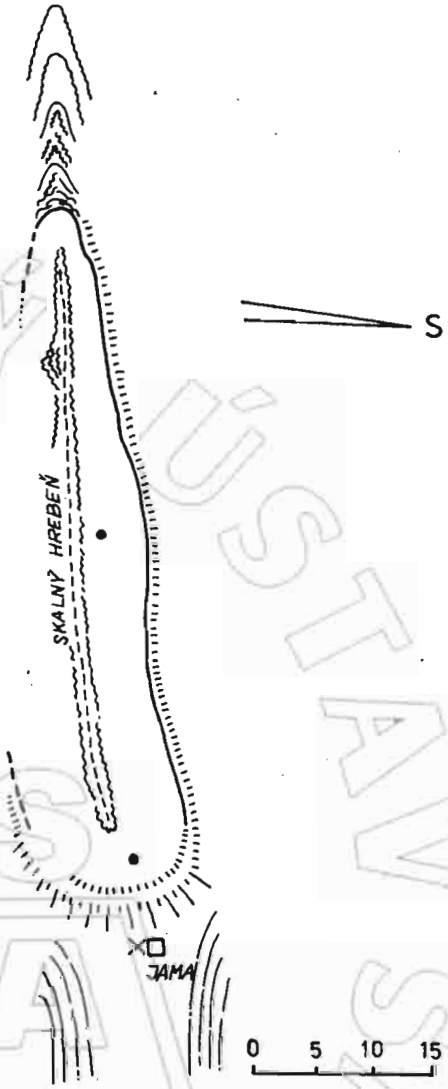

Obr. 84. Liptovský Mikuláš, časť Ploštín. Refúgium Demänovská Poludnica a s ním časovo súvisiace hradisko Roháčka a neopevnené sídlisko /označené krížikom/

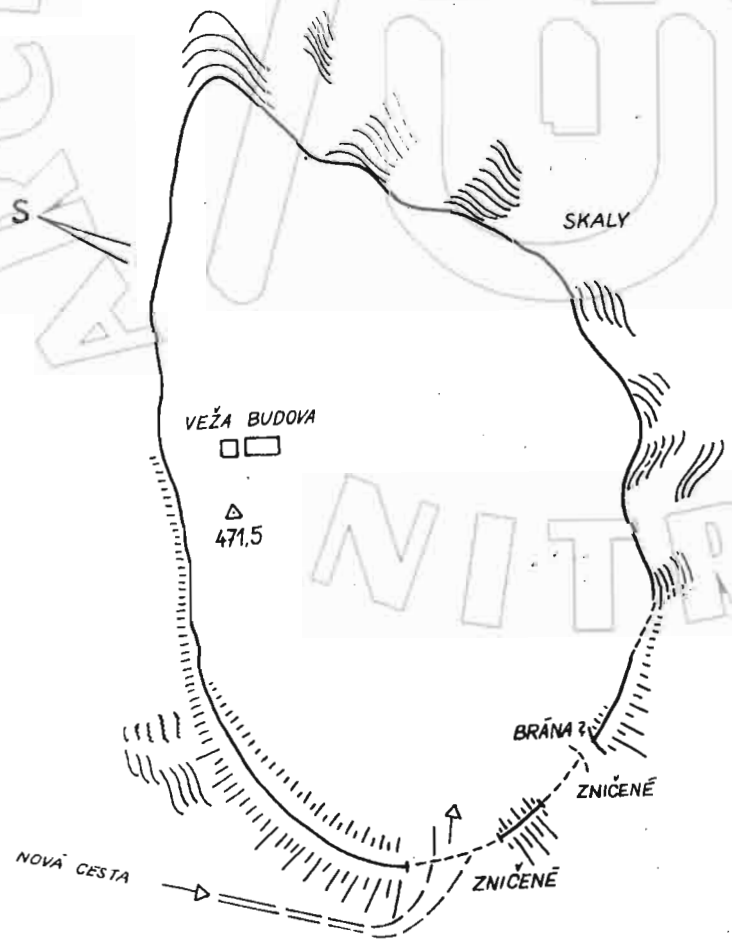

Obr. 85. Liptovská Sielnica, časť Liptovská Mara, okr. Liptovský Mikuláš. Výber nálezov zo stredovekého hrádku

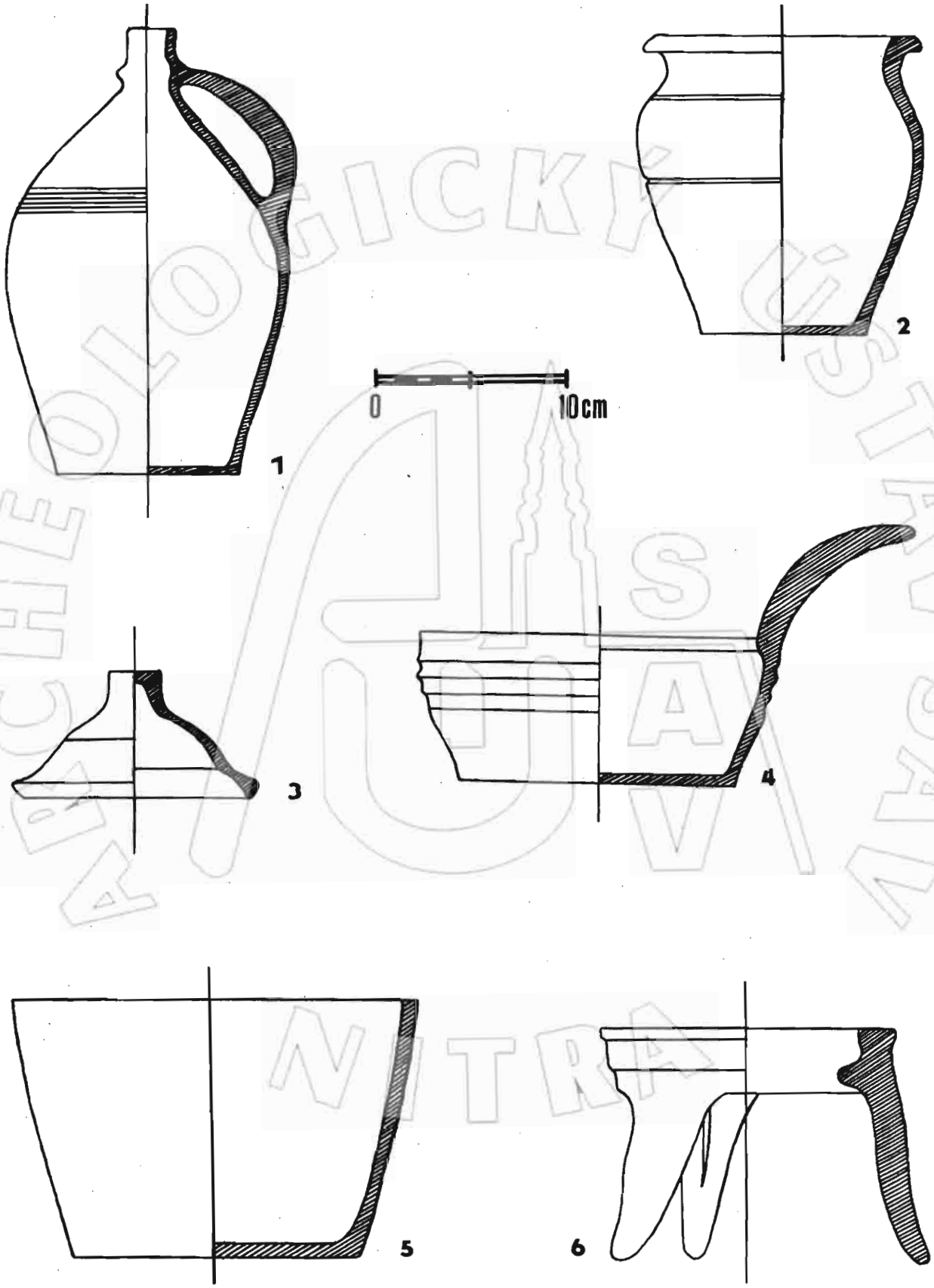

Obr. 86. Dohňany /Skala/, okr. Považská Bystrica. Pôdorys hrádku

Obr. 87. Prosné /Zlatý koň/, okr. Považská Bystrica. Pôdorys hrádku

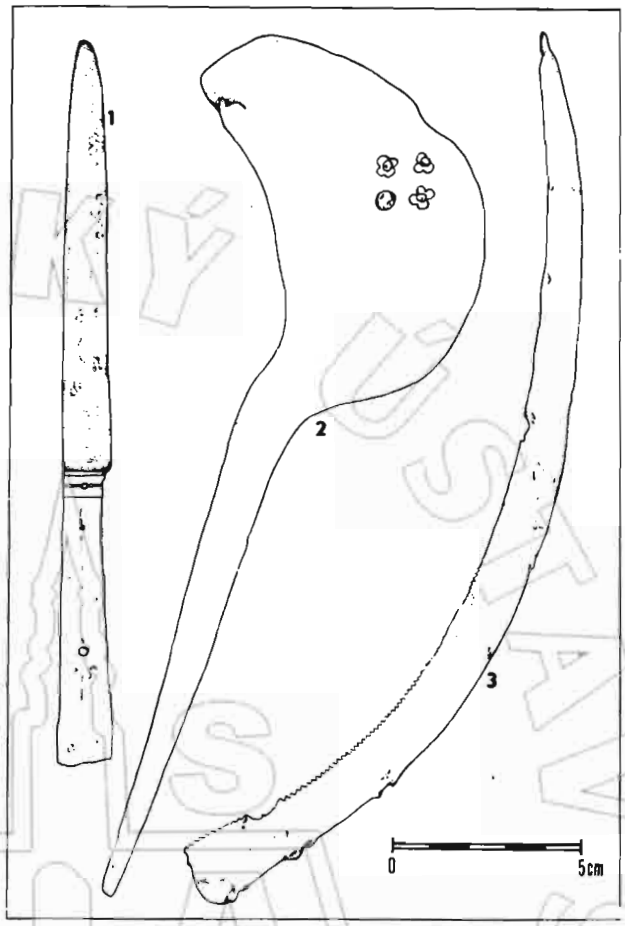

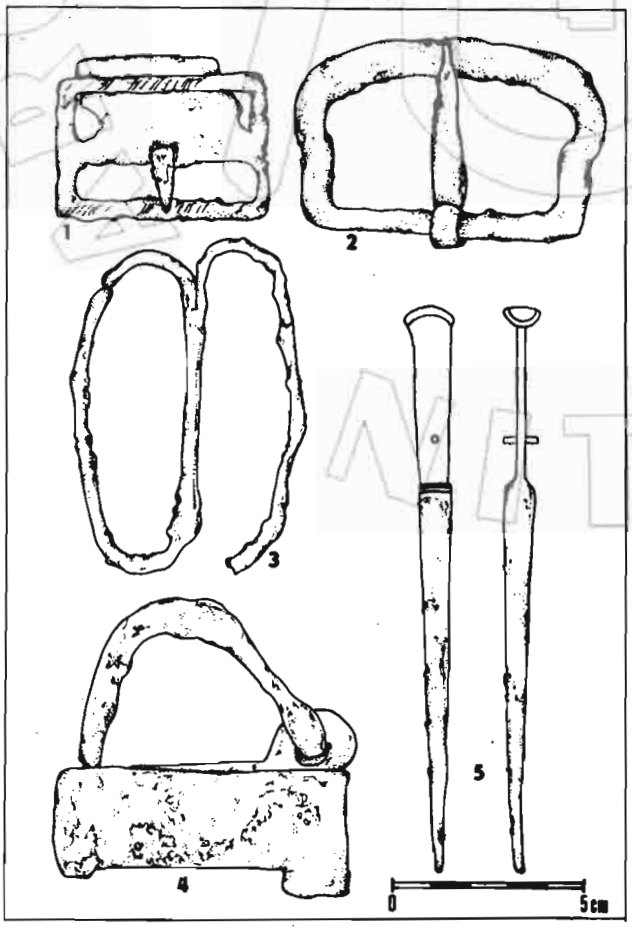

Obr. 88. Streženice /Štepnická skala/, okr. Považská Bystrica. Pôdorys opevnenia

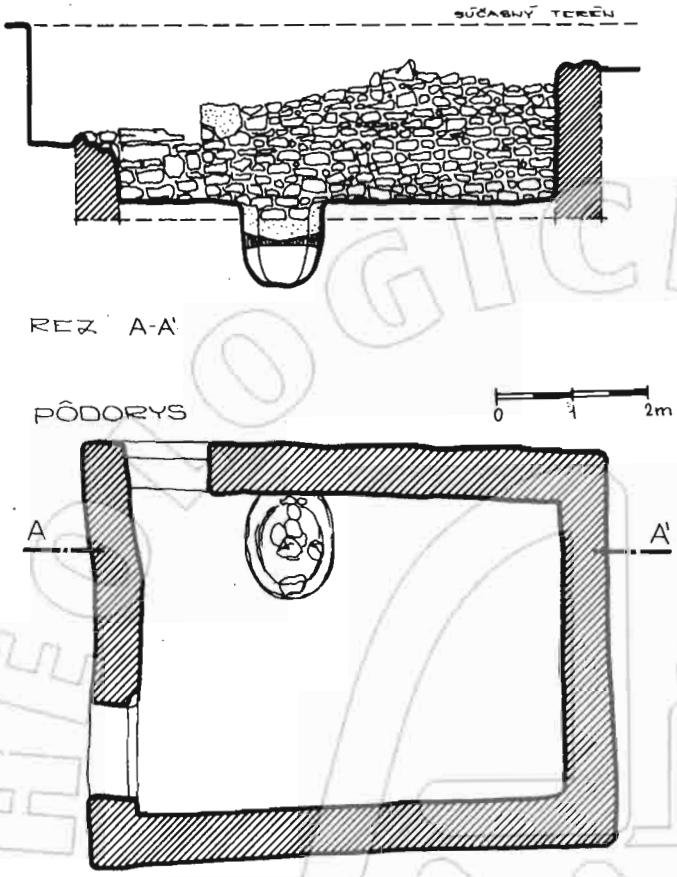

Obr. 89. Bratislava /hrad Devín/. Stredoveký objekt, časť inventára

Obr. 90. Bratislava /hrad Devín/.
Stredoveký objekt, časť inventára

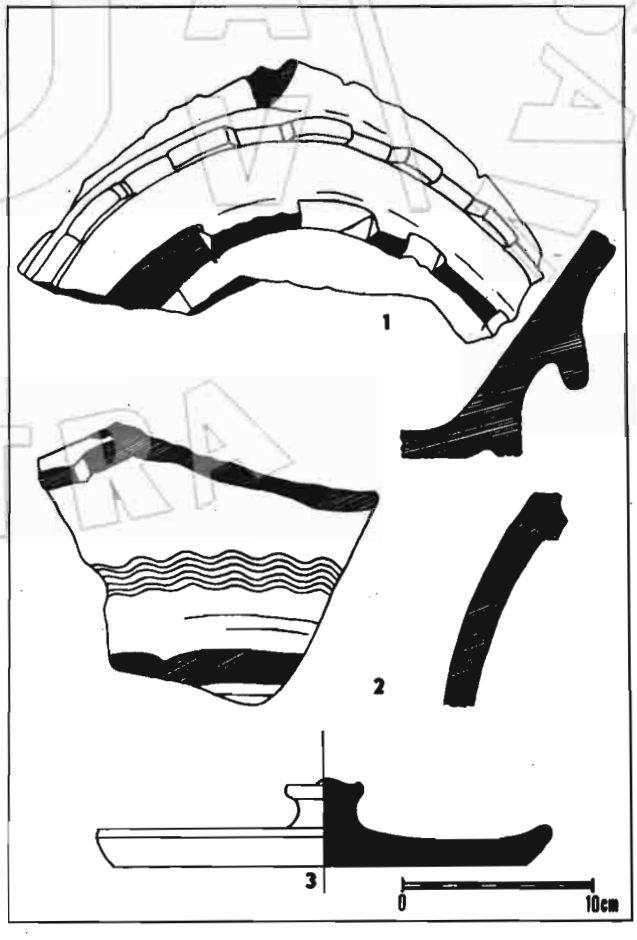

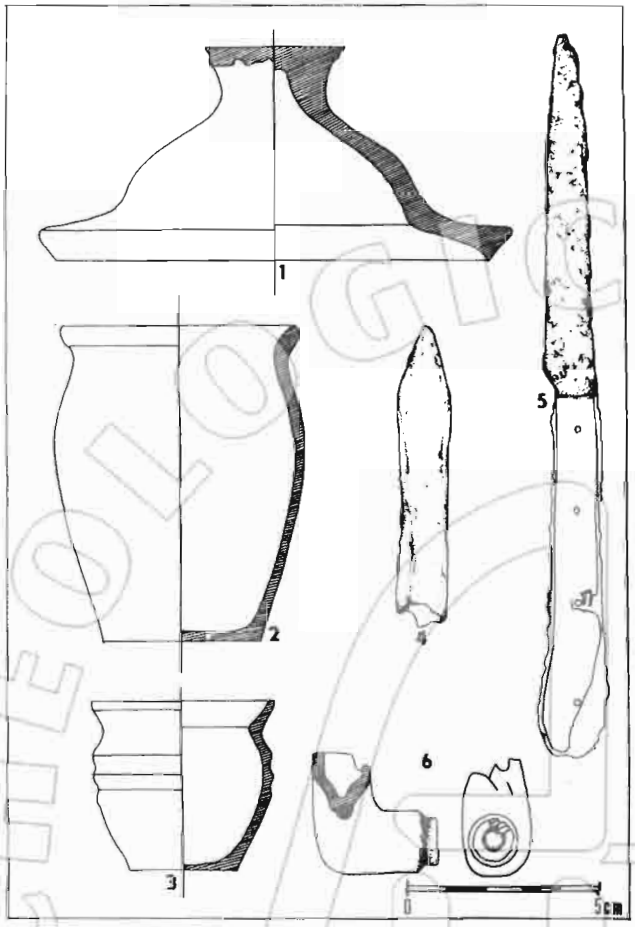

Obr. 91. Bratislava /hrad Devín/.
Stredoveký objekt, časť inventára

Obr. 92. Bratislava /hrad Devín/. Stredoveký objekt, pôdorys a rez

Obr. 93. Bratislava /hrad Devín/. Stredoveký objekt, časť inventára

Obr. 94. Bratislava /hrad Devín/. Stredoveký objekt, časť inventára

Obr. 95. Bratislava /hrad Devín/. Objekt z doby laténskej

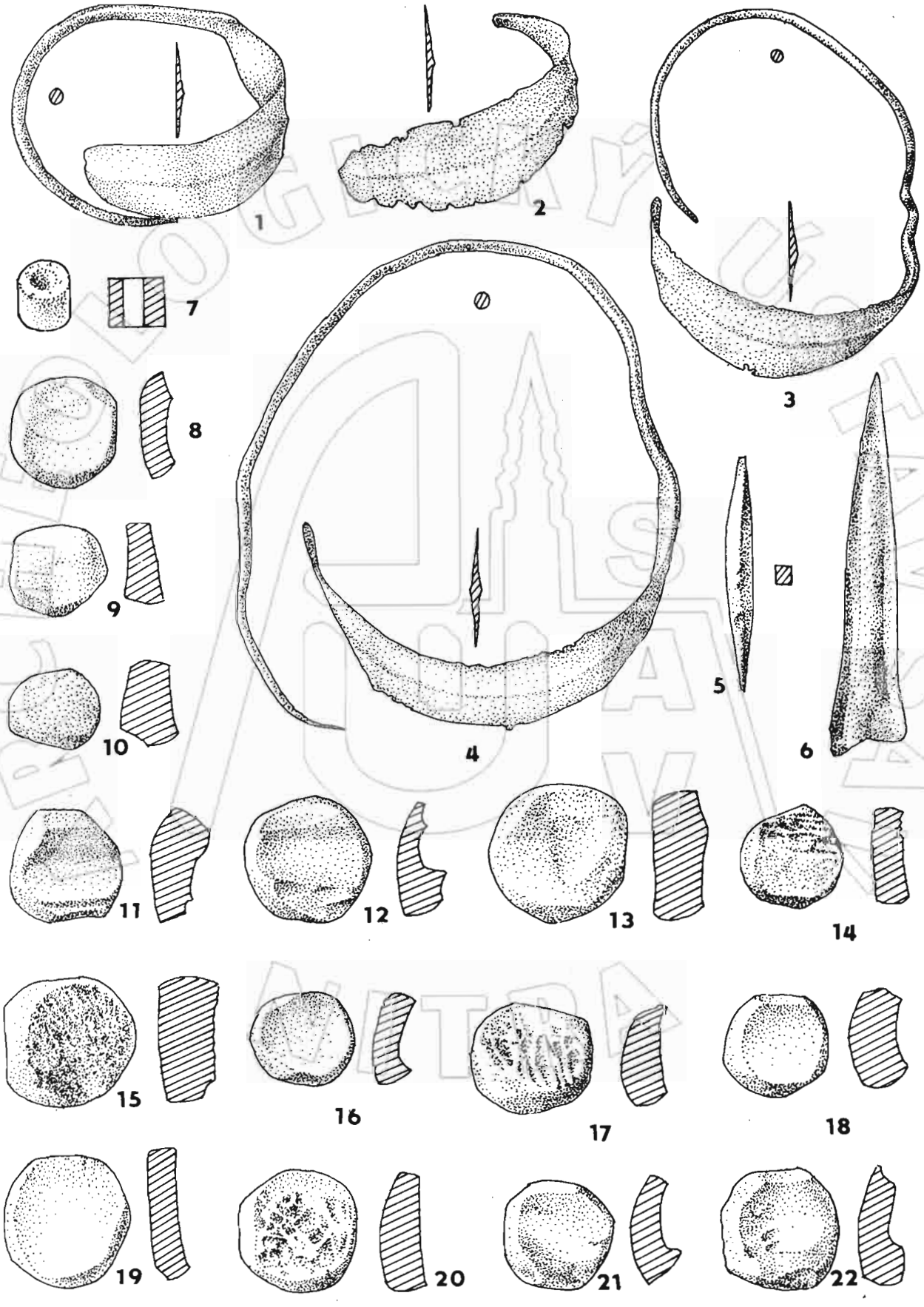
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SAV NITRA

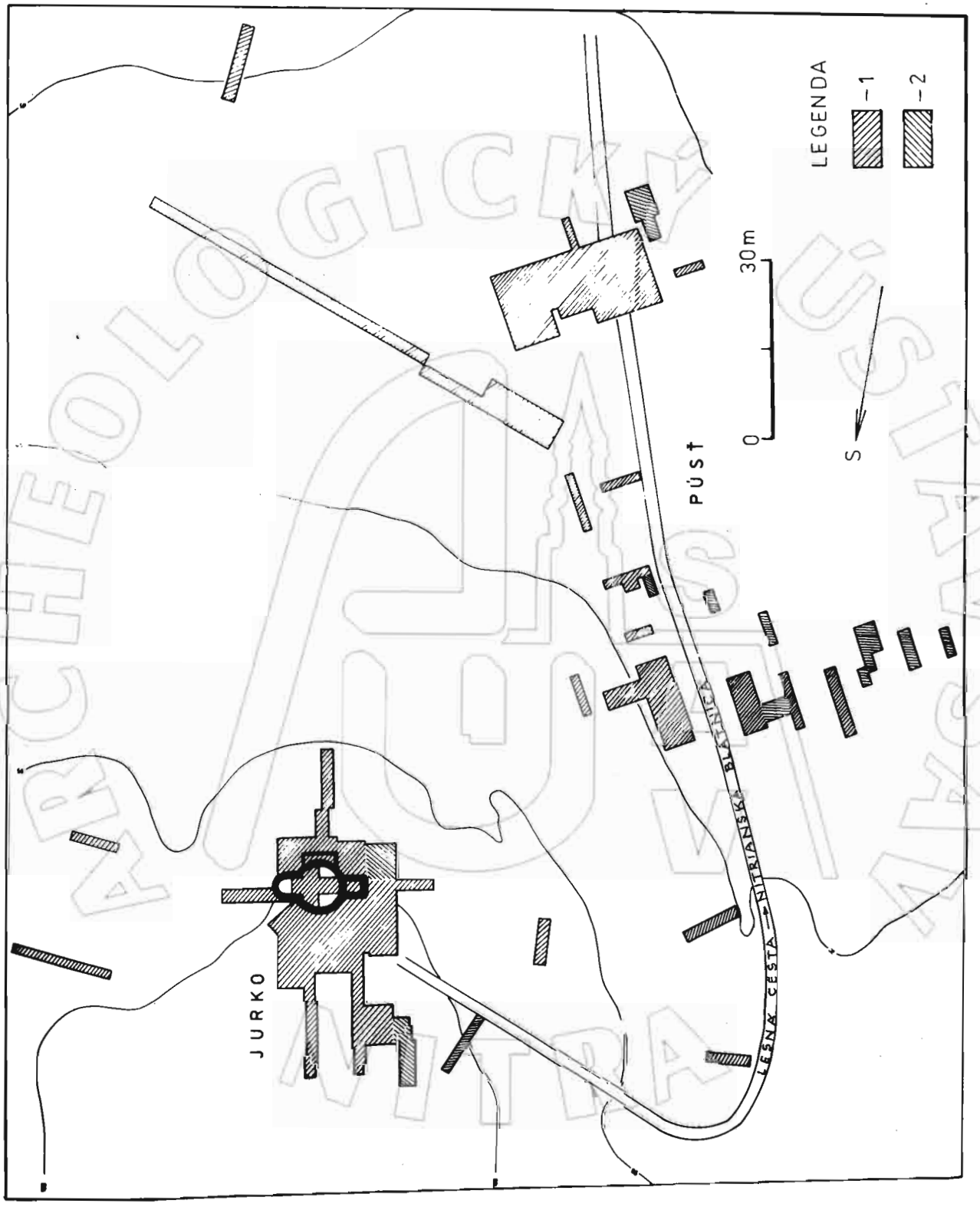
Obr. 96. Košice, časť Krásna nad Hornádom. Pohľad na odkrytú časť ohradového muriva v S LXII/79

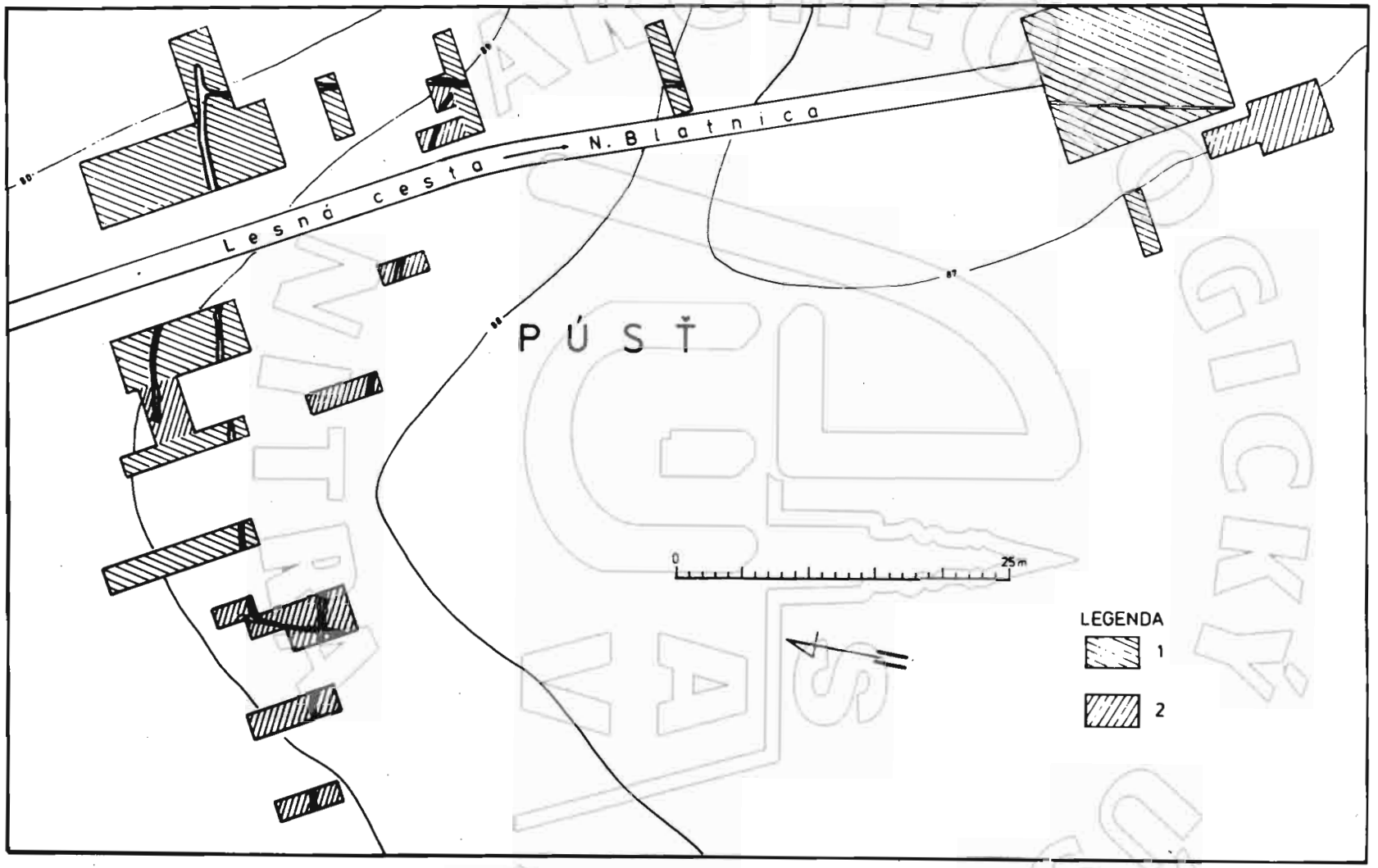
Obr. 97. Košice, časť Krásna nad Hornádom. Zachovaná časť dlažby z okruhliakov v S LXIII/79

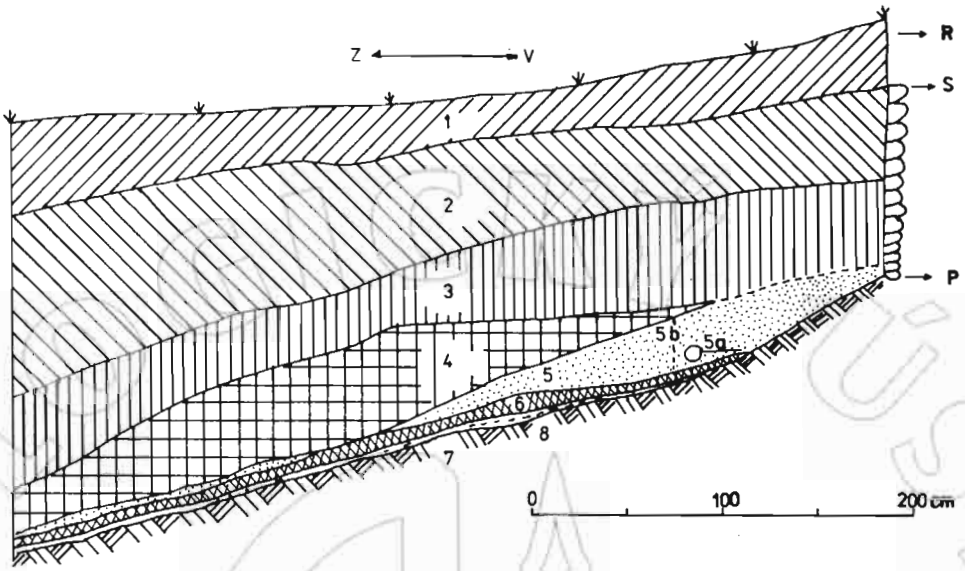

Obr. 98. Jelšovce /hospodársky dvor JRD/, okr. Nitra. Nálezy z porušených hrobov

Obr. 99. Nitrianska Blatnica, okr. Topoľčany. Náčrt výškopisnej situácie v polohách Jurko a Púsť a plán preskúmaných plôch v rokoch 1974, 1976-1979. Legenda: 1 - výskum 1974, 1976-1978; 2 - výskum 1979

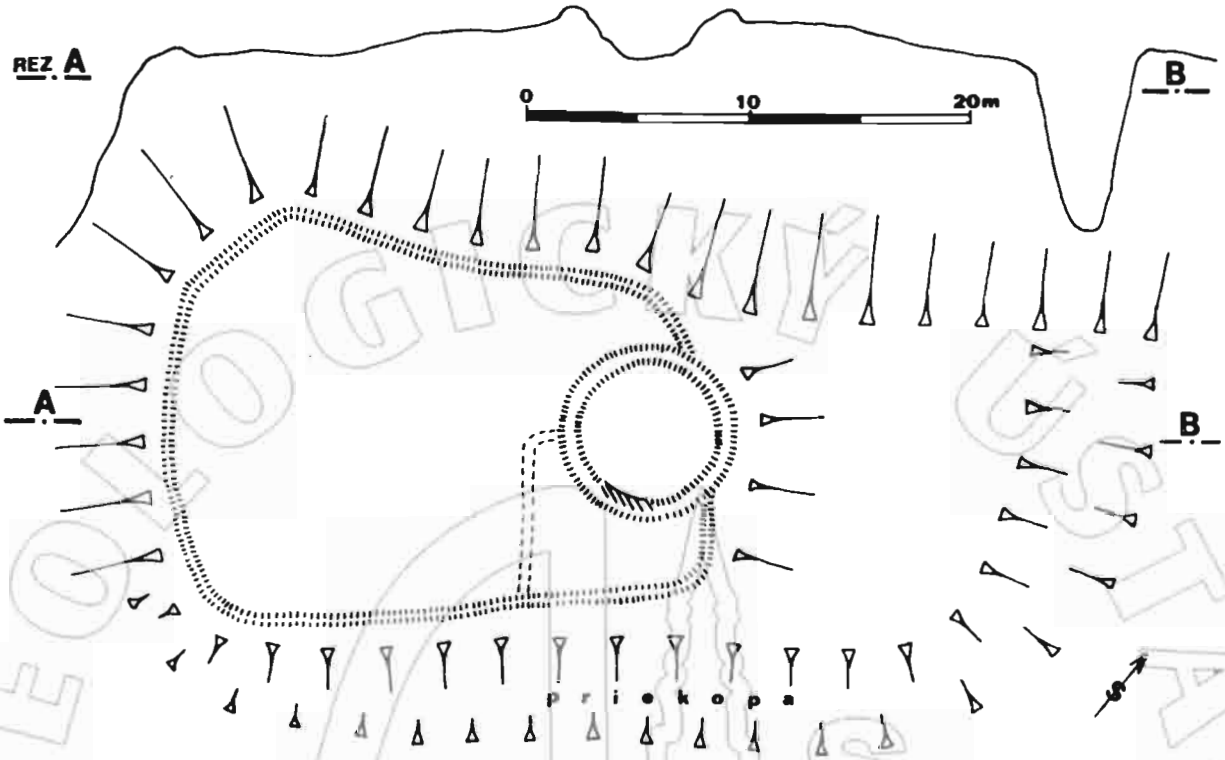

Obr. 100. Nitrianska Blatnica /Jurko/ okr. Topoľčany. Plán doteraz zistených úsekov palisádových žliabkov. Legenda: 1 - výskum 1974, 1976-1978; 2 - výskum 1979

Obr. 101. Nitrianska Blatnica /Jurko/, okr. Topoľčany. Schéma stratigrafie v sektore 1/79 juhozápadne od veže sakrálnej stavby. Legenda: Z - západ; V - východ; R - západná stena neskoršej prístavby k rotunde - veža /17. stor./, úroveň základového sokla veže; P - úroveň spodnej hrany základov veže; 1 až 8 - vrstvy v sektore /1 - navážka z 18.-20. stor., 2 - navážky a úprava terénu v 17. stor.; 3 - vrstva pustnutia v 13.-16. stor.; 4 - deštrukcia II z 13. stor.; 5 - vrstva súvisiaca s horizontom stredovekého pochovávania - druhá pol. 11.-13. stor.; 5a - stratigrafické situovanie hrobov; 5b - juhozápadný okraj pochovávania pri rotunde; 6 - deštrukcia I; 7 - humusovitá vrstva, 8 - zvetrané skalné podložie/

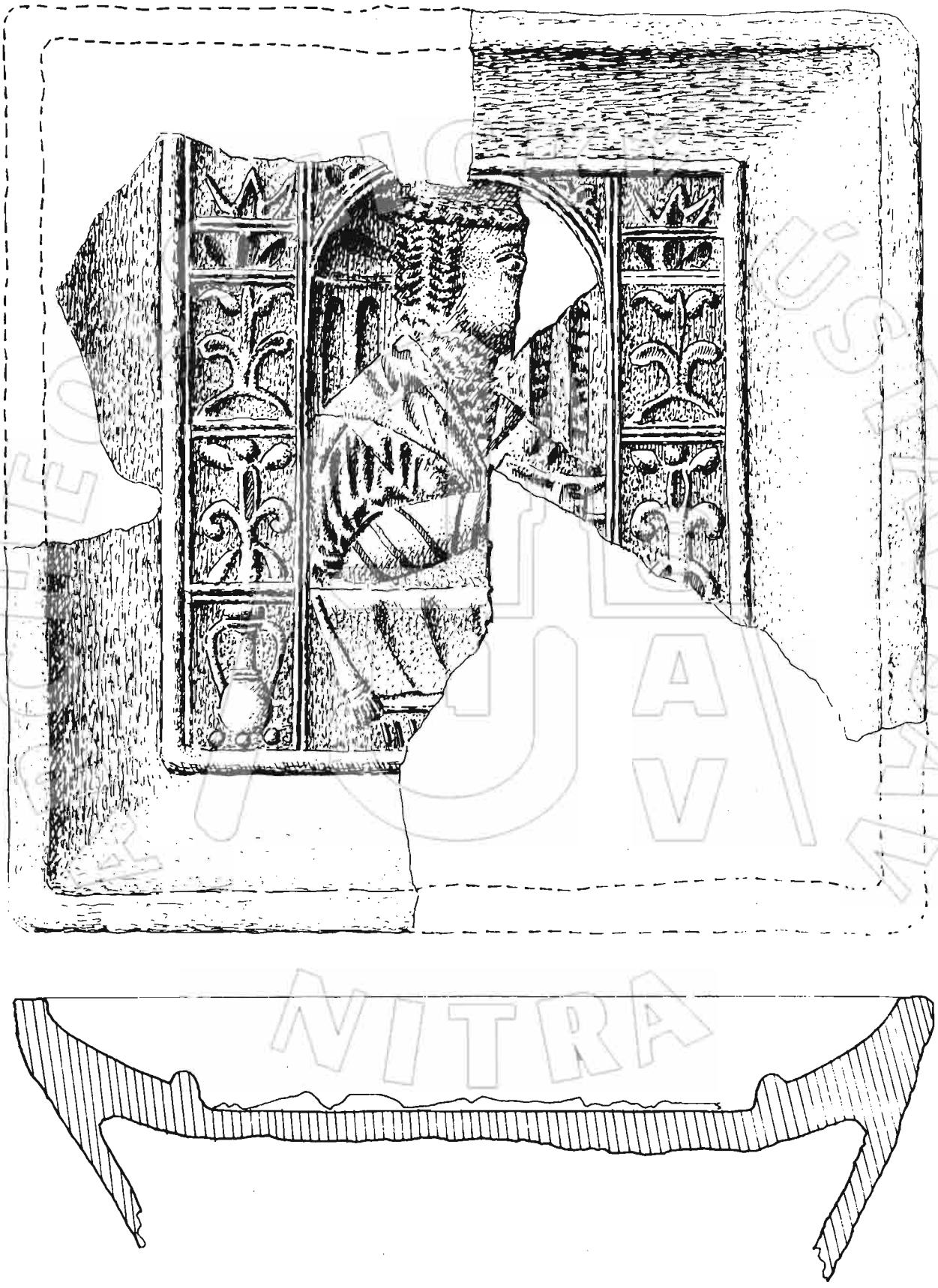
Obr. 102. Nitrianska Blatnica /Jurko/, okr. Topoľčany. Sonda 1/79, superpozícia palisádového žliabku zo sústavy A vo vzťahu k žliabku C

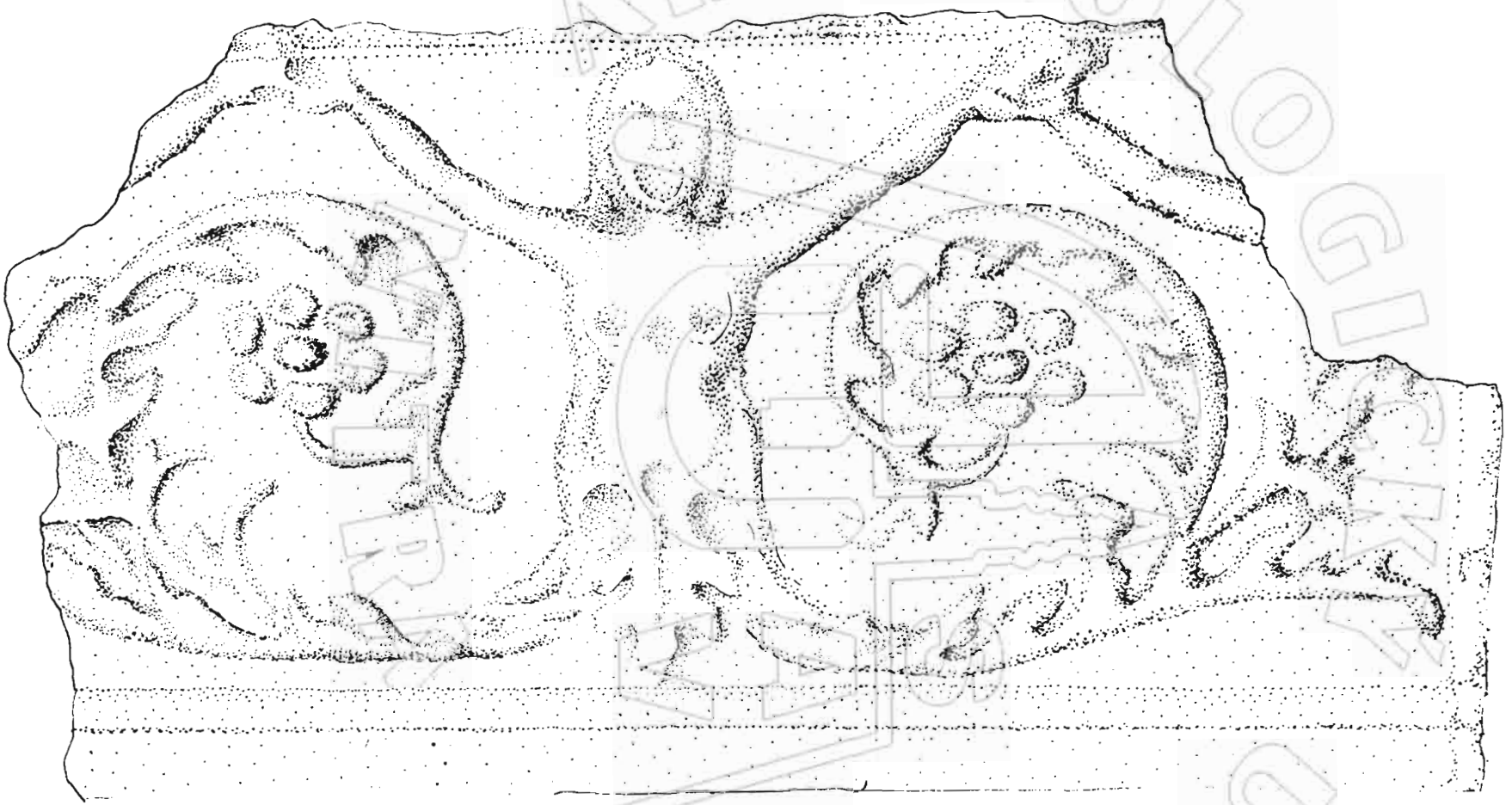

Obr. 103. Herľany, okr. Košice-vidiek. Situačný náčrt stredovekého hrádku

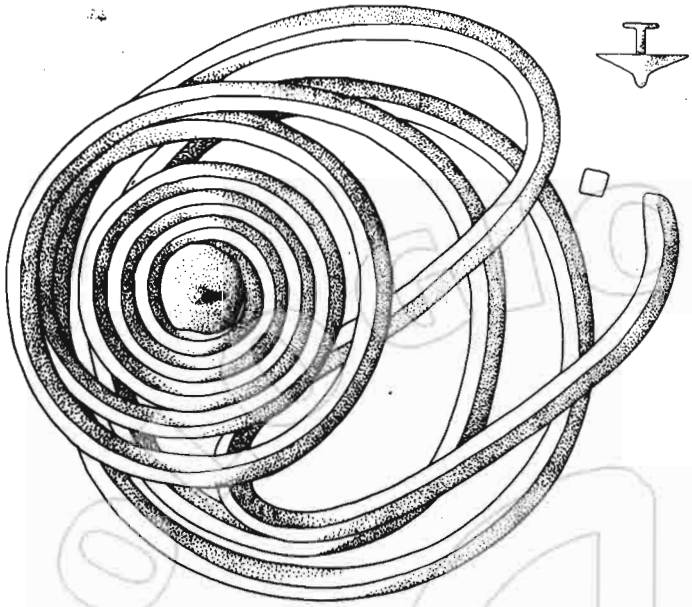
Obr. 104. Veľký Šariš /hrad Šariš/, okr. Prešov. Pohľad na juhovýchodnú časť horného hradu

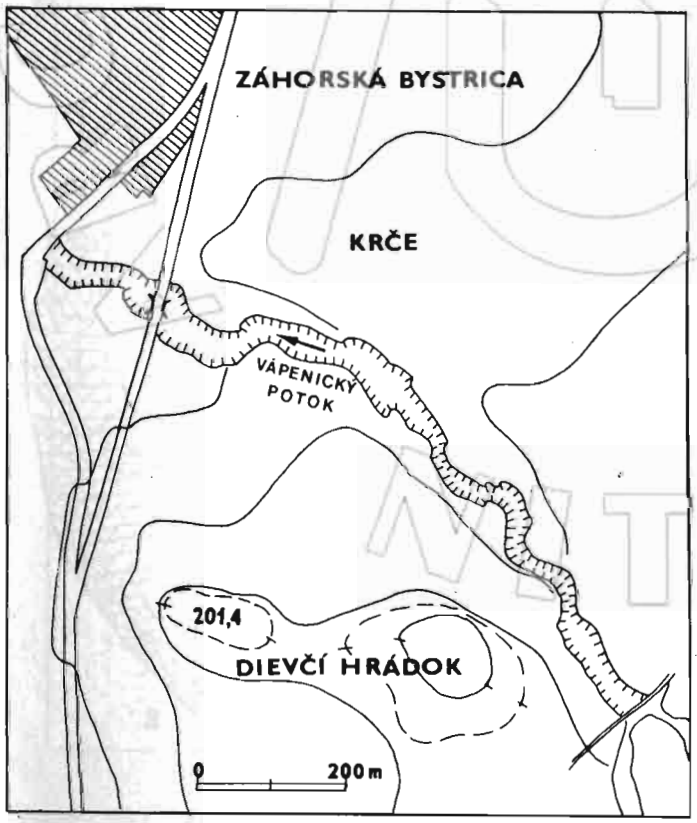
Obr. 105. Veľký Šariš /hrad Šariš/, okr. Prešov. Rekonštruovateľná renesančná kachlica

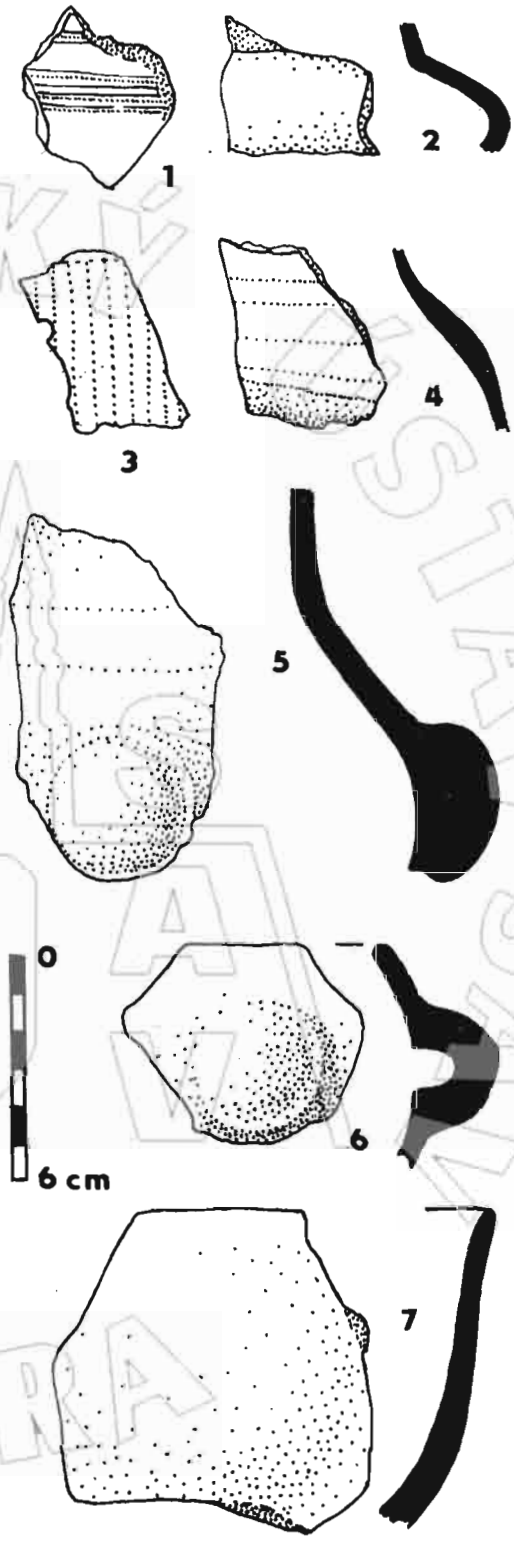
Obr. 106. Veľký Šariš /hrad Šariš/, okr. Prešov. Fragment rímsovitej kachlice zo 16. stor.

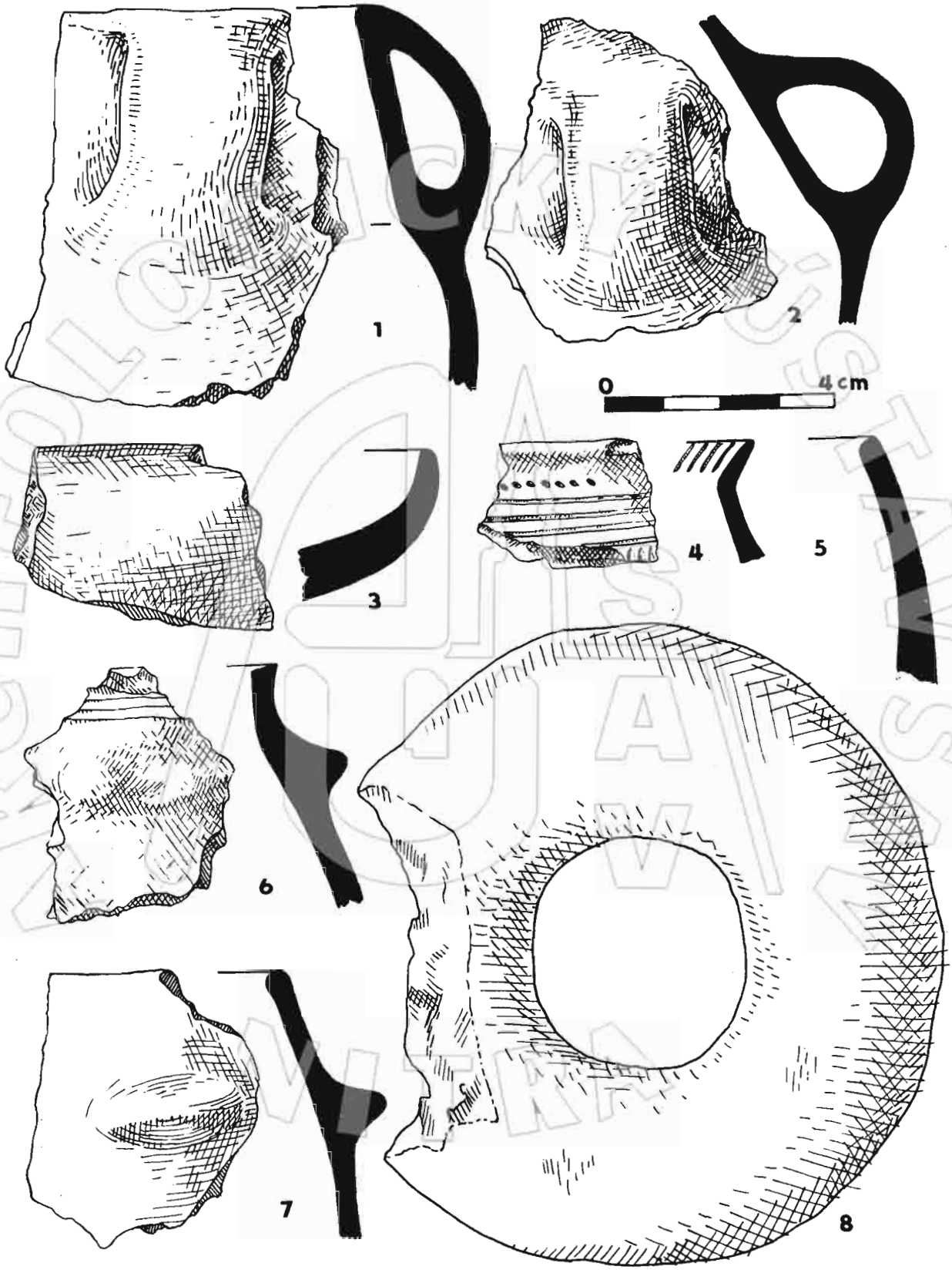
Obr. 107. Rimavská Sobota, časť Bakta. Fragment bronzového náplecného kruhu

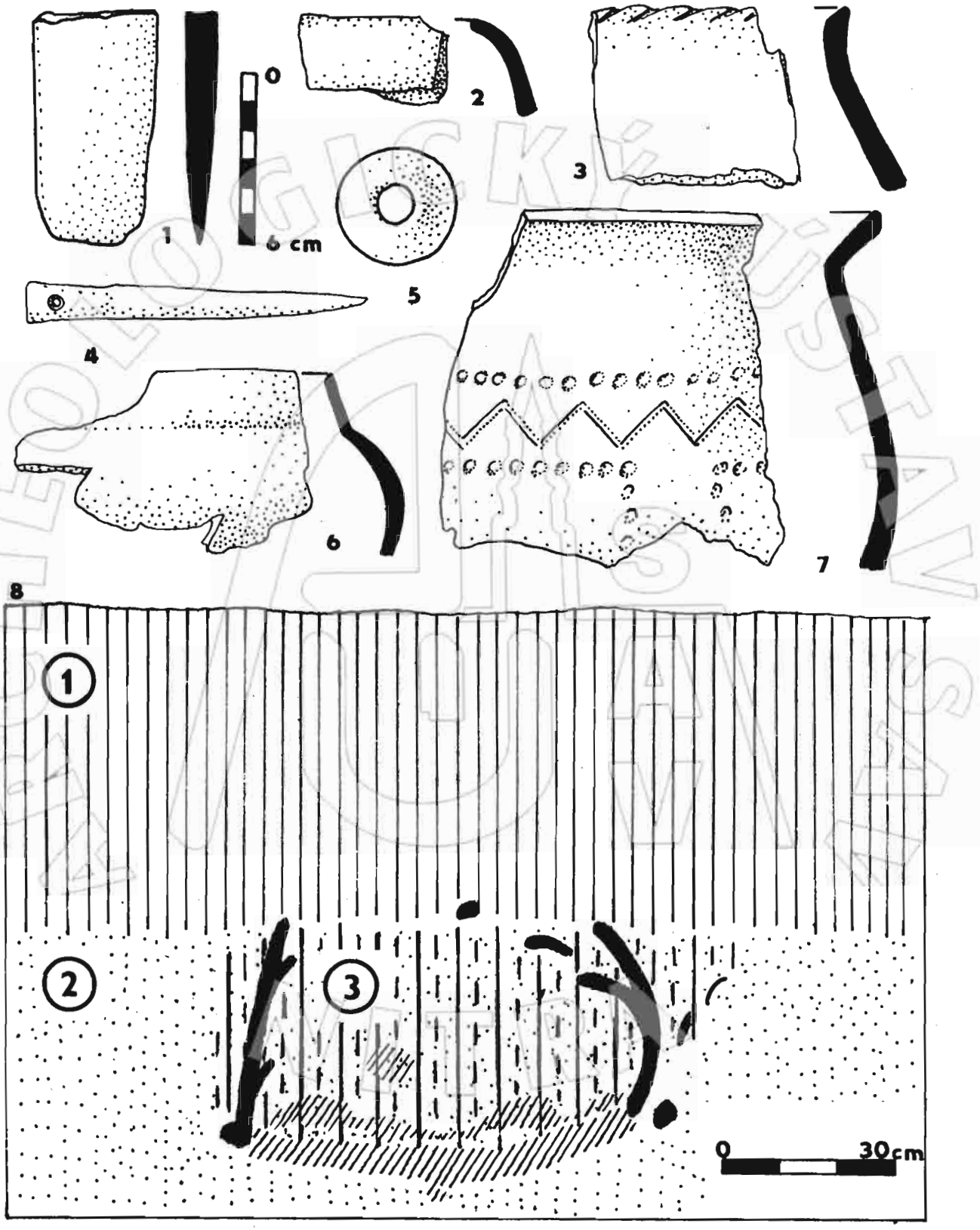

Obr. 108. Bratislava, časť Záhorská Bystrica. Situačný náčrt lokalít Dievčí hrádok a Krče

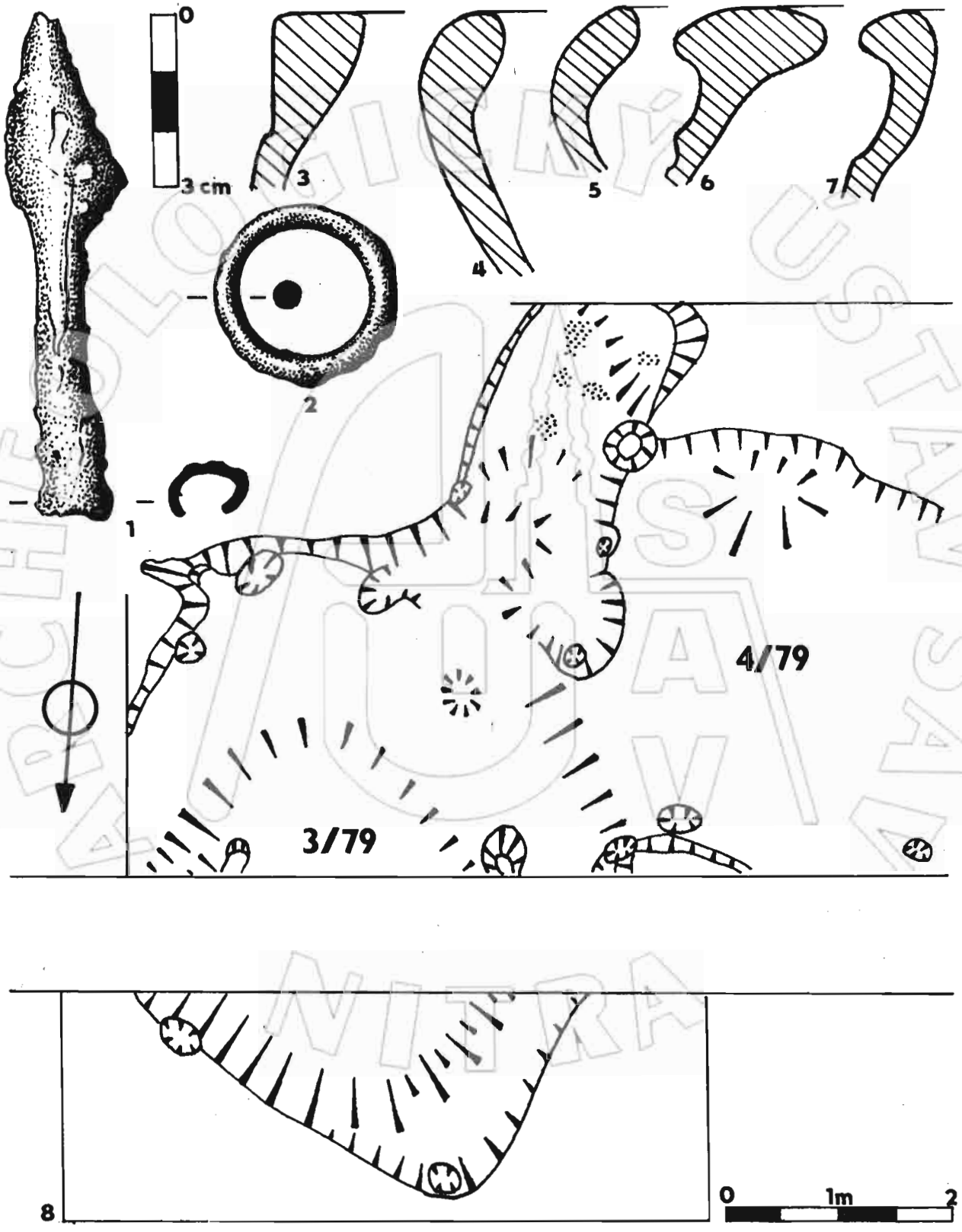

Obr. 109. Bratislava, časť Záhorská Bystrica. Výber črepov zo zberu

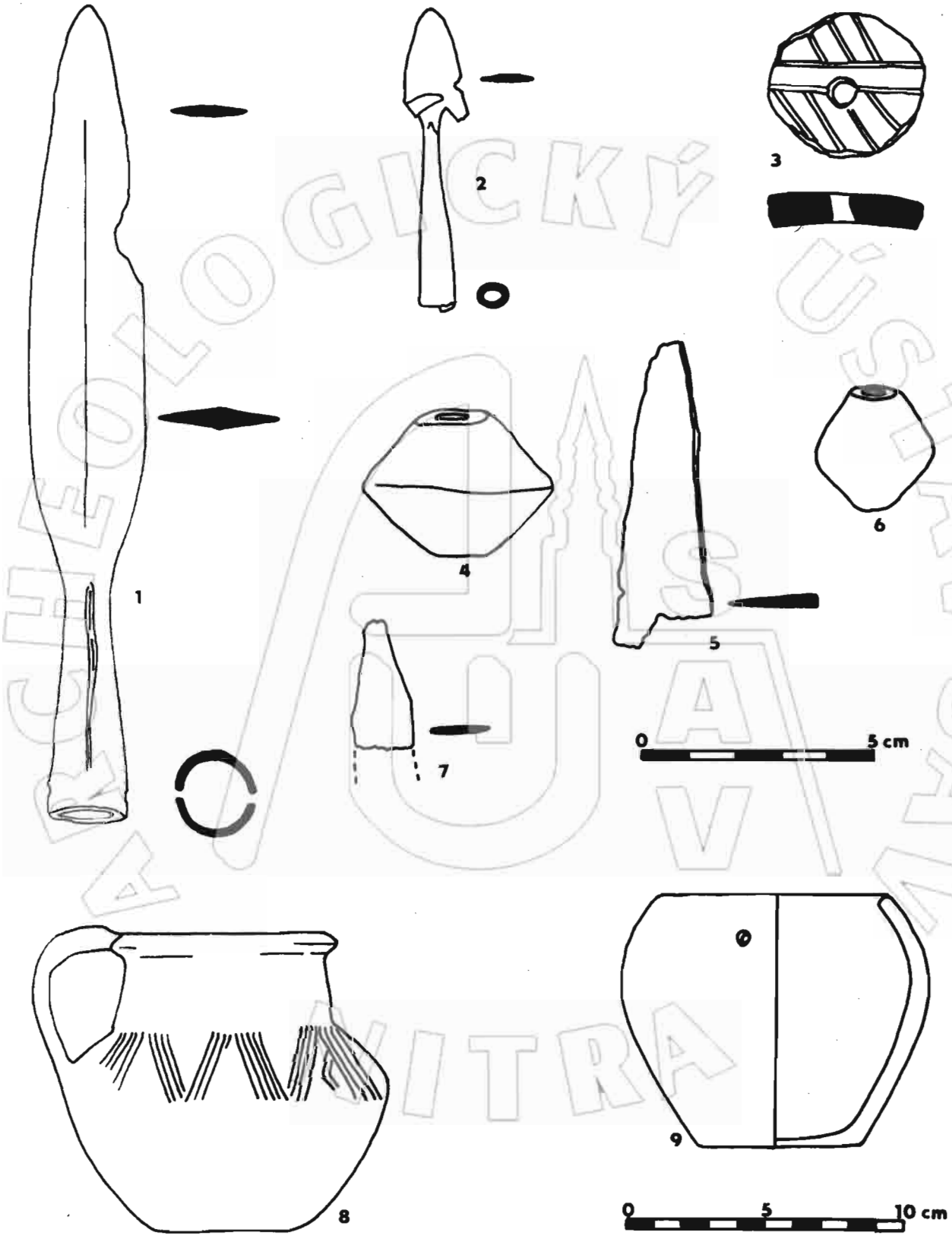

Obr. 110. Piešťany, časť Kocurice, okr. Trnava. Výber nálezov zo sídliska

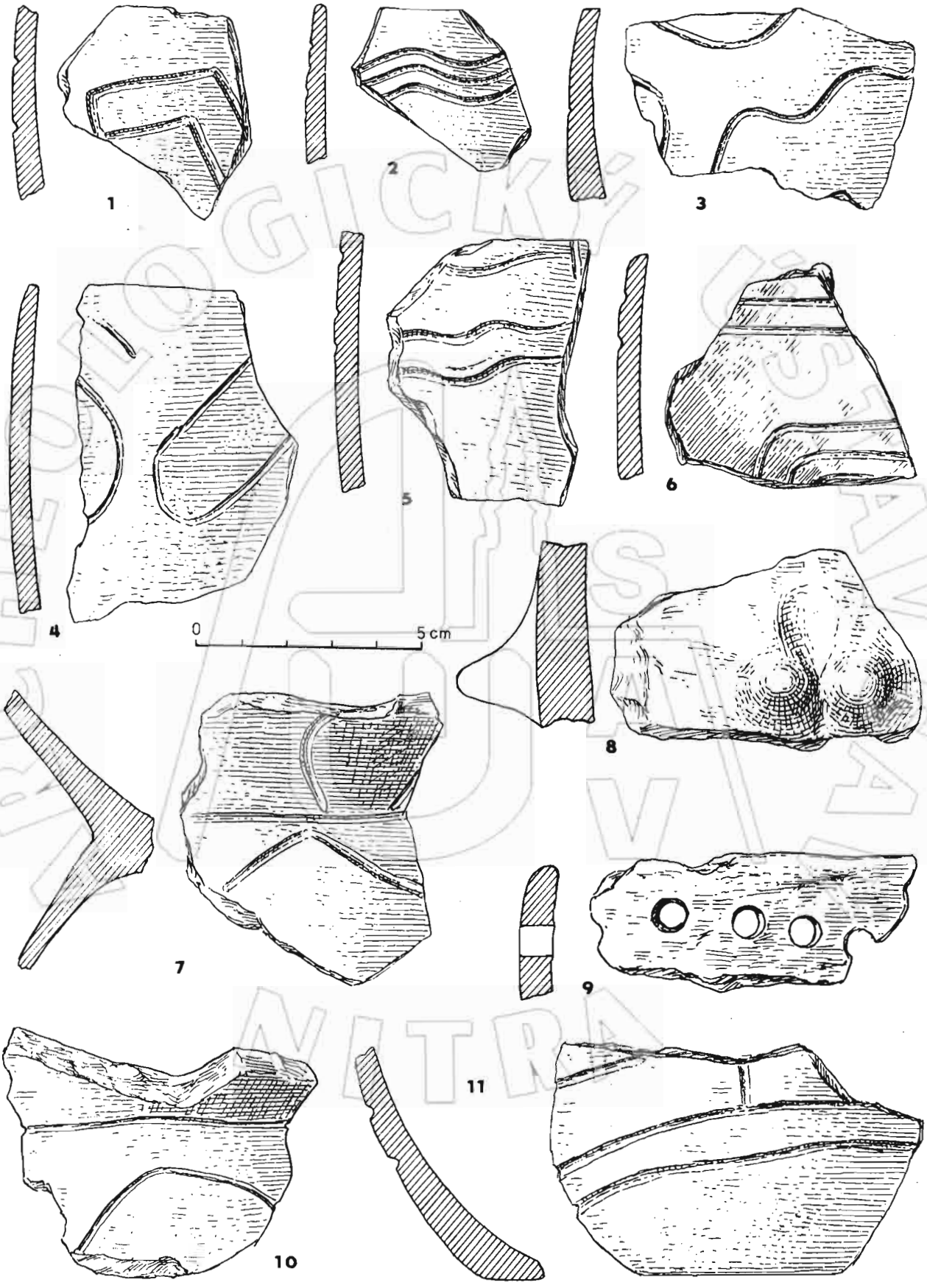

Obr. 111. Bratislava, časť Vajnory. 1, 3, 4, 7 - nálezy zo zberu; 2-3,6 - objekt A/79; 8 - profil pece B/79 /1 - ornica, 2 - štrkopieskové podložie, 3 - výplň pece/

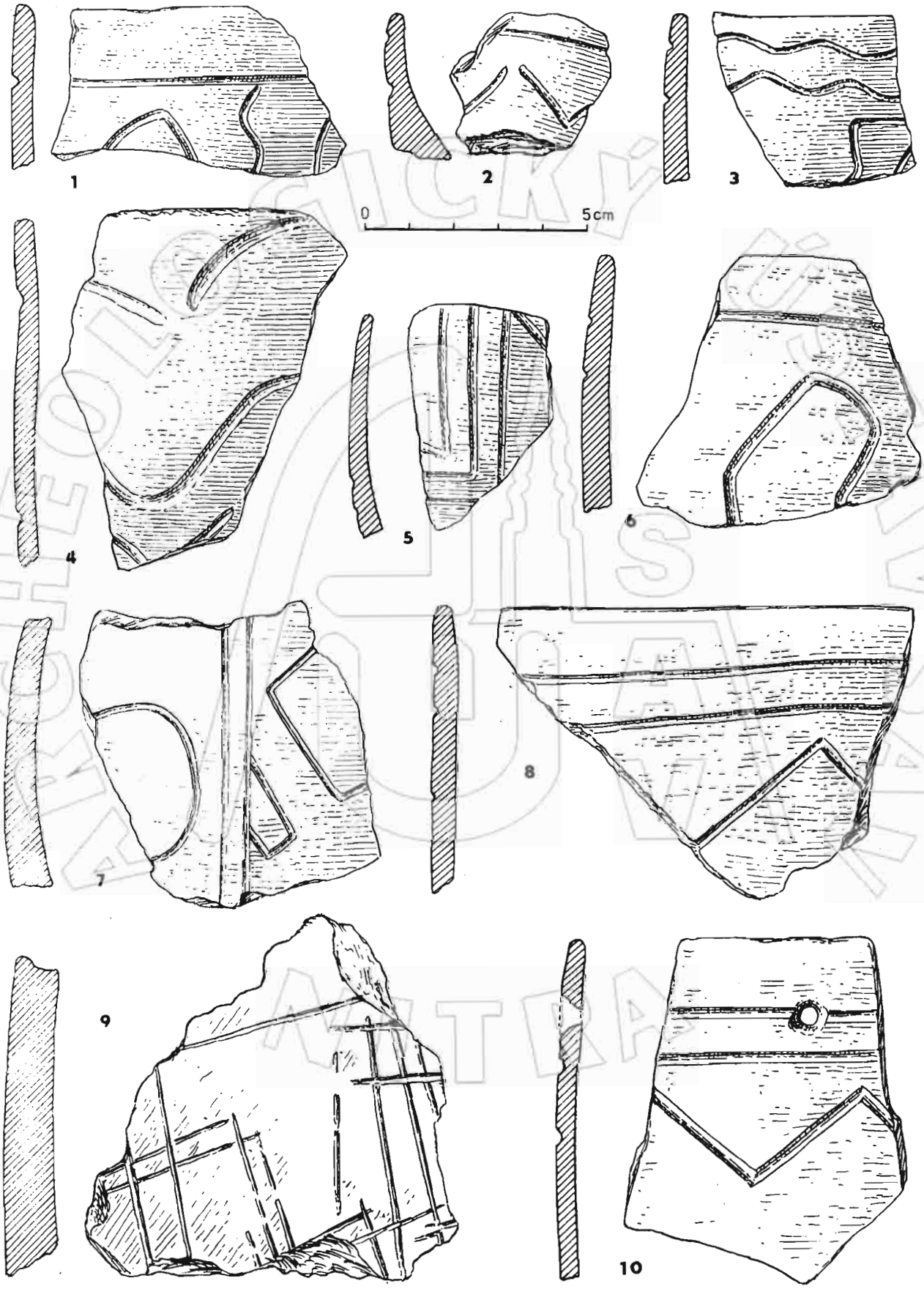

Obr. 112. Bratislava, časť Vajnory /Probstove/. 1-7 - výber nálezov z objektu 3/79; 2 - časť pôdorysného plánu objektu 3/79

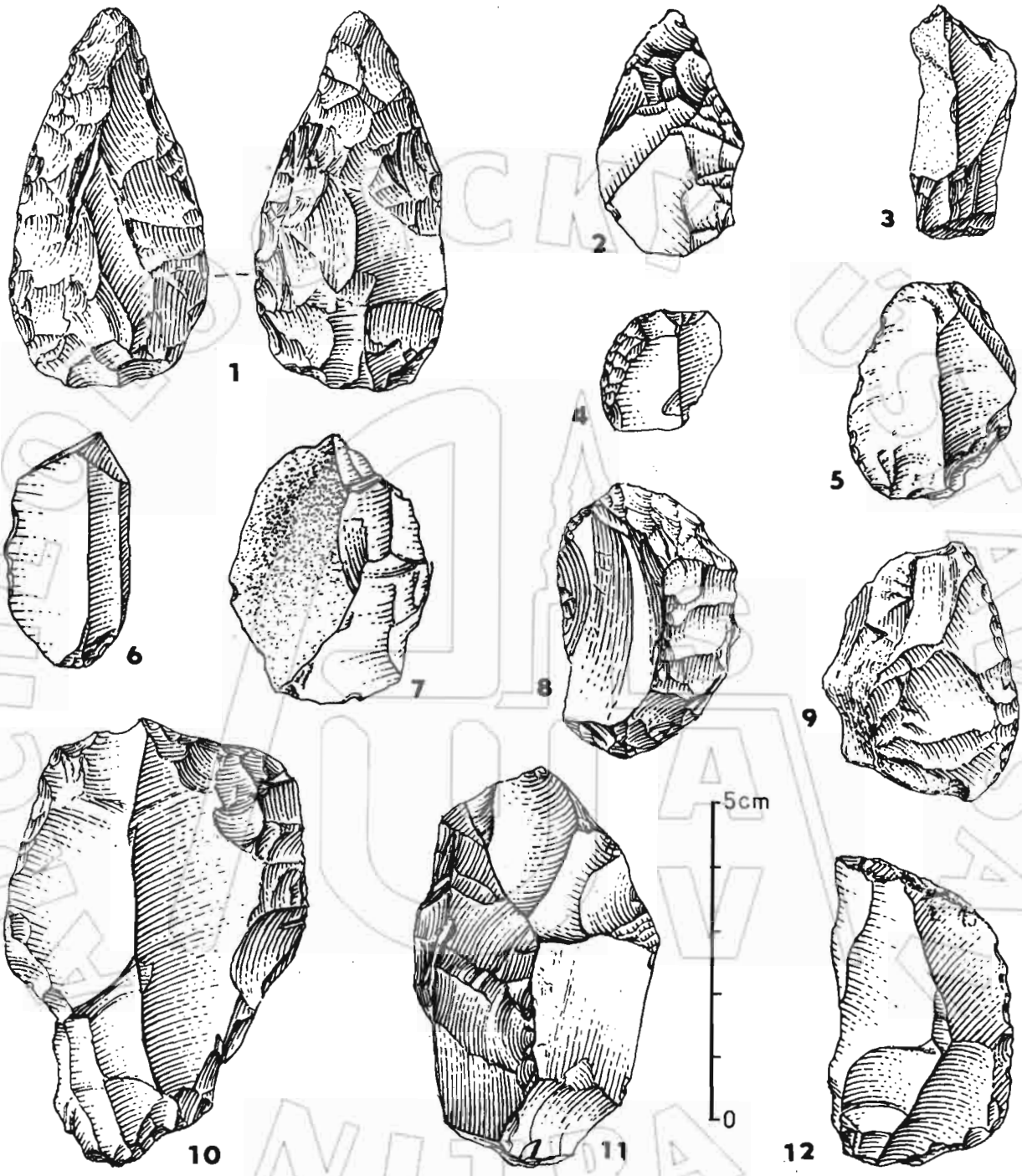

Obr. 113. Lopušné Pažite /Malé Ostré/, okr. Čadca. Výber nálezov

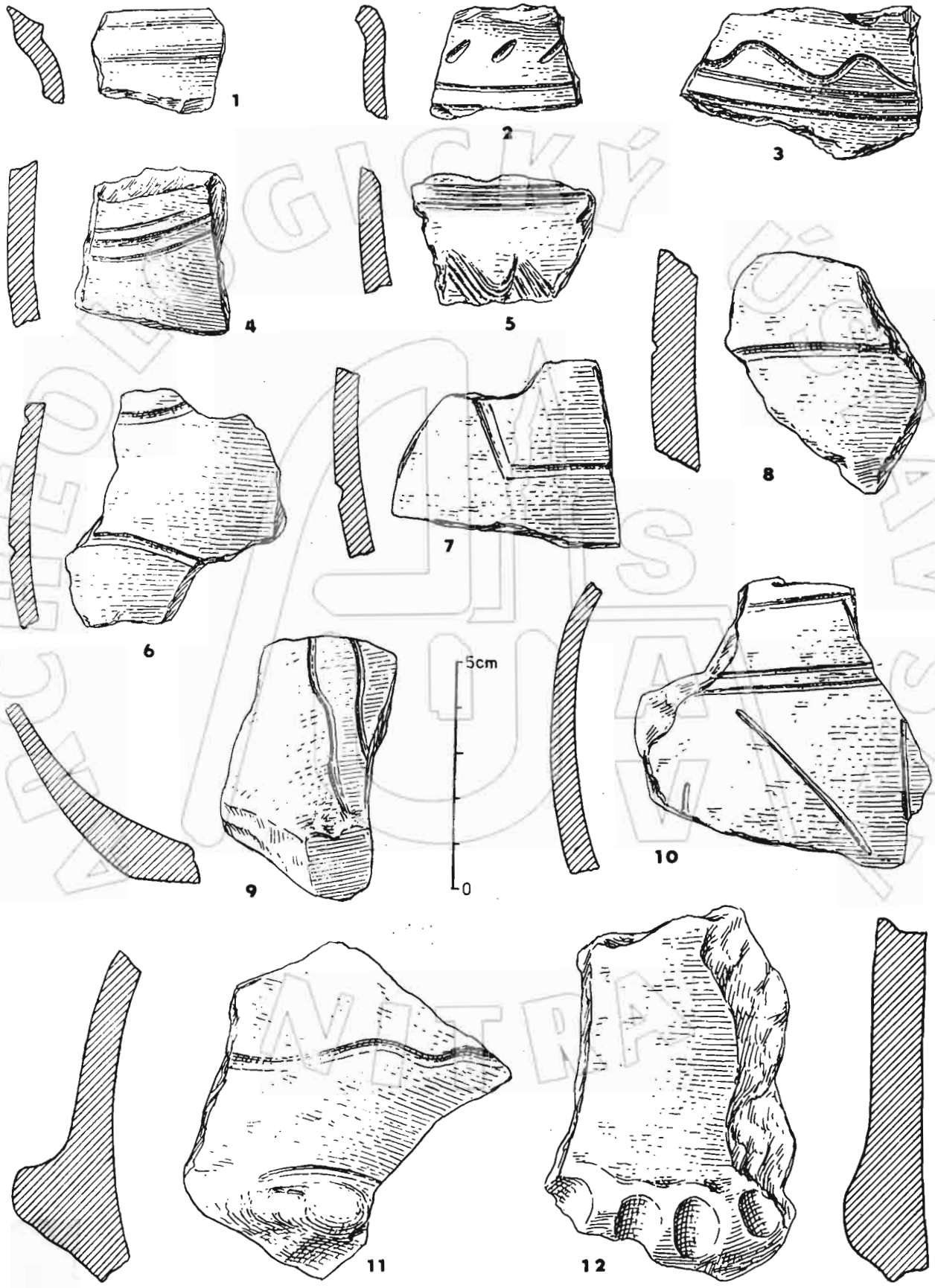

Obr. 114. Čečejovce, okr. Košice-vidiek. Nálezy zo starého stupňa kultúry s východnou lineárnou keramikou /objekt 2/

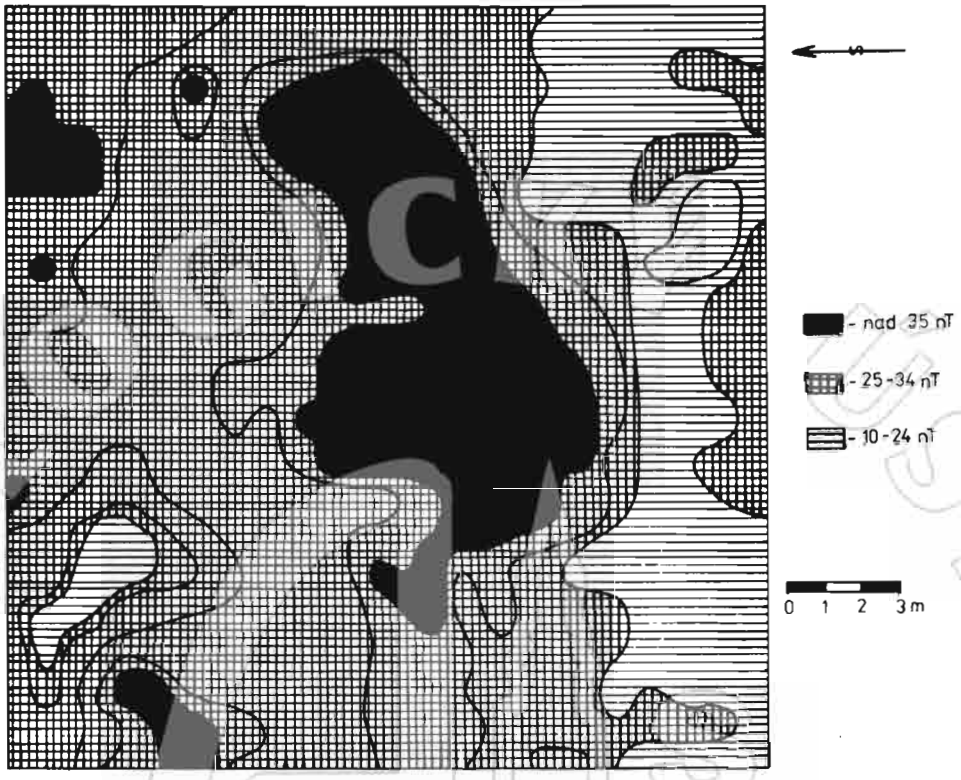

Obr. 115. Čečejovce, okr. Košice-vidiek. Nálezy zo starého stupňa kultúry s východnou lineárnou keramikou /objekt 4/

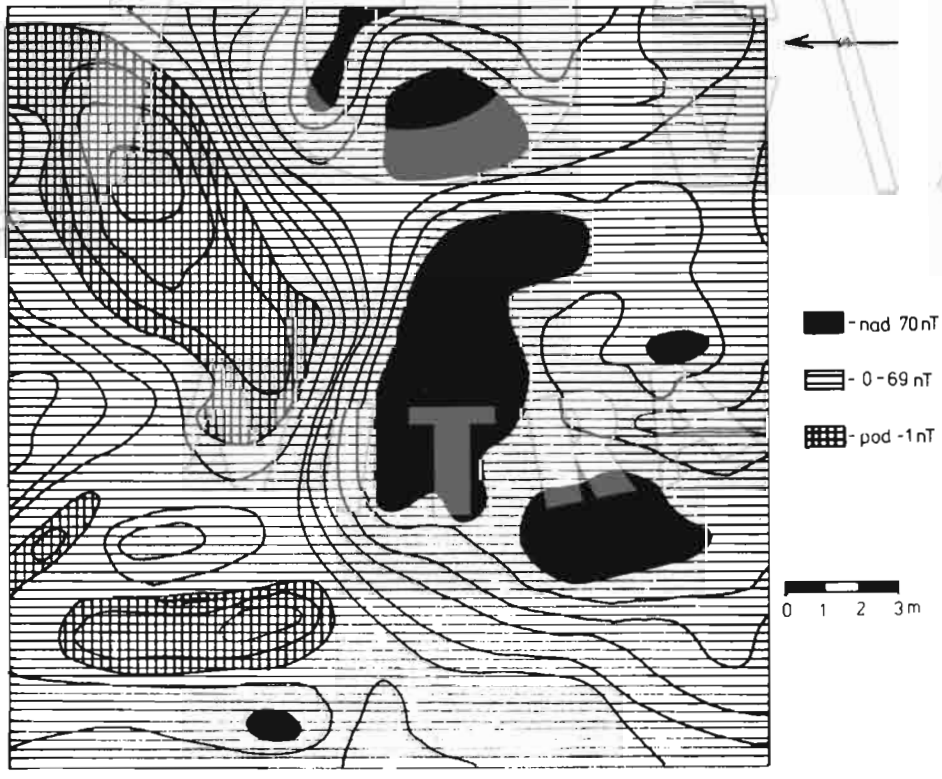

Obr. 116. Čečejovce, okr. Košice-vidiek. Paleolitická industria. 1, 2 - poloha Vinohrady; 3-7 - Nad kotlinou; 8-12 - Široká hora

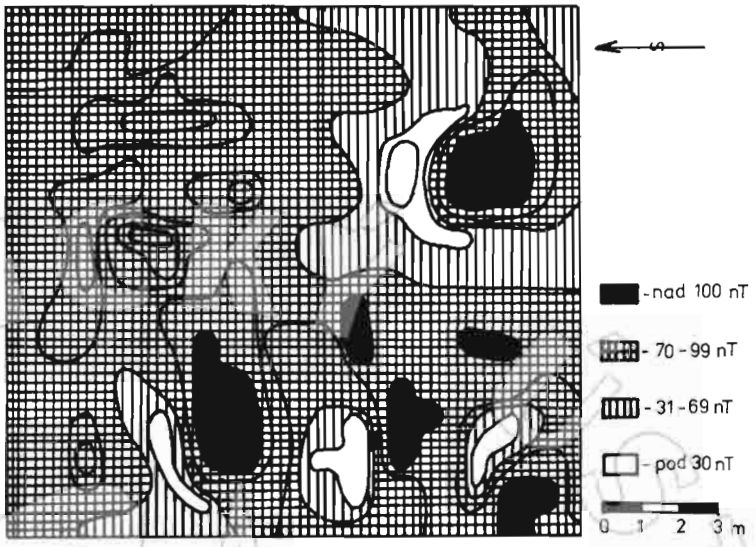

Obr. 117. Čečejovce, okr. Košice-vidiek. Keramika z prieskumu. 1-5 - poloha Zvonárka; 6-12 - Rigó

Obr. 118. Čakajovce, okr. Nitra. Mapa izanomál ΔT

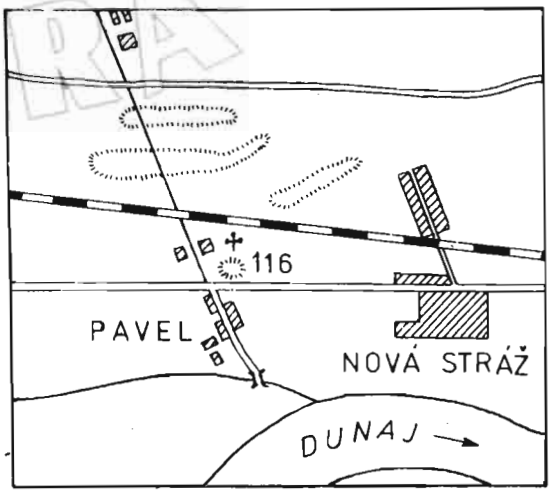

Obr. 119. Nitrianska Blatnica, okr. Topoľčany. Mapa izanomál ΔT

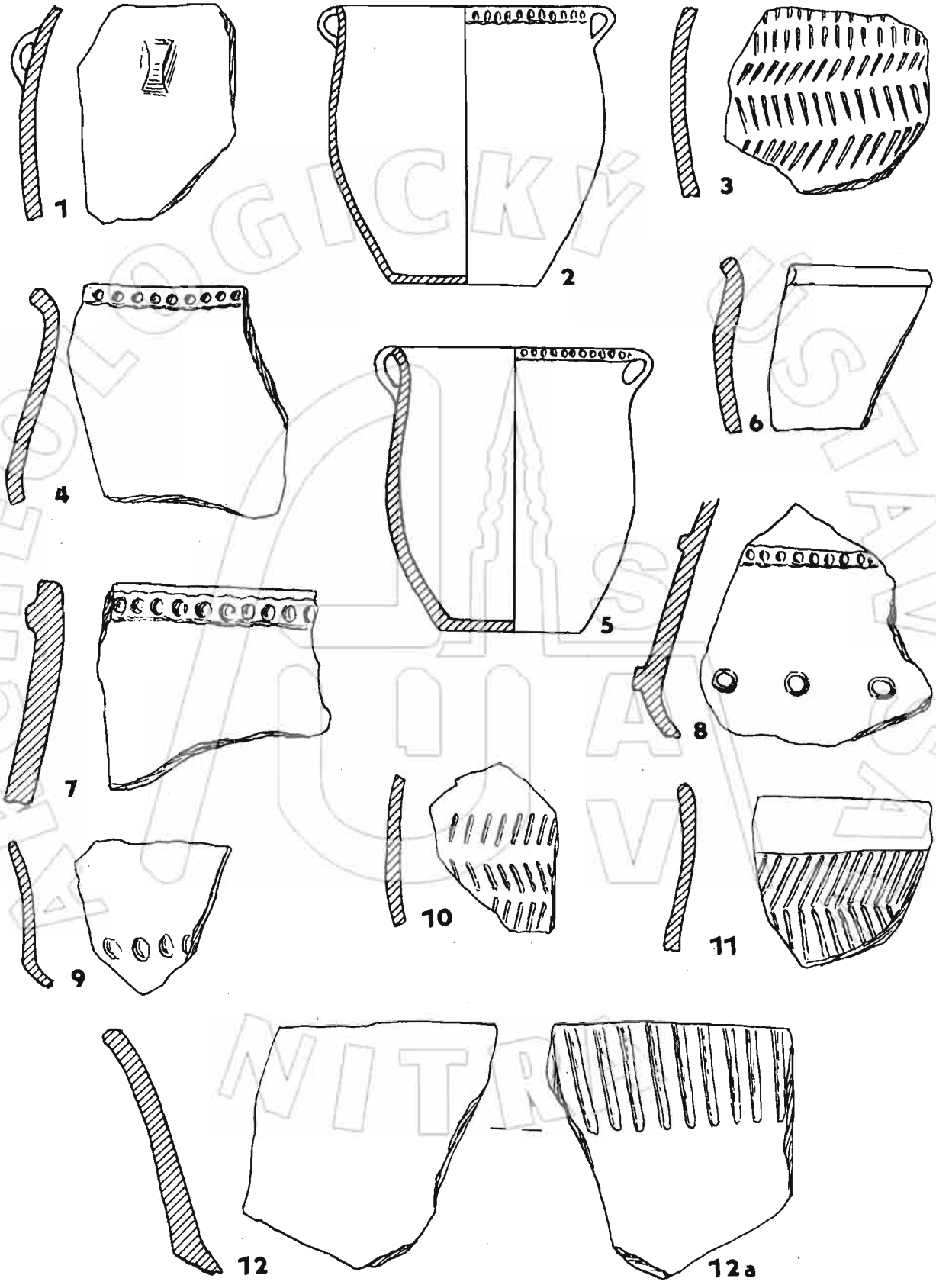

Obr. 120. Nižná Myšľa, okr. Košice-vidiek. Mapa izanomál ΔT

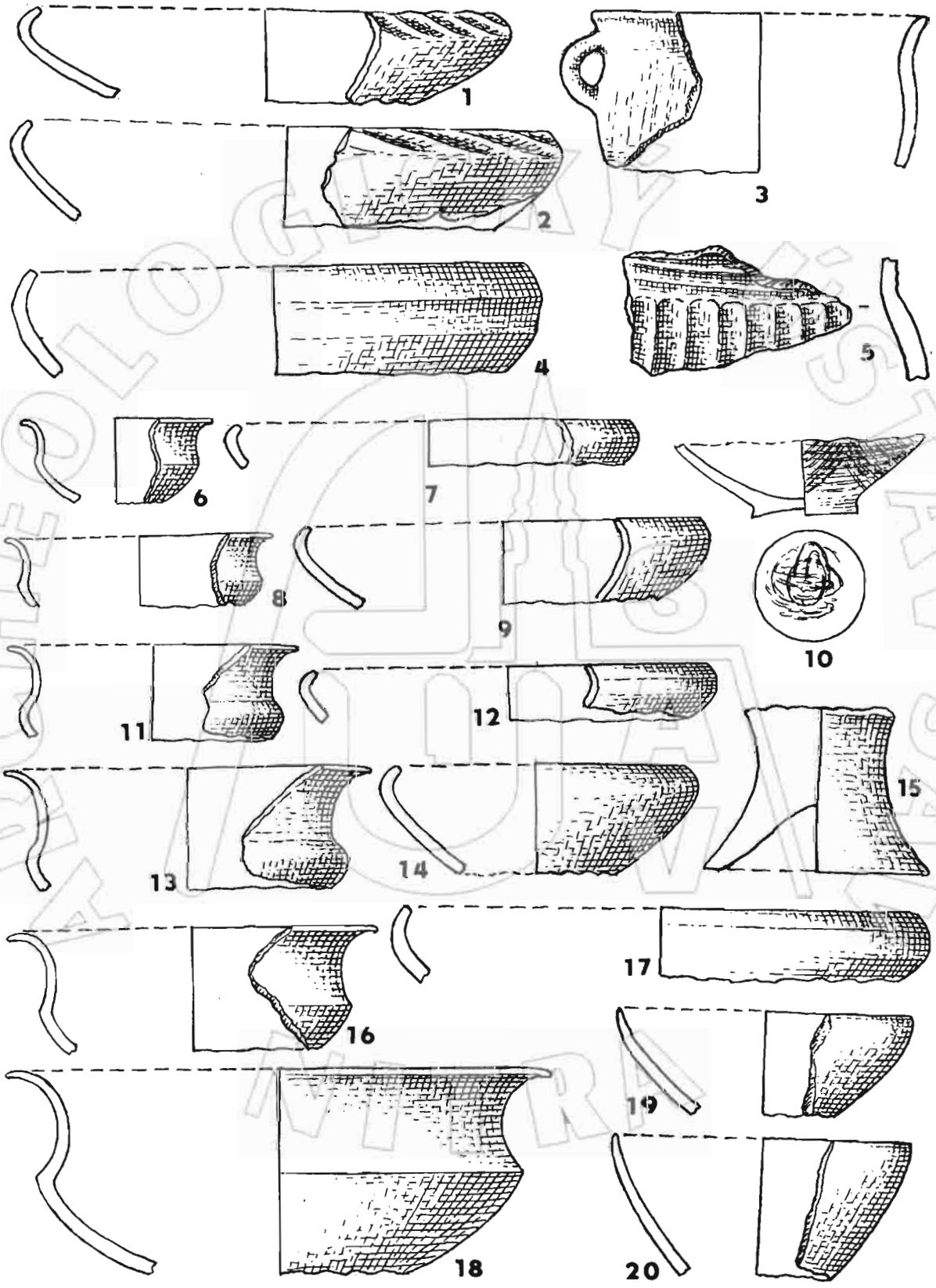

Obr. 121. Kameničná, okr. Komárno. 1 - kanál Kolárovo - Kameničná, slídlisko z doby halštatskej; 2 - Pusztatemplomhegy; 3 - obchodný dom, pohrebisko zo 7.-8. stor.

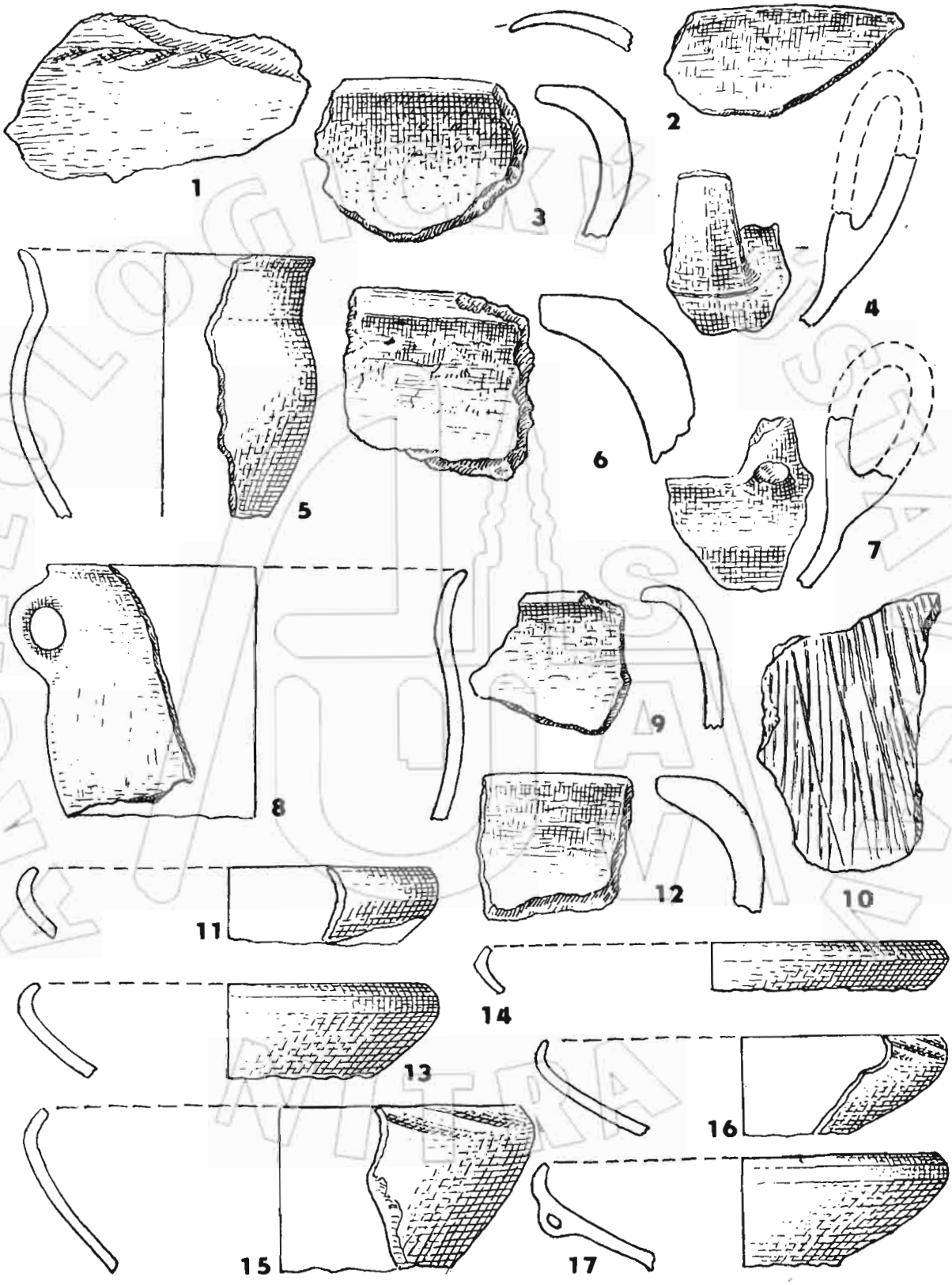

Obr. 122. Nová Stráž, časť Pavel, okr. Komárno. Lokalita Pusztatemplom, kóta 116

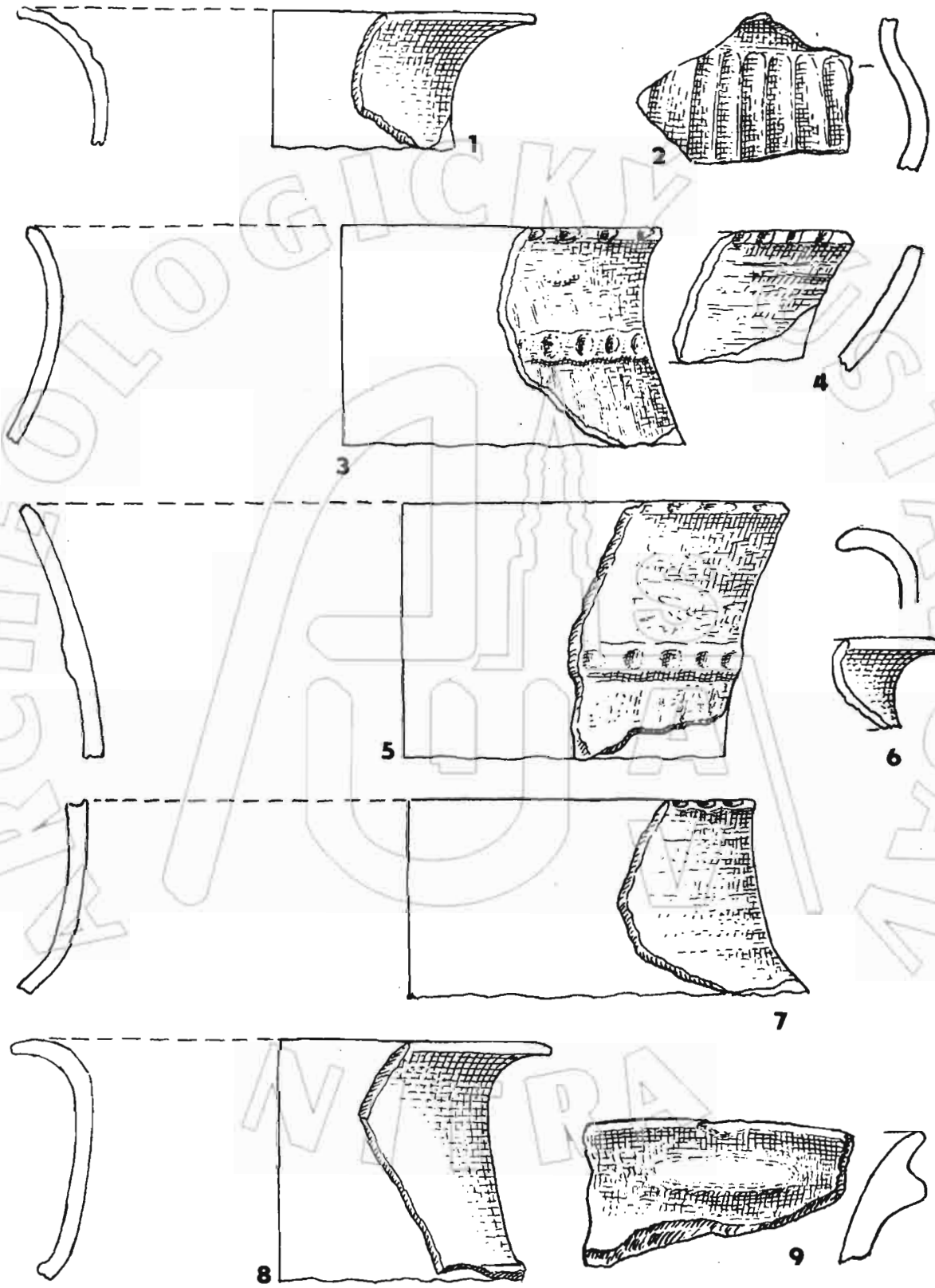

Obr. 123. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. Výber nálezov z objektu 65 a 77. Bolerázska kultúrna skupina

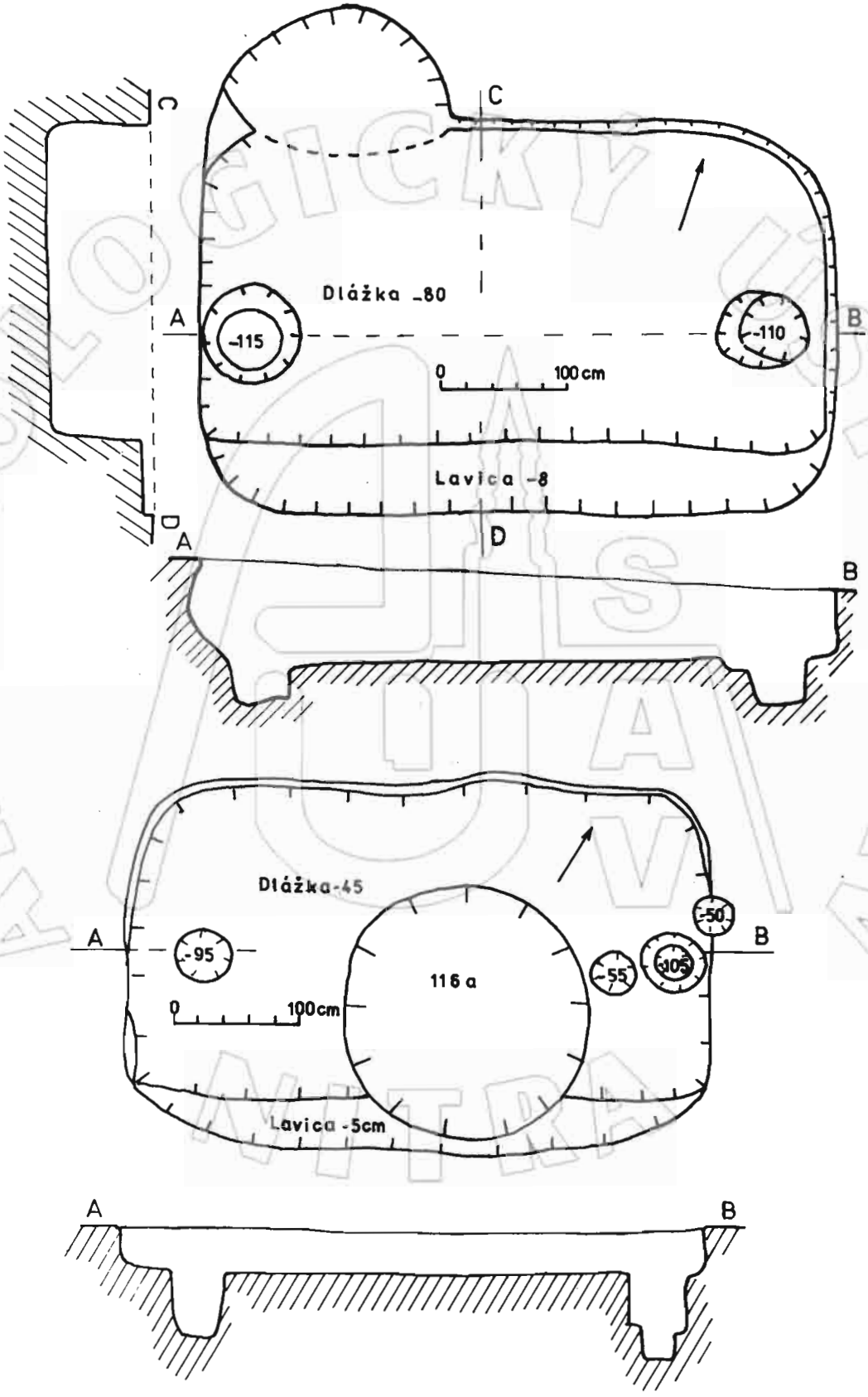

Obr. 124. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. Výber nálezov z objektu 5. Neskorá doba bronzová

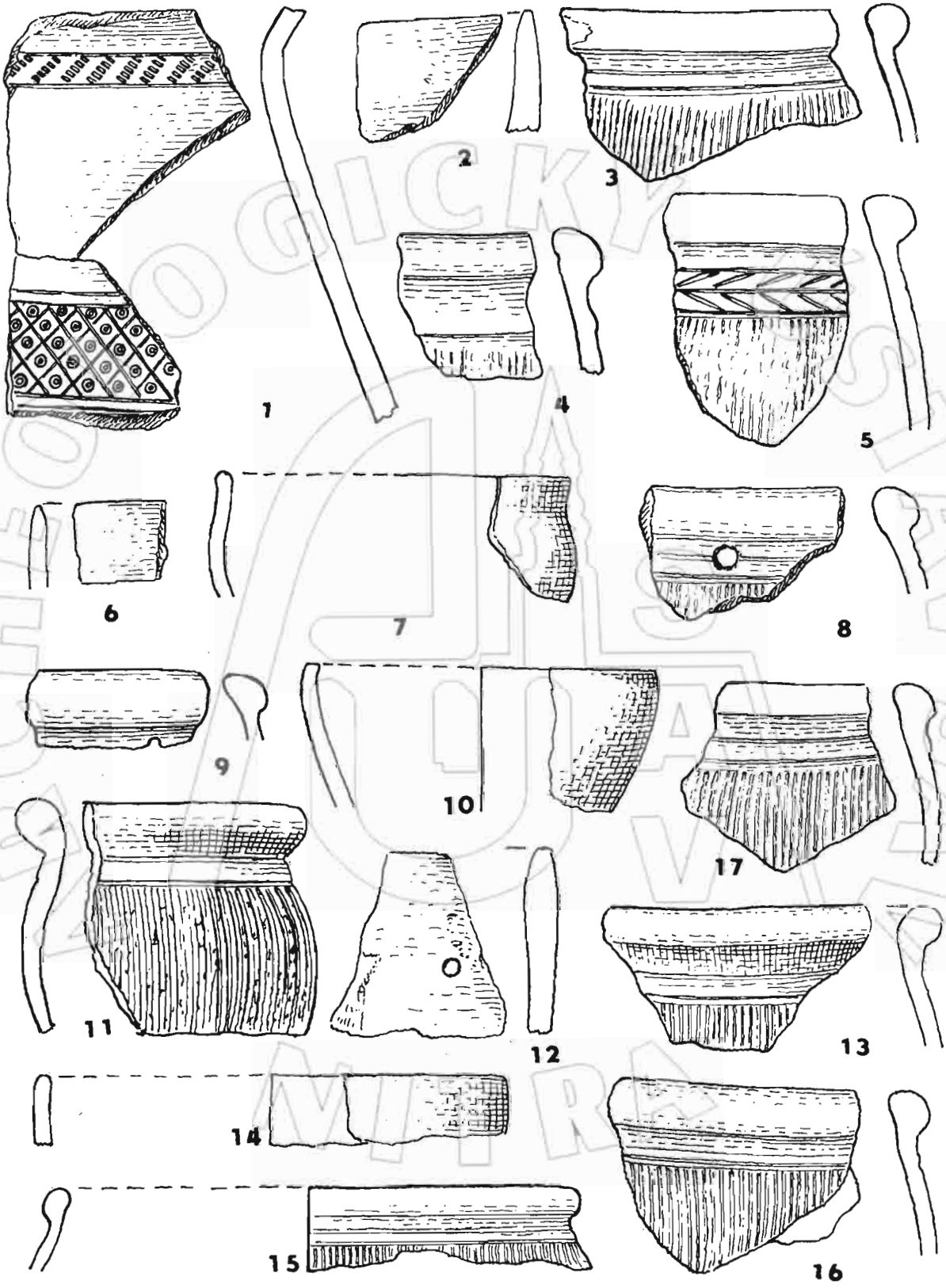

Obr. 125. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. Výber nálezov z objektu 5. Neskorá doba bronzová

Obr. 126. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. Výber nálezov z objektu 5. Neskorá doba bronzová

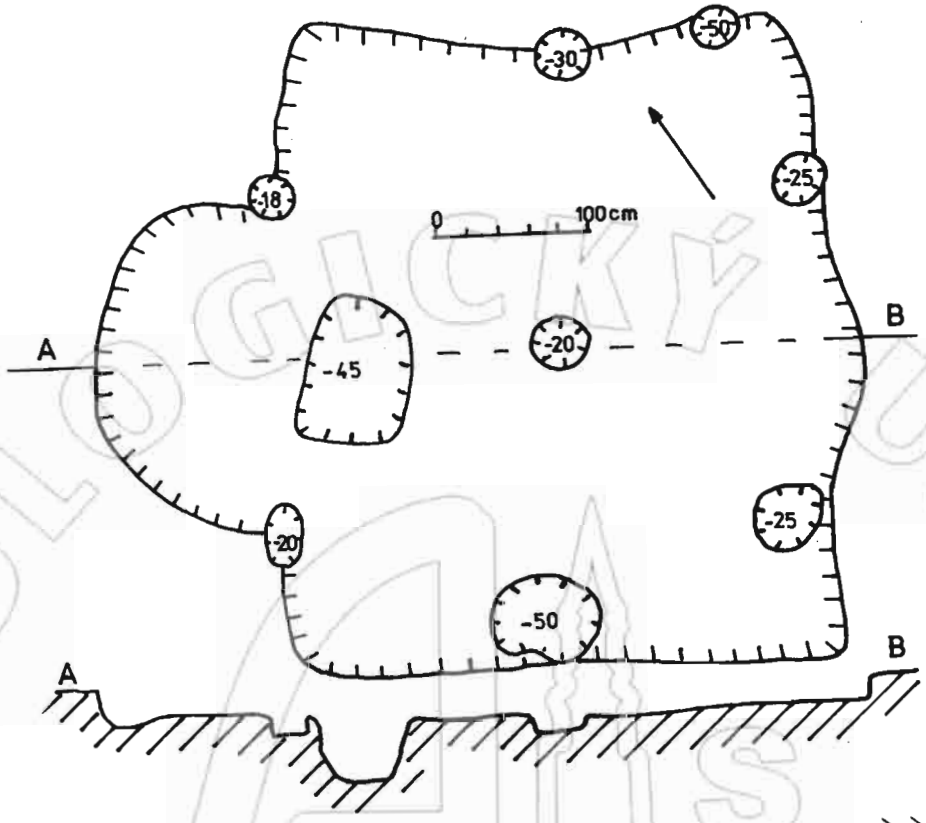

Obr. 127. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. 1 - objekt 60 - chata z doby laténskej; 2 - objekt 116, chata z doby laténskej, 116a, kultúrna jama z 2. stor. n. l.

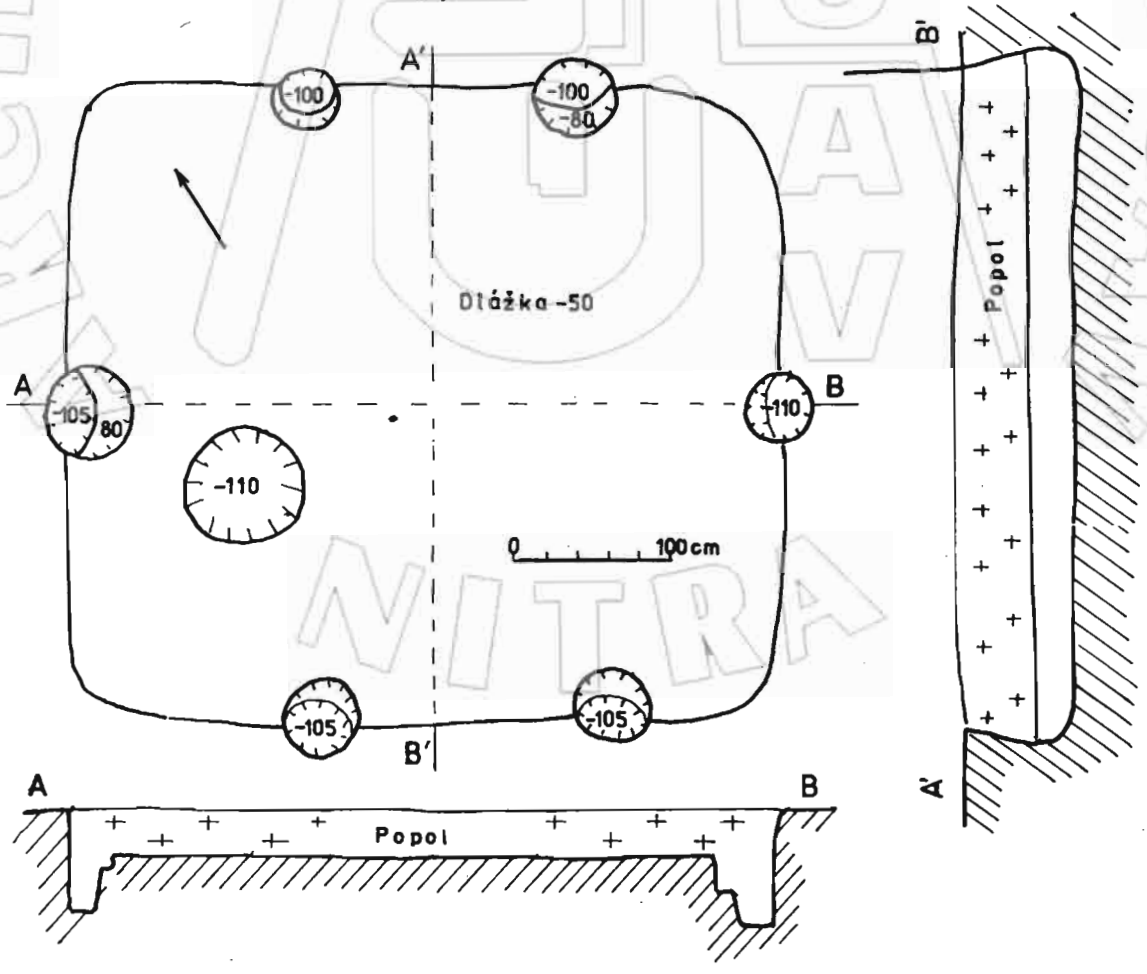

Obr. 128. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. 1 - črep z objektu 5a, neskorá doba laténska; 2-16 - výber nálezov z objektu VI, doba laténska

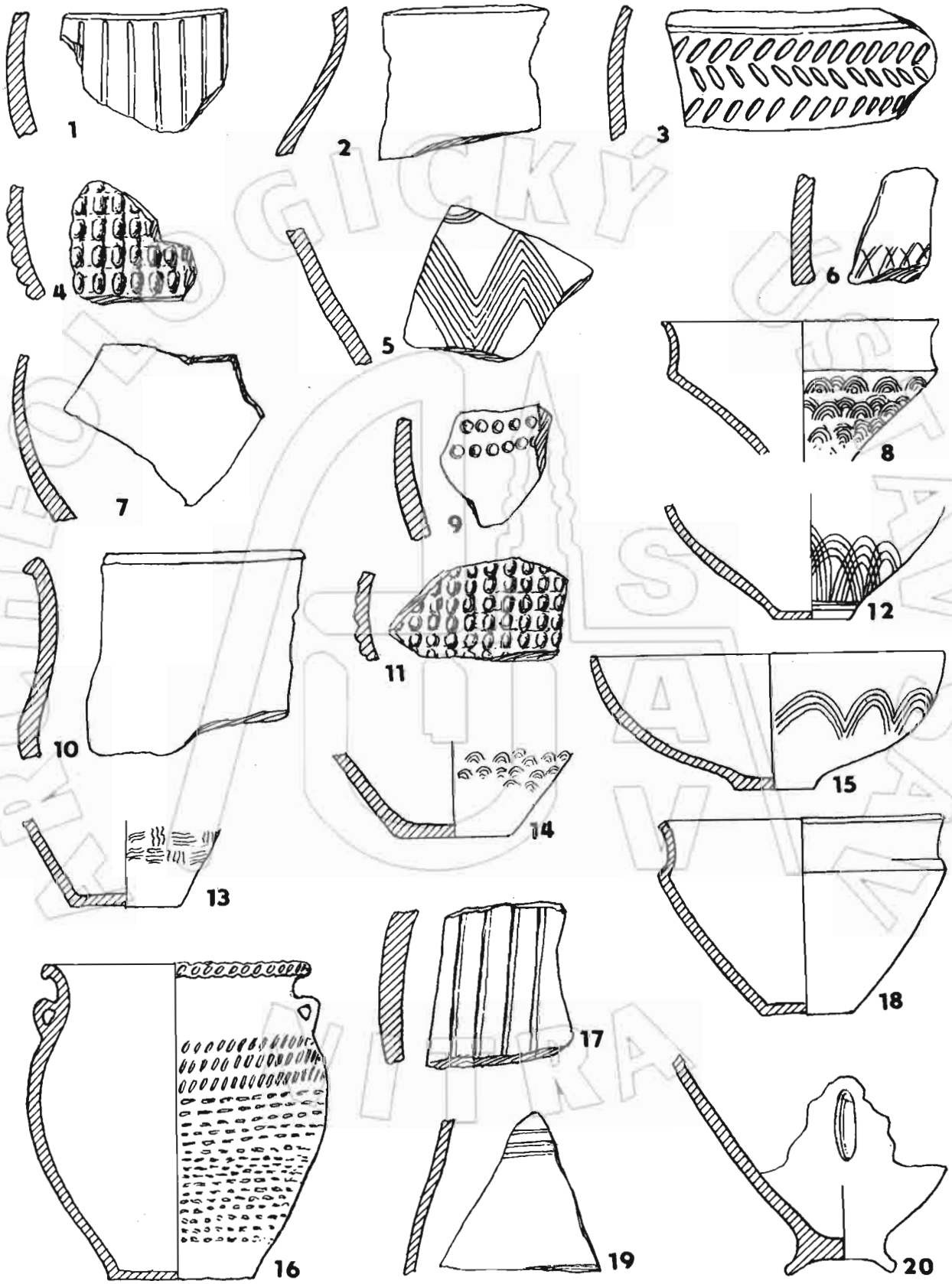

Obr. 129. Komjatice /Kňazová jama/, okr. Nové Zámky. Výber nálezov z objektu VI, doba laténska

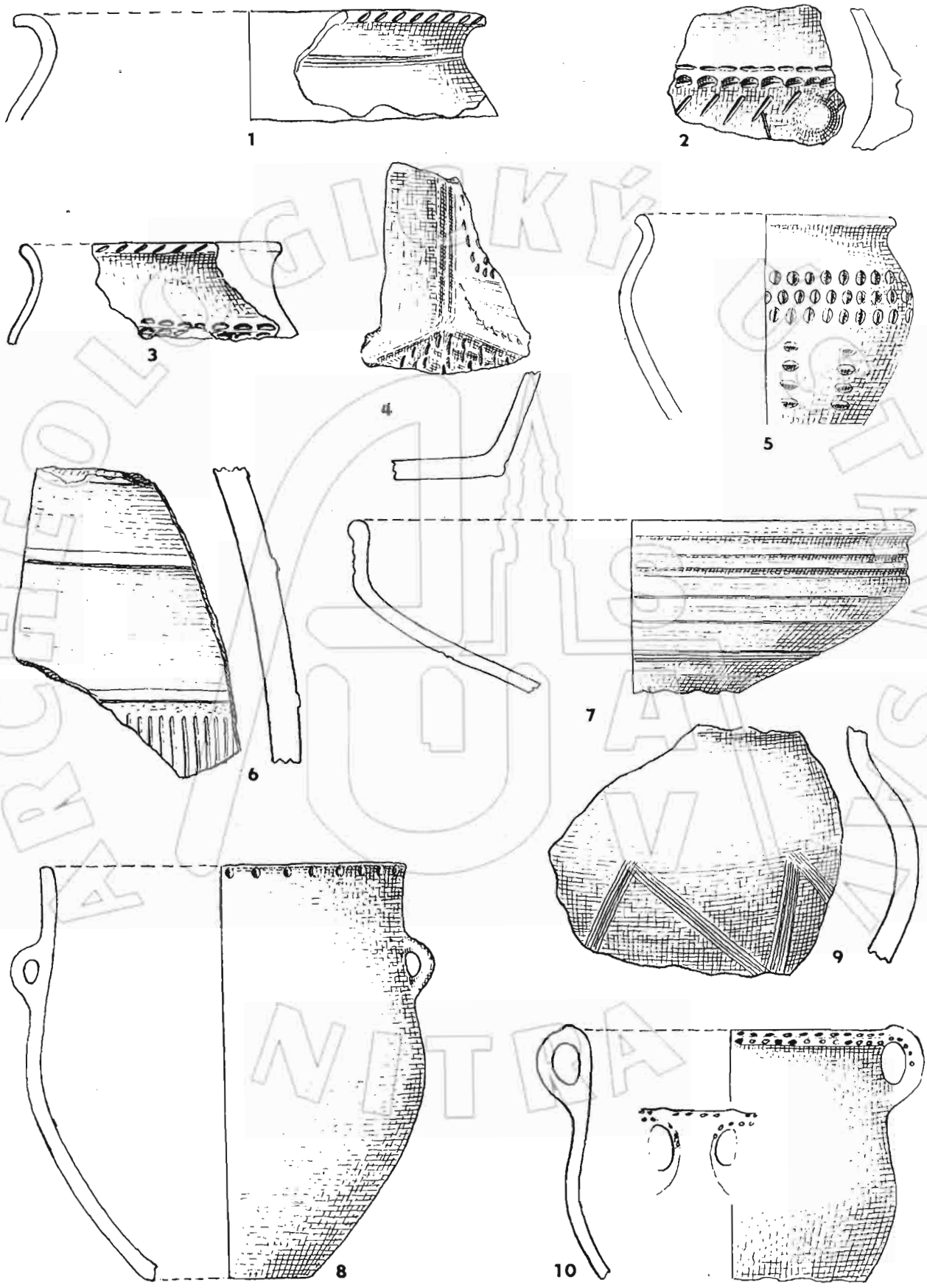

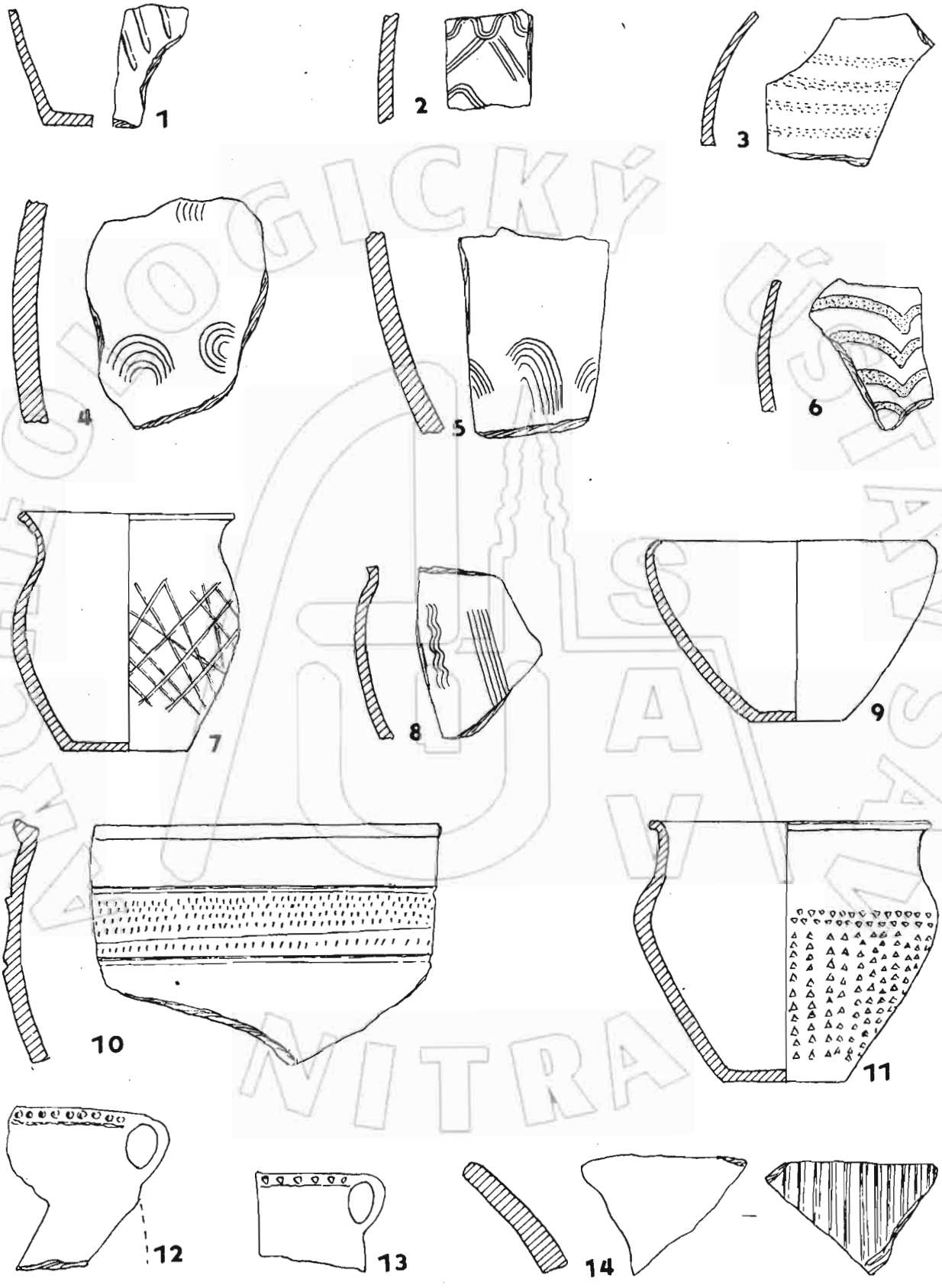

Obr. 130. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. 1 - objekt 9, chata z doby rímskej; 2 - objekt 20, chata z doby rímskej

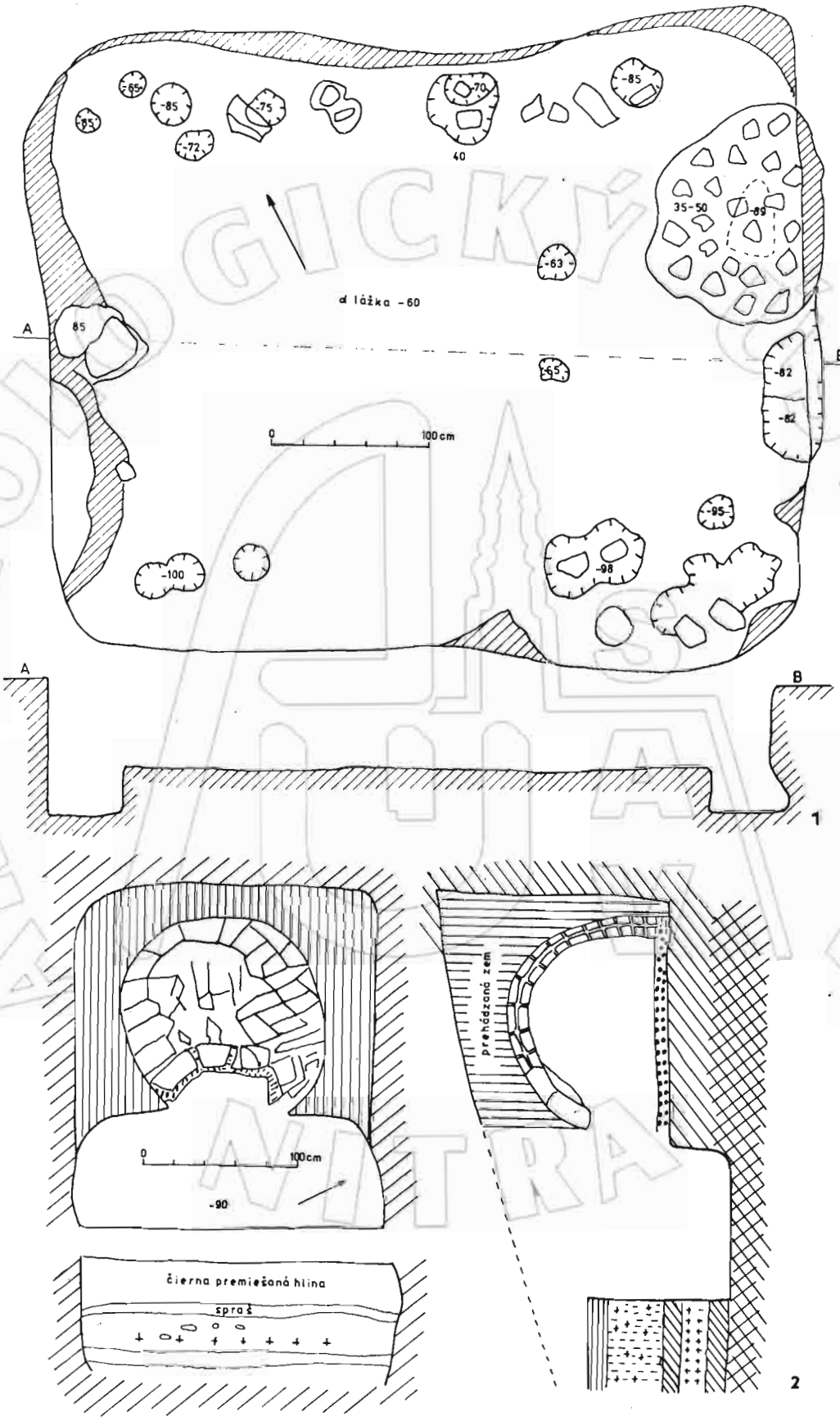

Obr. 131. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. Výber nálezov z objektu 9. Doba rímska

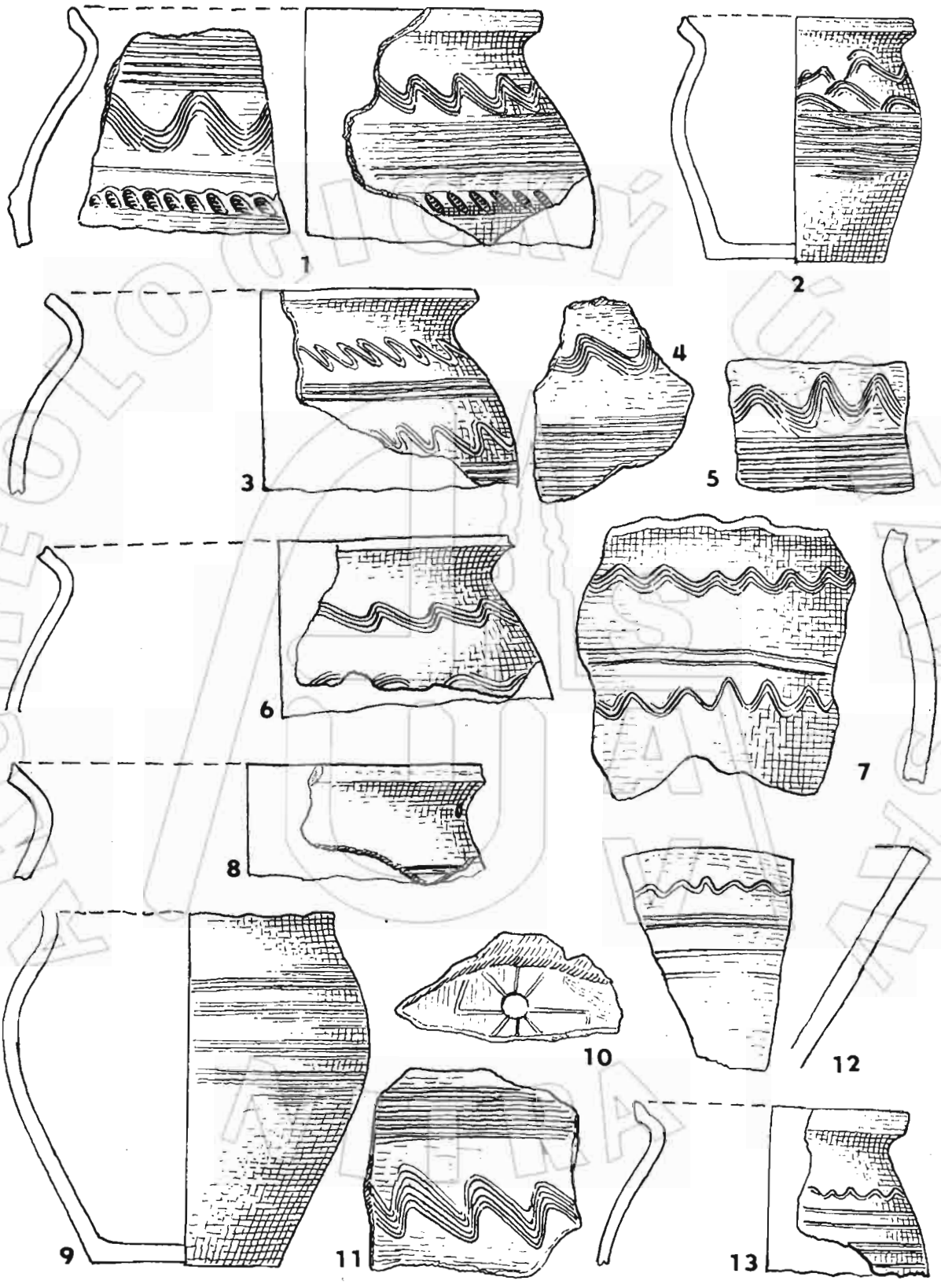

Obr. 132. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. 1-5, 9 - objekt 9, doba rímska; 6, 7 - objekt VI, doba laténska; 8, 10 - objekt 77a, bolerázska kultúrna skupina

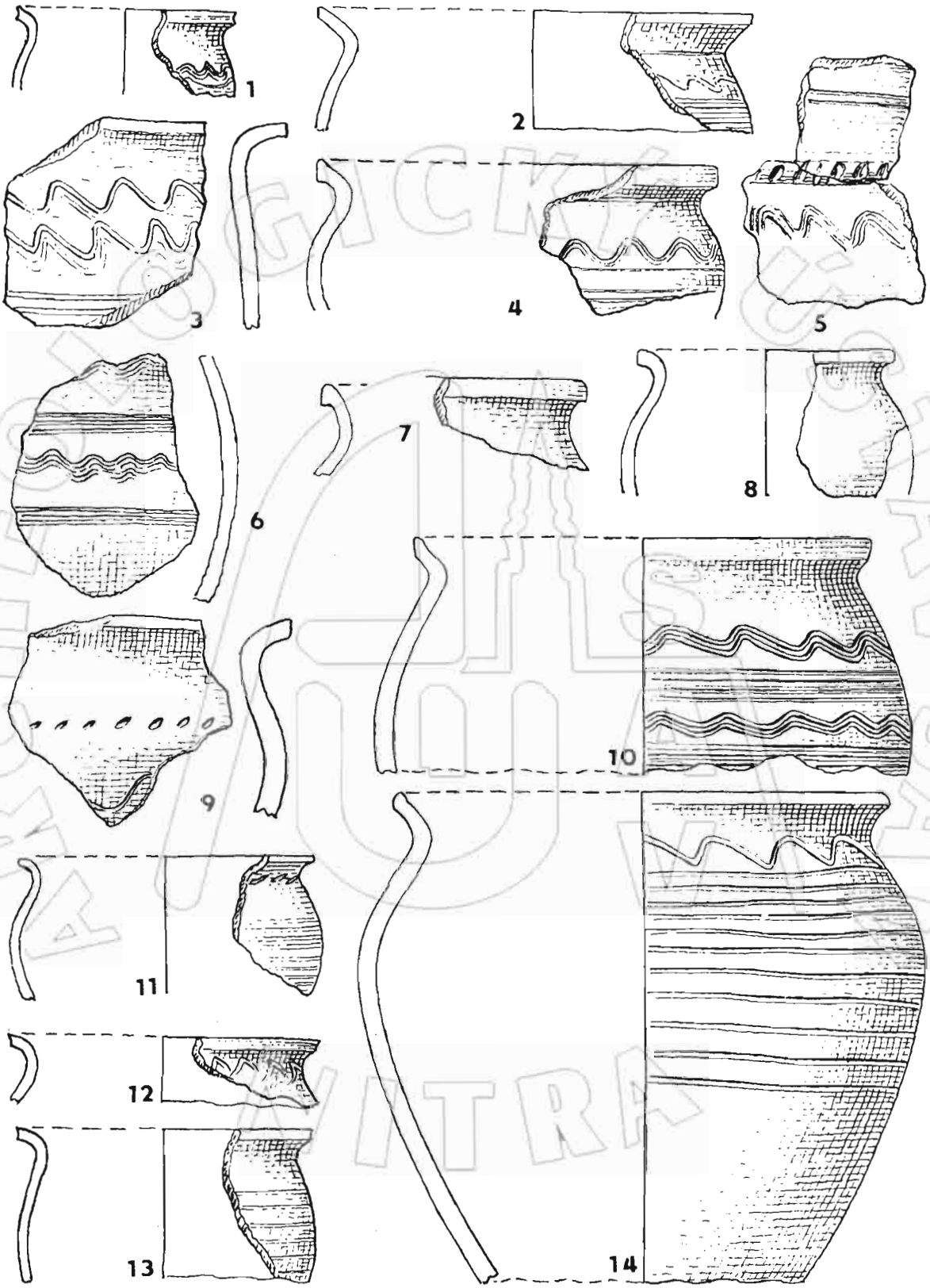

Obr. 133. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. 1-11 - objekt 77; 12-14 - objekt 77a. Bolerázska kultúrna skupina

Obr. 134. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. 1 - objekt 1 /chata/; 2 - objekt 76 /pec/. 9. stor.

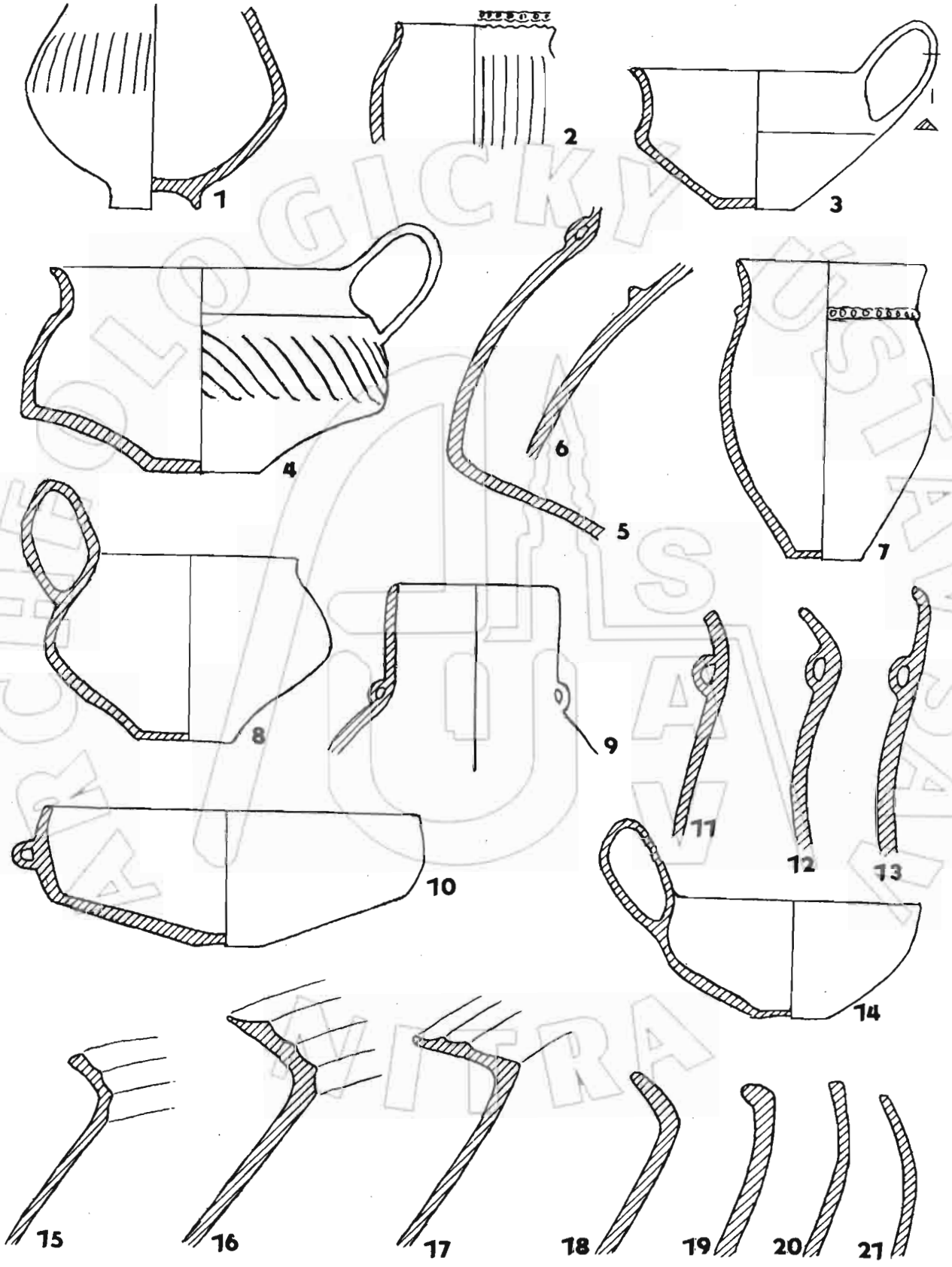

Obr. 135. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. Výber nálezov z objektu 1, 9. stor.

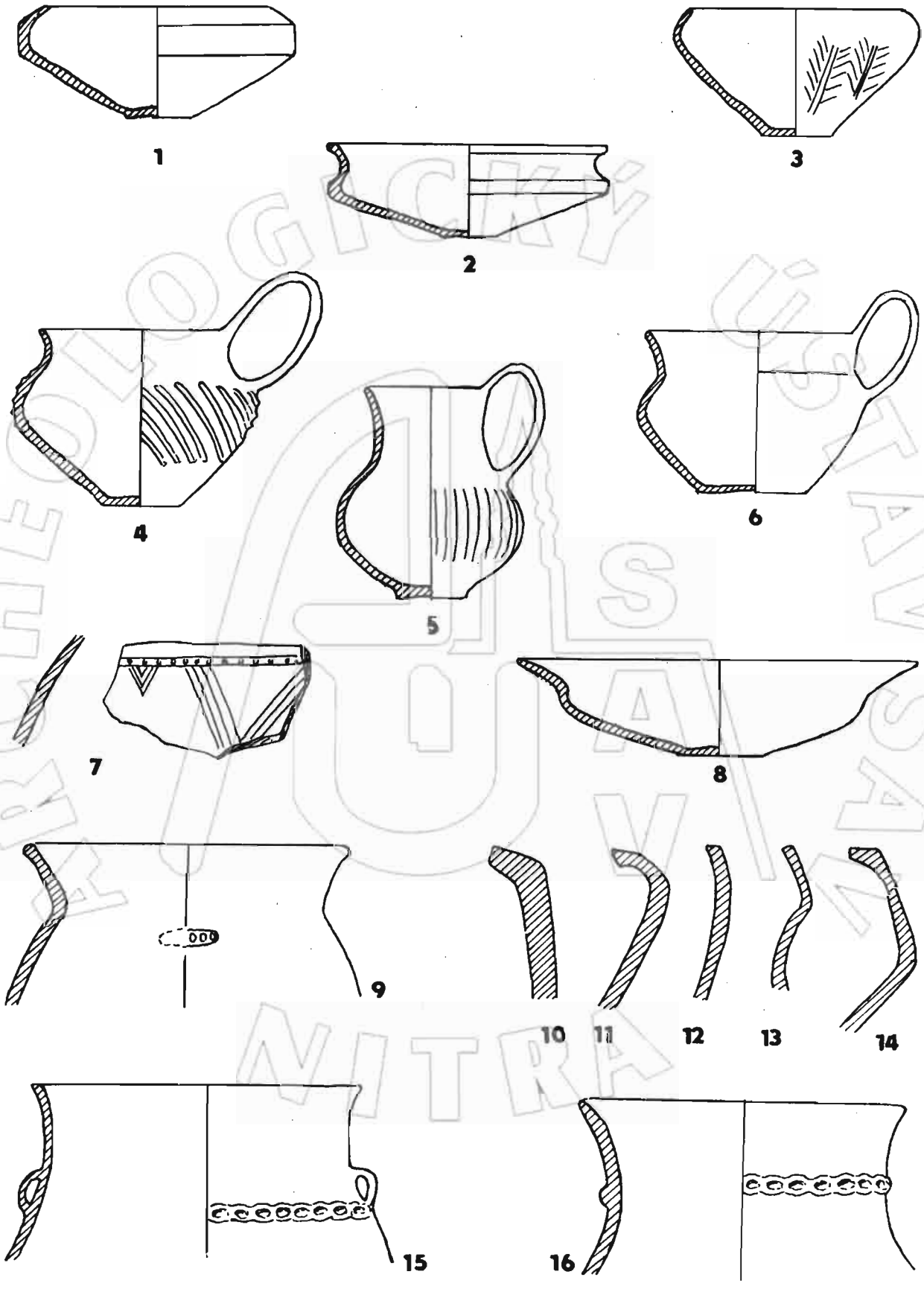

Obr. 136. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. 1-9, 11-13 - výber nálezov z objektu 1, 9. stor.; 10, 14 - objekt 150, 10. stor.

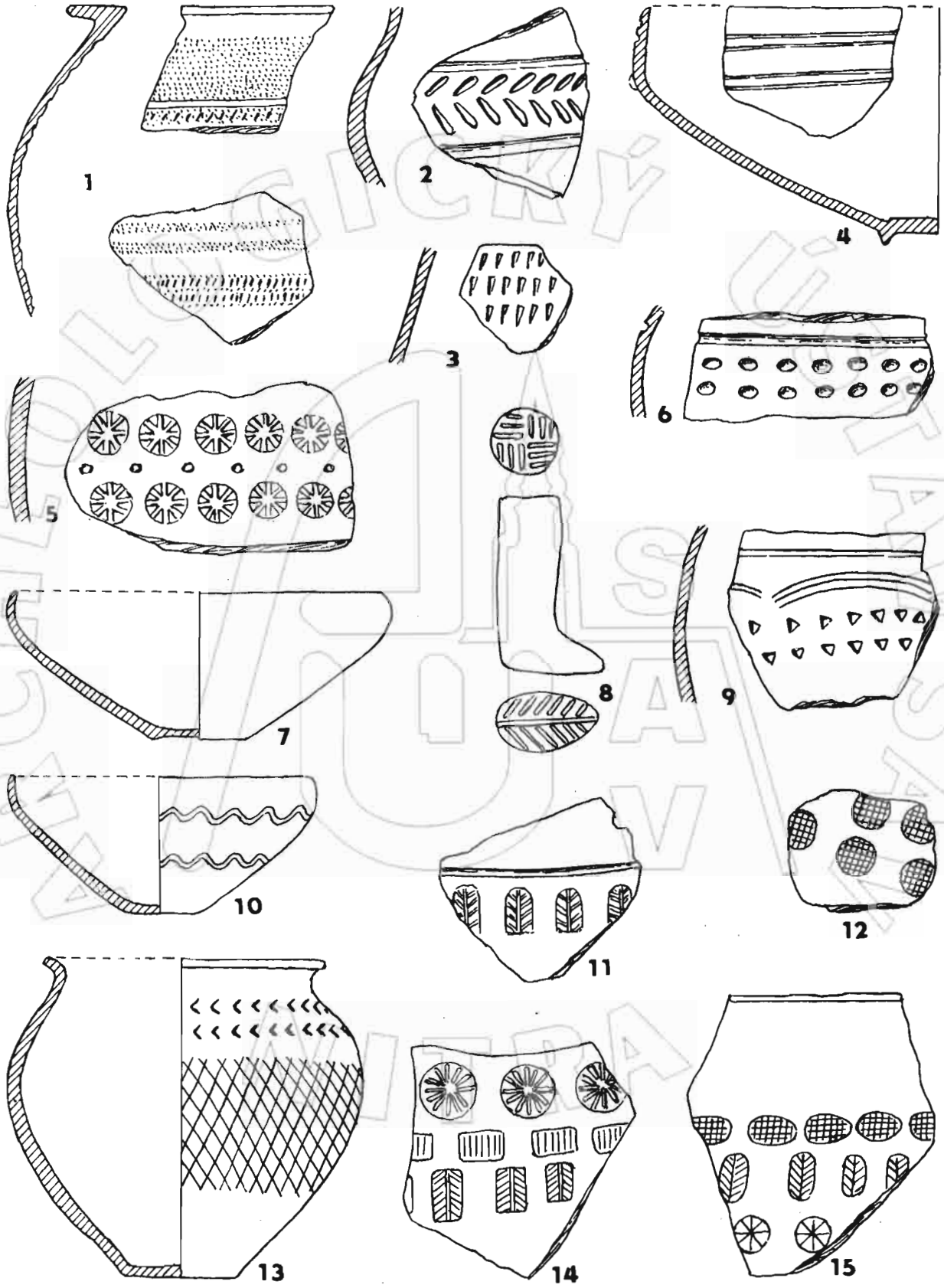

Obr. 137. Komjatice /Kňazova jama/, okr. Nové Zámky. Výber nálezov z objektu 150. 10. stor.

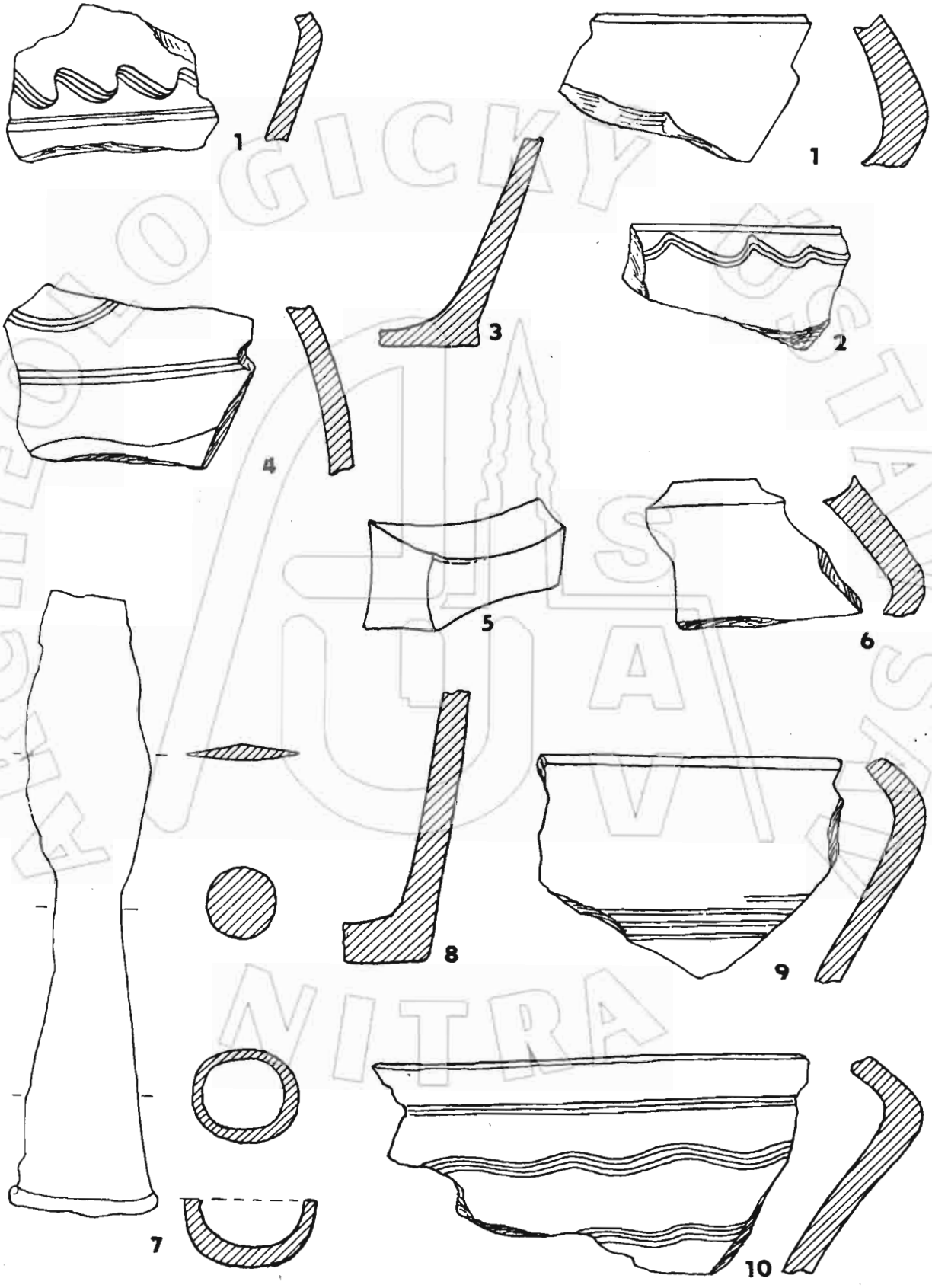

Obr 138. Komjatice /Tomášove/, okr. Nové Zámky. Výber nálezov z objektu 3. Neskorá doba bronzová

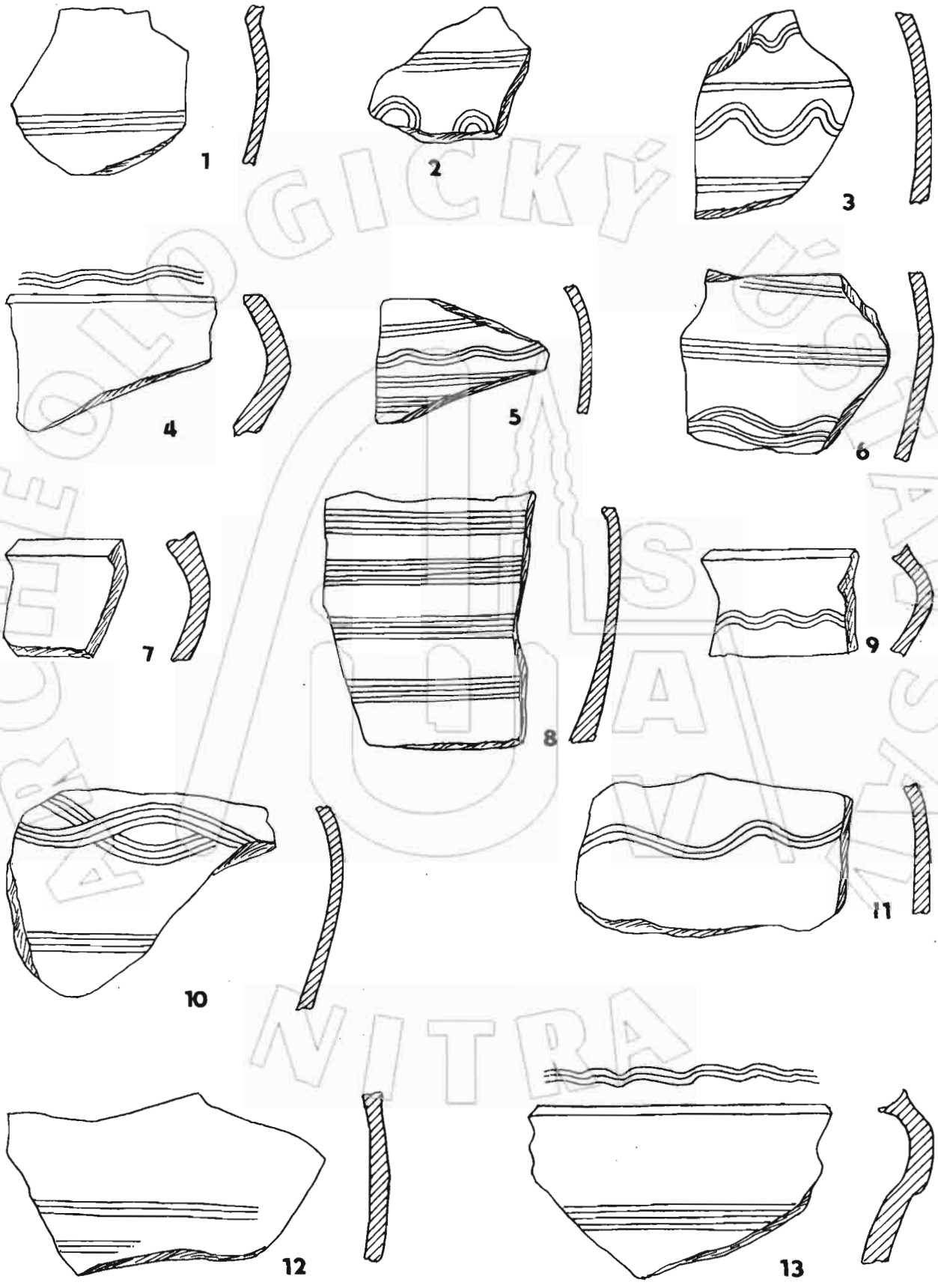

Obr. 139. Komjatice /Tomášove/, okr. Nové Zámky. Výber nálezov z objektu 3. Neskorá doba bronzová

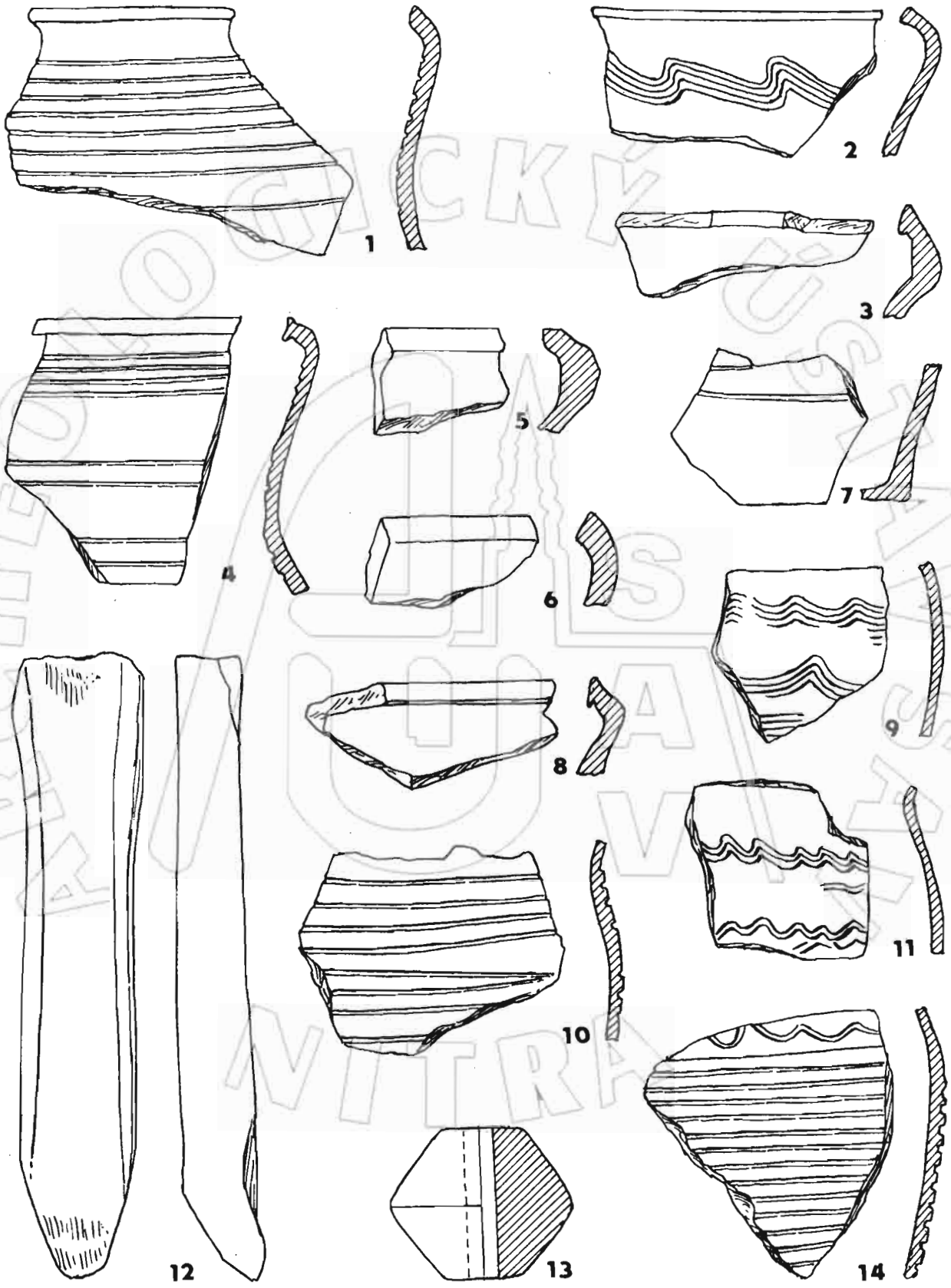

Obr. 140. Komjatice /Tomášove/, okr. Nové Zámky. 1-7, 9, 10, 13 - výber nálezov z objektu 2, chaty z doby rímskej; 8 - Šaľa, časť Veča, okr. Galanta, pečatidlo z doby rímskej; 11, 12, 14 - Andovce, okr. Nové Zámky, doba rímska; 15 - Komjatice /Legionárske/, okr. Nové Zámky, doba rímska

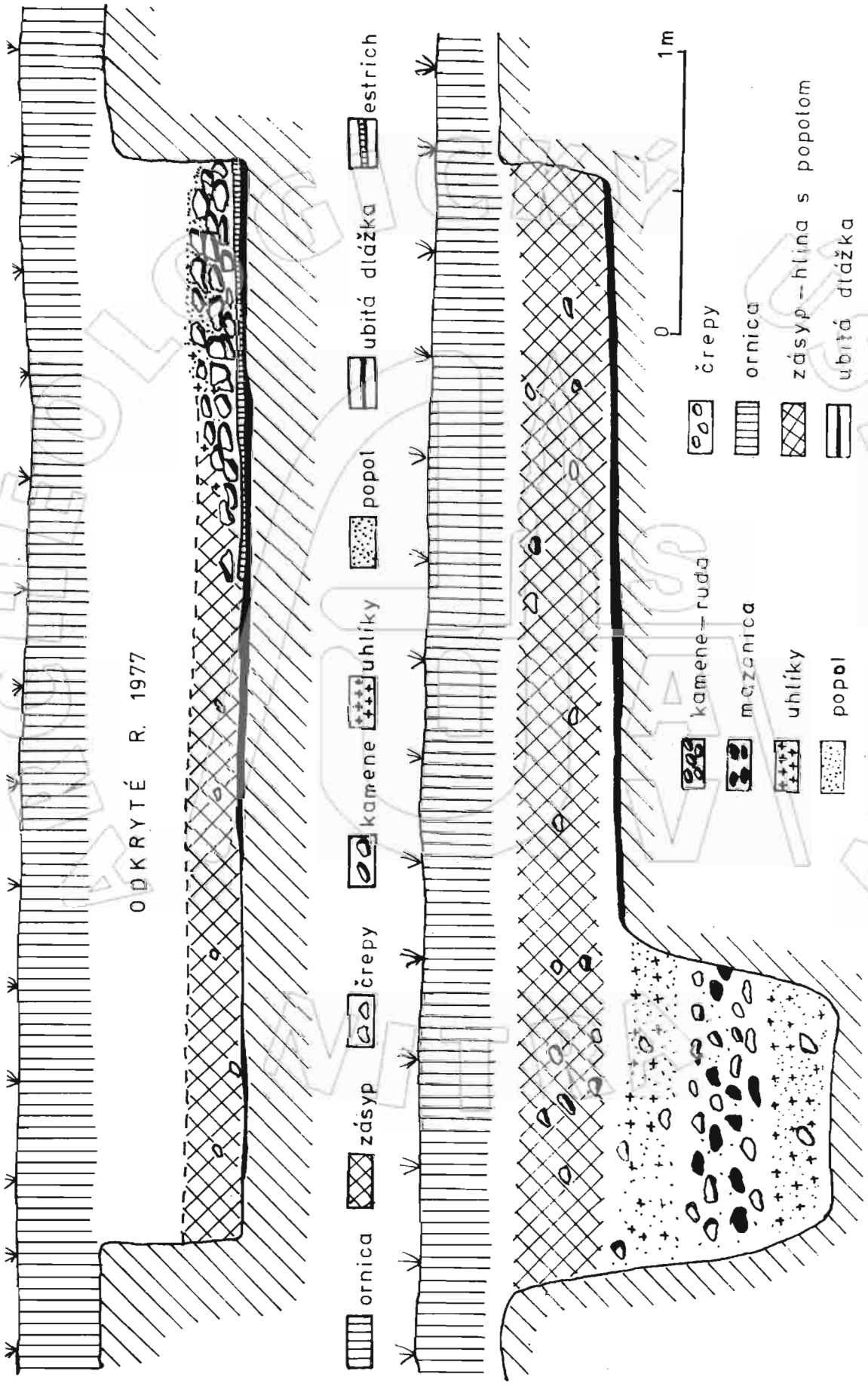

Obr. 141. Komjatice /štrkovisko/, okr. Nové Zámky. Nálezy z objektu I/79

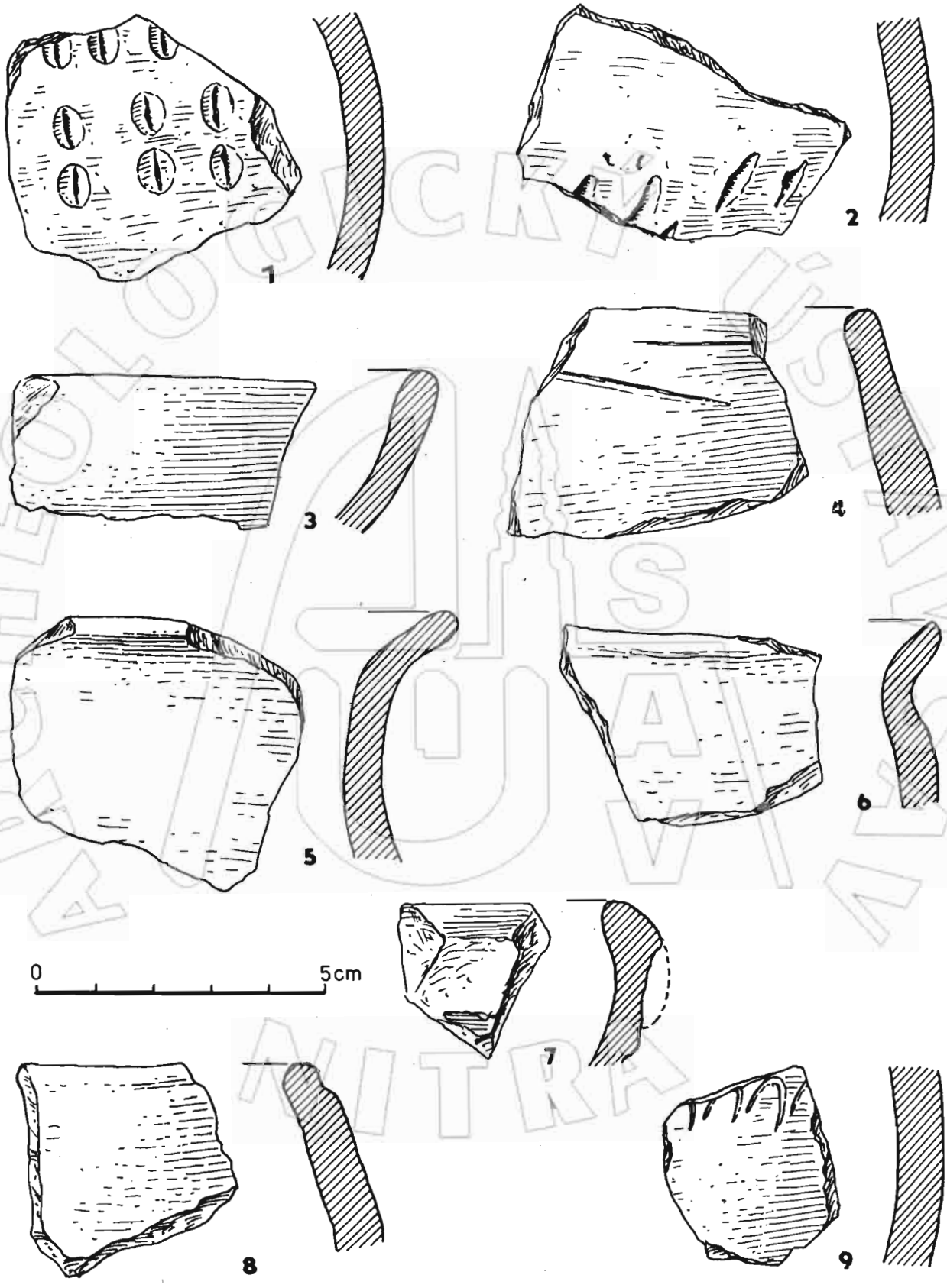

Obr. 142. Komjatice /štrkovisko/, okr. Nové Zámky. Nálezy z objektu II/79

Obr. 143. Komjatice /štrkovisko/, okr. Nové Zámky. Nálezy z objektu II/79

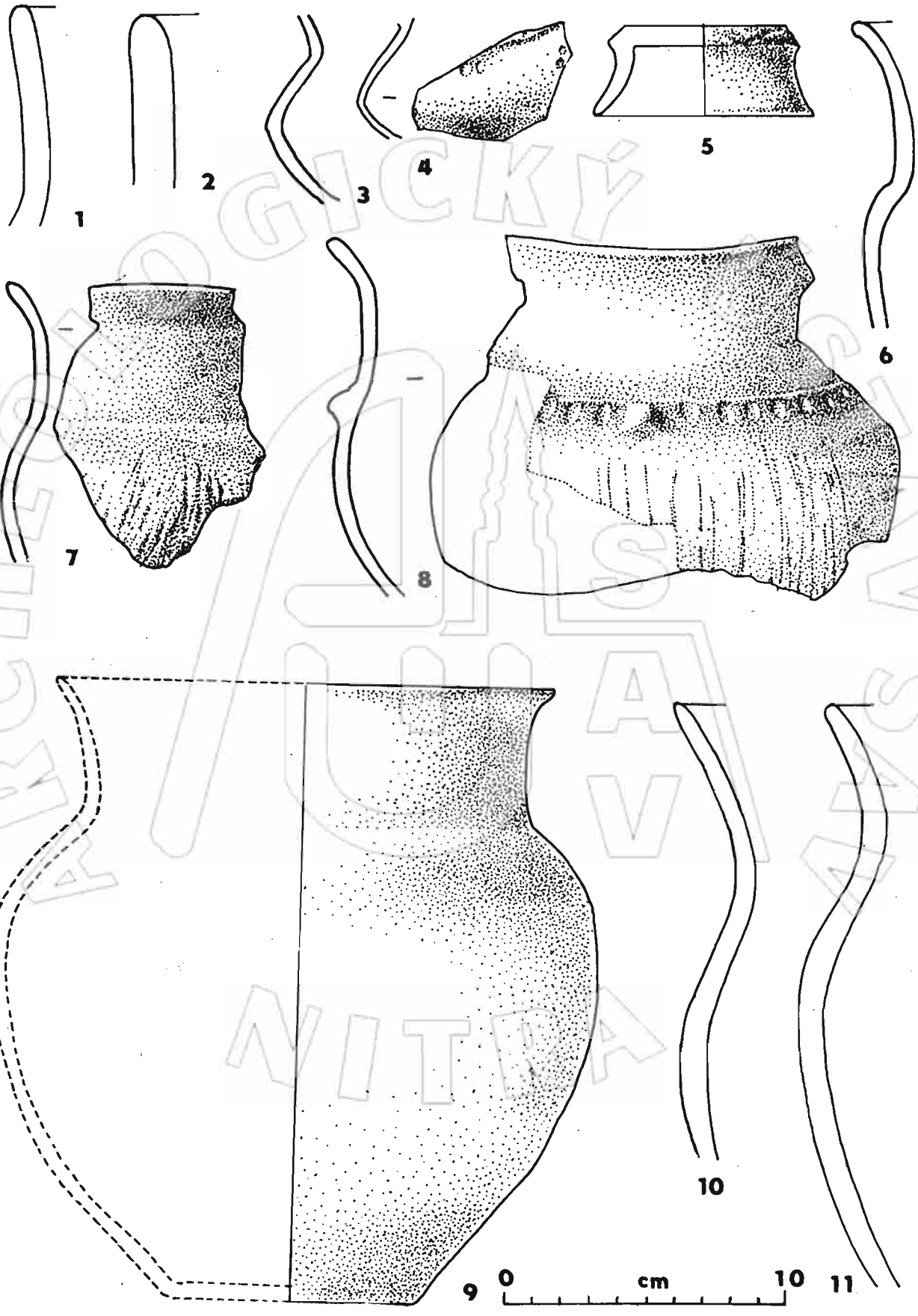

Obr. 144. Komjatice /Štrkovisko/, okr. Nové Zámky. Profily objektov I a II/79

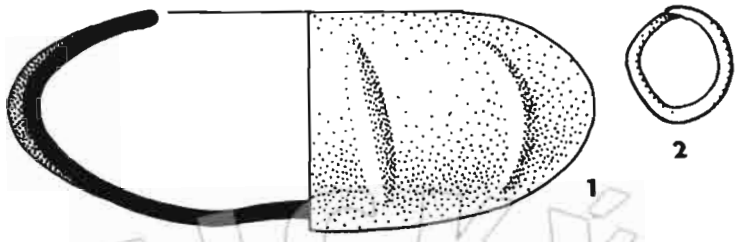

Obr. 145. Dolná Ždaňa, okr. Žiar nad Hronom. Výber nálezov. 1-8 - doba rímska; 9 - veľkomoravské obdobie

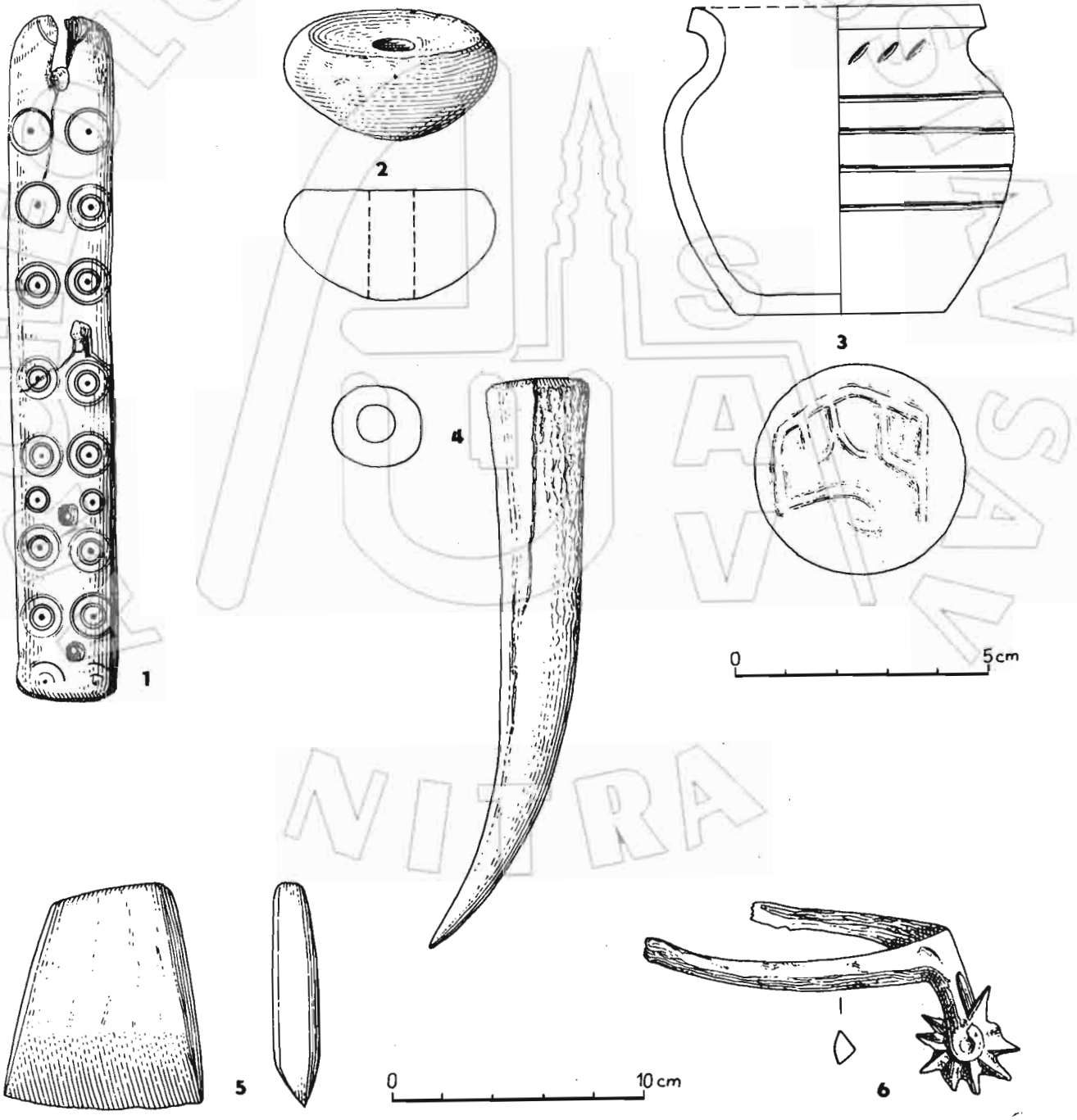

Obr. 146. Komárno /lodenice/. 1 - žltá nádoba s výlevkou z hrobu 11; 2-9 - zlaté trojlístkové kovanie konského postroja

Obr. 147. Liptovská Teplá, časť Madočany, okr. Liptovský Mikuláš. Výber keramiky zo sídliska lužickej kultúry

Obr. 148. Bratislava, časť Devínska Nová Ves.
Staršia doba bronzová

Obr. 149. Chľaba /Dunaj - km 1711/, okr. Nové Zámky. Výber drobných predmetov

TEXTE ZU DEN ABBILDUNGEN

Abb. 1. Kašov I /Spálenisko/, Bez. Trebišov. Auswahl von Gravettewerkzeugen. 1 : 1.

Abb. 2. Bratislava. Nordostrand des historischen Stadtkerns mit Einzeichnung der untersuchten Fläche.

Abb. 3. Bratislava /námestie SNP 29 = Platz des Slowakischen Nationalaufstandes 29/. Blick auf den Bauplatz vom Dach des Donau-Kaufhauses: 1 - Wehrgang; 2 - Fundament des Wehrturmes; 3 - neuzeitige Betonmauer.

Abb. 4. Kamenica nad Hronom, Bez. Nové Zámky. Situationsplan der Fundstelle.

Abb. 5. Kamenica nad Hronom, Bez. Nové Zámky. Römische und slawische Siedlungskeramik.

Abb. 6. Čachtice /Školská ulica/, Bez. Trenčín. Neolithisches Beil.

Abb. 7. Čachtice /Školská ulica/ Bez. Trenčín. Situationsplan der Fundstelle.

Abb. 8. Čachtice /Školská ulica/, Bez. Trenčín. Scherben aus dem unteren Teil der Siedlungsschicht /11.-12. Jh/.

Abb. 9. Závada /Pfarrgarten/, Bez. Topoľčany. Lesefundmaterial.

Abb. 10. Bánovce nad Bebravou /Za rezervoárom/, Bez. Topoľčany. Fundauswahl.

Abb. 11. Brekov /Za ulicu/, Bez. Humenné. Funde aus der Siedlung. Slawische Kultur.

Abb. 12. Kurima, Bez. Bardejov. 1-3, 9 - Flur Hurna; 4-8 - Flur Viviň. Funde aus der Siedlung. 4, 5, 8, 10 - jüngere Bronzezeit; 1-3, 6, 9 - slawische Kultur.

Abb. 13. Jastrabie nad Topľou /Garten des Hauses Nr. 16/, Bez. Vranov nad Topľou. Funde aus der Siedlung. 1 - Neolithikum; 2-11 - Hallstattzeit.

Abb. 14. Komárany /Luckovo/, Bez. Vranov nad Topľou. Funde aus der Siedlung. 1-8, 11 - Neolithikum; 9, 10, 12, 17 - jüngere Bronzezeit; 13, 14, 16, 18, 19 - slawische Kultur; 15 - römische Zeit.

Abb. 15. Poša /Pod Laščíkom/, Vranov nad Topľou. Fundauswahl aus dem slawischen Siedlungsobjekt.

Abb. 16. Sedliská, Ortsteil Podčičva /oberhalb des Friedhofs/, Bez. Vranov nad Topľou. Funde aus der Kulturschicht. 1, 3-6 - Gáva-Kultur; 2 - slawische Kultur.

Abb. 17. Šarišské Michaľany /Za verchom/, Bez. Prešov. Funde aus den Siedlungsobjekten. 12.-13. Jh.

Abb. 18. Skrabské /Temetova/, Bez. Vranov nad Topľou. Funde aus der slawischen Siedlung.

Abb. 19. Strážske, Ortsteil Krivošťany, Bez. Michalovce. Funde aus den Siedlungen. 1 - Neolithikum; 2 - Kultur mit kannelierter Keramik; 3-6, 8, 9, 11, 12 - Bronzezeit; 7 - Urzeit; 10 - slawische Zeit; 13, 14 - römische Zeit.

Abb. 20. Šarišské Michaľany /Za verchom/, Bez. Prešov. Funde aus den Siedlungsobjekten. 1-12 - Neolithikum bis Äneolithikum; 13 - römische Zeit.

Abb. 21. Vranov nad Topľou, Ortsteil Lomnica /Poloviny/. Funde aus slawischen Objekten.

Abb. 22. Badín /Pod Hrádkom/, Bez. Banská Bystrica. Funde aus der slawischen Siedlung.

Abb. 23. Sliač, Ortsteil Hájniky /Na kút/, Bez. Zvolen. Funde aus der slawischen Siedlung.

Abb. 24. Bučany, Bez. Trnava. Situationsplan. 1 - Flur Kopanice; 2 - Flur Šľachtiteľská stanica.

Abb. 25. Bučany /Kopanice/, Bez. Trnava. Keramikauswahl aus neolithischen Objekten /Lengyel-Kultur/.

Abb. 26. Bučany /Kopanice/ Bez. Trnava. Keramikauswahl. 1-6 - Kalenderberger Kultur; 7, 8 - Maďarovce-Kultur.

Abb. 27. Bučany /Šľachtiteľská stanica/, Bez. Trnava. Keramikauswahl. 1, 6, 7, 9, 10 - Objekt 2 /Kultur mit Linearkeramik/; 2-5 - Fundlese /Kultur mit jüngerer Linearkeramik; 8, 11a, b, 13 - Objekt 1 /Kosihy-Čaka-Gruppe/; 12 - Objekt 3 /Kultur mit älterer Linearkeramik/.

Abb. 28. Svinica, Bez. Košice-Land/. Das abgedeckte eingetiefte Siedlungsobjekt 27/79.

Abb. 29. Svinica /Bez. Košice-Land/. Ein abgedeckter Blockbau - Herrensitz.

Abb. 30. Nižná /Berg Ostražica/, Bez. Dolný Kubín. Gesamtansicht von SW.

Abb. 31. Nižná /Berg Ostražica/, Bez Dolný Kubín. Die destruierte Steinmauer der Akropolis.

Abb. 32. Senkvice /Dolné diely/, Bez. Bratislava-Land. Fundauswahl. 1, 2, 4-6, 8, 15 - Hallstattzeit; 5, 12 - mittlere Latènezeit; 7, 9-11, 13, 14 - Lengyel--Kulturkomplex.

Abb. 33. Ivanka pri Dunaji /vor dem Forschungsinstitut für Geflügelverarbeitung/, Bez. Bratislava-Land. Fundauswahl. 1-7 - ältere römische Zeit /1. Jh. u. Z./; 8 - Hallstattzeit.

Abb. 34. 1 - Mojzesovo, Bez. Nové Zámky. 2-4 - Radzovce, Bez. Lučenec. Fundauswahl aus der Siedlung der Pilinyer und Kyjatice-Kultur.

Abb. 35. Radzovce, Bez. Lučenec. Gussformen aus der Siedlung der Pilinyer Kultur. Massstab 1: 2.

Abb. 36. 1, 6 - Hutníky, Ortsteil Bočiar, Bez. Košice, Bükker Kultur; 2-5, 8 - Košice, Ortsteil Barca, Kultur mit Linearkeramik, Bükker und Badener Kultur; 7 - Jasov, Bez. Košice, Kyjatice-Kultur.

Abb. 37. 1, 8 - Košice, Ortsteil Krásna nad Hornádom, römische Zeit; 2, 9 - Košice, Ortsteil Barca, 12.-13. Jh.; 3, 4 - Nižná Myšľa, Bez. Košice, Tiszadob-Kapušany--Gruppe; 5 - Streda nad Bodrogom, Bez. Trebišov, Otomani-Kultur; 6 - Bara, Ortsteil Malá Bara, Bez. Trebišov, nicht datiert; 7 - Plešany, Bez. Trebišov, römische Zeit.

Abb. 38. 1-6 - Ždaňa, Bez. Košice, römische Zeit; 7 - Plešany, Bez. Trebišov, römische Zeit.

Abb. 39. Ždaňa, Bez. Košice. Römische Zeit.

Abb. 40. Šamorín, Ortsteil Mliečno /Šamot/, Bez. Dunajská Streda. 1 - Objekt 13; 2 - Objekt 7; 3 - Objekt P-1 und 2; 4 - Objekt P-3; 5 - Sakralbau mit dem St.-Margit-Patrozinium; 6 - Fuge in der Fundamentmauer.

Abb. 41. Šamorín, Ortsteil Mliečno /Šamot/, Bez. Dunajská Streda. 1, 5 - Objekt 9a; 2, 4 - Objekt 15; 3, 8-18 - Objekt P-3; 6, 7 - Objekt 12.

Abb. 42. Šamorín, Ortsteil Mliečno /Šamot/, Bez. Dunajská Streda. 1 - Objekt 16; 2 - Objekt 8a; 3 - Objekt P-3; 4 - Objekt 14a.

Abb. 43. Šamorín, Ortsteil Mliečno /Šamot/, Bez. Dunajská Streda. 1, 3, 6 - Objekt 2b; 2, 5 - Objekt 14b; 3, 4, 7 - Objekt 15.

Abb. 44. Bíňa, Bez. Nové Zámky. Fragment eines römischen Altarsteines.

Abb. 45. Blatné, Bez. Bratislava-Land. Gefäss aus dem 14.-15. Jh.

Abb. 46. Bíňa, Bez. Nové Zámky. Goldene Ohrringe /Fund aus dem J. 1944/.

Abb. 47. Bíňa, Bez. Nové Zámky. Axt aus einem Grab.

Abb. 48. Kremnica, Bez. Žiar nad Hronom: 1, 2, 4, 5 - Sonde II, 3 - Sonde III. Žiar nad Hronom, Ortsteil Šášovské Podhradie /Burg Šášov/: 6, 7, 10 - der nördliche Tracht der oberen Burg, 8 - das östliche Palais, 9 - Miststätte.

Abb. 49. Bíňa /Cénapart/, Bez. Nové Zámky. Objekt 1.

Abb. 50. Bíňa /Cénapart/, Bez. Nové Zámky. 1-3 - Objekt 2; 4, 6, 7 - Objekt 6; 5 - Objekt 1.

Abb. 51. Šamorín. Bez. Dunajská Streda. a - Sonde 1, Grab 3, Mann, maturus; b - Sonde 1, Grab 4, unbestimmtes Geschlecht, adultus; c - Sonde 2, Grab 1, Mann, adultus.

Abb. 52. Šamorín, Bez. Dunajská Streda. Sonde 5: a - Grab 1, Frau, juvenis; b - Grab 2, Mann, adultus; c - Grab 3, Frau, maturus; d - Grab 5, Mann, maturus; e - Grab 6, Frau, senilis.

Abb. 53. Šamorín, Bez. Dunajská Streda. Sonde 5: a - Grab 3, fractura diaphysae ulnae dext. et sin.; b - Grab 2, cribra orbitalia bilat. c - Grab 6, torus palatinus totalis, cystis alveolaris I_1 links oben, caries C rechts und P_1 links oben; d - Grab 5, cystis radicularis et caries C und P_1 links oben; e - Grab 5, spina bifida S_1.

Abb. 54. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1a, b - Tonplastik, Kultur mit älterer Linearkeramik, aus der Schicht; 2 - Objekt 68 von SO, jüngere römische Zeit; 3 - Objekt 484 von NO, slawische Kultur.

Abb. 55. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1-4 - Keramik aus dem Grab 15; 5 - Grab 15, Želiezovce-Gruppe.

Abb. 56. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1-11 - Fundauswahl aus dem Objekt 484, slawische Kultur.

Abb. 57. Stupava, Bez. Bratislava-Land. Römische Ziegel mit dem Stempel CI. IVL.

Abb. 58. Zlaté Moravce, Bez. Nitra. 1 - die Fundstelle vor der Grabung; 2 - Grab 3; 3 - kleines Hügelgrab 1; 4 - Grab 4; 5, 6 - kleines Hügelgrab 2.

Abb. 59. 1 - Nitra, Ortsteil Veľké Janíkovce, eiserne Pfeilspitze; 2-4 - Jarok, Bez. Nitra, Scherben der Kultur mit Linearkeramik.

Abb. 60. Iža /Leányvár/, Bez. Komárno. Grab 1. Solidus des Romanus I. und Christophorus /919-944/.

Abb. 61. Iža /Leányvár/, Bez. Komárno. Grundriss des nordwestlichen Eckturmes des Kastels.

Abb. 62. Iža /Leányvár/, Bez. Komárno. Südwestlicher Profilschnitt durch die Gräben beim nordwestlichen Eckturm.

Abb. 63. Iža /Leányvár/, Bez. Komárno. Grab 3. 1-3 - Fragmente von Einsengegenständen; 4 - eiserner Feuerstahl; 5 - topfförmiges Gefäss.

Abb. 64. Iža /Leányvár/, Bez. Komárno. Auswahl von Kleingegenständen. 1, 4-8 - Terra sigillata; 2 - Bronzefibel; 3a, b - Bronzesporn; 9a, b, 10 - Tonlampen.

Abb. 65. Iža /Leányvár/, Bez. Komárno. 1 - Torso einer Steinplastik; 2 - nordwestlicher Eckturm.

Abb. 66. Čelovce, Bez. Trebišov. Fundauswahl.

Abb. 67. Baláže /Hrádok/, Bez. Banská Bystrica. Blick auf die Fundstelle von der Südseite.

Abb. 68. Sliač /Horné zeme/, Bez. Zvolen. Situationsskizze /die slawische Siedlung ist mit ● bezeichnet/.

Abb. 69. Sliač /Horné zeme/, Bez. Zvolen. Situationsskizze /das rekultivierte Gelände und die Sonden 1-3 aus der im J. 1979 durchgeführten Grabung/.

Abb. 70. Sliač /Horné zeme/, Bez. Zvolen. Situationsskizze /1-3 - Sonden aus dem im J. 1979 realisierten Grabung/.

Abb. 71. Sliač /Horné zeme/, Bez. Zvolen. Objekt 1 - Erdhütte.

Abb. 72. Sliač /Horné zeme/, Bez. Zvolen. Objekt 3.

Abb. 73. Kazimír, Bez. Trebišov. Auswahl von Lesefunden.

Abb. 74. Púchov, Bez. Považská Bystrica. Slawische Scherben aus dem 9. Jh.

Abb. 75. Žilina, Ortsteil Porúbka. Slawische Scherben aus dem 9. Jh.

Abb. 76. Kamenín, Bez. Nové Zámky. Halbkugelförmige Schüssel aus einem Brandgrab.

Abb. 77. Ipeľský Sokolec, Bez. Levice. Funde aus römischer und Latènezeit.

Abb. 78. Budmerice. Bez. Bratislava-Land. Fundauswahl aus der Siedlung.

Abb. 79. Hlohovec, Bez. Trnava. Gestörter Boden einer Schmiedewerkstätte aus dem 12.-13. Jh.

Abb. 80. Hlohovec, Bez. Trnava. Kreisförmige Ofensohle aus dem 12.-13. Jh.

Abb. 81. Hlohovec, Bez. Trnava. Vertikaler Ofen aus dem 15.-16. Jh.

Abb. 82. Hlohovec, Bez. Trnava. Pfostenkonstruktion einer Schmiedewerkstätte aus dem 14.-15. Jh.

Abb. 83. Hlohovec. Bez. Trnava. Kreisförmige Grube mit Keramikfunden aus dem 16.-17. Jh.

Abb. 84. Liptovský Mikuláš, Ortsteil Ploštín. Das Zufluchtsort Demänovská Poludnica und der mit ihm zeitlich übereinstimmende Burgwall Roháčka und eine unbefestigte Siedlung /mit einem Kreuz bezeichnet/.

Abb. 85. Liptovská Sielnica, Ortsteil Liptovská Mara, Bez. Liptovský Mikuláš. Fundauswahl aus der mittelalterlichen Burganlage.

Abb. 86. Dohňany /Skala/, Bez. Považská Bystrica. Grundriss der Burganlage.

Abb. 87. Prosné /Zlatý kôň/, Bez. Považská Bystrica. Grundriss der Burganlage.

Abb. 88. Streženice /Stepnická skala/, Bez. Považská Bystrica. Grundriss der Befestigung.

Abb. 89. Bratislava /Burg Devín/. Mittelalterliches Objekt, Teil des Fundinventars.

Abb. 90. Bratislava /Burg Devín/. Mittelalterliches Objekt, Teil des Fundinventars.

Abb. 91. Bratislava /Burg Devín/. Mittelalterliches Objekt. Teil des Fundinventars.

Abb. 92. Bratislava /Burg Devín/. Mittelalterliches Objekt. Grundriss und Schnitt.

Abb. 93. Bratislava /Burg Devín/. Mittelalterliches Objekt. Teil des Fundinventars.

Abb. 94. Bratislava /Burg Devín/. Mittelalterliches Objekt, Teil des Fundinventars.

Abb. 95. Bratislava /Burg Devín/. Latènezeitliches Objekt.

Abb. 96. Košice, Ortsteil Krásna nad Hornádom. Blick auf den abgedeckten Abschnitt der Umfassungsmauer in S LXII/79.

Abb. 97. Košice, Ortsteil Krásna nad Hornádom. Erhaltener Fussbodenteil aus Rollsteinen in S LXIII/79.

Abb. 98. Jelšovce /wirtschaftlicher Hof der LPG/, Bez. Nitra. Funde aus gestörten Gräbern.

Abb. 99. Nitrianska Blatnica, Bez. Topoľčany. Situationsskizze der Fluren Jurko und Púsť und Plan der in den J. 1974, 1976-1979 untersuchten Flächen. Legende: 1 - Grabung in den J. 1974, 1976-1978; 2 - Grabung im J. 1979.

Abb. 100. Nitrianska Blatnica /Jurko/, Bez. Topoľčany. Plan der bisher untersuchten Abschnitten von Palisadenrinnen. Legende: 1 - Grabung in den J. 1974, 1976-1978; 2 - Grabung im J. 1979.

Abb. 101. Nitrianska Blatnica /Jurko/, Bez. Topoľčany. Stratigraphisches Schema im Sektor 1/79 südwestlich des Turmes des Sakralbaues. Legende: Z - Westen; V - Osten; R - Westwand des späteren Anbaues an die Rotunde - Turm /17. Jh./. Niveau des Turmsockels; P - Niveau der unteren Kante des Turmfundaments; 1 bis 8 - Schichten im Sektor /1 - Aufschüttung aus dem 18.-20. Jh., 2 - Aufschüttungen und Terrainherrichtung im 17. Jh.; 3 - Wüstungsschicht aus dem 13.-16. Jh.; 4 - Destruktion II aus dem 13. Jh.; 5 - die mit dem mittelalterlichen Bestattungshorizont zusammenhängende Schicht - zweite Hälfte des 11.-13. Jh.; 5a - stratigraphische Lage der Gräber; 5b - Südwestrand der Bestattung bei der Rotunde; 6 - Destruktion I; 7 - Humusschicht; 8 - verwitterte Steinunterlage/.

Abb. 102. Nitrianska Blatnica /Jurko/, Bez. Topoľčany. Sonde 7/79, Superposition der Palisadenrinne aus dem System A in bezug auf die Rinne C.

Abb. 103. Herľany, Bez. Košice-Land. Situationsskizze der mittelalterlichen Burganlage.

Abb. 104. Veľký Šariš /Burg Šariš/, Bez. Prešov. Blick auf den Südostteil der oberen Burg.

Abb. 105. Veľký Šariš /Burg Šariš/, Bez. Prešov. Rekonstruierbare Renaissancekachel.

Abb. 106. Veľký Šariš /Burg Šariš/, Bez. Prešov. Fragment einer Gesimskachel aus dem 16. Jh.

Abb. 107. Rimavská Sobota, Ortsteil Bakta. Fragment einer bronzenen Armschutzspirale.

Abb. 108. Bratislava, Ortsteil Záhorská Bystrica. Situationsskizze der Fundstellen Dievčí hrádok und Krče.

Abb. 109. Bratislava, Orsteil Záhorská Bystrica. Scherbenauswahl /Lesefunde/.

Abb. 110. Piešťany, Ortsteil Kocurice, Bez. Trnava. Fundauswahl aus der Siedlung.

Abb. 111. Bratislava, Ortsteil Vajnory. 1, 3, 4, 7 - Lesefunde; 2, 3, 6 - Objekt A/79; 8 - Profil des Ofens B/79 /1 - Ackerkrume, 2 - Kies-sandige Unterlage; 3 - Füllung des Ofens/.

Abb. 112. Bratislava, Ortsteil Vajnory /Probstove/. 1-7 - Fundauswahl aus dem Objekt 3/79; 2 - Teil des Plans des Objektes 3/79.

Abb. 113. Lopušné Pažite /Malé Ostré/, Bez. Čadca. Fundauswahl.

Abb. 114. Čečejovce. Bez. Košice-Land. Funde aus der älteren Stufe der Kultur mit östlicher Linearkeramik /Objekt 2/.

Abb. 115. Čečejovce, Bez. Košice-Land. Funde aus der älteren Stufe der östlichen Linearkeramik /Objekt 4/.

Abb. 116. Čečejovce, Bez. Košice-Land. Paläolithische Industrie. 1, 2 - Flur Vinohrady; 3-7 - Nad kotlinou; 8-12 - Široká hora.

Abb. 117. Čečejovce, Bez. Košice-Land. Keramik aus der Geländebegehung. 1-5 - Flur Zvonárka; 6-12 - Rigó.

Abb. 118. Čakajovce, Bez. Nitra. Karte magnetischer Isonomalen Δ T.

Abb. 119. Nitrianska Blatnica, Bez. Topoľčany. Karte magnetischer Isonomalen Δ T.

Abb. 120. Nižná Myšľa, Bez. Košice-Land. Karte magnetischer Isonomalen Δ T.

Abb. 121. Kameničná, Bez. Komárno. 1 - Kanal Kolárovo - Kameničná, hallstattzeitliche Siedlung; 2 - Pusztatemplomhegy; 3 - Kaufhaus, Gräberfeld aus dem 7.-8. Jh.

Abb. 122. Nová Stráž, Ortsteil Pavel, Bez. Komárno. Fundort Pusztatemplom, Kote 116.

Abb. 123. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. Fundauswahl aus den Objekten 65 und 77. Boleráz-Kulturgruppe.

Abb. 124. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. Fundauswahl aus dem Objekt 5. Spätbronzezeit.

Abb. 125. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. Fundauswahl aus dem Objekt 5. Spätbronzezeit.

Abb. 126. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. Fundauswahl aus dem Objekt 5. Spätbronzezeit.

Abb. 127. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. 1 - Objekt 60 - latènezeitliche Hütte; 2 - Objekt 116, latènezeitliche Hütte, 116a, Kulturgrube aus dem 2. Jh. u. Z.

Abb. 128. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. Scherbe aus dem Objekt 5a, Spätlatènezeit; 2-16 - Fundauswahl aus dem Objekt VI, Latènezeit.

Abb. 129. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. Fundauswahl aus dem Objekt VI, Latènezeit.

Abb. 130. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. 1 - Objekt 9, römerzeitliche Hütte; 2 - Objekt 20, römerzeitliche Hütte.

Abb. 131. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. Fundauswahl aus dem Objekt 9. Römische Zeit.

Abb. 132. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. 1-5, 9 - Objekt 9, römische Zeit; 6, 7 - Objekt VI, Latènezeit; 8, 10 - Objekt 77a, Boleráz-Kulturgruppe.

Abb. 133. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. 1-11 - Objekt 77; 12-14 - Objekt 77a. Boleráz-Kulturgruppe.

Abb. 134. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. 1 - Objekt 1 /Hütte/; 2 - Objekt 76 /Ofen/. 9. Jh.

Abb. 135. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. Fundauswahl aus dem Objekt 1. 9. Jh.

Abb. 136. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky, 1-9, 11-13 - Fundauswahl aus dem Objekt 1, 9. Jh.; 10, 14 - Objekt 150, 10. Jh.

Abb. 137. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. Fundauswahl aus dem Objekt 150, 10. Jh.

Abb. 138. Komjatice /Kňazova jama/, Bez. Nové Zámky. Fundauswahl aus dem Objekt 3. Spätbronzezeit.

Abb. 139. Komjatice /Tomášove/, Bez. Nové Zámky. Fundauswahl aus dem Objekt 3. Spätbronzezeit.

Abb. 140. Komjatice /Tomášove/, Bez. Nové Zámky. 1-7, 9, 10, 13 - Fundauswahl aus dem Objekt 2, einer römerzeitlichen Hütte; 8 - Šaľa, Ortsteil Veča, Bez. Galanta, römerzeitliches Petschaft; 11, 12, 14 - Andovce, Bez. Nové Zámky, römische Zeit; 15 - Komjatice /Legionárske/, Bez. Nové Zámky, römische Zeit.

Abb. 141. Komjatice /Kiesgrube/, Bez. Nové Zámky. Funde aus dem Objekt I/79.

Abb. 142. Komjatice /Kiesgrube/, Bez. Nové Zámky. Funde aus dem Objekt II/79.

Abb. 143. Komjatice /Kiesgrube/, Bez. Nové Zámky. Funde aus dem Objekt II/79.

Abb. 144. Komjatice /Kiesgrube/, Bez. Nové Zámky. Profil der Objekte I und II/79.

Abb. 145. Dolná Ždaňa, Bez. Žiar nad Hronom. Fundauswahl. 1-8 - römische Zeit; 9 - grossmährische Zeit.

Abb. 146. Komárno /Schiffswerft/. 1 - gelbes Gefäss mit Ausguss aus dem Grab 11; 2-9 - goldener dreiblattförmiger Beschlag des Pferdegeschirrs.

Abb. 147. Liptovská Teplá, Ortsteil Madočany, Bez. Liptovský Mikuláš. Keramikauswahl aus der Siedlung der Lausitzer Kultur.

Abb. 148. Bratislava, Ortsteil Devínska Nová Ves. Ältere Bronzezeit.

Abb. 149. Chľaba /Donaukilometer 1711/, Bez. Nové Zámky. Auswahl von Kleingegenständen.

ПРИМЕЧАНИЯ К РИСУНКАМ

Рис. 1. Кашов /Спалениско/, р. Требишов. Выбор граветтских инструментов. Масштаб 1 : 1.

Рис. 2. Братислава. Северо-восточная окраина исторического центра города с обозначением исследованного пространства.

Рис. 3. Братислава /площадь СНВ 29/. Вид на строительную площадку с крыши универмага Дунай: 1 - оградовая стена; 2 - фундаменты оградовой башни; 3 - бетонная стена нового времени.

Рис. 4. Каменица над Гроном, р. Нове Замки. Ситуационный план местонахождения.

Рис. 5. Каменица над Гроном, р. Нове Замки. Селищная римская и славянская керамика.

Рис. 6. Чахтице /Школска улица/, р. Тренчин. Неолитический топорик.

Рис. 7. Чахтице /Школска улица/, р. Тренчин. Ситуационный план местонахождения.

Рис. 8. Чахтице /Школска улица/, р. Тренчин. Остатки нижней части селищного слоя /XI-XII вв./.

Рис. 9. Завада /сад при доме священника/, р. Топольчани. Подъемный материал.

Рис. 10. Бановце над Бебравой /За резервоаром/, р. Топольчани. Выбор из находок.

Рис. 11. Брековъ /За улицу/, р. Гуменне. Находки из селища. Славянская культура.

Рис. 12. Курима, р. Бардеёв. 1-3, 9 - положение Гурна; 4-8 - урочище Вивинь. Находки из селища. 1-3, 6, 9 - славянская культура; 4, 5, 8, 10 - поздний период бронзы.

Рис. 13. Ястрабье над Топлей /сад при доме № 16/, р. Вранов над Топлей. Находки из селища. 1 - неолит, 2-11 - период гальштата.

Рис. 14. Комарани /Луцково/, р. Вранов над Топлей. Находки из селища. 1-8, 11 - неолит; 9, 10, 12, 17 - поздний период бронзы; 13, 14, 16, 18, 19 - славянская культура; 15 - римский период.

Рис. 15. Поша /Под лащиком/, Вранов над Топлей. Выбор находок из славянского селищного объекта.

Рис. 16. Седлиска, часть Подчичва /над кладбищем/, р. Вранов над Топлей. Находки из культурного слоя. 1, 3-6 - культура Гава; 2 - славянская культура.

Рис. 17. Шаришске Михаляни /За верхом/, р. Прешов. Находки из селищных объектов. XII-XIII вв.

Рис. 18. Скрабске /Теметова/, р. Вранов над Топлей. Находки из славянского селища.

Рис. 19. Стражске, часть Кривоштяни, р. Михаловце. Находки из селищ. 1 - неолит; 2 - культура каннелированной керамики; 3-6, 8, 9, 11, 12 - период бронзы; 7 - доисторическое время; 10 - славянский период; 13, 14 - римский период.

Рис. 20. Шаришске Михаляни /За верхом/, р. Прешов. Находки из селищных объектов. 1-12 - неолит-энеолит; 13 - римский период.

Рис. 21. Вранов над Топлей, часть Ломница /Половини/. Находки из славянских селищных объектов.

Рис. 22. Бадин /Под Градком/, р. Банска Бистрица. Находки из славянского селища.

Рис. 23. Сльяч, часть Гайники /На кут/, р. Зволен. Находки из славянского селища.

Рис. 24. Бучани, р. Трнава. Ситуационный набросок. 1 - урочище Копанице; 2 - урочище селекционная станция.

Рис. 25. Вучани /Копанице/, р. Трнава. Выбор керамики из неолитических объектов /лендельская культура/.

Рис. 26. Вучани /Копанице/, р. Трнава. Выбор керамики. 1-6 - календербергская культура; 7, 8 - мадьяровская культура.

Рис. 27. Вучани /селекционная станция/, р. Трнава. Выбор керамики. 1, 6, 7, 9, 10 - объект 2 /культура линейной керамики/; 2-5 - сбор /культура младшей линейной керамики/; 8, 11a, 11b, 13 - объект 1 /группа Косиги-Чака/; 12 - объект 3 /культура старшей линейной керамики/.

Рис. 28. Свиница, р. Кошице-видьек. Открытый углубленный селищный объект 27/79.

Рис. 29. Свиница, р. Кошице-видьек. Открытая каменная блоковая постройка - феодальное селение.

Рис. 30. Нижна /гора Острахица/, р. Дольни Кубин. Общий вид с ЮЗ.

Рис. 31. Нижна /гора Острахица/, р. Дольни Кубин. Разрушенная каменная стена акрополя.

Рис. 32. Шенквице /Дольне дьели/, р. Братислава-видьек. Выбор из материала. 1, 2, 4-6, 8, 15 - период гальштата; 5, 12 - средний период латена; 7, 9-11, 13, 14 - лендельский культурный комплекс.

Рис. 33. Иванка при Дунае /перед Исследовательским институтом птицеводческой промышленности/, р. Братислава-видьек. Выбор находок. 1-7 - старший римский период /I в. н. э./; 8 - период гальштата.

Рис. 34. 1 - Мойзесово /р. Нове Замки/. 2-4 - Радзовце, р. Лученец. Выбор находок из селища пилинской и киятицкой культур.

Рис. 35. Радзовце, р. Лученец. Формы из селища пилинской культуры. Масштаб 1 : 2.

Рис. 36. 1, 6 - Гутники, часть Бочьяр, р. Кошице, буковогорская культура; 2-5, 8 - Кошице, часть Барца, культура линейной керамики, буковогорская и баденская культуры; 7 - Ясов, р. Кошице, киятицкая культура.

Рис. 37. 1, 8 - Кошице, часть Красна над Горнадом, римский период; 2, 9 - Кошице, часть Барца - XII-XIII вв.; 3, 4 - Нижна Мишля, р. Кошице, группа Тисадоб--Капушани; 5 - Стреда над Бодрогом, р. Требишов, культура стомани; 6 - Бара, часть Мала Бара, р. Требишов, недатированное; 7 - Плешани, р. Требишов, римский период.

Рис. 38. Жданя, р. Кошице, римский период; 7 - Плешани, р. Требишов, римский период.

Рис. 39. Жданя, р. Кошице. Римский период.

Рис. 40. Шаморин, часть Мльечно /Шамот/, р. Дунайска Стреда. 1 - объект 13; 2 - объект 7; 3 - объект P-1 и 2; 4 - объект P-3; 5 - сакральное сооружение с патроцинием святой Маргиты; 6 - щель в основе кладки.

Рис. 41. Шаморин, часть Мльечно /Шамот/, р. Дунайска Стреда. 1-5 - объект 9a; 2, 4 - объект 15; 3, 8-18 - объект P-3; 6, 7 - объект 12.

Рис. 42. Шаморин, часть Мльечно /Шамот/, р. Дунайска Стреда. 1 - объект 16; 2 - объект 8a; 3 - объект P-3; 4 - объект 14a.

Рис. 43. Шаморин, часть Мльечно /Шамот/, р. Дунайска Стреда. 1, 3, 6 - объект 2b, 2, 5 - объект 14b; 3, 4, 7 - объект 15.

Рис. 44. Виня, р. Нове Замки. Фрагмент римского алтарного камня.

Рис. 45. Блатне, р. Братислава-видьек. Сосуд из XIV-XV вв.

Рис. 46. Виня, р. Нове Замки. Золотые серьги /найдено в 1944 г./.

Рис. 47. Виня, р. Нове Замки. Топорик из погребения.

Рис. 48. Кремница, р. Жяр над Гроном: 1, 2, 4, 5 - траншея II; 3 - траншея III. Жяр над Гроном, часть Шашовске Подградье /крепость Шашов/: 6, 7, 10 - северный флигель верхней крепости, 8 - восточный дворец, 9 - свалка.

Рис. 49. Виня /Ценапарт/, р. Нове Замки. Объект 1.

Рис. 50. Виня /Ценапарт/, р. Нове Замки. 1-3 - объект 2; 4, 6, 7 - объект 6; 5 - объект 1.

Рис. 51. Шаморин, р. Дунайска Стреда. a - траншея 1, погребение 3, мужчина, maturus; b - траншея 1, погребение 4, пол неопределен, adultus; c - траншея 2, погребение 1, мужчина, adultus.

Рис. 52. Шаморин, р. Дунайска Стреда. Траншея 5: a - погребение 1, женщина, juvenis; b - погребение 2, мужчина, adultus; c - погребение 3, женщина, maturus; d - погребение 5, мужчина, maturus; e - погребение 6, женщина, senilis.

Рис. 53. Шаморин, р. Дунайска Стреда. Траншея 5: a - погребение 3, fractura diaphysae ulnae dext et sin; b - погребение 2, cribra orbitalia bilat.; c - погребение 6, torus palatinus totalis, cystis alveolaris I_1 налево вверх, caries C вправо и P_1 налево вверх; d - погребение 5, cystis radicularis et caries C и P_1 налево вверх; e - погребение 5, spina bifida S_1.

Рис. 54. Цифер, часть Пац /Над млином/, р. Трнава. 1a, b - глиняная скульптура, культура старшей линейной керамики, из слоя; 2 - объект 68 с ЮВ, позднеримский период; 3 - объект 484 с СВ, славянская культура.

Рис. 55. Цифер, часть Пац /Над млином/, р. Трнава. 1-4 - керамика из погребения 15; 5 - погребение 15, жельезовская группа.

Рис. 56. Цифер, часть Пац /Над млином/, р. Трнава. 1-11 - выбор находок из объекта 484, славянская культура.

Рис. 57. Ступава, р. Братислава-видьек. Римский кирпич с клеймом CI. IVL.

Рис. 58. Злате Моравце, р. Нитра. 1 - местонахождение до исследования; 2 - погребение 3; 3 - малый могильник 1; 4 - погребение 4; 5, 6 - малый могильник 2.

Рис. 59. 1 - Нитра, часть Вельке Яниковце, наконечник железной стрелы; 2-4 - Ярок, р. Нитра, обломки культуры линейной керамики.

Рис. 60. Ижа /Леаньвар/, р. Комарно. Погребение 1. Solidus Romanus I. и Christophorus /919-944/.

Рис. 61. Ижа /Леаньвар/, р. Комарно. План северо-западной угловой башни кастелла.

Рис. 62. Ижа /Леаньвар/, р. Комарно. Юго-западный профиль разреза рвов у северо-западной угловой башни.

Рис. 63. Ижа /Леаньвар/, р. Комарно. Погребение 3. 1-3 - обломки железных вещей. 4 - железное кресало; 5 - горшкообразный сосуд.

Рис. 64. Ижа /Леаньвар/, р. Комарно. Выбор мелких предметов, 1, 4-8 - terra sigillata; 2 - бронзовая пряжка; 3a, b - бронзовая шпора; 9a, b, 10 - глиняные светильники.

Рис. 65. Ижа /Леаньвар/, р. Комарно. 1 - остатки каменной статуэтки; 2 - северо-западная угловая башня.

Рис. 66. Человце, р. Требишов. Выбор из находок.

Рис. 67. Балаже /Градок/, р. Ванска Бистрица. Вид на местонахождение с юга.

Рис. 68. Сльяч /Горне земе/, р. Зволен. Ситуационный план /славянское селище обозначено e/.

Рис. 69. Сльяч /Горне земе/, р. Зволен. Ситуационный план /рекультивированная земля и траншеи 1-3 исследования в 1979 г./.

Рис. 70. Сльяч /Горне земе/, р. Зволен. Ситуационный план /1-3 - траншеи исследования в 1979 г./.

Рис. 71. Слъяч /Горне земе/, р. Зволен. Объект 1 - землянка.

Рис. 72. Слъяч /Горне земе/, р. Зволен. Объект 3.

Рис. 73. Казимир, р. Требишов. Выбор находок из сбора.

Рис. 74. Пухов, р. Поважска Бистрица. Славянские обломки, IX. в.

Рис. 75. Милина, часть Порубка. Славянские обломки, IX. в.

Рис. 76. Каменин, р. Нове Замки. Полушаровидная миска из погребения с трупосожжением.

Рис. 77. Ипельски Соколец, р. Левице. Находки из римского и латенского периодов.

Рис. 78. Вудмерице, р. Братислава-видьек. Выбор находок из селища.

Рис. 79. Глоговец, р. Трнава. Разрушенное дно кузницы из XII-XIII вв.

Рис. 80. Глоговец, р. Трнава. Круглое дно печи из XII-XIII вв.

Рис. 81. Глоговец, р. Трнава. Вертикальная печь из XV-XVI вв.

Рис. 82. Глоговец. р. Трнава. Столбовая конструкция кузницы из XIV-XV вв.

Рис. 83. Глоговец, р. Трнава. Круглая яма с находками керамики из XVI-XVII вв.

Рис. 84. Липтовски Микулаш, часть Плоштин. Убежище Деменовска Полудница и с ним находящееся во временной связи городище Рогачка и несооруженное селище /обозначено крестиком/.

Рис. 85. Липтовска Сьелница, часть Липтовска Мара, р. Липтовски Микулаш. Выбор находок из небольшого средневекового замка.

Рис. 86. Догняни /Скала/, р. Поважска Бистрица. План замка.

Рис. 87. Просне /Златы конь/, р. Поважска Бистрица. План замка.

Рис. 88. Стреженице /Штепницка скала/, р. Поважска Бистрица. План сооружения.

Рис. 89. Братислава /крепость Девин/. Средневековый объект, часть инвентаря.

Рис. 90. Братислава /крепость Девин/. Средневековый объект, часть инвентаря.

Рис. 91. Братислава /крепость Девин/. Средневековый объект, часть инвентаря.

Рис. 92. Братислава /крепость Девин/. Средневековый объект, план и разрез.

Рис. 93. Братислава /крепость Девин/ Средневековый объект, часть инвентаря.

Рис. 94. Братислава /крепость Девин/. Средневековый объект, часть инвентаря.

Рис. 95. Братислава /крепость Девин/. Объект из периода латена.

Рис. 96. Кошице, часть Красна над Горнадом. Вид на открытую часть оградовой кладки в S LXII/79.

Рис. 97. Кошице, часть Красна над Горнадом. Сохранившаяся часть мостовой из кругляков в S LXIII/79.

Рис. 98. Елшовце /хозяйственный двор ЕСК/, р. Нитра. Находки из разрушенных погребений.

Рис. 99. Нитрьянска Блатница, р. Топольчани. План рельефной ситуации в положениях Юрко и Пусть и план обследованных площадок в 1974 г., 1976-1979 гг. Легенда: 1 - исследование в 1974 г., 1976-1978 гг.; 2 - исследование в 1979 г.

Рис. 100. Нитрьянска Блатница /Юрко/, р. Топольчани. План обнаруженных пока участков частоколовых желобков. Легенда: 1 - исследование в 1974 г., 1976-1978 гг., 2 - исследование в 1979 г.

Рис. 101. Нитрьянска Блатница /Юрко/, р. Топольчани. Схема стратиграфии в участке 1/79 к юго-западу от башни сакральной постройки. Легенда: Z - запад; V - восток; R - западная стена позже пристроенной постройки к ротонде - башня /XVII в./, уровень основного цоколя башни; P - уровень нижнего ребра основы башни; 1-8 - слои в участке /1 - привоз в XVIII-XX вв., 2 - привозы и земле-устроительные работы в XVII в.; 3 - пустеющий культурный слой XIII-XVI вв.; деструкция II из XIII в.; 5 - слой в связи с горизонтом погребения в средневековье - вторая половина XI-XIII вв.; 5a - стратиграфическое положение погребений; 5b - юго-западная окраина погребений при ротонде; 6 - деструкция I; 7 - перегнойный слой; 8 - выветренный каменный лежачий бок/.

Рис. 102. Нитрьянска Блатница /Юрко/, р. Топольчани. Траншея 1/79, суперпозиция частоколового желобка из системы A в отношении к желобку C.

Рис. 103. Герляни, р. Кошице-видьек. Ситуационный план средневекового замка.

Рис. 104. Вельки Шариш /крепость Шариш/, р. Прешов. Вид на юго-восточную часть верхней крепости.

Рис. 105. Вельки Шариш /крепость Шариш/, р. Прешов. Восстановимый ренесансный кафель.

Рис. 106. Вельки Шариш /крепость Шариш/, р. Прешов. Фрагмент карнизовидного кафля из XVI в.

Рис. 107. Римавска Собота, часть Бакта. Фрагмент бронзового наруча.

Рис. 108. Братислава, часть Загорска Бистрица. Ситуационный план местонахождений Дьевчи градок и Крче.

Рис. 109. Братислава, часть Загорска Бистрица. Выбор обломков из сбора.

Рис. 110. Пьештяни, часть Коцурице, р. Трнава. Выбор находок из селища.

Рис. 111. Братислава, часть Вайнори. 1, 3, 4, 7 - находки из сбора; 2, 3, 6 - объект A/79, 8 - разрез печи B/79 /1 - пахотная земля, 2 - песчано-гравийный лежачий бок, 3 - набивка печи/.

Рис. 112. Братислава, часть Вайнори /Пробстове/. 1-7 - выбор находок из объекта 3/79; 2 - часть плана объекта 3/79.

Рис. 113. Лопушне Пажите /Мале Остре/, р. Чадца. Выбор находок.

Рис. 114. Чечеёвце, р. Кошице-видьек. Находки из ранней ступени культуры восточной линейной керамики /объект 2/.

Рис. 115. Чечеёвце, р. Кошице-видьек. Находки из ранней ступени культуры восточной линейной керамики /объект 4/.

Рис. 116. Чечеёвце, р. Кошице-видьек. Палеолитическая индустрия. 1, 2 - урочище Виногради; 3-7 - Над котлиной; 8-12 - Широка гора.

Рис. 117. Чечеёвце, р. Кошице-видьек. Керамика из обследования. 1-5 - урочище Звонарка; 6-12 - Риго.

Рис. 118. Чакаёвце, р. Нитра. Карта изаномал ΔT.

Рис. 119. Нитрьянска Блатница, р. Топольчани. Карта изаномал ΔT.

Рис. 120. Нижна Мишля, р. Кошице-видьек. Карта изаномал ΔT.

Рис. 121. Каменична, р. Комарно. 1 - канал Коларово - Каменична, селище гальштатского периода; 2 - Пустатемпломгедь; 3 - торговый дом, могильник из VII-VIII вв.

Рис. 122. Нова Страж, часть Павел, р. Комарно. Местонахождение Пустатемплом, высота 116.

Рис. 123. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. Выбор находок из объектов 65 и 77. Волеразская культурная группа.

Рис. 124. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. Выбор находок из объекта 5. Поздний бронзовый век.

Рис. 125. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. Выбор находок из объекта 5. Поздний бронзовый век.

Рис. 126. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. Выбор находок из объекта 5. Поздний бронзовый век.

Рис. 127. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. 1 - объект 60 - жилище латенского периода; 2 - объект 116, жилище латенского периода, 116а, культурная яма из II в. н. э.

Рис. 128. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. 1 - обломки из объекта 5а, поздний период латена; 2-16 - выбор находок из объекта VI, период латена.

Рис. 129. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. Выбор находок из объекта VI, латенский период.

Рис. 130. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. 1 - объект 9, жилище римского периода; 2 - объект 20, жилище римского периода.

Рис. 131. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. Выбор находок из объекта 9. Римский период.

Рис. 132. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. 1-5, 9 - объект 99, римский период; 6, 7 - объект VI, латенский период;8, 10 - объект 77а, болеравская культурная группа.

Рис. 133. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. 1-11 - объект 77; 12-14 - объект 77а. Болеравская культурная группа.

Рис. 134. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. 1 - объект 1 /жилище/; 2 - объект 76 /печь/. IX в.

Рис. 135. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. Выбор находок из объекта 1. IX в.

Рис. 136. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. 1-9, 11-13 - выбор находок из объекта 1, IX в., 10, 14 - объект 150, X в.

Рис. 137. Комьятице /Князова яма/, р. Нове Замки. Выбор находок из объекта 150. X в.

Рис. 138. Комьятице /Томашове/, р. Нове Замки. Выбор находок из объекта 3. Поздний бронзовый век.

Рис. 139. Комьятице /Томашове/, р. Нове Замки. Выбор находок из объекта 3. Поздний бронзовый век.

Рис. 140. Комьятице /Томашове/, р. Нове Замки. 1-7, 9, 10, 13 - выбор находок из объекта 2, жилища римского периода; 8 - Шаля, часть Веча, р. Галанта, печать из римского периода; 11, 12, 14 - Андовце, р. Нове Замки, римский период; 15 - Комьятице /Легионарске/, р. Нове Замки, римский период.

Рис. 141. Комьятице /гравийный карьер/, р. Нове Замки. Находки из объекта I/79.

Рис. 142. Комьятице /гравийный карьер/, р. Нове Замки. Находки из объекта II/79.

Рис. 143. Комьятице /гравийный карьер/, р. Нове Замки. Находки из объекта II/79.

Рис. 144. Комьятице /гравийный карьер/, р. Нове Замки. Профили объектов I и II/79.

Рис. 145. Дольна Ждяня, р. Жяр над Гроном. Выбор находок. 1-8 - римский период; 9 - великоморавский период.

Рис. 146. Комарно /верфь/. 1 - желтый сосуд с носиком из погребения 11; 2-9 - золотая бляшка конской сбруи в виде трилистника.

Рис. 147. Липтовска Тепла, часть Мадочани, р. Липтовски Микулаш. Выбор керамики из селища лужицкой культуры.

Рис. 148. Братислава, часть Девинска Нова Вес. Ранний период бронзы.

Рис. 149. Хляба /Дунай - 1711-й км/, р. Нове Замки. Выбор мелких предметов.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1979

Zodpovedný redaktor univ. prof. PhDr. Bohuslav Chropovský, DrSc.
Redaktorka publikácie PhDr. Eva Kolníková, CSc.
Výkonná redaktorka Helena Bublová
Technická redaktorka Melánia Líšková
Nemecký preklad Klára Hauliková
Ruský preklad Edita Gromová a Peter Porubský

Vydal Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre
Náklad 500 výtlačkov
380 strán, 149 obrázkov, 1 mapa